CHARLOTTE BRONTË

VILLETTE
HENRY HASTINGS KAPITÁNY

FORDÍTOTTA
RÓNA ILONA
SZEPESSY GYÖRGY

A VERSBETÉTEKET FORDÍTOTTA
SZÉKELY MAGDA

TARTALOM

VILLETTE

ELSŐ FEJEZET
Bretton

MÁSODIK FEJEZET
Paulina

HARMADIK FEJEZET
A játszótársak

NEGYEDIK FEJEZET
Marchmont kisasszony

ÖTÖDIK FEJEZET
Lapozunk egyet

HATODIK FEJEZET
London

HETEDIK FEJEZET
Villette

NYOLCADIK FEJEZET
Madame Beck

KILENCEDIK FEJEZET
Isidore

TIZEDIK FEJEZET
John doktor

TIZENEGYEDIK FEJEZET
A portásnő fülkéje

TIZENKETTEDIK FEJEZET
Ékszerszelence

TIZENHARMADIK FEJEZET
Alkalmatlan tüsszentés

TIZENNEGYEDIK FEJEZET
A születésnap

TIZENÖTÖDIK FEJEZET
A nagy szünidő

TIZENHATODIK FEJEZET
Haj-hajdanán

TIZENHETEDIK FEJEZET
La Terrasse

TIZENNYOLCADIK FEJEZET
Vitába keveredünk

TIZENKILENCEDIK FEJEZET
A Kleopátra

HUSZADIK FEJEZET
A hangverseny

HUSZONEGYEDIK FEJEZET
Visszahatás

HUSZONKETTEDIK FEJEZET
A levél

HUSZONHARMADIK FEJEZET
Vásti

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET
De Bassompierre úr

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET
A kis grófnő

HUSZONHATODIK FEJEZET
Egy temetés

HUSZONHETEDIK FEJEZET
Az Hôtel Crécy

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET
Az óralánc

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET
Monsieur születésnapja

HARMINCADIK FEJEZET
Paul úr

HARMINCEGYEDIK FEJEZET
A driád

HARMINCKETTEDIK FEJEZET
Az első levél

HARMINCHARMADIK FEJEZET
Paul úr betartja ígéretét

HARMINCNEGYEDIK FEJEZET
Malevola

HARMINCÖTÖDIK FEJEZET
Testvériség

HARMINCHATODIK FEJEZET
A viszálykodás almája

HARMINCHETEDIK FEJEZET
Napsütés

HARMINCNYOLCADIK FEJEZET
Felhő

HARMINCKILENCEDIK FEJEZET
Régi és új ismeretség

NEGYVENEDIK FEJEZET
A boldog pár

NEGYVENEGYEDIK FEJEZET
Faubourg Clotilde

NEGYVENKETTEDIK FEJEZET
Befejezés

HENRY HASTINGS KAPITÁNY

SIR WILLIAM PERCY NAPLÓJA

ELSŐ FEJEZET

MÁSODIK FEJEZET

HARMADIK FEJEZET

NEGYEDIK FEJEZET

ÖTÖDIK FEJEZET

HATODIK FEJEZET

VILLETTE

FORDÍTOTTA RÓNA ILONA

ELSŐ FEJEZET
Bretton

Keresztanyám Brettonban, a csinos, régi város egyik szép házában lakott. Ott élt férje családja nemzedékeken át, nevük is Bretton of Bretton, mint szülővárosuké; nem tudom, azért-e, mert onnan származnak, vagy pedig valamelyik jelentős, távoli ősükről szállt örökül a név az egész környékre.

Kislánykoromban rendszerint évente kétszer is ellátogattam Brettonba, mindig örömmel. Kedvemre való volt a ház, de különösen lakói: a tágas, nyugalmas szobák, a pompásan elrendezett bútorok, a világos, nagy ablakok. Az erkély előkelő, ódon utcára nyílt, mely mindig ünnepi vagy vasárnapi hangulatot árasztott, annyira nyugodt volt a légköre, olyan tiszta a kövezete... mindez együttvéve nagyon tetszett nekem.

Az egyetlen gyermekkel felnőtt környezete rendszerint a kelleténél többet foglalkozik, velem Brettonné törődött túlságosan sokat a maga csendes módján. Visszavonultan élt már kisfiával, mikor megismertem: korán jutott özvegységre, szép, fiatal asszony volt még, mikor orvos férjét elvesztette.

Ahogy visszaemlékszem rá, már nem volt fiatal, de még akkor is sudár, arányos termetű, szép asszony, bőre kissé sötétebb, mint az angol nőké általában, de barnás arcán virult az egészség, és nyugodt tekintetű, gyönyörű fekete szeme is elevenen csillogott. Az ismerősök sokszor elmondták, milyen kár, hogy a fia nem örökölte tőle a színeit. A kisfiúnak ugyanis kék volt a szeme, de a tekintete már gyermekkorában is szúrós, határozott, hosszú hajáról pedig még a barátok sem tudták pontosan megmondani, miféle - ha éppen rásütött a nap, leginkább aranyszőkének mondták. Arcvonásait azonban anyjától örökölte, szép fogsorát meg a termetét (helyesebben anyja termetének ígéretét, hiszen még növésben volt a fiú), s ezenfelül, ami a legszerencsésebb, makulátlan egészségét, kedélyét, kiegyensúlyozott természetét, ami minden kincsnél többet ér, akinek megadatik.

Az ... év őszét Brettonban töltöttem: keresztanyám maga jött értem, s elkért rokonaimtól, akiknél az idő tájt állandó lakásom volt. Nyilván tisztán látta már, mi vár rám, bár én magam nemigen tudtam még, hogy viharfelhők tornyosulnak felettem; halványan mégis megsejthettem valamit, mert nyugtalan borongás nehezedett rám, s annál boldogabb voltam, hogy más környezetbe, más emberek közé kerülök.

Keresztanyám mellett mindig simán, zavartalanul telt az idő, nem lármás sietséggel, hanem bársonyosan és szelíden, mint bővizű folyó hömpölygése síkságon át. Ott-tartózkodásaim Keresztyén és Reménylő lakozására emlékeztettek ama szép, híves pataknál, melynek „partjait zöldellő fák szegélyezik, s a mezőkön egész esztendőben pompázó liliom virít".[1] Nem a változatosságban, nem is a mozgalmas élményekben rejlett a varázs: inkább a békességet élveztem, s annyira nem kerestem az izgalmat, hogy amikor mégis rám szakadt, felkavart, s csak az volt a kívánságom, minél messzebbre kerüljön el.

Egy nap levél érkezett, melynek tartalma meglepte s elgondolkoztatta Brettonnét. Azt hittem, hazulról jöhetett, s reszketve vártam valami végzetes hírt, nekem azonban nem szóltak semmit, s a felhő látszólag elvonult.

---

[1] Keresztény és Reménylő (Christian és Hopeful) John Bunyan (1628-1688) híres allegóriájának, a *The Pilgrim's Progress-nek* (A zarándok útja) főszereplői. Az idézet ugyancsak ebből a műből való.

Másnap hosszú sétából tértem haza, s mikor szobámba léptem, meglepő változást észleltem. Az árnyékos benyílóban álló franciaágyam mellé az egyik sarokba fehér függönyös kis ágyacskát helyeztek el, fiókos mahagóni szekrényem mellé pedig kis rózsafa komód került. Csak álltam, bámultam, és eltűnődtem magamban.

- Mit jelent ez, hogy kerülnek ide ezek a bútorok? - kérdeztem magamtól, holott a válasz kézenfekvő volt: Brettonné újabb vendégeket vár, s még valaki költözik a szobámba.

Lementem vacsorához, és akkor megkaptam a magyarázatot. Közölték velem, hogy egy kislány lesz a lakótársam: barátjuknak, a néhai Bretton doktor egyik távoli rokonának gyermeke. Nemrég vesztette el édesanyját, mondották, bár, fűzte hozzá Brettonné, a veszteség nem is olyan súlyos, amilyennek első pillanatra tűnik. Mrs. Home (ezek szerint Home a nevük) nagyon szép asszony volt, de könnyelmű, felületes teremtés, elhanyagolta gyermekét, és csalódást, sőt bánatot okozott férjének. Házasságuk távolról sem bizonyult boldognak, s végül is válásra került sor - a különélés közös megegyezés alapján, nem peres eljárás során jött létre. Nem sokkal ezután a fiatal hölgy felhevülten tért haza egy bálról, meghűlt, a magas láz s a betegség hamarosan végzett vele. A férj rendkívül finom érzésű férfi, és kimondhatatlanul lesújtotta a gyászhír, nagyon megrendült, s úgy látszik, semmiképp sem lehet meggyőzni arról, hogy túlságos szigorúságának, talán a türelem és a megértés hiányának nem volt szerepe felesége korai halálában. Sokat töprengett, bánkódott, végül is kedélye komoly aggodalomra adott okot, s az orvosok ragaszkodtak hozzá, hogy a beteg próbát tegyen vele, hátha egy nagyobb utazás gyógyító hatással lenne rá. Brettonné felajánlotta, hogy azalatt gondját viseli a kislánynak.

- Remélem - tette hozzá keresztanyám -, a gyermek nem olyan lesz, mint az anyja, olyan szertelen, könnyelmű fruska, amilyennél rosszabb feleséget nem is választhatna gyönge pillanatában sem okos ember. Mert - mondotta - Home úr *valóban* okos ember, bár gyakorlati érzék nemigen van benne; lelkesedik a természettudományokért, és fél életét laboratóriumában, kísérleteivel tölti: olyasvalamivel, amit pillangótermészetű felesége sem megérteni, sem eltűrni nem tudott. Őszintén szólva - vallotta meg keresztanyám -, magam sem venném szívesen az ilyesmit.

Kérdésemre azt is elmondta, hogy, mint néhai férje többször említette, Home úr tudományos hajlandóságát anyai nagybátyjától, egy francia tudóstól örökölte. Francia és skót vér keveredik ereiben; ma is élnek rokonai Franciaországban, s nem is egy közülük a nemesnek kijáró *de* szócskát írja neve elé.

Ugyanaznap este kilenc órakor egy házi szolgát küldtünk a társaskocsi elé, amellyel kis vendégünknek érkeznie kellett. Brettonnéval kettesben várakoztunk a szalonban; John Graham Bretton éppen látogatóban volt egyik vidéki iskolatársánál. Keresztanyám az esti újságot olvasta, én pedig varrogattam. Kellemetlen, nedves este volt, verte az eső az ablaktáblákat, és szakadatlanul dühösen süvített a szél.

- Szegény gyermek - mondta újra meg újra Brettonné. - Ilyen rettenetes időben utazni. Csak már épségben itt látnám!

Valamivel tíz óra előtt megszólalt a kapucsengő, jeléül annak, hogy Warren hazaérkezett. Mire leszaladtam a hallba, már kaput nyitottak, s egy nagy útibőrönd meg több kézipoggyász mellett egy dajkaforma leány állott, a lépcső alján pedig Warren, és kendőbe bugyolált csomagot nyalábolt át karjával.

- A gyermek? - kérdeztem.

- Igenis, kisasszony.

Szerettem volna félrehúzni a kendőt, hogy lopva meglássam az arcát, de hirtelen elfordult tőlem Warren válla felé.

- Tegyen le, kérem - szólt most egy gyermekhang, Warren pedig közben kinyitotta a szalon ajtaját. - Szedje le rólam ezt a kendőt - folytatta, s apró kezét máris kihúzta. Kiszedte a biztosítótűt, és kényeskedő sietséggel bontogatta magáról az otromba burkot. Az ilyenformán előtűnt kis szerzet ezután megpróbálta ügyesen összehajtani a kendőt, de nem tudott megbirkózni a súlyával.

- Adja oda, kérem, Harrietnek - hangzott az utasítás -, tegye el.

Ezután a csöppség Brettonnéra szegezte szemét.

- Gyere ide, édes kicsikém - szólt az úrnő. - Gyere, hadd látom, nem fáztál-e át, nem nedves-e a ruhád: gyere, melegedj meg a kandallónál.

A gyermek készségesen közeledett hozzá. Göngyölegéből kiszabadulván, fölöttébb apró, de takaros, tökéletesen formás kis teremtésnek látszott, finom alkatú volt, törékeny és elfogulatlan. Amint ott ült keresztanyám ölében, akár egy valóságos baba, nyaka finom, mintha viaszból lenne, és a selymes fürtű fejecske, gondoltam magamban, még inkább babaszerű.

Brettonné kedvesen szóval is becézte, míg a gyermek kezét, karját, lábát dörzsölgette. Viszonzásul eleinte csak vizsgálódón méregető tekintetet kapott, de hamarosan mosolyt is. Brettonné éppenséggel nem volt babusgató fajta: szíve mélyén nagyra tartott egyetlen fia iránt is csak nagy ritkán érzékenyült el, többnyire inkább éppen az ellenkezőjét tapasztaltam, de amikor ez az először látott csöppség rámosolygott, megcsókolta, s megkérdezte:

- Hogy hívják az én kicsikémet?

- Kisasszonyka.

- Kisasszonyka? Csak így? Más neved nincs?

- Polly, papa így mondja.

- És örül-e annak Polly, hogy ezentúl mindig nálam lakik majd?

- Nem *mindig*, csak amíg papa megint hazajön. Papa elutazott - közölte, s nyomatékosan bólintott hozzá.

- De eljön majd Pollyért, vagy elküld valakit érte.

- Csakugyan, asszonyom? Tudja, hogy úgy lesz?

- Azt hiszem, úgy lesz.

- Mert Harriet nem hiszi: legalábbis azt mondja, soká lesz az, mert papa beteg.

Szeme megtelt könnyel. Kezét kihúzta Brettonné kezéből, mozdulatával jelezte, hogy szeretne leszállni az öléből; a tartóztatásra szóban is kifejezte óhaját. - Kérem szépen, szeretnék lemenni, tudok én széken ülni.

Keresztanyám engedte, hogy lecsússzon a térdéről, a kislány pedig fogott egy zsámolyt, elvitte a szoba leghomályosabb zugába, s elhelyezkedett. Bár Brettonné parancsoló természetű, komoly dolgokban ellentmondást nem tűrő asszony volt, semmiségekkel többnyire nem törődött: hagyta, tegyen a gyermek, ami tetszik neki. Engem is figyelmeztetett.

- Egyelőre ne végy róla tudomást.

Én azonban tudomást vettem róla: szemmel tartottam, és megfigyeltem, hogy apró könyökét apró térdére támasztja, s fejét a tenyerébe hajtja; észrevettem, hogy babaszoknyájának babazsebéből arasznyi zsebkendőt húz elő, s aztán hallottam, hogy sír. Más gyerek, ha valami bántja, vagy fáj neki, szégyen és tartózkodás nélkül hangosan bömböl; de ez nem ilyen sírás volt. Csak egy-egy alig hallható szipogás árulta el bánatát. Brettonné meg sem hallotta: s ez jól is volt így. Nemsokára kérdést hallottunk a sarokból.

- Nem csöngethetnének, kérem, Harrietnek?

Csengettem, hogy hívják be a dajkát, s az hamarosan meg is jelent.

- Harriet, engem már le kell fektetni - szólt a kis úrnő. - Kérdezd meg, hol az ágyam.

Harriet jelentette, hogy efelől már érdeklődött.

- Kérdezd meg, velem alszol-e?

- Nem, kisasszonyka; a fiatal hölgy szobájában alszik majd - felelt a dajka, és reám mutatott.

Kisasszonyka nem kelt fel helyéről, de észrevettem, hogy szeme engem keres. Néhány percig csendesen vizsgálódott, majd előbújt a sarokból.

- Jó éjszakát kívánok, asszonyom - búcsúzott Brettonnétól; mellettem azonban némán ment el.

- Jó éjszakát, Polly - köszöntem rá.

- Fölösleges jó éjszakát köszönni, ha egy szobában alszunk - felelte, s azzal eltűnt a társalgóból. Hallottuk még Harriet hangját. Felajánlotta, hogy ölben viszi fel. - Fölösleges - felelte erre is, fölösleges, fölösleges... és apró léptei fáradtan kopogtak felfelé a lépcsőn.

Egy óra múlva, amikor lefeküdni készültem, még nagyon is éberen találtam. Úgy rendezte el párnáit, hogy ülő helyzetben támassza meg kis testét, egymásra tett két kezét kényelmesen pihentette a takarón, régimódi nyugalommal, éppenséggel nem gyermekesen. Egyelőre tartózkodtam a beszélgetéstől, csak azt ajánlottam, feküdjék le, mielőtt eloltom a lámpát.

- Majd idővel - hangzott a válasz.

- De megfázol így, kisasszonyka.

Felvett valami parányi ruhadarabot az ágyacskája mellől, és betakarta vele a vállát. Gondoltam, tegyen, ami jólesik. Füleltem a sötétben egy darabig. Sírt, fojtottan, halkan, vigyázva, nehogy észrevegyem.

Nappali fényre ébredvén, vízcsobogás nesze ütötte meg fülemet. Ejha! Már fel is kelt a kislány, s a mosdó mellett felkapaszkodott egy székre, mivel felemelni nem tudta, nagy üggyelbajjal megdöntötte a vizeskancsót, hogy tartalmát a mosdótálba önthesse. Különös látvány volt, míg megmosdott, felöltözött - amilyen csöpp volt, olyan buzgó és csöndes. Szemmel láthatóan nemigen szokta meg, hogy maga öltözködjék: a gombok, szalagok, kapcsok és hurkok megannyi nehéz próbatétel, de állhatatosan birkózott meg velük, elnézni is jólesett. Összehajtotta hálóingét, takarosan elsimította fekvőhelye kárpitját, félrehúzódott egy sarokba, ahol a fehér függöny íve eltakarta, és csendben maradt. Félig felemelkedtem, és előrehajoltam, hadd lássam, mivel foglalatoskodik. Térdepelt, és homlokát tenyerébe hajtva, imádkozott.

Dajkája kopogott az ajtón. A kislány elébe ment.

- Felöltöztem már, Harriet - mondta. - Egyedül öltöztem, de nem érzem magam elég rendesnek. Tegyél rendbe.

- Miért öltözött fel egymaga, kisasszonyka?

- Pszt! halkan beszélj, Harriet, félek, hogy felébreszted azt a lányt. (Énrám értette, mert lehunyt szemmel feküdtem az ágyban.) Felöltöztem, hogy beletanuljak arra az időre, ha itthagysz engem.

- Azt akarja, hogy elmenjek?

- Mikor bosszús vagy, már sokszor szerettem volna, hogy elmenj, de most nem. Kösd meg rendesen a szalagomat, simítsd le a hajamat, légy szíves.

- A szalagja elég rendes. De különös kis teremtés maga!

- Meg kell kötni újra. Kösd meg, kérlek.

- Hát legyen. Most jó. Majd ha nem leszek itt, megkéri a fiatal hölgyet, hogy öltöztesse.

- Semmi szín alatt.

- Miért? Nagyon kedves fiatal hölgy. Remélem, rendesen viselkedik majd vele, és nem mutatja be a szeszélyeit.

- Ez nem öltöztet engem soha.

- Nevetséges kis figura maga!

- Nem húzod egyenesen a fésűt a hajamban, Harriet, görbe lesz a választékom.

- Ejnye, de nehéz a kedvében járni. Így megfelel?

- Megjárja. Hova kell mennem, ha elkészültem?

- Lekísérem a reggelizőszobába.

- Akkor mehetünk. Ó, Harriet! Bárcsak papa házában lennék. Nem ismerem ezeket itt.

- Legyen jó gyermek, kisasszonyka.

- Jó vagyok, de itt mégis fáj - kezét szívére szorította, s nyöszörögve ismételgette: - Papa, papa!

Felkeléshez készülődtem, és igyekeztem véget vetni a jelenetnek, míg nem késő.

- Köszönjön jó reggelt a fiatal hölgynek - parancsolta Harriet. Szót fogadott, és köszöntött: - Jó reggelt -, majd dajkája után kiment a szobából. Harriet még aznap elment egy időre, hogy meglátogassa a környéken lakó barátait.

Paulinát (a gyermek Pollynak mondta magát, de teljes nevén Paulina Marynek hívták) a reggelizőasztalnál találtam Brettonné ölében; egy bögre tej állt előtte, kezében, mely tétlenül pihent az abroszon, egy falat kenyeret tartott: nem evett.

- Mit tegyünk, hogy ez a kis teremtés megbékéljen a helyzettel - fordult hozzám Brettonné -, fogalmam sincs róla: egy falatot sem eszik, és ahogy nézem, nem is aludt.

Azt válaszoltam, bízom az idő és a gyengédség jótékony hatásában.

- Ha megkedvelne valakit a házban, hamarosan megszokna nálunk; addig azonban aligha - jegyezte meg Brettonné.

MÁSODIK FEJEZET
Paulina

Eltelt néhány nap, s úgy látszott, a kislány nem egykönnyen kedvel meg bárkit is a házban. Nem volt éppen rossz vagy makrancos gyermek, engedetlennek távolról sem mondhatnám, de soha ember nem látott még teremtést, aki oly kevéssé hajlik a vigaszra vagy akár a megnyugvásra, mint ő. Búslakodott; felnőtt nem lehetett volna oly következetes a kesergésben: az érett korú számkivetett, míg a túlsó féltekén Európa után sóvárog, nem hordhatná szemmel láthatóbban arca redőin a honvágy jegyeit, mint Paulina azokon a gyermeki vonásain. Valósággal megöregedett, és talajtalanná vált. Én, Lucy Snowe, állítom, mentes vagyok a túlfűtött, kalandozó képzelet hibájától, de mégis valahányszor benyitottam egy szobába, s ott láttam azt a kislányt, amint fejét csöpp kezébe hajtva, magányosan a sarokba húzódik, nemcsak sivár, hanem valósággal elátkozott helyiségnek tűnt számomra az a szoba.

S olyankor is, mikor holdfényes éjszakákon felébredtem, és tekintetem rávetődött vakító fehér hálóingére, mert merev tartásban térden állva imádkozott az ágyban, mint valami megszállott katolikus vagy metodista vallásrajongó - koraérett fanatikus, időből kiszakított szent, nem is tudom, miféle gondolataim támadtak, de már nem sok választott el attól, hogy magam se legyek sokkal józanabb és egészségesebb, mint amilyen minden bizonnyal a gyermek lelkivilága lehetett akkoriban.

Nagy ritkán sikerült elkapnom imádságának egy-egy szavát, mert csak halkan suttogott magában, sőt némelykor nem is suttogott, hanem hangtalanul fohászkodott. Néha mégis fülembe jutott egy-egy mondat. Még akkor is súlyos teher nehezedett rájuk: - Papa, drága jó papám! - Ebből világosan megértettem, hogy egy eszmekörben forgó természet, monomániás hajlamú, amit férfiban, asszonyban egyaránt átkos sorscsapásnak tartottam mindenkor, keservesebb alig érhet embert.

Hova juttatta volna, ha így tart tovább ez a szakadatlan izgalmi állapot, arra csak következtetni lehetne; de szerencsére minden egy csapásra más irányba terelődött.

Egy délután Brettonné kicsalogatta szokásos helyzetéből, az egyik sarokból, felültette az ablak melletti padkára, s hogy valamivel lekösse figyelmét, azt mondta, tartsa szemmel a járókelőket, és számlálja meg, hogy bizonyos idő alatt hány nő halad végig az utcán. A kislány közömbösen ült a helyén, alig is nézett ki, nem számolgatott, s egyszer csak mert tekintetem rajta tartottam - észrevettem, hogy szemének színe, sőt pupillája is meglepő módon elváltozik. Az efféle veszedelmesen hirtelen természetű emberek - *érzékenynek* szokták őket mondani - sokszor különös élménnyel szolgálnak azoknak, akiket hűvös vérmérséklet óv meg a végletes szeszélyektől. A mozdulatlan, dermedt tekintet feloldódott, megrezdült, tűzben égett; a borús kis homlok felderült, a kedvetlen, unott arckifejezés felragyogott; a bánatos tartás eltűnt, s egy csapásra felcsigázott, mohó vágyakozás lépett a nyomába.

- Ez *ő*! - csak ennyit mondott.

Madár vagy nyíl, vagy nem tudom, mi egyéb sebes röptéhez hasonlíthatnám, amilyen hirtelen eltűnt a szobából. Hogyan tudta kinyitni a kaput, azt képtelen lennék megmondani, lehetséges, hogy véletlenül nyitva hagyták, vagy talán találkozott Warrennel, s ő engedelmeskedett kétségkívül nagyon is indulatos parancsának. Én már csak annyit láttam - mert csendesen megálltam az ablaknál -, hogy odakint van, fekete ruhácskájában, szegélyezett félkötényében (mert a melles gyermekköténytől irtózott), s rohan végig az utcán. Már éppen fordulni készültem, s figyelmeztetni Brettonnét, hogy a gyermek izgatottan elrohant hazulról, küldjünk

azonnal utána valakit, mikor látom, hogy valaki ott terem, és felkapja a kicsikét. Abban a pillanatban kilendültem a hűvös szemlélődésből, de a járókelők is elámulva nézték a jelenetet. Egy úr okozta a kedvező fordulatot, nyomban köpenyébe burkolta a gyermeket, s megindult, hogy visszatérjen vele a házba, ahonnan kiszaladt.

Arra következtettem, nyilván valamelyik szolga gondjára bízza, s eltávozik, de belépett a házba; csak kis ideig késlekedett odalent, s máris megindult felfelé.

Fogadtatása arra vallott, hogy Brettonné ismeri. Nevén szólította, üdvözölte, de felindult, meglepődött, egészen kijött a sodrából. Tekintete és modora szinte tiltakozást fejezett ki, s inkább erre, mint szavaira válaszolt a vendég, amikor így mentegetőzött:

- Nem tehettem másként, asszonyom: képtelen voltam elhagyni az országot, míg nem győződöm meg előbb saját szememmel, miként illeszkedett be környezetébe.

- De ön most akadályozza a beilleszkedést.

- Remélem, nem. Hogy van papa kis Pollykája?

Ezt a kérdést már Paulinához intézte, miközben leült, s a gyermeket gyengéden letette maga elé a földre.

- Hogy van Polly papája? - viszonozta a kislány, s térdéhez simulva tekintett fel az arcába.

Nem volt ez zajos jelenet, szó is alig hangzott el, amiért csak hálálkodtam magamban, de érzelemtől túláradó jelenet volt, s éppen mert nem csordult ki a pohár, s nem döntötték fel indulatosan, még nyomasztóbban hatott az emberre. Valahányszor hevesen s féktelenül törnek ki az indulatok, a szemtanú megvetés vagy nevetségesség érzésében könnyebbül meg a feszélyezettségtől, mindig nyomasztóan megszenvedtem azonban azt a fajta érzékenységet, mely magába fordul, s szántszándékkal meggörnyed - óriás rabszolga - a józan ész hatalma előtt.

Home úr szigorú arcvonású férfi volt - vagy inkább talán kemény arcvonásúnak mondhatnám -, homloka kidudorodó, erős arccsontjai is kiugrók. Arca jellegzetesen skótos: de érzelem tükröződött a szemében, izgatott viselkedése is felindulásra vallott. Északi kiejtése összhangban állt arcberendezésével. Magatartásában a büszkeség közvetlenséggel párosult.

Megsimogatta a felágaskodó gyermek fejét, s a kislány megszólalt:

- Csókold meg Pollyt.

Apja megcsókolta. Ebben a percben szívesen vettem volna, ha a kislány izgatottan felsikolt, hogy magam is megkönnyebbülnék s megnyugodnék. De csodálatosképpen alig adott hangot: úgy látszott, megkapta, amit akart... *mindazt*, amit akart, s elégedett révületbe esett. A kis teremtés sem arckifejezésében, sem arcvonásaiban nem hasonlított az atyjára: mégis az ő sarjadéka volt, lelke, mint pohár a kancsóból, belőle töltekezett.

Home úr kétségkívül férfias önuralommal leplezte, miféle érzések rejtőznek szíve mélyén bizonyos dolgokkal kapcsolatban.

- Polly - mondta, s letekintett a kislányra -, menj ki a hallba, egy széken megtalálod papa felöltőjét, az egyik zsebében zsebkendőnek kell lennie, hozd ide nekem.

A kislány szót fogadott; fürgén és készségesen indult nyomban. Apja Brettonnéval beszélgetett, mikor Polly visszatért, így hát a zsebkendőt kezében tartva várakozott. Festményre kívánkozó jelenség volt a maga nemében, amint parányi mivoltában takarosan, finom kis termetével megállt apja térdénél. Látván, hogy apja folytatja a beszélgetést, s nyilván nem veszi észre visszatérését, megfogta kezét, s elhelyezte a zsebkendőt engedékeny ujjai közé,

majd egyenként fölé hajlítgatta őket. Apja, úgy látszik, nem látta meg, érintésére sem lett figyelmes, kisvártatva azonban térdére emelte; a kislány befészkelte magát az ölébe, s bár vagy egy óráig ezután egyikük sem szólt, s nem is nézett a másikra, úgy hiszem, mindkettő elégedettnek érezte magát.

Teázás közben a csöppség mozdulataival és magatartásával, mint rendesen, ismét lekötötte tekintetemet. Először is Warrent irányította, mikor a székeket helyezte el.

- Papa székét ide tegye, melléje az enyémet, papa és Brettonné helye közé: csakis *én* nyújthatom oda a csészéjét.

Fogta a széket, majd hívó mozdulattal intett apjának.

- Ülj mellém, mint otthon, papa.

Majd mikor átvette a csészét, hogy ő nyújthassa apjának, felkeverte a cukrot, tejszínt töltött hozzá, s így szólt:

- Otthon mindig így adtam neked, papa, senki sem találta úgy el, mint én, még te magad sem.

Étkezés közben folytatta a gondoskodást, ami nemegyszer elég különösen hatott. A cukorfogó akkora volt, hogy fél kézzel nem érte át, két kézzel kellett mesterkednie; az ezüst tejszínes-kanna, a vajaskenyértálca, sőt még a csésze maga, a csészealj is próbára tette zsenge erejét és ügyességét, de mégiscsak felemelte ezt, odanyújtotta amazt, szerencsésen megbirkózott a feladattal, és nem tört el semmit. Őszintén szólva kis kotnyelesnek tartottam; apja azonban vak volt, mint a legtöbb szülő, nyilván örült, hogy ott sürgölődik, sőt csodálatosképpen megnyugtatta, hogy a kislány tesz-vesz körülötte.

- Ő az én vigaszom - mondotta önkéntelenül Brettonnéhoz fordulva. Minthogy az úrhölgynek magának is megvolt a szintoly páratlanul egyedülálló „vigasza”, csak e pillanatban távol otthonától, megértette az apa gyarlóságát.

E második „vigasz” még az este folyamán színre lépett. Tudtam, hogy ez a hazatérés kijelölt napja, s észrevettem, hogy Brettonné minden órában őt várja. Teázás után valamennyien a kandallót ültük körül, mikor Graham csatlakozott körünkhöz: vagy inkább úgy mondhatnám, megzavarta, mert érkezését nagy sürgés-forgás követte. Mivel Graham úr koplalt eddig, most gyorsan étellel-itallal szolgáltak neki. Home urat régi ismerősként üdvözölte; a kislányról pedig egy ideig nem vett tudomást.

Miután végzett az étkezéssel, s válaszolt anyja számos kérdésére, távozott az asztaltól, s a kandallónál helyezkedett el. Vele szemközt Home úr foglalt helyet, s könyökénél gyermeke. Amikor azt mondom, *gyermek*, éppen nem helytálló s nem is meghatározó kifejezést használok, mert ez a fogalom merőben más képet sugall, mint a gyászruhás, illedelmes kis teremtés, fehér blúzocskában, mely mérete szerint egy jókora babára pontosan ráillene. E pillanatban magas székre kapaszkodott fel az állvány mellett, mert ott volt fényezett fehér fadobozban játék varrókészlete. Kezében egy zsebkendő lehasított darabját tartotta, hogy, mint mondotta, beszegje. Mindenesetre szorgalmasan böködte a tűvel, illetve nyársként kezelte szerszámát, s unos-untalan megszúrta az ujját, apró vörös pöttyökkel szórván tele a gyolcsot. Némelykor feltekintett, amikor a rakoncátlan fegyver - elrugaszkodván irányításától - mélyebbre szaladt a szokottnál, de csendben maradt, szorgosan, elmélyülten varrt tovább, akár egy felnőtt asszony.

Graham akkoriban jóképű, nyughatatlannak látszó, tizenhat esztendős ifjú volt. Azt mondom, nyughatatlannak látszó, nem mintha valóban csélcsap hajlamok rejtőztek volna benne, mégis ezt a jelzőt érzem helyénvalónak szépsége sajátosan kelta, nem pedig szász jellegének meghatározására. De ráillik talán a kifejezés hullámos, világos aranyszínű hajára, hajlékony arányos-

ságára, gyakran felvillanó mosolyára is, mely éppoly lenyűgöző volt, mint amilyen ravaszkás (nem rossz értelemben véve a szót). Elkényeztetett, szeszélyes fiú volt akkortájt Graham.

- Anyám - mondotta, miután egy darabig csendesen szemlélte a kis teremtést vele szemközt. Home úr egy ideje kiment a szobából, s Graham felszabadult a nevetgélő, félszeg szégyenlősség alól, mely puszta félénkségből eredt -, anyám, egy fiatal hölgyet látok itt társaságunkban, akinek nem mutattak be engem.

- Home úr kislánya ő, nyilván őt gondolod - felelte az anyja.

- Nos, asszonyom - válaszolt a fiú -, kifejezésmódját a legkevésbé sem tartom udvariasnak: én mindenesetre Home kisasszonyt mondtam volna az ön helyében, az ifjú úrhölgyről szólván, akire céloztam.

- De, Graham, nem tűröm, hogy ugrassák ezt a gyermeket. Szó sem lehet róla, semmiképpen nem engedem, hogy tréfálkozásod céltáblájául használd.

- Home kisasszony - folytatta Graham nem zavartatván magát anyja rendreutasításától -, megengedi, hogy tisztelettel magam mutatkozzam be, minthogy úgy látom, senki más nem hajlandó erre, sem az ön kedvéért, sem az én kedvemért. Szolgálatára, John Graham Bretton vagyok.

A kislány ránézett; Graham felállt, és kifogástalanul, szabályszerűen meghajolt. Polly pedig letett gyűszűt, ollót, varrást, óvatosan leszállt magas ülőhelyéről, majd kimondhatatlan komolyan bókolva így szólt:

- Hogy van?

- Van szerencsém kifogástalan egészségnek örvendeni, bár a sebtében megtett utazástól bizonyos mértékig fáradtan. Remélem, hölgyem, önt is jól találom?

- Türr-het-tően jól - felelt a csepp nőszemély nagyzolva, azzal igyekezett ismét elfoglalni korábbi *emelkedett* pozícióját. Ezt azonban csak némi kapaszkodás, erőlködés árán tehette volna: méltóságán semmiképp sem ejthetett ekkora csorbát, s a fiatal úriember jelenlétében fensőségesen hárított el minden segítséget; otthagyta hát a magas széket, s egy alacsony zsámoly mellett döntött. Graham nyomban az alacsony zsámolyhoz közelítette ülőhelyét.

- Remélem, hölgyem, jelenlegi tartózkodási helye, édesanyám háza, időlegesen megfelel igényeinek?

- Nem kül-lön-öseb-ben; haza akarok menni.

- Természetes és dicséretre méltó óhaj ez, hölgyem; de azért ami engem illet, tőlem telhetőleg szembeszállok vele. Bízom abban, hogy az ön révén valamelyes részem lesz abban a becses lelki üdülésben, amit szórakozásnak neveznek, de mama és Snowe kisasszony együttesen mulasztja el nyújtani nekem.

- Hamarosan el kell majd mennem papával, nem sokáig leszek édesanyja házában.

- Amint mondtam, itt marad velem, feltétlenül. Van egy pónim, lovagolhat, rengeteg könyvem sok-sok képpel. Mind megmutatom önnek.

- Ezentúl ön is itt lakik?

- Itt. Örül ennek? Kedvel engem?

- Nem.

- Miért?

- Furcsának tartom.

- Az arcomat, hölgyem?

- Az arcát is, de egészben, amint van. A hosszú vörös haját.

- Gesztenyebarna a hajam, megbocsásson: mama gesztenyeszínűnek mondja vagy aranybarnának, s a barátaim hasonlóképpen vélekednek. De még ha hosszú és vörös is (némi diadallal rázta meg üstökét - maga is tudta, hogy inkább homokszínű, de büszke volt oroszlánsörényre emlékeztető árnyalatára), akkor sem tudok furcsábbat elképzelni nagyságodnál.

- Furcsának nevez engem?

- Feltétlenül. (Szünet.)

- Azt hiszem, megyek lefeküdni.

- Az ilyen csöppségnek már jó pár órával ezelőtt azt kellett volna cselekednie, de bizonyára fennmaradt, arra várakozott, hogy engem megismerjen.

- Még mit nem!

- Minden bizonnyal élvezni óhajtotta társaságomat. Tudta, hogy megjövök, látni vágyott engem.

- Papa kedvéért maradtam fenn, nem ön miatt.

- Nagyon helyes, Home kisasszony. Én leszek a kedvence: merem állítani, még papánál is jobban kedvel majd engem.

A kislány most Brettonnénak s nekem jó éjszakát kívánt; szemmel láthatóan habozott, vajon érdemei alapján kijár-e Grahamnek ugyanez a megbecsülés, mikor a fiú hirtelen fél kézzel felkapta, s ugyancsak fél kézzel magasan tartotta a feje fölé. A kislány láthatta magát a kandalló felett magasan függő tükörben. A váratlan, merész, elképesztően tiszteletlen cselekedet több volt a soknál.

- Szégyellje magát, Graham úr - kiáltott fel méltatlankodva -, tegyen le! - s mikor ismét a maga lábán állt, így folytatta: - Ugyan mit gondolna felőlem, ha én cselekedném ugyanezt önnel, felemelném a levegőbe (felmutatta kezét, e tekintélyes végtagot), akárcsak Warren a kismacskát.

Azzal távozott a szobából.

HARMADIK FEJEZET

A játszótársak

Home úr látogatása két napig tartott. Ezalatt egyszer sem lehetett rávenni, hogy elhagyja a házat, egész nap a kandalló mellett ült, többnyire hallgatagon, de udvariasan figyelve, s időnként válaszolgatott Brettonné csevegésére, mely pontosan alkalmazkodott a férfi beteges lelkiállapotához - nem volt sem túlságosan részvevő, sem túlságosan elzárkózó, csak megértő: talán fel lehetett fedezni benne egy árnyalatnyi anyáskodást is, hiszen az asszony jóval idősebb volt, s megengedhette magának ezt az árnyalatot.

Ami Paulinát, a gyermeket illeti, boldog, néma, tevékeny és mindenre ügyelő volt egyszerre. Apja sokszor emelte a térdére; ilyenkor csendesen ült ott, míg azt nem érezte, helyesebben azt nem képzelte, hogy a férfi türelmetlenkedni kezd, akkor így szólt:

- Tegyél le, papa, elzsibbad a lábad a súlyom alatt.

A súlyos teher akkor szépen lekúszott a szőnyegre, elhelyezkedett „papa" lábánál a földön vagy a zsámolyon, s előkerült a fehér varródoboz a bíborpettyes zsebkendővel. Ezt a zsebkendőt, úgy látszik, emléktárgynak szánta „papa" számára, s el akart készülni vele, mire útnak indul, következésképpen a beszegés művelete (félóra alatt alig néhány öltést haladt) sürgetővé vált.

Az este, mikor Graham megtért az anyai ház födele alá (a napot ugyanis iskolában töltötte), némi derűt hozott számunkra, s ehhez még csak hozzájárult a fiú és Paulina kisasszony között biztosra vehető jelenet is.

Tartózkodó és rátarti viselkedéssel torolta meg a kislány a Graham hazatérése estéjén elszenvedett méltánytalanságot: rendszerint ekképpen válaszolt, ha a fiú szólt hozzá:

- Nem érek rá odafigyelni, egyéb dolgok járnak a fejemben. - S ha megkérdezték, miféle dolgok, azt felelte:

- Üzlet.

Graham igyekezett a kislány figyelmét lekötni olyaténképpen, hogy felnyitotta íróasztalát, és feltárta előtte változatos tartalmát; pecsétnyomók, színes viaszrudacskák, tollkések, különböző vésetű, vidám, tarka bicskák sorakoztak benne, a fiú efféléket gyűjtögetett. Nem is bizonyult teljességgel hatástalannak ez az erős kísértés. Paulina lopva felvetette tekintetét munkájáról, s nem egy pillantás röppent az íróasztal felé, mely rengeteg képet rejtett magában. Egy metszet - spániellel játszó gyermeket ábrázolt a kép - véletlenül a földre libbent.

- De szép kis kutya! - szaladt ki az elragadtatás a kislány száján.

Graham bölcsen nem vett róla tudomást. De a csöppség hamarosan előlopakodott a sarokból, és közelebb húzódott, hogy alaposabban szemügyre vehesse a kincset. A kutya nagy szeme, lelógó, hosszú füle, s a gyermek tollas kalapja ellenállhatatlanul vonzotta.

- Szép kép - mondta elismerően.

- Nos... legyen az öné.

A kislány szemmel láthatóan habozott. Vágya erős volt, hogy birtokba vegye a képet, de ha elfogadja, csorbát ejt méltóságán. Mégsem. Letette inkább, s elfordult.

- Szóval nem kell, Polly?

- Inkább nem, köszönöm.

- Megmondjam, mi lesz a kép sorsa, ha nem fogadja el?

Polly félig feléje fordult, s figyelt.

- Csíkokra vagdalom gyertyagyújtáshoz.

- Ne tegye.

- De megteszem.

- Kérem, ne tegye.

Graham kérlelhetetlen maradt a könyörgő hangra, s már elő is vette az ollót anyja varró-kosarából.

- Így ni! - mondta, s fenyegetően hadonászott az ollóval. - Szépen levágjuk Fido fejét, utána meg lenyisszantom a kis Harry orrát.

- Ne, ne, NE!

- Akkor ide hozzám, de gyorsan, különben már késő lesz!

Polly habozott, vonakodott, de engedett.

- Nos hát, kell, vagy nem kell? - kérdezte, mikor a kislány megállt előtte.

- Kérem szépen.

- De fizetséget kérek érte!

- Mennyit?

- Egy csókot.

- Előbb adja a képet a kezembe.

Polly szószegőnek bizonyult. Az adós elrejtőzött, apjához rohant, felkapaszkodott a térdére, ott keresett menedéket. Graham mímelt haraggal követte, a kislány pedig apja mellényéhez szorította arcát.

- Papa... papa... küldd el innen!

- Csakhogy engem nem lehet ám elküldeni - felelt Graham.

A kislány arcát elfordítva kinyújtott kézzel próbálta távol tartani magától.

- Jó, akkor a kezét csókolom meg - szólt Graham, csakhogy az e pillanatban már parányi ökölbe szorult, s aprópénzben rótta le adósságát; amihez hozzájutott a fiú, éppen nem volt csóknak nevezhető.

Graham - a maga részéről éppoly fortélyosnak mutatkozott, mint kis játszótársa - szemmel láthatóan kárvallottan vonult vissza; a pamlagra vetette magát, fejét a párnára hajtotta, s úgy feküdt ott, mint aki szenved. Polly, minthogy a fiú nem szólt, egyre feléje lesett. Graham szemét, arcát tenyerébe temette. A kislány megfordult apja térdén, s aggodalmasan szemlélte ellenfelét. Graham nyöszörgött.

- Papa, mi baja lehet? - kérdezte suttogva.

- Ezt tőle kell megkérdezned, Polly.

- Megsérült?

(Ismételt nyögés.)

- A hang után ítélve, mintha valami baja történt volna - jegyezte meg Home úr.

- Anyám - szólalt meg Graham gyenge hangon -, azt hiszem, orvosért kell küldened. Jaj, a szemem!

(Újabb csönd, melyet csak Graham sóhaja tört meg.)

- Ha netán megvakulnék... - kezdte Graham.

Erről az eshetőségről azonban fenyítője hallani sem akart. Egyszeriben ott termett mellette.

- Hadd látom a szemét: nem akartam én bántani, csak a szájára ütni; nem is képzeltem, hogy ilyesmi történhet.

Csend volt a válasz. A kislány minden arcvonása mozgásba jött: - Bocsásson meg, bocsásson meg!

És további izgatott mentegetőzés, dadogás, sírás következett.

- Elég volt, ne gyötörd azt a gyermeket, Graham - szólt közbe Brettonné.

- Hiszen csacsiság az egész, drágaságom - kiáltott fel Home úr.

És Graham megint csak felkapta a kislányt a levegőbe, az pedig ismét megtorolta a sértést; megcibálta oroszlánsörényét, s meg is bélyegezte, hogy a fiúnál komiszabb, hitszegőbb lényt a föld nem hordott a hátán.

Home úr távozásának reggelén volt valami megbeszélnivalója négyszemközt leányával, s az egyik ablakmélyedésbe húzódtak: beszélgetésük egy részének magam is fültanúja voltam.

- Nem lehetne, hogy csomagoljak én is, és veled menjek, papa? - kérdezte komolyan.

Apja a fejét rázta.

- Terhedre lennék?

- Bizony, Polly.

- Mert kicsi vagyok?

- Mert kicsi vagy, és vigyázni kell rád. Csak nagy, erős embernek való az utazás. Ne nézz olyan szomorúan rám, kislányom, megszakad a szívem. Papa hamarosan visszatér az ő Pollyjához.

- Jó, jó, nem is vagyok szomorú, csak épp egy kicsit.

- Pollyt is bántaná, ha fájdalmat okozna papának; nem így van?

- A bánatnál is jobban.

- Akkor hát legyen vidám, Polly: ne sírjon búcsúzáskor, és azután se tépelődjön. Várjon szépen, míg újra együtt lehetünk, s igyekezzék addig is jól érezni magát. Meg tudja ezt tenni Polly?

- Meg fogja próbálni.

- Tudom, hogy így lesz. Akkor hát, isten veled. Mennem kell már.

- *Most? Máris?*

- Máris.

A kislány feléje nyújtotta remegő ajkát. Apja zokogott, de ő, jól láttam, nem. A férfi letette a gyermeket, sorra kezet szorított a jelenlevőkkel, s eltávozott.

Mikor becsukódott mögötte a kapu, Polly egy szék mellett térdre esett, és felkiáltott:

- Papa!

Elnyújtott, halk sikoly volt ez, olyanféle lehetett, mint ama hajdani sóhaj: *„Miért hagytál el engem?”* Tökéletesen átéreztem, milyen lelki gyötrelmen esik át az ezt követő néhány perc során. Rövidke gyermeki életében kínokat állt ki, többet, mint amennyi sok felnőttnek kijut: ilyen volt a lelki alkata; s ha megéli, számos hasonló pillanatban lesz része. Senki sem szólt. Brettonné néhány anyai könnyet ejtett, Graham feltekintett írásából, s őt nézte. Én, Lucy Snowe, azonban nyugodt maradtam.

A kis teremtés minthogy senki sem zaklatta, maga vitte véghez, amit amúgy sem oldhatott volna meg helyette senki más. Küzdött az elviselhetetlennek tűnő fájdalommal, és rövidesen sikerült bizonyos mértékig elfojtania. Aznap nem tűrt volna vigasztalást senkitől; másnap sem, de később azután már türelmesebb lett.

Harmadnap este leverten és csendesen ült a földön, Graham belépett, s szó nélkül gyengéden felemelte. Nem ellenkezett: sőt, a karjába fészkelte magát, mint aki fáradtan megpihen. Később Graham leült, s a kislány fejét az ölébe hajtotta, és néhány perc múlva elaludt, a fiú vitte fel a hálószobába. Csöppet sem csodálkoztam, hogy másnap reggel Polly első kérdése az volt:

- Hol van Graham úr?

Úgy esett, hogy Graham nem jött le reggelihez, valami írásbeli munkát kellett befejeznie a délelőtti tanításra, s arra kérte anyját, küldjön be neki egy csésze teát a könyvtárszobába. Polly önként jelentkezett, hogy beviszi: kellett neki a foglalatosság, hogy legyen kivel törődnie. Rábízták a csészét: nyugtalan volt, de óvatos. Minthogy a könyvtár éppen a reggelizőszobával szembe nyílt, s a két ajtó közé csak a keskeny folyosó esett, szemmel követhettem.

- Mit csinál? - kérdezte, s megállt a küszöbön.

- Írok - felelt Graham.

- Miért nem jön be, hogy édesanyjával reggelizzék?

- Sok a dolgom.

- Szeretne reggelizni?

- Persze.

- Akkor tessék, itt van.

Azzal letette a csészét a szőnyegre, mint rabnak a börtönőr a vizeskorsót a cella ajtajába, és elment. De egy pillanat múlva megint ott volt.

- Mit kíván a teához... valami ennivalót?

- Bármit. Valami jót. Hozzon valami különösen finomat; ez aztán a kedves kis hölgy!

Visszatért Brettonnéhoz.

- Asszonyom, legyen szíves, küldjön a fiának valami jót.

- Mit választanál, Polly, mit adjunk reggelire a fiamnak?

A kislány kiválasztotta a legjavát annak, amit az asztalon látott, azonfelül súgva narancs-dzsemet kért, ami éppen nem volt ott. Megkapta (Brettonné egyiküktől sem tagadott volna meg semmit), s hamarosan hallhattuk, hogy Graham az égig feldicséri a lánykát; biztosítván őt

arról, ha külön háztartása lenne, őt tenné meg házvezetőnőjének, sőt - amennyiben tehetséget árulna el a szakácsművészet terén - akár szakácsnőjének is. Mivel a kislány nem tért vissza, keresésére indultam, s ott találtam Grahammel, *tête à tête*-ben. Reggeliztek. A kislány a fiú könyöke mellé állt, megosztották az egész rakományt: persze a narancsdzsemet nem, hozzányúlni sem volt hajlandó, nyilván hogy eszébe ne jusson senkinek, hogy nem is Graham, hanem a maga kedvéért teremtette elő. Folyton-folyvást tanújelét adta finom megfigyelő készségének és gyengéd érzésvilágának.

Ha ennyire összekovácsolódik egy barátság, többé nem egykönnyen bomlik fel; ellenkezőleg, az történt, hogy az idő és a körülmények csak megszilárdították és nem lazítottak rajta. Semmiképpen sem illettek egymáshoz, korukat, nemüket, hajlamaikat és egyebet tekintve, de valahogy mégiscsak igen sok mondanivalójuk volt egymás számára. Ami pedig Paulinát illeti, valósággal azt kell mondanom, hogy kis egyénisége csakis az ifjú Bretton társaságában bontakozott ki igazán. Amint megszokta és beleilleszkedett a házirendbe, elég simulékony volt Brettonné mellett is, naphosszat elüldögélt zsámolyán az úrhölgy lábánál, leckéjét tanulta, varrogatott vagy számokat rótt palatáblájára, de sohasem villantotta fel sajátos eredetiségét, egy szikrányit sem mutatta természete különlegességét. Nem is figyeltem többé, ilyen környezetben nem volt érdekes. Ám abban a pillanatban, amint esténként meghallottuk Graham kopogtatását, bekövetkezett a változás: nyomban a lépcsőfordulónál termett. Rendszerint feddés vagy fenyegetés volt az üdvözlés.

- Nem törölte meg rendesen a lábát. Megmondom az édesanyjának.

- Kis kotnyeles! Hát előjöttél?

- Elő. De most nem ér el, magasabban vagyok. (Azzal kikukucskált a korlát rácsai között, mert fölötte nem látott ki.)

- Polly!

- Kedves fiacskám! (Sokszor szólította így, amint anyjától hallotta.)

- Majd elájulok, úgy elfáradtam - közölte Graham, és láthatóan kimerülten támaszkodott a folyosó falának. - Dr. Digby (az iskolaigazgató) annyira agyondolgoztatott. Gyere le, segíts felvinni a könyveimet.

- Ó, ez ravaszkodás!

- Bizony nem az, Polly, tény és való. Gyönge virágszál vagyok én! Gyere le.

- A szeme éles, mint a macskának, és úgy látom, ugrásra kész.

- Ugrásra? Én? Dehogyis. Gyere le.

- Lemehetek... ha megígéri, hogy nem ér hozzám, nem emel fel, nem pörget meg.

- Nem is tudnám! (Karosszékbe roskad.)

- Akkor tegye le a könyveit az első lépcsőre, és menjen öt lépés távolságra onnan.

Így történt, és a kislány gondterhelten megindult lefelé, közben le nem vette tekintetét a roskatag Grahamről. Közeledése persze új életre villanyozta az ifjút: s ismét birkózás lett a vége. Némelykor bosszús lett a kislány, máskor meg szelíd megértéssel tért napirendre a dolog fölött. Hallhattuk, amint megy a lépcsőn Graham mellett, s mondogatja:

- Nos, kedves fiacskám, jöjjön teázni; bizonyára megéhezett.

Valóságos mulatság volt megfigyelni, amint ott ült Graham mellett, míg étkezett. A fiú távollétében csendes, higgadt kis teremtés volt, mellette azonban folyton tett-vett a nyughatatlan

kis fruska. Sokszor gondoltam magamban, csak észbe kapna már, és nyugton maradna - de nem, valósággal feloldódott a gondoskodásban, semmi sem volt neki elég, Graham sohasem volt kellőképpen ellátva. A fiú a török szultánnál is fontosabb személyiség volt. Így aztán egymás után rakta elébe a tányérokat, s azt gondolhatnánk, minden a keze ügyében volt már, amit csak kívánhatott, de a kislány mindig ki tudott találni valami újabbat...

- Asszonyom - súgta Brettonné fülébe -, talán egy kis süteményfélét, édes süteményt is kívánna a fia; ott benn van valami (azzal a pohárszékre mutatott). - Brettonné nem szerette teához az édes tésztát, de most nekiszegezte a kérést. - Csak egy darabkát, és csakis neki, mert ő iskolába jár. Lányoknak, azaz nekem és Snowe kisasszonynak nem kell az édesség, de ő biztosan örülne neki.

Graham valóban szerette és legtöbbnyire meg is kapta. Szolgáltassunk neki igazságot, szívesen megosztotta volna ő a zsákmányt azzal, akinek köszönhette, de a kislány ebbe semmiképpen sem egyezett volna bele, az erősködés pedig csak arra lett volna jó, hogy egész estére felizgassa. Ott állni mellette, lefoglalni figyelmét és társalgó kedvét, csakis magának - ezt kívánta jutalmul, nem pedig a süteményen osztozni.

Különös simulékonysággal alkalmazkodott és változott át a fiú érdeklődéséhez képest; az ember szinte már azt hihette, ennek a gyermeknek nincs is külön lénye, élete, hanem szükségképpen másban feloldódva cselekszik és éli életét. Most, hogy apja közelségétől megfosztották, Grahamhez simult, mintha a fiú érzéseit érezné, az ő lényében élne. Egykettőre megtanulta valamennyi iskolatársa nevét, ismerte Graham elejtett szavaiból mindegyiknek jellemző tulajdonságát, egyszeri említésből megjegyzett és egyenként számon tartott mindenkit. Semmit sem felejtett el, nem kevert össze dolgokat; egész este eltársalgott soha nem látott emberekről, mint aki tökéletesen tisztában van megjelenésük sajátosságaival, jellemükkel, hajlamaikkal. Még utánozta is egyiket-másikat: az egyik helyettes tanárt, akit az ifjú Bretton nem állhatott. Graham leírása alapján egy pillanat alatt annyira maga előtt látta, hogy a fiú nagy mulatságára ki is figurázta különcségeit. Brettonné azonban nem helyeselte ezt, és tilalmával véget vetett a szórakozásnak.

Ritkán zördült össze a két pajtás. Egyszer mégis viszálykodásra került sor, s ezt az érzékeny kislány komolyan megsínylette.

Graham, születésnapja alkalmából, meghívta barátait - maga korú ifjakat - ebédre. Paulina nagy érdeklődéssel várta a barátok érkezését, hiszen sokszor hallott róluk; azok is köztük voltak, akiket Graham legsűrűbben emlegetett. Ebéd után a fiatalemberek magukra maradtak az ebédlőben, és a hangokból ítélve hamarosan zajos jókedvre derültek. Véletlenül éppen a hallon mentem át, s ott találtam Paulinát a legalsó lépcsőfokon; ott kuporgott, szemét az ebédlő ajtajának fényezett falemezére függesztette, mely visszaverte a csillár fényét. Gyermeki homlokán borús töprengés nyomait láttam.

- Min gondolkozol, Polly?

- Semmi különös dolgon, csak azt szeretném, ha üvegezett ajtó lenne ott szemben, és belátnék rajta. A fiúk nagyon vígan vannak odabent, szeretnék bemenni. Grahammel akarok lenni, és látni akarom a barátait.

- És mi tart vissza?

- Félek. Mit gondol, megpróbáljam? Kopogjak talán? Kérdezzem meg, szabad-e bemennem?

Azt gondoltam, nem zavarja őket a kis pajtás, és buzdítottam, kérdezze csak meg.

Bekopogott - először olyan halkan, hogy nem hallották meg, második kísérlete után azonban nyílt az ajtó, és Graham kidugta a fejét. Nagyon jókedvűnek látszott, de türelmetlenül szólt ki:

- Mi kéne, te kis majom?

- Be akarok menni.

- Csakugyan? Hát azt hiszed, hogy most veled fogok törődni? Szaladj gyorsan mamához és Snowe kisasszonyhoz, szólj nekik, hogy dugjanak ágyba. - Azzal a gesztenyebarna fej és a vidám, kipirult arc visszahúzódott, s az ajtó erélyesen bekattant. A kislány elképedt.

- Miért beszél így velem? Sohasem volt még ennyire türelmetlen - mondta -, mivel bánthattam meg?

- Semmivel, Polly. De Graham most az iskolatársaival van elfoglalva.

- Azokat jobban szereti, mint engem? Elkerget, csak azért, mert itt vannak.

Volt egy-két ötletem, hogyan vigasztalhatnám meg, s alkalmazni akartam filozófiai ismereteim néhány alaptételét, melyeket tarsolyomban mindig készen tartottam. Ő azonban belém fojtotta a szót, mert alig nyitottam szólásra a számat, két kézzel befogta fülét, aztán arccal a kőpadlót borító szőnyegre vetette magát; sem én, sem Warren, sőt harmadiknak a szakácsnő nem boldogultunk vele, nem tudtuk helyéből elmozdítani. Otthagytuk hát, míg a maga jószántából felkelt a földről.

Graham még aznap este, megfeledkezvén a jelenetről, amint barátai elmentek, a megszokott hangnemben szólt hozzá. Ő azonban kitépte magát kezéből. Szeme villámlott, éjszakára sem köszönt el tőle, és rá se nézett. Másnap a fiú egykedvűen bánt vele, a kislány pedig hideg volt, mint a márvány. A rákövetkező napon Graham gyötörni kezdte, hogy ugyan mi bántja. Összeszorított szájjal hallgatott. Graham természetesen sohasem bosszankodott igazán: minden tekintetben egyenlőtlen mérkőzés folyt közöttük. Hízelgéssel, babusgatással próbálkozott. Ugyan miért haragszik, mit követhetett el. Egy idő múlva könnyhullatás volt a válasz. Megsimogatta, és barátok lettek megint. De az ilyen jelenet maradandó nyomot hagyott a kislányban. Észrevettem, hogy mióta a fiú elhárította a közeledést, egyetlenegyszer sem ment utána, nem kereste meg, semmivel sem igyekezett magára vonni figyelmét. Egyszer arra kértem, vigyen be egy könyvet vagy más csekélységet a könyvtárszobába Grahamnek, mert oda zárkózott be munkájával.

- Megvárom, míg kijön - szólt büszkén -, nem akarom azzal zavarni, hogy ajtót nyisson nekem.

Az ifjú Brettonnak volt egy kedvenc pónija, s gyakran kilovagolt. A kislány mindig az ablakból leste indulását és érkezését. Legfőbb vágya volt, hogy e póni hátán egyszer ő is körüllovagolhassa az udvart, ám távol esett tőle, hogy ilyen kegyért könyörögjön. Egyszer leszaladt az udvarra, hogy ott legyen, mikor Graham leszáll a nyeregből; nekitámaszkodott a kapunak, és égő szeme, sóvárgó arca ékesen szólt arról, mennyire szeretne lovagolni.

- Gyere csak, Polly, akarsz lovagolni egy kicsit? - kérdezte Graham kissé hanyagul. Azt hiszem, a kislány a kérdést túlságosan is hanyagnak érezte.

- Köszönöm, nem - felelte, és fagyosan elfordult tőle.

- Rosszul teszed, biztos vagyok benne, hogy élveznéd.

- Azt ne képzelje, hogy egy fikarcnyit is törődöm ilyesmivel - felelte.

- Nem igaz. Lucy Snowe-nak is mondtad, hogy nagyon szeretnél lovagolni.

- Lucy Snowe is tajthatná a száját - hallottam válaszát. A szavak hibás kiejtése csak egyike volt számtalan különös és vonzó jellegzetességének. Ezek után szó nélkül bement a házba.

Hamarosan Graham is bement, s anyját látva megjegyezte:

- Tudod, mama, milyen szeszélyes kis jószág ez a csöppség. Csupa különcség és furcsaság. De most már unalmas lenne az életem nélküle, sokkal jobban elszórakoztat, mint te vagy akár Lucy Snowe.

- Tudja-e, Snowe kisasszony - fordult egyszer hozzám Paulina, mert akkoriban némelykor beszélgetésbe elegyedett velem, mikor kettesben maradtunk hálószobánkban -, tudja-e, a hét melyik napján szeretem Grahamet legjobban?

- Hogyan is tudnék válaszolni ilyen különös kérdésre, hát van a hét nap közül egy, amikor másképp viselkedik, mint a hat másikon?

- De még mennyire! Hát nem látja, nem veszi észre? Én mindig vasárnap látom a legnagyszerűbbnek. Akkor velünk van egész nap, és olyan nyugodt, és este mindig olyan nagyon kedves.

Megfigyelésének volt is némi alapja. A vasárnapi időtöltések, az istentisztelet és egyebek valóban nyugtató hatással voltak Grahamre, az este pedig a kandalló mellett mindig vidám és fesztelen szórakozást nyújtott. Graham birtokba vette a pamlagot, aztán maga mellé szólította Pollyt.

Graham sok tekintetben más volt, mint a fiúk általában. Nemcsak mozgásban, cselekvésben lelte örömét, szeretett időnként magába mélyedni, szemlélődni is. Élvezettel olvasott, és a könyveit sem rendszertelenül választotta meg: válogatásában felcsillant jellegzetes érdeklődése, sőt ösztönös ízlése is. Igaz viszont, hogy ritkán tett megjegyzést olvasmányaira, de gyakran láttam elgondolkozva ülni könyve mellett.

Polly ott volt a közelében, párnán kuporgott a szőnyegen, és beszélgetni kezdtek, nem éppen suttogva, de nagyon halkan. Némelykor mégis fülembe jutott egy-egy párbeszéd, amelyből társalgásuk hangnemére következtethettem. És valóban, mintha valami titokzatos hatás következtében Graham szertelensége csillapodna, finomodna, csiszolódna.

- Tanultál zsoltárt ezen a héten, Polly?

- Tanultam. Nagyon szép. Négy versszak. Elmondjam?

- De szépen mondd: ne hadarj.

Elmondta a zsoltárt, helyesebben félig énekelte dallamos halk hangján. Graham pedig elismételt egy-egy sort, és versmondásra tanította. A kislány gyorsan tanult, és kitűnő utánzókészség volt benne; de egyébként is abban lelte legnagyobb örömét, hogy Graham kedvére tehetett. Készséges tanítványnak bizonyult. A zsoltár után felolvasás következett... többnyire a Biblia valamelyik fejezete. Kiigazításra ritkán volt szükség, mert a gyermek bármelyik egyszerű elbeszélő fejezetet kifogástalanul olvasta fel. Amikor olyan volt a szöveg, hogy megértette és érdekelte, előadása és átélése egészen rendkívüli volt. József kútba vetése, Sámuel elhivatása, Dániel az oroszlánok vermében... ezek voltak kedvenc fejezetei. József története rendkívül föllelkesítette.

- Szegény Jákob! - mondta, és ajka is reszketett. - Mennyire szerette fiát, Józsefet - egyszer még ezt is hozzáfűzte -, annyira, Graham, mint én magát. Ha maga meghalna, én is úgy tennék, mint Jákob - azzal kinyitotta a Bibliát, kikereste a verset, és felolvasta: *„Nem akara*

vigasztalódni, hanem monda: Sírva megyek fiamhoz a sírba." E szavak után kicsi karját Graham nyaka köré fonta, és magához vonta bozontos fejét. Emlékszem, ezt akkor magamban meggondolatlan cselekedetnek minősítettem. Eltúlozva a dolgot, mintha azt látnám, hogy veszedelmes, félig-meddig megszelídített állatot hebehurgyán dédelgetnek. Nem mintha attól tartottam volna, hogy Graham megbántja vagy durván bánik vele, de úgy véltem, kiteszi magát a kelletlen vagy türelmetlen elutasításnak, ami aztán a kislányt keservesebben érintené, mintha megütötték volna. A fiú az ilyen megnyilatkozásokat passzívan tűrte el. Némelykor még bizonyos önelégült csodálkozást is felfedeztem benne a kislány őszinte vonzódásán, és éppenséggel nem kelletlen mosolyt a szemében. Egy alkalommal így szólt:

- Úgy szeretsz engem, Pollykám, mintha a kishúgom volnál.

- Bizony szeretem - felelte -, nagyon, nagyon szeretem.

Nem adatott meg nekem hosszú ideig, hogy jellemelemzéssel szórakozhassam. Alig két hónapja időzött Polly Brettonban, amikor Home úr levélben tudatta, hogy a kontinensen telepedett le anyai ágról való rokonsága körében; azért cselekszik így, írta, mert Anglia rendkívül nyomasztóvá vált számára, s egyelőre nem is gondol a hazatérésre, talán esztendőkig sem: az a kívánsága, hogy kislánya mielőbb csatlakozzék hozzá.

- Kíváncsi vagyok, hogyan fogadja ezt a hírt - jegyezte meg Brettonné, amint elolvasta a levelet. Erre magam is kíváncsi voltam, s vállaltam, hogy közlöm vele.

Betértem a szalonba - a kislány szívesen időzött egyedül ebben a nyugalmas és díszes lakrészben, s tökéletesen meg lehetett bízni benne, hogy nem fogdos össze, azaz helyesebben nem piszkít be semmit, amit a kezébe vesz -, valóban ott találtam; a pamlagon ült, akár valami kis odaliszk, félig eltakarta a szomszédos ablak leomló függönye. Elégedettnek látszott; szórakozásának minden tartozéka ott volt körülötte: a lakkozott fehér varródoboz, egy-két muszlindarabka, néhány szalagmaradék, mindezt babakalap gyártásához gyűjtötte össze. A baba annak rendje-módja szerint hálósapkába, hálóköntösbe öltöztetve feküdt bölcsőjében, Polly álomba ringatta éppen, olyan arccal, mint aki feltétlenül hisz abban, hogy a baba is érez és alszik; szeme azonban a képeskönyvön nyugodott, mely nyitva feküdt az ölében.

- Snowe kisasszony - szólított meg suttogva -, csodálatos könyv ez. Candace (e névre keresztelte a babát Graham, bár őszintén szólva füstös-maszatos arcáról inkább etiópiainak néztem volna), Candace elaludt, most már mesélhetek: de halkan kell beszélnünk, nehogy felébresszük. Grahamtől kaptam ezt a könyvet; messzi országokról szól, melyek távol, nagyon távol esnek Angliától, s nem juthat oda utas, csak ha sok ezer mérföldet hajózik tengereken át. Vademberek laknak azokban az országokban, Snowe kisasszony, ruházatuk egészen más, mint a miénk: igazában a legtöbb alig is visel ruhát, már amiatt, hogy meg ne fázzon; mert arrafelé mindig nagyon meleg van. Látja ezt a képet, emberek gyülekeznek össze ezerszám valami távol eső helyen, egy nagy síkságon, ahol nincs más, csak homok, egy fekete ruhás férfit állnak körül, egy jó, *nagyon jó* angol urat, aki misszionárius, és prédikál nekik a pálmafa alatt. - Színes kis képet mutatott, mely effélét ábrázolt. - Aztán vannak itt képek folytatta -, azok még jobban különösebbek - időnként megfeledkezett a nyelvtanról -, mint ez. Itt láthatja például azt a csodálatos Kínai nagy falat; ez meg egy kínai hölgy, kisebb a lába, mint az enyém. Aztán itt van egy tatár vádló; na és ez meg a legfurcsább mind között: a jég és a hó országa, nincs se zöld mező, se erdő, se kert. Abban az országban mammutcsontokat találtak: de ma már nem élnek mammutok. Maga persze nem tudja, milyenek voltak; de megmondhatom, mert Graham elmesélte nekem. Hatalmas szörnyeteg volt, akkora, mint ez a szoba, és olyan hosszú, mint a hall; de nem volt veszedelmes húsevő vadállat, legalábbis Graham úgy gondolja. Sőt azt hiszi, így mondta, ha szembe jönne velem az erdőben, nem ölne meg a

mammut, csak ha véletlenül útjába kerülnék, akkor esetleg eltaposna a bozótok között, mint ahogy én egy szöcskét, ha véletlenül rálépek, és észre sem veszem.

Így csacsogott jó ideig.

- Mondd csak, Polly - szóltam közbe -, te nem szeretnél utazni?

- Most éppen nem - felelte megfontoltan -, de talán húsz év múlva, majd ha felnőtt hölgy leszek, mint Brettonné, akkor talán majd utazom Grahammel. Svájcba készülünk, és megmásszuk majd a Mont Blancot; aztán egyszer talán áthajózunk Dél-Amerikába, és akkor fölmegyünk még a Kim-kim-borazo csúcsára is.

- És most nem utaznál szívesen, ha a papa is veled lenne?

Csak némi szünet után felelt kérdésemre, és válaszában ismét megnyilvánult sajátos hirtelen változó hangulata.

- Mi értelme van ilyen ostobaságokat beszélni? - csattant fel. - Minek emlegeti papát? Mi az én papám magának? Már éppen kezdtem megnyugodni, már jól éreztem magam, nem gondolok folyton rá, és most minden kezdődik elölről!

Ajka reszketett. Sietve tártam fel előtte a helyzetet: levél érkezett, majd szóltam apja kívánságáról, hogy Harriettel együtt azonnal útnak kell indulnia szeretett papájához. - Mondd csak Polly, nem örülsz? - kérdeztem.

Nem felelt. Kiejtette kezéből a könyvet, és nem ringatta tovább a babát; komolyan és megfontoltan nézett szembe velem.

- Hát nem szívesen mégy papához?

- Dehogyisnem - felelte végre csípős hangon, ahogy többnyire beszélt velem, s annyira más volt, mint az a hangnem, ahogyan Brettonnéhoz, különösen pedig Grahamhez szokott szólni. Szerettem volna megállapítani, mit gondol; de hiába: nem mondott többet egy szót sem. Brettonnéhoz sietett, hogy megkérdezze, de ő csak megerősítette közlésemet. Az értesülés súlya és jelentősége valósággal ránehezedett, és nagyon komoly volt egész nap. Este, abban a pillanatban, mikor meghallotta, hogy Graham belépett a házba, odahúzódott mellém. Hajszalagomat igazgatta a nyakamnál, kihúzta, s megint visszatette a fésűt a hajamba, így babrált, míg Graham a szobába nem nyitott.

- Mondja meg neki - suttogott a fülembe -, mondja meg neki, hogy elmegyek innen.

Teázás közben kívánsága szerint közöltem a hírt. Graham történetesen szórakozott volt, túlságosan foglalkoztatta az iskolai pályázat, melyen részt vett. Kétszer is el kellett mondanom, mi újság, mire valóban odafigyelt, és akkor is csak egy pillanatra időzött a tárgynál.

- Polly elmegy? De sajnálom! Édes kis egérkém, de nagyon hiányzik majd nekem: ugye, mama, eljön majd hozzánk máskor is látogatóba?

Sietve felhajtotta teáját, felvett egy gyertyát, azzal nyomban elhelyezkedett egy kisasztalnál, s beletemetkezett a könyveibe.

„Édes kis egérkéje” odakúszott mellé, lefeküdt a szőnyegre a lábánál, arccal a földre: nem szólt, és nem mozdult, úgy maradt egy helyben egészen lefekvésig. Egyszer észrevettem, hogy Graham, aki nem is tudta, hogy ott van a közelében, idegességében beleütközött a lábával. A kislány egy-két arasznyival távolabb húzódott tőle. Egy perc múlva kinyúlt a kis kéz, és gyöngéden megsimogatta a figyelmetlen lábat. Mikor dajkája érte jött, felkelt, és engedelmesen követte, miután nekünk illendően jó éjszakát köszönt.

Nem akarom azt állítani, hogy félve mentem lefeküdni egy óra múlva, de annyi bizonyos, előre nyugtalanított, hogy a gyermek nyugodt álma veszélyben forog. Sejtelmem nagyon is valóra vált, azt kellett látnom, hogy ébren van, és mint egy kis fehér madár, dideregve gubbaszt az ágya szélén. Alig tudtam, hogyan közeledjem hozzá. Nem lehetett úgy bánni vele, mint más gyermekkel. Ő azonban nyomban a tárgyra tért. Amint becsuktam az ajtót, s letettem a gyertyát a toalettasztalomra, így fordult hozzám:

- Nem tudok, *semmiképp* sem tudok elaludni, és így nem tudok, *semmiképp* nem tudok élni sem!

Megkérdeztem, mi bántja.

- Szöjnyen szen-ve-dek - felelte szánalmasan selypítve.

- Hívjam ide Brettonnét?

- Micsoda ostobaság! - felelte indulatosan. Magam is jól tudtam, ha Brettonné közeledő lépteit meghallaná, nyomban befészkelné magát a takaró alá, csendesen, akár a kisegér. Énnekem fenntartás nélkül elárulta különcségeit, bár sohasem mutatott még ragaszkodásfélét sem irántam - keresztanyám előtt azonban egy pillanatra sem tárta fel benső valóját. Neki mindig csak engedelmes, kissé különös, csöpp leányzó maradt. Megnéztem közelebbről. Pirosan tüzelt az arca; tágra nyitott szeme izgalomban égett, és szörnyen nyugtalan volt; nyilvánvaló, nem maradhat ilyen állapotban reggelig. Sejtettem, hogy áll a dolog.

- Nem szeretnél még egyszer elköszönni Grahamtől? - kérdeztem. - Még nem ment fel a szobájába.

Abban a pillanatban már nyújtotta is felém kis karját, hogy emeljem fel. Kendőt csavartam köréje, és visszavittem a szalonba. Graham éppen kilépett a szobából.

- Nem tud elaludni a kislány, míg nem látja még egyszer, s nem beszél magával - mondottam.
- Nem szívesen válik meg magától.

- Mert elkényeztettem - felelte, s kedélyesen kivette karomból, összecsókolta forró kis arcát meg a száját. - Polly, csak nem szeretsz engem jobban, mint a papát, hát ide hallgass...

- Én szeretem magát, de maga nem is törődik velem - suttogta a kislány.

Biztosították ennek éppen az ellenkezőjéről, újabb csókot kapott, visszakerült a karomba, és elvittem; de sajnos, nem nyugodott meg. Mikor úgy gondoltam, hogy már képes reám figyelni, így szóltam hozzá:

- Paulina, nem szabad bánkódnod amiatt, hogy Graham nem törődik veled annyit, mint te ővele. Ez így van rendjén.

Rám szegezte kérdő tekintetét.

- Mert ő fiú, te meg leány vagy; ő tizenhat éves, te meg csak hat; ő erős, vidám természetű, te pedig más vagy.

- De hiszen annyira szeretem; egy kicsit ő is szerethetne engem.

- Szeret is. Nagyon is kedvel. Te vagy a kedvence.

- Csakugyan, én vagyok Graham kedvence?

- Bizony, egy gyereket se szeret úgy, mint téged.

Bizonykodásom kissé megnyugtatta; aggodalmasan mosolygott.

- Csakhogy - folytattam - ne nyűgösködj, és ne várj túl sokat tőle, különben terhére leszel, s egyébként most már úgyis vége.

- Vége - ismételte halkan -, de most már jó leszek. Igyekszem jónak lenni, Lucy Snowe.

Visszatettem az ágyába.

- Megbocsát nekem Graham most az egyszer? - kérdezte, én pedig vetkőzni kezdtem. Biztosítottam, hogy megbocsát neki. Még korántsem idegenítette el magától a fiút, mondtam, de a jövőben óvatosnak kell lennie.

- Hiszen nincs is jövő - mondta a kislány -, elmegyek innen. Látom-e még valaha, valaha az életben? Hiszen most elhagyom Angliát...

Feléje fordultam, s megnyugtató választ adtam. Eloltottam a gyertyát, s újabb félóra telt el. Azt gondoltam, elaludt már, amikor kis, fehér alakja ismét felemelkedett fekvőhelyén, s a vékonyka hang megszólalt:

- És maga, Miss Snowe, szereti Grahamet?

- Szeretni! Hát hogyne, egy kicsit.

- Csak egy kicsit? Nem annyira, mint én?

- Úgy hiszem, nem. Nem: semmiképpen sem annyira, mint te.

- De nagyon szereti?

- Mondtam már, hogy egy kicsit. Nem érdemes túl sokat törődni vele: sok hibája van.

- Grahamnek, igazán?

- Minden fiúval így van ez.

- Inkább, mint a lányokkal?

- Valószínűleg. Bölcs emberek azt mondják, bolond, aki bárkit is tökéletesnek vél; ami pedig azt illeti, szeretni, nem szeretni, legokosabb, ha barátságosak vagyunk mindenkihez, s túlságosan nem rajongunk senkiért.

- És Lucy kisasszony, maga bölcs?

- Legalábbis igyekszem az lenni. De most már aludj.

- De *nem tudok* aludni. Magának talán nem fájna itt (azzal parányi tündér kezét parányi tündér mellére tette), ha arra gondolna, hogy meg kell válnia Grahamtől; mert ez nem a maga otthona?

- Csakhogy, Pollykám - mondottam -, nem kellene olyan nagy fájdalmat érezned, ha arra gondolsz, hogy hamarosan megint együtt lehetsz szeretett édesapáddal. Csak nem felejtetted már el? Hát már nem szeretnél annyira mindig a közelében lenni?

Makacs hallgatás következett kérdésemre.

- Kislányom, most már feküdj le szépen, és aludj - mondtam feddően.

- Hideg az ágyam - nyűgösködött -, nem tudok átmelegedni.

Láttam, borzong a kicsike.

- Gyere ide hozzám - szóltam, bár alig reméltem, hogy engedelmeskedik, mert rendkívül furcsa, szeszélyes kis teremtés volt, irányomban pedig különösen bogaras. De most mégis odajött hozzám, azon nyomban nesztelenül lépkedett a szőnyegen, mint valami kis szellem.

Magam mellé vettem, jéghideg volt: melengettem karomban. Idegesen vacogott; nyugtatgattam. Dédelgetésemre elcsendesedett, s nemsokára elszunnyadt.

Rendkívül különös gyermek, gondoltam, amint elnéztem az alvó arcvonásait a beáradó holdfényben, s óvatosan, lágyan megtörölgettem a szempilláit és nedves arcocskáját. Hogyan boldogul majd a világban, hogy küzd meg az élettel? Hogyan viseli el a megrázkódtatásokat, a visszautasításokat, a megaláztatást, az elhagyatottságot, mely megpróbáltatásokat - ahogyan a könyvek és a magam tapasztalatai tanúsítják - nem kerülhet el senki halandó?

Másnap elutazott a kislány; reszketett, akár a falevél, a búcsúnál, de önuralmát egy pillanatra sem vesztette el.

NEGYEDIK FEJEZET
Marchmont kisasszony

Néhány héttel Paulina távozása után magam is elhagytam Brettont - sejtelmem sem volt róla, hogy soha többé nem jutok el oda; soha többé nem járhatom a kedves, ódon utcákat -, és hathavi távollét után hazaérkeztem. Nyilván úgy képzelik, őszintén örültem, hogy ismét visszatérhetek hozzátartozóim körébe. Hát persze! a kedvező vélemény nem árt senkinek, és bízvást hagyhatom ellentmondás nélkül. Dehogyis mondok rá nemet, szépen hagyom inkább, hogy úgy alkosson képet rólam az olvasó, amint a következő nyolc esztendőben sajkaként ringatózom derűs időben az öböl tiszta vizén, s a felszín sima, akár a tükör - a kormányos elnyújtózik a parányi fedélzeten, ég felé fordítja arcát, és lehunyja szemét: elmélyed, ha úgy tetszik, vég nélküli imában. Igen sok asszony és leány halad át állítólag ilyen simán az életen: miért ne történhetett volna így velem is?

Képzeljenek engem maguk elé, amilyen akkor lehettem, tétlen, fényben sütkérező, jókedvű; elnyújtózom a párnázott fedélzeten, melegszem a szakadatlan napsütésben, és egyre csak ringat a fújdogáló enyhe szellő. Azt azonban nem hallgathatom el, ha így volt, akkor valamiképpen a tengerbe eshettem, vagy hajótörést szenvedhettem. Nagyon is jól emlékszem egy időre - bizony hosszú idő volt az -, amikor egyéb sem ért, csak fagy, veszedelem, megpróbáltatás. Ebben az órában, mikor lidércnyomásként ismét átérzem mindezt, mintha újra átcsapnának fejem felett a sós hullámok, érzem ízét a torkomban, jeges nyomását a tüdőmön. Tudom, nagy volt a vihar, nem egy óráig, nem is egy napig tartott. Sok-sok napon és éjszakán át sem nap, sem csillag nem tűnt fel a látóhatáron; gémberedett kezünkkel kapaszkodtunk a hajóban, szörnyű fergeteg szakadt ránk; minden reményünk odaveszett már, hogy megmenekülhetünk. Végül is odaveszett a hajó, odaveszett a legénység.

Amennyire emlékezni tudok, soha senkinek nem panaszoltam el bánatomat. Különben kinek is panaszkodhattam volna? Brettonné régen eltűnt a szemem elől. Akadályok álltak találkozásunk útjába, amelyeket mások emeltek évekkel ezelőtt, és érintkezésünk megszakadt. Ezenkívül számára is változást hozott az idő: a tetemes vagyon, melyet fia számára kezelt, s legnagyobbrészt bonyolult tőzsdevállalkozásba fektetett, elúszott, úgy hallottam, az eredeti összeg töredékévé zsugorodott. Graham, amint alkalmilag értesültem róla, állást vállalt, anyjával együtt mindketten elköltöztek Brettonból, s úgy mondják, Londonban élnek. Ilyenformán lehetőségem sem maradt, hogy másokra támaszkodjam; csakis önmagamra tekinthettem. Nem hinném, hogy magabiztos, cselekvő természetű lettem volna; a körülmények reám kényszerítették a magabiztosságot és a cselekvést éppúgy, mint rajtam kívül sok ezer más emberre. Amikor Marchmont kisasszony, a szomszédságunkban lakó egyedülálló hölgy üzent értem, eleget tettem hívásának abban a reményben, hogy képes leszek megfelelni a kötelességeknek, melyeket reám ró.

Marchmont kisasszony vagyonos hölgy volt. Szép környezetben lakott, de reumás, magatehetetlen nyomorék szegény, kezét, lábát már húsz éve nem tudta használni, s úgy üldögélt ott naphosszat egy emeleti helyiségben, a hálószobájával szomszédos szalonban. Sokat hallottam már Marchmont kisasszonyról meg különcségeiről (nagyon furcsa teremtés volt), de mind az ideig nem volt alkalmunk találkozni. Ősz hajú asszonyt láttam most magam előtt, prémekbe burkolva, komor elhagyatottságban, belekérgesedve a hosszú szenvedésbe. Ingerlékeny s talán még követelőző is volt. Úgy látszott, a szobalány, vagy nevezhetném talán élete osztályosának is, aki már évek óta ápolta, férjhez akar menni; a hölgy értesült mostoha sorsomról, s értem

küldött, mert arra gondolt, talán betölthetném mellette a leány helyét. Tea után kettesben üldögéltünk a kandalló mellett, akkor állt elő ajánlatával.

- Nem lesz könnyű élete mellettem - mondotta őszintén -, meglehetősen sok gondozásra van szükségem, és ez nagy lekötöttséget jelent, de mégis, a mostani életmódjához viszonyítva ez is elviselhetőbbnek tűnik talán.

Gondolkoztam a dolgon. Bizonyára elviselhetőnek tűnik, vitatkoztam magammal; de valami fatális véletlen folytán ellenkezőképpen is fordulhat. Itt élni, e szűk helyen, bezárva, folyton csak szenvedést látni - néha talán indulatos kitörések céltáblájaként -, ez lesz ifjú életem osztályrésze, pedig ami már elmúlt fölöttem, enyhén szólva az sem volt boldogságnak mondható! Szívem egy pillanatra elcsüggedt, aztán újraéledt; mert bár szántszándékkal mérlegre vetettem a nehézségeket, úgy hiszem, túlságosan prózai lény voltam ahhoz, hogy idealizáljak, ennélfogva túlzásba sem eshettem.

- Csak afelől vannak kétségeim, vajon lesz-e elég erőm erre a vállalkozásra - jegyeztem meg.

- Nekem is éppen efelől vannak kétségeim - felelt az úrhölgy -; mert meglehetősen megviseltnek látszik.

Valóban az voltam. Megláttam magam a tükörben, gyászruhámban, sápadtan, beesett szemmel. Elgondolkoztam az elébem tűnő színtelen jelenségen, s azt reméltem, a színehagyottság csak külsőséges, hisz lelkem mélyén úgy éreztem, még mindig eleven gyökérszálak fűznek az élethez.

- Van valami egyéb a láthatáron, van valami terve?

- Pillanatnyilag semmi határozott: de mindig adódhat valami számomra.

- Legalábbis úgy gondolja, lehet persze, hogy igaza van. Próbálkozzék csak bátran. De ha nem sikerül, fontolja meg az ajánlatomat. Amit felajánlottam, három hónapig nyitva marad ön előtt.

Ez kedves volt tőle. Meg is mondtam neki, kifejeztem hálámat. Miközben beszéltem, heves roham fogta el. Segítségére siettem; elvégeztem utasítása szerint a szükséges teendőket, és mire megkönnyebbült, máris valósággal bensőséges kapcsolat jött létre közöttünk. A magam részéről, abból, ahogyan a rohamot elviselte, megállapíthattam, hogy határozott, türelmes hölgy (megadással fogadja a testi fájdalmat, noha némelykor bizonyára ingerlékeny a hosszú lelki megpróbáltatás miatt). Ő viszont láthatta, ahogyan tőlem telhetőleg segítségére siettem, hogy számíthat együttérzésemre (és valóban így is volt). Másnap ismét értem küldött, öt vagy hat napon át igényt tartott társaságomra. A közelebbi ismeretség sok hibát, különcséget tárt fel, de egészében véve olyan jellemet ismertem meg, melyet nagyra becsülhettem. Állhatatos, sőt némelykor komor kedélyű volt az úrhölgy, mégis azzal a nyugalommal ápolhattam, ülhettem mellette, mely áldásos érzéssel tölt el bennünket; megérezzük, hogy modorunk, jelenlétünk, beszélgetésünk kedvére való, sőt megnyugtatja azt a személyt, akinek szolgálatára akarunk lenni. Még ha korholt is - mert azt is megtette, némelykor elég élesen -, oly módon feddett, hogy nem alázott meg vele, s nem hagyott bennem tüskét. Olyasféleképpen oktatott ki, ahogy ingerlékeny anya szólna leányára, s nem mint a zsémbes úrnő, aki függő helyzetben levő személyt leckéztet meg. Megleckéztetni igazában nem is tudott, bár némelykor valósággal viharos haragra gerjedt. Helyesebben szólva, mintha szenvedélyén is mindenkor áthatolna a józanság fénysugara: dühkitörésében is következetes maradt. Nem sok idő múlva valósággal ragaszkodtam hozzá, s azt a gondolatot, hogy társként éljek mellette, más megvilágításban láttam magam előtt; ismét eltelt egy hét, s beleegyeztem, hogy vele maradok.

Két szűk, meleg szoba, ez lett most már az én világom; és egy nyomorék, öreg hölgy az úrnőm, barátnőm, mindenem. Szolgálni őt kötelességem volt immár, fájdalma az én szenvedésem is, megkönnyebbülése a reménységem, haragja a büntetésem, hálás tekintete a jutalmam. Elfeledtem, hogy kívül e betegszoba füstös zsalugáterein erdő, mező van, folyó, tenger, örökösen változó égbolt, szinte örültem, hogy mindezt elfeledhettem. Benső világom összeszűkült, alkalmazkodott sorsomhoz. Régóta megszoktam, hogy szelíd és csendes legyek, most pedig sorsom fegyelmezettségre tanított. Nem követeltem magamnak sem, hogy odakinn sétálhassak a szabad levegőn; étvágyam is beérte a betegnek felszolgált szerény fogásokkal. Ezenfelül az úrnő mellett alkalmam nyílt egy eredeti jellem tanulmányozására: bámulhattam erényei szilárdságát, s hozzáfűzhetem, erős szenvedélyeit is; megbízhattam érzései igazságában. Mindez megvolt benne, s mindezekért vonzódtam hozzá.

S ugyancsak ezekért kitartottam volna mellette akár húsz esztendeig is, ha élete és megpróbáltatása húsz esztendőre nyúlik. Csakhogy más íratott meg a sors könyvében. Úgy látszik, engem ösztönözni kell a cselekvésre. Ösztökélés, unszolás, taszigálás nélkül sosem szedem össze erőmet, hogy tegyek valamit. Az emberi szeretet parányi morzsája jutott nekem; nagyra tartottam, azt hittem, igazgyöngy, ám elolvadt az ujjaim között, kicsúszott a kezemből, mint a jégdarab. Magamra vállalt kötelességemet el kellett ragadni tőlem, könnyen megnyugtatható lelkiismeretem elől. Meg akartam alkudni a sorssal, menekülni a váratlan, nagy izgalmaktól, beletörődni egy szűkös élet kisszerű fájdalmaiba. A sors azonban nem békélt meg, a Gondviselés nem szentesítette a meghunyászkodó tunyaságot, a gyáva nemtörődömséget.

Egy februári éjszakán - jól emlékszem reá - megszólalt egy hang Marchmont kisasszony háza közelében, mindenki meghallotta a falak közt, de értelmét talán csak egyetlen lény fogta fel. Csendes tél után viharok jelezték a tavasz közeledtét. Ágyba fektettem Marchmont kisasszonyt; én pedig a kandalló mellett varrogattam. Jajgatott a szél az ablak előtt: így jajgatott egész nap, de amint leszállt az éjszaka, hangot változtatott - éles, átható süvöltésbe ment át; a fül szinte tagolt, emberi hangot hallott ki belőle; panasz volt benne, sirám. Idegtépő jajveszékelés hallatszott a vihar minden kitörésekor.

- Csitt, csitt, csendesedj... - mondtam zaklatott lelkemnek.

Letettem kézimunkámat, de figyelmemet nem tudtam eltéríteni a szörnyű, átható üvöltéstől. Hallottam már azelőtt is ezt a hangot, és most akarva-akaratlan el kellett tűnődnöm, vajon mit jövendöl. Életem során három ízben tanítottak meg rá a bekövetkező események, hogy e különös hangok a viharban - ezek a szakadatlan, keserves jajok - a légkör olyan változását jelzik, mely az életre kedvezőtlen. Járványos betegségeket, tudásom szerint többnyire ziháló, síró, keservesen jajgató keleti szél jövendöl meg. Innen származik a Banshee kísértetről szóló legenda.[2] Mintha magam is észrevettem volna - csak épp nem voltam elég bölcs ahhoz, hogy megállapítsam, van-e összefüggés e jelenségek között -, hogy gyakran hallunk ugyanabban az időben bekövetkezett vulkanikus kitörésekről a föld különböző távol eső pontjain; folyókról, melyek egyszerre kilépnek medrükből, különös dagályról, mely tombolva önti el a lapályos parti területeket. Glóbuszunk, mondtam magamban, úgy látszik, zaklatott, rendellenes állapotba kerül ilyenkor; aki gyenge köztünk, elsorvad a föld ziháló lélegzetétől, a vulkán perzselő kigőzölgésétől.

Reszketve füleltem: Marchmont kisasszony aludt.

---

[2] A legenda szerint Írországban viharos szél s a Banshee kísértet üvöltése előre jelzi valamely családtag halálát.

Éjféltájban félórai halálos csend követte a vihart. A tűz, mely eddig halványan pislákolt, hirtelen fellángolt. Éreztem, hogy a levegő is megváltozik, metszővé válik. Függönyt, ablaktáblát félretolva. kitekintettem: a csillagok éles fénnyel ragyogtak a fagyos éjszakában.

Amint megfordultam, tekintetem Marchmont kisasszonyra vetődött: ébren volt, felemelte fejét párnájáról, és szokatlanul bensőséges pillantást küldött felém.

- Szép éjszaka van? - kérdezte.

Igenlő választ adtam.

- Mindjárt gondoltam - mondotta -, mert oly erősnek, oly frissnek érzem magam. Emeljen fel. Fiatalnak érzem magam ma éjjel, fiatalnak, vidámnak és boldognak. Hátha itt a fordulat megpróbáltatásomban, s megadatik még nekem, hogy az egészséget is élvezhetem? Az volna csak csoda!

„Manapság nemigen történnek csodák" - gondoltam magamban, és meglepődve figyeltem szavait. A múltra terelte a társalgást, és eseményeket, jeleneteket, személyeket idézett fel rendkívüli élénkséggel.

- Szíves örömest térek vissza az emlékekhez ma éjjel - mondotta -: az emlékezet a legjobb barátom. Nagyszerű élvezetben részesít: a valóságot hozza vissza szívembe, sugárzó fényben, élettől melegen; nem puszta üres eszmény mindez, hanem oly valami, ami egykor valóság volt számomra, noha úgy hittem, rég megsemmisült már, porrá lett, egyesült a sír rögével. Ifjúkorom órái, gondolatai, reményei ébrednek most fel bennem. Újra átélem életem szerelmét, életem egyetlen szerelmét, úgyszólván egyetlen mély érzését. Nem vagyok én különösen jó teremtés; nincs nyájas természetem. De azért nekem is voltak érzelmeim, erős, bensőséges érzések, s volt tárgyuk is: mindenben egyedülvalóan volt drága ő nekem éppúgy, mint vágyaik célpontja a férfiak és nők többségének, akik sokfelé irányítván eltékozolják érzéseiket. Míg szerettem s viszontszerettettem, micsoda boldogságban volt részem! Egyetlen ragyogó esztendőre emlékezhetem: mily tisztán tér vissza az emlék! Csodálatos tavasz - sugárzó, boldog nyár - majd a szelíd holdfény, amint ezüsttel hintette be az őszi estéket, és minő reménység duzzadt azon a télen a folyók jégpáncélja, a mezők hótakarója alatt! Egyetlen esztendeig szívem együtt dobbant Frank szívével. Ó, nemes Frankem, hűséges, jó Frankem! mennyivel jobb volt ő nálam: mennyivel magasabb rendű a felfogása mindenről! Ma már belátom, s elmondhatom, kevés nő szenvedett annyit életében, mint én Frank elvesztése miatt, de kevés is részesült oly boldogságban, mint én az ő szerelme által. Sokkal magasabb rendű szerelem volt ez a hétköznapinál; nem volt kétségem sem ebben, sem őbenne: becses, féltve őrzött s emelkedett volt e vonzalom, boldoggá tette a nőt, akinek osztályrészül jutott. Hadd kérdezzem meg e pillanatban, mikor gondolataim oly szokatlanul tiszták, hadd töprengjek el rajta, miért kellett elvesztenem? Miféle bűnért ítéltettem erre, alig tizenkét havi boldogság után, hogy harminc esztendeig csak bánatot szenvedjek?

- Nem tudom - folytatta rövid szünet után -, nem értem, nem tudom felfogni az értelmét: ebben az órában azonban őszintén elmondhatom, amit sohasem próbáltam kimondani eddig: kifürkészhetetlen Isten, legyen a Te akaratod! E pillanatban hiszem, hogy a halálban egyesülök Frankkel. Eddig sohasem tudtam hinni ebben.

- Meghalt tehát? - kérdeztem halkan.

- Édes leányom - felelt -, egy boldog karácsonyestén, éppen öltözködtem és szépítettem magam, várván szerelmesemet, ki hamarosan férjem lesz, s estére jelezte látogatását. Leültem, s várakoztam. Ismét átélem most a percet: látom az ablakon bevetődő havas félhomályt, mert félre volt húzva a függöny, látni akartam, amint közeledik lóháton, a fehér ösvényen; szinte

újra látom, s érzem, a kandalló szelíd fényét, melegét, melynek pírja selyemruhámra esett, s megvilágította lányosan karcsú alakomat a szemközti tükörben. Látom, a csendes téli éjszakában a telihold tisztán, hidegen áradó ragyogását a sötétlő bozóton, és kertem beezüstözött gyepszőnyegét. Ott vártam, ereimben türelmetlen lüktetést éreztem, de szívemben nem volt kétség. A kandalló lángja kialudt, de még élénken parázslott a tűz; magasra hágott a hold, de még nem láthattam az ablakrácson át; az óra mutatója a tízeshez közeledett; Frank ritkán késlekedett ily soká, de egyszer-kétszer előfordult, hogy kénytelen volt megváratni.

...Ez egyszer hiába várom? Nem, egyetlenegyszer sem; már közeledett is - méghozzá vágtatva -, hogy behozza az elvesztett időt... Frank! Te vakmerő lovas! kiáltottam magamban, de boldogan, mégis aggódva lestem a közeledő lódobogást, ezért még megszidlak; megmondom neked, az én életem az, melyet így kockára teszel, hisz ami a tiéd, egy drágább, gyengédebb értelemben az enyém is minden... Megjött tehát, láttam; de úgy hiszem, könny szökhetett szemembe, látásom elhomályosult. Láttam a lovat! hallottam dobogását... végül csak valami sötét tömeget láttam; kiáltást hallottam. Mi az ott, ló? És mi az a súlyos vonagló valami, az a különös feketeség, mely keresztültörtet a pázsiton? Hogyan vehetném ki tisztán, ami elém tárul a holdfényben? S hogy foglalhatnám szavakba az érzést, mely elfogta lelkemet?

Nem tehettem mást, kirohantam. Egy hatalmas állat, valójában Frank fekete lova, reszketve, zihálva, horkantva állt a kapu előtt; egy férfi tartotta; úgy véltem, Frank az.

- Mi történt? - kérdeztem. Thomas, a komornyikom eléggé élesen rám szólt: - Menjen be a házba, úrnőm. - Azután egy szolgálót szólított, aki sietve futott elő a konyhából, mintha ösztöne hajtotta volna. - Ruth, vezesse azonnal a házba az úrnőt! - Én azonban letérdepeltem a hóba valami mellé, ami ott feküdt, valami mellé, amit az imént láttam a földön vonszolódni - s az a valami nyögött és sóhajtott most a karjaimban, amint felemeltem s magamhoz szorítottam. Még nem volt halott; nem is volt egészen eszméletén. Bevittem a házba; nem tűrtem, hogy parancsolgassanak s elválasszanak tőle. Eléggé határozott voltam ahhoz, hogy nemcsak a magam úrnője legyek, hanem mások úrnője is. Megpróbálták, hogy úgy bánjanak velem, mint a gyermekkel, ezt többnyire megkísérlik azokkal, akikre lesújtott Isten keze; én azonban orvosomon kívül nem hajtottam senki szavára; s mikor ő megtette, ami tőle tellett, nem tágítottam haldokló Frankem oldala mellől. Volt még annyi ereje, hogy körém fonja karját; volt annyi ereje, hogy kiejtse nevemet; hallotta, hogy halkan imádkozom érte; érezte, hogy gyöngéden s szeretettel igyekszem enyhíteni fájdalmát.

- Mária - mondotta -, szinte az Édenkertben halok meg. - Utolsó lélegzetével is hűségéről biztosított. Mire felvirradt karácsony napjának reggele, Frankem megtért Istenéhez.

- S mindez - folytatta úrnőm - harminc esztendővel ezelőtt történt. Azóta folytonos szenvedés az életem. Kétségeim vannak afelől, vajon javamra fordítottam-e megpróbáltatásaimat. Lágy, gyengéd természetű lények szentté finomulnak, konok, gonosz lelkek sátánivá lennének ennyi szenvedéstől. Ami engem illet, belőlem csak átok sújtotta, önző nőszemély lett.

- Hiszen ön oly sok jót cselekedett - mondottam: mert híres volt bőkezűsége az alamizsnaosztásban.

- Arra céloz, hogy nem bántam szűkmarkúan a pénzzel, ha szenvedést enyhíthettem? Mit számít az? Nem került se megerőltetésbe, szívfájdalmat sem okozott, ha adtam. De azt hiszem, e naptól fogva jobb lélekkel készülök majd elő arra, hogy egyesüljek Frankemmel. Amint látja, még ma is többet gondolok Frankre, mint Istenre; s ha az, hogy ily hosszú időn át, s ily kizárólagosan szerettem egy emberi lényt anélkül, hogy valaha is káromoltam volna vele teremtőimet ha ez számon nem tartatik, bizony nem sok esélyem van az üdvözülésre. S maga, Lucy, hogy vélekedik e kérdés felől? Legyen lelkiatyám most, s feleljen.

Kérdésére nem tudtam válaszolni: nem jött ki szó a torkomon. De hallgatásomat, úgy látszik, válasznak vélte.

- Nagyon helyes, gyermekem. Abban a meggyőződésben kell élnünk, hogy Isten kegyelmes, bár nem mindig érthető számunkra. El kell fogadnunk sorsunkat, bármilyen is az, s igyekeznünk kell, hogy másokat boldoggá tegyünk. Nem így a helyes? Nos, a holnapi napot azzal kezdem, hogy igyekszem boldoggá tenni magát. Megpróbálok tenni valamit magáért, Lucy: olyasmit, ami biztos helyzetbe juttatja halálom után. De most már fáj a fejem a sok beszédtől: mégis oly boldog vagyok. Menjen, feküdjön le. Már kettőt ütött az óra. Mily soká fent marad; vagy helyesebben szólva, önzésemben mily soká tartom ébren. De most már menjen; ne aggódjék értem tovább: érzem, hogy nyugodtan fogok pihenni.

Elhelyezkedett, s mintha elszunnyadt volna. Magam is visszavonultam, s ledőltem fekvőhelyemre, a szobájával szomszédos benyílóban. Nyugalomban telt el az éjszaka; nyugalomban érhette őt a vég: békésen és fájdalom nélkül: mert reggel élettelenül, már csaknem kihűlve találtuk, de nyugodt helyzetben. Szenvedés nem hagyott nyomot rajta. A korábbi izgatott lelkiállapot és kedélyhullámzás egy roham előjele volt; a szélütés elvágta élete fonalát, s megszabadította a hosszú szenvedéstől.

ÖTÖDIK FEJEZET

Lapozunk egyet

Úrnőm meghalt, ismét magamra maradtam, s más helyet kellett keresnem. Akkortájt valószínűleg egy kissé, igen kevéssé, megviseltek lehettek az idegeim. El kell ismernem, nem voltam jó színben, ellenkezőleg, sovány voltam, elgyötört, szemem beesett. Olyan lehettem, mint valami agyongyötört szolgáló, aki ébren tölti az éjszakát, vagy a számkivetett, akinek otthona sincs, s úszik az adósságban. Adósságom azonban nem volt; teljesen szegény sem voltam; mert bár Marchmont kisasszonynak nem volt ideje, hogy rólam gondoskodjék, amint utolsó éjszakáján szándékát nyilvánította, temetése után fizetésemet mégis hiánytalanul folyósította az örökös, a kisasszony másodunokatestvére, egy gyanakvó külsejű, karvalyorrú, keskeny homlokú férfi, aki, mint később hallottam, mindenben rendkívül fösvénynek bizonyult: tökéletes ellentéteként bőkezű rokonának, megcsúfolván emlékezetét, melyet mai napig is áldanak a szegények és a szűkölködők. Egyszeriben tizenöt font birtokosa lettem; egészségem megviselt, de megtörtnek azért nem mondható, lelkiállapotom hasonlóképpen: sokakhoz viszonyítva helyzetemet még mindig irigylésre méltónak tarthattam. Mégis nyomasztó érzés fogott el, rádöbbentem, hogy egy héten belül távoznom kell tartózkodási helyemről, holott más nem adatott számomra.

Kétségeim közepett mint egyedüli mentsváramhoz, családunk egy régi szolgálójához fordultam. Meglátogattam, s tanácsot kértem tőle; dajkám volt valaha, most házvezetőnő egy nagy úriházban, nem messze Marchmont kisasszony otthonától. Néhány órát töltöttem nála; megnyugtatott, bár tanácsot nem tudott adni. Még nem oszlott bennem a sötétség, mikor eltávoztam tőle alkonyatkor; két mérföldes gyaloglás állt előttem a tiszta, fagyos éjszakában. Bár magányos voltam, szegény s tanácstalan, szívem, melyet még nem egészen huszonhárom elröppent nyár életereje táplált, könnyedén s éppenséggel nem erőtlenül vert. Nem erőtlenül, abban bizonyos vagyok, különben reszketnem kellett volna a magányos gyaloglásban, a néma mezőkön át, nem érintve sem falut, sem tanyát. Holdtalan éjszaka volt, és csak a csillagok vetettek gyér világosságot az ösvényre, még inkább szorongással tölthetett volna hát el ama szokatlan jelenség, mely észak felől vetődött az égboltra, s haladt előre, különös tünemény, az *Aurora Borealis*. De ez az ünnepélyes jövevény másként hatott rám, nem félelmet sugallt, hanem mintha új erőt öntött volna belém. Életerőt szívtam az éles, csípős fuvallatból, mely utamon kísért. Merész gondolatot ültetett lelkembe: s lelkem megerősödött, hogy befogadja.

- Hagyd el ezt a vadont - súgta egy hang nekem -, s távozz el innen.

- Ugyan hová? - tettem fel a kérdést.

Nem kellett nagyon távolra tekintenem, Anglia e gazdag, sík középső vidékének kis falucskájából - lelkemben szinte elérhetően bontakozott ki a cél, bár eddig nem vethettem reá testi szemeimet: Londont láttam magam előtt.

Másnap ismét megálltam ugyanannak a háznak előcsarnokában, azzal a kéréssel, hogy beszélhessek a házvezetőnővel: közöltem vele tervemet.

Barrettné komoly, biztos ítéletű asszony volt, bár a világról aligha lehetett több tudomása, mint nekem: de ha komoly és biztos ítéletű volt is, mégsem támadt rám azzal, hogy nyilván elment az eszem. Valóban, kiegyensúlyozott viselkedésemnek eddig vettem annyi hasznát, mint viharban a nehéz szőttes köpenynek; modorom jótékony leple alatt büntetlenül, sőt mások helyeslésével vihettem véghez olyasmit, amit, ha izgatott vagy éppen csak nyugtalan arccal cselekszem, sokan álmodozónak, vagy egyenesen megszállottnak véltek volna.

A házvezetőnő lassanként mégis elém tárt bizonyos nehézségeket, miközben a dzsemnek való narancsot szeletelte. Egy gyermek futott el akkor az ablak előtt, majd berobbant a szobába. Szép gyermek volt, körülöttünk szökdécselt, és rám nevetett, mert már nem voltam idegen számára (s nem voltam az az anyja, a család fiatalasszony leánya számára sem). Térdemre ültettem a kicsikét. Bár jelenleg más társadalmi körülmények között éltünk, a gyermek anyjával jártam iskolába, tízéves koromban, ő akkor már tizenhat esztendős ifjú hölgy volt jól emlékszem a csinos, de ostoba s nálam alacsonyabb társadalmi osztályból való leányra.

Megbámultam a kisfiú szép, sötét szemét, mikor anyja, az ifjú Mrs. Leigh belépett. Milyen szépséges, nyájas tekintetű hölgy lett a szelíd természetű és engedelmes, de nem nagyon élénk szellemű leányból! Asszonyi és anyai mivolta változtatta meg ennyire. Hasonló változást sokszor észlelhettem másokon, akik még nála is kevesebbet ígérőn indultak az életbe. Engem már elfelejtett. Meg is változtam, bár attól tartok, nem javamra. Nem kíséreltem meg, hogy emlékezetébe idézzem magam; miért is tettem volna? A kisfiáért jött, hogy sétára induljon vele, mögötte egy dajka haladt, és csecsemőt vitt a karján. Csak azért említem a jelenetet, mert a dajkához szólván, franciául beszélt Mrs. Leigh (nagyon rossz franciasággal mellesleg, javíthatatlan rossz kiejtéssel, ami ismét erősen iskolás korunkra emlékeztetett): ebből állapítottam meg, hogy a dajka külföldi. A kisfiú folyékony franciasággal beszélgetett vele. Amint elvonult a társaság, Barrettné megjegyezte, hogy fiatal úrnője külföldről hozta magával a dajkát két évvel ezelőtt, hazatérvén a kontinensről. Szinte úgy bánnak vele, mint képzett nevelőnővel, más dolga sincs, csak a bébivel sétálni, és franciául csevegni Charles úrfival - és - tette hozzá Barrettné - azt mondja, nagyon sok angol nő él hasonlóképpen külföldi családoknál, s ott éppúgy megbecsülik őket, mint ezt itt.

A véletlen értesülés e darabkáját oly gondosan elraktároztam, amint háziasszonyok szoktak látszólag értéktelen maradékokat, letört cserépdarabkákat, melyekről előrelátásuk azt súgja, hogy hasznát vehetik valamikor. Mielőtt családunk régi barátjától búcsút vettem volna, ideadta nekem egy tisztes, régimódi fogadó címét a belvárosban, ahol, mint mondotta, nagybátyáim gyakran szálltak meg azelőtt.

Londoni utazásommal kevesebb kockázatot vállaltam, s nem kellett hozzá akkora erő, kezdeményezőkészség, mint az olvasó gondolná. Valójában a távolság nem több ötven mérföldnél. Pénzem volt annyi, hogy oda-vissza futotta belőle, néhány napi ott-tartózkodásra is, s ha nem találnám értelmét az ottmaradásnak, még visszatérhetek. Rövid szabadságnak tekintettem a dolgot, amit, tekintettel megviselt egészségemre, megengedhetek magamnak. Inkább így fogtam fel, s nem életre-halálra szóló kalandnak. Nincs annál jobb, mint bármit, amire vállalkozik az ember, csak mérsékelt fontosságúnak becsülni: így nyugodt marad test és lélek, míg viszont a túlszínezett képzelgés testet-lelket egyaránt lázba hajszolhat.

Akkoriban ötven mérföldet csak egész napi utazással lehetett megjárni (mert régmúlt időről szólok: hajam, melyet hosszú ideig nem fogott meg az idő dere, ma már fehéren simul fehér főkötőm alá, akár a hó a hólepel alatt). Egy nedves februári estén, kilenc óra tájban érkeztem meg Londonba.

Olvasóm, tudom, nem köszönné meg, ha most hosszasan idézném fel első költői benyomásaimat; s ez helyes is, mert sem időm, sem hangulatom hozzá, hogy ilyesmin elidőzzek. Későn érkeztem, egy sötét, zord, esős estén, akár Babilonba vagy a vadonba; a város roppant mérete, idegensége végső próbára tette világos gondolkozásomat és szilárd magabiztosságomat, amivel egyéb csillogó képességek hiányában a természet megajándékozott.

Kiléptem a postakocsiból, a kocsisok s a körülálldogálók különös beszéde oly furcsán hangzott, mint valami idegen nyelv. Sohasem hallottam még angol szavakat így elharapni. Mindazonáltal sikerült megértenem s magamat is megértetnem olyannyira, hogy engem s poggyászomat biztonságosan elszállítsanak ama régi fogadóhoz, melynek címét megkaptam. Mily nehéznek, nyomasztónak, zavarba ejtőnek tűnt utazásom! Először Londonban; először fogadóban; kifáradva az utazásban; zavaró sötétségben; hidegtől reszketve; tapasztalatok nélkül; tanács híján, hogyan cselekedjem, s mégis - cselekvésre kényszerülve.

Az egész dolgot a józan ész hatáskörébe utaltam. Józan eszem azonban éppúgy megdermedt, s zavarban volt, mint minden egyéb képességem, és csak a kérlelhetetlen szükség ösztönzésétől hajtva töltötte be úgy-ahogy feladatát. Ez a kényszer bírta rá, hogy kifizesse a hordárt: a válságos helyzetet tekintve nem nagyon hibáztattam, amiért tűrte, hogy becsapják; s hogy aztán szobát kérjen a portástól. Félénken hívta a szobalányt; sőt mi több, sikerült túltennie magát az említett ifjú hölgy fennhéjázó modorán, mikor az végre megjelent.

Visszaemlékezve erre a szobalányra, úgy mondhatnám, a nagyvárosi csinosság és kecsesség megtestesítője volt. Olyan takaros a blúza, főkötője, ruhája - elbámultam rajta, mekkora kézügyesség kell mindehhez. Olyan kiejtéssel beszélt, mely szenvelgő gördülékenységével szinte rendreutasítóan igazította helyre az enyémet; csinos öltözéke csúfolódásnak hatott egyszerű, vidékies ruházatom mellett.

„Mindegy, ez már így van - gondoltam -, más hely, más körülmények; mégiscsak elboldogulok majd valahogy."

Következetesen nagyon nyugodt magatartást tanúsítottam a fennhéjázó kis nőszeméllyel szemben, majd hasonló tapasztalatok után ugyanúgy, a lelkész külsejű, fekete ruhás, fehér nyakkendős pincérrel is, és sikerült is némi udvariasságot kicsikarnom tőlük. Azt hiszem, először szolgálónak néztek; de hamarosan megváltoztatták véleményüket, s ilyenformán kétes helyzetben lebegtem a fölényeskedés s az udvariasság között.

Fennmaradtam, míg aztán némi frissítőt szolgáltak fel nekem, melegedtem a tűznél, s végül biztonságosan elhelyezkedtem szobámban, ám alighogy leültem az ágyam mellett, majd lehajtottam fejemet, s karomat nyugtattam párnáimon, szörnyű, nyomasztó érzés vett erőt rajtam. Egyszeriben kísértetként meredt elém jelenlegi helyzetem. Visszásnak, kétségbeejtőnek, szinte reménytelennek láttam. Mit keresek én itt egymagamban ebben az óriás Londonban? Mihez kezdek másnap? Miféle kilátásaim vannak az életre? Hol vannak barátaim ezen a világon? Honnan kerültem ide? Merre haladok? Mit is tegyek?

Nedvesre áztattam a párnát, karomat, hajamat, úgy omlott a könnyem. Keserves gondolatok borús sötétsége követte indulatos kitörésemet; de mégsem bántam meg lépésemet, nem kívántam meghátrálni. Erős, bár még bizonytalan meggyőződés kezdett erőt venni rajtam, hogy jobb előrehaladni, mint vissza, márpedig én *képes vagyok* előrehaladni hogy bármily szűk és nehéz is, megnyílik majd számomra az út -, s ez legyőzött bennem minden más érzést: lecsendesítette őket annyira, hogy most már eléggé megnyugodtan elmondhattam imádságomat, s lepihenhettem. Éppen kioltottam gyertyámat, s lefeküdtem, mikor egy erőteljes hang hasított az éjszakába. Először nem tudtam, mi lehet; de tizenkétszer ismétlődött, s a tizenkettedik ütés reszkető visszhangja után azt mondtam magamban - hiszen a Szent Pál-székesegyház árnyékában fekszem.

HATODIK FEJEZET
London

Március elsejére virradtunk másnap, s amikor felébredtem, felkeltem, félrehúztam a függönyt, láttam, hogy a nap erőlködve tört át a ködön. Fejem fölött, a háztetők fölé emelkedve, valósággal a felhőkkel egy szinten magasztos, sötétkékbe játszó, szilárdan magasba ívelő óriás domborulatot pillantottam meg - a dóm kupoláját. Néztem, s a megindultság szívem mélyéig hatott, lelkem már-már kibontotta szinte örökös gúzsba kötött szárnyait; úgy éreztem, hogy végre én is, aki eddig alig is éltem igazán, megízlelhetem az életet. Azon a reggelen lelkem hirtelen nagyra nőtt, akár a lopótök Jónás feje fölött.

- Helyesen tettem, hogy eljöttem onnan - mondottam, s gyorsan, gondosan felöltöztem. - Kedvemre való, feléleszt a hatalmas London szelleme, melyet mindenütt érzek magam körül. Csak a gyáva éli le egész életét egy kis falucskában, s hagyja, hogy képességeit belepje a rozsda és a sötétség.

Elkészültem az öltözködéssel, s lementem; már nem az úttól megviselten, nem kimerülten, hanem csinosan és felüdülten. Mikor a pincér meghozta a reggelimet, sikerült megfontolt, mégis nyájas magatartással közelednem hozzá; tíz percig beszélgettünk, s mindkettőnk hasznára vált, hogy megismertük egymást.

Ősz hajú, idősebb férfi volt; s valószínűleg már több mint húsz éve szolgált ezen a helyen. Miután erről meggyőződtem, biztos voltam abban, hogy emlékszik két nagybátyámra, Charlesra és Wilmontra, hiszen tizenöt évvel ezelőtt mindketten gyakori látogatói voltak a háznak. Megemlítettem nevüket; tisztán s tisztelettel emlékezett rájuk. Miután így beavattam rokoni kapcsolataimba, helyzetem tisztán állott előtte, most már helyes megvilágításban. Azt mondotta, hasonlítok Charles nagybátyámra: úgy hiszem, igaza lehetett, mert Barrettné is ugyanazt szokta mondani. Készséges és szíves udvariasság váltotta fel korábbi kelletlenül bizalmatlan magatartását; ezentúl nem kell hiába várnom, hogy tisztességes választ kapjak egy-egy ésszerű kérdésemre.

Az utca, melyre kis szobám ablaka nézett, szűk volt, teljesen csendes s nem is piszkos: a kevés járókelőt pontosan olyannak láttam, akikhez hasonlót vidéki városokban is lát az ember: nem volt itt semmi félelmetes, biztosnak éreztem, hogy magányosan is kimerészkedhetem.

Miután megreggeliztem, el is indultam. Emelkedett érzés s öröm fogta el szívemet: hogy egyedül sétálok Londonban, már önmagában véve is kalandnak tetszett. Hamarosan a Paternoster Row-ban találtam magam, e klasszikus helyen beléptem egy könyvesboltba, bizonyos Jones üzletébe: vettem egy könyvecskét... Ennyi könnyelműséget megengedhettem magamnak; úgy gondoltam, valamikor majd elviszem vagy elküldöm ajándékba Barrettnének. Jones úr, igazi száraz üzletember, a pult mögött állt; ebben a pillanatban a földi halandók közül őt a legnagyszerűbbnek, magamat a legboldogabbnak véltem.

Lenyűgöző volt az élénkség, amit magam körül láttam azon a délelőttön. A Szent Pál-székesegyház elé toppantam, s beléptem. Felmentem a kupola csúcsáig: onnan néztem Londont, a várost átszelő folyót, a hidakat, a templomokat; láttam az ódon Westminstert, a Temple zöldellő parkjait, a felettük játszadozó napsugarat, a derűs, kék, kora tavaszi égboltot s az ég és föld között a ködszerű, ritkás felhőgomolyagot.

Lefelé jövet azon tűnődtem, miféle sors vár rám, s még mindig mámorosan élveztem a szabadság örömét; aztán eljutottam - magam sem tudom, hogyan - a belváros szívének kellős közepébe. Most végre megláttam az igazi Londont: ráfordultam a Strandre, végigmentem a

Cornhillen, elvegyültem a köröttem zsongó életben, rettegtem az útkereszteződéseknél reám leselkedő veszedelmektől. Hogy ebben részem lehet, és csak magamra hagyatkozva, talán ésszerűtlen, de valódi örömmel töltött el. Azóta már jobban megismertem a West Endet, a parkokat, az előkelő tereket, de a Cityt sokkal jobban szeretem. A City őszintébbnek tetszik: üzleti élete, nyüzsgése, harsánysága igazi komoly dolog. A City valóságos életet él - a West End csak sütkérezik a gyönyörűségben. A West Enden elszórakozhat az ember, de a Cityben feszültséget, izgalmat érez.

Végül is fáradtan és éhesen (évek óta nem éreztem ilyen egészséges éhséget), két óra tájban tértem vissza sötét, régi, csendes fogadómba. Kétfogásos ebédet rendeltem - egyszerű bifsztéket és vegyes főzeléktálat; mindkettő remek volt: mennyivel jobb, mint a kis ínyencfalatok, melyeket Marchmont kisasszony szakácsa küldött fel néhai kedves úrnőmnek és nekem; elkóstolgattuk, de közben félekkora étvágyat sem éreztünk! Kellemes fáradtsággal nyújtóztam el egy órára három széken (mert szobám nem dicsekedhetett pamlaggal). Elaludtam, majd mikor felébredtem, két óra hosszáig tűnődtem, gondolkoztam.

Lelkiállapotom s valamennyi külső körülmény abban a pillanatban olyan volt, hogy csak úgy segíthettem magamon, ha határozott, bátor - sőt talán vakmerő - cselekvés útjára lépek. Nem volt vesztenivalóm. Kimondhatatlan iszonyattal gondoltam sivár múltamra, és elutasítottam a visszatérés gondolatát. Ha elbukom abban, amire most vállalkozom, rajtam kívül ugyan ki szenvedi meg? Ha meghalok távol... otthonomtól, készültem kimondani, holott nem is volt otthonom... Angliától, helyesbítettem magamban, nos, ugyan ki sirat meg?

Lehetséges, hogy szenvedésben lesz részem, de hozzáedződtem már a szenvedéshez: még a halálnak sincs számomra olyan félelmetes jelentősége, gondoltam magamban, mint azoknál, akiket dédelget a sors. Elég korán megtanultam, hogy nyugodtan nézzek szembe a halállal, s megbékéljek vele. Ilyenformán minden eshetőségre felkészülve alakítottam ki tervemet.

Még ugyanaznap este barátomtól, a pincértől értesültem a hajó indulásáról a kontinens egy bizonyos kikötőjébe, Boue-Marine-ba. Gondoltam, nincs veszteni való időm: még aznap éjszakára hálóhelyet kell foglalnom. Várhattam volna ugyan reggelig a hajóra szállással, de nem akartam megkockáztatni, hogy elkéssem.

- Legjobb, ha azonnal hálóhelyet foglal, asszonyom - tanácsolta a pincér is. Egyetértettem vele. Kiegyenlítettem számlámat, s olyan mértékben méltányoltam barátom szolgálatait, amit ma fejedelminek ítélek, ő pedig bizonyára ésszerűtlennek minősített, mert miközben zsebre tette a pénzt, kissé mosolygott, ami sejtette véleményét az adakozó *savoir-faire*-jéről,[3] aztán elindult, és bérkocsit hívott. A kocsis gondjaira bízott, s egyben szigorúan meghagyta, hogy vigyen a kikötőbe, de ne szolgáltasson ki a csónakosok kénye-kedvének. A kocsis meg is ígérte, csak éppen elmulasztotta teljesíteni ígéretét. Ellenkezőleg, prédául vetett oda, pecsenyének szolgált fel a körém csoportosuló csónakosoknak.

Kellemetlen, mondhatni, válságos helyzetbe kerültem. Sötét éjszaka volt. A kocsis nyomban elhajtott, mihelyt megkapta a bérét. A csónakosok viszont viaskodni kezdtek értem és poggyászomért. Szitkozódásukat szinte ma is hallom: bölcs nyugalmamat jobban megrendítették, mint az, hogy éjszaka volt, én pedig elhagyatott, és hozzá ilyen különös helyzetben. Az egyik megkaparintotta poggyászomat. Óvatos voltam, és csöndesen várakoztam; de mikor egy másik reám tette kezét, rászóltam, elhárítottam érintését, aztán beléptem az egyik csónakba, és szigorú hangon követeltem, hogy poggyászomat tegyék le mellém... pontosan ide... ami

[3] Hozzáértés.

nyomban meg is történt, mert a választott csónak gazdája most már szövetségesem lett: a csónak megindult velem.

Fekete volt a folyó, mintha tinta hömpölyögne benne; a környező épülettömbökről idevetődő fények pislákoltak tükrén; hajók ringatóztak fodrain. Számos hajó mellett haladtunk el, a lámpások fényénél ki tudtam betűzni a sötét alapra, nagy fehér betűkkel festett nevüket: Ocean, Phoenix, Consort, Dolphin, így következtek egymás után. Az én hajóm neve Vivid; úgy látszik, valahol távolabb horgonyoz.

Siklottunk a sötét vízen; szinte azt gondoltam, a Styxen hajózom, és Kharon evez velem, árva lélekkel az Árnyak Birodalmába. Idegen világban voltam, csípős szél dermesztette arcomat, s az éjszakai felhők esőt szórtak fejemre; társam mindössze két faragatlan evezős, eszeveszett szitkozódásuk még mindig bántóan visszhangzott fülemben. Ebben a pillanatban azt kérdeztem magamtól, vajon szerencsétlennek érzem-e magam, félek-e? Nem: életem folyamán eddig inkább éreztem effélét, s mennyivel biztonságosabb körülmények között. „Hogy lehet ez? - kérdeztem ismét. - Úgy vélem, inkább izgatott és mindenre kész vagyok, semmint csüggedt és túl érzékeny!” Magam sem tudtam volna megmondani, miért.

A Vivid világító fehéren bontakozott ki végre a fekete éjszakából.

- Megérkeztünk - mondta a csónakos, és hat shillinget követelt tőlem.

- Túl sokat kér - feleltem. Erre eltávolodott a hajótól, s megesküdött, nem szállít be, míg ki nem fizetem. Egy fiatal férfi, a steward, mint később megállapítottam, áthajolt a hajó korlátján; előre vigyorogva helyezkedett el, s várta a következő vitát. Hogy ne legyen igaza, odaadtam a pénzt. Aznap délután három ízben is koronákat adtam, holott csak shillingeket kellett volna. Megvigasztalódtam a gondolatban: meg kell fizetnem a tapasztalatszerzés árát.

- Ezek becsapták önt - mondotta kötekedően a steward, amint hajóra szálltam.

Egykedvűen válaszoltam: - Tisztában voltam vele - azzal továbbmentem.

Jól megtermett, feltűnően csinos asszony fogadott a „hölgyek” kabinjában. Kértem, vezessen fekhelyemhez. Szigorúan nézett rám, és motyogott valamit, hogy szokatlan dolog ilyenkor hajóra szállni, ilyen késői órában, s úgy látszik, enyhén szólva nem volt hajlandó udvariasnak mutatkozni. Micsoda arc - szép vonások -, és magatartása mennyire kihívó és önző!

- Minthogy hajóra szálltam, természetesen itt is maradok - válaszoltam. - Önt pedig kénytelen vagyok azzal fárasztani, hogy a szállásomra vezessen.

Barátságtalanul bár, de engedelmeskedett. Letettem kalapomat, elrendeztem holmimat, s lefeküdtem. Néhány nehézségen már átvergődtem, némi győzelmet máris arattam: hontalan, hányódó, támasz nélküli lelkem rövid időre ismét megpihenhetett. Míg a Vivid befut a kikötőbe, további cselekvésre nem kényszerülök; de aztán... Jaj nekem! Nem mertem előretekinteni. Zaklatott voltam, kimerült, szinte révületben hánykolódtam ágyamon.

A stewardess egész éjszaka fecsegett. Nem hozzám szólt, hanem a fiatal stewardhoz, aki fia és szakasztott hasonmása volt. Ki-be járkált a kabinba szüntelenül: vitatkoztak, veszekedtek, hússzor is kibékültek az éjszaka folyamán. Az asszony kijelentette, hogy levelet ír haza - amint mondotta, apjának: bekezdéseket olvasott fel belőle hangosan, velem annyit se törődött, mintha teheráru lennék - vagy talán azt hitte, már alszom. A felolvasott levélrészletek családi titkokat tártak fel, s valami Charlotte-ra vonatkoztak, a húgára, aki a levél szerint romantikus és esztelen házasságkötés veszélye előtt áll, nénje most hangosan méltatlankodott az ízléstelen frigy miatt. Engedelmes fia úgy nevetett anyja írásművén, hogy halálra bosszantotta vele. Az asszony makacsul védte álláspontját, és dühösen támadt a fiatalemberre. Különös emberek

voltak. Az asszony legfeljebb harminckilenc-negyven éves lehetett, telt és viruló, akár egy húszesztendős leány. Kemény volt, hangos, hiú és közönséges, teste és lelke egyformán ércből valónak és elpusztíthatatlannak tűnt. Úgy vélem, gyermekkorától fogva nyilvános helyeken dolgozott. Fiatal korában valószínűleg csaposleányként kezdte.

Reggel felé új témára tért: „Watsonék"-ra, ez a bizonyos család gyakran lehetett utasuk, nyilvánvalóan jól ismerte, s nagyra is becsülte őket a rajtuk megkeresett csinos haszon miatt.

- Derék kis vagyont szedtünk már össze tőlük - mondotta -, annyiszor kelt már át ez a család.

Hajnalban nagy volt a sürgés-forgás, s mire a nap felkelt, beszálltak az utasok. A stewardess túláradó szívélyességgel üdvözölte Watsonékat, s nagy lótást-futást rendezett tiszteletükre. Szám szerint négyen voltak: két férfi, két nő. Rajtuk kívül csak egy utas szállt be - egy fiatal hölgy, akit úri megjelenésű, de meglehetősen egykedvűnek látszó férfi kísért. A két társaság szemmel láthatóan különbözött egymástól. Watsonék kétségkívül gazdagok lehettek, mert magatartásuk a vagyon nyújtotta magabiztosságot és öntudatot árasztotta, a *nők* - mindkettő fiatal, az egyik nagyon csinos, már ami a külső szépségét illeti - ékesen, vidáman, de lehetetlen módon, a körülményekhez nem illően öltözködtek. Kalapjuk tarka virágokkal díszített, bársonyköpenyük és selyemruhájuk egy park sétányára jobban illett volna, mint a hajó nyirkos fedélzetére. A férfiak alacsony növésűek voltak, egyszerűek, kövérek és közönségesek; a társaság legidősebb, legegyszerűbb és legkövérebb tagja, mint hamarosan megállapíthattam - a férj, vagy talán vőlegény, hiszen a hölgy nagyon fiatal volt -, a szép leányhoz tartozott. Mélységesen meglepődtem ezen a felfedezésen; de még jobban csodálkoztam, mikor megállapítottam, ahelyett, hogy kétségbeesne az ilyen frigyen, majd beleszédült örömébe. Nevetése, gondoltam magamban, nyilván a végső kétségbeesést leplezi. De miközben ez a gondolat átsuhant agyamon, és csendesen, magányosan a korlátra támaszkodtam, odalépett hozzám, a vadidegenhez, a leány, nyugszékkel kezében, s rám mosolygott oly könnyedén, hogy meglepődtem, de zavarba is jöttem. Kivillantotta hibátlan, csodálatos fogsorát, és fölajánlotta, hogy vegyem igénybe a bútordarabot. Elhárítottam természetesen, olyan udvariasan, amennyire csak tellett tőlem; erre tovább szökellt, gondtalanul és könnyelműen. Bizonyára jólelkű teremtés volt; de mi indíthatta arra, hogy feleségül menjen olyan valakihez, aki inkább olajoshordóhoz hasonlított, mint férfihoz?

A másik hölgyutas, az úriember kísérővel, egészen fiatal leány volt, szép és tisztes külsejű: sima, nyomott mintás ruhája, karima nélküli szalmasapkája, kecsesen viselt széles sálja szinte kvékeresen egyszerű öltözék volt: mégis jól illett hozzá. Mielőtt az úr elhagyta volna, észrevettem, hogy vizsgálódó pillantást vet az utasokra, mintha meg akarna bizonyosodni afelől, milyen társaságban hagyja. Nagyon elégedetlen kifejezéssel fordult el tekintete a tarka virágokkal ékes hölgyekről; aztán reám nézett, s a leányának, húgának vagy akije volt, mondott valamit: ő is felém tekintett, és kissé felhúzta szép, ívelt ajkát. Nem tudom, egész lényemre, vagy talán csak egyszerű gyászruhámra vonatkozott ez a lekicsinylő arckifejezés; valószínűleg mind a kettőre. Megszólalt a kolomp; az apa (mert később megtudtam, hogy apja volt) megcsókolta a leányt, s visszatért a partra. A hajó útnak indult.

Idegenek azt mondják, csakis az angol leányokban lehet annyira megbízni, hogy egyedül utazzanak, és mégis módfelett csodálkoznak az angol szülők és gyámok bátor bizalmán. Ami pedig az „ifjú miss-eket" illeti, némelyek azt mondják, hogy rettenthetetlenségük férfias és „nem vonzó", mások pedig tehetetlen áldozatnak tekintik őket, akiket a nevelési és teológiai rend szertelenségében megfoszt a szükséges *surveillance*-tól.[4] Vajon a szóban forgó hölgy azok

[4] Felügyelet.

közé tartozott-e, akik bízvást hagyhatók felügyelet nélkül, nem tudom: helyesebben szólva *akkor* nem tudtam; de hamarosan kitűnt, hogy a magába vonultság méltósága nem volt ínyére. Egyszer-kétszer föl-le sétált a fedélzeten; savanyú arccal és fitymálva tekintett selymekre és bársonyokra s a körülöttük ugráló személyzetre, majd felém közeledett, és megszólított:

- Szeret tengeren utazni? - tette fel a kérdést.

Elmondottam, hogy a tengeri utazás *szeretete* részemről a további tapasztalatok próbáját igényli; minthogy sohasem utaztam még tengeren.

- Ó, de elbűvölő! - kiáltott fel. - Valósággal irigylem öntől az újdonságot: az első benyomások, mint tudja, nagyon élvezetesek. Én már olyan sokat utaztam, hogy egészen elfelejtettem az elsőt: valósággal *blasée*[5] vagyok a tenger meg minden ilyesmi iránt.

Akaratlanul is elmosolyodtam.

- Miért nevet ki? - kérdezte őszintén vizsgálódva, ami sokkal jobban tetszett nekem, mint előző beszéde.

- Mert ön fiatal ahhoz, hogy *blasée* lehessen bármi iránt is.

- Tizenhét éves vagyok - (hangja meglehetősen csípős volt).

- Alig látszik tizenhatnak. És szeret egyedül utazni?

- Ugyan! Csöppet sem izgat, tízszer is átkeltem már a Csatornán egyedül; de különben sem törődöm vele, ha bármennyit vagyok egyedül: mindig kötök ismeretséget.

- Aligha talál barátokra ezen az úton, úgy vélem - (a Watson-társaságra pillantottam; zajongtak, viháncoltak, az egész fedélzetet fellármázták).

- Ezekkel a förtelmes férfiakkal és nőkkel bizonyára nem - mondotta -, ilyeneknek fedélközben kellene utazniuk. Ön még iskolába jár?

- Már nem.

- Hová igyekszik?

- Halvány sejtelmem sincs róla... azon túl, hogy Boue-Marine kikötőjében szállók partra.

Csodálkozva nézett rám, aztán hanyagul tovább fecsegett.

- Én iskolába készülök. Ó, még számát sem tudom a külföldi iskoláknak, ahová életemben jártam! És mégis valóságos *ignoramus*[6] vagyok. Nem tudok semmit, de semmit a világon, ezt biztosan állíthatom; legfeljebb annyit, hogy szépen játszom és táncolok, és persze franciául meg németül beszélek, bár nem írok, olvasok valami nagyon jól. Tudja, le akartak velem fordíttatni egy oldalt egy könnyű német könyvből angolra a múltkoriban, és nem boldogultam vele. Papa magánkívül volt: azt mondta, úgy látszik, De Bassompierre úr - keresztapám, aki minden tandíjamat fedezi - az ablakon dobja ki a pénzét. No és a közismereti tantárgyakban: történelemben, földrajzban, számtanban meg a többiben valóságos csecsemő vagyok; és angolul is olyan rosszul írok - azt mondják, borzasztó a helyesírásom meg a nyelvtani tudásom. Őszintén szólva, még az se jut eszembe, milyen vallású vagyok: protestánsnak mondanak, de nekem valójában sejtelmem sincs róla, úgy van-e vagy sem: nem is tudom én igazából, mi a különbség katolicizmus és protestantizmus között. Egyébként is, ez engem egy

---

[5] Elfásult.

[6] Tudatlan.

cseppet sem érdekel. Bonnban lutheránus voltam... ó, a kedves Bonn!... a bűbájos Bonn!... mennyi jóképű diák van ott. Az iskolában minden csinos lánynak volt imádója; tudták, hány órakor indulunk sétára, és úgyszólván mindannyiszor szembekerültek velünk a sétányon: hallottuk, mikor azt mondták: *schönes Mädchen.*[7] Ó, de boldog időt töltöttem Bonnban.

- És most hova készül? - kérdeztem.

- Hát... *chose*-ba[8] - felelt.

Ginevra Fanshawe kisasszony (ez volt a fiatal hölgy neve) tudniillik egyszerűen a „chose" szóval helyettesítette, aminek a helyes elnevezése nem jutott eszébe. Ez volt a szokása: a „chose" minduntalan előbukkant társalgásában... ezzel pótolt hamarjában minden hiányzó szót, akármilyen nyelven beszélt is. Francia lányok gyakorta folyamodnak ehhez; tőlük vette át a szokást. Ezúttal a „chose", mint megállapítottam, Villette helyett szerepelt - a nagy királyság, Labassecour nagy fővárosát hívták így.

- És Villette-et is szereti? - kérdeztem.

- Meglehetősen. Az ottaniak, tudja, rendkívül buták és közönségesek; de él ott néhány kedves angol család.

- Az intézetbe megy oda?

- Igen.

- És jó iskola?

- Dehogyis, förtelmes: de minden vasárnap kimehetek, és éppenséggel nem sokat törődöm sem a *maîtresse*-ekkel,[9] sem a *professeur*-ökkel,[10] sem az *élève*-ekkel[11] és *au diable*[12] (tudja, ezt angolul *ki se merném mondani*, de franciául egész másképp hangzik) kivárom a tanítási órákat; ilyenformán nagyszerűen telik az időm... már megint kinevet engem?

- Nem... csak a magam gondolatain mosolygok.

- És mire gondol? (Majd válaszra sem várva folytatta.) Most pedig ön mondja el nekem, hova készül?

- Amerre a Sors vezérel. Az én dolgom megkeresni a kenyeremet, ahol tudom.

- Megkeresni! (Megütközve.) Ön tehát szegény?

- Akárcsak Jób.

(Némi szünet után:) - Ej! De kellemetlen! Én persze tudom, mit jelent a szegénység: elég nagy a szegénység otthon... papa, mama, meg ahányan vannak. Papa neve Fanshawe kapitány, fél fizetéses, de előkelő származású tiszt, és összeköttetéseink is meglehetősen jók. Nagybátyám és keresztapám, De Bassompierre viszont Franciaországban él, s ő az egyetlen, aki segítséget nyújt nekünk: bennünket, vagyis a lányokat ő neveltet. Öt leány- és három fiútestvérem van.

---

[7] Szép lány.

[8] Izé.

[9] Tanárnő.

[10] Tanár.

[11] Diák.

[12] Ördögbe, illetve pokolba.

Lassanként majd férjhez megyünk... valószínűleg idősebb, pénzes úriemberhez: papa és mama majd elintézi. Néném, Augusta, most ment férjhez egy úrhoz, aki jóval idősebbnek látszik papánál. Augusta gyönyörű szép, nem olyan, mint én, hanem sötétbarna; a férje, Davies úr, Indiában sárgalázba esett, s most is olyan színű, akár az aranytallér, de legalább gazdag, és Augustának fogata van és nagy személyzete, és mindnyájan úgy véljük, nagyon helyesen cselekedett. Végül is ez jobb, mint „megkeresni a kenyerét", mint ön mondotta. És mondja csak, ügyes ön?

- Nem, nem vagyok, cseppet sem vagyok ügyes.

- Tud zenélni, énekelni, beszél három-négy nyelvet?

- Dehogy tudok.

- Mégis azt hiszem, ön ügyes és okos. (Szünet, ásítás.)

- Gondolja, hogy tengeribeteg lesz?

- Ön rosszul szokott lenni?

- Ó, kimondhatatlanul! Valahányszor csak megpillantjuk a tengert: máris érzem. Le is megyek; és nem tűröm, hogy az a kövér, förtelmes stewardess parancsolgasson nekem! *Heureusement je sais faire aller mon monde*[13] - azzal lement.

Rövidesen a többi utas is követte, egész délután egymagam maradtam a fedélzeten. Ha most visszaemlékszem akkori nyugodt, sőt talán boldog lelkiállapotomra, amelyben ezeket az órákat eltöltöttem, s ugyanakkor arra gondolok, miféle helyzetben is voltam: kockázatos, sőt némelyek azt mondanák, reménytelen helyzetben; úgy vallom, amennyire igaz az, hogy:

Mi börtönt tesz - nem kőfalak,
S mi kalitkát - nem rács, lakat

- a veszély, a magányosság, a bizonytalan jövő, éppoly kevéssé lehet nyomasztó és rossz, míg az ember egészséges, s képességeinek hasznát veheti; s különösen addig nem, míg a Szabadság szárnyakat ad nekünk, s a Reménység a csillagok felé vezet.

Nem fogott el rosszullét mindaddig, míg Margate-et el nem hagytuk, s mélységes élvezettel szívtam be a tengeri szellőt; mennyei élvezettel szemléltem a Csatorna felcsapó hullámait, a tarajukon hintázó vízimadarakat, a fehér vitorlákat a sötét háttérben, s odafönn a csendes, még mindig felhőbe borított égboltot. Álmodozásomban úgy képzeltem, magam előtt látom az európai kontinenst, a messzeségben, akár az álmok birodalmát. Napfényben fürdött, s a part hosszú, aranyos csíknak tetszett; apró foltokban meg-megszakította néhány kisváros havasan tündöklő tornyokkal, néhol sűrű erdők, csipkés dombok, folyókkal erezett szelíd mezők következtek, s bontakoztak ki a fémesen csillogó látképből. Mindennek hátteréül az ünnepélyes, sötétkék égbolt szolgált, amely - fejedelmi ígéretként s elbűvölő festőiséggel - mint maga a reménység hídja, Isten kezére valló lendülettel ívelt északról dél felé.

Vesd mindezt el, olvasóm, ha úgy tetszik, vagy vedd, amint van, s vond le belőle az erkölcsi tanulságot az itt következő alliterációs mondás szavai szerint...

Ördög csapdája a csalfa ábránd.

Ezek után erős rosszullét fogott el, támolyogva indultam lefelé kabinomba.

---

[13] Szerencsére tudom irányítani a környezetemet.

A véletlen úgy hozta, hogy Fanshawe kisasszony fekvőhelye volt az enyém mellett; sajnálattal kell megjegyeznem, hogy közös megpróbáltatásunk egész ideje alatt gyötört kíméletlen önzésével. Türelmetlensége és nyűgösködése mindent felülmúlt. Watsonék ugyancsak nagyon rosszul voltak, s a stewardess szemérmetlen részrehajlással inkább az ő segítségükre volt. A leányhoz képest még ők is bölcs megtartóztatásról tettek tanúságot. Azóta is számtalanszor észleltem, hogy Ginevra Fanshawe-hoz hasonló, könnyed, felületes természetű személyek, különösen ha oly szőkék, szépek s törékeny alkatúak, nem képesek elviselni a szenvedést: kelletlenül állják a viszontagságokat, akár gyümölcs a vihart. A férfi, aki efféle nőt választ feleségül, jól készüljön fel, hogy örökös napsütéses létet biztosítson számára. Végül is kihozott a sodromból bosszantó nyűgösködése, kurtán megkértem, hogy tartsa a száját. A figyelmeztetés javára vált, s észrevehetően nem kedvelt kevésbé, mint azelőtt.

Amint sötétedett az éjszaka, egyre zordabbá vált a tenger: egyre magasabb hullámok korbácsolták a hajó oldalát. Különös érzés volt: körülöttünk csak feketeség és víz, éreztük, hogy a hajó határozottan szeli át úttalan útját, zúgás, áradat és növekvő orkán közepett. Bútordarabok kezdtek felborulni, és szükségessé vált, hogy leszíjazzák őket; az utasok rosszulléte is fokozódott: Fanshawe kisasszony nyögve közölte velem, hogy mindjárt meghal.

- Most már nem, édeském - közölte a stewardess. - Éppen most futottunk be a kikötőbe.

Úgy is lett, egy negyedóra múlva mindnyájan megnyugodtunk; és éjféltájban véget ért az utazás.

Szomorú voltam: igen szomorú. Pihenésemnek vége szakadt; nehézségeim, gyötrelmes nehézségeim, ismét elkezdődtek. Mikor hajóra szálltam, a hideg szél, a koromfekete éjszaka szinte elterelte gondolataimat arról, hol vagyok: most az idegen tengerparti város idegen kikötőben pislákoló fényei úgy tekintettek rám, mint számtalan fenyegető szempár. Barátok léptek a hajóra, s üdvözölték Watsonékat; a barátok egész családja fogta körül s vitte magával Fanshawe kisasszonyt; én pedig... de egy pillanatig sem vetemedtem arra, hogy helyzetemet másokéhoz hasonlítgassam.

Mégis merre induljak? Mennem kellene valahová. A szükség olykor kellemetlen dologra kényszerít. Mikor kifizettem a stewardesst - s az láthatóan meglepődött, hogy nagyobb értékű pénzdarabot kapott, mint amekkorát ilyen utastól alantas számítása szerint valószínűnek gondolt -, megszólítottam:

- Legyen olyan szíves, irányítson engem valami csendes, tisztes fogadóba, ahol megszállhatnék éjszakára.

Nemcsak megadta a kívánt útbaigazítást, hanem egy szolgát is hívott, s gondjaira bízott. Csak engem, poggyászomat nem, mert azt a vámépületbe kellett szállítani.

Mentem kísérőm oldalán végig egy durván kövezett utcán, melyet most fényesen bevilágított az áradó holdfény; végül eljutottunk a szállodába. Egy hatpennyst akartam átnyújtani az embernek, de nem fogadta el; úgy véltem, kevesli, s egy shillinggel cseréltem fel a pénzt; ismét elhárította, s meglehetősen éles hangon beszélt, számomra ismeretlen nyelven. Egy pincér jelent meg a fogadó lámpával megvilágított bejáratában, és tört angolsággal közölte velem, hogy a pénzem itt nem használatos, külföldi pénz. Egy aranyat nyújtottam át, s megkértem, váltsa be. Miután ez megtörtént, szobát kértem. Vacsorázni amúgy sem tudtam volna: még mindig éreztem a rosszullétet, zaklatott voltam, egész testemben reszkettem. Mekkora boldogságot jelentett, mikor végre becsukódott kis szobám ajtaja, és magamra maradtam kimerültségemmel. Ismét pihenhetek: bár holnap minden eddiginél sűrűbben gomolyog majd felettem a kétség felhője, sürgetőbb lesz a cselekvés szükségessége, közelebbi a veszedelem (a nélkülözés veszélye) és erősebb a harc (a létért).

HETEDIK FEJEZET
Villette

Másnap reggel újjáéledt bátorsággal s vidámabb hangulatban ébredtem: ítélőképességemet már nem homályosította el a fizikai fáradtság: agyam fürge volt és tiszta.

Éppen végeztem az öltözködéssel, mikor kopogtak az ajtómon.

- Szabad! - feleltem, s a szobalányt vártam, de egy durva külsejű férfi lépett be, s így szólt:

- Attya a kulcsot, Miss.

- Miért? - kérdeztem.

- Attya csak - mondta az ember türelmetlenül; szinte kikapta a kezemből, aztán így szólt: - Jól fan, mintyár megkap a pottyászt.

Szerencsére hamar tisztázódott a dolog: az ember a vámépületből jött. Fogalmam sem volt róla, hol jutok reggelihez; de némi habozás után megindultam lefelé a lépcsőn.

Most láthattam, amit éjszaka végtelen kimerültségemben nem vettem észre, azt ugyanis, hogy fogadóm valójában egy nagy szálloda; lassan haladtam lefelé a tágas lépcsőházban, megmegállva minden lépcsőfokon (mert csodálatosképpen nem nagyon igyekeztem leérni), megbámultam a mennyezetet, a tarkán festett falakat körülöttem, a tágas ablakokat, melyeken át fény árasztotta el az egész házat, az erezett márványt, melyen jártam (mert színmárvány volt a lépcső, bár nem fedte szőnyeg, s nem volt kifogástalanul tiszta), mindezt szembeállítottam a szobámul kijelölt kis fülke méreteivel, végtelenül szerény felszerelésével, s bölcselkedő hangulatba estem.

Nagyon elcsodálkoztam a pincérek és szobalányok éleslátásán, mellyel felbecsülik vendégeik körülményeit. Hogyan tudja a fogadó személyzete, vagy a stewardess a hajón, mindenütt az első pillantásra, hogy például én olyan utas vagyok, akinek nincs társadalmi jelentősége, s a készpénz súlya sem nagyon terhel? Mert nyilvánvalóan *tudták*: világosan láttam, hogy pillanatnyi megfontolás után szinte egyformán csekély értékűnek becsültek valamennyien. Ez a tény különösnek, de jellegzetesnek tűnt előttem. Nem akartam eltagadni magam előtt ennek a jelentőségét, de a felismerés nyomasztó hatása ellenére is sikerült jó hangulatomat megtartanom.

Mikor végre elérkeztem a mennyezetvilágítás fényében pompázó nagy hallba, valahogy eljutottam egy helyiségbe, mely kávézónak bizonyult. Nem tagadhatom, hogy mikor beléptem a helyiségbe, kissé reszkettem; bizonytalannak, elhagyatottnak, nyomorultnak éreztem magam. Az éghez fohászkodtam, hogy megsejtsem, helyesen vagy helytelenül cselekszem-e. Meg voltam győződve róla, hogy helytelenül, de nem tudtam segíteni magamon. Fatalistához illő elszántsággal és nyugalommal foglaltam helyet egy kis asztalnál, ahol a pincér nyomban felszolgálta a reggelit. Ez az étkezés bizony nem éppen olyan lelkiállapotban talált, ami javára válik az emésztésnek. Sokan reggeliztek a helyiségben. Valószínűleg jobban éreztem volna magam, ha nőt is látok közöttük; de nem volt egyetlenegy sem - mindenütt férfiak ültek. Látszólag senki sem gondolta azonban azt, hogy helytelen dolgot cselekszem. Egy-két úr futólag rám tekintett, de tolakodóan senki se bámult: úgy vélem, ha volt ebben a dologban valami különös, azt arra a számlára írták, amit e szóval fejeztek ki: *Anglaise!*[14]

[14] Angol nő.

Túlesvén a reggelin, ismét ki kellett mozdulnom - de merre? Villette-be, súgta egy belső hang; bizonyára annak a mondatocskának felidézése nyomán, amelyet futólag és csak úgy sebtében Fanshawe kisasszony vetett oda búcsúzáskor...

- Szeretném, ha eljönne Madame Beckhez; van neki néhány csemetéje, gondjaiba vehetné őket: szeretne egy angol *gouvernante*-ot, vagy legalábbis két hónappal ezelőtt szeretett volna.

Hogy ki ez a Madame Beck, s hol lakik, azt nem tudtam; megkérdeztem, de Fanshawe kisasszony meg sem hallotta kérdésemet: elsietett barátaival, s válasz nélkül hagyta. Föltételeztem, hogy Villette-ben lakik... nekem tehát Villette-be kell mennem. Negyven mérföldnyi távolságban voltam tőle. Tudtam, szalmaszálba kapaszkodom, de abban a mély szakadékban, melyben akkor voltam, pókhálóban is megkapaszkodtam volna. Érdeklődtem, mi módon juthatok Villette-be, biztosítottam helyemet a postakocsin, s elindultam, erőt merítve e bizonytalan elképzelésből, mely halvány körvonala... árnyéka volt csupán a tervnek. Mielőtt kimondanád, olvasóm, hogy hebehurgyán cselekedtem, tekints vissza oda, ahonnan elindultam; fontold meg, milyen sivárságot hagytam ott, s mily keveset kockáztattam: olyan játszma volt az enyém, melyben a játékos nem veszthet semmit, netán még nyerhet is.

Nem állítom magamról, hogy művészi hajlam lakoznék bennem; de mégiscsak lehet bennem valami, ami a művésznek megadatik, hogy élvezze, javára fordítsa a pillanatot. Jobban mondva: akkor, ha a pillanat kedvemre való, magam is képes vagyok erre. Élveztem azt a napot, noha lassan haladtunk, hideg volt, és esett az eső. Kopár, lapos, fátlan volt a vidék; posványos árok kúszott az út mellett kétoldalt, mint két lusta kígyó; egyenletesen nyesett fűzfák szegélyezték a sík földeket, melyek négyszögletesek voltak, mint a konyhakert ágyásai. Még az ég is egyhangúan szürke; a levegő fülledt és nedves; mindazonáltal valamennyi bágyasztó körülmény közepett is, képzeletem bimbókat fakasztott, szívem napsütésben ringatózott. Ezeket az érzéseimet azonban valósággal sakkban tartotta a lappangó szorongás szüntelen tudata, lesben állt ez, hogy lecsapjon minden élvezetre, akár a dzsungelben megbújó tigris. E prédára leső vadállat jelenlétét mindig éreztem; vérszomjas szíve az enyém mellett dobogott; meg sem mozdult odújában, mégis tudtam, hogy ott van; csak a napnyugtát lesi, s nyomban rám ront rejtekéről.

Azt reméltem, Villette-be érünk még mielőtt leszáll az éj, s ilyenformán elkerülöm mindazt a kellemetlenséget, amivel még a sötétség is tetézi az ismeretlen vidékre érkező baját; csakhogy lassú haladásunk, hosszú álldogálásaink, a sűrű köd, az apró szemekben, ám szüntelenül szakadó eső következtében a szinte tapintható sötétség rátelepedett már a városra, mire a külső kerületeket elértük.

Annyit tudok, hogy egy kapun haladtunk át, melynél katonák állomásoztak - ennyit a lámpavilágnál is láthattam; majd amint magunk mögött hagytuk a sáros *Chaussée*-t, különösen durva és hepehupás kövezeten kocogtunk végig. A postakocsi megállt egy *bureau* előtt, s az utasok kiszálltak. Első dolgom volt poggyászom után nézni: meglehetősen kicsinyes dolog, de számomra nagyon fontos. Tisztában voltam azzal, hogy legokosabb nem sokat okvetetlenkedni, s túl erőszakosan kapni a poggyász után, hanem várakozni, csendesen figyelemmel kísérni, hogyan osztanak ki más bőröndöket, míg meg nem látom a magamét, akkor azonnal igényt támasztani rá, s magamhoz kaparintani. Félreálltam tehát; és szememet a postakocsi ama részére függesztettem, ahova kis poggyászomat biztonságba helyezték, majd egész halom bőrönd és táska került föléje, s még mindig be van ágyazva a többi közé. Egymás után szedték le, adogatták s átvették őket. Bizonyos voltam benne, hogy most már az enyémnek is elő kell kerülnie: nem került elő. Zöld szalaggal egy névjelző kártyát kötöztem rá, amelyen az útirányt is feltüntettem. Azt messziről felismertem volna; ám semmiféle zöld szín nem tűnt elő. Minden poggyászt leszedtek; minden bádogdobozt és papírcsomagot: leszedték a borító viaszos-

vásznat is; jól láthattam, hogy egyetlen esernyő, köpeny, sétabot, kalapdoboz vagy skatulya nem maradt a csomagtartóban.

Bőröndöm néhány ruhával és kis zsebkönyvemmel, melybe még meglevő tizenöt fontomat rejtettem, ugyan hol maradt?

Felteszem most ezt a kérdést, de akkor nem kérdezhettem meg. Nem tudtam szólni semmit; mert a *beszélt* franciából egyetlen mondatot sem tudtam összehozni: márpedig francia és csakis francia az a nyelv, melyet mindenki hadart körülöttem. *Mit* tegyek most? A kalauzhoz léptem, de csak karjára tettem kezemet, rámutattam egy bőröndre, majd a postakocsi tetejére, s szememmel igyekeztem érzékeltetni a kérdést. A kalauz félreértett, fogta a megjelölt bőröndöt, s fel akarta tenni a kocsi tetejére.

- Hagyja csak ott... érti? - csattant fel egy hang kifogástalan angolsággal; majd helyesbítve hozzátette: - *Que'est-ce que vous faites donc? Cette malle est à moi.*[15]

Hogy végre szülőhazám hanglejtését hallottam, felderítette szívemet; hozzáfordultam.

- Uram - mondottam, s az idegenhez fordultam, akiről szorult helyzetemben azt sem láthattam, miféle ember -, nem tudok franciául beszélni. Szabad azzal a kéréssel terhelnem önt, hogy kérdezze meg, hova tette ez az ember a poggyászomat?

Pillanatnyilag meg sem állapíthattam, micsoda arc az, melyre szememet függesztettem, de észrevettem, hogy kérésemre kifejezése félig meglepetést mutatott, félig kétséget, vajon helyes dolog-e közbelépnie.

- *Kérdezze* meg tőle; oly nagyon lekötelezne ezzel - mondottam.

Nem tudom, mosolygott-e, de úriemberre valló hangnemben, azaz nem kemény vagy megfélemlítő hangon így szólt hozzám:

- Miféle poggyász volt az öné?

Leírtam, beleértve a zöld szalagra vonatkozó részletet is. Ezt követően elővette a kalauzt, s a francia beszéd zuhatagából kiéreztem, hogy megadta neki a magáét, majd nyomban hozzám fordult:

- A fickó azzal védekezik, hogy a kocsi túl volt terhelve, s beismeri, hogy miután az ön szeme láttára felrakta a bőröndjét, ismét leszedte, s más csomagokkal egyetemben Boue-Marine-ban hagyta; megígérte azonban, hogy holnap továbbítja; ennélfogva holnapután sértetlenül átveheti ugyanebben a *bureau*-ban.

- Köszönöm szépen - mondottam, de szívem elcsüggedt.

Addig is mihez kezdjek? Az angol úr észrevette talán arcomon a bátortalanságot, s kedvesen megkérdezte:

- Vannak barátai a városban?

- Nincsenek, s nem is tudom, hova menjek.

Kis szünet következett, melynek során láthattam, miközben a felette függő lámpa fénye felé fordult, hogy fiatal, előkelő külsejű, jó megjelenésű úriember. Lord lehet talán vagy ilyesféle: a természet herceghez is illő külsővel látta el, gondoltam magamban. Arcvonásai kellemesek, fellépése nemesre vallott, de nem érzett kihívónak, férfias volt, de nem fölényes. Elfordultam,

[15] Ugyan mit csinál? Ez az én poggyászom.

s mélységesen tudatában voltam annak, hogy ilyen személyiség további segítségére semmiképpen sem támaszthatok igényt.

- Minden pénze a poggyászában volt? - kérdezte s megállított.

Hálás voltam a sorsnak, hogy az igazsághoz híven így felelhettem:

- Nem, van a tárcámban amennyi szükséges (körülbelül húsz frankom volt még), hogy meghúzódjam holnapután egy csendes fogadóban; csakhogy idegen vagyok Villette-ben, s nem ismerem sem az utcákat, sem a fogadókat.

- Megadhatom önnek egy olyasfajta fogadó címét, aminőt keres - mondta -, nincs is messze innen: irányításom nyomán könnyen odatalálhat.

Kitépett egy lapot zsebkönyvecskéjéből, felírt néhány szót, s átnyújtotta. *Valóban* úgy véltem, ez kedves tőle; s kételkednem benne, tanácsában vagy akár a megadott címben, oly gondolatnak tetszett, mintha a Bibliában kételkednék. Jóság sugárzott egész lényéből s tisztesség egyenes tekintetéből.

- A legrövidebb út, ha végigmegy a Boulevard-on, aztán átvág a parkon - folytatta -; csakhogy túl késői óra ez, s nagyon sötét van már egy hölgy számára, hogy egyedül járjon a parkban, elkísérem odáig.

Megindult, s én követtem a sötétségben s a szakadó, apró szemű esőben. Kihalt volt a Boulevard, sáros a járda, víz csurgott-csöpögött az út menti fákról; a park éjsötét volt. A fák s a köd homályában nem is láttam kísérőmet; csak követtem lépteit. Nyoma sem volt bennem a félelemnek: úgy hiszem, e biztos lépteket követtem volna az éjen át, akár a világ végéig is.

- Nos tehát - mondotta az úr, mikor a park szélére érkeztünk -, most végigmegy ezen a széles utcán, míg csak lépcsőhöz nem ér; két lámpa jelzi a lépcsőt: ott lemegy, s lent egy szűkebb utcába jut; annak a végén megtalálja a keresett fogadót. Beszélnek angolul, tehát nehézség nélkül boldogul. Jó éjszakát.

- Jó éjszakát, uram - mondottam -, s fogadja legőszintébb köszönetemet. - Ezzel elváltunk.

Emlékeimből felém mosolygó tekintete, mely - biztos vagyok benne - nyájas fénnyel ragyogott minden elhagyatott szegényre; s az idők távolából fülembe csendülő hangja, mely nemes lélekről tanúskodott, olyanról, aki éppoly lovagiasan bánik a gyengével és szűkölködővel, mint a széppel és fiatallal - e tekintet és e hang sok-sok év után is kedves marad szívemnek. Ez a férfi igazi ifjú angol gentleman volt.

Mentem tovább, sietve haladtam át egy pompás úton, majd egy téren, melyet palotaszerű házak szegélyeztek, közöttük nem is egy hatalmas épülettömb körvonalai sötétlettek; melyik lehet palota s melyik templom... nem tudtam volna megmondani. Áthaladtam egy oszlopsoron, s egyszerre csak két bajuszos férfi lépett elém az oszlopok alól. Szivaroztak, fényűző ruhájuk úri rangra vallott, de szegények, lelkükben nagyon is alacsonyrendűek voltak. Szemtelenül szóltak hozzám, s bármily szaporán szedtem is lábamat, lépést tartottak velem jó darabig. Végre valami őrjáratfélével találkoztunk, s ez eltérítette nyomomból rettegett üldözőimet; csakhogy én is eltértem útirányomtól: mire összeszedtem magam, már nem tudtam, hol vagyok; bizonyára régen elhaladtam a lépcső mellett. Tanácstalanul, kifulladva álltam meg, az izgalomtól a torkomban vert a szívem, s nem tudtam, merre induljak. Elrémített a gondolat, hogy ismét összeakadok azokkal a szakállas, vigyorgó fajankókkal; de vissza kellett fordulnom, s megkeresnem a lépcsőt.

Végül is elérkeztem egy régi, ütött-kopott lépcsősorhoz. Biztosra vettem, hogy az, amelyen mennem kell, megindultam hát lefelé. Valóban szűk utcába vitt, csakhogy fogadó nem volt

benne. Tovább bolyongtam... egy csöndes, viszonylag tiszta és jól kövezett utcában, az egyik meglehetősen nagy, a környező házaknál egy emelettel magasabb épület kapuja felett lámpa égett. *Biztosan* ez lesz a fogadó. Odasiettem: már a térdem is reszketett: végsőkig kimerült voltam.

Nem fogadó volt. Réztábla díszítette a lámpaoszlopot: *Pensionnat de Demoiselles*[16] szólt a felirat: s alatta egy név: *Madame Beck*.

Megindultam. Száz gondolat rajzott át agyamon egy pillanat alatt. Mégsem terveztem semmit, s nem fontoltam meg semmit: arra nem volt időm. A Gondviselés így szólt hozzám: „Állj meg itt, ez a te szállásod." A Sors nyújtotta felém erős kezét; irányította akaratomat, kormányozta cselekedeteimet. Meghúztam a kapucsengőt.

Míg ott várakoztam, azon igyekeztem, hogy semmire se gondoljak. Merőn bámultam a kövezetet, melyre a bejáró lámpája szórta fényét, számolgattam a kockákat, megfigyeltem rajzolatukat s a sarkoknál megcsillanó vízcseppeket. Másodszor is csöngettem. Végre kaput nyitottak. Szobalány állt előttem, takaros bóbitával.

- Beszélhetnék Madame Beckkel? - kérdeztem.

Úgy hiszem, ha franciául szólalok meg, be sem engedett volna: minthogy angolul beszéltem, úgy vélte, külföldi tanárnő érkezik hivatalosan az intézetbe, s még e késői órában is beengedett egy szó ellenvetés, egy percnyi vonakodás nélkül.

A következő percben már hideg, csillogó szalonban ültem; a nagy porcelán kályhában nem égett tűz, a padló fényezett volt, a falakat aranydíszítés borította. A kandallón éppen kilencet ütött az ingaóra.

Eltelt egy negyedóra. Milyen szaporán vert a szívem! Egyik pillanatban reszkettem a hidegtől, a másikban elfutott a hőség. Csak ültem, szememet az ajtóra függesztettem - nagy, fehér, összehajtható ajtó volt, aranyozott cifrázattal: figyeltem, mikor mozdul meg s nyílik egyik szárnya. Minden csendes volt: egér se moccant; becsukva, mozdulatlanul állt a fehér ajtó.

- Ön ankol? - szólalt meg egy hang a könyököm mellett. Szinte lefordultam a székről, oly váratlanul ért a hang; annyira bizonyos voltam abban, hogy magamban vagyok.

Nem állt mellettem szellem, sem egyéb kísérteties jelenség; csupán egy anyás külsejű, kövérkés, alacsony asszony volt ott nagy kendőben, pongyolában és makulátlan, karimás hálósapkában.

Megmondtam, hogy angol vagyok, és azon nyomban minden bevezetés nélkül páratlan furcsa beszélgetésbe kezdtünk. Madame Beck (mert Madame Beck volt a hölgy, aki a hátam mögött lépett be egy kis ajtón, s mivel nesztelen lábbelit viselt, nem hallottam sem azt, hogy belépett, sem azt, hogy közeledett hozzám). Madame Beck szigetországi szókincse ki is merült abban a kérdésben: ön ankol?, s tovább folytatta bőbeszédűen anyanyelvén. Én a magam nyelvén válaszoltam. Ő részben megértett, én ellenben őt nem. Bár szörnyű kiabálást csaptunk (a hölgy hangereje felülmúlt mindent, amit e téren eddig hallottam vagy elképzeltem) - mindazonáltal kevéssé haladtunk előre. Rövidesen csengetett is segítségért; az meg is érkezett egy „*maîtresse*" személyében, aki valameddig Írországi zárdában nevelkedett, s azt mondták rá, hogy tökéletesen bírja az angol nyelvet. Különös kis nőszemély volt ez a *maîtresse*... tetőtől talpig igazi labassecouri: s ahogy az kerékbe törte Albion nyelvét! Mégis elmondtam neki egész mesémet, ő pedig lefordította. Elmondtam, azzal a szándékkal hagytam el hazámat,

[16] Leánynevelő Intézet.

hogy ismereteimet bővítsem, s egyszersmind. megkeressem kenyeremet; kész vagyok bármiféle munkára, feltéve, hogy az nem helytelen vagy lealázó; szívesen lennék dajka vagy komorna, sőt a házi munkát sem utasítom el, ha testi erőmből telik. Madame mindezt meghallgatta, s magatartását szemlélve, szinte úgy véltem, megnyertem tetszését.

- *Il n'y a que les Anglaises pour ces sortes d'entreprises* - mondotta -, *sont-elles donc intrépides ces femmes-là!*[17]

Megkérdezte nevemet, életkoromat; leült és végignézett... nem sajnálkozva s nem is érdeklődéssel: egy szikrányi részvétet, egy árnyalatnyi együttérzést sem árult el viselkedése az egész beszélgetés során. Úgy éreztem, még egy hüvelyknyire sem engedi, hogy érzései eltérítsék szándékától: komolyan, megfontoltan tekintett rám, ítéletét mérlegelte, s eltűnődött elbeszélésemen. Harangszó hallatszott.

- *Voilà pour la prière du soir!*[18] - mondotta, s felállt. Tolmácsa révén közölte velem kívánságát, hogy most távozzam, s térjek vissza másnap. Ez azonban nem felelt meg nekem: nem tudtam volna elviselni, hogy visszatérjek az utca sötétségébe és veszélyeibe. Határozottan, de mérsékelt s fegyelmezett modorban, egyenesen hozzá, nem a *maîtresse*-hez fordulva, így szóltam:

- Biztos lehet afelől, Madame, ha most nyomban szolgálatába fogad, érdekei szerint és nem kárára cselekszik: meggyőződhet majd róla, olyan leányra lelt bennem, aki munkájával az utolsó garasig megszolgálja a bérét. Ha alkalmazni kíván engem, legjobb, ha itt töltöm az éjszakát. Nem ismerek senkit Villette-ben, nem bírom az ország nyelvét, hogyan induljak szállást keresni?

- Ez igaz - felelte -, de tud legalább referenciát adni?

- Nem tudok.

Poggyászom felől érdeklődött: közöltem, mikorra várható. Habozott. E pillanatban férfilépteket hallottunk az előcsarnokból, szaporán közeledtek a külső ajtó felé. (Elbeszélésem e részét úgy mondom el, mintha az itt következő párbeszédet szóról szóra megértettem volna; mert bár akkor alig értettem valamit belőle, később az egészet lefordították nekem.)

- Ki távozik ilyenkor? - kérdezte Madame Beck, felfigyelve a lépésekre.

- Paul úr - felelt a tanítónő -, ma este tartott olvasásgyakorlatot az első osztályban.

- Pontosan ő az, akire e pillanatban legnagyobb szükségem van, hívja be.

A tanítónő a szalonajtóhoz szaladt. Behívta Paul urat. Belépett: kis termetű, sötét hajú, cingár emberke volt, szemüveget viselt.

- *Mon cousin* - kezdte Madame -, a tanácsára van szükségem. Tudjuk, mennyire jártas a fiziognómiában; fordítsa most hasznunkra. Mit olvas ki ezekből az arcvonásokból?

A kis ember felém csillantotta szemüvegét. Elszántan összeszorította ajkát, összevonta szemöldökét, mindez azt jelentette, keresztüllát rajtam, s a fátyol sem fátyol az ő számára.

- Elolvastam - jelentette ki.

- *Et qu'en dites vous?*[19]

---

[17] Ilyen vállalkozásra csak angol nő képes, micsoda rettenthetetlen nőszemélyek.

[18] Esti imára szól!

[19] Mit szól hozzá?

- *Mais... bien des choses*[20] - hangzott a válasz.

- Rossz vagy jó?

- Mindkettő, nem kétséges - folytatta a szakértő.

- Meg lehet bízni a szavában?

- Nagy fontosságú döntésről van szó?

- A leány azt kívánja, hogy szobalánynak vagy nevelőnőnek alkalmazzam; nagyon hihető történetet ad elő, de nem tud referenciát adni.

- Külföldi lány?

- Angol, amint látja.

- Beszél franciául?

- Egy szót sem.

- Megérti legalább?

- Nem.

- Beszélhetünk nyíltan előtte?

- Kétségkívül.

Megfontoltan szemlélt.

- Önnek szüksége van a szolgálatára?

- Mindenesetre használhatnám. Tudja, hogy torkig vagyok Madame Svinivel.

Folyvást vizsgálgatott. Mikor végre ítéletet mondott, az éppoly bizonytalan volt, mint az iménti.

- Alkalmazza, asszonyom. Ha e jellemben a jó van túlsúlyban, cselekedete önmagában hordja majd jutalmát; ha a rossz... *eh bien! ma cousine, ce sera toujours une bonne oeuvre*[21] - Majd meghajolt, s azt mondta: - *Bon soir*[22] - s azzal sorsom tétova eldöntője el is tűnt.

Madame csakugyan alkalmazott engem nyomban, azon az éjszakán... Isten segítségével megmenekültem attól a kényszerűségtől, hogy tovább bolyongjak az elhagyatott, zord, félelmetes utcákon.

[20] Hát... sok mindent.

[21] Nos! Unokanővérem, akkor is megmarad jó cselekedetnek.

[22] Jó estét.

NYOLCADIK FEJEZET
Madame Beck

A tanárnő gondjaira bíztak, s a hosszú, keskeny folyosón át egy idegen konyhába vezettek, mely tiszta volt, de nagyon különös. Mintha nem lenne benne főzőalkalmatosság, sem tűzhely, sem kályha, nem értettem, mire való az a nagy, fekete kemence, mely betöltött egy sarkot, s pompásan helyettesítette mind a kettőt. Az bizonyos, hogy egyelőre nem szólalt meg a büszkeség a szívemben, de megkönnyebbülést éreztem, amikor nem hagytak ott a konyhában, mint ahogy már félig-meddig vártam volna, hanem továbbvezettek egy kisebb belső szobába, melyet hálófülkének neveztek. Egy kabátos, rövid szoknyás, facipős szakácsné vacsorát tett elém; éspedig valami húsfélét, ismeretlen fajtát, valami különös, savanykás, de rendkívül kellemes ízű mártásban, főtt burgonyát, melyet ecettel és cukorral, azt hiszem, vagy tudom is én, mivel, rendkívül ízletessé tettek, egy *tartine*-t, azaz egy szelet vajas kenyeret s egy sült körtét. Minthogy nagyon éhes voltam, mindent megettem, és hálás voltam érte.

A *Prière du Soir* után Madame ismét odajött hozzám, hogy még egyszer szemügyre vegyen. Az volt a kívánsága, hogy kövessem az emeletre. Rendkívül különös kis hálóhelyiségek során át - később megtudtam, hogy valaha apácák cellái voltak: e helyiségek egy része nagyon ódon volt -, majd a házikápolnán, egy hosszú, homályos helyiségen haladtunk át, melynek falán sápadt feszület függött, s két pislákoló gyertya állott őrt mellette, majd Madame bevezetett egy lakrészbe, ahol három kicsiny ágyban három gyermek aludt. A befűtött vaskályha melege nyomasztóvá tette a szoba levegőjét, de áttört rajta egy erős, nem éppen finom szag: illatnak is mondható, bár e körülmények között meglepő és szokatlan, mintha füstnek szesszel való vegyüléke volna... röviden whiskygőz.

Egy asztal mellett, melyen egy szinte tövig leégett gyertya maradványa pislogott a tartójában, össze nem illő ruhadarabokba öltözött, széles csíkos selyemszoknyás, keményített köténves, közönséges nőszemély ült a széken, és mélyen aludt. A képet kiegészítette s nem hagyott kétséget a dolgok állása felől az üveg meg az üres pohár, mely az alvó szépség könyökénél állott.

Madame nagy nyugalommal szemlélte ez épületes látványt; nem mosolygott, de nem is árult el bosszúságot; komoly, kiegyensúlyozott magatartásán haragnak, undornak, meglepetésnek semmi nyoma; még csak fel sem keltette az asszonyt. Egyszerűen rámutatott a negyedik ágyra, s közölte velem, hogy az lesz az enyém; majd eloltotta a gyertyát, és éjszakai lámpával helyettesítette, aztán visszavonult egy belső ajtón át, melyet nyitva hagyott maga mögött... Az ő szobájának, egy nagy, szépen berendezett lakosztálynak bejárata volt ez, s mikor kinyitotta, a belső helyiség is láthatóvá vált.

Akkor éjjel hálás áhítattal teltem el. Különös módon reggel óta a Gondviselés vezérelte lépteimet... váratlanul révbe jutottam. Hinni is alig mertem, hiszen alig negyvennyolc órája, hogy elhagytam Londont, s nem volt más irányítóm, mint a vándormadárnak... nem volt biztos tervem, csak a ködben gomolygó kétes reménység.

Mindig nagyon éber alvó voltam; az éj közepén egyszer csak felriadtam. Minden csendes volt, de egy fehér alak állt a szobában: Madame hálóköntösben. Hangtalanul lépkedett, megnézte a három gyereket az ágyban; utána felém közeledett: alvást tettettem, s ő hosszasan tanulmányozott. Különös kis némajáték következett. Bizonnyal állítom, hogy talán negyedóráig is ült az ágyam szélén, s arcomat szemlélte. Közelebb húzódott, és fölém hajolt; óvatosan felhúzta sapkámat, felhajtotta szélét, hogy felfedje hajamat; megnézte takarón fekvő kezemet. Ezután

az ágyam lábánál álló szék felé fordult, melyen ruházatom feküdt. Hallottam, hogy kézbe veszi ruhadarabjaimat, s óvatosan felnyitottam szememet, mert magam is kíváncsi voltam, meddig viszi ízlése a kutatásban. Elég messzire: minden darabot átvizsgált. Megfejtettem, mi volt az indítéka erre az eljárásra: hogy a ruhadarabokból formáljon ítéletet viselőjükre, társadalmi helyzetére, anyagi eszközeire, rendszeretetére, s más effélékre vonatkozólag. A szándék nem volt rossz, de a mód aligha volt jogos vagy igazolható. Ruhámon zseb is volt; szépen kiforgatta: megszámolta a pénzt az erszényemben; kinyitotta apró jegyzőkönyvecskémet, hidegvérrel kibetűzte tartalmát, és kivette a lapok közül Marchmont kisasszony ősz hajának megőrzött tincsét. Egy három kulcsból álló kis kulcscsomónak, azaz bőröndöm, íróasztalom és munkadobozom kulcsának különös figyelmet szentelt: ezzel egy pillanatra visszavonult a maga szobájába. Nesztelenül felemelkedtem ágyamon, és tekintetemmel követtem. A kulcsokat, olvasóm, nem hozta vissza, míg viaszból készített lenyomatuk ott nem maradt a szomszédos szoba toalettasztalán. Miután mindez annak rendje-módja szerint megtörtént, minden tulajdontárgyam visszakerült helyére, ruháim is összehajtva, amint voltak. Miféle következtetésekre jutott e kutatás után?

Kedvezőek voltak-e vagy sem? Hiú kérdés. Madame kőarca (mert kőnek tűnt az éjszakai megvilágításban: pedig valójában emberi volt és amilyennek az imént tapasztaltam a szalonban, anyai) nem szolgált válasszal.

Kötelességét elvégezte - éreztem, hogy az ő szemében mindez kötelesség volt -, utána nesztelenül, akár az árnyék, felkelt, visszavonult a szobájába. Az ajtóból visszafordult, s egy pillantást vetett a palack hősnőjére, aki még mindig erősen horkolva aludt. Mrs. Svini, mert úgy hiszem, ő volt Mrs. Svini (azaz angolul vagy talán írül Sweeny) végítélete ott sötétlett Madame Beck szemében - kérlelhetetlen elszántságról beszélt az a szem: Madame Beck ellenőrzése talán lassan, de biztosan felfedi a hibákat. Mindez végképp nem angolos: de hát csakugyan idegen országban vagyok.

Reggel további ismerkedésre volt módom Mrs. Svinivel. Úgy látszik, alkalmazójánál úgy mutatkozott be, hogy szerény anyagi helyzetbe került úrihölgy: Middlesexben született, s az angol nyelvet a legtisztább nagyvárosi kiejtésben bírja. Madame - bízván abban, hogy tévedhetetlen eszközeivel idejében kideríti az igazságot - rendkívüli merészséggel fogadott embereket szolgálatába (amint ez bőségesen igazolva látszott a magam esetében is). Alkalmazta Mrs. Svinit mint gyermekgondozónőt három gyermeke mellé. Aligha kell bővebben magyaráznom olvasóimnak, hogy ez a hölgy tulajdonképpen Írországban született; társadalmi helyzetét, nem állítom, hogy helyesen ítéltem meg: ő mindenesetre merészen kijelentette, hogy „márki fiait és leányait megillető nevelésben volt része". Én magam úgy vélem, tányérnyaló, dajka, gyereklány vagy mosónő lehetett valami ír családnál. Folyékonyan beszélt angolul, különös módon affektált cockney beütéssel. Valamiképp gyanúsan fényűző ruhatárat szedett össze és tartott birtokában - merev, drága selyemből készült öltözékeket, melyek darabjai különbözőképpen illettek rá, és nyilvánvalóan más termetre készültek, mint aminőt ékesítettek; valódi csipkeszegélyű főkötőket és - leltárának legfőbb darabját, melyet az egész házban különös tisztelettel emlegettek az egyébként bosszús tanítók és szolgálók: egy fejedelmi anyag redőkben omlott alá a hölgy széles válláról, még Madame-ot is megbűvölte: *egy valódi indiai sál*, „un véritable Cachemire", ahogyan feltétlen meghajtással és ámulattal Madame Beck nevezte. Bizonyos vagyok benne, hogy birtokosa a „Cachemire" nélkül két napra sem vethette volna meg a lábát ebben az intézetben: a kendő vonzóerejével és csakis ezzel egy hónapig tarthatta magát.

Amikor aztán Mrs. Svini megtudta, hogy én fogom betölteni helyét, nyomban megmutatkozott előttünk igazi mivoltában - előbb Madame Beck irányában tombolta ki magát, azután minden dühét reám összpontosította. Madame hallatlan nyugalommal, kifogástalanul viselte e

megnyilatkozást és megpróbáltatást, én pedig szégyenszemre csak a legnagyobb önuralommal tudtam példáját követni. Madame Beck rövid időre eltávozott a szobából: majd tíz perc múlva egy rendőrbiztos állott előttünk. Mrs. Svinit minden ingóságával együtt eltávolították. Madame-nak az egész jelenet közben a szempillája sem rezdült, ajkát nem hagyta el egyetlen ingerült szó sem.

Az elbocsátás röpke kis ügyét még reggeli előtt elintézték: parancs hallatszott az elvonulásra, rendőröket hívtak, méltatlankodás következett, a *chambre d'enfans*-t[23] fertőtlenítették és kitakarították, ablakokat tártak ki, Mrs. Svininek minden nyomát eltüntették a Rue Fossette-ből, a finom szeszillatot is, mely végzetesen és félreérthetetlenül alátámasztotta a vádat. Mindez, amint mondom, megtörtént attól a pillanattól fogva, hogy Madame Beck Auróraként kikelt ágyából, addig, míg hűvösen el nem helyezkedett az asztalnál, hogy kitöltse az első csésze kávét.

Dél felé hívtak, hogy felöltöztessem Madame-ot. (Ilyenformán tehát hibrid állást foglalok el a nevelőnő és a komorna tiszte között.) Délig reggeli köntösében, sáljával és zajtalan papucsában járt-kelt a házban. Mit szólna egy angol iskola igazgatónője efféle öltözékhez?

A fésülésnél zavarba jöttem; nagyon dús haja volt: gesztenyebarna, ősz hajszál nem volt benne, noha negyvenesztendős volt már. Látta zavaromat, s megkérdezte:

- Maga nem *femme de chambre*[24] volt a hazájában? - azzal kivette kezemből a kefét, félretolt, de nem lenézően vagy bántóan, s maga fésülködött meg. Toalettjének egyéb műveleteiben félig irányított, félig segédkezett nekem, de a legkevésbé sem árult el ingerültséget vagy türelmetlenséget. (Megjegyzem, ez volt az első és az utolsó alkalom, amikor öltöztetésre igénybe vett. Ezentúl Rosine, a portásnő töltötte be ezt a tisztet.) Felöltözve Madame Beck meglehetősen alacsony, zömök alkatúnak bizonyult, de a maga különös módján mégis kecsesnek; ezt úgy értem, hogy a részletek aránya kecsességet eredményezett. Arcbőre üde volt és pirospozsgás, de cseppet sem rezes; szeme kék és nyílt tekintetű; sötét selyemruhája úgy illett rá, ahogy csak francia varrónő képes ruhát szabni; megnyerő külsejű volt, bár kissé *bourgeoise*; s valóban az is volt, polgárasszony. Nem tudom, honnan származott az egész lényét átható harmónia; hiszen már az arca is ellene mondott ennek. Arcvonásai látszólag nem voltak összhangban a káprázatos üdeségről s nyugalomról tanúskodó arcbőrrel: arcéle kemény volt, homloka magas, de szűk, mindez képességekről, némi jóindulatról tanúskodott, de semmi nagyvonalúságról. Békés, de éber tekintetében sem lobbant fel soha az a tűz, melyet az ellágyuló szív gyengédsége táplál. Szája is kemény volt; kissé zord is talán, keskeny ajkait összezárta. Ami az érzékenységet és lángelmét illeti, minden gyöngédsége és vakmerősége mellett némelykor úgy éreztem, hogy Madame valóságos szoknyás Minosznak mondható.

Az idők folyamán aztán tapasztalhattam, hogy nemcsak Minosz volt ő, hanem egészen másfajta szoknyás teremtés is. A neve Modeste Maria Beck, leánykori nevén Maria Kint: tulajdonképpen Ignaciának kellett volna hívni. Jótékony hölgy volt, sok jót cselekedett. Sohasem volt úrnő, aki szelídebben gyakorolta volna uralmát. Megtudtam, hogy egyetlenegyszer sem szidta meg az elviselhetetlen Mrs. Svinit, bármennyire részeges, rendetlen és hanyag volt is; de Mrs. Svininek távoznia kellett abban a pillanatban, mikor ő erre a pillanatot elérkezettnek látta. Megtudtam azt is, hogy sem tanárt, sem tanítónőt soha nem ítéltek hibásnak ebben az intézetben; mégis gyakran váltották egymást itt a tanárok és tanítónők: eltűntek, más foglalta el helyüket, senki sem tudta megmagyarázni, hogyan.

---

[23] Gyerekszobát.

[24] Komorna.

Az intézetnek bennlakó és bejáró növendékei voltak: a bejárók száma a százat is meghaladta. Bennlakó vagy tíz-húsz lehetett. Madame nyilván rendkívüli adminisztratív képességgel rendelkezett; kézben tartott mindenkit, a négy tanítót, nyolc tanárt, hatfőnyi cselédséget és három gyermekét beleértve, s egyidejűleg tökéletesen intézte kapcsolatait a tanítványok szüleivel és a maga barátaival; mindezt látható erőfeszítés nélkül, sürgés-forgás, fáradtság, hév vagy nem helyénvaló izgalom minden látható jele nélkül. Szüntelenül foglalatoskodott, de alig fordult elő, hogy valamire nem ért rá. Annyi bizonyos, hogy Madame-nak egyéni rendszere volt, hogy ezt az óriás gépezetet kézben tartsa és igazgassa; méghozzá szép kis rendszer volt az: az olvasó láthatta egyik megnyilvánulását abban a jelentéktelen kis dologban, hogy kiforgatta a zsebemet, és elolvasta személyes feljegyzéseimet. *Surveillance, espionage*[25] - ezek voltak jelszavai.

Madame azonban mégis tudta, mi a tisztesség, szívesen élt is vele, azazhogy csak addig, míg ügyetlen aggályoskodással nem állt útjába akaratának vagy érdekének. Rendkívül tisztelte „Angleterre-t"; ami pedig „les Anglaises"-t illeti, gyermekei mellett, ha csak egy mód adódott rá, soha nem tűrne meg más országban született nőszemélyt.

Esténként, miután cselt és ellencselt szőtt, kémkedett, és meghallgatta a napi kémjelentéseket, gyakran feljött a szobámba - homlokán valóságos aggodalom nyomai -, azután leült és hallgatta, míg gyermekei elmondották nekem angolul kis imádságaikat: a Miatyánkot és az „Édes Jézus" kezdetű zsoltárt. A kis katolikus gyermekek ölemben ülve mondhatták el imájukat; azután, mikor már ágyukba fektettem őket, Madame elbeszélgetett velem (hamarosan elég francia tudást szereztem ahhoz, hogy megértsem s válaszoljak is) Angliáról és az angol nőkről, akik főként azzal nyerték meg tetszését, hogy mint mondotta, fölényes intelligenciájúak, egyenesek és rendületlenül megbízhatók. Jó megérzései voltak; gyakran formált egészséges véleményt, láthatóan azzal is tisztában volt, hogy ha a leányokat bizalmatlan korlátozások között s vak tudatlanságban, állandó felügyelet alatt tartják, nem hagynak nekik sem egy percet, sem egy sarkot, hogy visszavonulhassanak, ez nem a legjobb módszer arra, hogy becsületes, szerény nővé fejlődjenek. Azt állította viszont, hogy átkos következményekkel járna, ha nem angol gyermekek esetében más módszerrel próbálkoznának: az itteniek annyira megszokták a korlátozásokat, hogy ha bármily óvatosan is, szabadjára engednék őket, félreértenék és végzetesen rosszul értelmeznék ezt a szabadságot. Neki is felfordul a gyomra, mondogatta, a módszerektől, melyeket alkalmazni kénytelen, de nem tehet egyebet, ettől már el nem térhet többé. Többnyire méltósággal és nagy lelki finomsággal fejtette ki előttem elveit, azután elindult, lábán a *souliers de silence*[26] és kísértet módjára suhant végig a házon, megfigyelt és kémkedett mindenütt, benézett minden kulcslyukon, hallgatózott minden ajtón.

Madame módszere végeredményben nem is volt rossz... Hadd szolgáltassak ennyi igazságot neki. Elképzelni sem lehet annál jobbat, mint ahogy tanítványai testi jólétéről gondoskodott. Nála nem fordult elő túlerőltetés, a tanítási időt jól osztották be, és a munkát rendkívül megkönnyítették a tanulók számára. Megvolt a szabadságuk szórakozásra, gondoskodtak testgyakorlatról, ami javára vált a leányok egészségének; bőséges és ízletes volt az ellátás; bőven kaptak időt alvásra, öltözködésre, mosdásra, étkezésre. Madame módszere ilyen szempontból könnyed volt, sőt mondhatnám, liberális, üdvös és ésszerű; nem egy zord angol tanárnő nagyon jól tenné, ha ezt eltanulná tőle - s azt hiszem, sok akadna köztük, aki boldogan meg is tenné, ha a túlzott angol szülők megengednék.

---

[25] Éberség, kémkedés.

[26] Nesztelen cipő.

Mivel Madame Beck kémkedéssel kormányzott, természetesen megvolt a kémgárdája. Tökéletesen felfogta persze, miféle eszközöket használ, és bár mocskos ügyben habozás nélkül nyúlt a legmocskosabbhoz is, menten elhajította, mint a narancshéjat, ha már a gyümölcs levét kipréselte. De éppúgy tapasztalhattam, hogy fáradhatatlanul kutat nemesfém után, ha nemes ügy szolgálatáról van szó; s ha megtalálta a makulátlan, rozsdafolttól mentes szerszámot, gondosan megőrizte; selyem és vatta között tartotta. Isten óvjon azonban mindenkit, akár férfit, akár nőt, hogy megbízzék benne egy hajszálnyival azon a ponton túl, ameddig az érdeke terjed; az érdek volt Madame természetének varázskulcsa, indítékainak rugója, életének alfája és ómegája. Láttam őt olyankor, mikor *érzéseire* apelláltak; ilyenkor félig szánakozva, félig bosszúsan mosolyogtam az esedezőn. Könyörgéssel soha senki nem hajlította meg, nem fordította maga felé, ilyesmi aligha jutott be fülének járatain. Ellenkezőleg, aki azzal kísérletezett, hogy szívét megindítsa, a legbiztosabb módszert választotta ellenszenve felkeltésére, arra, hogy titkos ellenségévé tegye. Az ilyen kísérlet csak bizonysággal szolgált Madame-nak, hogy őneki valóban nincs szíve, melyet meg lehetne indítani, s emlékeztette rá, hol van az a pont a lelkében, mely érzéketlen és halott. Nem lehetne nála jobb példával szemléltetni, hogy mi a különbség a jótékonyság s az irgalom között. Bár a részvét hiányzott belőle, volt benne ésszerű jóindulat: készségesen adakozott azoknak, akiket sohasem látott. Inkább nagy létszámú csoportoknak adott, mint egyes embereknek, *pour les pauvres*[27] bőkezűen nyitotta meg erszényét, a *szegény ember* előtt rendszerint csukva tartotta. A társadalom javát szolgáló emberbaráti célkitűzésekben szívesen vett részt, személyes bánat azonban soha nem indította meg: semmiféle szenvedés nem lehetett olyan erős, hogy Madame szívéig hatoljon, bárhogyan meggyötört is egyetlen szívet. A Getsemané gyötrelme, a Kálvária halálos kínja sem facsart volna egy csepp könnyet is a szeméből.

Ismét állítom, Madame nagyszerű és igen tehetséges hölgy volt. Az az iskola korlátozott szféra volt képességeinek, neki egy nemzetet kellett volna irányítania; egy rakoncátlan törvényhozó testület élén kellett volna állnia. Senki nem félemlíthette volna meg, nem zaklathatta volna fel idegeit, nem meríthette volna ki türelmét, senki nem járhatott volna túl körültekintésén. Egymaga, egy személyben képes lett volna betölteni a miniszterelnök és a rendőrfőnök tisztét. Bölcs volt, állhatatos, álnok, titoktartó, ravasz, szenvedélytelen; éber és kifürkészhetetlen; eszes és érzéketlen - mégis tökéletesen tisztességes -, mit lehet kívánni tőle még ezen felül?

A józan olvasó föl sem tételezi, hogy mindarról, amit itt közöltem vele, egy hónap vagy egy fél esztendő alatt szereztem tudomást. Szó sincs róla! Eleinte nem láttam egyebet, csak egy nagy és virágzó tanintézet megnyerő arculatát. Egy nagy ház állt előttem tele egészséges, élénk jól öltözött leánnyal, sokuk még csinos is, akik csodálatosan könnyű módszerrel tudást szereznek, keserves megerőltetés vagy szellemi erőpocsékolás nélkül. Ha talán nem is érnek el gyors haladást minden téren, könnyedén, ámde folyvást foglalkoztatják és sohasem nyomják el őket. Ellőttem állt a tanítók és tanárok testülete, mely a tanulókénál keményebb kötelességgel küzdött; az igazi szellemi munkát ők végezték, hogy könnyítsenek a tanítványokon. Feladataikat azonban úgy osztották meg, hogy sűrűn váltották egymást a nehéz munkában. Röviden szólva külföldi iskola állott előttem; ennek az iskolának az élete, mozgalmassága és változatossága tökéletes és elragadó ellentéte volt a hasonló angol intézményeknek.

A ház mögött nagy kert terült el, és nyáron a tanítványok valósággal a szabadban, rózsatövek és gyümölcsfák között éltek. Nyári délutánokon Madame egy hatalmas, szőlővel befuttatott lugasban helyezkedett el, és felváltva küldött különböző osztályokért, hogy üljék körül őt,

[27] A szegényeknek.

hímezzenek és olvassanak. Időközben tanárok jöttek-mentek, rövid és élénk előadást tartottak, inkább annak mondanám, mint tanítási órának. A tanulók jegyeztek az előadásokon, vagy nem jegyeztek - ahogy hajlamuk diktálta; biztosak voltak abban, ha valamit elmulasztottak, lemásolhatják társaik jegyzeteit. A havonta rendszeres *jour de sortin*-n[28] kívül a katolikus ünnepnapok egész éven át szünnapokat biztosítottak; némelykor, derűs nyári délelőttökön vagy enyhe nyári estéken hosszú sétára kísérték a bennlakókat a szabadba, ellátták őket *gaufre*-ral, *vin blanc*-nal, friss tejjel, *pain bis*-vel[29] vagy *pistolet au beurre*-rel (vajas kiflivel) és kávéval. Mindez nagyon kellemesnek tetszett nekem. Madame szinte a jóság maga: a tanárokat sem mondhatnám rossznak, hiszen rosszabbak is lehettek volna; a tanulók talán kissé zajosak s nyersek, de az egészség és jókedv megtestesítői.

Ez volt a látszat elragadtatással vagy távolról szemlélve; de eljött az idő, amikor megszűnt számomra a távolság - amikor leszólítottak a gyermekszoba őrtornyából, ahonnan addig szemlélődtem, s arra kényszerültem, hogy szorosabb kapcsolatba lépjek a Rue Fossette kis világával.

Egyik nap, mint rendesen, fent ültem, és a gyermekek angol leckéjét kérdeztem ki, közben pedig Madame egy selyemruháját alakítottam át, mikor belépett ő maga elgondolkozó arccal, gondterhelt homlokkal, ami a szokottnál mindig kevésbé szívélyessé tette megjelenését. Helyet foglalt velem szemben, s néhány percig meg sem szólalt. Désirée, a legidősebb kislány éppen Mrs. Barbauld egy kis tanulmányát olvasta fel, s én lefordíttattam vele angolból franciára, hogy meggyőződjem róla, valóban érti-e, amit olvas. Madame figyelt.

Egyszer csak minden bevezetés vagy előzmény nélkül megszólalt, szinte vádoló hangon.

- Miss, ön nevelőnő volt Angliában.

- Nem voltam én, Madame - mondottam mosolyogva -, ön téved.

- Ez az ön első kísérlete a tanításra... ez a kísérlet az én gyermekeimmel?

Biztosítottam róla, hogy így van. Ismét elhallgatott; de mikor feltekintettem, hogy tűt vegyek ki a párnából, észrevettem, hogy vizsgálódásának tárgya vagyok: szemmel tartott; mintha körülöttem forognának gondolatai - s mérlegelné, megfelelnék-e valami célra, latolgatná értékemet egy terv számára. Madame már azelőtt is minden holmimat megvizsgálta, s azt hiszem, úgy vélte, tökéletesen tisztában van azzal, mi vagyok; de ettől a naptól fogva körülbelül két héten át új vizsgálódásoknak vetett alá. A gyermekszoba ajtajánál hallgatózott, míg én bent tanultam a gyermekekkel. Óvatos távolban követett, valahányszor sétára indultam velük, hallótávolságban lopakodott utánunk, ha a park vagy a bulvár fái spanyolfalul szolgáltak számára. Miután a szigorú előzetes eljárás ily módon véget ért, további lépést tett előre.

Egy reggelen hirtelen elém állt, s mint aki nagyon siet, csak úgy odavetve, azt mondotta, hogy egy dilemmát kell hamarjában megoldania. Mr. Wilson, az angoltanár nem érkezett meg a tanításra, s attól tart, hogy beteg; a tanulók várakoznak az osztályban, nincs senki, aki órát tarthatna helyette. Lenne-e ellenvetésem, nem tenném-e meg, hogy rövid tollbamondási gyakorlatot tartsak? Ne mondják a tanulók, hogy elmaradt az angolórájuk.

- Az osztályban, Madame? - kérdeztem.

- Igen, az osztályban, a második évfolyamnak.

---

[28] Kijárónap.

[29] Lepény, fehér bor, rozskenyér.

- Ahol hatvan tanuló van? - mondottam; mert tudtam a létszámot. Nyomban erőt vett rajtam szokott gyöngeségem és a gyávaság. Behúzódtam tunyaságomba, mint csiga a házába, és tehetetlenségemre, gyakorlatlanságomra hivatkozva igyekeztem távol tartani magam a cselekvéstől. Ha magamra lettem volna hagyatva, menthetetlenül elszalasztom ezt a lehetőséget. Nem volt bennem kalandvágy, nem sarkallt érvényesülési törekvés, elüldögéltem volna húsz esztendeig is a gyermekszobában ábécére tanítgatva a gyermekeket, miközben selyemruhát fordítgatok, és gyermekholmit varrok. Nem mintha őszinte megelégedés menthette volna esztelen belenyugvásomat: munkám éppenséggel nem felelt meg ízlésemnek, nem kötötte le érdeklődésemet; de nagy dolognak tartottam, hogy súlyosabb gond nélkül élhetek, a közvetlen megpróbáltatástól mentesen: a kínos szenvedés elkerülése volt számomra a boldogság legjobb megközelítési módja. Ennyit remélhettem. Ezenkívül úgy gondoltam, kettős életet élek - *szellemi* életet és valóságosat; s feltéve, hogy a szellemit képzeletem különös, varázslatos játékával megfelelően táplálhatom, a valóságos bízvást korlátozódhat a mindennapi kenyérre, minden órát kitöltő munkára, s arra, hogy fedél van fejem felett.

- Jöjjön - mondta Madame, miközben én a szokottnál is jobban szorgoskodtam egy gyermekkötény kiszabásával -, hagyja abba ezt a munkát.

- De Fifine szeretné ezt, Madame.

- Fifine csak szeresse, most nekem van szükségem magára.

És minthogy Madame Becknek valóban szüksége volt rám, s eldöntötte magában, hogy felhasznál... továbbá, mert már régebben elégedetlen volt az angoltanárral, a pontosság körüli mulasztásai, gondatlan tanítási módszere miatt... továbbá, mert Madame nem volt híján a határozottságnak és a tettrekészségnek, fikarcnyit sem törődött vele, hogy én vajon híjával vagy bővében vagyok-e mindezen hasznos tulajdonságoknak... minden további nélkül félretétette velem a gyűszűt és a tűt, megfogta a kezemet, s úgy vezetett lefelé a lépcsőn. Mikor leértünk a *carré*-ig, vagyis a nagy, szögletes előcsarnokig a lakóház és az intézet között, megállt, eleresztette a kezemet, szembeállt velem, s ismét vizsgálgatott. Elpirultam, és minden porcikámban reszkettem: nem túlzok, azt hiszem, sírtam is. És valóban az előttem álló nehézségek távolról sem voltak pusztán képzeletbeliek. Volt közöttük néhány nagyon is valóságos; és legkevésbé sem volt tökéletes uralmam a közvetítő nyelven, amelyen tanítanom kell. Hiszen valóban szorgalmasan tanultam franciául Villette-be érkezésem óta; tanultam a mindennapi használatból és elméletileg minden szabad percemben, még éjszaka is, oly késő órákban, ameddig csak a házirend engedélyezte a gyertyavilágítást; de még mindig messze voltam attól, hogy megbízhattam volna hibátlan kifejezési készségemben.

- *Dites done* - mondotta szigorú arccal Madame -, *vous sentez-vous réellement trop faible*?[30]

Erre azt felelhettem volna: igen. Visszamehettem volna a gyermekszoba félhomályába, és talán ott morzsolhattam volna le életem hátralevő részét. De szembenéztem Madame-mal, magatartásából láttam valamit, ami kétszer is meggondolásra késztetett, mielőtt döntenék. Abban a pillanatban tekintete nem asszonyra vallott, hanem férfira, arcvonásai különös fajta erőt sugároztak, másfajta erőt, mint amilyen énbennem van: sem együttérzés, sem megértés, sem megadás nem járt együtt vele. Csak álltam ott... nem megnyugodva, nem megnyerve, nem is lehengerelve. Mintha az ellentétes adottságok erőpróbája zajlana köztünk. Hirtelen átéreztem bátortalanságom méltatlanságát, a kishitűséget, mely felfelé törekvésem tunyaságát okozza.

---

[30] Mondja csak, valóban túlságosan gyöngének érzi magát?

- Előre akar menni, vagy hátra? - kérdezte Madame. S előbb a lakóházba vezető kis ajtóra mutatott, majd a tanintézet kétszárnyú bejáratára.

- *En avant*[31] - feleltem.

- Csakhogy - folytatta Madame, s rögtön lehűtötte hirtelen fellobbanó lelkesedésemet. Nem vette le rólam kemény tekintetét, amellyel szembeszegülve erőt és elhatározást merítettem. - Csakhogy képes lesz-e majd megállni az osztály előtt? Vagy talán túlságosan izgatott?

Ezt kissé fanyalogva mondta: az ideges izgékonyság nem nagyon felelt meg Madame ízlésének.

- Semmivel sem vagyok izgatottabb, mint ez a kődarab - mondottam, s dobbantottam a kőpadlón -; vagy mint ön - tettem hozzá, s viszonoztam tekintetét.

- *Bon!* De hadd figyelmeztessem még egyszer, hogy ezek nem csendes, illemtudó angol lányok, akikkel most szembekerül. *Ce sont des Labassecouriennes, rondes, franches, brusques, et tant fois peu rebelles.*[32]

Így feleltem:

- Tudom, és azt is tudom, hogy bár keményen tanultam franciául, mióta itt vagyok, még mindig bizonytalanul beszélek... nem elég pontosan ahhoz, hogy tekintélyt szerezzek előttük: sok balfogást fogok elkövetni, s ez kitesz majd a tudatlanok csúfolódásának. Mégis úgy határoztam, hogy megtartom az órát.

- A bátortalan tanárt mindig lehengerlik - mondotta Madame.

- Ezzel is tisztában vagyok, Madame; hallottam, hogyan szegültek szembe Miss Turnerrel, valósággal üldözték. - Egy szegény, barátok nélkül álló angol tanárnő volt ez, akit Madame alkalmazott, s könnyedén félredobott; szánalmas története nem volt ismeretlen előttem.

- *Cest vrai*[33] - felelt hűvösen. - Miss Turner nem tudta jobban kézben tartani őket, mint egy konyhalány. Gyenge volt és ingadozó; nem volt benne sem tapintat, sem intelligencia, sem határozottság, sem méltóság. Miss Turner egyáltalán nem felelhetett meg ilyen lányok között.

Nem válaszoltam, csak megindultam a csukott iskolai bejárat felé.

- Nem várhat tőlem segítséget, de senki mástól sem - mondotta Madame. - Ez azonnal elárulná, hogy nem alkalmas feladata betöltésére.

Kinyitottam az ajtót, udvariasan előreengedtem, s megindultam utána. Három nagy tanterem nyílt onnan. A legnagyobb a második évfolyam számára kijelölt szoba volt, melyben nekem szerepelnem kellett, nagyobb létszámú, rakoncátlan és módfelett nehezen kezelhető társaság befogadására szolgált. Később, mikor már jobban ismertem a terepet, azt gondoltam magamban (ha szabad efféle összehasonlítást tennem), hogy a csendes, udvarias, szelíd első évfolyam olyan az erőteljes, háborgó, zajongó második évfolyamhoz képest, mint Angliában a Lordok Háza a Képviselőházhoz viszonyítva.

Az első pillantásra meggyőződtem arról, hogy a lányok közül több már nem süldő lány - valóságos fiatal hölgy; tudtam, hogy jó részük nemesi családból származik (már ami nemességnek számít Labassecourban), s afelől sem lehet kétségem, hogy egytől egyig tisztában vannak vele,

---

[31] Előre.

[32] Ezek a labassecouri lányok gömbölyűek, közvetlenek, nyersek és talán kicsit ellenszegülők is.

[33] Ez igaz.

miféle helyet töltöttem be eddig Madame háztartásában. Amint felléptem a dobogóra (alacsony emelvény, egy lépcsőfok magasságban a tanterem padlójától), amelyen a tanár asztala és széke állott, elfoglaltam helyemet egy sor szempár és szemöldök előtt, a látvány vihar kitörésével fenyegetett csupa pimaszul csillogó szem, keményen összehúzott szemöldök, s arcukat nem egykönnyen önti el a pír, akárcsak a márványt. A kontinensbeli „nőszemély" tökéletesen más lény, mint a szigetországból való hasonló korú és társadalmi osztályú „nőszemély": ilyen tekintetet és szemöldököt sohasem láttam Angliában. Madame Beck egy hűvös mozdulattal bemutatott, azzal elvitorlázott a tanteremből, s magamra hagyott dicsőségemben.

Sohasem fogom elfelejteni ezt az első tanításomat, sem pedig az életnek és jellemnek ama felszín alatti örvénylését, melyet feltárt előttem. Első ízben akkor láttam meg igazán, milyen különbség tátong a regényíró vagy költő eszményi *jeune fille*-je és aközött, ahogyan a nevezett fiatal lány a valóságban fest.

Úgy látszik, az első sorban három főrangú szépség azzal az elhatározással ült le helyére, hogy egy *bonne d'enfants*[34] nem tarthat nekik angol tanítási órát. Nagyon jól tudták, hogy már ezelőtt is sikert értek el kellemetlen tanárok elűzésében; tudták, hogy Madame bármikor kihajít tanárt vagy tanárnőt, ha népszerűtlenné válik az iskolában hogy Madame sohasem nyújtott segítséget a gyönge személyzetnek állása megtartásában - s akiben nem volt erő a küzdelemre, érzék és tapintat a fölülkerekedésre, őtőle nyugodtan alámerülhet. Szemügyre vették „Miss Snowe"-t, s könnyű győzelemmel biztatták magukat.

Blanche, Virginie és Angélique kisasszonyok kezdték meg a hadjáratot kuncogással és suttogással; ez hamarosan mormogássá és nevetgéléssé erősödött, amit a távolabbi padsorok átvettek s még erősebben visszhangoztak. Ez a növekvő ellenszegülés, hatvan egy ellen, hamarosan nyomasztóvá vált; annál is inkább, mivel uralmam a francia nyelv felett annyira korlátozott volt, hogy ilyen kemény megpróbáltatások közepette aligha bízhattam benne.

Beszélhettem volna csak a magam nyelvén, tudom, hogy megnyertem volna hallgatóságomat. Sejtettem ugyan, hogy mindenekelőtt szánalmas teremtésnek látszom, és sok tekintetben az is voltam, a természet azonban olyan hanggal ajándékozott meg, mely jól tudott érvényesülni; az izgalomtól magasba emelkedett, s elmélyült a meghatottságtól. Továbbá, bár előadásom nem volt lendületes, csak bizonytalan, gyér szókinccsel fogalmazott, rendes körülmények között - oly ösztönzés hatására, mint ez a mostani, ha szembeállítanak a lázongó tömeggel - mégis könnyedén zúdítottam volna rájuk a megfelelő angol mondatokat, megbélyegezve eljárásukat, ahogyan az ilyen viselkedést meg kell bélyegezni; s aztán gúnyosan, megvető keserűséggel színezve fordultam volna a főkolomposok ellen, könnyedén csipkelődve a gyengébbeken, csúfolódva a szolgai követőkön, úgy éreztem, könnyen felülkerekedtem volna ezen a vad csordán, vagy legalábbis megfegyelmeztem volna őket. Így azonban nem tehettem egyebet, csak szépen odamentem Blanche-hoz - Mademoiselle de Melcy volt, ifjú bárókisasszony, a legidősebb, legmagasabb, legcsinosabb és leggonoszabb mind között. Megálltam a padja előtt, kihúztam a keze alól a füzetét, visszamentem a katedrára, s megfontolt hangon felolvastam a fogalmazványát, melyet rendkívül ostobának találtam, majd éppannyira megfontoltan az egész osztály szeme láttára kiszakítottam a lapot és kettétéptem.

Eljárásom magára vonta a figyelmet, és csökkent a lárma. Csak egy lány folytatta a zajongást változatlan hévvel a leghátsó sorban. Figyelmesen néztem rá. Arca sápadt volt, haja éjfekete, szemöldöke széles, erős vonalú, arcvonásai kemények, és a szeme sötét, elszánt. Észrevettem, hogy ülőhelye egy kis ajtó mellett van, melyről jól tudtam, hogy valami aprócska fülkére

[34] Gyermeklány.

nyílik, a könyvraktárba. A leány fölállt, hogy a hangját még jobban nekiereszthesse. Méregettem alkatát, felbecsültem testi erejét. Magasnak és szívósnak látszott; de ha az összecsapás rövid, s a támadás váratlan, úgy véltem, megbirkózom vele.

Végigmentem a tantermen, olyan hűvös és közömbös arcot vágtam, amilyen csak telt tőlem, egyszóval *ayant l'air de rien*; aztán kissé meglöktem az ajtót, s megállapítottam, hogy nyitva van. Egyetlen gyors mozdulattal rácsuktam a lányra. Egy pillanat műve volt, s a rendbontó bent találta magát a fülkében, az ajtó rázárva, a kulcs a zsebemben.

A véletlen úgy hozta, hogy ez a lány, név szerint Dolores, származása katalán, olyanfajta egyéniség volt, akit valamennyi társa rettegett és gyűlölt; a sommás igazságszolgáltatás tehát, melyet fentebb leírtam, népszerű cselekedetnek bizonyult. Senki sem adott hangot neki, de szíve mélyén mindenki örült, hogy láthatta. Egy percnyi csönd következett; aztán mosoly - nem nevetés - derült egymás után az arcokra; majd, mikor komolyan és csendesen elfoglaltam helyemet a katedrán, udvariasan csendet kértem, s elkezdtem a tollbamondást, mintha a világon semmi sem történt volna, a tollak békésen szántottak a lapokon, s az óra további része rendben és szorgalmas munkával telt el.

- *C'est bien* - mondta Madame Beck, mikor felhevülve s kissé kimerülten kiléptem az osztályból. - *Ça ira.*[35]

Hallgatózott és leselkedett egy kémlelőnyíláson egész óra alatt.

Ettől a naptól kezdve nem voltam gyermeklány, angoltanár lettem. Madame felemelte a béremet; csakhogy háromszor annyi munkát préselt ki belőlem, mint annak idején Mr. Wilsonból - feleannyi fizetésért.

[35] Jól van. Menni fog.

KILENCEDIK FEJEZET
Isidore

Időmet most már jól és eredményesen használtam ki. Tanítottam másokat, magam is serényen folytattam tanulmányaimat, alig maradt egy szabad percem. Ez kellemes volt. Éreztem, hogy boldogulok, nem heverek tétlenül rozsda és penész prédájaként, hanem csiszolom és folytonos használatban éles pengévé köszörülöm elmémet. Bizonyosfajta tapasztalatokat bőven szerezhettem, a lehetőségek széles skálája tárult fel előttem. Villette kozmopolita város, ebben az iskolában például úgyszólván minden európai nemzet leányai tanultak, és rangjuk is a legváltozatosabb képet mutatta. Az egyenlőség elvét nagymértékben alkalmazták Labassecourban. Bár az ország formailag nem köztársaság, lényegében mégis csaknem az, és Madame Beck intézetének padsoraiban a grófkisasszony és a polgárlány egymás mellett foglalt helyet. Külső jelekből nem is mindig mondhatta meg az ember, melyik nemes, melyik közrendi; legfeljebb abból, hogy többnyire a közrendi leány volt őszintébb, jobb modorú és udvariasabb, a főrangút pedig általában messziről elárulta pökhendisége és álnoksága. A főrangú lányokban javarészt szapora francia vér csörgedezett, mely azonban lapályi tunyasággal párosult. Sajnálkozva kell megállapítanom, a fent említett életrevaló fluidum főként abban ütközött ki, hogy a hízelgés és a képzelgés olajos simasággal áradt a nyelvükről, magatartásuk könnyedebb és élénkebb volt, de ez szívtelenséggel és őszinteség hiányával párosult.

Hogy minden félnek igazságot szolgáltassanak, a becsületes őslakó labassecouri lányokban is volt bizonyos sajátságos álszentség; viszont olyan alacsonyrendű, hogy azzal alig vezethettek félre bárkit is. Ha az alkalom úgy hozta, hogy szükség volt hazugságra, nemtörődöm könnyedséggel vetették oda, és cseppet sem zavarta őket a lelkiismeret zokszava. Madame Beck házában a kuktától kezdve az igazgatónő személyéig egyetlen lélek sem akadt, aki szégyenkezett volna egy-egy hazugság miatt; mit sem törődtek vele: valótlanságot kitalálni talán nem éppen erény, de minden bűn között a legbocsánatosabb. *„J'ai menti plusieurs fois"*[36] - állandóan visszatérő feljegyzés volt valamennyi leány és nő szokásos gyónási feljegyzésében; a pap nem botránkozott meg mikor meghallgatta, s vonakodás nélkül adott feloldozást. Ha elmulasztották volna, hogy misére menjenek vagy elolvassanak egy fejezetet valamelyik regényből, az egészen más lett volna: ezek bűnök, melyekért elégtétel, töredelmes bűnbánat jár, méghozzá elmaradhatatlanul.

Bár a dolgok állása egyelőre csak félig volt bennem tudatos, s nem ismertem a következményeket sem, új helyzetemben mégis nagyon jól boldogultam. Az első nehéz tanítási órák után, melyeket olyan veszélyek közepette küszködtem át, hogy a kitöréssel fenyegető erkölcsi vulkán valósággal fortyogott a lábam alatt, szikrákat és forró gőzt lövellt a szemembe, úgy látszott, hogy az eruptív szellem alábbhagy, legalábbis az én személyemet illetően. Eszemet és minden erőmet összeszedtem ekkor a siker érdekében: nem tudtam volna elviselni még a gondolatát sem annak, hogy fegyelmezetlen elégedetlenkedés, hiú csökönyösség miatt kudarcba fúljon az érvényesülésre, sikerre irányuló első kísérletem, hogy boldoguljak az életben. Éjszaka rendszerint órákon át álmatlanul hevertem, s azon törtem a fejemet, miféle tervhez folyamodjak, hogy kézben tartsam a lázadozókat, s tartósan befolyásom alá kényszerítsem ezt a nyakas fajzatot. Mindenekelőtt világosan láttam, hogy Madame-tól semmiféle segítséget nem várhatok. Neki csak az a célja, hogy töretlenül óvja népszerűségét a növendékek között, bármibe kerül is az a tanerőknek, igazság és békesség tekintetében. Ha egy tanár bármiféle

[36] Hazudtam, többször is.

válságban vagy fegyelemsértésben Madame szövetségéhez folyamodott, ez egyértelmű volt azzal, hogy elbocsátását megpecsételje. Madame a növendékekkel való érintkezésben csakis arra szorítkozott, ami kellemes, nyájas és üdvös. Szigorúan megkövetelte helytartóitól, hogy maguk kerekedjenek felül minden bosszantó válságon, különösen, amikor a közvetlen beavatkozás népszerűtlen lehetne. Ilyenformán egyedül magamra számíthatok.

Legelőször is világos volt, mint a nap, hogy ezt a gyülevész népséget erőszakkal nem lehet megfékezni. Kedélyesen és nagyon türelmesen kell velük bánni, az udvarias, de tartózkodó modor a kedvükre való: jó hatással van rájuk, ha az ember néha-néha a gúny fegyveréhez folyamodik. Kemény vagy huzamos szellemi erőfeszítést nem tudnak és nem akarnak elviselni: az emlékezet, a gondolkodás vagy a figyelem túlzott igénybevételét tüntetőleg megtagadják. Olyan feladatok esetében, melyeknek egy közepes képességűnél nem tehetségesebb, nem tanulékonyabb angol leány nyugodtan nekilátna, és meg is birkózna velük, megértené és elsajátítaná az anyagot, a labassecouri lány nyíltan az ember szemébe nevetne, odadobná a füzetet, s így kiáltana fel: „*Dieu que c'est difficile! Je n'en veux pas. Cela m'ennuie trop.*"[37]

A tanár, ha érti a dolgát, ilyenkor egyszerűen visszavonja a feladatot, habozás, erősködés, vita nélkül - fokozott gonddal halad tovább, s elsimít minden nehézséget, alkalmazkodik felfogóképességük szintjéhez, enyhített formában tér vissza a tárgyra, és nem bánik szűkmarkúan az ösztökélő csipkelődéssel. Megérzik a tüskét, talán kissé megmozdulnak tőle, de nem szegülnek szembe az ilyenfajta támadással, feltéve, hogy a kísérő mosoly nem savanyú, hanem szívélyes, a döfés pedig tévedhetetlen, egyenes és bátor, s aki kapta, felfogja értetlenségét, tudatlanságát és tunyaságát. Berzenkednének, ha három sorral megtoldanánk egy feladatot, de sohasem tapasztaltam berzenkedést, ha önbecsülésüket sebezték meg: mivel elenyészően kevés adatott nekik e tulajdonságból, s mivel régóta rászoktatták őket, hogy még ezt is legyűrjék magukban. Könnyebben viselték el, ha önérzetüket könyörtelenül lábbal tiporják, mint ha másképpen bánnak velük.

Lassanként, amint anyanyelvüket kötetlen folyékonysággal elsajátítottam, és a helyzetnek megfelelően használtam hajlékony kifejezésmódjukat, az idősebb és értelmesebb lányok a maguk módján szinte már kedvelni kezdtek: észrevettem, hogy valahányszor egy növendék lelkében felkeltettem az érdemes vetélkedés pezsdítő érzését vagy a tisztes szégyenkezés ösztönzését, attól a perctől fogva megnyertem magamnak. Ha csak egyetlenegyszer sikerült (többnyire jókor) fülüket az izgalom tüzébe borítani, sűrű gubancos hajuk alatt, viszonylag minden rendben volt. Lassacskán virágcsokrok jelentek meg reggelenként az asztalomon a katedrán. E számomra idegen kis figyelmesség viszonzásaképpen az órák közti szünetben egy válogatott csoporttal rendszerint sétálgattam egy kicsit. A beszélgetés során egyszer-kétszer igyekeztem óvatlanul helyesbíteni néhány különösen torz fogalmukat vagy felfogásukat; különösen a hazugságra vonatkozólag fejtettem ki elveimet. Elmondtam, hogy mennyire csúnya és ocsmány dolognak tartom az ilyesmit. Egy óvatlan pillanatban kicsúszott a számon, hogy két hiba közül a magam részéről súlyosabb hibának érzem a hamisságot, mint például azt, ha valaki egy alkalommal elmulasztja a misét. Szegény lányok, nevelésük folytán rögvest továbbadták a leckét, és katolikus fülekbe jutott, amit protestáns tanáruk mondott. Ez különös következménnyel járt. Valami - láthatatlan, határozatlan és megnevezhetetlen valami ékelődött közém és legjobb tanítványaim közé: továbbra is ott volt a virágcsokor, de a beszélgetés ettől fogva elmaradt. Míg a sétányokat jártam vagy leültem a lugasban, sohasem jelent meg oldalamon egy leány sem, hanem mintha varázslat játszana közre, minden alkalommal egy

[37] Istenem, de nehéz! Ebből nem kérek. Ez nekem unalmas.

tanár bukkant fel bal oldalamon. No meg, elmondani is különös, Madame nesztelen cipőjében folytonosan feltűnt hátam mögött, gyorsan, zajtalanul és váratlanul, akár a lengedező szellő.

Katolikus környezetem véleménye várható lelki üdvömet illetően egy ízben kissé naiv módon nyilvánult meg. Az egyik bennlakó, akinek valami jelentéktelen szolgálatot tettem, egyszer így kiáltott fel mellettem:

- *Mademoiselle*, milyen kár, hogy ön protestáns!

- Miért, Isabelle?

- *Parce que, quand vous serez morte, vous brûlerez tout de suite dans l'Enfer.*[38]

- *Croyez-vous?*[39]

- *Certainement que j'y crois: tout le monde le sait; et d'ailleurs le prêtre me l'a dit.*[40]

Isabelle kedves, ostoba kis teremtés volt. Suttogva még azt is hozzáfűzte:

- *Pour assurer votre salut là-haut, on ferait bien de vous brûler toute vive ici-bas.*[41]

Nevettem, mert valóban nem is tehettem mást.

Elfelejtette-e már az olvasó Ginevra Fanshawe kisasszonyt? Ha igen, engedtessék meg nekem, hogy ismét bemutassam e fiatal hölgyet - ezúttal mint Madame Beck viruló tanítványát. Amikor megérkezett a Rue Fossette-be, és - két-három nappal az én hirtelen elhelyezkedésem után - összetalálkoztunk, kevés meglepetést árult el. Egészséges vér folyhatott ereiben, mert soha hercegnő sem lehetett oly tökéletesen, gyökeresen és színlelés nélkül közönyös, mint ő: legfeljebb valami enyhe, futó csodálkozás volt, amit a meglepődés érzéséből ismert. Egyéb érzelmei is hasonlóan felületesek lehettek: kedvelt vagy nem kedvelt valakit, szeretett vagy gyűlölt, mindez pókháló vagy ökörnyál tartóssága volt nála; de azért akadt benne valami, ami mindenkor erősnek és időállónak bizonyul: az önzése.

Nem volt büszke, bár *bonne d'enfants* voltam, továbbra is barátja, illetve bizalmasaként kezelt. Ezerféle sületlen panasszal gyötört, iskolai torzsalkodások történetével és az ellátásra vonatkozó apró-cseprő kifogásaival: a konyha nem felelt meg ízlésének, a környezetében forgó tanárok és tanulók pedig szerinte mind megvetendők voltak, mivel külföldiek. Meg kellett hallgatnom, mennyire utálja a pénteki sózott hal és keménytojás-menüt, panaszait a leves, a kenyér, a kávé ellen. Eleinte némi önuralommal elviseltem szeszélyeit, de végül is belefáradtam az ismétlésekbe, bosszús lettem, és rendreutasítottam. Ezt már a kezdet kezdetén meg kellett volna tennem, mert - amint számtalanszor bebizonyosodott - a feddés mindig üdvös hatással volt rá.

Sokkal türelmesebbnek kellett lennem folytonos kívánságai iránt, hogy különböző munkákat végezzek számára. Ruhatára, legalábbis ami a felső ruhákat illeti, elegáns volt és elég bőséges; de egyéb holmik tekintetében nemigen volt mivel dicsekednie, amije volt, gyakori javításra szorult. Ginevra utálta a pepecselést a varrótűvel, nekem hozta hát oda a harisnyáit és más ruhaféléit egész halommal, hogy javítgassam. Néhány héten át engedékenységem olyan

[38] Mert, ha meghal, azonnal égni fog a pokolban.

[39] Azt hiszi?

[40] Természetesen azt hiszem: mindenki tudja; egyébként is a pap mondta nekem.

[41] Hogy biztosítsák az ön üdvözülését odafenn, el kellene önt égetni elevenen idelent.

fenyegető következményekkel járt, hogy lassanként beláttam: elviselhetetlen terhet vettem a nyakamba. Végül is határozottan megmondtam neki, rá kell szánnia magát, hogy ruhaneműjét maga javítgassa. Sírt, mikor ezt közöltem vele, s azzal vádolt, hogy már nem vagyok barátja; én azonban kitartottam elhatározásom mellett, és nem törődtem indulatoskodásával.

Természetében, nem vitás, volt elég hiba, de még mennyi, a felsoroltakon kívül is és mennyiféle, amelyeket most nem kívánunk itt egyenként előszámolni - ha annyit meg is jegyzünk róluk, hogy egyik sem vallott éppen finom vagy emelkedett jellemre -, ám mindemellett, mindezeken túl: micsoda hamisítatlan szépség volt ez a leány! Jelenség volt, mikor vasárnap délelőtt teljes pompájában és jókedvűen lejött hozzám halványlila selyemruhájában és szőke haja hosszú csigákban omlott fehér vállára. A vasárnap kimenőnapja volt, és mindig a városban lakó barátainál töltötte; gyakorta értésemre adta, hogy e barátai között van egy, aki bizonyára hamarosan több is lesz, mint puszta barátja. Pillantásokkal és célzásokkal hamarosan tudtomra adta - megjelenése és felpezsdült kedélye egyébként is erre vallott -, hogy forró bámulat, talán őszinte szerelem tárgya lett. Imádóját „Isidore" néven emlegette: közölte azonban velem, hogy valójában nem így hívják a férfit, csak szeszélyből keresztelte el, mert igazi neve, mint mondotta, nem valami szép. Egyszer, mikor hencegve emlegette, milyen hévvel csügg rajta Isidore, megkérdeztem tőle, vajon ő viszontszereti-e?

- *Comme cela* - felelte. - Jóképű férfi, az őrjöngésig szeret, s ez engem mulattat. *Ça suffit.*[42]

Úgy véltem, túlságosan messze megy ebben a dologban, szeszélye talán elragadja, s ezért arra vállalkoztam, hogy egy alkalommal komolyan érdeklődjem, vajon az ifjú úr olyan-e, hogy szülei, különösen pedig nagybátyja akitől, úgy tudtam, függő helyzetben van - szívesen látnák mellette. Elismerte, ez valóban kétséges, mivel nem hiszi, hogy Isidore-nak sok pénze lenne.

- S ön mégis bátorítja őt? - kérdeztem.

- Némelykor valósággal *furieusement*[43] - felelte.

- Amikor pedig abban sem lehet biztos, hozzájárulnak-e, hogy a felesége lehessen?

- Ó, milyen régimódi ön! Én nem akarok férjhez menni, ahhoz még fiatal vagyok.

- De ha ő annyira szereti, amint állítja, s a végén mégsem lesz a dologból semmi, boldogtalanná teszi azt a férfit.

- Természetesen, a szíve is megszakadna. De nagyon fel lennék háborodva, s rosszul is esne nekem, ha nem ez történne.

- Azon gondolkozom, vajon ez a Monsieur Isidore nem bolond-e? - kérdeztem.

- De az, belém bolondult; más dolgokban azonban józan, *à ce qu'on dit*.[44] Cholmondeley asszony rendkívül okosnak tartja: úgy véli, ez a fiatalember tehetségével megtalálja majd az útját; én csak annyit tudok róla, hogy jelenlétemben mást sem tesz, mint sóhajtozik, s a kisujjam köré csavarhatom, ha úgy tetszik.

Szerettem volna határozottabb képet kapni e szerelem sújtotta Isidore úrról, akinek helyzetét a legkevésbé sem láttam biztosítva, s arra kértem a leányt, tiszteljen meg egy részletesebb jellemzéssel; de Ginevra nem tudott leírást adni; sem a szavakat nem találta meg hozzá, s

[42] Úgy-ahogy. Ennyi elég.

[43] Őrülten.

[44] Amint mondják.

képessége sem volt, hogy szemléltető mondatot alkosson. Tulajdonképpen úgy látszott, maga sem szentelt nagy figyelmet a férfinak: sem a külsejéről, sem magatartásának változásairól nem hatolt egyetlen részlet sem a szívéig, nem foglalkoztatta emlékezetét - mindössze ennyi: *beau, mais plutôt bel homme que joli garçon*,[45] egyéb jellemzést nem tudott adni róla. Türelmem már sokszor elhagyott, érdeklődésem is csökkent, már csak egyvalami miatt hallgattam a fecsegését. Valamennyi célzása, minden apróság, amit a leány megemlített, azt bizonyította számomra, hogy Isidore úr rendkívüli finomsággal s tisztelettel nyilvánítja imádatát. Nyíltan megmondtam Ginevrának, hogy véleményem szerint a férfi különb, mint amilyet ő megérdemelne, és hasonlóan félreérthetetlenül közöltem vele, hogy hiúnak és kacérnak tartom. Nevetett, félrerázta fürtjeit a szeméből, majd tánclépésben távozott, mintha bókot mondtam volna neki.

Ginevra kisasszony iskolai tanulmányai aligha voltak névlegesnél többnek mondhatók. Mindössze három tárgyat gyakorolt komolyan, éspedig a zenét, éneket és táncot; még a finom batiszt zsebkendők hímzését is készségesen elvégezte, minthogy az ilyesmi drága, s nem tudja megvenni. Olyan semmiségekkel azonban, mint a történelem, földrajz, nyelvtan és számtan, nem bajlódott, másokat vett rá, hogy feladatait megcsinálják. Idejének nagy részét látogatásokkal töltötte. Madame jól tudta, hogy a leány csak korlátozott ideig tartózkodik intézetében, s ezt ha megtanult közben valamit, ha sem - semmiképpen sem hosszabbítják meg. Erre gondolt, amikor a kimenők tekintetében nagy szabadságot biztosított neki. A vidám, nagyvilági hölgy, Cholmondeley asszony vette védőszárnyai alá a leányt, meghívta, valahányszor társaság jött össze házába, de magával vitte ismeretségi körében tartott esti összejövetelekre is. Ginevrának nagyon megfelelt ez az életmód: mindössze egyetlen kellemetlenséggel járt, kénytelen volt jól öltözködni, s pénzéből nem futotta, hogy a kellő változatosságot biztosítsa. Gondolatai most már csak azon jártak, hogy tudná leküzdeni e nehézségeket; szívvel-lélekkel csakis egy dologban fáradozott: hogy e fogós problémára megoldást találjon. Számomra csalódás volt tapasztalni, milyen tevékenységre serkent egyébként tunya észjárása, és látni vakmerő rettenthetetlenségét, amelybe a szükség s a ragyogás vágya sarkantyúzta.

Bátran odaállt Cholmondeley asszony elé, és kért - amint mondom, bátran: nem habozóan és szégyenkezve, hanem ilyesféleképpen:

- Drága jó C. asszony, a világon semmim sincs, amit a jövő heti mulatságra felvehetnék; feltétlenül adnia kell nekem egy organdi ruhát és egy *ceinture bleu céleste*-et[46] hozzá: adjon... hisz ön egy angyal! Ugye, megteszi?

A „drága jó C. asszony" engedett eleinte; de miután az ilyesfajta kérelmek még inkább csak sokasodtak, mihelyt kielégítette őket, hamarosan kénytelen volt ő is nemet mondani, akárcsak Fanshawe kisasszony valamennyi barátja, hogy a leány vissza ne éljen jóságával.

Egy ideig semmit sem hallottam Cholmondeley asszony ajándékairól; de a látogatások tovább folytak, és a feltétlenül szükséges ruhák változatlanul megvoltak idejében: a sok drága, apró tartozék is: kesztyű, virág, sőt ékszerfélék, csecsebecsék is. Ezeket az apróságokat szokásával, sőt természetével ellentétben - mert éppenséggel nem volt titkolózó - a leggondosabban eldugta szem elől egy ideig; de egyik este, mikor nagyszabású társas összejövetelre készült, s különös gonddal öltözve, fényes toalettben kellett megjelennie, nem tudott ellenállni, hogy be ne jöjjön hozzám, s ne mutatkozzék teljes pompájában.

---

[45] Szép, de inkább szép férfi, mint csinos fiú.

[46] Égszínkék öv.

Csodaszép volt: fiatal, üde, és oly finom bőrű, puha vonalú, hajlékony alakú, amilyet csupán angol hölgyeknél tapasztalhat az ember - ezek az erények ugyanis jórészt hiányzanak a kontinensbeli női varázs fogalmából. Ruhája új volt, költséges, tökéletes. Az első pillantásra láttam, hogy egyetlenegy sem maradt el a kiegészítő apróságok közül, melyek oly sokba kerülnek, és az összhatásban az ízléses teljességet biztosítják.

Tetőtől talpig megszemléltem. Vidáman körbeperdült, hogy minden oldalról láthassam. Bájossága tudatában kitűnő hangulatban volt: meglehetősen kicsi, kék szeme boldogan ragyogott. Éppen iskolás lány módjára csókot akart nyomni arcomra, boldogsága bizonyítékaként, én azonban rászóltam:

- Nyugalom! Legyünk higgadtak, legyünk tisztában azzal, mire készülünk, s állapítsuk meg, mit jelent ez a ragyogó külső. - Azzal kartávolságnyira eltoltam magamtól, hogy hidegen szemügyre vehessem.

- Nos, megfelelőnek talál? - kérdezte.

- Megfelelő? - feleltem. - Ennek több válfaja van; és szavamra, nem értem, ön szerint mi a megfelelő?

- De a megjelenésem milyen?

- Nagyon jól öltözött.

Az elismerést nem tartotta elég melegnek, és igyekezett figyelmemet öltözékének apróbb díszeire terelni.

- Nézze ezeket az ékszereket - mondta -, ez a melltű, a fülbevaló, karkötő: az intézetben senkinek sincs ilyen készlete... még Madame-nak sem.

- Mindezt jól látom. (Csend.) De Bassompierre úrtól kapta az ékszereket?

- Nagybátyám nem is tud róluk.

- Akkor nyilván Cholmondeley asszony ajándéka?

- Szó sincs róla, Cholmondeley asszony fukar, garasoskodó teremtés; már régen nem kapok tőle semmit.

Úgy határoztam, nem teszek fel több kérdést. Hirtelen elfordultam tőle.

- No tessék, zsémbes vén Diogenész - (szokása szerint így nevezett, ha ellentét volt közöttünk) -, most meg mi a baj?

- Menjen csak el, nekem nem öröm, hogy láthatom, akár önt, akár azokat a híres ékszereket.

Egy pillanatra meglepődöttnek látszott.

- Mi ütött önbe, Bölcsesség Mama? Nem keveredtem adósságba miatta... helyesebben szólva sem az ékszerek, sem a kesztyű, sem a virágcsokor miatt. A ruhám persze nincs kifizetve, de hát De Bassompierre nagybátyám majd kifizeti a számlát: sohasem nézi meg a tételeket, csak a végösszeget; különben is annyira gazdag, hogy nem számít nála néhány guinea-vel több vagy kevesebb.

- Nos, megy már? Szeretném becsukni az ajtót... Ginevra, bizonyára mindenki azt mondja majd önnek, hogy nagyon szép ebben a báli öltözékben; de az én szememben sohasem lesz olyan szép, mint abban a pamutszövet ruhában s egyszerű szalmakalappal, melyet akkor viselt, mikor először megláttam.

- Mások nem ilyen puritán ízlésűek - válaszolt bosszúsan. - De egyébként nem értem, mi jogon prédikál nekem?

- Igaza van! Ehhez nagyon kevés a jogom; önnek pedig talán még kevesebb ahhoz, hogy ide jöjjön csillogva, ragyogva a szobámba... idegen tollakkal ékeskedő szajkó, nem egyéb. A legkevésbé sem bűvölt el a tollaival, Fanshawe kisasszony, a pávatollaival pedig, melyeket ön ékszereknek nevez, végképpen nem: nagyon csinos dolgok, ha a saját pénzén vásárolta volna, a saját megtakarított pénzén, de jelen körülményei között cseppet sem szépek.

- *On est là, pour Mademoiselle Fanshawe!*[47]- jelentette a portásnő, Ginevra pedig elviharzott.

Az ékszerek rejtélye csak két-három nap múlva oldódott meg, mikor önkéntes gyónásra jött hozzám.

- Ne legyen olyan mogorva hozzám - kezdte a beszélgetést -, biztosan azt képzeli, hogy papát vagy De Bassompierre urat adósságba keverem. De biztosítom róla, az utóbbi időben rendelt néhány ruhán kívül minden ki van fizetve, minden, az utolsó fillérig.

„Éppen ez az, gondoltam magamban, ez a rejtélyes; minthogy az ékszer nem Cholmondeley asszony ajándéka, te meg a néhány shillingedből, amire annyira kell vigyáznod, ezt nem tudtad előteremteni."

- *Écoutez!* - folytatta, s közelebb húzódott hozzám, és beszélni kezdett bizalmas és hízelgő hangján; mert az én „mogorvaságom" kellemetlen volt neki, szívesen vette, ha beszédes és figyelő hangulatban vagyok, még ha csak korholó szavakat mondok is, és figyelés közben meg-megzavarom.

- *Écoutez, chère grogneuse!*[48] Elmondok mindent, töviről hegyire, akkor majd meglátja, nemcsak hogy rendben van a dolog, hanem meg is van rendezve, méghozzá különleges ügyességgel. Elsősorban is, nekem társaságba *kell* járnom. Papa egyenesen közölte velem azt a kívánságát, hogy ismerkedjem meg a világi élettel; megmondta Cholmondeley asszonynak, hogy bár elég kedves teremtés vagyok, a viselkedésem vajas kenyéren élő iskolás lányra vall; határozott kívánsága tehát, hogy leszokjam erről a modorról, s vezessenek be az itteni társas életbe, még mielőtt Angliában sor kerülhet erre. Márpedig, ha társaságba járok, öltözködnöm *kell*. Cholmondeley asszony nagyon szűkmarkú lett, nem akar már adni semmit; nagybátyámmal is nehezen boldogulnék, nem fizettethetek vele ki mindent, amire szükségem van; ezt el kell ismernie... ön is ugyanezt szokta prédikálni. No de VALAKI meghallotta (igazán mondom, teljesen véletlenül), ahogy elpanaszoltam Cholmondeley asszonynak, milyen nyomasztó helyzetbe kerültem, és mennyi bajjal jár mindig efféle csecsebecséket előteremtenem... nos, *valaki* megajándékozott velük; éppenséggel nem vonakodva, hanem elbűvölve a gondolattól, hogy felajánlhat nekem holmi semmiségeket. Látnia kellett volna, milyen ostoba kis kezdőnek látszott, mikor ezt először szóba hozta: milyen habozva, pironkodva tette meg az ajánlatát, és hogy reszketett a visszautasítástól.

- Ennyi elég is, Fanshawe kisasszony. Azt hiszem, azt akarja tudomásomra hozni, hogy Isidore úr a jótevője: tőle fogadja el azokat a drága ékszereket; ő látja el önt csokorral és kesztyűvel.

- Néha igazán lehetetlenül fejezi ki magát - mondta a lány. - Az ember azt sem tudja, mit válaszoljon; én egész egyszerűen annyit akartam csak mondani, hogy időnként abban az örömben és megtiszteltetésben részesítem Isidore-t, hogy hódolatát efféle vacakok felajánlásával nyilvánítsa.

---

[47] Eljöttek Fanshawe kisasszonyért!

[48] Ide figyeljen, kedves gáncsoskodó!

- Egyre megy... De hát Ginevra, őszintén szólva, én az effélékhez nem értek; mégis azt hiszem, helytelenül, nagyon is helytelenül cselekszik. Lehetséges, hogy most, talán úgy érzi, mégiscsak feleségül mehet majd Isidore úrhoz; szülei és nagybátyja bizonyára hozzájárultak már, ön pedig maradéktalanul szereti őt.

- *Mais pas du tout!*[49] - (Mindig visszatért a francia beszédhez, ha valami különösen szívtelen vagy helytelen dolgot mondott.) - *Je suis sa reine, mais il n'est pas mon roi.*[50]

- Bocsásson meg, azt kell hinnem, csupán az ostobaság és a kacérság beszél magából. Sohasem tartottam ugyan valami különösebb jellemnek, de azért talán mégsem vetemedik arra, hogy kihasználja egy férfi jóindulatát és erszényét, holott teljes közönnyel viseltetik iránta. Ön bizonyára jobban szereti Isidore urat, sokkal jobban, mint amennyire most gondolja vagy bevallja.

- Dehogyis. Múltkor este táncoltam egy fiatal tiszttel, azt ezerszer jobban szeretem, mint Isidore-t. Sokszor magam is csodálkozom, miért hagy annyira hidegen, holott mindenki azt mondja, milyen jó megjelenésű, és más hölgyek rajonganak érte; de engem valahogy untat: lássuk csak, hogy is van ez...

S úgy tett, mint aki erőt vesz magán, és elgondolkozik. Magam is erre buzdítottam.

- Helyes! - mondottam. - Igyekezzék tisztába jönni lelkiállapotával. Mert én úgy látom, ott nagy a kavarodás... olyan összevisszaságban van minden, akár a rongyoszsákban.

- Ilyesféleképpen áll a dolog - kiáltott fel hamarosan -: ez a férfi túlságosan rajongó és odaadó, s többet vár tőlem, mint amennyit nyújtani kedvemre való. Tökéletesnek vél engem, felruház mindenféle ragyogó tulajdonságokkal, töretlen erénnyel, ami sohasem volt bennem, s amire nem is törekszem. Nos, az ember nem tehet mást a jelenlétében, mint igyekszik igazolni jó véleményét; és ez olyan fárasztó, mindig jóságosnak lenni, s értelmesen beszélni... ha valóban olyan értelmesnek tart. Sokkal jobban érzem magam itt önnel, öreg hölgy... maga drága zsörtölődő, aki engem oly kevésre becsül, kacérnak, tudatlannak, flörtölőnek, hebrencsnek, ostobának, önzőnek tart, egyszóval elsorolja a sok édes kis apróságot, amikből (hiszen egyetértünk ebben!) a természetem, a jellemem összetevődik.

- Mindez nagyon szép - mondtam, és buzgón igyekeztem fenntartani azt a komolyságot és szigort, melyet nagyban veszélyeztetett hóbortos őszintesége -, de ez cseppet sem változtat azon, hogy ez az ajándékügy meglehetősen csúf dolog. Viselkedjék jól, becsületes lány módjára, Ginevra, csomagoljon mindent szépen össze, és küldje vissza.

- Azt ugyan nem teszem! - mondta határozottan.

- Akkor félrevezeti Isidore urat. Józan ésszel az ajándékok elfogadásával azt adja tudomására, hogy egy napon megkapja az ellenértékét, ami önt illeti...

- Dehogyis kapja - vágott közbe -: most kapja meg az ellenértékét, azt az élvezetet, hogy rajtam láthatja... ennyi elég neki, hiszen csak egy *bourgeois*.

Ez a mondat esztelen nyegleségével teljesen kigyógyított futó gyöngeségemből, ami miatt hangomon és felfogásomon enyhítettem az imént. Tovább fecsegett.

- Az én dolgom pillanatnyilag az, hogy élvezzem a fiatalságomat, nem gondolok arra, hogy ígérettel vagy fogadkozással hozzábilincseljem magam egyik vagy másik férfihoz. Mikor

---

[49] De szó sincs róla!

[50] Én az ő királynője vagyok, de ő nekem nem királyom.

először találkoztam Isidore-ral, azt hittem, segítségemre lesz abban, hogy fiatalságomat élvezhessem. Azt hittem, beéri azzal, hogy csinos lány vagyok; és találkozunk, elválunk, röpködünk boldogan, mint két pillangó. De mit kell látnom! Némelykor komor, akár egy bíró, mély érzésű és elgondolkodó. Ugyan! *Les penseurs, les hommes profonds et passionnes, ne sont pas à mon goût. Le Colonel Alfred de Hamal* sokkal jobban megfelel nekem. *Va pour les beaux fats et les jolis fripons! Vive les joies et les plaisirs! À bas les grandes passions et les sévères vertus!*[51]

Rám nézett, és várta, mit válaszolok erre a tirádára. Egy szót sem szóltam.

- *J'aime man beau Colonel* - folytatta -, *je n'aimerai jamais son rival. Je ne serai jamais femme de bourgeois, moi!*[52]

Ezek után határozottan kifejeztem azt az óhajomat, hogy mentesítse lakosztályomat megtisztelő jelenlététől: nevetve távozott.

[51] A bölcselkedők, a mély és szenvedélyes férfiak nem az én ízlésem szerint valók. Alfred de Hamal ezredes... A jóképű, elbizakodott emberek és a szép gazfickók, az igen! Éljenek az örömök és az élvezetek! Le a nagy szenvedélyekkel és a szigorú erényekkel!

[52] Szeretem az én szép ezredesemet... sohasem fogom szeretni a riválisát. Sohasem leszek polgárfeleség, nem én!

TIZEDIK FEJEZET
John doktor

Madame Beck rendkívül állhatatos jellem volt: türelmes mindenkihez, de gyengéd senkihez sem. Tulajdon gyermekei sem tudták soha kizökkenteni sztoikus nyugalmából. Aggályos volt családja iránt, éberen őrködött érdekeik és testi jólétük felett. De úgy látszott, sohasem vett tudomást gyermekeinek afféle óhajáról, hogy ölbe vegye őket, hogy rózsás szájukat ajkával érintse, váratlanul átölelje őket, vagy gyengéden megsimogassa a hajukat, és kedves szót szóljon hozzájuk.

Figyeltem némelykor, mikor a kertben üldögélt, szemmel tartotta a kicsinyeket, amint Trinette-tel, a *bonne*-nal sétálgattak kissé távolabb a fasorban; magatartása gondosságról és józanságról beszélt. Tudom, gyakran aggódva mérlegelte magában, amit *leur avenir*-nek[53] nevezett. És mégis, ha a legkisebb gyermeke, az a vonzó és törékeny, sőt túlságosan vézna apróság, véletlenül megleste anyját, kitépte magát a dajka karjaiból, és repesve, nevetve, lihegve rohant feléje, s átölelte térdét, Madame csak szép nyugodtan kinyújtotta kezét, hogy elhárítsa a gyermek váratlan ostromának nem kívánt hevességét: - *Prends garde, mon enfant*[54] - mondta ilyenkor megindulás nélkül, és türelmesen megengedte a kicsinek, hogy néhány percig mellette maradjon, de azután rá sem mosolygott, meg sem csókolta, egy becéző szót sem szólt hozzá, csak felkelt, s odavezette Trinette-hez.

Magatartása a legnagyobb kislány iránt más tekintetben éppily jellegzetes volt. Ez csökönyös gyermek volt. - *Quelle peste que cette Désirée! Quel poison que cet enfant-là!*[55] - Ezekkel a kifejezésekkel emlegette a kislányt a konyhában és az iskolában egyaránt. Egyéb adottságai között Désirée boszorkányosan értett a mások bosszantásához, némelykor a *bonne*-t és a szolgálókat valósággal felbőszítette. Belopakodott a szobájukba, kihúzta a fiókokat és a dobozokat, széttépte legjobb kalapjukat, bepiszkította legszebb sáljaikat: leste az alkalmat, amikor beosonhat az ebédlői pohárszékhez, és összetörte a porcelán- és üvegtárgyakat... vagy az éléskamra szekrényéhez, ahol kifosztotta a készletet, megitta az édes bort, eltörte a csuprokat és palackokat, és a gyanút a szakácsnőre vagy a konyhalányra igyekezett terelni. Mikor Madame látta mindezt, vagy pedig jelentették neki, egyetlen észrevétele volt csupán, rendületlen nyugalommal ennyit mondott:

- *Désirée a besoin d'une surveillance toute particulière.*[56] - Következésképpen ezt a sokat ígérő virágszálat többnyire maga mellett tartotta. Úgy hiszem, egyetlenegyszer sem mondta meg őszintén, milyen hibái vannak, nem magyarázta meg, mi a rossz az efféle szokásokban, és nem mutatott rá, hova kell mindennek vezetnie. A *surveillance* majd hatásos lesz, és mindent orvosol. Természetesen ez nem vált be. Désirée-t valamennyire távol tartották a szolgálóktól, de gyötörte, kínozta mamáját. Ha Madame varróasztaláról vagy toalettasztaláról megkaparinthatott valamit, elcsente és eldugta. Madame mindezt látta, de még akkor is úgy tett, mintha nem venné észre: nem volt elég egyenes lelkű ahhoz, hogy a gyermekét bátran szembesítse rossz tulajdonságaival. Ha olyan tárgy tűnt el, mely értékes volt, vagy pótlása

[53] A jövőjük.

[54] Vigyázz, gyermekem.

[55] Micsoda átok ez a Désirée! Micsoda méreg ez a gyermek!

[56] Désirée-nek egészen különleges felügyeletre van szüksége.

nyomban szükséges, bevallotta, hogy azt hiszi, Désirée dughatta el játékból, és kérte, adja vissza. Désirée-t nem lehetett félrevezetni: megtanulta, hogy a hamisság fedezi a lopást, és tagadta, hogy hozzányúlt a brosshoz, gyűrűhöz vagy ollóhoz. Anyja folytatta ezt a hiábavaló módszert, nyugodtan úgy tett, mintha elhinné, de később addig kémkedett és fürkészett a gyermek után, míg fel nem fedezte a rejtekhelyet - valami rést a kert falában, valami hasadékot a padláson vagy a fészerben. Mikor ez megvolt, Madame elküldte sétálni Désirée-t a *bonne*-nal, és távollétében megrabolta a tolvajt. Désirée tisztes szülője méltó leányának bizonyult, és soha, sem magatartásával, sem modorával nem árulta el a legcsekélyebb jelét sem annak, hogy felfedezte veszteségét.

A második gyermek, Fifine, amint mondták, elhalt apjára hasonlított. Valóban, bár egészséges alkatát, kék szemét és pirospozsgás arcát anyjától örökölte, erkölcsi tartása azonban nem tőle származott. Becsületes, vidám kis lélek volt: szenvedélyes, meleg lelkületű, törekvő kis teremtés, olyan fajta, aki könnyen sodorja magát veszedelmekbe és nehézségekbe. Egyszer addig mesterkedett, míg lezuhant egy meredek kőlépcső felső fordulójáról; és mikor Madame meghallotta a zajt (hiszen mindig mindenféle zajt meghallott), kilépett az ebédlőből, felemelte, és nyugodtan megjegyezte:

- *Cet enfant a un os cassé.*[57]

Eleinte azt reméltük, talán mégsem törés. Csakhogy nagyon is az volt: az egyik deformált kis kar tehetetlenül csüngött.

- Miss - fordult hozzám -, vitesse fel; *et qu'on aille tout de suite chercher un fiacre*.[58]

A fiákeren Madame azonnal elhajtatott a sebészért, bámulatos higgadtsággal és önuralommal.

A család háziorvosát történetesen nem találta otthon; az azonban nem számított, addig keresett, míg megfelelő helyettest nem talált, s együtt érkeztek haza. Időközben én levágtam a gyermek ruhájának ujját, levetkőztettem, és ágyba fektettem.

Azt hiszem, egyikünk sem (a többes számba ezúttal a *bonne*-t, a szakácsnőt, a portásnőt és magamat számítom, mert ez a társaság gyűlt össze a fűtött kis szobában) tekintett túlzott érdeklődéssel az új doktorra, mikor az belépett a szobába. Én legalábbis azzal foglalatoskodtam, hogy megnyugtassam Fifine-t; a kislány jajgatását hallgatni is szörnyű volt, mert tüdővel bírta, azt meg kell hagyni! Jajgatása csak még hangosabb lett, mikor az idegen közeledett az ágyához. Felemeltük. - Békén hagyni! - kiáltott szenvedélyesen, hibás angolságával (mert angolul beszélt, mint a testvérei). - Nem akarom magát: Pillule doktort akarom!

- Pillule doktor az én legjobb barátom - hangzott a válasz hibátlan angolsággal -, de most betege mellett a helye, több mérföldnyi távolságban innen, s én jöttem helyette. Ilyenformán, ha megnyugodtunk egy kicsit, hozzálátunk a dologhoz; hamarosan helyre tesszük és bekötözzük ezt a szerencsétlenül járt kis kart annak rendje-módja szerint.

Ezek után egy pohár *eau sucrée*-t kért, és a cukros vizet kávéskanállal adta be a kislánynak (Fifine nagyon torkos volt, bárki megnyerhette a szívét, ha a gyomrának kedvezett), és megígérte, hogy operáció után ismét ad neki, azzal serényen munkához látott. Segítségre volt szüksége, s a szakácsnőt, egy termetes, nagy kezű asszonyságot szólította fel; csakhogy az a portásnővel és a dajkával egyetemben hirtelen kereket oldott. Jómagam nem szívesen értem a kis elkínzott végtaghoz, meggondolván azonban, hogy nincs más lehetőség, máris nyújtottam

[57] Ennek a gyermeknek eltört egy csontja.

[58] És valaki induljon azonnal, keressen egy fiákert.

a kezemet, hogy megtegyem, amire szükség van. Csakhogy megelőztek; Madame Beck is kezét nyújtotta: az övé biztos volt, az enyém reszketett.

- *Ça vaudra mieux*[59] - mondta az orvos, és inkább Madame felé fordult.

Bölcsességet árult el választásával. Az enyém tettetett nyugalom, erőszakolt hősiesség lett volna, az övé nem volt sem erőszakolt, sem tettetett.

- *Merci Madame; très bien, fort bien!* - mondta a sebész, mikor végzett munkájával. - *Voilà un sang-froid bien opportun, et qui vaut mille élans de sensibilité deplacée.*[60]

Az orvos elégedett volt Madame helytállásával, ez pedig a bókkal. Az orvos megjelenése, hangja, magatartása és modora valószínűleg kivívta tetszését. Valóban, ha az ember jól megnézte, s mikor a lámpát behozták a szobába - mert már estére járt, és erősen sötétedett -, rögtön láthatta, hogy (ha a nőiességből akár csak egy szikrányi is van Madame-ban, a dolog akkor sem történhetett volna másképp), az orvosra fel kellett figyelnie. A fiatal doktor (mert fiatalember volt) semmiképpen sem volt mindennapi jelenség. Termete lenyűgözően magasnak tűnt a kis szobában s a hollandi alkatú asszonynép között. Arcéle határozott volt, finom és kifejező: a szeme talán kissé túl élénken, gyorsan és gyakran csillant fel; de kifejezése nagyon megnyerő volt, éppúgy, mint szájának vonala. Álla telt volt, görögös, szépen formált, tökéletes. Ami a mosolyát illeti, az ember nemigen találhat jelzőt, amely illene rá; volt benne valami megnyerő, de olyasmi is, mely egyszerre eszünkbe juttatja minden gyengeségünket, sebezhető pontunkat: mindezt kiolvashatta az ember a nevetéséből. Még Fifine-nek is tetszett ez a talányos mosoly, s úgy gondolta, így csak a jó emberek mosolyognak: bármennyire is fájdalmat okozott neki az idegen, kinyújtotta kezét, barátságosan üdvözletet intett, és jó éjszakát kívánt. Az orvos kedvesen megsimogatta a kis kezet, azután együtt mentek le Madame-mal a lépcsőn. A hölgy túláradó szellemességgel és szóbőséggel csevegett, s az orvos jóindulatú udvariassággal hallgatta, melyet valami öntudatlan zsiványos dévajság színezett, amit le se tudnék írni.

Észrevettem, hogy bár kitűnően beszél franciául is, az angolt jobban bírta; arcbőre, szeme és alkata is angolos volt. De ennél többet is észrevettem. Mikor elment mellettem, s elhagyta a szobát, egy pillanatra felém fordította arcát - nem azért, hogy megszólítson, hiszen Madame-mal beszélt, mégis olyan helyzetbe került, hogy szükségképpen rá kellett néznem -, bennem felvillant egy emlékkép, amellyel az első perctől kezdve, amint hangját meghallottam, küzdöttem, s az most egyszerre határozott formát öltött. Ez volt az az úriember, akivel beszéltem a *bureau*-nál; ő segédkezett nekem poggyászom dolgában, ő volt a kísérőm a nedves, sötét parkon át. Figyeltem, amint áthaladt a hosszú előcsarnokon, ki az utcára, bizonyosan ráismertem járására; ugyanazok a határozott, egyenletes léptek, melyeket követtem a csöpögő fák alatt.

Úgy határoztak, hogy a fiatal sebészorvos első látogatása a Rue Fossette-ben egyben az utolsó is lesz. A nagy tekintélyű Pillule hazatérését másnapra várták, s úgy látszott, semmi ok sincs arra, hogy helyette ideiglenes megbízottja jelenjen meg ismét; de a Sors könyvében másképp döntöttek.

Pillule doktort egy dúsgazdag, vén, képzelt beteghez hívták el Bouquin-Moisibe, az ódon egyetemi városba, s miután gyógymódként levegőváltozást és utazást rendelt neki, ott tartották félénk betege mellett, hogy kísérje el a párhetes útra. Így nem maradt más hátra, mint hogy az új doktor folytassa a kezelést a Rue Fossette-ben.

---

[59] Jobb lesz így.

[60] Köszönöm asszonyom; igen jó, nagyon is jól van így! Íme a helyes hidegvér, mely ezerszer többet ér a nem helyénvaló érzékenykedésnél.

Gyakran láttam őt, mikor érkezett; Madame ugyanis nem bízta a kis beteget Trinette-re, s megkívánta tőlem, hogy időm nagy részét a gyermekszobában töltsem. Úgy hiszem, ügyes orvos volt. Fifine rohamosan gyógyult kezelése nyomán, de lábadozása során sem mondtak le az orvos látogatásáról. Úgy látszott, a Sors és Madame Beck szövetkeztek, s egyformán úgy rendelték, hogy az orvos apróra megismerje az előcsarnokot, a lakosztályokhoz vezető külön lépcsőházat és a felső szobákat a Rue Fossette-ben.

Alighogy Fifine kikerült kezéből, Désirée kijelentette, hogy beteg. Ez a megszállott gyermek született művésze volt a színlelésnek, és látván a betegszobában a türelmes, figyelmes ápolást, arra az elhatározásra jutott, hogy a betegség nagyon is kedvére való volna, s ehhez is tartotta magát. Kitűnően játszotta a szerepét, anyja még jobban; bár az egész ügy világos volt Madame Beck előtt, mint a nap, meglepően komoly arccal és lelki nyugalommal fogadta.

Engem az lepett meg, hogy John doktor (erre a megszólításra tanította az angol fiatalember Fifine-t, s valamennyien átvettük tőle, míg ez a név bevett szokássá nem vált, s végül már másképp nem is volt ismeretes a Rue Fossette-ben) - egyszóval John doktor hallgatólagos egyetértéssel vette át Madame taktikáját, s együttesen folytatták le a játékot. Némelykor mulatságos kétséget játszott meg, néhány gyors pillantást vetett a gyermekről az anyjára, egy időre tépelődésbe merült, de végül is úgy döntött, hogy teljes komolysággal játssza végig szerepét a komédiában. Désirée falánk volt, mint a kiskacsa, éjjel-nappal ugrándozott az ágyban, sátrat csinált a lepedőből és takaróiból, mint valami török basa trónolt a párnák között, majd azzal szórakozott, hogy cipőivel dobálta a *bonne*-t, és fintorokat vágott a testvéreire - egyszóval csorbítatlan egészségben és komiszkodásban virult; csak akkor lankadt el, mikor édesanyja és az orvos megérkezett mindennapos látogatására. Jól tudtam, Madame Beck boldog, hogy bármi áron ágyban tudja lányát, legalább nincs módja csínytevéseire; csak azon csodálkoztam, hogy John doktor nem unja meg a dolgot.

Bár az ok nem volt egyéb puszta koholmánynál, ő mindennap pontosan megjelent a kezelésre. Madame mindenkor ugyanazzal a buzgalommal fogadta, napfényes mosolyt vetve az orvosra, és csodálatosan színlelt aggodalommal tekintett gyermekére, John doktor ártalmatlan szereket rendelt betegének, és ravaszul csillogó szemmel tekintett az anyjára. Madame elfogadta a ragyogó tekintetet, s nem vette rossz néven - higgadt teremtés volt. Bármennyire alkalmazkodónak mutatkozott is a fiatal orvos, ezt nem lehetett rovására írni - szerepét nyilvánvalóan nem azért vállalta, hogy megbízójának kegyeibe férkőzzön; bár szívesen látta el feladatát az intézetben, és különös módon sok időt töltött a Rue Fossette-ben, magatartása mégis független volt és szinte nemtörődöm; az is igaz viszont, hogy sokszor elgondolkozónak és aggodalmasnak látszott.

Talán nem tartozott rám, hogy sokat töprengjek magatartása rejtélyén, avagy eredetét vagy céljait kutassam; de ennek mégsem tudtam ellenállni. Az orvos nyíltan célpontja lett megfigyelésemnek, hiszen ő csak annyi figyelmet szentelt jelenlétemnek, amennyit valaki az én külsőmmel éppenséggel elvárhat, vagyis körülbelül annyit, amennyit egy nem túlságosan hivalkodó, nem különösebb asztalosmunkájú bútordarabnak, vagy nem különleges mintájú szőnyegnek szentelnek. Gyakran, míg Madame-ra várt, úgy tűnődött, mosolygott, szemlélődött vagy hallgatózott, mint aki azt hiszi, egyedül van a szobában. Időközben én szabadon bogozhattam magatartásának és mozdulatainak rejtélyét, s azon tűnődtem, mit jelenthet ez a különös érdeklődés és elmélyülés - melybe kétség, rejtélyesség vegyül, s mindezt valami megmagyarázhatatlan vonzóerő hatja át -, ami ide fűzi őt e zárdaszerű intézményhez, mely elzárt terület egy főváros sűrűn beépült centrumában. Úgy hiszem, az orvos sohasem vette észre, hogy nekem szemem is van, s azt még kevésbé, hogy ész van a fejemben.

Nem is jött volna rá sohasem, ha az a bizonyos nap nem lett volna. Egyszer, amint ott ült a fényben, és én éppen hajának, pofaszakállának és arcbőrének színezetét figyeltem - az egész most olyan tónust kapott, aminőt az erős megvilágítás kissé veszélyes határozottsággal eredményez (emlékszem, akkor hajlottam arra, hogy ragyogó fejét gondolataimban ahhoz az „arany képmáshoz" hasonlítsam, amelyet Nabukadnezár király állított fel), s ez az új, meglepő ötlet ellenállhatatlan erővel vonzotta felé figyelmemet. Máig sem tudom, hogyan nézhettem rá akkor: a meglepetés és a meggyőződés ereje okozta, hogy megfeledkeztem magamról. Csak attól zökkentem vissza megszokott tudatosságomba, hogy észrevettem, máris magamra vontam figyelmét, de az is feltűnt neki, hogy egy ovális tükör fénye vetődik az ablakmélyedésre - Madame ugyanis e reflektor segítségével leste ki a kertben alant sétálókat. Bár a vidám és heves vérmérsékletű orvos nem volt bizonyos ideges érzékenységtől mentes, s emiatt nyomban kényelmetlenül érezte magát, ha fürkésző tekintet irányult rá. Most rajtakapott engem, megfordult, és udvarias hangon, melyben azonban kimértséget s egy árnyalatnyi bosszúságot éreztem, sőt talán olyasmit is, amit rosszallásnak nevezhetnénk, így szólt hozzám:

- Mademoiselle, nem kímél engem: nem vagyok olyan hiú, hogy azt képzeljem, érdemeimmel vonom magamra figyelmét; így hát bizonyára valamely fogyatékosságom szúrt szemet önnek. Szabad talán megkérdeznem, mi az?

Zavarba jöttem, nyilván megérti ezt az olvasó, de nem túlságosan; bizonyos voltam benne, a megrovásra nem az indította, mintha megtetszettem volna neki, sem pedig céltalan gáncsoskodás. Rögtön eltűnhettem volna onnan, de nem tettem. Nem szóltam semmit. Sohasem szoktam beszélgetni vele. Némán tűrtem jelenlétét eddig is, s ez alkalommal is úgy döntöttem, gondoljon, ami tetszik, s vádoljon, amivel jólesik neki. Visszatértem munkámhoz, melyet az imént félretettem, s úgy is maradtam a munka fölé hajolva mindvégig, amíg az orvos a szobában tartózkodott. Van olyan kényszeredett lelkiállapot, melyet a hamis helyzet inkább megnyugtat, semmint ingerel; s amikor nem ismerhetnek meg bennünket igaz valónkban, azt hiszem, még szívesebben látjuk, ha tudomást sem vesznek rólunk. Sok becsületes ember, ha betörőnek nézik, inkább hízelgő izgalmat érez, mint sértődést a tévedés miatt.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

A portásnő fülkéje

Nyár volt és nagy forróság. Georgette, Madame Beck legkisebb gyermeke belázasodott. A gyöngélkedésből hirtelen felépült Désirée-t Fifine-nel együtt összepakolták, s elküldték a keresztmamához vidékre, hogy megóvják őket a fertőzéstől. Most valóban orvosi kezelésre volt szükség, és Madame úgy döntött, nem vesz tudomást Pillule doktor egy héttel ezelőtt történt hazatéréséről, s angol riválisát szólította fel, hogy folytassa látogatásait a házban. A bennlakók közül egy-kettő fejfájásról panaszkodott, s más jelek is arra mutattak, hogy betegségük Georgette-éhez hasonló... No végre, gondoltam magamban, mégiscsak vissza kell hívni Pillule doktort: a bölcs és óvatos igazgatónő semmiképpen sem meri megkockáztatni, hogy ilyen fiatal ember kezelje a növendékeket.

Az igazgatónő valóban fölöttébb bölcs volt, de szükség esetén elszánt és vakmerő is. Bevezette John doktort az internátusi helyiségekbe, s megbízta a kevély és szépséges Blanche de Melcy és barátnője, a hiú, kihívó Angélique kezelésével. Úgy véltem, John doktor bizonyára jóleső érzéssel vette tudomásul a bizalomnak ezt a megnyilvánulását; és ha megfontolt magatartás igazolhatta ezt a lépést, az orvos magatartása bízvást igazolta. Ebben az országban azonban, a zárdák és kolostorok birodalmában, nem tűrték meg büntetlenül efféle orvos jelenlétét egy *pensionnat de demoiselles*-ben. Pletykáltak az iskolában, súgtak-búgtak a konyhában, a szóbeszéd kiszivárgott a városba, a szülők leveleket küldöztek, és személyesen is megjelentek, hogy tiltakozzanak. Madame, ha gyengeséget árul el, nyilván vesztes marad; tízhúsz ellenlábas nevelőintézet állt készen arra, hogy a balfogást - ha valóban balfogásnak bizonyul - hamar szóvá tegye, és ezzel tönkrejuttassa Madame intézetét. Csakhogy ő nem volt gyönge, s ha kissé jezsuita volt is, szívemben mégis tapsoltam neki, s amint ilyen alkalmakkor kifogástalan magatartását, ügyes mesterkedését, állhatatosságát, örök jó kedélyét figyeltem, egy hang azt mondta bennem: bravó!

Fogadta a felzúdult szülőket jó hangulatban és könnyed méltósággal: mert senki sem vetekedhetett vele abban a bizonyos tulajdonságban - nem tudom, sajátja volt-e valóban, vagy színlelte csupán -, amit *rondeur et franchise de bonne femme*-nak[61] neveznek. Ezzel aztán több ízben is elérte célját, s azonnali teljes sikert aratott, ahol komor tekintéllyel és komoly érveléssel bizonyára kudarcot vallott volna.

- *Ce pauvre Docteur Jean!* - mondogatta kuncogva, és elégedetten dörzsölgette közben párnás kis fehér kezét. - *Ce cher jeune homme! le meilleur créature du monde!*[62] - és egyre magyarázgatta, hogyan vette igénybe szolgálatait, amikor saját gyermekei szorultak rá, azok annyira megszerették, hogy halálra sírták volna magukat, ha más orvost hív; ilyenformán ő maga is megbízott benne, s természetesnek tetszett, hogy e bizalmat kiterjeszti, ha mások gyógyítására kerül sor, különösen, ha a világ legmulandóbb betegségéről van szó: Blanche és Angélique migréntől szenvedett; John doktor gyógyszert rendelt: *voilà tout!*[63]

A szülők elhallgattak. Blanche és Angélique pedig végképp kisegítették Madame-ot a bajból, mivelhogy duettben zengtek dicshimnuszt orvosukról; a növendékek ugyanezt visszhangoz-

---

[61] Őszinteség és asszonyos szókimondás.

[62] Ez a szegény Jean doktor!... ez a kedves fiatalember! a világ legjobb teremtése!

[63] Ennyi az egész.

ták, s egyhangúlag kijelentették, ha megbetegszenek, csakis John doktort kívánják, senki mást; Madame nevetett, s nevettek a szülők is. A labassecouriak különös érzékkel kényeztetik csemetéiket: legalábbis rendkívül messzire mennek a leszármazottak iránti elnézésben; a legtöbb házban az volt a törvény, amit a gyermek akart. Madame ez esetben megbecsülést vívott ki magának, amiért az anyai gyöngédség szellemében cselekedett: diadalmasan került ki a bonyodalomból; igazgatónői hírneve fényesebben ragyogott, mint valaha.

Máig sem értettem meg teljesen, miért tette kockára érdekeit John doktor miatt. Természetesen nagyon jól tudtam, mit beszélnek az emberek: az egész ház - növendékek, tanárok, személyzet egyaránt - állította, Madame hozzá akar menni feleségül. Már el is döntötték a kérdést; a korkülönbség nem számított nekik: ennek így kell lennie.

Meg kell hagyni, a látszat nem cáfolta meg ezt a feltevést; Madame annyira igyekezett, hogy megtartsa tisztében, s annyira megfeledkezett korábbi pártfogoltjáról, Pillule-ről. Ezenfelül annyira ragaszkodott hozzá, hogy látogatásai alkalmából személyesen fogadja, mindig kifogástalanul nyájas volt, vidám és jóságos a jelenlétében és iránta is. Sőt az idő tájt észrevehetően gondot fordított a ruházatára: a délelőtti *déshabillè*, a hálósapka és a sál végképp megszűnt; John doktor korai látogatását mindenkor kifogástalanul elrendezett gesztenyebarna hajfonatokkal, a legkisebb ránc, gyűrődés nélkül rásimuló selyemruhában várta, és papucs helyett gondosan befűzött félcipőben: röviden, toalettje példásan tökéletes volt, s ő maga üde, akár a virág. Mégse hinném, hogy ezzel egyéb szándéka is volt, mint éppen csak megmutatni egy fölöttébb jóvágású fiatalembernek, hogy ő korántsem mindennapi asszony: aminthogy mindennapi éppenséggel nem is volt. Nem volt szép és finom - akár a vonásait nézzük, akár a testalkatát -, mégis tetszett az embereknek. Nem volt fiatal s kecsesen üde, mégis elbűvölte őket. Az ember sohasem unta meg látni őt: sohasem volt unalmas, érdektelen, színtelen vagy lapos. Csillogó haja, szelíd kék fénnyel sugárzó szeme, egészséges gyümölcsként mosolygó orcája - mindez mérsékelten, de állandóan tetszett a szemlélőnek.

Vajon valóban szövögetett-e olyan ábrándképet, hogy John doktort férjéül válassza, s befogadja jól berendezett otthonába, láruházza megtakarított vagyonát, melyről az a hír járta, hogy meglehetősen mérsékelt, de valamelyes jólétet mindenesetre biztosíthat neki élete végéig is? Vajon John doktornak volt-e sejtelme az efféle ábrándképekről? Szembetalálkoztam az orvossal, mikor kilépett Madame-tól dévaj félmosollyal a szája körül, s szemében észrevettem azt a kifejezést, mely a legyezgetett férfihiúságra jellemző. Bármennyire jó megjelenésű s jóindulatú volt is, tökéletes mégsem lehetett; valójában nagyon is gyarló léleknek kellett lennie, ha csélcsap módra buzdított bizonyos törekvéseket, bár nem kívánta, hogy valaha is siker koronázza őket. De csakugyan, nem kívánta-e, hogy e törekvéseket siker koronázza? Azt beszélték róla, hogy nincs pénze, és csakis pályáján kell boldogulnia. Madame - bár vagy tizennégy évvel idősebb volt nála - mégis az a fajta nő, aki sohasem öregszik meg, sohasem hervad el, sohasem lesz törődött. Az bizonyos, hogy jó barátságban voltak egymással. A férfi talán nem volt szerelmes, de hát oly sokan szerelmesek-e, vagy legalábbis sokan vannak-e, akik szerelemből házasodnak ezen a világon? Vártuk, hogy végződik a dolog.

Hogy mire várt a férfi, azt nem tudom, sem azt, hogy mire figyelt oly nagyon, de magatartásának jellegzetessége éppen várakozó, őrködő, elmélyült tekintete volt, melynek mohósága sohasem lanyhult: inkább még szenvedélyesebb lett. Sohasem került be megfigyelésem gyújtópontjába, inkább úgy vélem, egyre messzebb és messzebb húzódott tőle.

Egyik reggel Georgette lázasabb s ennélfogva nyűgösebb volt, mint máskor; sírt, s nem lehetett megnyugtatni. Úgy véltem, egy bizonyos gyógyszert nem tűr a szervezete, s nem tudtam, beadjam-e neki továbbra is; türelmetlenül vártam az orvos érkezését, hogy tanácsot kérjek tőle.

Megszólalt a kapucsengő, s beengedték - ebben bizonyos voltam, mert hallottam a hangját, amint a portásnőhöz szólt. Az volt a szokása, hogy egyenesen a gyermekszobába jön, hármasával veszi a lépcsőfokokat, hogy kedves meglepetésként érjen bennünket, amikor benyit. Öt, sőt tíz perc is eltelt, s nem láttam, nem is hallottam, hogy közeledne. Mi lehet vele? Valószínűleg várakozik az alsó folyosón. A kis Georgette még mindig fájdalmasan jajgatott, a szokásos panaszt hajtogatta: - Minnie, Minnie, én nagyon rosszul! - A szívem is belefájdult. Lementem utánanézni, hol marad az orvos. A folyosón nem volt senki. Hová tűnt hát? Talán bement Madame-mal az ebédlőbe? Lehetetlen: rövid idővel ezelőtt Madame a szobájában öltözködött. Füleltem. Három növendék hangosan mondta fel a leckét három szomszédos helyiségben - az ebédlőben, a nagy- és kisszalonban. Közöttük és a folyosó között összekötőül csak a portásnő fülkéje szolgált, amelyet eredetileg *boudoir*-nak szántak. Távolabb, a házikápolnában, hangszerkísérettel egy tíz-húsz főnyi osztálynak énekórát tartottak, s akkor zendítettek rá egy Barcarolára (úgy hiszem, annak nevezték), s még ma is emlékszem a szöveg néhány szavára: *fre-sö*, meg *Ve-ni-zö*. Ilyen körülmények között mit is hallhattam volna? Bizonyára sok mindent; de bárcsak olyasmi lett volna, aminek hasznát vehetem.

De mégis; dévaj nevetést hallottam a fent említett kis fülkéből az ajtó közelében, ahol megálltam... s az ajtó félig nyitva volt. Férfihang ütötte meg a fülemet, halk, mély, könyörgő színezetű, és néhány szót mondott, amelyekből én csak az unszolást értettem meg: - Az isten szerelmére! - Aztán egy pillanatnyi szünet után megláttam John doktort, szeme csupa tűz, de nem volt az sem az öröm, sem a diadal ragyogása; tisztes angol orcája vérvörös; zavart, elkínzott, aggodalmas és mégis gyöngéd kifejezés ült az arcán.

A félig nyitott ajtó spanyolfalul szolgált nekem; de ha történetesen eléje lépek, azt hiszem, akkor is elhalad mellettem, s észre sem vesz. Valamiféle fájdalom, erős izgalom lehetett úrrá lelkén: vagy talán, hogy úgy vessem papírra észrevételeimet most, amint annak idején felfogtam, inkább mondhatnám bánatnak, a méltánytalanság érzetének. Nem gondoltam, hogy büszkeségét bántották meg, talán inkább érzelmeit érte seb - méghozzá úgy véltem, erős sérülés. De ki lehetett gyötrője? Kinek lehetett ebben a házban ekkora hatalma fölötte? Madame, úgy tudtam, a szobájában tartózkodik; a helyiség, amelyből kilépett, csakis a portásnő használatára szolgált; a portásnő pedig Rosine Matou, az erkölcstelen, bár nagyon is csinos kis francia grisette volt, csélcsap, szeszélyes, felcicomázott, hiú és haszonleső... abban azonban bizonyos voltam, hogy nem ennek a nőcskének köszönhette azt a megpróbáltatást, melyen szemmel láthatóan átesett.

Ám amíg ott álltam és tűnődtem, éles, de tisztán érthető hangja hallatszott a félig nyitott ajtón, és egy könnyelmű francia dalt dúdolt: benéztem, s nem hittem a szememnek. Az asztalon ült Rosine, csinos rózsaszín ruhában, és egy kis kalapot igazított: kívüle nem volt élőlény a szobában, ha nem számítjuk az üveggömbben úszkáló néhány aranyhalat, a cserepes virágokat és az eleven júliusi napsütést.

Nem értettem, mi történt: nekem azonban mennem kellett, s megkérdeznem, mit tegyek a gyógyszerrel?

John doktor Georgette ágya mellett, a karosszékben ült; Madame pedig ott állt az oldalánál. A kis beteget már megvizsgálta, megnyugtatta, s a gyermek most már csendesen feküdt kiságyában. Mikor beléptem, Madame Beck éppen az orvos egészségéről beszélt, külsejének holmi valóságos vagy képzelt változását tette szóvá, vádolta, hogy túl sokat dolgozik, és pihenést, levegőváltozást ajánlott neki. A férfi jóindulattal, de nevetve s közömbösen hallgatta, s azt válaszolta, hogy a hölgy *trap bonne*, de ő tökéletesen jól érzi magát. Madame hozzám fordult... John doktor pillantása, mellyel a mozdulatot kísérte, lagymatag meglepetést fejezett ki, hogy ily jelentéktelen személyhez fordulnak megerősítésért.

- Mit gondol, Miss Lucie? - kérdezte Madame. - Nem sápadtabb és soványabb a doktor úr, mint rendesen?

Nagyon ritkán fordult elő, hogy John doktor jelenlétében egyebet is mondtam, mint egy szótagú szavakat; az az ember volt, aki számára az a semleges és passzív lény maradok, amilyennek tartott. Ezúttal azonban bátorságot vettem magamnak, és teljes mondattal válaszoltam: egy mondattal, melyet szántszándékkal jelentőssé tettem.

- E pillanatban valóban betegnek látszik; de talán ennek időleges oka van: John doktort bizonyára valami kellemetlenség érte. - Nem tudnám megmondani, hogyan fogadta ezt a beszédet, mert nem figyeltem az arcát, hogy meggyőződjem róla. Georgette kezdett könyörögni nekem tört angolságával, nem kaphatna-e egy pohár *eau sucrée*-t. Angolul feleltem neki. Úgy hiszem, ezúttal először vette észre az orvos, hogy anyanyelvén beszélek; mindeddig idegennek nézett, Mademoiselle-nek szólított, és franciául adott utasításokat a gyermekek kezelésére vonatkozólag. Úgy látszott, valami megjegyzést akar tenni, de meggondolta magát, s vigyázott a nyelvére.

Madame újrakezdte a tanácsosztogatást; a férfi azonban nevetve a fejét rázta, felkelt, s udvariasan búcsút intett. Magatartása azt tükrözte, hogy nem szándékozik megfogadni a tanácsokat, hiszen amúgy is túlzott, nem kívánt figyelmet szenteltek neki, s a kényeztetés ártalmára lehet.

Az orvos elment, s Madame a karosszékbe hanyatlott; állát tenyerébe támasztotta. Mindaz, ami az imént élénk és nyájas kifejezés volt, eltűnt arcáról. Megkövültnek, komornak, megszégyenültnek és mogorvának látszott. Nagyot sóhajtott; egyetlen mély sóhaj szakadt fel belőle. Most felharsant a csengő a délelőtti tanítás kezdetét jelezve. Madame felállt, a tükrös toalettasztalához lépett, és a tükörből visszanéző képmását szemlélte. Egy ősz hajszálat fedezett fel gesztenyebarna hajfonatában; megrázkódott, s kitépte. A ragyogó nyári napsütésben, bár arca még mindig üdének látszott, világosan megmutatkozott, hogy elvesztette ifjúi rugalmasságát; és hova lettek a fiatalos körvonalak? Nos, Madame, lehet ön bármennyire bölcs, lám önnek is kiütköznek gyöngeségei! Addig sohasem sajnáltam Madame-ot, de most meglágyult a szívem iránta, amikor elsötétült arccal fordult el a tükörtől. Lehangoltság vett rajta erőt. Csüggedés a neve annak a rémnek, amely most kaján „megvagy” kiáltással ragadta meg őt, de Madame lelke mélyén elzárkózott a bizalmaskodástól.

No de Rosine! Elképedésem valósággal leírhatatlan. Öt alkalommal is áthaladtam aznap fülkéjén azzal a szándékkal, hogy megfejtsem a rejtélyt, miben áll varázsa, különös vonzóereje. Szép volt, fiatal, jól szabott ruhát viselt. Mindez javára szólt, s úgy gondolom, bőségesen elegendő, hogy bizonyos szórakozást és változatosságot jelentsen valaki életében, akármilyen tudós és izgalmakban bővelkedő életet élő fiatalember is az illető, mint például John doktor. Mégsem tudtam elnyomni magamban az óhajt, bárcsak testvérbátyám lenne a doktor, vagy legalábbis volna neki nővére vagy édesanyja, aki kedvesen, de alaposan megmosná a fejét. Óhajt mondtam az imént; de elvetettem, félredobtam, még mielőtt teljesen megfogalmaztam volna, mert jókor felismertem, hogy őrültség az egész. Valakinek, érveltem tovább magamban, Madame fejét is jól meg kellene mosnia, ifjú orvosa miatt: no de vajon érne-e vele valamit?

Úgy hiszem, a fejmosást elvégezte Madame maga. Nem mutatkozott gyöngének, egy szemernyit sem tette magát nevetségessé. Az is igaz, hogy nem kellett úrrá lennie erős érzelmeken, sem pedig keservesen fájdalmas, gyengéd érzéseket elfojtania. Természetesen az is igaz, hogy fontos hivatása volt, komoly elfoglaltsága, mely kitöltötte idejét, elterelte gondolatait, megosztotta érdeklődését. Az pedig még inkább igaz, hogy Madame olyan vele született józan

ésszel dicsekedhetett, amilyen nem sok férfinak jut osztályrészül, s még kevesebb nőnek; se jó tulajdonságainak együttes hatására bölcsen viselkedett... hibátlanul viselkedett. Éljen! Madame Beck, ön ismét kiállta a próbát. Látom, felvette a harcot a részrehajlás ördögével; derekasan küzdött, és győzedelmeskedett!

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Ékszerszelence

A Rue Fossette-i ház mögött kert húzódott - nagynak is mondhatnánk, ahhoz képest, hogy a város közepén terült el, és nekem, mikor visszaemlékezem azokra az időkre, szépnek tűnik, amint felidézem. Igaz viszont, hogy az idő, akárcsak a távolság, bizonyos eseményeket, valamint helyet, ahol lejátszódtak, kedvezőbb színekben láttat; ha, amerre nézünk, csak követ, csupasz falat, izzó kövezetet látunk magunk körül, mily becsesnek tűnik egy bozót, mily gyönyörűnek a kerítéssel körülzárt, beültetett földdarab!

A hagyomány azt tartja, hogy Madame Beck háza valamikor régen zárda volt. Régmúlt időkben lehetett - hogy mikor, nem tudnám megmondani, de úgy vélem, néhány évszázaddal ezelőtt -, még mikor a város nem nyúlt el idáig, és ezen a helyen szántóföldek, erdők övezete óvta a rendházat a világ zajától... valami történt e helyen, félelmetes-borzalmas esemény, melynek nyomán a falakhoz kísértet meséjének öröksége tapadt. Az a történet járta, hogy az év bizonyos szakaszában éjfélkor vagy éjjel, ismételten egy fekete ruhás apáca fehér fátyolos alakja tűnik fel, és kóborol ezen a vidéken. A kísértet néhány éve szűkebb területre szorult, mert a környéken minden házakkal épült be; de a zárda bizonyos maradványai és a vén, hatalmas gyümölcsfák még őrzik a szent emlékeket; az egyik ilyen fa öreg, matuzsálemi korú kiszáradt körtefa volt, de némely ágát tavasszal még mindig belepte a virágok illatos hava, ősszel pedig mézédes illatot árasztott néhány súlyos gyümölcse - moha és a csupaszon álló, kígyózó gyökerek között kőlap volt látható, kemény, lecsiszolt, fekete kő. A kósza, de még mindig szájról szájra járó legenda szerint egy üreg bejáratát fedi a kőlap, a barlang mélyen fut a pázsit és a dúsan tenyésző virágok alatt, s benne egy leány csontjai porladnak. A zord középkorban a barátok konklávéja temettette ide elevenen, amiért megtörte fogadalmát. E leány árnya kísért, riogat immár sok-sok nemzedéket, bár nyomorult teste régen por és hamu. A leány fekete ruhája és fehér fátyla tűnik fel az irtózó szemek előtt az éjszakában, vagyis a csalóka holdfény és az árnyék, amint az éjszakai szellő játékosan kergetőzik velük a kert bozótos sűrűségében.

E regényes mendemondáról nem szólva, a vén kertnek csakugyan megvolt a maga különös varázsa. Nyári reggeleken rendszerint korán keltem, hogy egymagam élvezhessem. Nyári estéken magányosan el-elkódorogtam benne, s találkára jártam a kelő holdhoz, élveztem az esti szellő csókját, s inkább elképzeltem, semmint éreztem a lehulló harmat üde frissességét. A pázsit zöldellt, a kavicsos utak fehérlettek, az aranysárga sarkantyúvirág üdén virított az évszázados gyümölcsfa-óriások gyökerénél. Volt egy lugas is, melyre egy vén akácfa terített árnyékot; és volt egy kisebb, eldugottabb filagória, szőlőtövek közé rejtve. Az indák magasra felfutottak a szürke falra, szeszélyes szépségben tekeregtek a kacsok, dús fürtök csüggtek a különösen buján tenyésző kis zugban, ahol jázmin is illatozott, és mindent benőtt a repkény.

Délben persze minden másképp festett. A nap közönséges és durva középső szakaszában, amikor Madame Beck növendékei zabolátlanul rohannak ki az iskolából, amikor a bejárók és a bentlakók mind szétszéledtek, és a szomszédos fiúintézet növendékeivel versenyezve eresztették ki hangjukat, s gyakorolták fürge végtagjaikat - természetesen *olyankor* ez a kert hitvány, legázolt színtérré változott. De napnyugtakor, vagy az esti ima idején, mikor a bejárók hazamentek, a bentlakók pedig csendben visszavonultak a tanulószobákba, olyankor kellemes volt bolyongani a békés sétányokon, hallgatni a Keresztelő Szent János-székesegyház harangszavát, s elmerengni lágy, édes, visszhangzó kongás-bongásán.

Így bolyongtam magamban egy estén, s tovább időztem el az alkonyatban, mint szoktam. Élveztem az elmélyülő csendet, a bársonyos hűvösséget, az áradó virágillatot, melyhez hasonlót napsütésben sohasem tapasztalhat az ember, csak most, az esti harmat csalogatja elő teljes gazdagságában. A házikápolna ablakán kiszűrődő fényben láttam, hogy a ház katolikus népe esti imára gyűlt össze - e szertartás alól protestáns lévén, néha-néha kivontam magam.

„Még egy percig maradj - suttogta a magányosság s a nyári hold -, maradj velünk: minden oly nyugalmas most; egy negyedórát még, senkinek sem fogsz hiányozni; a forró nap, a jövés-menés eléggé kifárasztott; élvezd a drága perceket."

A házak ablaktalan hátsó falukat fordították a kert felé, az egyik oldalon különösen hosszúra nyúló épület fordult feléje háttal - ez volt a szomszédos intézet bennlakó része. Ez a fal kopár kőből épült, csak fenn a magasban világított néhány padlásablak, a női személyzet hálóhelyiségének ablakai és egy-egy alacsonyabban világító fény, tanárok hálószobája vagy dolgozója. De bármily biztonságos hely volt is a kert, az egyik sétány, mely párhuzamosan futott a magas fallal, tilos volt a növendékek számára, így is hívták: *l'allée défendue*, s az a leány, amelyik ide merészkedett, a legszigorúbb büntetésnek tette ki magát, már amilyen szigorú büntetés Madame Beck intézetének szelíd szabályzata szerint elképzelhető. A tanárok persze büntetlenül járhattak arra; de az ösvény szűk volt, kétfelől buján, sűrűn benőtte az elhanyagolt bozót, fejmagasság felett pedig oly sűrűn fonódtak össze az ágak, hogy alig hatolt be a napfény, ennélfogva napközben is ritkán vetődött erre ember, alkonyat után pedig gondosan elkerülték a tájékát is.

Már kezdettől fogva hajlottam rá, hogy kivétel legyek a szabály alól, s ne kerüljem el: a magányosság s az ösvény buja növényzete különösen vonzott. Hosszú ideig az riasztott el, hogy majd talán különcnek tartanak; de lassanként már megszokták egyéniségemet és szokásaimat, tudták, hogy ilyen árnyalatnyi különcségek természetemben rejlenek. Árnyalatnyiak, de nem elég kirívóak ahhoz, hogy érdekessé tegyenek, talán nem is annyira szembeszökőek, hogy bárkit sértsenek, de velem születtek, s magammal hordozom őket, éppannyira nem választhatók el tőlem, mint egyéniségem. Egyszóval lassacskán gyakori látogatója lettem e szűk ösvénynek. Elkezdtem kertészkedni: ápolgattam a két bozótsor közötti keskeny földdarabkán kisarjadó igénytelen virágokat; eltakarítottam onnan a sok elmúlt ősz maradványát, s egyszerű ülőhelyet fedeztem fel a magasra halmozott avar alatt az ösvény végében. A szakácsnőtől, Gotontól egy vödör vizet és súrolókefét kértem, és lesikáltam ülőhelyemet. Madame látta, mivel foglalatoskodom, s elismerően mosolygott: őszintén-e, vagy sem, azt nem tudom; de látszani mindenesetre őszintének látszott.

- *Voyez-vous!* - kiáltott fel. - *Comme elle est propre cette demoiselle Lucie! Vous aimez donc cette allée, Meess?*[64]

- Hogyne - feleltem -, olyan csendes és árnyékos.

- *C'est juste*[65] - kiáltott fel jóságos arccal; s szívélyesen felajánlotta, tartózkodjam ott, mikor kedvem tartja, s kijelentette, hogy mentesít a felügyelet alól, ne fárasszam magam azzal, hogy sétára kísérem a növendékeket: csak az ő gyermekeinek engedjem meg, hogy velem jöjjenek, s beszélgessek velük angolul.

A szóban forgó estén a mohától és haraszttól megtisztított rejtekhelyemen üldögéltem, és figyeltem a város távolról beszűrődő zaját. Valójában nem is volt távoli: az iskola már jó-

[64] Nézzék csak! Milyen rendes ez a Lucie kisasszony! Tehát szereti ezt az ösvényt, Miss?

[65] Nagyon helyes.

formán a város közepén állt; csak ötpercnyi gyaloglás volt innen a park, alig tíz a pompás fényben úszó palotaszerű épületek. Egészen közel estek a fényesen megvilágított, széles utak, melyek e percben élettől lüktettek: hintók robogtak rajtuk a bálteremhez vagy az Operához. Ugyanabban az órában, mikor megcsendült a harang intézetünkben, jelezvén a kimenési tilalmat, amikor kialudt minden lámpa, lehullt a függöny a fekvőhelyek körül, a vidám városban körülöttünk a pompás mulatság kezdetét jelezte a harangszó. Erre az ellentétre nem is gondoltam: természetemben aligha ösztönzött valami vidámságra; bálban, operában sohasem voltam; bár gyakran hallottam ezekről, sőt szívesen meg is néztem volna, milyenek. Szerény vágyam azonban nem az olyan ember reménykedése volt, aki azt hiszi, ő is mindjárt részt kaphat az élvezetekből, ha sikerül megközelítenie őket, aki úgy érzi, ő is alkalmas lenne rá, hogy ott tündököljön valamely fényes, távoli szférában - csak megkeresné az utat, amelyik odáig vezet. Énbennem nem volt vágy, hogy elérjem a gyönyört, sem éhség, szomjúság, hogy belekóstoljak az élvezetbe. Legföljebb szelíd óhaj, hogy egy-egy új dolgot lássak.

Feltűnt az égen, nem a telihold, csak a hold keskeny csíkja, akár egy kifli. Átvilágított a bozót résein a fejem fölött. A hold meg a környező csillagok ismerőseim voltak ezen a helyen is, ahol minden idegen: gyermekkorom ismerősei. Láttam az aranyos ívet, a hajlatában meghúzódó sötét gömböt az azúros háttérben, egy hajdani bozót fölött a hajdani földek végében az én ősi Angliámban, a régmúlt időkben ugyanúgy, amint most a tisztes torony szomszédságában, e kontinensbeli fővárosban.

Ó, édes gyermekkorom! Mert azért nekem is voltak érzelmeim: bármily passzívan éltem, keveset beszéltem, hűvösnek látszottam, valahányszor a régmúlt napokra gondoltam, nagyon is éreztem! Ami a jelent illeti, jobb nekem a hűvös nyugalom; ami a jövőt - olyan jövőt, amilyen rám vár -, a halálos közöny. És bénultan, tompa révületben, nagy igyekezettel fojtottam el természetemben, ami gyors cselekvésre serkentene.

Jól emlékszem még, mi hozott ki sodromból akkoriban. Az időjárás bizonyos kitöréseitől például valósággal iszonyodtam, mert felébresztették bennem azt a lényt, akit mindig elringattam magamban, amint elfojtottam a vágy kiáltását is, hiszen amúgy sem tudnám kielégíteni. Egy éjszaka szörnyű vihar tört ki; az orkán az ágyunkat is megrázta; a katolikusok rémülten térdepeltek le, és szentjeikhez fohászkodtak. Ami engem illet, ellenállhatatlan erővel kerített hatalmába a vihar: kíméletlenül felrázott, életre, küzdelemre kényszerített. Felkeltem, felöltöztem, kimásztam az ágyam melletti ablaknyíláson, kiültem a párkányra, és lábam a szomszédos alacsonyabb épület tetejére támasztottam. Csuromvíz voltam, tombolt a szél, odakint koromsötétség. A hálóteremben mindenki rémülten húzódott az éjszakai lámpa köré, és hangosan imádkoztak. Nem tudtam bemenni, nem tudtam ellenállni a gyönyörűségnek, hogy végignézzem a vad tombolást, a feketeséget szántó villámokat, a természetet, mely olyan ódát zengett, aminőre emberi nyelv sohasem lenne képes - oly szörnyen fenséges volt a tornyosuló felhők pompája, s időnként belehasított a vakítóan ragyogó villámlás szikrázó fehér íve.

Fájó szívvel óhajtottam akkor, sőt huszonnégy órával később is, hogy valami kilendítsen életem folyásából, és hogy feljebb, tovább jussak. Efféle vágyakozást s minden egyebet, ami ilyen irányba vitt volna, el kellett intéznem, egyetlen csapást mérve a fejére; képletesen meg is tettem, Jáhel módjára, aki Sisera halántékába verte a sátor szögét. Sisera meghalt, kínzóim nem. Csak rövid időre kábultak el, dühös lázadással igyekeztek kitépni a sebből a szöget: ezután folyt csak el vérük halántékukon, és rendültek meg agyuk gyökeréig.

Azon az éjszakán nem voltam sem túlságosan lázadó, sem túlságosan nyomorult. Siserám csendesen szunnyadt sátrában; és ha szörnyű sebe fel-felsajdult is álmában, egy angyali lény - az eszménykép - ott térdepelt a közelében, balzsamot csöpögtetett az átdöfött halántékra, lezárt szeme elé varázstükröt tartott. Az édes, ünnepélyes látvány ismételten felbukkant álmá-

ban, a megigézett alvó szeme előtt az angyalnak a holdfényben megcsillanó szárnyát és köntösét tükrözte a sátor küszöbén, és fényt szórt a kívül elnyúló tájképre. Jáhel, az elszánt asszony félrehúzódott, kissé megenyhült foglya fölött; de vágyva és hűségesen várta Héber hazatértét. E szavakkal csupán megkíséreltem érzékeltetni a hűvös békességet és az éjszaka harmatos nyugalmát, mely reménységgel töltött el: nem valami határozott dologra irányuló reménnyel, csak úgy általában bizakodás és szívbeli megkönnyebbülés lett úrrá rajtam.

Vajon az efféle lelkiállapot, az ilyen édes, nyugalmas, rendkívüli érzés nem előfutára-e a jónak? Sajnos, ezúttal nem származott belőle semmi jó! A reális valóság könyörtelenül rám tört, teljes gonoszságában, visszataszító mivoltában, úgy, amilyennek leggyakrabban mutatkozik.

A mélységes csendben, amely e kőrakás körül honolt, az ösvény, a fák s a magas fal felett, egyszer csak neszt hallottam. Egy ablakszárny megcsikordult, forgóval ellátott szárnyas ablak volt valamennyi, időm sem volt rá, hogy föltekintsek, s megjegyezzem, melyik emeleten, miféle kéz nyithatta ki. Egy fa, mintha parittyalövés érte volna, megrezdült fölöttem, és valami tárgy egyenesen lábam elé hullott.

Kilencet ütött az óra a Keresztelő Szent János-székesegyház tornyában, a nap már lehanyatlott, de még nem sötétedett be egészen. Az újhold kevés fényt adott ugyan, ám az égboltnak azon a pontján, ahol lebukott a nap, sötét-arany folt ragyogott, s a magasság kristályos tisztasága is késleltette a nyári alkonyatot. Még sötét ösvényeken is, ha világosabb helyet keresek, apró betűs írást is el tudok olvasni. Annyit rögtön láthattam, hogy a felém hajított tárgy egy kis doboz, fehér és színezett elefántcsontból készült, apró szelence; laza fedele felnyílt kezemben. Ibolya volt benne és egy gondosan összehajtogatott rózsaszín papírlap. Üzenet a következő címzéssel: *Pour la robe grise*. Egyszóval a szürkeruhásnak szánták, s én magam is francia szürke ruhát viseltem.

Helyes. Vajon *billet-doux*-t[66] tartok a kezemben? Ilyesmiről már hallottam, de eleddig nem részesültem abban a megtiszteltetésben, hogy lássam is és a kezemben tarthassam. Vajon efféle dolog az, amit e pillanatban hüvelyk- és mutatóujjam között tartok?

Aligha: egy percig sem álmodtam ilyesmit. Kérő vagy imádó még a gondolataimban sem merült fel. Valamennyi tanítónő, aki csak volt ebben a házban, mind holmi szerelmesről álmodozott; az egyik (természeténél fogva hiszékeny fajta) még az eljövendő férjben is hitt. Tizennégy éven felüli növendékeink mind tudtak már valamilyen jövendőbeli vőlegényről; kettőt-hármat már el is jegyeztek szüleik kisgyermekkorukban. De az érzelmek és remények birodalmába, mely az efféle várakozások nyomán kinyílik, gondolataim egyszer sem törtek be, sejtelmeim pedig annál is kevésbé. Ha a többi tanítónő bement a városba, vagy sétára indult a bulvárokon, vagy akárcsak misére ment, mind bizonyos volt abban (s efféle beszámolókkal tértek vissza), hogy felkeltette „az ellentétes nem" egy tagjának figyelmét, s az mohó tekintetével meggyőzte arról, hogy rejlik benne valami, ami a figyelmet magára vonja, és érzelmet ébreszt. Nem mondhatnám, hogy tapasztalatom e tekintetben egybevágott az övékkel. Én is jártam templomba, én is sétáltam, s meg voltam róla győződve, hogy senki sem törődik velem. A Rue Fossette-ben nem akadt egyetlen leány vagy felnőtt nő sem, aki nem képzelte vagy nem állította, hogy egyszer-másszor ne tévedt volna rá ifjú orvosunk szemének bámuló pillantása. Jómagam, bármily lealacsonyítóan hangzik is, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy e tekintetben kivétel vagyok: ami engem illet, ártatlan az a kék szem, nyugodt, akár az égbolt, amelyhez színében is oly hasonló. Ilyenformán, szépen meghallgattam a többiek beszédét, s közben

[66] Szerelmes levelet.

sokszor elcsodálkoztam vidámságukon, magabiztosságukon és önelégültségükön, de egy cseppet sem zavartattam magam, s nem tekingettem amaz ösvény felé, amelyen ők jártak - vagy legalábbis úgy hitték, arrafelé haladnak. Ez tehát nem *billet-doux*: ebben a biztos meggyőződésben teljes nyugalommal bontottam fel a kis levélkét. Ez állt benne... fordításban közlöm:

Álmaim angyala! Ezer meg ezer köszönet, amiért betartotta ígéretét: hinni is alig mertem volna, hogy reményem beteljesedik. Úgy képzeltem, ön félig-meddig tréfál velem; és íme, úgy látszik, mégis komolyan fontolóra vette ezt a veszélyes vállalkozást - e szokatlan órában, a szigorúan tilalmas ösvényen, melyet amint mondta, ráadásul gyakorta felkeres az a sárkány, az angol tanárnő, une véritable bégueule Britannique à ce que vous dites, espèce de monstre brusque et rude comme un vieux caporal de grenadiers, et revêche comme une religieuse.[67] (Az olvasó meg fogja bocsátani nekem szerénységemet, hogy igénytelen személyemnek e hízelgő leírását az eredeti nyelv könnyű fátyla mögé rejtem.) *Ön tisztában van azzal - folytatódott e becses ömlengés -, hogy a kis Gustave-ot betegsége miatt az egyik tanár lakószobájában helyezték el, ama szobában, melynek ablakrácsa az ön drága börtönére néz. Nekem mint a világ legjobb nagybácsijának, megengedték, hogy a gyermeket ott látogassam. Mily reszketve léptem az ablakhoz, hogy bepillanthassak az ön édenébe... Éden az én számomra, de pusztaság önnek! Mennyire rettegtem, hogy nem láthatom önt, vagy talán éppen a fent említett sárkány kerül szemem elé! Mennyire reszketett szívem a gyönyörűségtől, mikor az irigy faágak résein át hirtelen felvillantak kecses szalmakalapjának körvonalai, és meglibbent szürke ruhája, a ruhája, melyet ezer közül is felismernék. Csakhogy, angyalom, miért nem nézett fel? Kegyetlenség megtagadni tőlem imádásra méltó szemének egy sugarát! Mennyire feléledtem volna, akár egyetlen pillantásától is! Lázas sietségben írom e sorokat: míg az orvos Gustave-ot vizsgálja, megragadom az alkalmat, s néhány szál virággal szelencébe zárom, édesen illatozó virágok közé helyezem levélkémet... édes virágok, de mégsem oly édesek, mint Te, én tündérem... édes gyönyörűségem! Örökké a tied... Te, jól tudod, ki!*

- Bárcsak én is tudnám, hogy ki - jegyeztem meg; és ez a kívánság még inkább vonatkozott a levélke címzettjének személyére, semmint az írójára. Talán valamelyik eljegyzett növendékünk vőlegénye; ez esetben nem nagy a vétség, amit elkövettek vagy csak szándékoztak - legfeljebb kis szabálytalanság. Igen sok leánynak, úgyszólván a nagy többségnek, volt bátyja vagy unokatestvére a szomszédos kollégiumban. Csakhogy *la robe grise, le chapeau de paille*, ez mindenesetre támpont... bár nagyon félrevezető. A szalmakalap mindenkinek rendes viselete a kertben, csaknem általános, magamat is beleértve. A szürke ruha aligha adott határozottabb útbaigazítást. Madame Beck is rendszerint szürke ruhát viselt akkoriban, egy másik tanítónő és három bennlakó leány akkoriban csináltatott ugyanolyan árnyalatú és szövésű szürke ruhát, mint az enyém: akkoriban szinte mindennapi viselet volt ez, ez volt a divat.

Amíg így tűnődtem, elérkezett az idő, amikor be kellett mennem. A hálóteremben imbolygó fények azt jelezték, hogy vége az esti imának, s a növendékeknek le kell feküdniök. Még egy fél óra, és minden ajtót bezárnak - minden lámpát eloltanak. A bejárati ajtó még mindig nyitva állt, hogy az átforrósodott házba bebocsássa a nyári éjszaka hűvösségét; a portásnő fülkéjéből kivetődött a lámpa fénye, megvilágította a hosszú előcsarnokot, a szalonba vezető kétszárnyú ajtót, s az utca felé nyíló kaput.

Ebben a pillanatban hirtelen megszólalt a csengő - hirtelen, de nem hangosan, óvatos kis csendüléssel, olyanféleképpen, mint egy fémes sóhajtás. Rosine kiszaladt fülkéjéből kaput

[67] Egy valóságos brit kékharisnya, mint ön mondja, valami szörnyeteg, nyers és durva, akár egy vén gránátos káplár, és megátalkodott, mint egy apáca.

nyitni. A jövevény, akit beengedett, két percig megállt vele az előcsarnokban: láthatólag aggodalmas beszédbe merültek. Rosine a kertkapuhoz lépett, lámpával a kezében; megállt a lépcsőn, magasba emelte lámpáját, és tétován körülnézett.

- *Quel conte!* - kiáltott fel kacér nevetéssel. - *Personne n'y a été.*[68]

- Engedjen be - kérte egy ismerős hang -: öt perc elég nekem - s az ismerős magas és daliás alak (mert a Rue Fossette-ben valamennyien annak tartottuk) kilépett a házból, és megindult a virágágyak és ösvények között. Ez szentségtörés volt - egy férfi megjelenése ezen a helyen, ebben az órában; de ő tudta, hogy előjogai vannak, s talán a nyájas este is bizalommal töltötte el. Végigment a sétányokon, mindent végignézett - belebonyolódott a bozótokba, letaposta a virágokat, ágakat tört le kutatás közben - végül is behatolt a „tilos sétányra", ott találkoztam szembe vele, úgy hiszem, kísértetet látott bennem.

- John doktor! Megvan a szelence.

Nem kérdezte, ki találta meg, mert gyors pillantással felfedezte, hogy kezemben tartom.

- Ne árulja el őt - mondotta, s úgy nézett rám, mintha valóban sárkány lennék.

- Ha bármennyire is hajlanék az árulásra, akkor sem árulhatnám el, amit nem tudok - feleltem. - Olvassa el a levélkét, akkor megláthatja, mily keveset árul el.

„Talán ön olvasta is" - gondoltam magamban, de azt azért mégsem tudtam elhinni, hogy ő írta: ez a stílus nemigen vall rá. Meg aztán voltam olyan bolond, s azt képzeltem, nem tudna engem ilyen jelzőkkel illetni. Arckifejezése igazolta őt: elöntötte a vér, kipirult, amíg olvasta.

- Nos, ez csakugyan sok: kegyetlen, megalázó - mondta elítélően. Magam is azt gondoltam, valóban kegyetlen, mikor láttam, hogy ennyire felindult. Nem számít, hibás volt-e vagy sem; úgy éreztem, valaki feltétlenül hibásabb nála.

- Mit szándékozik tenni? - kérdezte. - Jelenti Madame Becknek, hogy mit talált, s ezzel el-indítja a hűhót... egy *esclandre*-t?

Úgy véltem, jelentenem kell, s ezt meg is mondtam; hozzátettem, nem hiszem, hogy akár hűhó, akár *esclandre* válik belőle: Madame sokkal okosabb annál, semhogy ilyesfajta ügyből nagy lármát csapjon a tulajdon intézete körül.

A férfi csak állt, lefelé nézett, s elgondolkozott. Túl büszke és túl becsületes is volt ahhoz, hogy titoktartásomat kérje olyan dologban, ahol a kötelesség nyilvánvalóan azt parancsolja, hogy jelentést tegyek. Én pedig helyesen akartam eljárni, de irtóztam attól, hogy megbántsam vagy fájdalmat okozzak neki. E pillanatban Rosine kitekintett a nyitott ajtón; nem láthatott bennünket, bár én a fákon át tisztán láthattam őt: ruhája szürke volt, akárcsak az enyém. Ez a körülmény a korábbi tapasztalatokkal egyetemben arra a belátásra juttatott, hogy bármennyire sajnálatos eset is ez, talán mégis olyasmi, ami nem függ össze kötelezettségemmel. Ezért hát így szóltam:

- Ha biztosíthat arról, hogy Madame Beck növendékei közül senki sem részese ennek az ügynek, boldogan állok félre, s nem avatkozom bele. Tessék, itt a szelence, a virág, a levélke; a magam részéről boldogan elfelejtem az egész ügyet.

- Oda nézzen! - súgta hirtelen, s kezébe zárta, amit átnyújtottam, de egyben az ágak közti résre mutatott.

---

[68] Miféle mese! Nem volt itt senki.

Odanéztem. Madame volt, sálba, éjszakai köntösébe burkolva, papucsban, halkan jött lefelé a lépcsőkön, lopakodva, akár a macska, körül a kertben: két perc, és felfedezi John doktort. De ha Madame olyan volt, akár a macska, a férfi inkább leopárdra emlékeztetett: hangtalanabbul senki sem tudott járni, mint ő, ha úgy akarta. Figyelt, s mikor Madame befordult egy sarkon, a férfi két nesztelen ugrással kint volt a kertből. Madame újra felbukkant, de a doktor nem volt sehol. Rosine is a segítségére sietett, hirtelen becsukta az ajtót, s a leskelődő immár nem akadhatott a férfira. Én magam is megszökhettem volna előle, de helyesebbnek tartottam, hogy nyíltan Madame elé lépjek.

Bár gyakori és jól ismert szokásom volt, hogy alkonyatkor a kertben tartózkodom, ily késői órákig eddig még nem maradtam kint. Tökéletesen biztos voltam benne, hogy Madame is észrevette távolmaradásomat. Azért jött ki, hogy felkutasson, és óvatlanul lecsapjon rám, a vétkesre. Megrovást vártam. De nem. Madame a jóság volt maga. Még rosszallást sem fejezett ki; árnyalatnyi meglepetést sem árult el. Azzal a vele született tapintatával, amiben, úgy vélem, élőlény a földön nem szárnyalja őt túl, azt állította, csupán azért jött ki, hogy élvezze *la brise du soir*-t.[69]

- *Quelle belle nuit!* - sóhajtott, s feltekintett a csillagokra. A hold már lement a Keresztelő Szent János zömök tornya mögött. - *Qu'il fait bon! que fair est frais!*[70]

Nem küldött be, sőt visszatartott, hogy vele sétáljak néhányszor végig a főfasoron. Mikor aztán végül együtt mentünk be az épületbe, kedvesen a vállamra támaszkodott, miközben fölfelé haladtunk a bejárathoz vezető lépcsőn, és búcsúzóul csókra nyújtotta arcát:

- *Bon soir, ma bonne amie; dormez bien!*[71] - e kedves szavakkal búcsúzott tőlem éjszakára.

Azon kaptam magam, hogy mosolygok, miközben ébren és töprengve hevertem ágyamban - Madame-on mosolyogtam. A kenetesség, viselkedésének rendkívüli kedvessége csalhatatlan bizonyságul szolgált annak, aki jól ismerte őt, hogy valamiféle gyanú motoszkál a fejében. Holmi nyíláson át vagy valami magaslatról, széthúzott gallyak közt, vagy nyitott ablakból kétségtelenül látott valamit, távol vagy közel, ami nyomra vezette, vagy éppen félrevezette, a ma este történteket illetően. Amilyen kifinomult módszerekkel űzte a megfigyelés művészetét, kész lehetetlenség, hogy valaki szelencét dobhasson a kertjébe, vagy besurranjon, és kertje útjain kutasson utána anélkül, hogy Madame-ot legalább egy mozgó ág, suhanó árnyék, óvatlan lépés vagy halk suttogás (mert bár John doktor nagyon halkan súgta oda nekem azt a néhány szót, mégis úgy gondolom, a mély férfihang áthatolt a volt kolostor területén) tájékoztatná róla: valami rendkívüli dolog történik a falak között. Miféle dolog, azt talán nem látta, s ezúttal nem is sikerült feltárnia. Egy kibogozásra váró, sőt szinte csábító, remekül bonyolított kis cselszövés került ím eléje, és a körbefutó pókhálószálak közepén már tetten is érte Miss Lucie-t, amint ott vergődött ügyetlenül beléjük gabalyodva, mint - ami valóban volt is - egy buta legyecske.

---

[69] Az esti szellőt.

[70] Milyen szép éjszaka! Milyen remek idő, milyen üde a levegő.

[71] Jó estét, kedves barátnőm: aludjon jól!

TIZENHARMADIK FEJEZET

Alkalmatlan tüsszentés

Ismét volt alkalmam rá, hogy mosolyogjak... nem, inkább nevessek Madame-on, noha még huszonnégy óra sem telt el az előbbi fejezetben leírt kis jelenet óta.

Villette éghajlata éppoly változékony, bár nem annyira nedves, mint bármely angol városé. Erősen szeles éjszaka követte az enyhe napnyugtát, másnap pedig száraz, de viharos volt az idő - sötét, borús, mégis eső nélküli -, az utcák ködösek voltak a bulvárokról beáramló homok- és porfelhőtől. Nem hiszem, hogy bármily gyönyörű idő oda vonzott volna arra a helyre, ahol előző nap időztem, hogy ott töltsem tanuló- és szabad időmet. Ösvényem, de valójában a kert valamennyi sétánya és bozótja új, éppenséggel nem vonzó jelleget öltött; magányosságuk kétesnek tűnt, nyugalmuk pedig nem biztonságosnak. Az az ablakmélyedés, melyből levéleső hullt, egyszeriben közönségessé tette az addig oly kedves zugot, melyre nézett, de másutt is mintha látomást látnának a virágszemek, a fatörzsek dudorai, göcsörtjei csupa rejtett fülként hallgatóztak. Azt a néhány növényt, melyet John doktor letaposott a keresgélés, a fejvesztett kapkodás közben, szerettem volna feltámasztani, megöntözni, életre kelteni. A virágágyakban is ottmaradt a lábnyoma: de ezeket, bár erősen fújt a szél, kora reggel sikerült eltüntetnem, még mielőtt avatatlan szem felfedezi őket. Elgondolkozva és némi megelégedéssel ültem le íróasztalom mellé, német tanulmányaimmal kezdtem foglalatoskodni. A növendékek hozzáfogtak az esti leckékhez, a többi tanárnő pedig kézimunkáját vette elő.

Az *étude du soir* színhelye mindig a házikápolna volt, sokkal kisebb helyiség, mint a három tanterem bármelyike, de ide bennlakókon kívül, ezek létszáma pedig igen csekély volt, soha senkit nem bocsátottak be. A két asztal fölött a mennyezetről függő lámpa világított, alkonyatkor gyújtották meg őket, s ez egyben jeladás volt arra, hogy félre kell tenni az iskolakönyveket, komoly külsőt kell ölteni, áhítatos csendbe merülni, mert elkezdődik a *lecture pieuse.*[72] Ez a bizonyos *lecture pieuse*, mint hamarosan megállapítottam, főként a Szellem teljes megbénítására és az Értelem hasznos lealázására szolgált, s a páciensek akkora adagot kaptak belőle, amekkorát épp megemészteni és úgy-ahogy magukkal cipelni képesek voltak.

Kihozták a könyvet (sohasem cserélték, hanem amint a végére értek, kezdték elölről), egy tekintélyes kötetet, mely régi volt, mint az országút, szürke, mint az ódon városháza kövei.

Két frankot is adtam volna, ha alkalmam lehetett volna, hogy akár csak egyszer is kezembe vegyem ezt a könyvet, forgathassam elsárgult lapjait, megállapíthassam, mi a címe, és tulajdon szememmel tanulmányozzam, méltatlan eretnek létemre, azokat az elképesztő koholmányokat, melyeket így csak mohó fülemmel szívhatok magamba. A könyv a szentek legendáit tartalmazta. Jóságos Isten! (Tisztelettel szólván.) Miféle legendák voltak azok! Miféle kérkedő csalók lehettek azok a szentek, ha csakugyan így kérkedtek hőstetteikkel, vagy pedig kitalálták ezeket a csodákat?! E legendák nem voltak egyebek, mint afféle zárdai bárgyúságok, amin az ember csak nevet magában. Egyéb papírtörténetek is voltak még a könyvben, s ezek a részek, a papok mesterkedéseiről szóló mesék, még hitványabbak voltak, mint a legendák. Fülem tüzelt, amíg mindezt kényszerűségből hallgattam. A Róma által kikényszerített erkölcsi mártírium e meséit, gyóntatók elképesztő dicsekvéseit, amint aljasul visszaéltek tisztükkel, sárba tapostak előkelő születésű hölgyeket, és grófnőket, hercegnőket oly alantas sorba

[72] Kegyes olvasmány.

juttattak, hogy nem volt náluk nyomorultabb rabszolganő a nap alatt. Olyan történetek, mint Konrádé vagy magyarországi Szent Erzsébeté, egész förtelmességükben újra meg újra előkerültek a bőszítő zsarnokság és sötét kegyetlenség dicsőítésére: ezek számomra az elnyomatás, a nélkülözés és a kínszenvedés meséi voltak.

Néhány este végigültem e *lecture pieuse*-t olyan nyugodtan, amennyire tellett tőlem; csupán egyszer törtem le az ollóm hegyét, mert szórakozottan kissé túl mélyre szúrtam az előttem álló asztal szúette alsó lapjába. De végül mindig lázba jöttem tőle, lüktettek az erek halántékomon, a szívemben, a csuklómban, és később álmomból is felriadtam az izgatottságtól, úgyhogy nem bírtam tovább. A józan ész azt tanácsolta, hogy tartsam magam távol ettől a helytől, attól a pillanattól kezdve, hogy azt a bűnös, vén könyvet előhozzák. Semmiféle Mause Headrigg nem érzett magában erősebb hivatást, hogy Bothwell őrmester ellen valljon, mint én, hogy elmondhassam a véleményemet erről az álszent *lecture pieuse*-ről. Valahogy azért mégis fegyelmeztem magam, és fejet hajtottam; bár amint Rosine megjelent lámpagyújtásra, rendszerint gyorsan elmenekültem a helyiségből, lehetőleg csendesen és észrevétlenül. Kihasználtam azt a néhány percnyi izgést-mozgást, ami a halálos csendet mindig megelőzi, s eltűntem, amíg a bennlakók elrakták iskolakönyveiket.

Mindig a sötétbe menekültem; égő gyertyával senki sem járkálhatott, és ha egy tanár elhagyta a házikápolnát, csak a sötét hallba, tanterembe vagy hálószobába menekülhetett. Télen a hosszú tantermet kerestem fel, és fel-alá sétáltam, hogy felmelegedjek... szerencsém volt, ha a hold vagy legalább néhány csillag világított. A szem hamarosan megszokta a homályt, vagy akár a vaksötétet is, ha az égitestek történetesen úgy haladtak pályájukon, hogy nem onthattak semmi fényt. Nyáron sohasem volt teljesen sötét, és olyankor felmentem az emeletre, a hosszú hálóterembe, az én lakrészembe, kinyitottam ablakomat (a termet öt, ajtónagyságú ablaknyílás világította meg), kikönyököltem, és néztem a kerten túl elterülő várost, hallgattam a palotatér parkjából a katonazene idáig hatoló hangjait, s közben a magam gondolatait forgattam fejemben, a magam életét éltem, az én külön csendes álomvilágomban.

Akkor este is, elmenekülvén mint rendesen, a pápa és viselt dolgai elől, felmentem az emeletre, s a hálóterem felé tartottam. Halkan nyitottam az ajtót, melyet mindig gondosan zárva tartottak, s mint minden ajtó ebben a házban, ez is zajtalanul járt jól olajozott forgóin. Még mielőtt *láttam* volna, *éreztem*, hogy élet van a máskor elhagyatott nagy helyiségben: nem mintha mozgást, légzést, motozást vagy zörejt hallottam volna, de mégsem honolt benne üresség, sem pedig magányosság. Valamennyi fehér ágy - *lits d'ange*, mert költőien angyalágynak nevezték őket - egy pillantással áttekinthető volt; üres valamennyi, nem aludt itt senki. Fülem mégis felfogott egy neszt: valaki óvatosan kihúzott egy fiókot. Félrehúzódtam, s most már tisztán láthattam, nem akadályozott a függöny. Akkoriban saját ágyam és toalettasztalom volt, bezárt fiókokkal, s rajta lezárt varródobozom.

No persze. Egy gömbölyded, anyás kis alakot, finom sálat, a lehető legtisztább hálósapkát pillantottam meg toalettasztalom előtt, lázas munkában; nyilvánvalóan elvégezte helyettem a rendcsinálás műveletét. Nyitva állt a varródobozom, nyitva a felső fiókom, s könyörtelenül sorra került a többi is: tartalmuknak egyetlen darabja sem maradt érintetlen, egy papírszeletke sem maradt áttekintetlenül, egyetlen kis doboz sem maradt zárva; bámulatos volt az ügyessége, példás a gondossága, ahogy a kutatást végezte. Madame állhatatosan haladt előre a munkában, akár a csillag a pályáján: nem sietett, de nem is pihent meg munka közben. Nem tagadom, hogy titokban mulattam magamban, amíg néztem. Ha férfi lennék, azt hiszem, Madame csak nőtt volna a szememben, annyira ügyes volt, gondos mindenben, bármit is csinált. Vannak emberek, akiknek a mozdulatai azzal nyerik meg szívünket, hogy nem tétovák és bizonytalanok, Madame mozdulatai viszont határozott biztonságukkal kelthettek bámulatot.

Csak álltam lenyűgözve; de mégis igyekeznem kellett végét szakítani a gyönyörködésnek: biztosítanom kellett a menekülést. Ha a kutató meg talál fordulni, meglát; mi egyéb származhatna abból, mint jelenet, összecsapás közte és köztem, amiből aztán végképp megismernénk egymást. Vége lenne az udvariaskodásnak, az álcázásnak; *nekem* szembe kellene néznem vele, *neki* velem... ebből csak az derülne ki, hogy nem dolgozhatunk együtt tovább, el kell válnunk egy életre szólóan, végérvényesen.

Mi értelme lett volna ilyen katasztrófát előidézni? Nem haragudtam Madame-ra, és a világon semmit nem óhajtottam kevésbé, mint elhagyni ezt a helyet. Aligha találtam volna úrnőt, akinek igáját ily könnyen viselem, szekerét ily könnyen húzom. Őszintén szólva, szerettem is Madame-ot szellemi adottságaiért, bármint vélekedtem is elveiről. Ami módszereit illeti, nekem nem ártottak; alkalmazza őket velem szemben is, ha szíve attól megkönnyebbül: ebből a műveletből amúgy sem derít ki semmit. Nem volt nekem szeretőm, nem is reméltem szerelmet; nincstelen szívemnek nem volt mit tartania a fürkészőktől, mint ahogyan a koldus pénztárcája is biztonságban van a tolvajoktól. Sarkon fordultam, s menekültem; leszaladtam a lépcsőkön gyorsan s nesztelenül, akár a pók, mely ugyanebben a pillanatban ereszkedett le a lépcsőkorlát rúdján.

Hogy nevettem magamban, mikor beléptem a tanterembe. Most már biztosan tudtam, hogy Madame meglátott engem John doktorral a kertben; tudtam, mire következtet ebből. A gyanakvó ember látványa, amint önnön elmeszüleményei közt tévelyeg, nevetésre ingerelt. Mégis, mikor már elég volt a nevetésből, harag fogott el, mely hamarosan keserűségre váltott: megérintették a sziklát, és nagy sugárban fakadtak belőle Meriban vizei. Soha életemben nem kavarogtak bennem oly különös s ellentétes érzések, mint azon az estén: fájdalom és vígság, tűz és bánat közt hányódott szívem. Forró könnyeket ontottam: nem azért, mert Madame nem bízott bennem - egy fagarasnyit sem ért nekem a bizalma -, hanem egyéb miatt. Bonyolult, nyugtalanító gondolataim támadtak, és feldúlták lelkem békéjét. A nagy kavarodás elült: másnap megint csak Lucy Snowe voltam.

Szemügyre vettem fiókjaimat: valamennyi zárva volt. A legaprólékosabb vizsgálat sem fedezhetett volna fel változást a tárgyak elrendezésében. Néhány ruhám éppen úgy volt összehajtva amint hagytam; egy kis csokor fehér ibolya - melyet valaha egy idegen nyújtott át nekem (idegen volt, mert soha egy szót sem váltottunk egymással), s én megszárítottam e virágokat, és édes illatuk miatt legjobb ruhám közé hajtogatva tartottam - változatlanul a helyén volt; fekete selyemsálam, csipkeblúzom és gallérjaim szépen kisimítva. Ha csak egyetlen darabot is összegyűrt volna, sokkal nehezebben bocsátottam volna meg neki; de mivel mindent a helyén találtam, szép rendben, így szóltam: „Borítsunk fátyolt a múltra, nem ért semmi kár, miért táplálnék haragot iránta?”

Volt azért valami, ami engem is zavarba ejtett, s agyamban kerestem a rejtély nyitját, éppoly serényen, mint ahogy Madame keresgélt tájékoztatás és hasznos tudnivalók után a toalett-asztalomban. Ha John doktornak semmi köze nem volt a kertbe hajított szelencéhez, honnan tudta, hogy odaesett, hogy jelenhetett meg a keresésére nyomban a helyszínen? Olyan erős volt bennem a vágy, annyira szerettem volna ezt felderíteni, hogy egy merész gondolatom támadt...

Ha alkalom adódik rá, miért ne kérhetném meg John doktort, hogy adjon magyarázatot erre a rejtélyre?

Míg John doktor nem volt jelen, valóban azt képzeltem, lesz bátorságom nekiszegezni ezt a kérdést.

A kis Georgette már lábadozott, orvosa ennek megfelelően ritkította látogatásait: valójában végképpen be is szüntette volna őket, ha Madame nem ragaszkodik hozzá, hogy hébe-hóba meggyőződjék róla, vajon teljesen felépült-e a gyermek?

Egy este Madame éppen akkor lépett be a gyermekszobába, mikor Georgette selypítve elmondta imádságát, s lefektettem. Megfogta a kicsi kezét, s így szólt:

- *Cette enfant a toujours un peu de fièvre.*[73] - Aztán hirtelen rám nézett, váratlanabbul, mint szokta. - *Le Docteur John l'a-t-il vue dernièrement? Non, n'est ce pas?*[74]

Természetesen ő ezt sokkal jobban tudta, mint bárki a házban.

- Nos - folytatta -, most elmegyek hazulról, *pour faire quelques courses en fiacre*.[75] Beszólok John doktornak, s elküldöm a gyermekhez. Szeretném, ha még ma este megnézné; piros az arca, és szapora a pulzusa: *ön* fogadja a doktort... az én nevemben, mert nem lehetek itthon.

A gyermek elég jól volt, valamelyes felhevültségét csupán a júliusi forróság okozta; éppoly kevéssé volt hát szükséges papért küldeni, hogy feladja az utolsó kenetet, mint doktorért, hogy orvosságot rendeljen neki. Madame egyébként ritkán tett az esti órákban *course*-okat, mint az imént meghatározta: s ráadásul ez volt az első alkalom, hogy távol maradt hazulról John doktor látogatásakor. Az egész rendezés valamiféle tervre vallott; ezt átláttam, de aggodalomnak nyoma sem volt bennem. „Haha, Madame! - nevetett fel bennem a könnyű szívű koldus. - Fondorlatos mesterkedésével most hamis nyomon jár."

Madame útnak indult, elegáns öltözékben. Drága sált vett magára, és feltette azt a bizonyos *chapeau vert tendre*-t, a halványzöld merész kis kalapot. Ha valakinek arcbőre nem olyan üde, mint az övé, nem hordhatott volna ilyesmit, neki azonban meglehetősen jól állt. Azon tűnődtem magamban, mi a szándéka: vajon csakugyan ideküldi-e John doktort, avagy sem; s hogy az csakugyan eljön-e, hiszen meglehet, hogy rá sem ér.

Madame a lelkemre kötötte, ne engedjem elaludni Georgette-et, míg a doktor meg nem érkezik; ilyenformán eléggé igyekeznem kellett gyermekmesékkel ébren tartani, és alkalmazkodni az ő kis szókincséhez. Szerettem Georgette-et: érzékeny és ragaszkodó gyermek volt, szívesen vettem ölbe, hurcolásztam a karomban. Ma este az volt a kívánsága, hogy hajtsam a fejemet melléje, kis ágya párnájára; karját is nyakam köré fonta. Ölelése, kedveskedése, ahogy orcáját arcomhoz szorította, gyengéd fájdalommal töltött el, szinte megríkatott. Úgy éreztem, nem vagyok elhagyatott ebben a házban: oly édes volt a tiszta forrás e kis cseppje, oly mélyre hatolt, egészen a szívemig, s onnan felszökött a szemembe.

Eltelt egy fél óra, egy óra; Georgette suttogott, és halk beszéde álmosságra vallott. El fogsz aludni, gondoltam, bármit akar is mamád meg az orvos, ha tíz percen belül ide nem érnek. De csitt! Megszólalt a csengő, lépések hallatszottak a lépcsőházból, bámulatos sietséggel vették a lépcsőket. Rosine bevezette John doktort, és olyan könnyedséggel, mely nemcsak az ő sajátsága volt, hanem a villette-i cselédek jellegzetes tulajdonsága, megállt, és hallgatta, mit mond az orvos. Madame jelenléte elriasztotta volna, meghúzódott volna szépen a maga birodalmában, az előcsarnokban vagy a portásfülkében... de azzal, hogy én vagy más tanár vagy növendék jelen vagyunk-e, vagy sem, egy cseppet sem törődött. Csinosan, karcsúan és hetykén állt ott, kezét vidám grisette-kötényének zsebébe mélyesztette, és szemét John doktorra vetette

[73] Ennek a gyermeknek mindig van egy kis láza.

[74] John doktor látta őt mostanában? Ugye nem?

[75] Hogy egy kicsit kocsikázzam fiákerrel.

nem több tisztelettel és nem több félénkséggel, mintha csak a képe függne ott, s nem eleven úriember állna előtte.

- *Le marmot n'a rien n'est-ce pas?*[76] - mondta, és felvetett állával Georgette felé bökött.

- Pas beaucoup[77] - felelt az orvos, miközben sietve írt fel néhány ártalmatlan orvosságot.

- *Eh bien!* - folytatta Rosine, és egészen az orvos mellé húzódott, aki éppen akkor tette zsebre ceruzáját. - És a szelencével mi van... megtalálta? Monsieur olyan hirtelen távozott akkor este, akár a forgószél: meg se kérdezhettem.

- Hogyne, megtaláltam.

- No de ki hajította ide? - mondta ki Rosine gátlástalanul a szavakat, melyeket én szerettem volna a doktorhoz intézni, de nem volt bátorságom, hang se jött ki a torkomon. Mily egyszerűen teszik meg némelyek az utat olyan cél felé, mely mások számára elérhetetlennek tetszik!

- Maradjon az csak az én titkom - vágta el a beszéd fonalát John doktor, de nyoma sem volt benne a fennhéjázásnak: látszólag tökéletesen megértette a Rosine-fajta avagy grisette jellemet.

- *Mais enfin*[78] - folytatta Rosine, cseppet sem szégyenlősen. - Monsieur tudta, hogy idedobta valaki, hiszen azért jött át keresni... honnan tudta?

- Egy kis betegemet vizsgáltam a szomszéd intézetben - felelt az orvos -, és láttam, mikor annak a szobának az ablakán áthajították. Ezért jöttem át megkeresni.

Mily egyszerű a magyarázat! A levélke is utalt az orvosra, aki éppen „Gustave"-ot vizsgálta.

- *Ah ça!* - folytatta Rosine. - *Il n'y a donc rien là dessous: pas de mystère, pas d'amourette, par exemple?*[79]

- *Pas plus que sur ma main*[80] - felelt a doktor, s a tenyerét mutatta.

- *Quel dommage!* - felelt a grisette -: *et moi... à qui tout cela commençait à donner des idées.*[81]

- *Vraiment! Vous en êtes pour vos frais*[82] - felelt hűvösen a doktor.

Rosine elfintorította az arcát. Az orvos nem tehetett egyebet, elnevette magát a furcsa grimaszon. Amikor nevetett, valami különösen jóindulatú őszinteség volt a tekintetében. Észrevettem, hogy a zsebébe nyúl.

- Hányszor nyitott nekem kaput ebben a hónapban? - kérdezte.

- Ezt Monsieur-nek kellene számon tartani - felelt nyomban a pergő nyelvű Rosine.

- Ha okosabb dolgom nem lenne! - felelt az orvos; de láttam, hogy egy aranyat nyom Rosine kezébe, melyet az habozás nélkül elfogadott, és tánclépésben indult a kapu felé, mert ilyenkor percenként megszólalt a csengő, ugyanis a szolgák most jöttek a bejáró tanulókért.

---

[76] A kicsikének semmi baja, ugye?

[77] Nem sok.

[78] No de mégis.

[79] Nahát ilyet! Szóval nincs semmi mögötte: semmi csoda, semmi szerelmi ügy például?

[80] Nem több, mint itt a kezemen.

[81] Milyen kár! Én pedig... már kezdtem mindenfélére gondolni.

[82] Csakugyan! Maga megéri a pénzét.

Ne ítélje meg az olvasó túlságosan keményen Rosine-t; egészben véve nem volt rossz teremtés, eszébe sem jutott, hogy meg ne kaparintsa, amit lehet; azt sem látta be, mért ne csipogna veréb módra akár a kereszténység legnemesebb lovagjának jelenlétében is.

Valamit azért megtudtam a fenti jelenetből azonkívül is, ami az elefántcsont szelencét illeti: mégpedig azt, hogy nem a lenge rózsaszín vagy szürke ruha, nem is a fodros zsebes kötény törte össze John doktor szívét: mindezek éppúgy nem ütöttek sebet rajta, akárcsak Georgette világoskék ruhácskája. Annál jobb. Ki hát a tettes? Mi az alapja, az eredete, a magyarázata ennek az egész rejtélyes ügynek? Néhány részletre már fény derült, de mennyit borít még az éjszaka sötétsége!

„Mindegy - mondtam magamban -, nem a te ügyed, semmi közöd hozzá." - Elfordítottam tekintetemet az arcról, melyet vizsgálódva szemléltem, és kinéztem a kertre nyíló ablakon. John doktor az ágy mellett állva, lassan húzogatta a kesztyűjét, és kis betegét figyelte, amint lecsukódik a szeme, és rózsás ajka szétnyílik a reá szálló álomban. Vártam, hogy mint rendesen, gyors meghajlással és alig hallható jó éjszakát köszöntéssel távozzék. Éppen a kalapjáért nyúlt, mikor a kertet környező magas házak felé pillantva arra lettem figyelmes, hogy az egyik zsalu óvatosan kinyílik; a nyíláson kinyúl egy kéz, és fehér zsebkendővel integet. Nem tudom, válaszolt-e a jelre valaki a mi lakrészünknek valamelyik helyiségből, amit nem láthatok; de nyomban utána a zsalu mögül könnyű kis fehér tárgy hullt lebegve lefelé... persze, a második levélke.

- Ott van! - kiáltottam fel akaratlanul.

- Hol? - kérdezte erélyesen John doktor, s az ablakhoz lépett. - Mi történt?

- Másodszor is megtették - válaszoltam. - Zsebkendőt lengettek, és valami leesett - azzal a már becsukódott, álszentül semmitmondó zsalura mutattam.

- Menjen le azonnal, vegye fel és hozza ide - rendelkezett nyomban, majd hozzáfűzte -: ha ön megy, nem tűnik fel senkinek, reám felfigyelnének.

Gondolkodás nélkül lementem. Rövid keresés után összehajtogatott papírlapot találtam, mely egy bokor alsó ágán akadt fenn; felvettem, és vittem egyenesen John doktornak. Azt hiszem, ezúttal még Rosine sem látott meg.

John doktor apró darabokra tépte a cédulát, el se olvasta.

- Ne felejtse el, hogy ez legkevésbé sem a *leány* hibája - mondta, s reám nézett.

- *Kinek* a hibája? - kérdeztem. - Kiről van szó?

- Egyszóval ön még mindig nem tudja?

- Nem.

- Sejtelme sincs róla?

- A leghalványabb sem.

- Ha jobban ismerném önt, hajlanék rá, hogy a bizalmas közlést megkockáztassam, s megnyerjem önt arra, hogy vigyázzon egy ártatlan, kiváló, de kissé tapasztalatlan lényre.

- Mint valami duenna? - kérdeztem.

- Úgy - felelt az orvos szórakozottan. - Mennyi csapda veszi őt körül! - tette hozzá némi szünet után: és most, bizonyára először, arcomba tekintett aggodalmasan vizsgálódva, nyilván meg akart győződni róla, talál-e benne nyájas vonást, mely arra biztatja, hogy gondjaimra bízzon holmi angyali lényt, aki ellen összefogtak a sötétség erői. Nem éreztem magamban

különösebb hivatást arra, hogy angyali lények fölött őrködjem, de emlékezvén a jelenetre a *bureau*-nál, úgy éreztem, tartozom az orvosnak némi viszonzással. Ha módomban áll segíteni, megteszem, és nem rajtam áll annak eldöntése, hogyan. Némi vonakodás után közöltem:

- Hajlandó vagyok vállalkozni rá, s gondját viselem bárkinek, ha önnek ez fontos.

- Személy szerint nem fontos, csak mint szemlélőt érdekel - felelte oly szerény udvariassággal, amit bámulatosnak találtam. - A véletlen úgy hozta, hogy ismerem annak az egyénnek meglehetősen silány jellemét, aki a szemközti házból immár másodszor sértette meg e hely szentségét; társaságban pedig találkoztam azzal is, aki e közönséges támadások célpontja. Az ő tökéletes fensőbbsége és vele született finomsága, azt hinné az ember, nyilván elriasztja közeléből az arcátlanságnak még a gondolatát is. Nem így áll azonban a helyzet; és mivel a hölgy ártatlan, gyanútlan, szeretném megóvni a rossztól, ha tehetem. Én magam azonban nem tehetek semmit: nem mehetek a közelébe... - és elhallgatott.

- Nos, szívesen segítek önnek - feleltem -, csak mondja meg, hogyan - azzal gondolatban sietve végigfutottam növendékeink névsorán, kutatva, melyik ez az eszménykép, ez az értékes gyöngyszem, a páratlan drágakő. Csakis Madame lehet, erre a következtetésre jutottam. Valamennyiünk közül egyedül ő bír azzal a képességgel, hogy fensőbbségesnek lássék: de ami az ártatlanságot, tapasztalatlanságot és egyebeket illeti... John doktornak kár emiatt aggódnia. Ha azonban ez a szeszélye, én nem mondok neki ellent; legyen, ahogy kívánja: maradjon angyal, aki az ő szemében az.

- Csak közölje velem, kire irányítsam különös figyelmemet - mondtam komolyan, magamban azonban kuncogtam még a gondolatára is, hogy én legyek Madame Beck vagy akár bármelyik növendék védelmezője.

John doktornak azonban finom idegzete volt, ösztönösen megérezte, amit durvább lélek nem fedezett volna fel; mégpedig azt, hogy most kissé mulatok rajta magamban. Pír futotta el az arcát, félig mosolyogva elfordult, s a kalapjáért nyúlt... távozni készült. Szívem összeszorult.

- Szívesen... nagyon szívesen segítek önnek - mondottam mohón -, bármit megteszek, amit kíván, őrködöm az ön angyala felett: vigyázok rá, csak mondja meg, ki az.

- De hisz önnek ezt *tudnia* kell - felelt komolyan s nagyon halkan. - Oly makulátlan, oly jó, oly kimondhatatlanul szépséges! Lehetetlen, hogy e házban valaki hasonlatos legyen hozzá. Ki másra gondolnék, mint...

Ebben a pillanatban Madame Beck szobájának ajtaja (mely a gyermekszobára nyílt) hirtelen megcsikordult, mintha a kéz, amely tartotta, megrezzent volna; utána egy halk tüsszentés hallatszott. Efféle kis baleset bármelyikünkkel megeshet. Madame - e kitűnő hölgy! - ott állt a vártán. Csendesen hazatért, lábujjhegyen fellopakodott a lépcsőn, s most a szobájában tartózkodott. Ha történetesen vissza tudta volna fojtani a tüsszentését, mindent hallhat, akárcsak én; de e szerencsétlen kitörés megzavarta John doktort. Még ott állt megrettenve, Madame a zavar legkisebb jele nélkül, jókedvűen, nyugodtan belépett. Aki nem ismeri szokásait, nem is sejthette volna, hogy nem e pillanatban érkezett haza, fel sem ötlött volna benne az a gondolat, hogy legalább tíz perc óta a kulcslyukon tartotta a fülét. Másodszor is tüsszentést tettetett, kijelentette, hogy *„enrhumée”*,[83] s aztán bőbeszédűen előadta, mi mindent intézett el a *„course en fiacre”* során. Imára szólított a csengő, elindultam, ő pedig ott maradt az orvossal.

[83] Náthás.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

A születésnap

Amint Georgette felgyógyult, Madame elküldte vidékre. Sajnáltam: szerettem a gyermeket, és veszteségnek éreztem távollétét. De panaszra nem volt okom. Olyan házban laktam, mely élettől pezsdült, akadt volna társaságom, ha nem a magányosságot választom. Valamennyi tanítónő megpróbált már bizalmasan közeledni hozzám; valamennyiüket megismertem. Az egyikről megállapítottam, hogy becsületes nő, csak korlátolt gondolkodású, közönséges érzésű, s amellett önző is. A másik, párizsi leány, külsőleg kifinomult, szíve mélyén romlott, hitetlen, elvtelen, még ragaszkodás sincs benne: behatolván jellemének külső tisztes kérge mögé, pocsolyát találtam. Szenvedélyesen rajongott az ajándékokért; s e tekintetben a harmadik tanítónő - egyébként jellegtelen és jelentéktelen személy - nagyon is hasonlított hozzá. E harmadiknak is volt azért egy különös tulajdonsága: a fösvénység. Az öncélú pénzimádat jellemezte. Ha meglátott egy aranypénzt, zöld fény villant fel a szemében, látni is különös volt. Egy alkalommal annak jelzéseképpen, hogy nagy kegyben állok nála, felvitt a szobájába, és kinyitván egy titkos rekeszt, egy halom aranypénzt mutatott nekem - lehetett vagy tizenöt tallér ötfrankos aranyakban. Olyan szeretettel őrködött e rekeszeken, mint madár a tojásain. Ez volt a megtakarított pénze. Megszállott rajongással beszélt róla - szinte hihetetlen olyasvalaki részéről, aki még huszonötödik évét sem töltötte be.

A párizsi lány viszont tékozló és préda volt (hajlama szerint legalábbis, hogy tettei ehhez igazodtak-e, nem tudom). Ez a tulajdonsága csak egyetlenegyszer ütötte fel előttem kígyófejét. Furcsa egy csúszó-mászó, állapítottam meg róla első pillantásra; furcsasága azonban felkeltette kíváncsiságomat: ha előkúszik rejtekéből, talán nyugodtan ott maradok, és hidegen figyelem, míg hosszan gyűrűzik, és kinyújtja felém villás nyelvét. Ilyesmi azonban csak a rossz regényekben fordul elő. Szembetalálván magát a hirtelen - és vigyázatlanul kifejezésre juttatott - haraggal, azon nyomban összetekeredett, és sziszegve visszahúzódott. Ez a tanítónő attól a naptól fogva gyűlölt engem.

Ez a párizsi lány mindig adósságban úszott; fizetését előre elköltötte; nemcsak ruhára, hanem illatszerekre, kozmetikai cikkekre, édességre és mindenféle csemegékre. Micsoda hideg, kérges szívű élvhajhász volt minden tekintetben! Ma már világosan látom magam előtt. Az arca és testalkata sovány volt, az arcbőre sápadt, vonásai szabályosak, fogsora tökéletes, ajka keskeny, szinte csak egy vonás. Előreugró erős álla volt, fagyos tekintetű szeme. Tekintete mohóságra és hálátlanságra vallott. Halálosan gyűlölte a munkát, de szerette azt, amit élvezetnek nevezett, bár ez a valóságban nem volt egyéb szellemtelen, szívtelen, esztelen időpocsékolásnál.

Madame Beck tökéletesen tisztában volt e nőszemély jellemével. Egyszer beszélt nekem róla, és különös módon bírálat, közöny és ellenszenv ütközött ki szavából. Megkérdeztem, miért tartja akkor intézetében. Egyszerűen válaszolt: mert érdekeinek így felel meg. És akkor megemlített valamit, amit már magam is észrevettem: egy bizonyos tulajdonsága folytán Mademoiselle St. Pierre utolérhetetlen mestere volt a fegyelmezésnek, könnyűszerrel féken tudott tartani bármiféle rakoncátlan osztályt. Környezetében ugyanis valósággal kővé vált minden: szenvedély, hang és erőszak nélkül sakkban tartotta a növendékeket, mint ahogy a rezdületlen fagyos levegő lecsendesíti a tajtékzó folyót. Nem sok hasznát vették, ami a tudás átadását illeti, de a szigorú felügyeletre, a szabályok betartására felbecsülhetetlen volt.

- *Je sais bien qu'elle n'a pas de principes ni peut-être de moeurs* - ismerte be őszintén Madame; de bölcsen hozzátette -: *son maintien en classe est toujours convenable et rempli même d'une certaine dignité: c'est tout ce qu'il faut. Ni les élèves ni les parents ne regardent plus loin; ni, par conséquent, moi non plus.*[84]

Különös, vidám, zajos kis világ volt ez az iskola; nagy gonddal virágok mögé rejtették a láncokat: a katolicizmus finoman áthatotta egész szervezetét: nagymértékű engedékenység testi örömökben (hogy úgy mondjam) és ellensúlyozásul féltékeny szellemi megszorítások. A lelkeket rabszolgaságban kell tartani; meg kell azonban akadályozni, hogy ezen elgondolkozzanak s eltűnődjenek, s épp ezért annál inkább megragadtak és felhasználtak minden alkalmat testük felüdítésére. Itt is, akárcsak máshol, arra törekedett az EGYHÁZ, hogy nevelése eredményeképpen a gyermekek testileg erőteljesek, lélekben gyengék legyenek; kövérek, pirospozsgásak, makkegészségesek, vidámak, tudatlanok, olyanok, akik nem gondolkoznak, és nem kérdezősködnek. „Egyél, igyál és élj! - mondja az egyház. - Törődj a testeddel; a lelkedet bízd rám. Én gondozom a lelkedet, én irányítom: és én biztosítom végső sorsát." Olyan alku ez, amelyben minden igaz katolikus nyertesnek hiszi magát. Lucifer sem ígér mást: „Néked adom mindezt a hatalmat és ezeknek dicsőségét; mert nékem adatott, és annak adom, akinek akarom. Azért ha te engem imádsz, mindez a tied lesz."

Abban az időben - a nyár érett ragyogásában - Madame Beck háza a vidámság tanyája lett, már amennyire ez iskolában lehetséges. Egész nap tárva-nyitva álltak a széles, összecsukható ajtók s a kétszárnyú ablakok: állandóan napsütéses, szép idő járta: a felhők a távolba tűntek, messze elvonultak a tenger felé, ahol bizonyára összegyűltek, s ott gomolyogtak a szigetek körül - mint aminő Anglia is, a ködök drága hazája. A száraz kontinens egén felhőnek nyoma sem látszott. Sokkal többet tartózkodtunk a kertben, mint fedél alatt: a tanítást is meg az étkezéseket is a nagy lugasban, a *grand berceau*-ban tartottuk meg. Azonkívül várakozással tekintettek a szünidő elé, amikor a szabadság szinte szabadossággá vált. A nagy őszi vakációtól két hónap választott el bennünket; de még előtte egy nagy napot, egy fontos ünnepséget szertartásosan meg kellett ünnepelnünk: ez nem volt más, mint Madame születésnapja.

Az ünnepség megszervezése főként Mademoiselle St. Pierre hatáskörébe tartozott; Madamenak ugyanis félre kellett húzódnia, nem érdeklődhetett, nem is tudhatott arról, amit tiszteletére rendeznek. Azt meg éppenséggel nem tudta, nem is gyanította, hogy minden évben gyűjtést rendeznek az egész iskolában, hogy tetszetős ajándékkal lepjék meg. Az olvasó finom tapintata hagyja itt figyelmen kívül a titkos, rövid megbeszéléseket, melyeket e tárgyban Madame szobájában lefolytattak.

- Mit szeretne az idén? - kérdezte párizsi helyettese.

- Ugyan, nem számít. Teljesen mindegy. Szegény gyerekek, tartsák csak meg azt a pár frankjukat. - Madame felöltötte jótékony és szerény arculatát.

St. Pierre kisasszony előretolta az állát; ismerte ő Madame-ot; jóságos arckifejezését „grimasz" néven emlegette. Soha egy pillanatra sem volt hajlandó ilyesmit komolyan venni.

- *Vite!*[85] - sürgette hidegen. - Nevezze meg a tárgyat. Mi legyen, ékszer, porcelán, divatáru vagy ezüst?

---

[84] Nagyon jól tudom, hogy nincsenek elvei, sőt talán erkölcse sem: magatartása az osztályban mindig megfelelő, sőt bizonyos méltóság tölti el: ennél több nem kell. Sem a tanítványok, sem a szülők nem tekintenek messzebbre; ennélfogva én magam sem.

[85] Gyorsan!

- *Eh bien! Deux ou trois cuillers et autant de fourchettes en argent.*[86]

Az eredmény egy csinos tok volt, benne pedig háromszáz frank értékű ezüsttárgy.

A születésnapi program a következő volt: az ajándék átadása, ünnepi lakoma a kertben, színielőadás (a növendékek és tanárok egyaránt felléptek), vacsora és tánc. Az egész nagyon fényűzőnek tűnt nekem, amennyire emlékszem. Zélie St. Pierre értett az ilyesmihez, és ügyesen rendezett el mindent.

A legfontosabb szám a színdarab volt: egyhavi előkészületet igényelt. Nagy gondot okozott a szereplők megválasztása: érzék kellett hozzá; azután következett a színpadi beszéd és magatartás betanítása, valamint számtalan fárasztó próba. Mindehhez, amint könnyen elképzelhető, St. Pierre kisasszony egymagában nem volt elegendő: más képességekre, sokoldalúbb műveltségre volt itt szükség, mint amivel az ő kelléktára büszkélkedhetett. E tulajdonságokat Paul Emanuel úr, az irodalom tanára, testesítette meg. Sosem jutott osztályrészemül, hogy jelen lehessek Paul úr színpadi oktatásán, de sokszor láttam, amint áthaladt a *carré*-n (a szögletes hall volt ez, a lakóház és az iskolaépület közölt). Meleg estéken, amikor ajtó-ablak tárva volt, hallottam is előadásait, nevét anekdotaszerű történetekben minduntalan emlegették, és ezek az én fülembe is eljutottak. Különösen régi ismerősünk, Ginevra Fanshawe kisasszony, akit a színjáték főszereplőjéül szemeltek ki, vette éles nyelvére, ő tömte tele a fejemet az effélékkel, és elbeszélését a tanár viselt dolgainak és mondásainak idézésével fűszerezte. Ginevra irtózatosan csúfnak tartotta Emanuel urat, és azt állította, hogy valósággal elborzad, ha lépteit vagy a hangját meghallja. A kis emberke valóban komor jelenség volt: természete harapós és rideg. Még az én szememben is faragatlanság benyomását keltette, rövidre nyírt fekete hajával, bozontos szemöldökével, sovány arcával, széles, remegő orrcimpáival, mogorva tekintetével és izgága viselkedésével. Ingerlékeny ember volt; kihallatszott, milyen dühösen szidja a gondjaira bízott félszeg csoportot. Némelykor heves kitöréssel támadt műkedvelő gárdájára, szemükre vetette, hogy hamis felfogásban játszanak, hidegek, nem érzik át szerepüket, előadásuk gyenge.

- *Écoutez!* - kiáltott fel; és harsogott a hangja az egész házban, akár a trombita. Mikor ugyanazt elmondta utána Ginevra, Mathilde vagy Blanche halk csengettyűhangja, elképzelhette az ember, miféle dührohamot váltott ki belőle az effajta bágyadt visszhang.

- *Vous n'êtes donc que des poupées?* - hallottam mennydörögni. - *Vous n'avez pas de passions... vous autres? Vous ne sentez donc rien? Votre chair est de neige, votre sang de glace? Moi, je veux que tout cela s'allume, qu'il ait une vie, une âme!*[87]

Hiábavaló igyekezet! És mikor ő maga is rájött, hogy hiábavaló, egyszerre felhagyott az egésszel. Eddig egy nagy tragédiát próbált nekik betanítani; ezt most darabokra tépte, és másnap egy könnyű kis semmitmondó vígjátékkal állt elő. Erre már szívesebben vállalkoztak; ő pedig szó szerint beleverte kerek kis kobakjukba.

Mademoiselle St. Pierre felügyelt Emanuel úr minden tanítására, mint velem közölték, azért, mert csiszolt modorával, figyelmességével, tapintatával és kecsességével kedvezően hat a tanárra. Az bizonyos, értett hozzá, hogy egy időre megnyerje tetszését annak, akinek akarja; ez az érzés azonban sohasem volt tartós: egyszer csak elillant, akár a harmat, eltűnt, mint az ökörnyál.

---

[86] Hát legyen! Két-három kanál és ugyanannyi villa ezüstből.

[87] Hallgassanak! Hát maguk csak bábuk? Nincs magukban szenvedély... maguk ott? Hát nem éreznek semmit? Hóból van a húsuk, és jégből a vérük? Én azt akarom, hogy minden lángra lobbanjon, hogy élet legyen benne és lélek.

Azt a napot, mely Madame születésnapját megelőzte, éppúgy szünetnek nyilvánították, mint az ünnepet magát. Ezt szánták átrendezésre, takarításra, rendezkedésre és a három tanterem feldíszítésére. Vidám sürgölődésben volt az egész ház. Egy csendes, magának való személy sem fent, sem lent nem találhatott ilyenkor egyetlen zugot sem, ahol békességben maradhatott volna - nem tehettem mást, a kertbe menekültem. Egész nap ott bolyongtam vagy üldögéltem magamban, melegedtem a napon, vagy árnyékba húzódtam a fák között, és a magam gondolataiban találtam társaságot. Jól emlékszem még, hogy aznap emberi lénnyel mindössze két mondatot ha váltottam: mégsem éreztem magam magányosnak, boldog voltam, hogy nyugtomat hagyják. A szemlélőnek csak végig kellett mennie egyszer-kétszer a szobákon, rögtön láthatta, mekkora változások történtek. Hogyan varázsoltak elő öltözőt a szereplőknek, és emeltek színpadot. Paul Emanuel úr St. Pierre kisasszonnyal karöltve irányított mindent, s egy csoport lázban égő növendék, beleértve Ginevra Fanshawe-t, vidáman tevékenykedett kezük alatt.

Elérkezett a nagy nap. Felhőtlen, meleg idő volt, egész estig forrón tűzött a nap. Minden ajtó, minden ablak nyitva állt, s ez is a nyár szabadságát érzékeltette... és teljesnek is látszott a szabadság az egész nap során. Tanárok és növendékek köntösben és hajcsavaróval jelentek meg a reggelinél: képzeletükben már most *avec délices*[88] látták az esti pompás ruhákat, ezért délelőtt gyönyörrel élvezték a rendetlenséget; mint a városatya, aki előkészületül a bankettre, egész nap böjtöl. Reggel kilenc órakor fontos személyiség jelent meg a színen, a *coiffeur*. Szentségtörés, de meg kell mondanom, hogy a fodrász a kápolnában rendezte be főhadiszállását, és ott a szenteltvíztartó, a gyertya és a feszület tőszomszédságában gyakorolta csodatevő művészetét. Sorra hívták oda a lányokat, egymás után kezelésbe vette őket. A hajuk sima lett és ragyogó, akár a gyöngyház, makulátlan fehér vonalként haladt benne a választék, a görögös hajfonatok ragyogtak, mintha lakkozva lennének. Én is sorra kerültem, és alig hittem, hogy az én képemet vetíti vissza a tükör, úgy elbámultam a dús, barna hajfonatokon... Attól tartottam, nem mind a sajátom, és több helyen meg kellett húzogatnom, hogy meggyőződjem az ellenkezőjéről. Akkor már magam is elismertem, hogy ez a *coiffeur* valóban elsőrendű művész, aki jelentéktelen anyagból is a legtöbbet varázsolja elő.

A kápolna bezárult, és most már a hálóterem lett a mozgás, készülődés, cicomázás különösen élénk színtere. Számomra akkor is rejtély volt, máig is az maradt, hogyan lehet annyi időt eltölteni s oly keveset végezni. A művelet aprólékosnak, elmélyültnek, hosszan tartónak látszott: az eredmény csekélynek. Vakító fehér muszlinruha széles kék szalagövvel (a Boldogságos Szűz színe), egy pár fehér vagy szalmasárga glaszékesztyű... ez volt a gálaegyenruha, s ennek a felöltésére az egész ház, tanítónők és növendékek egyformán, három gyötrelmes hosszú órát fordítottak. De ha egyszerű is, meg kell hagyni, az öltözék tökéletes volt... tökéletesen divatos, jól szabott, üde; a hajviselet is rendkívüli ízléssel, bár kissé merev ízléssel remekbe készült... idomult a labassecouri körvonalakhoz, másfajta, könnyedebb szépséghez túl merev lett volna... az általános hatás egészben véve elfogadható volt.

E sok átlátszó, hófehér anyag között, jól emlékszem, úgy éreztem magam, mintha egyedüli árnyékfolt lennék a fény mezején. Nem volt bennem bátorság, hogy ilyen áttetsző, fehér ruhát öltsek magamra; de feltétlenül könnyű anyagot kellett viselnem - az idő és a helyiségek oly forrók voltak, hogy vastag anyagot nem lehetett volna elbírni. Ennélfogva vagy egy tucat üzletet átkutattam, amíg valami fátyolszerű kelmét találtam, bíborba játszó szürkét: egyszóval olyan színűt, mint mikor borongós köd szállja meg a hangafüves mezőt. A *tailleuse*-öm[89]

[88] Élvezettel.

[89] Varrónőm.

valóban kedves volt, és csakugyan remekelt, olyan szépen megvarrta. Pedig amikor meglátta, kritikusan megjegyezte: *Si triste - si peu voyant.*[90] Mégis eleget tett a divat parancsoló törvényének: még arra is tekintettel volt, hogy nekem nincs se virágom, se ékszerem, amivel öltözékemet élénkítsem: sőt mi több, a természet sem ajándékozott meg rózsás arcbőrrel.

Efféle fogyatékosságokról megfeledkezhetünk a mindennapi munka favágásszerű egyhangúságában, de árnyékot vet ránk e mostanihoz hasonló ragyogó alkalmakkor, mikor minden szépség teljes pompájában kivirul.

Én azonban borongós öltözékemben otthonosan és fesztelenül éreztem magam; s ez sokat ért, mert ha ragyogóbb vagy feltűnőbb ruhát viselek, bizonyára nem lett volna meg ez a jó érzésem. Madame Beck alaposan szemügyre vett; ruhája éppoly kevéssé volt kihívó, akár az enyém, csakhogy ő karkötőt is viselt és egy remek kövekkel ékített pompás melltűt. A lépcsőn találkoztunk össze véletlenül, rám mosolygott, és elismerően bólintott felém. Nem mintha azt gondolná, hogy csinos vagyok - ilyesmire nem terjedt ki érdeklődése -, csak úgy vélte, *convenablement, décemment* öltöztem az alkalomra, és *la Convenance ét la Décence*[91] volt Madame hitének két istensége. Meg is állt, kesztyűs kezét vállamra tette - hímzett, illatos zsebkendőt tartott benne -, és gúnyosan súgta fülembe véleményét a többi tanítónőről (akiket szemtől szembe éppen az imént dicsért meg).

- A legnagyobb képtelenség - mondta -, hogy egyesek, *des femmes mûres* úgy öltöznek, mint a tizenöt éves lányok... *quant á la St. Pierre elle a l'air d'une vieille coquette qui fait l'ingénue.*[92]

Mivel jó néhány órával mindenki más előtt elkészültem az öltözködéssel, örömet találtam abban, hogy bevettem magam nem a kertbe - mert ott az asztalok felállításával, székek elhelyezésével szorgoskodott a személyzet, terítettek, s mindent elrendeztek a lakomához -, hanem a tantermekbe, mert azok most üresek voltak, csendesek, hűvösek és tiszták. A falak frissen festve, a deszkapadló felsúrolva, szinte még fel sem száradt; nagy vázákban frissen vágott virág díszítette a bejáratot, és vadonatúj függöny szépítette az óriás ablakokat.

Visszavonultam az első osztályba; kisebb, csinosabb helyiség volt ez, mint a többi, s az üveges könyvszekrényből, melynek kulcsát magamnál hordtam, kiválasztottam egy kötetet, melyet címe után érdekesnek gondoltam, és leültem olvasni. A tanterem üvegajtaja a nagy lugasra nyílt; akácvirág simogatta az üvegtáblákat, illata összevegyült a másik oldalon viruló rózsa illatával. A rózsabokorban vidáman és serényen zümmögtek a méhek. Olvasni kezdtem. Rám borult a nyugalom, a langyos, kellemes magány, körülvett a halk zümmögés, s míg lassanként szertefoszlott a szöveg értelme, a látvány a szemem elől, elkalandoztam az álmodozás birodalmába, álomország mélyére... E pillanatban különösen éles csöngetés hangzott fel a kapunál. E sokat használt eszközt ezúttal különös türelmetlenséggel szólaltatták meg, s ez visszazökkentett öntudatomba.

Ezen a napon úgyszólván egész délelőtt szólt a csengő, mert munkások, cselédség, *coiffeur*-ök, *tailleuxe*-ök jöttek-mentek szüntelenül. Ésszerűen az is várható volt, hogy szól majd egész délután is, mivel vagy száz bejáró növendék érkezik fogaton vagy fiákeren; sőt azt sem várhatta az ember, hogy estére elhallgat, mert akkor már a szülők és ismerősök jönnek meg, tódulnak be a színielőadásra. Ilyenformán egy csöngetés - még a legélesebb csöngetés is -

---

[90] Oly szomorú, oly kevéssé mutatós.

[91] Megfelelően, illendően... Alkalmazkodás és illemtudás.

[92] Érett nők... ami St. Pierre-t illeti, olyan, mint egy kacér vén nőszemély, aki adja az ártatlant.

természetes dolog volt. Annak azonban, melyről az imént szóltam, valami sajátos hangja volt, mely előzte álmomat, s a könyv is lecsúszott ölemből.

Lehajoltam, hogy felvegyem, s ekkor határozott, szapora lépteket hallottam, amint az előcsarnokon és a folyosón át, keresztül a *carré*-n, az első és második osztályon, majd a *grand salle*-on végig gyorsan, szabályosan, állhatatosan közeledtek. Az első osztály csukott ajtaja - ahol meghúzódtam - nem nyújtott védelmet: feltárult, és egy felöltő és egy sapka töltötte be az ajtónyílást; két szem előbb tétován, aztán mohón tapadt rám.

- *C'est cela!* - szólalt meg egy hang. - *Je la connais; c'est l'Anglaise. Tant pis. Toute Anglaise, et par conséquent toute bégueule qu'elle soit... elle fera mon affaire, ou je saurai pourquoi.*[93]

Aztán meglehetősen udvariasan (azt hiszem, úgy képzelte, nem hallottam meg az iménti sértő motyogását), de az elképzelhető legförtelmesebb kiejtéssel, így szólt hozzám:

- Miss... játszani kell magának: ragaszkodom hozzá.

- Mit tehetek önért, Paul Emanuel úr? - kérdeztem. Mert ő volt az, Paul Emanuel, méghozzá nem kevéssé izgatott lelkiállapotban.

- Játszania kell. Hiába vonakodik, ráncolja a homlokát, vagy szenteskedik. Én tanulmányoztam a koponyáját azon az éjszakán, amikor ide érkezett; ismerem a képességeit: ön tud játszani. Feltétlenül játszania kell.

- De hogyan, Paul úr? Hogy gondolja ezt?

- Nincs vesztegetni való időnk - folytatta, de áttért a francia beszédre -, dobja félre a vonakodást, mindenféle kifogást, ürügyet. Át kell vennie egy szerepet.

- A *Vaudeville*-ben.

- A *Vaudeville*-ben, amint mondta.

Rémületemben a lélegzetem is elakadt. Mit akar tőlem ez a kis ember?

- Ide figyeljen - mondta. - Előadom a dolgot, ön pedig igennel vagy nemmel felel; és válaszának megfelelően becsülöm önt ezután.

A rendkívül ingerlékeny természet félig-meddig visszafojtott indulatában tüzelt az arca, a tekintete szikrát vetett. Az effajta természet - meggondolatlan, érzelgős, ingadozó, mogorva, érzékeny és mindenekfelett hajthatatlan - könnyen erőszakossá és makaccsá válik. Hallgatás és figyelem a legjobb orvosság: várakozón néztem rá.

- Az egész ünnepség kudarcba fullad - kezdte. - Louise Vanderkelkov megbetegedett... legalábbis azt állítja az a lehetetlenül nevetséges mamája. A magam részéről meg vagyok róla győződve, nyugodtan játszhatna, ha akarna: csak éppen a jóakarat hiányzik. Őrá osztottunk egy szerepet, amint tudja, vagy talán nem tudja... teljesen mindegy: e szerep nélkül fennakad az egész darab. Már csak néhány órája van, hogy betanulja: nincs olyan leány ebben az iskolában, aki hallgatna a szóra, és vállalná a feladatot. Ezenfelül nem is érdekes, nem is kellemes szerep; az a csúnya *amour propre*,[94] ami bennük van... ez az alantas tulajdonság, amelyből oly sok szorult a nőkbe... el is riasztaná őket. Az angol nők talán a legjobbjai vagy legrosszabbjai

---

[93] Ez az!... Ismerem őt; az angol nő az. Annál rosszabb. Teljesen angol és ennélfogva bármennyire kényeskedő is... teljesíteni fogja, amit akarok, vagy tudom majd, mit teszek.

[94] Hiúság.

nemüknek - *(Dieu salt que je les déteste comme la peste ordinairement)*[95] - ezt ritka fogai közt motyogta -, most egy angol hölgyhöz fordulok, hogy mentsen meg. Mi a válasza, igen vagy nem?

Ezer ellenvetés rajzott agyamban. Az idegen nyelv, a rövid idő, a nyilvános szereplés... a hajlandóság meghátrált, a képesség ingadozott, a beképzeltség (az a csúnya tulajdonság) reszketett. „Nem, nem, nem", tiltakoztak egybehangzóan. Aztán feltekintettem Paul úrra, láttam elgyötört, lázas, könyörgő tekintetét, bizonyos kétségbeesést minden fenyegetésen át, és kicsúszott számon a szó: *oui*. Ridegsége egy pillanat alatt felengedett, öröm suhant át rajta: gyorsan felszegte fejét, majd így folytatta:

- *Vite à l'ouvrage!*[96] Itt a könyv; itt a szerepe: tessék, olvassa.

Én pedig olvastam. Nem dicsért; némely fordulatnál egyenesen szitkozódott és toporzékolt. Kioktatott, hogy csináljam: engedelmesen utánoztam. Kellemetlen szerep volt - egy férfit, valami üres fejű frátert kellett alakítanom. Nem önthettem bele se érzést, se lelket: utáltam az egészet. A darab - értéktelen semmiség - két rivális vetélkedése körül forgott, akik egy csél-csap nőszemély kezét akarták elnyerni. Az egyik szerelmest úgy hívták: *Ours*, medve - jó szándékú, gáláns, de faragatlan ember, afféle csiszolatlan gyémánt; a másik viszont pillangó volt, bőbeszédű és álnok. Nekem kellett pillangónak, bőbeszédűnek és álnoknak lennem.

Megtettem, ami tőlem telt... ez persze nem volt valami sok. Rosszul játszottam; tudom, fel is ingereltem Paul urat. Valósággal tajtékzott. Összeszedtem minden erőmet, törekedtem többet tenni, mint amennyi telik tőlem. Úgy hiszem, elismerte jó szándékomat: kijelentette, hogy részben meg van velem elégedve.

- *Ça ira!* - kiáltotta. Hangok hallatszottak fel a kertből, fehér ruhák lebegtek a fák között. - Vissza kell vonulnia - mondta most. - Egyedül maradni, és megtanulni a szerepet. Jöjjön velem.

Nem adott sem időt, sem módot, hogy dönthessek, máris azon vettem magam észre, hogy magával ragad, akár a forgószél, felfelé a lépcsőn, két lépcsőfordulón, sőt már a harmadikon is túljártunk, mert ez a tüzes kis emberke, úgy látszik, mindenütt ösztönösen kiismerte magát; végül az elhagyatott padlásra vonszolt, betuszkolt, rám zárta az ajtót, mert a kulcs a zárban volt, ő pedig zsebre tette, s azzal eltűnt.

A padlás nem volt valami kellemes hely: azt hiszem, Paul úr nem is tudta, milyen sivár helyre hozott, különben bizonyára nem zárt volna be minden teketória nélkül. A nyári hőségben forró volt, akár Afrika; télen jeges, akár Grönland. Dobozokkal, hulladékkal, lim-lommal volt tele; ócska ruhák függtek festetlen falain, a mennyezetet pókháló szőtte be.

Köztudomású, hogy patkányok, svábbogarak, férgek tanyája... sőt, azt suttogta a fáma, hogy a kerti apáca-kísértet egyszer itt is megjelent. A helyiség egyik végét félhomály takarta, és hogy még rejtelmesebbé tegye a környezetet, ócska, durva szövésű függöny húzódott rajta végig. Vállfákon függő téli ruhákat takartak el vele, melyek úgy csüngtek ott, mint a gonosztevők a bitófán. Úgy mondják, e ruhák, s e függöny mögül lépett elő az Apáca. Én nem hittem ebben, és emiatt semmiféle nyugtalanság nem gyötört; láttam azonban egy jól megtermett, hosszú farkú patkányt, amint éppen előlopakodott valamelyik mocskos zugból; és a szemem számos svábbogárra vetődött, melyektől csak úgy feketéllett a padló. Mindez jobban felzaklatott, mint

---

[95] Isten tudja, hogy utálom őket, akár a pestist, rendszerint.

[96] Gyorsan munkához.

amennyire bölcsnek látszik, de nemcsak ez, hanem a por, a szemét és a fojtó hőség is idegesített. A hőség éppenséggel elviselhetetlenné vált volna, ha nem sikerül kinyitnom és kitámasztanom a padlásablakot, melyen friss levegő áradt be. E nyílás alá húztam egy nagy üres ládát, fölébe tettem egy kisebb ládikát, mind a kettőről gondosan letörülgettem a port, majd összefogtam a szoknyámat (emlékezzék rá az olvasó, a legjobb ruhám volt rajtam, ennélfogva volt okom, hogy vigyázzak rá), óvatosan elrendeztem, és felmásztam rögtönzött trónusomra. Leültem, és nekifogtam feladatomnak; tanultam szerepemet, de egy pillanatra sem feledkeztem meg a nyüzsgő svábbogarakról, nem is szólva a patkányokról, amelyektől halálosan iszonyodtam.

Először úgy véltem, olyasmire vállalkoztam, amit lehetetlen véghezvinni. Elhatároztam hát, hogy megteszem, ami tőlem telik, s beletörődöm a bukásba. Hamarosan rájöttem azonban, hogy egy szerep ilyen rövid darabban nem olyasmi, amit néhány órán belül meg ne lehetne tanulni. Tanultam, tanultam, először csak magamban, később aztán fennhangon. Biztonságban voltam emberi hallgatóság elől, eljátszottam szerepemet a padlás bogarainak. Behatoltam a szerep ürességébe, csélcsapságába, hamisságába, tüzelt a türelmetlenség és a bosszúság, s megbosszultam magam ezen a himpelléren, s olyan álnok figurát faragtam belőle, amilyen csak telt tőlem.

Gyakorlás közben telt a délután: a nap estébe hajlott; én pedig, mivel reggeli óta egy falatot sem ettem, borzasztó éhséget éreztem. Most jutott eszembe a kerti lakoma, bizonyára mindent felfaltak odalenn. (Láttam az előcsarnokban egy kosárra való *pâté à la créme*-et,[97] amelyet szerintem a szakácsművészet nem múlhat felül.) Egy ilyen *pâté* vagy akár csak egy kis darab piskótatészta nagyon kedvemre való lett volna most; és vágyam efféle nyalánkságok iránt csak növekedett, mikor nyilvánvaló lett a zord valóság, hogy a szünnapot koplalva fogságban töltöm. Bár a padlás távol esett a kaputól és az előcsarnoktól, halkan ide is elhatolt az örökösen szóló csengő hangja meg az elgyötört kövezeten szünet nélkül gördülő kerekek zaja. Tudtam, hogy zsúfolásig megtelt a ház is és a kert is, hogy mindenki vidám és boldog odalent. Itt egyre jobban sötétedett: most már nem láttam a svábbogarakat, de csak annál jobban reszkettem, hogy észrevétlenül felmásznak rám, ellepik trónusomat, és beférkőznek szoknyáim közé. Türelmetlen voltam és sértődött, s újra kezdtem szerepem próbáját, csak azért, hogy agyonüssem vele az időt. Éppen a végére értem, mikor meghallottam a kulcs régen várt zörrenését a zárban... számomra ez éppenséggel nem volt kellemetlen hang. Paul úr (a szürkületben is láttam, hogy *valóban* Paul úr volt az, mert annyi fény még mindig beszűrődött, hogy rövidre nyírt hajának bársonyos feketeségét, homlokának elefántcsont sápadtságát láthassam) benézett hozzám.

- Bravó! - kiáltott a nyitott ajtóban a küszöbön. - *J'ai tout entendu. C'est assez bien. Encore!*[98]

Egy pillanatig haboztam.

- *Encore!* - szólt rám szigorúan. - *Et point de grimaces! À ba la timidité!*[99]

Újra végigmentem szerepemen, de félig sem olyan jól, mint az imént magamban.

- *Enfin, elle sait* - mondta kissé elégedetlenül -, az ember ne legyen túlságosan igényes vagy követelőző ilyen körülmények között. - Majd még hozzáfűzte: - Maradt még húsz perce az előkészületekre: *Au revoir!*[100] - Azzal menni készült.

---

[97] Pástétommal töltött apró sütemény.

[98] Mindent hallottam. Elég jó. Még egyszer!

[99] Még egyszer! Semmi fintor! Le a félénkséggel!

- Monsieur - szóltam utána felbátorodva.

- *Eh bien. Qu'est-ce que c'est, Mademoiselle?*[101]

- *J'ai bien faim.*[102]

- *Comment vous avez faim! Et la collation?*[103]

- Arról semmit sem tudok. Nem is láttam, hiszen bezárt ide.

- *Ah! C'est vrai*[104] - kiáltott fel.

Egy perc sem telt bele, üresen maradt trónom s a padlás is, mert egy újabb forgószél csak éppen ellentétes irányú, mint az, mely ide felhozott a padlásra, nyomban lefelé sodort... le... le egészen a konyháig. Már azt hittem, a pincébe kerülök. A szakácsnő erélyes utasítást kapott, hogy teremtsen elő ételt számomra, én pedig éppoly erélyes felszólítást kaptam, hogy egyem. Legnagyobb örömömre az étkezés kávéra és süteményre korlátozódott: attól féltem, bort és édességet tesznek elém, amit nem szeretek. Honnan sejtette meg Paul úr, hogy a *petit pâté à la crème*-re vágyom, arról fogalmam sincs; de kiment, és valahonnan előkerített nekem egyet. Vonakodás nélkül ettem-ittam, végére hagytam a *petit pâté*-t *bonne bouche*-nak[105]. Paul úr felügyelt étkezésemre, és szinte többet erőszakolt belém, mint amennyit kívántam.

- *À la bonne heur* - kiáltott, mikor jeleztem, hogy most már igazán nem megy tovább, és felemelt kézzel tiltakoztam, hogy kíméljen meg, ne tömje belém a zsömlét, melyet megkent vajjal. - Még azt képzeli rólam, hogy zsarnok vagyok meg kékszakáll, és holtra éheztetek nőszemélyeket a padláson; pedig szó sincs ilyesmiről. Nos, Mademoiselle, érez-e magában erőt és bátorságot a fellépéshez?

Azt feleltem, azt hiszem, érzek; bár őszintén szólva olyan zavart voltam, hogy alig tudtam volna megmondani, mit érzek: de ez a kis ember ama lények közé tartozott, akikkel nem lehet szembeszállni, hacsak olyan elsöprő erővel nem rendelkezik valaki, hogy egészen összezúzza őket.

- Akkor hát jöjjön - mondta, s kezét nyújtotta.

Én is nyújtottam a magamét, ő pedig ismét rohanásba kezdett; engem is magával sodort, rohannom kellett, hogy lépést tarthassak vele. A *carré*-ban megállt egy pillanatra; a helyiséget nagy lámpák világították be; tárva-nyitva álltak a tantermek ajtói, szélesre tárták a kertre vezető ajtókat is. Hordókba ültetett narancsfák, hosszú szárú cserepes virágok sorakoztak a bejárat mindkét oldalán. Estélyi ruhás hölgyek, urak sétáltak, álldogáltak a virágok között. Odabent a tantermek zsúfolásig tele integető, csevegő, rózsaszín, világoskék és áttetsző fehér, lenge ruhás, hullámzó sokasággal. Csillárok szórták a fényt; és a messzeségből ide látszott a színpad, az ünnepélyes zöld függöny, elöl a rivaldalámpák sora.

- *N'est pas que c'est beau?* - kérdezte kísérőm.

---

[100] Végre tudja... Viszontlátásra.

[101] Nos, mi az, kisasszony?

[102] Nagyon éhes vagyok.

[103] Hogyhogy éhes! És a kerti lakoma?

[104] Ah! Igaz.

[105] Ínyencfalatnak.

Azt feleltem volna, csakugyan szép, de a szívem a torkomban dobogott. Paul úr ezt is észrevette, kissé oldalba bökött, és megrázott.

- Mindent megteszek, ami tőlem telik, de szeretnék túllenni már az egészen - mondtam; aztán még megkérdeztem: - Át kell hatolnunk ezen a tömegen?

- Semmi esetre sem: annál én jobban értek a rendezéshez. A kerten át kerülünk be... így ni.

Egy perc múlva a szabadban voltunk: a hűvös, csendes este kissé felüdített. Holdtalan este volt, de a nyitott ablakokból kivetődő fény megvilágította az udvart és még a sétányokat is - valamennyire. Felhőtlen volt az ég, és csodaszép, reszkető, eleven fényeivel. Milyen enyhék az esték a kontinensen! Mily szelídek, balzsamosak és biztonságosak! Nyoma sincs a tengeri ködnek; nincs borzongató nedvesség: az esték derűsek, akár a dél, üdék, mint a hajnal.

Átvágtunk az udvaron és a kerten, s az első osztály üvegajtajához értünk. Nyitva állt, mint valamennyi ajtó azon az estén; beléptünk, s akkor Paul úr egy kis szobába vezetett, mely az első osztályt elválasztotta a nagy díszteremtől. Elkápráztatott ez a helyiség, annyira fényben úszott, szinte belesüketültem, oly nagy volt a zaj; majd megfulladtam, akkora volt a hőség, fullasztó a zsúfoltság.

- *De l'ordre! Du silence!*[106] - kiáltott Paul úr. - Miféle káosz ez? - kérdezte. Nyomban csend lett. Néhány szóval és alig több kézmozdulattal a jelenlevők felét kitessékelte, s a bent maradók között rendet teremtett. Valamennyien színpadi öltözékben voltak már: ők voltak a szereplők, a helyiség pedig az öltöző. Paul úr bemutatott engem. Mindenki rám bámult; néhányan kuncogtak. Ez meglepetés volt: senki se várta volna, hogy az angol kisasszony *vaudeville*-szerepet vállal. A csodálatos jelmezben pompázó Ginevra Fanshawe, aki lenyűgözően szép volt, tágra nyitott szemmel bámult rám. Csak úgy sugárzott a jókedvtől, cseppet sem volt félénk vagy szégyenlős, sőt valósággal elbűvölte a gondolat, hogy százak szeme láttára ragyoghat... Megjelenésem elképesztette. Felkiáltott volna, de Paul úr őt is meg a többieket is féken tartotta.

Miután mindenkit szemügyre vett, és szóvá tett minden bírálnivalót az egész társaságon, felém fordult:

- Önnek is át kell öltöznie a szerepéhez.

- Bizony... mégpedig férfiruhába! - kiáltott fel Zélie St. Pierre, és előlépett; majd tettre készen hozzáfűzte: - Majd én felöltöztetem.

Férfiruhában fellépni nem volt kedvemre való, nem is illett hozzám. Beleegyeztem, hogy férfi néven szólítsanak, vállaltam a szerepet; de ami az öltözéket illeti... *halté là!* Azt már nem. Maradok a ruhámban; történjen bármi. Felőlem mennydöröghet, dühönghet Paul úr: maradok a saját ruhámban. Meg is mondtam, mégpedig elszántan és határozottan, akármilyen halkan és bizonytalanul is hangzott.

Paul úr azonban nem kezdett mindjárt mennydörögni és dühöngeni, amint vártam: nem szólt semmit. Zélie viszont ismét közbevágott:

- Valóságos *petit maître* válik belőle. Tessék, itt van a ruha, megvan minden: kicsit nagy lesz, de majd megigazítom, jöjjön, *chère amie... belle Anglaise!*

Fintorgott, mert éppenséggel nem voltam *belle*! Elkapta a kezemet, és ráncigálni kezdett. Paul úr rendületlenül csak állt egy helyben... közömbösen.

---

[106] Rendet! Csendet!

- Ne ellenkezzék - folytatta St. Pierre, mert erősen ellenkeztem. - Mindent el fog rontani, tönkreteszi a darab derűjét, az egész társulat élvezetét, mindent feláldoz a maga *amour-propre*-jának. Nagy kár... Monsieur sohasem fog belemenni ebbe.

Paul úr tekintetét kereste. Én is hasonlóképpen lestem a pillantását. Előbb rá, aztán rám tekintett.

- Elég! - mondta halkan, s megállította St. Pierre-t, aki egyre azon erőlködött, hogy maga után vonszoljon engem. Mindenki figyelt, hogyan fog dönteni. Nem volt haragos, nem volt ingerült; ezt észrevettem és felbátorodtam.

- Nem tetszik önnek ez az öltözék? - kérdezte, s a férfiruhára mutatott.

- Egy-két darab ellen nincs kifogásom, de úgy, amint van, nem veszem fel.

- Hogy gondolja hát? Férfiszerepet vállal, és női ruhában akar színpadra lépni? Igaz, hogy műkedvelő játék... *vaudeville de pensionnat*; bizonyos módosításokhoz hozzájárulok, de valaminek ki kell fejeznie, hogy ön most az erősebb nemhez tartozik.

- Meg is teszem, Monsieur; de azt a magam módján kell elrendeznem: ne avatkozzék bele senki; ne kényszerítsenek rám semmit, magam akarok felöltözni.

Monsieur egy szót sem szólt, csak kivette a jelmezt St. Pierre kezéből, átnyújtotta nekem, s engedélyt adott, hogy visszavonuljak az öltözőbe. Mikor végre magamra maradtam, megnyugodtam, és megfontoltan munkához láttam. Megtartottam női ruhámat, úgy, amint volt, csak mellényt húztam föléje, majd gallért, nyakkendőt s egy rövid felöltőt; mindez az egyik növendék bátyjának a holmija volt. Kibontottam hajfonataimat, szorosra összefogtam hosszú, fekete hajamat, frufrumat féloldalra simítottam, kalapot és kesztyűt fogtam a kezembe, és kiléptem. Paul úr várt rám, és vártak a többiek is. Szemügyre vett.

- Intézeti színjátékban elfogadható - jelentette ki. Aztán nem is barátságtalanul hozzátette: - *Courage, mon ami! Un peu de sang froid... un peu d'aplomb, M. Lucien, et tout ira bien!*[107]

St. Pierre fagyos kígyómodorában ismét fintorgott.

Izgatott voltam és ingerlékeny, nem tudtam megállni, hogy felé ne forduljak, s ki ne jelentsem, ha ő nem hölgy volna, én magam pedig úriember, indíttatva érezném magam, hogy párbajra hívjam.

- Az előadás után, előadás után... - mondotta Paul úr - magam osztom ki a pisztolyokat önök között, és lezárjuk az ügyet előírás szerint: ez se lesz egyéb, csak a régi versengés folytatása Franciaország és Anglia között.

Most már közeledett a nagy pillanat, az előadás kezdete. Paul úr felsorakoztatott bennünket maga előtt, röviden szólt hozzánk, akár a tábornok a katonákhoz, mielőtt tüzet parancsol. Nem tudom, mit mondott, csak annyit értettem meg, hogy mindenkit hasson át az a tudat, hogy a személye most nem számít. Isten tudja, azt gondoltam magamban, hogy ez a tanács sokunk számára felesleges. Megszólalt a csengő. Engem és még két szereplőt a színpadra szólítottak. Újra szólt a csengő. Ki kellett ejtenem az első szavakat.

- Ne nézzen a közönségre, ne is törődjön vele - súgta a fülembe Paul úr. - Képzelje magát a padláson, ahol patkányoknak játszott.

---

[107] Bátorság, barátom! Egy kis hidegvér, egy kis merészség, Lucien úr, és minden jól fog menni.

Ezzel eltűnt. Felment a függöny... felhúzódott a mennyezetig: a fényes világítás, a nagy terem, a vidám nézősereg, mindez elébünk tárult. A svábbogarakra, az ócska ládákra, a szúette író-asztalra gondoltam. Rosszul mondtam a mondókámat; de kimondtam. Az első mondat volt a legnehezebb, feltárta előttem azt a tényt, hogy nem a közönségtől féltem, hanem a hangomtól. Idegen, ismeretlen emberek ezek, nekem ugyan cseppet sem számítanak. Nem is gondoltam rájuk. De amint szabadon eleredt a nyelvem, hangom nekilendült, visszanyerte természetes színezetét, akkor már semmi egyébre nem gondoltam, csak a figurára, akit megszemélyesítek... és Paul úrra, aki hallgat, figyel, intézkedik az oldalbejáratnál.

Lassanként éreztem, hogy megjön az erőm - hogy a forrás felfakad és buzgón árad bennem -, s már elég nyugodt voltam ahhoz, hogy szereplőtársaimra is figyeljek. Némelyik nagyon jól játszott; különösen Ginevra Fanshawe, aki két kérővel kacérkodott, és csodásan játszotta szerepét: valóban elemében volt. Észrevettem, hogy egyszer-kétszer feltűnő gyöngédséggel és észrevehető rokonszenvvel fordul felém... a piperkőc felé. Olyan kifejezően és élénken tüntetett ki kegyeivel, s olyan pillantásokat vetett a tapsoló hallgatóság felé, hogy számomra, hiszen ismertem őt, egyszerre nyilvánvalóvá vált: egy bizonyos személynek játszik. Követtem tekintetét, mosolyát, mozdulatait, és hamarosan felfedeztem, hogy egy jóképű és előkelő áldozatot szemelt ki magának, és a csábító pillantások - megannyi nyílvessző - védtelen, messze kimagasló, elvéthetetlen célpontja ott állt nyugodtan, figyelmesen; egy jól ismert alak; John doktor volt az illető.

A látvány valahogy inspiráló hatással volt rám. John doktor tekintete beszélt, bár nem tudom, mit mondott; fellelkesített: valóságos történetet sejtettem meg benne, s elképzeléseimet beleöntöttem a szerepembe, ez hatotta át játékomat, amint Ginevrának udvaroltam. Ours-ban, az egyszerű, őszinte szerelmesben John doktort láttam. Mit éreztem iránta - sajnálatot, mint annak idején? Nem, megkeményítettem szívemet, vetélkedtem vele, és felülmúltam őt. Tudtam, hogy én csak hitvány piperkőc vagyok, de ahol ő nem számít, én tetszést arathatok. Ma már tudom, azért cselekedtem így, mert magamban eldöntöttem, hogy győzni, hódítani akarok. Ginevra támogatott engem; a kettőnk játéka nyomán félig-meddig átváltozott a szerep, jobb lett, mint amilyennek valaha is álmodta a szerző. Paul úr meg is jegyezte, nem érti, mi szállt meg bennünket, és tréfásan leckéztetve így szólt hozzám:

- *C'est peut être plus beau que votre modèle, mais ce n'est pas juste.*[108]

Én magam sem tudom, mi szállt meg; de bizonyára az a vágy lehetett, hogy homályba borítsam Ours-t, azaz hogy John doktort. Ginevra engedékeny volt; hogyan lehettem volna hát én más, mint lovagias? Alkalmazkodva a szöveg betűjéhez, könyörtelenül megváltoztattam a szerep szellemét. Szív nélkül, érdektelenül játszani sem tudtam volna. Játszanom azonban kellett - és most, hogy immár belekerült a kedvemre való ízesítő, ekképp fűszerezve élvezettel játszottam.

Amit azon az estén éreztem és cselekedtem, azt éppannyira nem vártam, mint azt, hogy átszellemülten a hetedik mennyországba röppenjek. Hidegen, vonakodva, kelletlenül vállaltam a szerepet, hogy valakinek kedvére tegyek: de hamarosan belemelegedtem, érdekelt a dolog, felbátorodtam, és azért játszottam, mert kedvem telt benne. Másnap azonban, mikor mindezt újra átgondoltam, helytelenítettem az effajta működvelő színjátszást. Bár örültem annak, hogy leköteleztem Paul urat, és egyszer a magam erejét is kipróbáltam, szilárdan elhatároztam, hogy soha többé nem vállalkozom hasonló dologra. Kitűnt, hogy a drámai ábrázolás gyönyörűsége természetemben rejlik. Ennek az újonnan felfedezett képességnek ápolgatása és gyakorlása elvezethetne ugyan a gyönyörűség birodalmába, de mit érne vele az, aki szemlélője

[108] Lehetséges, hogy szebb, mint az önök modellje, csakhogy nem pontos.

csak az életnek: félre kell tehát tennem ezt a képességet és vágyat. Félre is tettem, jól lezártam az elszántság lakatjával, s ezt sem az Idő, sem pedig a Kísértés azóta sem, egyetlenegyszer sem nyitotta fel.

Mire a darab véget ért, éspedig sikeresen, az ingerlékeny és gáncsoskodó Paul úr valóságos metamorfózison ment át. Letelt állatszelídítői felelősségének órája, s nyomban félretette parancsolgató zordságát. Egy perc múlva már ott állt közöttünk, s élénk volt, kedves, barátságos, sorba kezet szorított valamennyiünkkel, külön-külön mindenkinek köszönetet mondott, és közölte elhatározását, hogy táncosunk lesz az esti bálon. Mikor nekem is szólt róla, kijelentettem, hogy nem táncolok.

- Most az egyszer táncolnia kell - felelt; és ha félre nem vonulok, s el nem kerülöm a találkozást, bizonyára erre a második fellépésre is rákényszerít. Nekem azonban a szereplésből mára már elegem volt; ideje, hogy visszatérjek önmagamhoz és a rendes életemhez. Borongós színű ruhám jól megfelelt a férfifelöltő alá a színpadon, de nem illene keringőhöz vagy francia négyeshez. Visszahúzódtam egy csendes zugba, ahonnan észrevétlenül figyelhettem... a bált, fényét és örömeit, s mindez puszta látványosságként vonult el a szemem előtt.

Ismét Ginevra Fanshawe volt a szépek szépe, a legbájosabb s a legvidámabb mindenki közt. Őt választották ki, hogy megnyissa a bált: csodaszép volt, kecsesen táncolt, ragyogóan mosolygott. Ilyen alkalmakkor teljes diadalt aratott... ő az élvezetek gyermeke. A munka vagy a szenvedés levertté, kedvetlenné tette, cselekvésre képtelenül állt vele szemben; de a vidámságban kitárta pillangószárnyait, csillogtatta aranyfüstjét, tarka színeit, ragyogott, akár a drágakő, virult, mint a virág. A mindennapi közönséges ételre-italra csak elbiggyesztette a száját, a krémek és fagylalt azonban oly természetes eledele volt, mint a kolibrinek a virágok méze: az édes bor volt az éltető eleme, és cukorsütemény a mindennapi kenyere. Ginevra számára a bálterem volt az élet; egyebütt kedvetlenül kókadozott.

Ne gondolja az olvasó, hogy táncos párja, Paul úr kedvéért virult és ragyogott ennyire, avagy színjátszó- és iskolatársai kedvéért csillogtatta bájait azon az estén, de nem is a szülők és nagyszülők épülésére, akik betöltötték a *carré*-t, s a bálterem falánál sorakoztak; ilyen érdektelen, szűkös környezetben, ily kisszerű célokra Ginevra aligha szánt volna egyetlen sétát vagy négyest is, kedvetlen és nyűgös lett volna, nem pedig lelkes és vidám. A feléje irányított soksok pillantás volt az, ami lázba hozta, élesztőként hatott reá a legtöbb embert nyomasztó ünnepi tömeg. Ő fellángolt tőle; megízlelte a fűszert, melytől az este különleges zamatot kapott: volt miért fitogtatnia legvonzóbb tulajdonságait.

A bálteremben a nézők között nem volt egyetlen férfi sem, aki ne lett volna nős vagy apa. Csak Paul úr volt kivétel. Ez az úr volt az egyedüli hímnemű lény, akinek megengedtetett, hogy a növendékeket táncba vigye. Különleges helyzetét egyrészt a régóta bevett szokásnak köszönhette (Madame Beck rokona volt ugyanis, és nagymértékben bírta a bizalmát); másrészt annak, hogy amúgy is keresztülvitte volna, amit akar, harmadrészt pedig - s legfőképp - annak, hogy - bármilyen makacs, szenvedélyes, részrehajló volt is - maga volt a megtestesült becsület. Ezernyit is rá lehetett volna bízni a legszebb, legtisztább hajadonokból; tökéletes biztonságban lettek volna, mert ha ő felügyelt rájuk, semmi baj nem érhette őket. A legtöbb leány azonban - ezt csak zárójelben jegyzem meg - a legkevésbé sem volt tiszta lelkű, az ellenkezője annál inkább; de éppoly kevéssé merték feltárni közönséges természetüket Paul úr jelenlétében, aminthogy nem mertek volna szántszándékkal a tyúkszemére lépni, viharos kitörései alkalmával a szemébe nevetni vagy másként, mint suttogva megszólalni, ha a rendkívüli ingerlékenység egy tigris álarcát borította emberi ábrázatára. Egyszóval, Paul úr táncolhatott, akivel jónak látta, és keservesen megbánta volna az, aki beavatkozik, és megakadályozza őt ebben.

Bebocsátást nyert többek közt - noha Madame csak vonakodva, hosszú könyörgés után, másoktól befolyásoltatva, különleges rendszabályok ellenében és nagylelkűsége, jószíve legmesszebbmenő bizonyítékaképpen adta meg az engedélyt - és az igazgatónő személyes, önfeláldozó felügyelete mellett az egész est időtartamára a *carré* legtávolibb, leghűvösebb, legsötétebb sarkába terelve részt vehetett - bár nem éppen cselekvőleg - az ünnepélyen egy árva kis csapat is: a *jeunes gens*: a jelenlevő anyáknak felnőtt fiai, akiknek leánytestvérei intézetünk növendékei voltak. Madame egész este őrt állt e *jeunes gens* csapat mellett... figyelmes volt irántuk, akár egy édesanya, de szigorúan őrködött, mint valami sárkány. Kordont húztak előttük, s ők állandóan gyötörték Madame-ot könyörgésükkel, hogy áthatolhassanak rajta, csupán egyetlenegy táncra azzal a *belle blonde*-dal, avagy a *jolie brune*-nel, vagy pedig *cette jeune fille magnifique aux cheveux noirs comme le jais*.[109]

- *Taisez vous!* - felelt ilyenkor Madame hősiesen, de kérlelhetetlenül. - *Vous ne passerez pas à moins que ce ne soit sur mon cadavre, et vous ne danserez qu'avec la monnette du jardin*[110] - (a legendás apácára célozván). És királynői mozdulattal sétál ide-oda, vigasztalhatatlan és türelmetlen sorfaluk előtt, mint valami egérszínű selyem estélyi ruhába bújtatott apró Bonaparte.

Madame ismerte egy kicsit az életet: és nagyon is jól ismerte az emberi természetet. Nem hinném, hogy akadt volna más igazgatónő Villette-ben, aki odáig merészkedik, hogy akár egyetlen *jeune homme*-ot is bebocsásson intézete falai közé. Madame azonban tisztában volt vele, hogy ha e mostanihoz hasonló alkalmakkor bizonyos engedékenységet tanúsít, egy merész húzás ellenében sok mindent nyerhet.

Elsősorban: a szülők is cinkosai voltak ebben, hiszen csak az ő közvetítésükkel tudta ezt így véghezvinni. Továbbá: azzal, hogy e vonzó és veszedelmes csörgőkígyókat bebocsátotta, Madame éppen legerősebb jellemvonását mutathatta meg... azt, hogy tökéletes *surveillante*. Harmadsorban: a fiatalemberek jelenléte ínycsiklandó elemévé vált a mulatságnak; a növendékek tudtak róla, látták őket, és e távolból csillogó aranyalmák olyan élénk kedvre derítették őket, hogy ilyen hangulat nélkülük sohasem kerekedett volna. Az ifjúság öröme a szülőket is elragadta; élénkség és vidámság hatotta át hamarosan a báltermet; még a kordában tartott *jeunes gens* csoport is jól szórakozott... Madame sohasem engedte volna, hogy ők vagy mások unatkozzanak. Ilyenformán Madame Beck születésnapi ünnepsége minden évben olyan sikert biztosított, aminőt egyetlen intézet igazgatónője sem ért el az országban hasonló mulatságon.

Észrevettem, hogy John doktor eleinte kedvére sétálhatott a tantermekben: volt valami férfias és felelősségteljes a megjelenésében, bármennyire fiatal volt is, bármennyire szép; de amint megkezdődött a bál, Madame odasietett hozzá.

- Jöjjön csak, maga farkas - szólt hozzá nevetve. - Hiába bújt báránybőrbe, szépen itt hagyja most a karámot. Jöjjön csak; vagy húszfőnyi menazsériám van már odakint a *carré*-ban. Jól beleillik ön is.

- Csak annyit engedjen meg, hogy egyetlen táncot járhassak egy növendékével, akit kiválasztok.

- És van képe ilyesmit kérni tőlem? Ez őrültség: szentségtörés. *Sortez, sortez, et au plus vite.*[111]

---

[109] Szép szőkével... szép barnával... azzal a gyönyörű fiatal lánnyal, akinek a haja koromfekete.

[110] Hallgasson!... Nem megy itt keresztül, csak a holttestemen át, és nem táncolhat mással, csak a kerti apácával.

[111] Ki innen, ki innen, amilyen gyorsan csak lehet.

És kergette az orvost maga előtt, és beterelte a kordon mögé.

Ginevra, úgy hiszem, belefáradhatott a táncba, mert fölkutatott rejtekhelyemen. Lehanyatlott mellém a padra, és (erről az érzelemkitörésről lemondtam volna) nyakam köré fonta karját.

- Lucy Snowe! Lucy Snowe! - kiáltott olyan izgatott hangon, mintha zokogna.

- Nos hát mi a baj? - kérdeztem szárazon.

- Milyen vagyok... milyen vagyok ma este? - kérdezte.

- Mint rendesen - feleltem. - Lehetetlenül hiú.

- Ó, maga epés teremtés! Soha sincs egy kedves szava hozzám; de akár tetszik magának meg a többi irigy ócsárlónak, akár nem, tudom, hogy szép vagyok! Érzem is, látom is... mert ott az öltözőmben, a nagy tükörben láthatom magam tetőtől talpig. Jöjjön oda velem, s álljunk együtt a tükör elé.

- Helyes, Fanshawe kisasszony: élvezze, amennyire tetszik.

Közel volt az öltöző, együtt léptünk be az ajtaján. Karomba fűzte karját, s odavonszolt a tükör elé. Nem tettem ellenvetést, nem utasítottam rendre, szó nélkül odaálltam, és hagytam, hogy önimádata diadalünnepet üljön: kíváncsi voltam, meddig tudja táplálni... vajon sikerül-e jóllakatnia... vajon elhat-e a szívéig, hogy másra is tekintettel kell lennie, és sikerül-e tompítani hiú, diadalmaskodó ujjongását.

Semmiképpen. Szembefordított a tükörrel, s mellém állt: tetőtől talpig apróra megszemlélt mind a kettőnket. Mosolygott, megrázta fürtjeit, megigazította selyemövét, ruháját, végül eleresztette karomat, és csúfondáros udvariassággal bókolt előttem, majd így szólt:

- Egy világért sem cserélnék magával.

Ez a megjegyzés túl naiv volt ahhoz, hogy haragra gerjesszen. Csak ennyit mondtam:

- Nagyon helyes.

- És ön mit adna azért, ha az én bőrömbe bújhatna? - kérdezte.

- Egy lyukas garast sem... bármilyen furcsán hangzik is - feleltem. - Maga bizony elég szánandó kis teremtés.

- A szíve mélyén biztosan nem így érez!

- Nem! Mert a szívemben önnek egyáltalán nem jut hely. Legfeljebb az agyamban fordul meg néha-néha.

- No de - folytatta Ginevra egyre indulatosabb hangon - hallgasson csak rám, micsoda különbség van kettőnk helyzetében, lássa be, milyen boldog vagyok én, és milyen szánandó ön.

- Csak folytassa; hallgatom.

- Először is: én úri család leánya vagyok, és bár apám nem gazdag, sokat várhatok nagybátyámtól. Azután én még tizennyolc éves sem vagyok, ami a leggyönyörűbb életkor, a kontinensen jó nevelésben részesülök, és bár nem tudok helyesen írni, sok vonzó tulajdonságom van. Szép vagyok; ön sem tagadhatja ezt. Annyi imádóm lehet, amennyi nekem tetszik. A mai estén is két úriember szívét törtem össze, és éppen egyikük halódó pillantása derített ilyen jókedvre. Imádom látni, hogy egyik percben elpirulnak, a másikban elsápadnak, dühös pillantásokat vetnek egymásra s epekedőt felém. Ez vagyok én... a boldog én; na most lássuk önt, szegény pára!... Úgy hiszem, ön nem valami nagyon büszkélkedhet a családjával, hiszen gyermekek mellé szegődött, mikor Villette-be került. Nincsenek rokonai; nem mondhatja

magát fiatalnak, hiszen már huszonhárom éves; nincsenek vonzó tulajdonságai... nem szép. Ami az imádókat illeti, aligha tudja, mi az; még beszélni sem tud erről a témáról: némán ül, míg a többi tanítónő hódításairól számol be. Úgy hiszem, sohasem volt szerelmes, nem is lesz soha. Nem is ismeri ezt az érzést. És jobb is, mert csak a maga szívét zúzná össze, mivel nem akad élő szív, amelyet összezúzhatna. Nos, nem igaz-e, amit mondtam?

- Nagy része olyan igaz, akár a szentírás, és ráadásul éles, mint a kifent tőr. Bizonyára van önben jó is, Ginevra, ha ilyen őszintén, becsületesen tud beszélni; az a kígyó Zélie St. Pierre képtelen volna kiejteni a száján, amit ön most elmondott. Mégis, Fanshawe kisasszony, bármily boldogtalan vagyok is, az ön leírása szerint, megkockáztatnék egy garast azért, hogy önt testestül-lelkestül megvásároljam.

- Csak azért, mert nem vagyok okos, hisz tudom, önnek nem számít egyéb. Igen ám, de a világon senki más nem törődik az okossággal, csak maga.

- Ellenkezőleg, én önt a maga módján okosnak tartom... de nagyon csípősnek is. Ön itt szívek összezúzásáról beszélt... Épületes szórakozás, csakhogy ebben az élvezetben én nem tudnám örömömet lelni. Szabad kérdeznem, ki felé irányult a hiúsága ma este, kit feszített kínpadra?

Ajkát fülemhez közelítette, és belesuttogta a titkot:

- Isidore és Alfred de Hamal; mind a kettő jelen van.

- Ugyan! Valóban? Szeretném látni őket.

- No tessék, az aranyos teremtés! Végre sikerült felkeltenem a kíváncsiságát. Kövessen, megmutatom őket.

Kevélyen megindult előttem.

- Csakhogy innen a tanteremből nem jól láthatók - mondta, s visszafordult. - Madame túl messzire zárta őket. Vágjunk át a kerten, közelítsünk a folyosó felől, és akkor a hátukba kerülhetünk. Megszidnak bennünket, ha meglátnak, de az igazán nem számít.

Ezúttal én se bántam. Átvágtunk a kerten... egy eldugott bejáraton a folyosóra jutottunk, úgy közelítettük meg a *carré*-t. Meghúzódtunk a folyosó homályában, mégis közelről láthattuk a *jeunes gens* csoportot.

Úgy hiszem, irányítás nélkül is felfedeztem volna a hódító De Hamalt. Egyenes orrú, túlságosan is szabályos arcvonású kis dandy volt. Úgy mondtam, *kis dandy*, bár nem lehetett kisebb középtermetűnél; finom alkatú volt, keze-lába is feltűnően kicsi; szép volt és ragyogó, takaros, akár egy baba: olyan csinosan öltözött, haja szabályosan bodorított, cipője, kesztyűje, nyakkendője egyformán kifogástalan... elragadó valóban.

- Milyen kedves egyéniség! - kiáltottam fel, és melegen dicsértem Ginevra ízlését; aztán megkérdeztem tőle, mit gondol, mit tett vajon De Hamal ama szívnek drága darabkáival, melyet Ginevra tört össze... vajon alkoholba téve óvja az enyészettől, avagy rózsaolajban tartja. Azután nagy elragadtatással jegyeztem meg, milyen finom kis keze van az ezredesnek, alig nagyobb, mint a Fanshawe kisasszonyé, és hozzáfűztem, hogy ez a körülmény kedvező lehet, mert hordhatnák egymás kesztyűjét. Tökéletesen bodorított hajáról valósággal áradoztam; ami pedig keskeny, görögös homlokát és tökéletes klasszikus fejformáját illeti, bevallottam, nincs megfelelő szókincsem hozzá, hogy nagyszerűségét igazságosan méltassam.

- És ha a szerelmese volna? - kérdezte a tapintatlanul heves Ginevra.

- Ó, mennybéli atyám, micsoda boldogság! - feleltem. - De ne legyen embertelen, Fanshawe kisasszony: ne ültessen efféle gondolatokat a fejembe, mert ez olyan, mint a szegény számkivetett Káinnak bepillantást engedni a Paradicsomba.

- Egyszóval tetszik önnek?

- Éppúgy, mint amennyire rajongok az édességért, a dzsemért, a cukorsüteményért, a melegházi virágért.

Ginevra méltányolta ízlésemet, mert amit felsoroltam, azt mind egyformán imádta; könnyen elhitte hát, hogy minderről hasonlóképpen vélekedem.

- Na és mi van Isidore-ral? - folytattam a beszélgetést. Most már valósággal kíváncsi voltam, látni akartam a riválist is; ámde Ginevrát most teljesen lekötötte a másik.

- Alfredet úgy hívták meg ide ma este - közölte velem -, hogy nagynénje, Madame la Baronne de Dorlodot jár közben az érdekében. Most már, hogy látta őt, megértheti, miért voltam olyan jó hangulatban egész este, miért játszottam jól és táncoltam annyi átéléssel, és miért vagyok olyan boldog, hogy a királynővel se cserélnék... *Dieu, Dieu!* Milyen nagyszerű volt először rá, aztán a másikra vetni egy-egy pillantást, és bolondítani mind a kettőt.

- No de a másik... hát ő hol van? Mutassa meg nekem Isidore-t.

- Nincs kedvem hozzá.

- Miért nem?

- Szégyellem magam miatta.

- De hát miért?

- Mert... mert (suttogva) olyan... olyan pofaszakálla van, narancsszínű... vörös... hát ezért!

- Csakhogy kimondta - biztattam -, nem számít, de mutassa meg, melyik az; ígérem, nem fogok elájulni.

Ginevra körülnézett. Abban a pillanatban a hátunk mögött megszólalt egy hang angolul.

- Mind a ketten léghuzatban állnak; nem jó hely ez a folyosó.

- Nincs itt léghuzat, John doktor - feleltem s megfordultam.

- De ő oly könnyen megfázik - folytatta, s rendkívül gyöngéden Ginevrára tekintett. - Oly törékeny alkatú; vigyázni kell rá: legyen szíves, kerítsen neki egy sált.

- Engedje meg, hogy magam döntsem el, mire van szükségem - mondta Fanshawe kisasszony fensőségesen. - Nem kell nekem sál.

- Vékony ruhában van, táncolt és felhevült.

- Ön mindig prédikál - vágott vissza a lány -, mindig dédelget, mindig figyelmeztet.

A válasz, amit erre John doktornak adni kellett volna, nem hangzott el. Csupán a szeme árulta el, hogy a szívét sérelem érte. Kissé félrefordította elsötétült, fájdalmas, szomorú tekintetét, de türelmesen hallgatott. Tudtam, hogy a közelben egész csomó sált találok; mentem és hoztam egyet.

- Ráadom, ha rá tudom bírni, hogy magán tartsa - mondtam, és ráborítottam muszlinruhájára, befödve gondosan csupasz nyakát és karját. - Egyszóval ő Isidore? - kérdeztem kissé izgatottan suttogva.

Ginevra elbiggyesztette száját, mosolygott és bólintott.

- Ő hát Isidore? - ismételtem, és kissé megráztam: legszívesebben jól megcibáltam volna.

- *C'est lui-même* - felelte. - Milyen közönséges az ezredes grófhoz képest! Na és... *oh, ciel...*[112] az a pofaszakáll!

John doktor újból elhaladt mellettünk.

- A gróf ezredes! - ismételtem. - Az a bábu, az a figura, az a dróton rángatott báb... az a szánalmas, jelentéktelen alak! Lakáj John doktorhoz képest: az inasa lehetne, a fullajtárja. Hát lehetséges, hogy egy ilyen kitűnő, bőkezű úr... remek megjelenésű, jóvágású férfi... felajánlja önnek tisztes kezét és nemes szívét, megígéri, hogy védelmezi az ön gyatra és meggondolatlan személyét az élet küzdelmei és viharai közepett... és még vonakodik... gúnyolódik, csipkelődik, kínozza őt! Van hatalma, hogy ezt megtegye? Ki adta ezt a hatalmat? Miből fakad? Mindez a szépségében rejlik... rózsás fehér arcbőrében, aranysárga hajában? Ez kötözi meg az ő lelkét, ez veti az ön lába elé, ez hajlítja nyakát az ön igájába? Ez szerzi meg az ön számára gyengéd ragaszkodását, gondolatait, reményeit, érdeklődését, nemes, szívből fakadó szerelmét... és ez önnek nem kell? Ezt ön megveti? Ön ezt csak tetteti: nem lehet őszinte; ön szereti őt, vágyódik utána. De játszik a szívével, csak hogy annál jobban magáénak mondhassa.

- Ugyan! Mennyire tűzbe jött! A felét se értettem annak, amit mondott.

Mire eddig eljutottunk, már ki is vittem a kertbe. Magam mellé ültettem egy padra, szigorúan rászóltam, hogy nem mozdulhat onnan, amíg be nem vallja, mi a szándéka, melyiket választja végül is... a férfit, avagy a majmot.

- Ön férfinak nevezi őt - mondotta -, holott csak egy *bourgeois*, vörös a haja, és John néven szólítják... *cela suffit: je n'en veux pas*.[113] De Hamal ezredes kitűnő összeköttetésekkel rendelkező úriember, tökéletes a modora, vonzó a megjelenése, érdekesen sápadt az arca, és olyan a haja meg a szeme, mint egy olasznak. Azonfelül elképzelni sem lehet kívánatosabb társaságot... pontosan nekem való férfi; nem érzékeny és nem komoly, mint a másik, hanem a magam módján beszélgethetek vele... nem gyötör, nem untat mindenféle mélységgel és magassággal, szenvedéllyel és tehetséggel, ami engem egy cseppet sem izgat. Hát így állunk. Ne szorítson annyira!

Eleresztettem, ő pedig felugrott, és elszaladt. Nem volt kedvem utánamenni.

Nem tudtam megállni, hogy ne a folyosón térjek vissza, mert még egy pillantást akartam vetni John doktorra; de már a kerti lépcsőn szembetalálkoztam vele, éppen ott állt, s az ablakokból kiáradó fény jól megvilágította. Arányos testalkatát különben sem lehetett volna mással összetéveszteni. Egyébként sem hiszem, hogy az egész társaságban akadt hozzá hasonló. Kalapját már kezében tartotta; fedetlen feje, arca, nemes homloka éppoly szép volt, mint amennyire férfias. Az ő arcvonásai nem törékenyek, nem elmosódottak, nem nőiesek, de nem is hidegek, kihívóak vagy gyengeségre vallók. Határozott metszésűek ugyan, de nem olyan kirajzoltak, elaprózottak, hogy erejük, méltóságuk beleveszne valami semmitmondó szimmetriába. Némelykor sok érzésről beszélnek ezek az arcvonások, és szavak nélkül is sokat mond a szeme. Legalábbis efféléket gondoltam róla; én ilyennek láttam. Kimondhatatlan bámulat fogott el, valahányszor erre a férfira néztem, s azon gondolkoztam, hogy lehet őt lekicsinyelni.

Nem állt szándékomban közeledni hozzá vagy megszólítani a kertben, ismeretségünk nem is olyan volt, hogy ilyen lépést tehettem volna; csak ismét látni kívántam a sokaság között...

---

[112] Ő maga az... Ó, egek!

[113] Ez elég: nem kérek belőle.

észrevétlenül. S most íme, egymagam kerültem szembe vele, jobbnak láttam hát félrehúzódni. Ő azonban engem keresett vagy inkább azt a lányt, akit az imént társaságomban látott: lejött hát a lépcsőn, és megindult mellettem a kerti úton.

- Ismeri ön Fanshawe kisasszonyt? Már annyiszor szerettem volna megkérdezni, vajon ismeri-e? - mondta.

- Igen: ismerem.

- Közelebbről?

- Pontosan olyan közelről, amennyire kedvem tartja.

- Most hova lehetett?

„Hát őrzője vagyok én", csúszott ki majdnem a számon. De mindössze ennyit feleltem: - Egy kicsit megráztam, de még jobban is megráztam volna, csakhogy elmenekült a kezem közül, és elszaladt.

- Megtenne valamit a kedvemért? - kérdezte John doktor. - Szemmel tartaná ma este, hogy ne kövessen el valami esztelenséget... például, ne szaladjon ki a hűvös éjszakába felhevülve a táncból?

- Hát az ön kedvéért talán törődnék vele egy keveset; csakhogy ő szeret a maga útján járni, és nem szívesen veszi, ha utána járnak.

- Ő oly fiatal, annyira ártatlan és mesterkéletlen - mondotta.

- Számomra rejtély ez a lány - feleltem.

- Valóban? - kérdezte érdeklődve. - Miért?

- Nehéz lenne megmondani... legalábbis önnek nehéz lenne, hogy miért.

- Miért éppen nekem?

- Nem értem, miért nem szerez neki nagyobb örömet, hogy ön oly jó barátja.

- Azt hiszem, fogalma sincs róla, mennyire jó barátja vagyok. Pontosan ez az, amit semmiképpen sem tudok megértetni vele. Szabad megkérdeznem öntől, hogy beszélt-e rólam önnek?

- „Isidore" néven gyakran beszélt önről; de hozzá kell tennem, hogy csak a legutóbbi tíz percben tudtam meg, hogy ön azonos „Isidore"-ral. És, John doktor, csakis e rövid idő alatt tudtam meg, hogy Ginevra Fanshawe az a személy, aki annyira érdekli önt e fedél alatt... hogy ő az a mágnes, aki ide vonzza önt a Rue Fossette-be, s az ő kedvéért vállalkozik olyasmire, hogy a riválisa által elhajított szelencét keresgélje a kertben.

- Ön tehát mindent tud?

- Ennyit most már tudok.

- Több mintegy éve már rendszeresen találkozom vele társaságban. Barátnője, Cholmondeley asszony jó ismerősöm; ennélfogva minden vasárnap találkozunk. Ön tehát, amint mondja, „Isidore" néven gyakran hallott rólam: szabad tehát megkérdeznem... anélkül, hogy a bizalommal való visszaélésre akarnám rábírni... milyen tónusban hangzottak el, milyen érzésre vallottak e megjegyzések? Nagyon sok függ attól, hogy ezt megtudjam, mert némileg gyötör a bizonytalanság, tudni szeretném, hogy is állok vele tulajdonképpen?

- Ó, ő nagyon változékony: szeszélyes, akár a szél.

- De mégis, nem tud ön valami általános véleményt formálni róla?...

Hogyne tudnék, gondoltam magamban, csakhogy ha ezt az általános véleményemet közölném önnel, nem sok öröme telne benne. S azonkívül, ha megmondanám, hogy nem szereti önt, tudom, hogy el se hinné nekem.

- Ön hallgat - unszolt John doktor. - Feltehetőleg nem kellemes, amit közölnie kellene velem. De az sem baj. Ha határozottan hideg irányomban vagy viszolyog tőlem, az annak a jele, hogy nem érdemlem meg őt.

- Annyira kételkedik önmagában? Úgy véli, nem ér fel De Hamal ezredessel?

- Én Fanshawe kisasszonyt sokkal jobban szeretem, mint amennyire De Hamal bármily emberi lényt szeretni képes. Gondját viselném, és mindentől óvnám, jobban, mint amennyire az a másik tenné. Attól tartok, hogy De Hamal megítélésében Ginevrát tévhit vezeti; jól ismerem annak a férfinak jellemét, családfáját, minden gyengeségét. Nem érdemli meg az ön szép fiatal barátnőjét.

- Az én „szép, fiatal barátnőm"-nek tudnia kellene ezt, tudnia és éreznie kellene, ki méltó hozzá - feleltem. - És ha szépsége és okossága nem terjed eddig, akkor megérdemli a tapasztalat kemény leckéjét.

- Nem szigorú ön egy kissé?

- Én nagyon is szigorú vagyok... sokkal szigorúbb, mint amilyennek ön előtt mutatkozom. Önnek hallania kellene, mily szigorú szavakkal tisztelem meg „szép, fiatal barátnőm"-et, bár lehet, hogy megbotránkozna rajta, s úgy vélné, nincs bennem elég gyengédség és megértés az ő finom természete iránt.

- Ő oly bájos, hogy senki sem közeledhet hozzá másképp, csakis szeretettel. Ön... és minden nő, aki idősebb nála, nem érezhet mást az ilyen egyszerű, ártatlan, tündérien leányos teremtés iránt, csakis anyai vagy nővéri gyöngédséget. Bájos angyal! Nem repes-e az ön szíve örömében, amikor fülébe suttogja tiszta, gyermekes, bizalmas titkait? Ó, milyen szerencsés teremtés ön! - Ezután nagyot sóhajtott.

- Én kissé hirtelen el szoktam vágni ezeket a bizalmas közléseket - feleltem. - De bocsásson meg, John doktor, nem térhetnék egy pillanatra más témára? Miféle isteni személyiség ez a De Hamal! Micsoda orr... tökéletes! Gittből vagy agyagból sem lehet egyenesebbet vagy szabályosabbat formálni; s aztán a klasszikus ajkak s az áll... és a tartása felséges!

- De Hamal egy értéktelen báb, s azonkívül anyámasszony katonája.

- Ön, John doktor, és nyilván minden férfi, akit kevésbé finom anyagból gyúrtak, bizonyára bámulatot és csodálatot érez iránta, csakúgy, mint Mars és a többi alantasabb istenség az ifjú és kecses Apolló iránt.

- Egy elvtelen hazárdjátékos, ostoba kis piperkőc! - kiáltott hevesen John doktor. - Fél kezemmel felemelhetném az övénél fogva, és a csatornába dobhatnám, amikor jólesik.

- Azt a bájos szeráfot! - feleltem. - Miféle kegyetlen gondolat? Nem túlságosan szigorú ön, John doktor?

Ezután szünetet tartottam. Aznap este másodízben múltam felül önmagamat... Túlszárnyaltam azt, amit természetes szokásaimnak tartottam. Beszéltem, indulataimtól vezérelve, s nem gondoltam meg előre, amit mondtam. Ez magamat is meglepett, mikor szünetet tartottam, s elgondolkoztam. Felkelvén aznap reggel dehogyis gondoltam, hogy mire leszáll az este, eljátszom egy vidám szerelmes szerepét egy *vaudeville*-ben, s egy óra múlva bizalmasan elbeszélgetek John doktorral viszonzatlan vonzalmáról, és kiábrándítom illúzióiból! Nem jósoltam

volna magamnak ilyesmit, mint ahogy nem vártam volna, hogy felszállok egy léggömbbel, vagy elutazom a Fokföldre.

A doktorral kettesben végigsétáltunk a hosszú fasoron, s most megfordultunk; az ablakból kivetődő fény ismét megvilágította arcát: mosolygott, de mélabú ült a szemében. Ó, mennyire óhajtottam, hogy megkönnyebbüljön a szíve! Mennyire bánkódtam, hogy szomorú és fájdalom gyötri, méghozzá ilyen okból! Egy ilyen férfi, ilyen remek tulajdonságokkal, s ő szeressen viszonzatlanul! Akkor még nem tudtam, hogy a töprengés némely lélek számára a legtöbb előnyt hozó állapot; azon sem gondolkoztam el, hogy néhány növény nem illatozik, ha sértetlen, de illatot áraszt, ha megsértik.

- Ne bánkódjék, ne szomorkodjék - mondottam. - Ha Ginevrában csak egy szikrányi is van abból, ami érdemes az ön ragaszkodására, akkor ő is odaadást fog érezni viszonzásul. Nem is lehet másképp. Nyugodjék meg, és reméljen, John doktor. Ki remélne, ha nem ön?

Szavaimra viszonzásul - feltételezem, hogy meg is érdemelten - meglepett pillantást kaptam: sőt akkor úgy véltem, megrovás is volt benne. Elváltunk, s én átfázva léptem be a házba. Az órák és a harangok éjfélt jeleztek; a vendégek gyors egymásutánban távoztak: az ünnepségnek vége volt, a lámpák kialudtak. Egy óra múlva a lakóházban és az intézetben minden elsötétedett, minden elcsendesedett. Én is lefeküdtem, de nem aludtam. Nem egykönnyen jött álom a szememre ily izgalmas nap után.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

A nagy szünidő

Madame Beck születésnapi ünnepsége után - melynek teljes fogalmába beletartozik a megelőző három könnyebb hét, az ünnep tizenkét órás vidámsága és szórakozása, majd a rákövetkező egynapi fáradt unalom - elérkezett a visszahatás időszaka: kéthavi erősen megfeszített munka, komoly, elmélyült tanulás. E két hónap, amely lezárja az *année scolaire*-t[114] volt valóban az iskolaév komoly munkájának időszaka. Erre az időre odázták el, ebbe tömörítették tanárok, tanárnők és növendékek egyaránt a terhes vizsgaelőkészületeket. A vizsgákat díjkiosztás követte. A jutalmazásra kijelölteknek megfeszített erővel kellett dolgozniuk; a tanárok és tanítónők vállvetve segítették az elmaradottakat, és ösztönözték a jó eredménnyel biztatókat. Látványos bemutatóra készültek, próbatételre a nyilvánosság előtt, mindenki megtette, ami tőle telt.

Jóformán észre sem vettem, hogyan fogtak munkához a többi tanárok; megvolt nekem a magam gondja. Az én feladatom éppenséggel nem volt kevéssé terhes, minthogy vagy kilencven agyat kellett beoltanom azzal, amit ők a legbonyolultabb és legnehezebb tudománynak tartottak, mégpedig az angol nyelvvel; kilencven nyelvet kellett rászoktatnom a számukra képtelennek tűnő kiejtésre: a szigetország selypítő, sziszegő foghangjaira.

Eljött a vizsga napja. Szörnyűséges nap! Féltő gonddal készülődtünk rá, hallgatagon öltözködtünk az alkalomra - ezúttal semmi lenge, könnyű ruha, semmi fehér muszlin, semmi égszínkék öv. Komoly, sima, egyszerű öltözék: ez volt az előírás. Úgy véltem, ez különösen gyászos nap lesz számomra, minthogy az összes tanárnő között énrám várt a legnehezebb megpróbáltatás. A többiektől nem kívánták meg, hogy vizsgáztassanak előadott tantárgyukból; Paul úr, az irodalom tanára vállalta magára ezt a feladatot. Ő volt az iskola kényura, ő fogta össze valamennyi gyeplőt; indulatosan utasított vissza minden kollégát, nem kellett neki segítség. Még Madame is, aki nyilván szeretett volna maga vizsgáztatni földrajzból - ez volt kedvenc tárgya, s nagyon jól is tanította -, kénytelen volt meghajolni előtte, s alárendelni magát zsarnoki rokona irányításának. Az egész tantestületet, a férfiakat éppúgy, mint a nőket, félreállította, s egymaga foglalt helyet a vizsgáztatói dobogón. Bosszantotta, hogy e szabály alól kénytelen volt egy kivételt tenni. Az angol nyelvvel nem boldogult: el kellett tehát tűrnie, hogy ez a tantárgy megmarad az angoltanár kezében; meg is tette, csakhogy egy árnyalatnyi naiv féltékenységgel.

Képtelen volt elviselni, hogy rajta kívül másnak is lehet becsvágya: ez volt e tehetséges, lázban égő, mohó kis ember rögeszméje. Ő maga nagy élvezettel állt a közönség elé, de ugyancsak fölháborodott, ha másban is felfedezett ilyen hajlandóságot. Mindenkit elnyomott, félretolt, amikor csak tehette, s amikor nem sikerült, tajtékzott, mint a fergeteg.

A vizsga napját megelőző estén a kertben sétálgattam, akárcsak a többi tanár és bentlakó növendék. Emanuel úr mellém szegődött az *allée défendue*-n; szivar volt a szájában, felöltője - rendkívül jellegzetes, de formátlan ruhadarab - sötéten és fenyegetően lobogott. Frígiai sapkájának bojtja beárnyékolta bal halántékát, fekete pofaszakálla felborzolódott, mint a dühös macska szőre; kék szeme felhős volt, és haragosan villámlott.

---

[114] Iskolaévet.

- *Ainsi* - kezdte hirtelen, támadóan megállítva engem - *vous allez trôner comme une reine; demain - trôner à mes côtès? Sans doute vous savourez d'avance les délices de l'autorité. Je crois voir en vous je ne sais quoi rayonnante, petite ambitieuse!*[115]

A tény azonban az volt, hogy tökéletesen tévedett. Én nem becsültem, nem is becsülhettem oly nagyra a másnapi hallgatóság elismerését vagy jóindulatát, mint ő. Ha a közönség soraiban nekem éppen annyi személyes barátom vagy ismerősöm foglalt volna helyet, ahány neki, nem tudom, akkor miféle érzelmeim támadtak volna: csak arról beszélhetek, amit a jelen helyzetben éreztem. Az iskolai diadalok reám csak hűvös fényt vetettek. Csodálkoztam rajta - még ma is csodálkozom -, hogyan lehetséges, hogy ő igazi szívbéli melegségnek, igazi érzésnek, igazi csillogásnak vélte az efféle talmi tündöklést. Ő talán túl nagyra becsülte; én valószínűleg túlságosan kevésre. Nekem is megvoltak azonban a magam kedvtelései, csakúgy, mint neki. Például nekem kedvem telt abban, hogy Emanuel urat féltékenynek látom; ez felpezsdítette természetét, ingerelte szellemét; különös fényeket és árnyakat vetített zord arcára és ibolyakék szemébe (szavajárása volt, hogy fekete haja és kék szeme *une de ses beautés*).[116] Szinte élvezte dühét; haragja mesterkéletlen volt, őszinte, oktalan, de sohasem álszent. Egyetlen tiltakozó szót sem ejtettem ki, ráhagytam, hogy igenis élvezem a dolgot. Mindössze annyit kérdeztem, mikor kerül sor az angol vizsgára... vajon a nap elején vagy a végén?

- Még nem tudom, ne azzal kezdjük-e, mielőtt még a közönség nagy része megérkezik, s akkor az ön becsvágyó természete nem élvezheti a nagy hallgatóságot. Avagy tegyük talán a végére, amikor már mindenki elfásult, és már lanyha, fáradt figyelmet szentelnek önnek?

- *Que vous êtes dur, monsieur!*[117] - feleltem, s úgy tettem, mintha elszomorodnék.

- Önnel az ember csakis *dur* lehet. Ön ama lények közé tartozik, akiket féken kell tartani. Ismerem önt! Ismerem önt! A többiek, ahogy itt járni-kelni látják önt a házban, azt hiszik, hogy színtelen árny halad el mellettük. Én azonban egyszer elemeztem az arcvonásait, s az nekem elég volt.

- S elégtételül szolgál önnek, hogy megért engem?

Nem adott egyenes választ, hanem így folytatta:

- Talán nem hízelgett önnek, hogy sikere volt a *vaudeville*-ben! Figyeltem önt, és láttam arcvonásaiban a siker égő vágyát. Micsoda tűz égett a szemében! Nemcsak fény, hanem láng: *je me tins pour averti.*[118]

- Monsieur, az én érzelmeim azon az estén... bocsásson meg, ha azt állítom, hogy mind mennyiségüket, mind minőségüket tekintve túlzott véleményt formál róluk... teljesen személytelenek voltak. Semmit sem törődtem én a *vaudeville*-lel. Irtóztam a szereptől, melyet reám osztott. A legcsekélyebb rokonszenvet sem éreztem a színpad előtt helyet foglaló közönséggel. Kétségtelenül rendes, jó emberek, de hát ismerem én őket? Jelentenek ők valamit számomra? Mit törődöm azzal, hogy holnap ismét meg kell jelennem előttük! Mi más lenne számomra a vizsga, mint kötelesség... kötelesség, melyet jól szeretnék teljesíteni?

---

[115] Ilyenformán - trónolni fog, akár a királynő; holnap trónolni fog az oldalamon? Bizonyára már előre élvezi a tekintély gyönyöreit. Azt hiszem, már most is látok valami ragyogást önben, kis becsvágyó!

[116] Egyik szépsége.

[117] Milyen szigorú ön, uram!

[118] Az nekem eleget mondott.

- Kivegyem hát a kezéből?

- Szívemből kívánom; ha nem fél a kudarctól.

- Csakhogy kudarcot vallanék. Alig három mondatot beszélek az ön anyanyelvén, és még néhány szót: *par exemple* a napp, a holt, a csillak... *est-ce bien dit*?[119] Az a véleményem, okosabb, ha meg se próbáljuk: ne is tartsunk egyáltalán nyelvvizsgát! Nos?

- Ha Madame beleegyezik, nekem nincs kifogásom.

- Szívesen belemegy?

- Nagyon is szívesen.

Némán szívta a szivarját, aztán hirtelen felém fordult:

- *Donnez-moi la main*[120] - mondotta, s az ingerültség meg a féltékenység egyszerre eltűnt az arcáról, s helyette nagylelkűség és nyájasság sugárzott róla.

- Rendben van, ne legyünk riválisok, legyünk inkább barátok - majd így folytatta. - Megtartjuk a vizsgát, és kedvező időpontot választok majd önnek. És ahelyett, hogy kellemetlenkednék és akadályoznám, amire még tíz perccel ezelőtt félig-meddig hajlandóságot éreztem... mert olykor kellemetlen hangulatok vesznek erőt rajtam: így van ez már gyerekkorom óta... őszintén segíteni kívánok önnek. Végül is ön magányos nő, külföldi, egymagának kell az útját járnia és kenyerét megkeresnie; javára válhat, ha megismerik. Barátok leszünk: beleegyezik?

- Teljes szívemből, Monsieur. Boldog vagyok, hogy megtisztel a barátságával, ezt többre becsülöm a sikernél.

- *Pauvrette!*[121] - mondotta, azzal sarkon fordult, és elhagyta a sétányt.

A vizsga jól folyt le; Paul úr állta a szavát, s mindent megtett, hogy könnyítsen helyzetemen. Másnap következett a jutalomosztás; az is elmúlt; az iskola szerteszéledt. A növendékek hazamentek, s elkezdődött a nagy vakáció.

Micsoda vakáció! Elfelejthetem-e valaha? Úgy hiszem, soha. Madame Beck a szünidő első napján a tengerpartra utazott gyermekeihez; a három tanárnőnek szülei vagy barátai voltak, akikhez csatlakozhattak. A tanárok elhagyták a várost, ki Párizsba ment, ki Boue-Marine-ba. Paul úr nekivágott egy római zarándokútnak. Kiürült a ház, csak én, egy szolga és egy szerencsétlen, nyomorék, gyengeelméjű gyermek, úgyszólván *crétin* maradt a házban, mostohaanyja ugyanis nem engedte, hogy távoli otthonukba hazavigyék.

Majd megszakadt a szívem, keserves vágyak emésztették. Mily hosszúak voltak azok a szeptemberi napok! Milyen csendesek és élettelenek! Milyen kihaltnak, kietlennek tűntek az elhagyott helyiségek! Borongós és elhagyatott volt a kert is... szürke por lepte be, a nyári város pora. Ama nyolc hét első napjaiban alig hittem, hogy megérem a végét. Kedélyem egy idő óta már fokozatosan romlott; most, hogy elmaradt a munka ösztönzése, még rohamosabban sötétült hangulatom. Ha előrenéztem, attól mit sem remélhettem: a szürke jövő nem sugallt vigaszt, nem kínált ígéretet, nem adott ösztönzést, hogy elviseljem a nyomasztó jelent. A szomorú közöny gyakran nyomasztóan hatalmasodott el rajtam... A keserves lemondás azt a vágyat keltette bennem, hogy minél előbb végére érjek a földi kínoknak. Mert sajnos, amikor

---

[119] Jól mondtam?

[120] Adja a kezét.

[121] Szegényke!

volt időm, hogy elgondolkozzam, és úgy szemléljem az életet, ahogy a magamfajtának látnia kell, nem láttam mást, csak kietlen sivatagot magam körül: sivár homokot, sehol zöld mezőt, sehol pálmafát a láthatáron. Nem ismertem az ifjúságnak oly drága reménységeit, melyek lendületet adnak és előrevisznek, s nem is merészeltem megismerni. Ha néha-néha kopogtattak szívemen, kellemetlen fogadtatásban részesültek a kopogtatók: becsaptam előttük az ajtót. S mikor így elutasíttatván másfelé fordultak, gyakran keserű könnyeket hullattam. De nem tehettem másképp; efféle vendégnek nem adhattam szállást. Halálosan féltem a gyöngeség bűnétől, az elbizakodottságtól.

Vallásos olvasóm, most bizonyára hosszú prédikációt tartasz majd nekem azért, amit itt leírtam, s hasonlóképpen te is, moralista olvasóm, meg ön is, komor tudós: és ön, sztoikus gondolkodó, bizonyára összehúzza szemöldökét; ön pedig fintorog, cinikus olvasóm, s ön, az epikureus, nagyot nevet. Nos hát mindenki vegye úgy, ahogy akarja. Elfogadom a prédikációt, a szemöldökráncolást, a fintorgást, a nevetést. Lehetséges, hogy valamennyiüknek igazuk van, s az is lehet, ha olyan körülmények közé kerülnének, amilyenben én voltam, valamennyien hibáznának, akárcsak én. Az első hónap csakugyan nagyon hosszú, sötét, nehéz hónap volt számomra.

A *crétin* nem látszott boldogtalannak. Tőlem telhetőleg jól gondját viseltem. Nem kellett neki más, csak étel és napfény, s ha az nem volt, a tűz melege. Gyenge képességei folytán élvezte a tétlenséget: agya, szeme, füle, szíve elégedetten szunnyadozott; nem tudtak felébredni a munkára, s ennélfogva a teljes tespedtség paradicsomi állapot volt számára.

A szünidő első három hete meleg volt, derűs és száraz, a negyedik és ötödik azonban viharos és esős. Nem tudom, miért volt oly keserves hatással rám az időjárás változása, s a viharos eső miért kergetett oly halálos bénultságba, aminőt nem tapasztaltam sohasem, mikor derűs volt az ég. Idegrendszerem alig tudta elviselni, amit az óriás üres házban annyi sok napon és éjen át kellett szenvednie. Imádkoztam, s a mennytől kértem támogatást és vigaszt. Milyen félelmetes erővel ragadott el az a meggyőződés, hogy a Sors örökös ellenségem, s azt soha semmivel nem engesztelhetem ki! Ezért azonban szívem mélyén soha nem vádoltam Istent igazságtalansággal vagy kegyetlenséggel; arra a végső következtetésre jutottam inkább, hogy része vagyok az Úr hatalmas tervének, mely szerint némelyeknek egész életükben szenvedniük kell. Borzongva töltött el az a bizonyosság, hogy én is ezek közé tartozom.

Némi megkönnyebbülést okozott, hogy egy napon beállított egy kedves, öreg hölgy, a *crétin* nagynénje, és magával vitte különös torzszülött társamat. A boldogtalan teremtés időnként nagyon terhes volt számomra; nem vihettem sehova, legfeljebb a kertbe, s egy pillanatra sem hagyhattam magára: fejletlen elméje éppoly torz volt, mint a teste: rossz hajlamok lakoztak benne. Ez a lappangó gonoszság, az esztelen rombolás vágya, mely ott szunnyadt benne, szükségessé tette az állandó felügyeletet. Alig beszélt, órákig üldögélt unatkozva, motyogva és fintorokat vágva; s én úgy éreztem magam, mintha összezártak volna egy furcsa, idomíthatatlan állattal. Éppenséggel nem hasonlított emberi társasághoz. Olyan szolgálatokat igényelt, amelyeket kórházi ápoló idegzetével lehet csak ellátni: mindez annyira próbára tett, hogy némelykor halálos kimerültség vett rajtam erőt. Ez nem lett volna az én kötelességem; eddig egy szolgáló látta el, aki eltávozott, és a szünidei elutazások zűrzavarában nem gondoskodtak helyettesítéséről. Ez a megpróbáltatás semmiképpen sem tartozott a legcsekélyebbek közé, amelyeket életemben kiálltam. Mégis, bármily alantas és undorító volt is, a lelki kínt sokkal gyötrelmesebbnek és fárasztóbbnak éreztem. A *crétin* ápolása miatt sokszor se erőm, se kedvem nem volt még az étkezéshez sem, és félájultan menekültem a friss levegőre a forráshoz vagy a szökőkúthoz az udvarba. Ez a kötelesség azonban nem törte meg a szívemet, nem

fátyolozta el a szememet, orcámon nem peregtek keserves könnyek, forrók, mint az olvadt fém.

A *crétin* elment, és én szabadon sétálhattam. Eleinte nem volt bennem bátorság, s nem mentem nagyon messzire a Rue Fossette-től, de később már elmerészkedtem a városkapuig, át is haladtam rajta, sétálgattam a távoli fasorokban, földeken át, túl a katolikus és protestáns temetőn, eljutottam a tanyákhoz, mezőkhöz, erdőkhöz, magam sem tudom, hova. Valami egyre tovább ösztökélt, láz égett bennem, s nem hagyott nyugodni: a társtalanság égő vággyal töltötte el lelkemet, halálos éhség fogott el. Sokszor egész nap úton voltam, égő napon, tikkasztó délutánon, poros estéken, s csak akkor tértem haza, mikor már felkelt a hold.

Magányos bolyongásaim során némelykor magam elé képzeltem, hol lehetnek most a többiek, ismerőseim. Madame Beck kellemes fürdőhelyre vonult gyermekeivel, anyjával és baráti körének számos tagjával, akik ugyanazt az üdülőhelyet keresték fel. Zélie St. Pierre Párizsban tartózkodik rokonainál; a többi tanár is mind hazament. Aztán ott van Ginevra Fanshawe, őt ismerősei egy kellemes déli utazásra vitték el. Úgy vélem, mindannyiuk közül Ginevra a legboldogabb. Úton van most, csodaszép tájakat jár be; láthatja, hogyan ragyogja be a termékeny síkságokat a szeptemberi nap, s hogyan érik be bársonyos sugaraitól a gabona és a gyümölcs. Az arany csillogású hold, ahogyan ő látja most, kék égbolton kel fel, s bevilágítja a hegyek vonulatát.

De én mindezzel nem törődtem; én is éreztem az őszi napsütést, én is láttam a holdfényt aratás idején, mégis szinte arra vágytam, hogy boruljon fölém a föld és a pázsit, ne süssön rám se hold, se nap; mert amúgy sem élhetek fényükben, nem váltak barátaimmá, nem vívtam ki szeretetüket. Ginevrát viszont egy lélek ragaszkodása kíséri, amiből erőt és vigaszt meríthet, boldogsággal töltheti el számára a napfényt, balzsammal a sötétséget. Az emberiség felett őrködő jó szellemek legjobbja tárja föléje óvó szárnyait, és ernyőzve védi fejét. Igaz Szerelem kíséri Ginevra lépteit: sohasem maradhat magára. Vajon érzéketlen-e jótékony jelenléte iránt? Ezt lehetetlennek tartottam; ekkora érzéketlenséget elképzelni sem tudtam. Úgy véltem, titokban hálás sorsának, rejtve ő is szeret; egy napon megmutatja majd, mily erős szerelme, magam elé képzeltem szíve hűséges hősét, mikor megtudja, hogy viszontszeretik, és megnyugszik ebben a tudatban. Az érzelem delejes összeköttetését képzeltem kettőjük közé, a kölcsönös megértés finom művű láncát, mely egyesíti őket, ha sok száz mérföldnyi távolságban vannak is egymástól... hegyeken és szakadékokon át közvetíti hozzájuk az imádság és a vágy szavát. Ginevra lassanként valóságos hősnővé vált számomra. Egyik nap, rádöbbenve mindinkább elhatalmasodó képzelgésemre, így szóltam magamhoz: „Valóban azt hiszem, túlfeszítettek az idegeim: lelkem bizonyára túl sok szenvedésen esett át; valami betegség vesz rajtam erőt... mit tegyek? Hogyan gyógyulok ki ebből?”

Akkori körülményeim között valóban nem volt módom gyógyulásra. Végül is egy teljes napon és éjszakán át szüntelenül tartó halálosan nyomasztó lelkiállapotomat testi betegség követte... ágyban kellett maradnom. Körülbelül akkor következett ez be, mikor véget ért a vénasszonyok nyara, és beköszöntöttek a napéjegyenlőségi viharok. Kilenc borús, esős napon át, melynek órái viharosan zúgó szelek és zaklatott eső csapkodása közben teltek el, valami különös ideglázban feküdtem. Az álom elkerült. Éjszaka felkeltem, vágyva kerestem az álmot, őszintén fohászkodva, hogy térjen vissza hozzám. Csak az ablak zörgése válaszolt, s az üvöltő orkán... de álom nem jött a szememre.

Tévedek. Egyszer mégiscsak eljött, csakhogy haraggal. Bosszús volt, amiért képtelen voltam befogadni, s ezt rossz álommal torolta meg. Keresztelő Szent János templomának toronyórája szerint - így állapítottam meg az ütésekből - az álom alig negyedórát időzött nálam... mily rövid idő, s mégis elégséges ahhoz, hogy egész valómat ismeretlen szenvedéssel gyötörje. Egy

leírhatatlan élményről kell itt beszámolnom, egy látomásról, melyet megjelenési formáját, félelmetességét tekintve, csakis valami túlvilági intésnek gondolhattam. Éjszaka tizenkettő és egy óra között egy kéz kelyhet szorított ajkaimhoz, fekete, különös, súlyos kelyhet, amelyet nem holmi kútból töltöttek meg, hanem maga a feneketlen, határtalan tenger buzgott benne. A rövid ideig tartó és előre látható szenvedés, melyet halandó ajkak számára kevertek, nem olyan ízű, amilyen ízt én akkor éreztem. Fenékig ürítettem a kelyhet, felébredtem, s azt hittem, mindennek vége: eljött a vég, és én túljutottam rajta. Egész testemben reszkettem, és amint öntudatom visszatért, kiáltani akartam, hogy valamelyik embertársam segítsen rajtam, csakhogy tudtam, semmiféle embertársam nincs a közelben, nem hallhatja meg keserves segélykéresemet. Goton távol eső mandzárdszobájában nem hallhatja meg... Feltérdeltem az ágyamban. Néhány szörnyűséges órát töltöttem el így: leírhatatlanul szenvedtem, gyötrődtem, és nyomasztó lelkiállapotba kerültem. A borzalmas álom hatására csak rosszat vártam. Halott szeretteimre gondoltam, akik életükben szeretettel vettek körül, de az másutt volt, távol kerültem tőlük: lelkemet kimondhatatlan izgalomba hozta, hogy rádöbbentem, csak kétségbeeséssel gondolhatok a jövőmre. Nem volt semmi ösztönző erő, amiért meggyógyulni igyekezzem, élni vágyjam. Mégsem tudtam elviselni a könyörtelen gőgös hangot, ahogy a halál szólongatott, hogy adjam át magam ismeretlen borzalmának. Imádkozni próbáltam, de ilyen szavak jöttek csupán az ajkamra:

- Kora ifjúságomtól fogva szenvedi a Te csapásaidat az én zaklatott lelkem!

Ó, mennyire igaz volt ez!

Másnap reggel Goton behozta a teámat, és unszolva kért, hogy orvost hívhasson hozzám. Nem egyeztem bele: úgy véltem, nincs olyan orvos, aki meggyógyíthat engem.

Egyik este - méghozzá nem önkívületben, hanem nagyon is normális, józan állapotban - felkeltem, felöltöztem, bár reszkettem a gyengeségtől. A nagy hálóterem magányát és csendjét nem tudtam tovább elviselni: a félelmetes fehér ágyak kísértetekké változtak; a függöny az ágyak fejénél óriás sápadt halálfőnek tetszett, a túlvilág rémségei lövelltek felém üresen tátongó szemgödreiből. Azon az estén sokkal határozottabban, mint valaha, megszilárdult lelkemben az a meggyőződés, hogy hideg kő a Sors, hamis bálvány a Reménység... vak és vértelen gránitból való a szíve. Azt is éreztem, hogy tetőpontjához ér a megpróbáltatás, mellyel Isten engem sújtott, és most már magamnak kell a kezembe venni a sorsomat, bármily gyenge, reszketeg kéz is az enyém. Még mindig zuhogott az eső, még mindig fújt a szél; de úgy véltem, kissé csendesebben, mint az egész napon át dühöngő viharban. Már leszállt az alkonyat, és gyötrődtem tőle: a zsalun át láttam, hogy gyászlobogóként tornyosulnak az esti fellegek. Úgy éreztem, hogy abban az órában az Ég szeretettel és szánakozással fordul minden földi szenvedés felé; szörnyű álmom súlyos nyomása is felengedett, nem tartott már fogva az elviselhetetlen gondolat, hogy senkim sincs, aki szeret, inkább valami reményféle ébredt bennem, hogy egyszer még minden jóra fordulhat. Bizonyos voltam benne, hogy ez a remény tisztábban felragyogna, ha kikerülnék e ház fedele alól, mely rám nehezedik, akár a sírhalom. Kimentem hát a városból egy csendes kis dombhoz, messze, ki a mezőre. Köpenybe burkolózva (nem lehettem önkívületben, mert volt bennem annyi józan ész, hogy melegen felöltözzem), útnak indultam. Valahol harangoztak, s ez megállított; mintha engem szólítottak volna a harangok, hogy vegyek részt a vecsernyén. Beléptem a templomba. Bármely ünnepi szertartás, az igaz hitnek bármely megnyilvánulása, a könyörgés Isten segítségéért: olyan volt számomra abban a percben, mint kenyér az éhezőnek. Letérdepeltem a többiek közé a kőpadlóra. Egy ünnepélyes, ódon templomban voltam, bíborszín fény derengett benne, mely a nagy, festett üvegű ablakokon szűrődött be.

Kevés hivőt találtam odabent, a vecsernye éppen véget ért, sokan már eltávoztak. Akkor értettem meg, hogy a bent maradtak gyónásra várakoznak. Nem mozdultam. Valamennyi ajtó halkan becsukódott, áhítatos csönd borult fölénk, és ünnepélyes félhomály hullt reánk. Egy kis szünet után, melyet imába merülve töltött el, egy hivő megindult a gyóntatószék felé. Figyeltem. Suttogva mondta el a gyónás szavait, suttogva kapta meg a feloldozást; aztán megnyugodva távozott. Utána másik következett, majd megint másik. Sápadt hölgy térdepelt mellettem, és halkan, kedvesen megszólított:

- Menjen ön előbb, még nem készültem fel teljesen.

Gépiesen engedelmeskedtem, felálltam, és megindultam. Tudtam, mit teszek; agyamon villámsebesen futott át az elhatározás. Ilyen lépésre csak olyan nyomorúságos helyzetben szánhattam el magam, amilyenben akkor voltam; talán megnyugvást hoz.

A pap a gyóntatószékben nem is tekintett rám; csak szó nélkül ajkamhoz közelítette a fülét. Jó ember lehetett, bár tiszte kötelességszerűvé vált számára. Közönyösen látta el előírásos teendőit. Haboztam; nem ismertem a gyónás formuláját: a szokásos bevezető szavak helyett így szóltam:

- *Mon père, je suis Protestante.*[122]

A pap felém fordult. Nem annak az országnak a fia volt, hiszen az arc vonásai majd mindig pontosan elárulják a fajtát, a nemzetiséget; felém forduló profiljából, szemöldöke ívéből láttam, hogy francia. Ősz hajú volt, és előrehaladott korú, úgy véltem, van benne érzés és értelem. Nem minden kedvesség nélkül kérdezte tőlem, hogy protestáns létemre mit kívánok tőle?

Azt válaszoltam, elpusztulok, ha nem kapok egy tanácsadó szót, egy árnyalatnyi vigaszt. Néhány hete magányosan s elhagyatottan élek; beteg vagyok, agyam nyomasztó kínok gyötrik, s ezt a feszültséget nem tudom tovább elviselni.

- Bűnt követett el, törvénybe ütköző cselekedetet? - kérdezte kissé meglepődve.

Amennyire tőlem telt, megnyugtattam erre vonatkozólag, és röviden elmondottam szörnyű élményemet.

Elgondolkozva és tanácstalanul tekintett rám.

- Az ön esete zavarba ejt - mondotta. - Ehhez hasonló ügy még nem volt a gyakorlatomban: mi valamennyien tisztában vagyunk az előírásokkal, és felkészültünk gyakorlatunk szabályszerű eseteire; de az ön esetére nem alkalmazhatjuk a gyónás előírásait. Nem tudom, milyen tanácsot adhatnék, ami a helyzetnek megfelelne.

Kész tanácsot természetesen nem is várhattam tőle; de már maga az a tény, hogy akadt fül, mely meghallgatta közléseimet, megértő embertársam és egyben fölszentelt egyházi férfiú - megkönnyebbülést jelentett számomra. Az, hogy kiönthettem régóta felgyülemlett s mindig visszafojtott gyötrelmeimnek egy kis részét olyan csatornába, ahonnan nem árad megint vissza - jótétemény volt számomra. Máris vigaszt nyertem.

- Távozzam, atyám? - kérdeztem, mert a pap nem szólt semmit.

- Leányom - felelt kedvesen... s bizonyos vagyok abban, hogy valóban kedves ember volt, hiszen a tekintetéből csupa együttérzés sugárzott -, ebben a pillanatban okosabb, ha távozik. De legyen meggyőződve arról, hogy szavai megértésre találtak. A gyónás, mint sok más dolog is, a szokás révén formálissá és sablonossá válik. Ön eljött hozzám, és kiöntötte szívét;

[122] Atyám, én protestáns vagyok.

ilyesmi ritkán történik meg. Szívesen elgondolkozom az ön esetén, és terjesztem rendem tanácsa elé. Ha ön hitfelekezetünkhöz tartozna, tudnám, mit mondjak... Ily elgyötört lélek csak a visszavonultságban, a hit vigaszában, a kegyesség állandó gyakorlásában találhat nyugalmat. Mindenki tudja, hogy a világi élet ilyfajta megnyugvást nem adhat. Szent emberek az önhöz hasonló bűnbánókat arra buzdítják, hogy irányítsák lépteiket az állandó bűnbánat, önmegtagadás és jótékonyság megpróbáltatásokkal teljes útja felé. Ahol könny az ételük és italuk, a megpróbáltatások kenyerén és vizén élnek... s jutalmukat csak a túlvilágon nyerik el. Az a meggyőződésem, hogy jelenlegi gyötrelme Isten akaratának hírnöke, mely elvezeti önt az igaz Egyház kebelébe. Ön a mi hitünk számára termett: higgye el nekem, hogy egyedül a mi hitünk képes meggyógyítani és megsegíteni... a protestantizmus túl rideg, túl hideg, túlságosan prózai az ön számára. Minél jobban elgondolkozom annál tisztábban látom a kiutat, s a dolgok ésszerű rendjét. Semmiképpen sem szeretném elveszíteni önt szemem elől. Távozzék most, leányom, de térjen vissza hozzám.

Felálltam, és köszönetet mondtam neki. Már odébb léptem, mikor intett, és visszahívott.

- Ne ide jöjjön vissza hozzám a templomba - mondotta -: látom, beteg és a templom nagyon hideg; otthonomban keressen fel. Itt a címem... (Azzal átnyújtotta a lakcímét.) Legyen ott holnap reggel tíz órakor.

Válaszul mindössze némán bólintottam; összehúztam sálamat, szorosabban összefogtam köpenyemet, és szó nélkül távoztam.

Olvasóm úgy véli, talán szándékomban állt valaha is még egyszer ez érdemes pap közelébe kerülni. Éppúgy, mint az, hogy besétáljak holmi babiloni tüzes kemencébe. Az a pap olyan eszközökkel bírt, amelyekkel képes volt hatni rám; természeténél fogva kedves volt, érzelmesen, francia módra kedves, és tudtam, hogy ez a lágyság olyasmi, ami iránt nem vagyok teljesen érzéketlen. Bár nem becsülöm nagyra a szeretetnek bizonyos megnyilvánulásait, aligha lehet olyan válfaja - feltéve, hogy akár egy gyökérszálacska is fűzi a valósághoz -, amelynek bízvást ellene szegülhetnék. Ha elmentem volna a paphoz, sok gyöngédséget, megnyugtatást, kedvességet tapasztaltam volna a becsületes pápista babonákban. Megpróbálta volna, hogy felélessze bennem a lelkesedést a jótékonysági munka iránt. Nem tudom, hogyan végződött volna. Valamennyien úgy véljük, hogy némely tekintetben erősek vagyunk; azt is tudjuk mindnyájan, hogy sok a gyengeségünk. Lehetséges, hogy ha felkeresem a megjelölt nap megjelölt órájában a Rue des Mages tízes számú házát, akkor most, ahelyett, hogy ezt az eretnek beszámolót írom, egy karmelita kolostorban morzsolnám a rózsafüzért a villette-i Boulevard de Crécyn. Volt valami a jóságos öreg papban, ami Fénelonra emlékeztetett; és bármilyen legyen is legtöbb rendtársa, bármit gondolok is magamban egyházáról és hitéről (mert egyiket sem szeretem), reá mindenkor csak hálával emlékezhetem. Kedves volt hozzám, amikor legnagyobb szükségem volt a kedvességre; jót tett velem. Kísérje őt az Ég áldása!

Éjszakába fordult az esti szürkület, már meggyújtották az utcai lámpákat, mire elhagytam azt a sötét templomot. Most már haza tudtam térni; a heves vágyakozás, hogy beszívjam az októberi szellőt a kis dombon a város falain kívül, már nem volt ellenállhatatlan hajtóerő, hanem kívánsággá szelídült, melynek engedhet a józan ész: az ész elvetette, én pedig megfordultam, s elindultam, úgy véltem, a Rue Fossette irányában. Csakhogy a városnak olyan részébe vetődtem, ahol nem voltam ismerős; az óváros volt, mely keskeny utcákból, festői, ódon, omladozó házakból állott. Gyengeségem folytán nem voltam még egészen eszemnél, mivel még most sem törődtem valami sokat biztonságommal és jólétemmel, a szükséges óvatosságról is megfeledkeztem. Később nyugtalankodni kezdtem, összevissza bolyongtam a zegzugos utcák ismeretlen labirintusában. Eltévedtem, és nem tudtam magam arra elhatározni, hogy egy járókelőtől útbaigazítást kérjek.

Ha napnyugtakor elcsendesült is egy kissé a vihar, most pótolta, amit elmulasztott. A viharos szél iránya északnyugatiról délkeletire változott. Zuhogott az eső, mintha dézsából öntötték volna, és időnként olyan erővel hullottak a cseppek, mintha jég záporozna. Hideg szél fújt, a csontjaimig hasított. Leszegtem a fejemet, úgy próbáltam előrevergődni, de az orkán valósággal visszataszított. Szívem és bátorságom nem hagyott cserben; csak azt kívántam, bár szárnyam nőne, s felrepülhetnék a viharban, nekivethetném szárnyaimat a szélnek, követhetném iramát, vele száguldanék, amerre elviharzik. Míg ez a kívánság feszült bennem, egyre jobban éreztem, hogy fázom, egyre jobban elhagy az erőm, holott az imént is elég gyönge voltam. Igyekeztem elérni egy közeli nagy épület kapualját, de a homlokzat és az óriás torony egyszer csak elfeketült előttem, és eltűnt a szemem elől. Ahelyett, hogy leroskadtam volna a lépcsőre, amint szándékomban állt, úgy látszik, valami feneketlen mélységbe zuhantam. És többre már nem emlékszem.

TIZENHATODIK FEJEZET

Haj-hajdanán

Merre kalandozott lelkem az ájulás alatt, azt nem tudnám megmondani. Bármit látott, tapasztalt, bármerre járt is önkívületében e furcsa éjszakán, megtartotta a maga titkának; egyetlen szót sem suttogott az Emlékezet fülébe, és a képzelet megdöbbentette áttörhetetlen hallgatásával. Lehetséges, hogy felfelé szállt, s megpillantotta majdani örök hazáját, remélve, hogy pihenni térhet, s úgy vélte, végre feloldódik fájdalmas kötöttsége az anyaghoz. Ezen gondolkozhatott, mikor egy angyal előzte a mennyország küszöbéről, s arra utasította, hogy visszatérjen, viszolyogva és kelletlenül bár, ahhoz az esendő teremtéshez, aki dermedten és elhagyatottan hever, s akinek társaságát, úgy látszik, nagyon is megunta.

Tudom, lelkem fájdalommal tért vissza börtönébe, vonakodva, jajkiáltás és reszketés kíséretében. Lélek és Anyag, az elvált társak nehezen egyesültek újra: nem csókkal, hanem keserves küzdelemmel köszöntötték egymást. Látóérzékem szörnyű vörösség közepette tért vissza, mintha minden vérben úszna; az ébredező hallás úgy rontott rám, mint a mennydörgés; a tudatom rettegéssel éledt újjá: izgatottan ültem fel, s azon tűnődtem, milyen régióba vetődtem, miféle különös lények között térek magamhoz. Először semmit sem ismertem fel, amire ránéztem: a fal nem volt fal... a lámpa nem volt lámpa. Akkor éppúgy a kísértetet is felismerhettem volna, mint a legközönségesebb tárgyat: amivel csak azt akarom kifejezni, hogy minden tárgy, amire a tekintetem rávetődött, kísértetiesnek tűnt. De érzékeim mindent hamar helyre tettek; az élet gépezete átvette szokásos és rendszeres működését.

Azt azonban nem tudtam, hol vagyok; idővel csak annyit értettem meg, hogy elvittek arról a helyről, ahol összeestem. Nem bejárati lépcsőn feküdtem; az éjszakát és a vihart elzárta előlem a fal, az ablak, a mennyezet. Valami házba vittek... de miféle házba?

Csak arra gondolhattam, hogy a Rue Fossette-i intézetbe. Még mindig félálomban erősen igyekeztem megállapítani, melyik szobában helyeztek el; a nagy hálóteremben-e vagy az egyik kis hálóban. Nem értettem a dolgot, mert az előttem levő bútordarabok egyikét sem tudtam gondolatban összekapcsolni ezeknek a helyiségeknek a bútorzatával. Nem voltak ott az üres fehér ágyak, sem az ablakok. Bizonyára, gondoltam magamban, Madame Beck hálószobájába vittek fel. És e pillanatban tekintetem egy kék damaszttal bevont karosszékre vetődött. Lassanként felderengett előttem a többi hasonló huzatú ülőbútor is, s végül az egész kellemes szalon. A ragyogó kandallóban fahasábok égtek; a szőnyeg őzbarna alapszínét kék arabeszkek élénkítették; a halvány színű falakon égszínkék nefelejcsminta futott körbe aranylevelek és -indák miriádjai között. A két ablak közötti térséget aranykeretes tükör töltötte ki, s a függönyszárnyak is kék damasztból voltak. Abban a tükörben láttam meg, hogy nem ágyban fekszem, hanem pamlagon. Kísérteties képet láttam magamról: szemem beesett volt, s óriásinak látszott, hajam a rendesnél sötétebbnek tűnt, sovány és hamuszínű arcomhoz viszonyítva. Nyilvánvaló volt, nemcsak a bútorzat alapján, hanem az ablakok, az ajtó és a kandalló elhelyezéséből is, hogy egy ismeretlen ház fogadószobájába kerültem.

Nem kevésbé nyilvánvaló volt az is, hogy agyam még nem úgy működik, mint rendesen: mert amint elnéztem a kék karosszéket, egyre ismerősebbnek tűnt nekem. Ugyanígy voltam a barokk pamlaggal és hasonlóképpen a kerek asztallal a szoba közepén, az őszi levelekkel szegélyezett terítővel; de leginkább a kézimunkával kárpitozott két kis támlátlan székkel és egy kis ébenfa keretes karosszékkel, melynek ülése és hátsó támlája sötét alapon színes virágokkal volt kihímezve.

Mindez meglepett, s tovább folytattam a felfedezést. Elmondani is furcsa, minden régi ismerős volt körülöttem, és a „haj-hajdanán” mosolygott rám minden zugból. Két ovális miniatűr függött a falon a kandalló fölött, jól ismerem minden öltésüket a rizsporozott parókákon, a bársonygallért, a fehér nyakfodrot, a muszlin nyakkendő redőit: még a kézelőfodor csipkéjének mintáját is. A kandallópárkányon két porcelán váza állt, és néhány darabja egy finom teáskészletnek, olyan vékony porcelánból, mint a tojáshéj. A középső dísztárgy, egy klasszikus szoborcsoport alabástromból, üvegbura alatt állt. Valamennyi tárgynak minden apró részletét és tulajdonságát egy kis töredékéből is el tudtam volna mondani, mint valami jós. És ott volt két kéziellenző, finom rajzolata aprólékos, akár az ötvösmunka: szinte a szemem is belefájdult, és órákig tartott, amíg minden vonását felidéztem, pedig ezek egy iskolás lány ceruzája alól kerültek ki, hosszú unalmas órák során, s a ceruzát ez a most csontvázszerű kéz fogta kezében.

Hol vagyok hát? Nemcsak a világnak melyik pontján, de hát Urunknak voltaképpen melyik esztendejében is? Mert mindezek a tárgyak régmúlt napok és egy távoli ország emlékét idézték vissza. Tíz esztendővel ezelőtt mondtam nekik búcsút; tizennegyedik életévem óta nem találkoztam velük. Fennhangon suttogtam:

- Hol vagyok?

Egy alak, akit eddig nem vettem észre, megmozdult, felkelt, és odajött hozzám: ez a lény nem állt összhangban a környezettel, s ettől csak még bonyolultabb lett a rejtély. Ez a lény egy helybeli szolgáló volt a szokásos bóbitában, mintás kartonruhában. Sem franciául, sem angolul nem beszélt, semmi felvilágosítást nem kaphattam tőle, mert tájszólásából semmit sem értettem. Halántékomat és homlokomat megnedvesítette valami illatos hűsítő folyadékkal, aztán megigazgatta párnáimat, s én fáradtan hanyatlottam vissza rájuk. Intett, hogy nem szabad beszélnem, aztán visszaült helyére pamlagom lábánál.

Szorgalmasan kötögetett; s mivel szemét nem felém fordította, nyugodtan vizsgálódhattam. Nagyon elcsodálkoztam, honnan került ide, és mi köze van kislány korom színhelyéhez. De még jobban elámultam azon, hogy a régmúlt napok színhelyének mi köze van mostani valómhoz.

Túlságosan gyönge voltam ahhoz, hogy elmélyedjek a rejtélyben, azzal igyekeztem hát magyarázni a dolgot, hogy tévedés, álom, lázas képzelődés, de közben tudtam, nem lehet tévedés, hogy nem alszom, és úgy véltem, ép eszemnél vagyok. Azt kívántam magamban, bárcsak ne lenne olyan világos ez a szoba, ne látnám olyan tisztán a kis képeket, a díszeket, az ellenzőket, a szék kézimunkáját. Mindezek a tárgyak, még a bútor kék damasztja is - semmi kétség - a legapróbb részletekig ugyanazok voltak, amelyekre oly jól emlékszem, amelyek oly meghitten ismerősek nekem, ugyanazok, amelyek ott álltak a szalonban, keresztanyám brettoni házában. Úgy tetszett azonban, a lakrész valamelyest megváltozott, mert arányai és méretei nem ugyanazok.

Bedreddin Hasszán jutott eszembe, akit álmában Kairóból vittek el Damaszkusz kapujához. Talán egy szellem borította fölém sötét szárnyát a viharban, ő vezérelt a templom lépcsőitől, és magasba emelt, mint a keleti mese mondja, és szárazföldön meg óceánon át szép csendesen letett újra az ősi angol anyaföldre. De nem: tudtam, hogy az a tűz a kandallóban nem a régi házi istenek előtt ég... az ő oltárukon réges-rég kihunyt a láng, és maguk a házi istenek is messze elkerültek azóta otthonukból.

A szolgáló ismét felém fordult, látta, hogy nyitva a szemem, észrevette zavart és izgatott tekintetemet, s letette kötését. Észrevettem, hogy egy kis polcnál foglalatoskodik. Vizet töltött egy pohárba, és egy fiolából gyógyszert cseppentett bele. Odahozta nekem a poharat. Miféle sötét színű orvossággal akar megitatni? Miféle életelixírrel vagy varázsfőzettel?

Késő volt kérdezősködni... tehetetlenül, ellenkezés nélkül felhajtottam az italt. A nyugalmas gondolatok gyengéden simogató ernyedtsége szállt agyamra; egyre szelídebb és szelídebb langyos hullámzást éreztem, minden balzsamnál megnyugtatóbbat. A fájdalmas gyöngeség elszállt tagjaimból, izmaim lankadtak. Elhagyott az erőm, mozdulni sem bírtam, de mivel a vágy is elszállt belőlem, nem éreztem ezt veszteségnek. A gyengéd szolgáló ellenzőt állított a lámpa elé; láttam, amikor felállt, és elhelyezte, de arra nem emlékszem, mikor ült vissza régi helyére: a két cselekvés közti időben elaludtam.

Felébredtem, s ismét megváltozott minden. Nappali fény vett körül; de semmiképpen sem éles, meleg, nyári fény, hanem ólomszürke, nyirkos, viharos, őszi ború. Most már bizonyos voltam benne, hogy az intézetben vagyok... meggyőzött róla az ablaktáblán csapkodó eső; meggyőzött róla a fákat rázó szél, mert kétségtelenül kert van odakint; meggyőzött róla a dermesztő hideg, a vakító fehérség és a magányosság, ahogyan feküdtem, *fehérséget* a függönyökre értettem, mert a franciaágy fölé függöny borult, és elzárta előttem a világot.

Felemeltem a függönyt, és kinéztem. Szemem arra volt elkészülve, hogy hosszú, fehérre meszelt termet lát majd, s elképedve hunyorgott, amikor csak egy kis hálófülkényi térséget láthatott... egy kis fülkét, zöld falakat. Az öt tágas, csupasz ablak helyett itt csak egy magasba nyúló ablaknyílás volt, muszlinfüggöny árnyékolta be; a két tucat festett mosdóállvány, mosdótál és korsó helyett egyetlen toalettasztal állt itt, feldíszítve, akár egy bálozó hölgy, kék selyemmel alábélelt fehér muszlinszoknyában; nagy, csiszolt tükör koronázta, és bűbájos csipkés kis tűpárna díszítette. Ez a toalettasztal és egy kis alacsony, zöld-fehérmintás kartonhuzatú karosszék, egy márványlapos mosdó, halványzöld mosdófelszereléssel ellátva - ezekből állt a parányi szoba berendezése.

Olvasóm, izgatottnak éreztem magam! - Miért? - kérdezed tőlem. Mi ok volt rá, mi volt az ebben az egyszerű és meglehetősen csinos hálófülkében, ami meglephetett vagy megfélemlíthetett volna bármily félénk lényt is? Mindössze annyi... hogy e tárgyak, e bútorok nem lehettek valóságos, kézzel fogható karosszékek, tükrök, mosdók... ezek csak bizonyos tárgyak kísértetei lehettek; vagy ha ez lehetetlen, és csak túlságosan vad fantázia szüleménye... és akármilyen zavart lelkiállapotban voltam, én is lehetetlennek tartottam... akkor csak egyetlen következtetésre juthattam, hogy én magam jutottam abnormis lelkiállapotba, egyszóval: nagyon beteg lehetek, és delíriumban vagyok; de még akkor is az enyém a legkülönösebb képzelődés, aminőbe valaha delírium belehajszolhatta áldozatát.

Ismertem... ismernem kellett... annak a zöld karosszéknek a kartonhuzatát; a kényelmes széket magát, ennek a tükörnek a faragott, ragyogó, fekete keretét; a mosdóállványon sorakozó porcelán edények puha zöldjét; és szürke márványlapjával az állványt magát is, amely ott áll a sarokban; mindezeket fel kellett ismernem, úgy, ahogy az elmúlt éjjel felismertem a rózsafa bútort, a kárpitozást, a porcelánt a szalonban.

Bretton, Bretton! A tíz évvel ezelőtti idő nézett vissza rám a tükörből. De hát miért e szellemjárás; mi okból látogatott meg Bretton és rég elmúlt tizennégy éves korom kísértete? S ha már visszajött a múltak sírjából, miért nem jött el akkor mindenestül abban a formában, amilyen annak idején volt? E zavaros látomás miért mutatta csupán a bútorokat olyannak, aminők akkor voltak, a szobákat, az elrendezést azonban másmilyennek? És ami a rózsaszín

szaténból készült tűpárnát illeti, az aranygyöngyökkel és csipkével díszítve, azt ugyanúgy ismerhettem, mint ahogy ismerem az ellenzőket... mert mindezt saját kezemmel magam készítettem. Fölkelvén az ágyamból, kezembe vettem a tűpárnát, és szemügyre vettem. Ott volt a monogram: „L. L. B." Aranygyöngyökből kivarrva, fehér selyemmel hímzett, ovális koszorúban. S ezek keresztanyám nevének kezdőbetűi... Louisa Lucy Bretton.

- Angliában vagyok? Brettonban vagyok? - motyogtam magamban. Sietve felhúztam a rolettát, mely a zsalun belül elsötétítette a szobát, kitekintettem, s igyekeztem megállapítani, hogy hol vagyok. Félig-meddig arra készültem fel magamban, hogy a régi, szép nyugodt épületeket látom majd magam előtt, a St. Ann's Street tiszta, szürke kövezetét, s az utca végében a katedrális tornyát; vagy pedig ha már nem egy szép, ódon angol község utcáját, azt vártam, hogy holmi városi képet látok: Villette valamelyik *rue*-jére tekintek alá.

Ezzel szemben lombokat láttam, melyek körülvették a magas ablakmélyedést, azokon túl pedig egy füves, pázsitos kaptatót, egy gyepteraszt, mely az alsó szint fölé emelkedett... erdőbe illő hatalmas fákat, aminőket réges-rég nem láthattam. Panaszosan nyöszörögtek az októberi viharban. A törzsek között egy sétányt pillantottam meg, melyen nagy halomban hevert az elsárgult avar. A nyugati szél felkapott olykor és messzire elgörgetett egy-egy levelet. A tájék távolabb nyilván lapályos terület lehetett, a szálas bükkfák elfedték szem elől. Úgy látszott, magányos helyre kerültem, mely egészen idegen számomra: mintha sohase láttam volna.

Ismét lefeküdtem. Ágyam egy kis benyílóban állt; amint arccal a fal felé fordultam, semmit sem láthattam a szobából és izgalmas tartozékaiból. Semmit? Éppen eleget! Mert amint elhelyezkedtem abban a reményben, hogy immár vége lesz a látomásnak, uramisten, a függönyökkel megosztott zöld fülke falán egy széles aranyrámába foglalt portrét pillantottam meg. Remek munka volt, finom akvarell; egy fej, egy fiú feje, üde, eleven, ékesen szóló, lelkes. Tizenhat év körüli ifjú, világos bőrű, orcája majd kicsattan az egészségtől; haja hosszú, nem sötét, napfényes csillogású; tekintete átható, szája ívelt, és mosolya vidám. Egészben véve rendkívül kellemes arc, szívesen tekint rá az ember, különösen az, aki jogot formálhat az ifjú szeretetére... például szülei vagy testvérei. Bármelyik regényes hajlamú iskolás lány beleszeretne első pillantásra, amint meglátja a keretben. A szeme olyan volt, hogy az ember arra gondolt, idősebb korában viharos szerelmet ébreszt majd; de azt már nem tudnám megmondani, ott ragyogott-e bennük, ígéretképpen a hűség áldásosan kitartó fénye. Mert bármily érzés várakozik is rá a jövőben, szájáról azt a veszélyt olvashatta le a szemlélő, hogy szeszélyes lesz és hevülékeny.

Igyekeztem minden újabb felfedezést oly nyugodtan fogadni, amennyire csak lehet, s így suttogtam magam elé:

- Hiszen ez a portré a reggelizőszobában függött, a kandalló fölött: ahogy akkoriban sokszor gondoltam magamban, egy kissé túl magasan. Jól emlékszem, hogy mindig fel kellett állnom a zongoraszékre, ha leakasztottam, kezemben tartottam és kutatva tekintettem kedvesen hamiskás szemébe. Mogyoróbarna pillái alól tekintete mosolyogni látszott; és mennyire kedveltem orcájának színét meg azt a kifejezést a szája körül. Úgy véltem, a művészet sem igen teheti szebbé a száj vagy az áll hajlatát. Még tapasztalatlanságomban is tudtam, hogy szép, és eltűnődtem kétségeimen: „Hogy lehetséges az, hogy ami annyira elbűvöl, mégis fájdalmat okozhat?" Egyszer próbaképpen felemeltem a kis Home kisasszonykát, karomba vettem, s azt mondtam: nézze meg közelről azt a képet.

- Tetszik neked, Polly? - kérdeztem. Nem felelt semmit, csak hosszan nézte, és végül árnyék jelent meg érzékeny szemében, s csak ennyit mondott:

- Tegyen le.

Le is tettem, s magamban csak ennyit mondtam: „A gyermek is megérezte."

Mindezeket most ismét átgondoltam, és hozzátettem: „Megvoltak a hibái, de nemesebb természet aligha akad nála; nagylelkű, kedves, fogékony." Elmélkedésem végére értem, és most már hallhatóan, fennhangon ejtettem ki a nevet: - Graham!

- Graham! - visszhangzott egy hang az ágyam mellett. - Grahamet kívánja látni?

Felnéztem. A bonyodalom egyre fokozódott; a csoda teljessé vált. Ha különös volt látnom jól ismert arcvonásokat a falon, még különösebb volt éppoly drága és éppoly jól ismert lényt életben magam előtt megpillantanom: egy nőt, egy hölgyet, élő, kézzel fogható valóságban, magas, jól öltözött asszonyt özvegyi selyemruhában és főkötőben, mely legjobban illett tisztes úrhölgyre való hajviseletéhez. Az övé is jóságos arc volt; vonásai talán túlságosan határozottnak tetszettek ahhoz, hogy szépségnek mondhatnám, de érzés és jellem sugárzott róluk. Kissé megváltozott; komolyabb lett, valamivel testesebb... de mégiscsak ő volt, a keresztanyám: ő, valóságban, Brettonné asszony.

Nem szóltam semmit, de egész bensőmet átjárta az izgalom: ütőerem lüktetett, a vér kiszaladt orcámból, szinte megdermedtem.

- Asszonyom, hol vagyok? - kérdeztem.

- Biztonságos menedékhelyen; most nem érheti semmi baj; igyekezzék könnyíteni lelkén, ne törődjön semmivel, míg jobban nem lesz; ma reggel eléggé betegnek látszik.

- Annyira izgatott vagyok, hogy már azt sem tudom, hihetek-e érzékszerveimnek, avagy félrevezetnek minden apró részletben: de ugye, ön angolul beszél, asszonyom?

- Azt hiszem, ezt maga is megállapíthatja. Egyébként nagy zavarba jönnék, ha franciául hosszú beszélgetést kellene folytatnom.

- Ön Angliából jött?

- Csak nemrégen költöztem ide onnan. Ön már régen él ebben az országban? Úgy látom, ismeri a fiamat.

- Hogy ismerem-e, asszonyom? Bizonyára ismerem. A fia... ő az ott a képen?

- Az ifjúkori képe. Ön ránézett, és kimondta a nevét.

- Graham Bretton?

Bólintott.

- Brettonnéval beszélek, aki azelőtt Brettonban élt... lehet, hogy így van?

- Pontosan így; ön pedig úgy tudom, angol tanárnő egy itteni tanintézetben; fiam felismerte önt.

- És hogy találtak rám, asszonyom, és kik?

- Fiam ezt majd apróra elmondja önnek - felelt -, de jelenleg ön túlságosan zavart és gyönge a beszélgetésre; próbálja szépen elfogyasztani a reggelijét, s aludjon utána.

Bár annyi mindent álltam ki - testi kimerültséget, lelki izgalmakat, az idő megpróbáltatásait -, mégis úgy látszott, már jobban vagyok; a láz, az igazi betegség, mely szervezetemet leverte, múlóban volt. Az elmúlt kilenc napban nem vettem magamhoz szilárd táplálékot, és szinte állandó szomjúság gyötört. Most, mikor elém tették a reggelit, azt tapasztaltam, hogy mohón

kívánom a táplálékot; talán a belső gyengeség okozta, hogy mohón kaptam a tea után, melyet a hölgy nyújtott felém, és megettem a csöpp kis darab száraz pirítóst, melyet engedélyezett számomra. Alig egy falatnyi volt, de nem is kellett több, fenntartotta erőmet, míg egy-két óra múlva a *bonne* egy csésze erőlevest hozott nekem és kekszet.

Estefelé, midőn már sötétedni kezdett, s még mindig nem szűnt a dermesztő szél zúgása, zuhogott az eső, akár az özönvíz, hirtelen ráuntam... nagyon is ráuntam ágyamra. Bármily szép volt is ez a szoba, mégis kicsinek, szűknek éreztem; változatosságra vágytam. Nyomasztott az egyre fokozódó hideg és a sötétség is; látni akartam a tüzet, és érezni melegét. De ezenkívül is egyre csak a magas úrhölgy fia járt az eszemben: mikor látom meg? Addig bizonyára nem, míg el nem hagyom a szobámat.

Végre megjelent a *bonne*, hogy megvesse ágyamat éjszakára. Már arra készült, hogy takaróba bugyoláljon, s beültessen a kartonhuzatos karosszékbe, én azonban elhárítottam segítségét, és öltözködni kezdtem. Alig végeztem ezzel a művelettel, s ültem le, hogy kifújjam magam, mikor Brettonné ismét megjelent.

- Felöltözött? - kiáltott fel mosolyogva, azzal a mosollyal, melyet oly jól ismertem... a kedves, de éppen nem lágy mosolyt. - Szóval ennyire jól van már? Erőre kapott... igen?

Úgy szólt hozzám, mint régen, és szinte már azt képzeltem, felismert végre. Ugyanaz az anyáskodás volt a hangjában és modorában, amit kislány koromban mindig tapasztaltam részéről... anyáskodás, mely előtt meghajoltam, s valósággal szerettem. Ezt a modort nem az váltotta ki, hogy vagyoni és társadalmi helyzetét tekintve fölöttem állt (bár ez utóbbi tekintetében nem volt egyenlőtlenség közöttünk, egyenrangúak voltunk); hanem erre természetes oka volt: testben-lélekben erősebb volt, mint környezetében bárki más, ez késztette rá, hogy óvja-védje őket, mint ahogy a nagy fa védelmet, árnyékot ad az apróbb növényeknek, füveknek, virágoknak. Minden ceremónia nélkül terjesztettem elé a kérést:

- Szeretnék lemenni, asszonyom; itt fázom, és elhagyatottnak érzem magam.

- Ennek magam is nagyon örülnék, ha elég erős már a helyváltoztatáshoz - felelte. - Rajta hát; itt a karom. - Azzal karját nyújtotta. Belekaroltam, és együtt mentünk le egy lépcsőfordulót, a szőnyeggel borított lépcsőkön a pihenőig, ahonnan tágas, nyitott szárnyú ajtó nyílt a kék damasztszobába. Milyen kellemes volt, milyen nyugalmas, otthonos levegőt árasztott! Mily melegen ragyogott a lámpa borostyánszínű világa, a kandalló pirosló parazsa! S hogy tökéletes legyen a kép, készen állt a tea az asztalon... Angol tea, s a hozzá való készlet oly ismerős fénnyel csillogott felém; a régies mintájú tömör ezüst vízforraló, az ezüstkanna, a vörös és arany mintájú finom, vékony porcelán csészék. Még a különleges formában sütött, egyéni ízlés szerint készített püspökkenyeret is ismertem, mely Brettonban is mindig ott állt a teázóasztalon. Graham kedvence volt, s itt állt most is, mint hajdanán... Graham tányérja előtt, s mellette ott volt az ezüstkés és -villa. Egyszóval Grahamet várják teára: lehetséges, hogy Graham is itt van most a házban; s néhány perc múlva talán meg is láthatom.

- Üljön le... nos, üljön már le - mondta kísérőm, mikor kissé megcsúszott a lábam, miközben a kandalló felé közeledtünk. Elhelyezett a pamlagon, de én inkább a pamlag mögé kerültem, s azt mondottam, hogy nagyon meleg van a tűz mellett. Kissé távolabb kerestem hát magamnak kedvemre való ülőhelyet. Brettonné nem szeretett sokat teketóriázni senkivel és semmivel. Szó nélkül hagyta, tegyek, ahogy nekem tetszik. Elkészítette a teát, s elővette az újságot. Úgy szerettem megfigyelni keresztanyám tevését-vevését; minden mozdulata annyira fiatalos volt; most már túl kell lennie az ötvenen, de úgy látszik, sem izomzatát, sem lelkületét nem lepte be a kor rozsdája. Bár testes volt, mégis mozgékony, derűs, de némelykor heves... jó egészsége és kitűnő vérmérséklete megtartotta oly üdének, mint élete tavaszán volt.

Olvasott, de észrevettem, hogy fülel... és a fiát várja. Nem az az asszony volt, aki bevallja, hogy nyugtalan, csakhogy a vihar nem hagyott alább, és ha Graham odakint jár ebben az erős szélben, mely egyre dühösebben süvöltött, jól tudtam, anyai szíve aggódva kíséri útján.

- Már tíz percet késik - mondotta, s órájára nézett; azután egy perc múlva felemelte tekintetét az újságból, és az ajtó felé biccentett, jelezve, hogy valami hangot hallott. Homloka felderült; és ekkor már az én kevésbé gyakorlott fülem is meghallotta a kertkapu fémes csapódását, a lépéseket a kavicsos úton, majd a csengő hangját. Megérkezett tehát. Anyja (felöntötte a teát, a kandalló közelébe húzta a párnázott kék széket, melyet jog szerint neki kellett volna elfoglalnia, de úgy láttam, valaki büntetlenül bitorolhatja. És mikor az a valaki fölfelé jött a lépcsőn, rövid szünet után, mert föltételezem, ilyen viharos, esős estén kissé rendbe kellett hoznia magát, közeledett, s egyenesen benyitott.

- Te vagy az, Graham? - szólalt meg anyja, elrejtve boldog mosolyát, s igyekezett kurtára fogni beszédét.

- Ki más lehetne, mama? - kérdezte a későn jövő, és szó nélkül elfoglalta trónját.

- Nem érdemelnéd meg, hogy hideg teát adjak, ha késel?

- Nem azt kapom, amit érdemlek, mert vidáman duruzsol a vízforraló.

- Kormányozd magad az asztalhoz, lusta fiú: más nem is jó neked, csak az én helyem. Ha a tulajdonjog iránt egy szikrányi érzék lenne benned, mindig meghagynád azt a karosszéket az Öreg Hölgynek.

- Az már igaz; csakhogy az a drága Öreg Hölgy ragaszkodik hozzá, hogy én foglaljam el. Hogy van a beteged, mama?

- Talán lesz szíves előlépni, és személyesen válaszolni - felelt Brettonné, és felém fordult a sarokban; én pedig a felszólításra közelebb léptem. Graham udvariasan felállt, és üdvözölt. Ott ált sudáran a kandalló mellett, és igazolta, hogy édesanyja leplezetlen büszkesége semmiképp sem jogtalan.

- Szóval már lejött - mondotta -; egyszóval jobban van... sokkal jobban. Aligha vártam, hogy így és itt találkozzunk. Nagyon aggódtam tegnap este, s ha nem kényszerülök rá, el kellett ugyanis sietnem egy haldokló betegemhez, bizony nem hagytam volna magára. Szerencsére, édesanyám már maga is valóságos orvos, Martha pedig kitűnő ápolónő. Láttam, hogy ájulásos rohamról van szó, ami nem feltétlenül veszélyes. Hogy mi váltotta ki, azt persze meg kell még állapítanom, minden részletében. Őszintén remélem, hogy valóban jobban érzi magát.

- Sokkal jobban - válaszoltam nyugodtan. - Sokkal jobban, és köszönök mindent, John doktor.

Mert olvasóm, a magas fiatalember, ez a szeretett fiú, házigazdám, Graham Bretton, John doktor volt: ő és senki más; és mi több, e személyazonosságot nem sok meglepetéssel állapítottam meg. S ami még annál is több, mikor Graham lépteit meghallottam a lépcsőn, már akkor tudtam, kinek az alakja jelenik meg az ajtóban, és kinek látására készüljön szemem. Ez a felfedezés nem azon a napon eredt, már réges-régen ott derengett tudatom mélyén. Természetesen nagyon jól emlékszem az ifjú Brettonra; és bár az elmúlt tíz év alatt (tizenhat éves korától huszonhat évesig) nagyon megváltozott, férfivá érett a fiú, e változás nem volt akkora, hogy elvakítsa szememet, elámítsa emlékezetemet. John Graham Bretton doktor minden hasonlatosságát megtartotta azzal a tizenhat éves ifjúval: szeme ma is ugyanaz; megmaradtak arcvonásai is; a hibátlan száj, a remekbe formált áll, félre sem ismerhető. Egykettőre felismertem. Először akkor ismertem fel, s jó néhány fejezettel ezelőtt fel is jegyeztem, mikor tekintetemet reá szegeztem, magamra vontam figyelmét, s megrovásban részesültem. További

megfigyeléseim minden tekintetben megerősítették felismerésemet. Felismertem mozdulatait, magatartását, férfiszokásait, kamaszkorának ígéreteiben. Mostani mély hangjában felismertem régi hanglejtését. Bizonyos fordulatok a beszédében, melyek régen oly jellegzetesek voltak, ma is személy szerint reá vallanak; és ugyanígy tekintete, szájmozdulata, számos mosolya, az íriszről némelykor felcsillanó sugár a jellegzetesen formált szemöldök alól.

Szólni bármit is e témáról, *célzást tenni* felfedezésemről, nem illet volna sem szokásaimhoz, sem gondolkodásmódomhoz, nem felelt volna meg érzelmi világomnak. Ellenkezőleg, helyesebbnek tartottam, hogy magamba zárom az egészet. Szívesen vettem jelenlétét, s azt, hogy olyan felhők burkolják, melyen nem lát át, holott ő különleges fényben áll előttem, s e fény körülragyogja fejét, a lába elé világít, de fénye nem vetődik messzebbre.

Jól tudtam, hogy számára nem sokat jelentene, ha elébe lépnék és kijelenteném, Lucy Snowe vagyok! Ennélfogva tartottam magam a tanítónőt megillető helyemen; s mivel sohasem kérdezte nevemet, nem is említettem. Hallotta, hogy mindenki így szólít: Miss vagy Miss Lucy; sohasem hallotta vezetéknevemet: Snowe. Az ösztönös felismerés - bár én talán kevesebbet változtam, mint ő - sohasem derengett fel benne, eszébe sem jutott, miért kényszerí-teném hát ki én magam?

Tea közben John doktor kedves volt, mert természete szerint mindig olyan; az étkezés véget ért, a tálcát kivitték, s ő kényelmesen elhelyezte a párnákat a pamlag végében, és unszolt, hogy ott foglaljak helyet. A doktor és édesanyja a tűz mellé húzódott, s alig ültek ott néhány percig, észrevettem, hogy a hölgy nem veszi le rólam a szemét. Nők ilyesmiben gyorsabb felfogásúak, mint a férfiak.

- No de ilyet! - kiáltott fel hirtelen. - Soha életemben nem láttam ilyen hasonlatosságot. Graham, te nem vetted észre?

- Észrevenni, mit? Mi izgatja az Öreg Hölgyet most? Mit bámulsz, mama! Az ember azt hinné, hogy valami látomásod van.

- Mondd csak, Graham, kire emlékeztet téged ez a fiatal hölgy?

S azzal felém intett.

- Mama, hát egészen felizgatod. Hányszor mondjam, hogy a hirtelenség nagy hibád? Ne felejtsd el, a hölgy idegen, nem ismerheti a szokásaidat.

- De hát amikor úgy lefelé néz, és amikor így oldalt fordítja a fejét, kihez hasonlít, Graham?

- De, mama, ha már így felteszed nekem a fejtörő kérdést, nem lenne okosabb, ha mindjárt meg is válaszolnád?

- De hiszen már régebben ismered, azt mondod... amióta oda kezdtél járnia Rue Fossette-i intézetbe... és még soha nem említetted nekem ezt a különös hasonlatosságot!

- Hogyan említettem volna olyasmit, amire sohasem gondoltam, és amit még most sem ismerek fel. Azt sem tudom, mire gondolsz.

- Ostoba fiú! Hát nézz rá.

Graham rám nézett: de ezt már nem tudtam tovább elviselni; tudtam, hogy kell végződnie, úgy véltem, okosabb, ha elébe vágok.

- John doktornak - mondtam - túl sok tenni- és gondolkoznivalója akadt, mióta utoljára kezet szorítottunk a St. Ann’s Streeten búcsúzóul, s bár én felfedeztem már jó néhány hónappal ezelőtt, hogy ő Graham Bretton, az eszembe sem jutott, ő is felfedezi majd, hogy én Lucy Snowe vagyok.

- Lucy Snowe! Rögtön tudtam, rögtön gondoltam! - kiáltott Brettonné. Azzal felugrott, odajött hozzám a kandalló mellől, és összecsókolt. Azt hiszem, más nő akkor is nagy handabandázást csapna efféle felfedezés esetén, ha nem telik túlságos öröme benne. Keresztanyámnak azonban nem volt szokása sokat handabandázni bármi fölött is, és jobban szerette az érzelemnyilvánítást nem kidomborítani, hanem elmélyíteni. Ilyenformán ő is, én is néhány szóval és egyszerű üdvözléssel estünk át a meglepetésen; azt azonban merem állítani, nagyon örült, s örültem magam is, annyit mondhatok. Míg fölújítottuk régi ismeretségünket, Graham szemben ült velünk, nem szólt, míg túl nem esett az első meglepetésen.

- Mama ostoba fiúnak nevez engem, s azt hiszem, az is vagyok - szólalt meg végül. - Mert becsületemre mondom, bármily gyakran láttam is, nem gyanítottam ezt a tényt: most azonban tisztán látom. Lucy Snowe! Hát persze! Tökéletesen emlékszem rá, és tessék, ott ül; nincs semmi kétség. Csakhogy - tette hozzá - bizonyára ön sem fedezte fel bennem a régi ismerőst kezdettől fogva, s nem is említette.

- Pedig így volt - feleltem.

John doktor erre nem tett megjegyzést. Úgy véltem, különösnek tartja hallgatásomat, de türelmes volt, és nem nyilvánította rosszallását. Azt is mondhatom, tolakodásnak tartotta volna egyenesen nekem szegezni a kérdést, hogy miért, mi okból voltam ily tartózkodó; és bármennyire kíváncsi volt is, a dolog fontossága nem volt oly döntő, hogy a kíváncsiság áttörjön a tapintaton.

A magam részéről csak annyit kérdeztem tőle, vajon emlékszik-e reá, hogy egy alkalommal nagyon is merően néztem őt; mert akkor bosszankodásnak adta tanújelét, s ezt még mostanáig sem felejtettem el.

- Hogyne emlékezném! - felelte. - Sőt azt hiszem, kicsit nehezteltem is magára.

- Kissé vakmerőnek tartott talán? - kérdeztem.

- Azt éppen nem. Csakhogy, amilyen félszeg és tartózkodó volt a magatartása rendszerint, nem értettem, hogy milyen rendellenességet találhat személyemben vagy arcvonásaimban, ami mágnesként vonzza rendesen félrefordított szemét.

- S most már érti, miért tettem?

- Tökéletesen.

És itt már Brettonné vágott közbe sok-sok kérdésével az elmúlt időkről; hogy érdeklődését kielégítsem, vissza kellett térnem átélt bajaimhoz, meg kellett magyaráznom látszólagos elszakadásom okait, rá kellett térnem, milyen harcot vívtam egymagamban az Élettel, a Halállal, a Bánattal, a Sorssal. John doktor figyelmesen hallgatott, s alig szólt közbe. Utána ők ketten számoltak be körülményeik változásáról: náluk sem ment minden simán, és a szerencse rájuk sem szórta adományait oly bőkezűen, mint valaha. De ily hősies anya oly védelmezővel oldalán, mint a fia, győztesen vívhatta meg harcát a világgal, s végül is felülkerekedtek. John doktor kétségtelenül azok közül való volt, akiknek születése fölött szerencsecsillag mosolygott. A Balszerencse bizonyára mogorva képpel fordult el tőle: az az ember volt, aki mosolyogva győzedelmeskedik a bajokon. Erős volt és nyugodt, állhatatos és udvarias. Nem meggondolatlan, mégis merész. Ha udvarol a Sorsnak, a kőszobor szeméből képes szerető tekintetet kicsalni.

Sikere az orvosi pályán most már eldöntöttnek volt tekinthető. A legutóbbi három hónapban vette meg ezt a házat (egy kis *château*-t, mint mondották) körülbelül fél mérföldnyire a Porte de Crécyn túl. Ezt a távoli helyet választották az anya egészségi állapota miatt, mert nem bírta

a városi levegőt. Ide hívta Brettonnét, ő pedig elhagyván Angliát, magával hozta a St. Ann's Street-i családi ház berendezésének azt a részét, amelytől nem kívánt megválni. Ezért volt izgalmam a szék-kísértetek, a tükrök, teáskannák, teáscsészék hasonlatosságának láttán.

Mikor tizenegyet ütött az óra. John doktor félbeszakította édesanyját:

- Snowe kisasszonynak most már le kell pihennie - mondotta. - Máris nagyon sápadt. Holnap majd felteszek néhány kérdést, és kiderítjük, mi az oka, hogy ennyire leromlott az egészsége. Valóban nagyon megváltozott július óta, amikor nem kis lelkesedéssel alakította egy csélcsap fiatalember remek szerepét. Ettől a tegnapi katasztrófáig valami komoly dolognak kellett lejátszódnia, de erről ma este nem kérdezünk többet. Jó éjszakát, Lucy kisasszony.

Azzal kedvesen az ajtóig kísért, s magasra tartva a viaszgyertyát, világított nekem, míg felértem a lépcsőfordulóig.

Elmondtam imádságomat, levetkőztem, és lefeküdtem, éreztem, mégiscsak vannak barátaim. Barátaim, akik nem árultak el viharos érzelmeket, nem ajánlották fel a rokonság gyengéd vigaszát; ennélfogva csak mérsékelt ragaszkodást várhatok tőlük, csak mérsékelt reménységgel fordulhatok feléjük. Szívem azonban ösztönös gyöngédséggel lágyult el irántuk, és túlzott hálával sóvárgott utánuk. Előszólítottam a Józan Észt, hogy érzelmeimet kellően korlátozzam.

- Ne hagyd, hogy túl sokat, túl gyöngéden gondoljak rájuk - fohászkodtam. - Engedd, hogy ez éltető forrásnak néhány üdítő cseppjével beérjem: ne hagyd, hogy szomjasan, mohón rohanjak jótékony vizéhez. Ne engedd, hogy édesebb legyen számomra ez az ital, mint amit földi forrásból meríthetek. Édes Istenem, engedd, hogy elég támaszt nyerjek néha-néha e baráti találkozásokból, melyek rövidek, fesztelenek és csöndesek: teljesen csöndesek!

Elismételvén e szavakat, párnámhoz fordultam; és ahogy tovább ismételgettem, könnyeimmel nedvesítettem be azt a párnát.

TIZENHETEDIK FEJEZET

La Terrasse

Az efféle küzdelmek, melyeket a természetbeli adottságokkal, a szív vele született erős hajlamaival próbálunk vívni, gyakran hiábavalónak és meddőnek látszanak, de a végén mégiscsak hasznosak. Ha kismértékben is, de lassan-lassan mégiscsak olyan irányt szabnak a cselekedeteknek és a magatartásnak, melyet már a Józan Ész is jóváhagy, ha az érzés ellen szól is. E viaskodás bizonyára változtat az élet általános menetén, s ettől szabályozottabbá, kiegyensúlyozottabbá válik napjaink folyása, nyugodtabb lesz a felszín. A tekintet pedig általában úgysem hatol mélyebbre a felszínnél. Ami a felszín alatt van, csak Istenre tartozik. Az ember, aki gyenge és esendő, akárcsak magad, nem lehet bírád, s nem hatolhat be lelked mélyére: bízd ezt Teremtődre. Ő tekintsen ama lélek titkaiba, melyet Ő adott neked, hozzá fordulj könyörgéseddel, hogy elviselhesd a szenvedéseket, melyeket reád mért. Borulj térdre előtte, s igaz hittel imádkozz hozzá, hogy fény világítsa be a sötétséget, hogy erő költözzék szánalmas gyöngeségedbe, türelem szálljon reád a végső ínségben. Bizonyára eljő majd az óra, noha talán nem a te órád, midőn megindulnak a csendes vizek. Valamilyen formában - bár talán nem az, akiért szíved áhítozott, s akiért vérzett, s nem úgy, ahogy megálmodtad - leszáll majd a gyógyító hírnök, s a nyomorékot, a vakot, a némát s a megszállottat elvezeti a gyógyulás vizéhez. Hírnök, jöjj el gyorsan! Ezrek fekszenek a parton sírva, kétségbeesve várják, hogy megláthassanak, hosszú-hosszú évek óta. Lassan őrölnek Isten malmai: az angyali hírnökök pályája távolibb, s messzebbre ér annál, semhogy halandó tekintet felmérhetné: korszakokat szel át, indulásuk és megtérésük ideje számos nemzedék életét ölelheti fel: és közben a por, mely rövid szenvedő életre született, és szenvedés révén tér ismét meg a porba, kivesz az emlékezetből is. És mindig így lesz ez újra meg újra. A nyomorult gyászoló milliók közül de soknak hozza meg a végső vigaszt az angyal, aki Keleten Azráelnek neveztetik!

Másnap reggel megpróbáltam felkelni, de öltözködés közben időnként vizet kellett innom a mosdón álló korsóból, hogy úrrá lehessek reszketeg gyöngeségemen, mely annyira elfogott, hogy alig tudtam felöltözni. Eközben lépett be hozzám Brettonné.

- Ez aztán lehetetlen! - így szólt reggeli köszöntője. - Erről szó sem lehet - tette hozzá, és ismét szokásos határozott és energikus modorában bánt velem. Ezt a modort nagyon élveztem azelőtt, mikor fiával szemben alkalmazta, bár az hevesen ellenállt neki. Két percen belül visszakényszerített a franciaágy fogságába.

- Itt maradsz, és fekszel egész délutánig - mondotta. - Fiam így rendelkezett, mielőtt elment, s így kell lennie, mert biztosíthatlak, ő az úr a házban, és szót kell neki fogadni. Most pedig szépen megreggelizel.

Azzal már hozta is a reggelit saját dolgos kezével, s nem bízott semmit a szolgálókra. Leült az ágyam szélére, míg reggeliztem. Még legtöbbre becsült barátaink, kedvelt ismerőseink közül sem mindenkit tűrnénk közelünkben, kívánnánk, hogy gondoskodjon rólunk, ápoljon, s olyan bizalmas közelségbe kerüljön hozzánk, mint az ápolónő a beteghez. Nem minden barát tekintete hoz derűt, fényt a betegszobába, nem mindenkinek jelenléte nyújt vigaszt: de Brettonné közelsége mindezt megadta nekem. Ilyen volt ő, amióta csak ismerem. Étel és ital sohasem ízlett annyira, mint ha ő nyújtotta ide. Csak úgy tudok rá visszaemlékezni, hogy meghittebbé vált a szoba, valahányszor belépett. Különös az ember rokonszenve. Vannak, akiktől titkon elhúzódunk, akiket legszívesebben elkerülnénk, holott az ésszerűség amellett szól, hogy jó emberek; viszont mások mellett - bármennyi a hibájuk, bármilyen indulatosak - nyugodtan

megvagyunk, mintha javunkra válnék a légkör körülöttük. Keresztanyám élénk fekete szeme, derűs barna orcája, készséges meleg keze, magabiztos modora, határozott magatartása oly üdvös volt számomra, mintha egészségesebb éghajlat alá kerültem volna. Fia „Öreg Hölgy"-nek szólította; számomra azonban kellemes meglepetés volt megfigyelni, hogy fürgeségével és erőteljességével ma is egy huszonöt éves nő benyomását keltette.

- Idehoznám a munkámat - mondotta, miközben elvette tőlem az üres teáscsészét -, és itt ülnék melletted egész nap, ha az a fontoskodó John Graham kifejezetten vétót nem emelt volna ellene. „Mama, mondta, mikor elment, jól jegyezd meg, nem szabad felzaklatni a keresztlányodat a pletykálkodással", és határozottan kijelentette, maradjak a szobámban, s kíméljelek meg téged remek társaságomtól. Azt mondotta, Lucy, hogy véleménye szerint ideglázon estél át, a látszat legalábbis emellett szól... mondd csak, lehetséges ez?

Azt válaszoltam, magam sem tudom pontosan, mi bajom lehetett, de annyi bizonyos, sokat szenvedtem, különösen lelkileg. Úgy véltem, nem tanácsos hosszan időznöm e témánál, mert szenvedésem részletei lelkemnek ama területére tartoztak, ahová nem kívántam keresztanyámat bevezetni. Micsoda új régióba ragadta volna az efféle közlés ezt az egészséges, derűs teremtést! A különbséget közte és köztem az érzékelteti legjobban, ha őt hajóhoz hasonlítom, mely teljes legénységgel, vidám, hősies kapitányával biztonságosan s előrelátóan halad a nyugodt tengeren a kikötő felé: magamat pedig lélekvesztőhöz, mely az év legnagyobb részében szárazon és használatlanul fekszik a csónakházban, s csak akkor vág neki a tengernek, mikor magasra csap az ár, viharfelhők gyülekeznek a víz felett, amikor a veszély és a halál kettesben uralkodnak a roppant mélység felett. Nem, a *Louisa Bretton* sohasem hagyta el a kikötőt ilyen éjszakán, ilyen vizeken, legénysége nem nézett ilyesmivel szembe: a fuldokló sajkásnak tehát saját belátása szerint kell boldogulnia, a maga erejére kell támaszkodnia.

Megnyugodva hagyott magamra, s én is szívesen maradtam ágyban: kedves volt Grahamtől, hogy gondolt rám, mielőtt elment hazulról.

Magányosan töltöttem a napot, de a várakozás az estére rövidebbé és derűsebbé tette egyedüllétemet. Meg gyengének is éreztem még magam, s szívesen pihentem; és mikor a délelőtt órái elteltek - azok az órák, midőn még a tétlenkedőben is fölébred az az érzés, hogy valamit tennie kell, valami függőben levő dolgot elintéznie, valami kötelezettséget teljesíteni -, mikor ez a nyugtalanító időszak elmúlt, s leszállt a délután, elcsendesültek a szolgálók lépései a lépcsőkön és a szobákban, valami álmosító hangulat szállt rám, amely cseppet sem volt kellemetlen.

Csendes kis szobám olyannak tűnt, mint holmi barlang a tenger mélyén. Nem volt benne semmi élénk szín, csak fehér és halványzöld, s ez is a habokat és a mély vizeket idézte fel bennem; a fehér párkányzat kagylóforma díszekkel volt ékesítve, és a mennyezet szögleteiben fehér gipszdelfinek domborodtak. Még az egyetlen piros szín, a tűpárna vörös szaténján is a korallra emlékeztetett; és a sötéten csillogó tükör üvege is bizonyára hableányt tükröz vissza. Ha lehunytam a szememet, szélvihart hallottam, mely végre alábbhagyott, s úgy verődött a ház homlokzatának, mint a visszahúzódó dagály a sziklafalnak. Hallottam, hogy csapkod és távolodik, akár a dagály, mikor visszahúzódik a parttól, egy magasan fekvő világ partjaitól, úgy magasodik ez a világ a legmagasabbra csapó hullám fölé, és hogy a legnagyobb vihar is akképp hatol le e tenger alatti otthonba, mint valami bölcsődal zümmögése.

Ilyen álmodozások között jött el az este. Martha behozta a lámpát, segített, hogy gyorsan felöltözzem, most már erősebb voltam, mint reggel, s minden segítség nélkül, egymagam mentem le a kék szalonba.

Úgy látszik, John doktor korábban végzett körútjával, mint rendesen; legelőször az ő alakja tűnt a szemembe, mikor a szalonba beléptem. Az ablakmélyedésben állt, az ajtóval szemben, és az apró betűs újságot olvasta a lemenő nap gyér világosságánál. A tűz tiszta fényt vetett a szobára, de a lámpát még nem gyújtották meg az asztalon, és a teát sem hozták még fel.

Ami tevékeny keresztanyámat, Brettonnét illeti - aki, mint később kiderült, az egész napot a szabad levegőn töltötte -, most párnázott, mély karosszékében hátratámaszkodva szendergett. Fia megpillantott, s elém jött. Észrevettem, halkan, óvatosan lépked, hogy fel ne ébressze az alvót; halkan is beszélt: letompított hangja sohasem vált élessé, s úgy formálta a szavakat, hogy inkább elcsendesítsék, semmint elriasszák az álmot.

- Csendes kis *château* ez - mondta, miután intett, hogy üljek mellé az ablakmélyedésben -, nem tudom, észrevette-e sétái során: bár azt hiszem, az utcáról nem sok látható belőle. Alig egy mérföldnyire fekszik a Porté de Crécytől, ott kell befordulni az úton, mely hamarosan egy fasorban folytatódik, és úgy visz tovább mezőn és árnyékon át a ház kapujáig. Nem modern épület, és inkább Basse-Ville régies stílusában épült. Inkább udvarház ez, mint *château*; s úgy nevezik „La Terrasse", mert a homlokzata széles, gyepes sétány fölé emelkedik, ahonnan lépcső visz le egy pázsitos lejtőre egészen a fasorig. Nézzen csak le! Most kel fel a hold: gyönyörű ott a magas fatörzsek között.

Valóban, de ugyan hol nem gyönyörű a hold? Van-e táj, szélesen elnyúló vagy szorosan körülzárt, melyet nem szépít meg a hold karéja? Nem tudom, rózsás volt vagy tűzpiros, mindenesetre éppen felbukkant egy nem távoli lapály fölött. Szemléltük ragyogó ébredését, színe most aranyfénybe váltott, és rövid idő múlva tisztán lebegett a hold tányérja az immár derűs égbolton. Vajon a holdfény felderítette vagy elszomorította Bretton doktort? Vagy talán regényes hangulatba ringatta, úgy vélem. Bár nem éppen sóhajtozó természet, elnézte a holdat, és magában halkan felsóhajtott. Nem kellett sokat tűnődnöm azon, mi fakasztotta a sóhajt, azon sem, hogy merre szállt; tudtam, a gyönyörű látvány keltette, és tudtam, Ginevrát követi. És mivel tudtam, egyre sürgetőbben éreztem, valamiképpen kötelességemnek éreztem, hogy kiejtsem azt a nevet, mely őt foglalkoztatja. Hogyne fogadná szívesen a témát: magatartásán láttam a túláradó feszültséget, mely megjegyzésre, kérdésre, érdeklődésre vár; arra, hogy érzéseit szóval is kifejezze. Csak zavara tartja vissza, gondoltam, nem tudja, hogyan kezdje. Legokosabb, ha megszabadítom a kellemetlen kezdéstől. Csak ki kell ejtenem bálványának nevét, s máris megindul a gyengéd szerelmes szóáradat. Meg is találtam a megfelelő mondatot: „Tudja, hogy Fanshawe kisasszony körutazásra indult Cholmondeley-ékkel" s éppen beszédre nyitottam számat, mikor ő egészen más témába kezdett, s ezzel meghiúsította tervemet.

- Az első dolgom az volt ma reggel - mondotta, s elrejtette érzelmeit, elfordult a holdtól, és leült -, hogy elmentem a Rue Fossette-be, és közöltem a *cuisinière*-rel,[123] hogy ön jó helyen, biztonságban van. Tudja-e, hogy azt állapítottam meg, észre sem vette távollétét a házból: azt gondolta, hogy a nagy hálóteremben tartózkodik. Micsoda gonddal ápolhatta akkor önt!

- Ó, mindez nagyon is elképzelhető - feleltem. - Goton nemigen tehetett értem egyebet, mint hogy elhozta nekem a gyógyteámat meg egy darabka kenyeret, de az elmúlt hét során még ezt a két csekélységet is gyakran visszautasítottam, úgyhogy szegény jámbor nőszemély beleunt az értelmetlen járkálásba a lakóház konyhájától az intézeti hálóteremig, és csak naponta egyszer, dél felé jött hozzám, hogy bevesse az ágyamat. Higgye el, hogy ő azért nagyon jólelkű teremtés, csak boldoggá tenném vele, ha báránykotlettet készíttetnék magamnak, és azt jó étvággyal elfogyasztanám.

---

[123] Szakácsnő.

- Mi volt Madame Beck szándéka azzal, hogy egyedül hagyta önt?

- Madame Beck nem láthatta előre, hogy megbetegszem.

- Főleg idegrendszere szenvedett sokat.

- Nem vagyok teljesen tisztában azzal, mi terhelte az idegrendszeremet, de az bizonyos, hogy szörnyen nyomott hangulatban voltam.

- S éppen ezért nem segíthetek sem pirulával, sem orvossággal. Az orvostudomány arra nem képes, hogy bárkinek is jó hangulatot teremtsen. Hivatásom megtorpan a hipochondria küszöbén; csak betekint a szenvedés szobájába, de nem sokat mondhat, és nem sokat tehet. Kellemes társaság jó hatású lenne; amennyire lehetséges, kerülje a magányt. És sok testmozgást ajánlok.

Beleegyező hallgatás követte megjegyzéseit. Mindez jól hangzik, gondoltam magamban, ez biztosan beválik, hiszen a szokás szentesítette, a hosszú-hosszú használat hagyta rajta nyomát.

- Snowe kisasszony - kezdte újra a beszélgetést John doktor, mert valamelyes megkönnyebbülésemre az én egészségem, idegrendszerem volt most a beszédtéma -, megengedi, hogy feltegyem azt a kérdést, milyen vallású? Katolikus ön?

Meglepődve tekintettem fel rá.

- Katolikus? Dehogy! Hogy jut eszébe ilyesmi?

- Az a mód, ahogyan gondjaimra bízták tegnap este, nem hagyott kétséget efelől.

- Engem az ön gondjaira bíztak? Valóban el is felejtettem. Még hátravan, hogy megtudjam, hogyan kerültem önhöz.

- Nos, olyan körülmények között, melyeket magam sem értek teljesen. Tegnap egy rendkívül érdekes és válságos esettel álltam szemben, s az egész napot a beteg mellett töltöttem. Ritka betegség, s a kezelés eredménye is kétséges: hasonló és még érdekesebb esetet csak egy párizsi kórházban láttam; de ez már önt aligha érdekli. Végre enyhült a beteg állapota, illetve múlóban voltak a jellegzetes kísérő tünetek (a heves fájdalom is ezek közé tartozik), rövid időre elszabadulhattam hát az ágya mellől, s hazafelé indultam. Legrövidebb utam a Basse-Ville-en át vezetett, és mivel nagyon sötét, viharos, esős éjszaka volt, ezt választottam. Amint lóháton elhaladtam a Beginák ódon temploma előtt, a bejárat mély boltíve felett égő lámpa fényében egy papot pillantottam meg, aki karjában vitt valamit. A lámpa elég fényt vetett rá ahhoz, hogy tisztán felismerjem a pap arcvonásait; gyakran találkoztam már vele betegágyak mellett, gazdagoknál is és szegényeknél is: de szegényeknél sokkal többször. Azt hiszem, jóságos, öreg ember, sokkal különb, mint a hivatásához tartozók legtöbbje ebben az országban; csakugyan minden tekintetben fölöttük áll, nagyobb tudású, s odaadóbban teljesíti kötelességét. Tekintetünk találkozott; odakiáltott, hogy álljak meg: egy nőt tartott karjában, ájult volt vagy haldokló. Leszálltam a nyeregből. „Ez a nő önnek honfitársa, mondta, segítsen rajta, ha ugyan még nem halott.” Megvizsgáltam honfitársnőmet, és kiderült, hogy az angoltanárnő az, Madame Beck intézetéből. Teljesen eszméletlen volt, teljesen élettelen, szinte egészen hideg.

- S mit jelent mindez? - tettem fel a kérdést.

- A pap ezután különös dologról számolt be; hogy ön aznap este gyónásra ment hozzá; az ön kimerült, elgyötört külseje, továbbá néhány dolog, amiről beszélt...

- Dolgok, amikről beszéltem? Ugyan, miféle dolgok!

- Holmi bűnök bizonyára; de arról nem beszélt, mifélék: a gyónási titok pecsétjét nem törhette meg fecsegéssel, s én sem kíváncsiskodhattam. Az ön közléseit azonban a jóságos atya nem fogadta ellenségesen; úgy látszik, ön megindította őt, sajnálkozott, amiért magányosan jár ilyen éjszakában, és kereszténYi kötelességének tartotta, hogy törődjön önnel, mikor elhagyja a templomot, és igyekezzék nem téveszteni szem elől, míg haza nem ér. Volt talán valami szokásos papi mesterkedés is a dolgokban; félig öntudatlanul talán ilyesmi is megfordulhatott a derék ember fejében: talán azért jutott erre az elhatározásra, hogy megtudja, hol az otthona... Említett effélét a gyónásában?

- Nem említettem: ellenkezőleg, gondosan elkerültem még az árnyékát is minden felvilágosításnak. Ami pedig a gyónásomat illeti, John doktor, azt hiszem, bizonyára őrültnek tart, amiért ehhez a lépéshez folyamodtam, de egyszerűen nem tehettem mást: azt hiszem, mindez annak a rovására írandó, amit ön így nevez: „az idegrendszerem". Nem is tudom szavakkal kifejezni, de napjaim és éjszakáim elviselhetetlenné váltak: az elhagyatottság szörnyen gyötörte lelkemet. Olyan érzés volt ez, mely utat tört magának: vagy kiárad, vagy belepusztulok... Akárcsak (és ezt ön bizonyára megérti, John doktor) a szíven áthaladó véráram, mely - ha az ütőér valamely beteges állapota elzárja természetes útját - természetellenes levezetést keres. Társaságra vágytam, barátra volt szükségem, tanácsadó kellett. Egyiket sem találtam az elhagyott szobákban, elmentem hát, és megkerestem a templomban, a gyóntatószékben. És amit elmondtam, az nem volt sem közlés, sem elbeszélés. Nem cselekedtem semmi rosszat: életem nem volt elég tevékeny ahhoz, hogy akár sötét, akár romantikus tetteket hajtsak végre: csak kiöntöttem szívem sivár, keserves panaszát.

- Lucy, magának most legalább hat hónapra el kellene utaznia: hiszen nyugodt természete már valósággal hevessé válik! Hagyja ott Madame Becket! Hát van szíve annak a begyes kis özvegynek, hogy legjobb tanárnőjét otthagyja, egyes-egyedül bezárva?

- Nem Madame Beck a hibás - feleltem -, senki a világon nem hibás, és hallani sem akarok róla, hogy bárkit hibáztasson.

- Ki a hibás akkor, Lucy?

- Én, John doktor, csakis én; én és a nagy elvont lény, akinek széles vállára háríthatnám a hegyekké tornyosuló vádakat, hisz úgyis kőből faragták, bízvást el fogja bírni. Csak az Én bennem a hibás, az Én és a Sors.

- „Az Én"-nek vigyáznia kell a jövőben - mondta mosolyogva John doktor, azt hiszem, a rossz fogalmazáson mosolygott.

- Levegőváltozás... környezetváltozás; ezt írom majd elő - folytatta a gyakorlatias fiatal orvos. - De térjünk csak vissza a megkezdett témához, Lucy! Ami Père Silast illeti, minden tapintatával egyetemben (állítólag jezsuita) nem bölcsebb, mint amennyire várhatja tőle az ember; ön pedig, ahelyett, hogy visszatért volna a Rue Fossette-be, lázas bolyongás közben... valószínűleg nagyon magas láza lehetett...

- Nem, John doktor: a lázas állapotban fordulat állott be akkor este... ne azt hozza ki ebből, hogy önkívületi állapotban voltam, mert én másképp tudom.

- Helyes! Tehát semmi kétség, éppoly józan és tudatos volt, amilyen én vagyok most ebben a pillanatban! Csakhogy bolyongása éppen az intézettel ellentétes irányba vitte. A Beginák temploma közelében, viharban, zivatarban, az áthatolhatatlan sötétségben elvesztette eszmeletét, és összeesett. A pap segítségére sietett, és az orvos közbelépett, amint láttuk. Együttesen szereztünk egy fiákért, és szépen idehoztuk. Père Silas öreg ember létére maga hozta fel a lépcsőn, és lefektette a pamlagra. Bizonyára itt is maradt volna ön mellett, míg eszmélete

vissza nem tér: magam is azt tettem volna, hogy így összetalálkoztunk, csakhogy sietve küldönc érkezett a haldoklótól, akit nemrégen hagytam el. A végső szolgálatra kellett együtt sietnünk - a végső orvosi látogatásra, és a végső papi szertartásra: az utolsó kenetet kellett kiszolgáltatni. Père Silasszal együtt távoztunk, és mivel anyám az éjszaka nem volt itthon, Martha gondjaira bíztuk, miután pontos utasításokat adtam neki, melyeket, úgy látszik, eredményesen be is tartott. Nos tehát mondja meg, katolikus-e?

- Még nem - válaszoltam mosolyogva. - És ne is mondja meg Père Silasnak soha, hol lakom, különben még megpróbál megtéríteni; de arra kérem, ha találkozik vele, adja át meleg és őszinte köszönetemet. Ha az életben valaha meggazdagszom, sok pénzt küldök majd neki jótékony célra. De nézze csak, John doktor, édesanyja felébredt, csengessen a teáért.

Úgy is tett, Brettonné pedig felült a karosszékben - meglepődve és fejét rosszallóan csóválva, amiért átadta magát a gyöngeségnek, és tagadni készen, hogy aludt egyáltalán. Fia pedig vidáman támadásra készült:

- Csicsija, mama! Aludj csak, te vagy az ártatlanság szobra, ha alszol.

- Ha alszom, John Graham! Mit beszélsz? Nagyon jól tudod, nappal sohasem alszom: ez csak afféle éber szendergés volt.

- Pontosan! A szeráf szelíd simogatása... tündérálom. Mama, ilyen körülmények között, mikor téged látlak, mindig Titánia jut eszembe.

- Csak azért, mert te magad annyira hasonlítasz Zubolyhoz.

- Snowe kisasszony... Hallott már valamit anyám híres humoráról? Korához és méreteihez képest meglepően sziporkázó.

- Tartsa meg magának a bókjait, uram, és ne feledkezzék meg a saját méreteiről: mert úgy hiszem, szüntelenül növekszik. Mondd csak, Lucy, nem olyan-e máris, mint John Bull... a kifejlődés állapotában? Azelőtt karcsú volt, akár az angolna, de most, úgy veszem észre, dragonyosnak készül felcsapni, meglehet, hogy ott üdvözölhetjük őt a Towerban, a többi alabárdos közt. Graham, ezt vésd eszedbe: ha elhízol, kitagadlak!

- Ilyen indoklással saját magadat már régen kitagadhatnád! Lucy, én az Öreg Hölgy boldogságának nélkülözhetetlen tartozéka vagyok, kékre-zöldre válna bánatában, ha nem lenne keze ügyében hat láb magas csekélységem, hogy veszekedhessen velem. Ez tartja meg ilyen frissen... ez lelkének és szellemének egészséges éltető eleme.

Ott álltak szemben egymással a kandalló két sarkánál: szavukban nem volt gyöngédség, de tekintetük helyrebillentett mindent, amit beszédben vétettek. Brettonné életének legdrágább kincse fiában testesült meg: vele volt szívének minden dobbanásával. Graham pedig fiúi szeretetét most egy szerelemmel osztotta meg; és nem kétséges - minthogy a másik szenvedély volt az újszülött -, hogy érzelmi világában Benjámin osztályrészét szánta neki. Ginevra! Ginevra! Vajon sejti-e Brettonné, kinek a lába elé önti hódolatát ifjú bálványa? Vajon helyeselné-e ezt a választást? Ezt nem tudnám megmondani. De ha sejtené azt is, hogyan viselkedik Fanshawe kisasszony Grahammel szemben: hogyan váltakozik a hűvös elutasítás és a hízelgés között, a taszítás és a csábítás között; ha csak gyanítaná, milyen szenvedést és megpróbáltatást okoz neki; ha látta volna, amit én láttam, hogyan alázták meg, izgatták fel nemes lelkét, hogyan részesítették vele szemben előnyben, és tették megaláztatásának eszközévé az alsóbbrendűt... nos, *akkor* Brettonné bizonyára kijelentené, hogy Ginevra ostoba, és eltorzult ízlésű. Aminthogy... magam is ezen a véleményen vagyok.

Ez a második este éppoly kedvesen telt el, mint az első... sőt még kedvesebben: élveztük, hogy könnyedebb eszmecserét folytattunk: most már nem tértünk vissza annyiszor a régi bajokhoz. Megalapozott volt a barátságunk; én is boldogabb voltam, könnyedebb, mindinkább otthon éreztem magam. Aznap éjszaka - ahelyett, hogy álomba sírtam volna magam - kellemes gondolatok ösvényén sétáltam át az álmok birodalmába.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Vitába keveredünk

Ott tartózkodásom első napjaiban Graham egyetlenegyszer sem ült le mellém, s nem is közeledett felém, míg szokása szerint fel-alá sétált a szobában. Nem látszott aggodalmasnak vagy a szokásosnál gondterheltebbnek, mégis Fanshawe kisasszonyra gondoltam, és egyre vártam, hogy ez a név kicsúszik a száján. Fülemet és lelkemet állandó készültségben tartottam erre az érzelmes témára. Türelmem állandó fegyverzetben készen állt, és együttérzésemtől megköveteltem, hogy telt bőségszaruval várakozzék adakozásra. Végül is, rövid belső tusakodás után, amit észrevettem, és tiszteletben tartottam, egy napon mégiscsak a tárgyra tért. Óvatosan kezdte, nevet nem is említett.

- Barátnője, amint hallom, utazással tölti a szabadságát.

Barátnőm, na persze! gondoltam magamban; de nem lett volna helyénvaló ellentmondani. Gondoljon csak, amit akar, annak vallom magam, legyek hát barátnő. Mégis, csak úgy próbaképpen, nem tudtam ellenállni, hogy meg ne kérdezzem, kire gondol?

Helyet foglalt varróasztalom mellett: kezébe kaparintott egy orsót, és szórakozottan kezdte legombolyítani róla a fonalat.

- Ginevra... Fanshawe kisasszony, úgy hírlik, csatlakozott Cholmondeley-ékhez, és dél-franciaországi útra indult.

- Igen.

- Leveleznek egymással?

- Bizonyára meglepődik majd, de sohasem tartottam igényt efféle kegyre.

- Látott már levelet az ő kézírásával?

- Hogyne; többet is. A nagybátyjának írt.

- Bizonyára van bennük szellem és naivság; oly sok a sziporkázás, oly kevés a mesterkéltség a leány lelkében.

- Nagyon kifejezően ír, amikor Monsieur de Bassompierre-hez intézi sorait: ő fizeti a költségeit, hát olvashatja a leveleit is (ami azt illeti, Ginevra gazdag rokonához intézett episztolái voltaképpen üzleti ügyiratok voltak, félreérthetetlen kérések pénzküldeményért).

- És a kézírása? Bizonyára szép, világos, úrhölgy kezére vall, igaz?

Valóban olyan volt, s ezt meg is mondtam.

- Úgy hiszem, bármit tesz is, mindent jól végez - mondta John doktor. És mivel nem siettem a helyesléssel, hozzáfűzte: - Maga jól ismeri őt, meg tudná-e nevezni valamilyen gyenge pontját?

- Némely dologban valóban kiváló. (A flörtölésben különösen, tettem hozzá gondolatban.)

- Mit gondol, mikor tér vissza? - kérdezte kis szünet után.

- Bocsásson meg, John doktor, egy magyarázattal tartozom. Nagyon megtisztel azzal, hogy olyan fokú bizalmas kapcsolatot tételez fel köztem és Fanshawe kisasszony között, aminőt nincs szerencsém élvezni. Sohasem voltam sem terveinek, sem titkainak letéteményese. Bizalmas barátait más körben kell keresnie: például Cholmondeley-éknél.

Úgy látszik, azt hitte, hogy engem is bizonyos fokig féltékenység gyötör, akárcsak őt.

- Bocsásson meg neki - mondotta -; legyen hozzá elnézőbb. A divat csillogása félrevezeti őt, de hamarosan ráébred majd, hogy amazok üres emberek, és fokozott ragaszkodással, megszilárdult bizalommal tér vissza önhöz. Eleget tudok Cholmondeley-ékről: felületes, látszatnak élő, önző emberek; legyen meggyőződve róla, hogy szíve mélyén Ginevra többre tartja magát, mint egy tucatnyit abból a társaságból.

- Nagyon kedves - válaszoltam kurtán. Már szinte égette ajkamat a vágy, hogy megcáfoljam a nekem tulajdonított érzelmeket, de kioltottam a lángot. Megadtam magam: tekintsen úgy, mint a kitűnő Fanshawe kisasszony megalázott, elhanyagolt s ezért fájó szívű bizalmasát. Csakhogy, olvasóm, kemény próbára tett ez a megadás.

- Látja - folytatta Graham -, én itt vigasztalgatom magát, de a magam számára nem találok hasonló vigaszt. Nem remélhetem, hogy igazságot szolgáltat nekem. De Hamal fölöttébb értéktelen, mégis, attól félek, tetszik neki: keserűen fog csalódni!

Most már valóban elhagyott a türelmem, mégpedig hirtelen, azon nyomban. Azt hiszem, a betegség és a gyöngeség megviselte és törékennyé tette türelmemet is.

- Bretton doktor - csattantam fel -, senki sem csalódik akkorát, mint ön maga! Hiszen ön, egyet kivéve, minden tekintetben nagyszerű férfi, őszinte, egészséges, helyes gondolkodású, tisztán látó; ebben az egy tekintetben viszont közönséges rabszolga. Kijelentem, ha Fanshawe kisasszonyról van szó, maga semmi becsülésre nem érdemes; ennélfogva nem is becsülöm.

Felálltam, és rendkívül izgatottan elhagytam a szobát.

Ez a kis jelenet délelőtt játszódott le; este ismét találkoznom kellett vele, s addigra már beláttam, hogy hibát követtem el. Bretton doktort nem mindennapi agyagból gyúrták, nem közönséges alkotóelemekből; jellemének körvonalai tágak és erőteljesek, a részletek azonban szinte nőiesen finom művűek: finomabbak, sokkal finomabbak, mint ahogy várná az ember, mint ahogy hinné, akár sokévi ismeretség után is. Ezt a bonyolult szövevényt minden bizonnyal félreismerik mindaddig, míg valami erős megpróbáltatás hatása el nem árulja idegeinek rendkívüli érzékenységét. Különösen azért; mert a megértés képessége nem volt szembeötlő tulajdonsága: érezni és gyorsan felfogni másnak az érzéseit, két különálló dolog. Kevés emberben van meg egyformán e kettő, némelyikben egyik sincs. John doktornak az egyikben páratlan tökéletesség adatott meg, és mivel felismertem, hogy a másik tulajdonság nem volt meg benne hasonló mértékben, az olvasó talán a másik végletbe esik, és hajlandó őt részvétlennek, érzéketlennek tartani. Ennek az ellenkezője igaz: John doktor kedves, nagylelkű ember volt. Ha tudomására hozták a nélkülözést, keze nyitva állt. Ha szavakba öntötték a bánatot, sohasem találtak nála süket fülre. De aki rendkívül finom megfigyelést, csodálatos megérzést várt tőle, bizonyára csalódott. Aznap este, amint John doktor belépett a szobába, és ráesett az esti lámpa fénye, az első pillantásra megértettem egész bonyolult alkatát.

Különös érzéseket táplálhat most azzal szemben, aki rabszolgának nevezte őt, és bármi tekintetben is megtagadta tőle becsülését. Azt, hogy a meghatározás talán helyénvaló, s a megtagadás jogos, ő ezt egyetlen szóval sem cáfolta, sőt lelkében rágódott a vigasztalan lehetőségen, hogy valóban így van. A vádban balsikerének okát kutatta, s ez bántóan megzavarta lelki nyugalmát. Tépelődés, önvád közepette magatartását komornak, sőt hidegnek ítéltem, nemcsak én, hanem anyja is. És viselkedése mégsem árult el irányomban semmi visszás érzést, semmi rosszallást, neheztelést, semmi kicsinyességet, hanem a férfi legnemesebb tulajdonságai nyilvánultak meg nyomott hangulatában is. Amikor székét elhelyeztem az asztalnál, sietve, hogy megelőzzem a szolgálót, s amikor reszkető gonddal átnyújtottam teáját, így szólt hozzám:

- Köszönöm, Lucy - s ezt oly kedvesen mondta szép csengésű, kellemes hangján, hogy soha semmi nem esett ilyen jól a fülemnek.

Számomra nem maradt más hátra, végre kellett hajtanom tervemet: jóvá kell tennem vétkes hevességemet, különben nem tudok aludni az éjszaka. De ez még nem elég, el sem tudtam volna viselni: nem is akartam megjátszani, hogy képes vagyok hadilábon állni vele. Az iskola magánya, a zárdái csönd és mozdulatlanság, minden elviselhetőbbnek látszott, mint az, hogy rossz viszonyban legyek John doktorral. Ami Ginevrát illeti, ám lebegjen ezüstszárnyakon, akár a galamb, vagy bánom is én, miféle szárnyas, mely a magasba röppen, emelkedjék fel az égbe, akár a csillagok fölé, oda, ahol szerelmesének képzelete megtalálja a bájait megillető helyet: én soha többé nem szállok vele vitába. Hosszú ideig próbáltam elfogni tekintetét. Újra meg újra éppen csak találkozott a szemünk; de az övé, minthogy nem volt mondanivalója számomra, hamarosan zavartan elfordult. Tea után csendesen, lehangoltan ült közöttünk, és olvasott. Nagyon szerettem volna összeszedni bátorságomat, s odaülni mellé, de úgy látszott, ha megkockáztatom ezt a lépést, minden bizonnyal elárulja ellenséges érzését vagy méltatlankodását. Vágyódtam rá, hogy tisztázzam magam, de még egy elsuttogott szót sem mertem megkockáztatni. Amikor anyja kiment a szobából, végre megmozdult bennem az elviselhetetlen megbánás, és nagyon halkan megszólaltam:

- Bretton doktor.

Felnézett rám a könyvéből; tekintete nem volt sem hideg, sem ellenséges, szája nem volt cinikus. Készségesen és udvariasan figyelt, mi mondanivalóm van számára. Szelleme túl édes és nemes bor volt ahhoz, semhogy egy belehullott morzsától megsavanyodjék.

- Bretton doktor, bocsássa meg elhamarkodott szavaimat! Nagyon kérem, igazán bocsásson meg nekem.

Abban a pillanatban, amint megszólaltam, már mosolygott is.

- Talán rászolgáltam, Lucy. Ha nem becsül engem, bizonyára azért van, mert nem is vagyok becsülésre méltó. Sajnos, azt hiszem, szánalmas bolond vagyok: valahol biztosan elhibázom a dolgot, mert ahol nagyon szeretnék tetszeni, úgy látszik, éppenséggel nem tetszem.

- Ebben egyáltalán nem lehet bizonyos; és még ha így volna is, akkor se bizonyos, hogy az ön jellemében s nem a másik személy felfogásában van a hiba. Mindenesetre engedje meg, hogy visszavonjam, amit dühömben mondtam. Mert igaz és mindennél igazabb, hogy mélységesen becsülöm magát. És ha nem tartja elég nagyra önmagát, és túl sokra tart másokat, mi egyéb volna az is, mint kiválóságának bizonyítéka.

- Hogy tarthatnám túl sokra Ginevrát?

- Az én véleményem az, hogy tartja, a magáé pedig: hogy nem. Egyezzünk meg abban, hogy eltér a véleményünk. De bocsásson meg nekem, ennyit kérek.

- Azt hiszi, képes vagyok rossz szándékot táplálni egy hirtelen szó miatt?

- Látom, hogy nem táplál és erre nem is képes, de csak ennyit mondjon: „Megbocsátok, Lucy!” Mondja ki, s könnyítsen szívem fájdalmán.

- Tegye félre a szívfájdalmat, aminthogy én is félreteszem a magamét: mert az bizonyos, hogy megbántott egy kissé, Lucy. Már elmúlt a fájdalom, s én többet is teszek annál, mint hogy megbocsátok: hálát érzek maga iránt, mert őszinte jóakarómnak bizonyult.

- Igaza van: valóban őszinte jóakarója vagyok.

Így zárult le a vitánk.

Olvasóm, ha e mű folyamán azt kell látnia, hogy véleményem John doktort illetően többször módosul, bocsássa meg nekem a látszólagos állhatatlanságot. Úgy írom le érzelmeimet, ahogy annak idején éreztem. Olyannak írom le jellemét, amilyennek akkor mutatkozott.

Azzal mutatta meg természetének finomságát, hogy a nézeteltérés után még kedvesebb volt hozzám, mint azelőtt. Sőt mi több, az incidens, melyről azt feltételeztem, hogy valamennyire elidegenít majd tőle, valóban változtatott is valamelyest kapcsolatunkon; de nem abban az értelemben, ahogy azt oly fájdalmasan vártam. Egy láthatatlan, de mégis nagyon törékeny, átlátszó, hűvös fátyol húzódott ez ideig közöttünk, mintha jeges lepel borítaná kettőnk életét, és megdermednénk, amikor társalgunk egymással. E néhány meleg szó, bár düh hevítette őket, felolvasztotta a tartózkodás fagyos merevségét; és ettől kezdve nyilvánvalóvá vált a felengedés. Attól a naptól kezdve, míg csak barátságunk fennállt, soha többé nem beszélt olyan szertartásosan velem, mint azelőtt. Úgy látszott, tisztában van vele, hogy ha önmagáról szól, s arról, ami mindenekfelett érdekli, ezzel csak várakozásomnak tesz eleget, és kívánságom szerint cselekszik. Ebből pedig természetesen következik, hogy továbbra is sokat kellett hallanom „Ginevráról".

„Ginevra"! Olyan nagyszerűnek, oly jónak tartotta; olyan szeretettel szólt bájos szépségéről, kedvességéről, ártatlanságáról, hogy bármennyire tudatában voltam is a prózai valóságnak, Ginevra fogalmát már-már az én szememben is bizonyos dicsfény övezte. Mégis, olvasóm, kénytelen vagyok beismerni, hogy John doktor gyakran ostobaságot mondott; de én igyekeztem változatlan türelemmel hallgatni. Megkaptam a leckét: megtanultam, milyen kínszenvedés számomra, ha megharagítom, ha bánatot okozok neki, ha elszomorítom. Valami különös, új értelemben nagyon is önző lettem, és valósággal képtelen voltam megtagadni magamtól azt az örömöt, hogy kedvében járjak, és meghajoljak akarata előtt. Még mindig a legnagyobb mértékben képtelenségnek tartottam, hogy oly makacsul kételkedik önmagában, s oly kevéssé bízik abban, hogy végül is képes lesz elnyerni Fanshawe kisasszony kegyét. Lelkem mélyén, határozottabban, mint valaha, meg voltam róla győződve most már, hogy Ginevra csak kacérkodik vele, hogy jobban felcsigázza, és szíve mélyén bárki után éppoly mohón kapna, aki olyan szépen beszél, s olyan jó külsejű, mint ő. Némelykor kihozott a sodromból, bármennyire elhatároztam is, hogy türelmes leszek, és hallgatok. A türelem és hallgatás leírhatatlan öröm és üröm kavargása közepette, véletlenül olykor állhatatosságom kovakövéből ismételten szikrát csiholt. Egyszer, hogy nyugtalanságát lecsillapítsam, azt találtam mondani, hogy véleményem szerint Fanshawe kisasszony végül is bizonyosan hajlandó lesz őt választani.

- Bizonyosan! Ezt könnyű volt kimondani, de van valami alap arra, hogy elfogadjam ezt a bizonyosságot?

- Méghozzá a legjobb alapja.

- Nos hát, Lucy, mondja meg, mi az!

- Maga azt éppoly jól tudja, akár én; és mivel tudja, John doktor, valóban végképp nem értem, miért nem bízik meg őszintén a hűségében. Kételkedni ilyen körülmények között szinte már sértés.

- Maga most már kezd gyorsan beszélni és szaporán lélegzeni; de beszéljen egy kicsit még gyorsabban, és szedje még szaporábban a levegőt, míg végre magyarázatot nem ad... teljes magyarázatot: az kell nekem.

- Legyen úgy, John doktor. Némely esetben maga adakozó, nagylelkű férfi: olyan imádó, aki kész az áldozati adományokra. Ha Père Silas magát térítené meg, bőven ontaná az alamizsnát szegényei számára, ellátná oltárát gyertyákkal, ahogyan kedvelt szentjének kegyhelyét is gazdagon felékesíti, mármint Ginevráét, John doktor...

- Hallgasson! - kiáltott rám. - Ne folytassa.

- Hallgassak? Azt már nem: igenis folytatom. Ginevrát elhalmozta ajándékokkal, többször, semhogy meg tudtam volna számlálni. A legdrágább virágokat választotta ki számára; kitalálta a legnagyobb gyöngédségre valló ajándékokat. Olyanokat, hogy az ember azt hinné, ilyesmire csak nő képes gondolni. S ezenfelül Fanshawe kisasszony olyan csecsebecsékkel dicsekedhet, amelyeknek megvásárlása még az ön nagylelkűsége mellett is a túlzás határán jár.

Az a szerénység ült ki most az imádó arcára, amit Ginevra saját személyében sohasem árult el.

- Ostobaság - mondotta, és zavarában belevagdosott az ollómmal egy gombolyag selyembe. - Azért ajándékoztam, mert magamnak is örömet szerzett: úgy éreztem, szívesség tőle, hogy elfogadja.

- Több volt az szívességnél, John doktor; becsületszavára fogadta, hogy viszonozza önnek; és ha érzelemmel nem, kötelessége lenne üzleti ellenszolgáltatást adni érte, mégpedig aranypénztekercs formájában.

- Maga nem érti meg őt; sokkal magasztosabb ő annál, semhogy ajándékaimmal törődne, és sokkal egyszerűbb, semhogy tisztában lenne az értékükkel.

Felnevettem; hallottam én tőle, mikor felbecsülte minden ékszerdarab árát; és nagyon jól ismertem pénzgondjait, igyekezetét, hogy előteremtse, ami kell. Bármennyire fiatal volt is, éveken át ez volt gondolatainak legfőbb ösztönzője.

John doktor folytatta.

- Látnia kellett volna, milyen hűvös volt, milyen mozdulatlan, valahányszor ölébe tettem valami csekélységet. Nem árult el semmiféle mohóságot, hogy elfogadja, még örömöt sem, amint szemlélte. Gyengéd vonakodással, csak hogy meg ne szomorítson engem, csak úgy és ezért engedte, hogy letegyem melléje a virágcsokrot, s ezért volt hajlandó magával vinni. Amikor pedig egy karkötőt sikerült elefántcsont karjára kapcsolnom, bármily csinos csecsebecse volt is (mert mindig gondosan azt választottam ki, amit magam is szépnek tartottam, s természetesen nem is volt értéktelen), a csillogás sohasem káprázтatta el ragyogó szemét: alig vetett egy pillantást is ajándékomra.

- Akkor hát nyilván meg se becsülte, csak lekapcsolta és visszaadta?

- Azt nem tette: efféle visszautasításhoz ő túlságosan jólelkű. Úgy tett, mintha elfelejtené, mit cselekedtem, s megtartotta az ajándékot úrhölgyhöz illő csendes, könnyed nemtörődömséggel. Ilyen körülmények között hogyan vehetné egy férfi kedvező jelnek, hogy elfogadják ajándékát? Ami engem illet, ha felajánlanám neki mindazt, amim csak van, s ő elfogadná... ő, aki annyira képtelen rá, hogy szennyes megfontolásoktól irányíttassa magát... nekem még csak eszembe sem jutna feltételezni, hogy ezzel az egésszel akár egy lépéssel is előbbre vittem a dolgomat.

- John doktor - mondottam -, a szerelem vak! - Abban a pillanatban azonban elfogtam John doktor kék szemének fennkölt, sugárzó pillantását. Ez eszembe juttatta a régi időket; eszembe juttatta azt a képet. Félig-meddig most már hajlandó voltam egy kis részét elhinni Fanshawe kisasszony meggyőzően előadott ártatlanságának; kétségek között kezdtem feltételezni, hogy talán, ha oly szenvedélyesen szereti a szépsége miatt, talán mégsem téved akkorát a lány

hibáinak megítélésében, s tisztábban látja jellemét, mint ahogy most szavaiból feltételezhető. Lehet, hogy csupán véletlen volt az a pillantás, az is lehet, hogy csak pillanatnyi benyomást tükrözött. Véletlen volt vagy szándékos, valóságos vagy képzeletbeli, egyre megy, véget vetett a beszélgetésnek.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

A Kleopátra

La Terrasse-i tartózkodásomat meghosszabbították két héttel a nagy szünidő befejezése után is. Brettonné kedves közbelépése biztosította nekem ezt a szabadságot. Fia egyik nap kimondta a szentenciát: Lucy még nem elég erős ahhoz, hogy visszatérjen abba az intézetnek nevezett barlangba. Keresztanyám erre a Rue Fossette-be hajtatott, beszélt az igazgatónővel, és közölve, hogy további pihenés és kikapcsolódás szükséges teljes felgyógyulásomhoz, megszerezte hozzájárulását. Erre azonban olyan figyelmesség következett, amiről szívesen lemondtam volna: mégpedig Madame Beck udvariassági látogatása.

Egy derűs napon az úrhölgy valóban egészen a *château*-ig hajtatott fiákeren. Azt hiszem, azért jutott erre az elhatározásra, mert látni akarta, milyen környezetben lakik John doktor. A ház szép fekvése és ízléses belső berendezése szemmel láthatóan meghaladta várakozását; áradozott a látottakon, és kijelentette, hogy a kék szalon *une pièce magnifique*,[124] ismételten gratulált nekem ahhoz, hogy ilyen *tellement dignes, aimables et respectables*[125] barátokra tettem szert, és személyemet illetően is csinos bókot vágott ki. Amikor pedig John doktor belépett, elébe szaladt, és óriási lendülettel rázúdította pergő beszédjének tűzáradatát, mindvégig sziporkázva, előadását *félicitation*-okkal és *protestation*-okkal megtűzdelve a *château*-ra és... *Madame sa mère, la digne châtelaine*-re[126] vonatkozóan, továbbá a doktor külsejére vonatkozóan is; mert valóban viruló színben volt, s abban a pillanatban megszépítette az elnéző, de egyben jóleső mosoly is, mindig élvezte ugyanis Madame áradó szóvirágos francia beszédét. Röviden: Madame legjobb tulajdonságaival tündökölt aznap, és mondhatnám, a bókok, az elragadtatás és az ellágyulás között cigánykereket hányva érkezett és távozott. Félig-meddig önkéntelenül, de részben azért is, hogy feltehessek néhány kérdést az iskolai ügyekre vonatkozóan, elkísértem a hintóig, és benéztem, mikor már elhelyezkedett, és becsukódott mögötte az ajtó. Micsoda változás ily rövid idő alatt! Egy pillanattal előbb csupa sziporkázás, élénk taglejtés, most pedig szigorúbb volt, mint egy ítélőbíró, s komorabb, mint egy tudós! Furcsa kis nőszemély!

Visszatértem, és ugrattam John doktort Madame rajongásával. Milyen jót nevetett ezen! Milyen vidáman csillogott a szeme, mikor felidézte és megismételte Madame néhány remek szónoki fordulatát, s utánozta pergő előadásmódját. Kitűnő humorérzékkel rendelkezett, s ő volt a legkellemesebb társaság a világon... már amikor képes volt megfeledkezni Fanshawe kisasszonyról.

„Üldögélni nyugodtan a derűs napfényben”: ez állítólag kitűnő gyógyszere a legyengült szervezetnek: visszaadja az életerőt. Amikor a kis Georgette Beck lábadozott betegsége után, karomba vettem, és levittem a kertbe a szőlővel befutott fal tövébe, ahol a déli nap érlelte a gyümölcsöt; az a napsütés felüdítette megviselt kis szervezetét éppoly jótékonyan, mint ahogy a dús fürtű gyümölcsöt érlelte és növelte.

---

[124] Gyönyörű szoba.

[125] Oly kitűnő, szeretetre méltó és tekintélyes.

[126] Szerencsekívánat és mentegetőzés - édesanyja, a tiszteletre méltó várúrnő.

Vannak olyan ragyogó, kedves és őszinte emberek, akiknek közelében oly jó élni szerényebb lelki adottságúaknak, mint amilyen jótékony a gyenge szervezetnek sütkérezni a déli nap melegében. E kiválasztott teremtések közé sorolható Bretton doktor éppúgy, mint az édesanyja. Ők oly szívesen árasztották másokra a boldogságot, mint ahogy némelyek élvezik, ha szenvedést okozhatnak; ösztönösen tették, minden ceremónia nélkül és szemmel láthatóan kevéssé tudatosan: a vágy, hogy másoknak örömet szerezzenek, a lelkükből fakadt. Míg náluk voltam, mindennap valóságos kis tervet terjesztettek elém: az aznapra rendelt gyógyító szórakozások jegyzékét. John doktor nagyon elfoglalt ember volt, mégis kimódolta, hogy elkísérhessen bennünket kis kirándulásainkra. Meg se tudnám mondani, hogyan bonyolította le beteglátogatásait; nagyon sok kötelezettsége volt pedig, de módszeres beosztással úgy rendezte, hogy mindennap maradt szabad ideje. Gyakran láttam megfeszített munkában, de igen ritkán túlhajszoltnak és soha ingerültnek, zavarosnak vagy kimerültnek. Amit elvégzett, a mindenre tellő erő kellemes könnyedségével vitte véghez, nagy és töretlen energiája áradó nyugalmával. Az ő vezetése mellett többet láttam Villette-ből, környékéből és lakosságából e boldog két hét során, mint amennyit teljes nyolchavi ott-tartózkodásom alatt megismerhettem. Elvitt a városba olyan érdekes helyekre, amelyeknek addig éppen csak a nevét hallottam. Kedvesen és szellemesen közölte velem az érdekes tudnivalókat. Látszólag sohasem volt terhes kötelesség, hogy beszélgetett velem, számomra pedig éppenséggel nem, hallgatni őt. Nem volt szokása hűvösen vagy futólag érinteni egy témát; ritkán általánosított, és sohasem volt érdektelen. Szemmel láthatóan élvezte a finom részleteket, szinte éppannyira, mint amennyire én élveztem őket: megfigyelő természet volt, méghozzá nem felületes megfigyelő. Ezek a jellemvonások rendkívül érdekessé tették előadását; és az a tény, hogy tulajdon megfigyeléseinek anyagából és nem könyvekből kölcsönzött vagy lopott dolgokat mondott - itt egy száraz tény, amott egy közhely, egy elcsépelt vélemény -, mindez olyan üdévé, színessé tette előadását, amilyet ritkán tapasztal az ember. Szemem előtt bontakozott ki a tehetsége, új napszakba, még nemesebb szakaszába lépett.

Édesanyja is rendkívül jóindulatú teremtés volt, de a doktorban ez nemesebben és nagyobb arányokban nyilvánult meg. Elkísértem körútján a Basse-Ville-ben - a város túlzsúfolt szegénynegyedében -, s megállapítottam, hogy ezek legalább annyira emberbaráti, mint orvosi látogatások voltak. Most tudtam csak meg, hogy szelíden, rendszeresen és egyszerűen, nem tulajdonítva különös érdemet cselekedetének, valóságos jótevőként működött a szűkölködő lakosság körében. Az alacsony sorban élők nagyon szerették; szegény betegei a kórházakban valóságos lelkesedéssel fogadták.

De elég... Nem szabad a hűséges elbeszélő szerepéből az elfogult dicsérő hibájába esni. Jól, nagyon is jól tudom, hogy John doktor sem volt hibátlan, éppoly kevéssé, mint ahogy én sem vagyok az. Nagyon is sok volt benne az emberi gyarlóság: nem volt olyan óra, sőt perc is alig, amit vele töltöttem, hogy szóval, tettel vagy tekintettel el ne árult volna olyasmit, ami nem helyes. Istenségben nem lehet olyan könyörtelen hiúság, amilyen John doktorba szorult, némelykor pedig nagyon ingatagnak bizonyult. Semmiféle halandó nem volt abban hozzá fogható, hogy időnként képes volt megfeledkezni mindenről, és csak a jelen pillanattal törődni... és szenvedélyesen csak annak a pillanatnak szentelni magát. Ez persze nem közönségesen nyilvánult meg nála, nem úgy, hogy anyagi élvezetekre adta volna magát, hanem úgy, hogy önző módon kifosztotta a pillanatot, s megragadta mindazt, ami férfiúi önelégültségének tápot adott: gyönyörűségére szolgált, ha ezt az érzelmét táplálhatta, és nem törődött vele, milyen árat fizet érte, mibe kerül neki, hogy élesztgeti, legyezgeti.

Kérem az olvasót, vegye figyelembe ezt a látszólagos ellentmondást a kétféle kép között, melyet Graham Brettonról festettem: az egyik általános, a másik egyéni; az egyik házon kívül, a másik otthonában szemlélve. Az első olyannak mutatja őt a közéletben, aki nem törődik

magával, nagyon is szerény, s nem fitogtatja energiáit, hanem komolyan latba veti, felhasználja valamennyit. A másik kép a kandalló mellett készült róla; ebben jut kifejezésre teljes lelkiismeretességgel, mi rejlik benne, s mi ő voltaképpen: öröme telik a hódolatban, s némi könyörtelenséggel vívja ki magának, sőt némi hiúsággal fogadja. Mindkét arckép hű.

Szinte lehetetlen volt John doktornak csendesen és észrevétlenül szolgálatot tenni. Az ember kieszelt holmi személyes használatára szánt csekélységet, sikerült is titokban elkészülni vele, és azt képzelte, ő is, mint más férfi, ha odateszik a keze ügyébe, szépen használatba veszi, egy szót sem szól, meg sem kérdi, hogy került oda. Ő azonban azzal képesztette el az embert, hogy mosolyogva olyan megjegyzést tett, melyből kitűnt, hogy elejétől végéig szemmel tartotta a munkát: észrevette már a terv születését, tudta, hogy halad, és mikor készül el a munka. Tetszett neki, hogy így kiszolgálják, a szemében öröm csillogott, és jókedv tündökölt szája körül játszó mosolyában.

Mindez nagyon helyénvaló lett volna, ha a kedves és tapintatos bizonyság után nem igyekszik némi keresettséggel letörleszteni azt, amit adósságnak nevezett. Valahányszor anyja dolgozott neki valamit, azzal fizetett érte, hogy sziporkázott körülötte vidámságával, és csak úgy ontotta a csúfondáros, gyengéd csipkelődést. Ha Lucy Snowe-t rajtacsípte, hogy valami munkába fogott, viszonzásul nyomban kitervelt valami kellemes szórakozást.

Gyakran valósággal elképesztett, milyen tökéletesen ismeri Villette-et. Tudása nem szorítkozott az utcákra, hanem a város valamennyi képtárát, termét, zugát felölelte: minden megtekintésre érdemes tárgyat rejtő ajtó, minden múzeum, minden művészetnek vagy tudománynak szentelt csarnok bűvös jelszavát ismerte: *Szézám, nyílj meg!* Nem sok érzék adatott nekem a tudományokhoz, de tudatlanul és vakon is, ösztönös rajongással vonzódtam a művészethez. Nagy örömmel látogattam el képtárakba, és szívesen vettem, ha ott magamra hagynak. Társaságban a nyomasztó idegenkedéstől alig láttam, alig fogtam fel bármit is. Távoli ismerősök társaságában, amikor feltétlenül el kell csevegni a kiállított tárgyakról, félóra is elég volt nekem ahhoz, hogy leverjen a lábamról, s olyan nyomás nehezedett rám, hogy testileg-lelkileg végképp kifáradtam. Nem találkoztam még jól nevelt gyermekkel, sem művelt felnőttel, aki előtt ne kellett volna szégyenkeznem amiatt, hogy nem jut eszembe semmiféle beszédtéma, ha társaságukban tekintettem meg képeket, történelmi vagy egyéb közérdekű nevezetességeket. Bretton doktor szívem szerint való cicerone volt, idejekorán kísért el a képtárakba, még mielőtt a termeket megtöltötte volna a közönség, két-három órára ott hagyott, aztán értem jött, amint kötelezettségeit elintézte. Én pedig közben boldogan töltöttem az időt; boldog voltam, de nem úgy, hogy folyton csak gyönyörködtem, hanem vizsgálgattam, mérlegeltem, és következtetésekre jutottam. Kezdetben e látogatások során némi félreértésre s ennélfogva vitára került sor az akarat és képesség között. Az előbb említett képesség hajlandó volt helyeselni mindazt, amit a szokás szentesített és bámulatosnak minősített; utóbb említett tulajdonságom vonakodott leróni a köteles tisztelet adóját, és mindegyre gúnyolta, sarkantyúzta, noszogatta magát, hogy csiszolja ízlését és locsolgassa lelkesedését. Mennél több korholás érte azonban, annál kevésbé hajlott a dicsőítésre. Lassacskán azt is felfedeztem, hogy e lelki erőfeszítésből milyen csodálatos, zsongító fáradtság származik, s eltűnődtem rajta, vajon nem mellőzhetném-e ezt a túlzott megerőltetést. Végül is eldöntöttem magamban, miért ne mellőzhetném? Így aztán a száz kiállított tárgy közül kilencvenkilenc elől hanyatt-homlok menekültem, és merültem bele a tétlen nyugalomba.

Úgy tűnt nekem, hogy a képek között éppoly ritka az eredeti és jó alkotás, mint amilyen ritka az eredeti, jó könyv. Végül már attól sem riadtam vissza, hogy nagy nevet viselő remekművek előtt megállván, így ne szóljak magamban: - Nincs ebben semmi természetes. Az igazi napsütésben mások a színek: zivatar vagy felhő sem homályosíthat el egy tájat annyira, amint ez a

kép ábrázolja. Indigókék égbolt alatt különösen nem: a légkör nem lehet ilyen indigószínű; és az a sötét bozót a vásznon nem igazi fa. - Számos jól megfestett, elégedett tekintetű, kövér nőalakról megállapítottam, hogy számomra nem istennő, bármennyire azt kellett is ábrázolnia. Sok-sok csodálatosan aprólékos kis flamand festmény és metszet divatképnek is kitűnően megfelelt volna; káprázatos ruhákat ábrázoltak, gyönyörű anyagokból, és dicséretes szorgalomról tanúskodtak. Itt-ott mégis felcsillant az igazságnak egy-egy töredéke, a lélek épülésére, néhány fényfolt pedig üdítő látványul szolgált. Emitt a természet ereje tör át a helyi hóviharon; amott pedig ugyancsak a természet diadalmaskodik a napos déli tájon. Egy kifejezés ezen a portrén határozottan világít rá egy jellemre; egy arc azon a történelmi festményen élő gyermeki hasonlatosságában rádöbbentett arra a géniuszra, amelyből született. Ezeket a kivételeket szerettem: szívemhez nőttek, akár legkedvesebb barátaim.

Egyszer, egy csendes korai órában azt vettem észre, hogy úgyszólván egyedül vagyok a képtár egy bizonyos termében, egy tekintélyes méretű kép előtt, melyet a legkitűnőbb megvilágításban helyeztek el. Védőzsinórt feszítettek ki eléje, sőt párnázott pad szolgált a bámuló műértők kényelmére, ha esetleg nem állnak már a lábukon, leroskad-hatnak, s ülve folytathatják a bámészkodást. Ez a kép, mondom, valósággal úgy tűnt, mintha a gyűjtemény királynője rangját ítélték volna neki.

Női alakot ábrázolt, mely jóval nagyobb volt az életnagyságnál. Becslésem szerint, ha ezt a hölgyet terjedelmes árucikkek mérésére szolgáló mérlegre tennénk, annak mutatója kétségkívül közel járna az egy mázsához. Bizony, nagyon jól táplált hölgy volt: rengeteg húsfélét fogyaszthatott - hogy kenyérről, főzelékről és folyadékokról ne is beszéljek -, míg széltében-hosszában elérte ezt a kiterjedést, s ilyen duzzadó izomzatra, ilyen hústömegre tett szert. Félig elnyúlva pamlagon hevert: hogy miért, azt nehezen tudnám megmondani. Erős napsütés játszadozott körülötte. A hölgy szemmel láthatóan egészségtől duzzadt, s annyi erő lakozhatott benne, ami két egyszerű szakácsnéval is felér; arról sem panaszkodhat, hogy gyenge a hátgerince: nyugodtan állhatna is, vagy legalább szépen egyenesen felülhetne. Semmi oka nem volt rá, hogy dél idején a pamlagon heverésszen. Hasonlóképpen lehetett volna rajta tisztességes öltözék is; mert amit viselt, alig fedte testét: bőségesen elomló kelme - lehetett huszonhét yardnyi is -, mégis sikerült úgy elrendeznie, hogy alig volt ruházata. És azután arra az elképesztő rendetlenségre, ami körülötte uralkodott, igazán nincs mentség. Fazekak és edények - de mondhatnék tálakat és kelyheket is - összevissza hevertek a kép előterében; mindenféle szedett-vedett virág keveredett közéjük, és valami lehetetlenül rendetlen függönykárpit omlott le a pamlagról a földre. A katalógus szerint megállapítottam, hogy e jeles alkotás a *Kleopátra* nevet viseli.

Nos, ott ültem és megbámultam (mivel ott volt a pad, úgy gondoltam, miért ne venném hasznát), és eltűnődtem, hogy némely részlet, a rózsák, az aranykelyhek, az ékszerek kitűnő festőre vallanak; az egész azonban, amint van, szörnyűségesen kongó hatásvadászat. A terem, mely úgyszólván üres volt, mikor beléptem, időközben szinte megtelt. Ezt alig vettem észre (mivel valójában nem is érdekelt), ülve maradtam, inkább pihenés kedvéért, semmint azért, hogy a sötét bőrű óriás cigánykirálynőt tanulmányozzam. Őt, őszintén szólva, hamar meguntam, és inkább néhány finom kis csendélet szemlélésében kerestem üdülést: vadvirágok, erdei gyümölcs, mohával borított fészek, melyből madártojások kandikáltak ki, mintha az áttetsző zöldes tengervízen át gyöngyöket fedezne fel az ember. Ezeket szép szerényen helyezték el a közönséges és hivalkodó nagy vászon alatt.

Hirtelen valaki könnyedén megérintette a vállamat. Meglepetve megfordultam, s egy arc hajolt felém, hogy szembenézzen velem: összehúzott szemöldökű, szinte ijedt arc volt.

- *Que faites-vous ici?*[127] - mondta a hang.

- *Mais, Monsieur, je m'amuse.*[128]

- *Vous vous amusez! et à quoi, s'il vous plaît? Mais d'abord, faites-moi le plaisir de vous lever, prenez mon bras, et allons de l'autre côté.*[129]

Pontosan azt tettem, amire felszólítottak. Paul Emanuel úr (mert ő volt) hazaérkezett Rómából, és most, világlátott ember lévén, úgy látszik, éppoly kevéssé tűri, hogy ne engedelmeskedjenek neki föltétlenül, mint régen, amikor még nem övezte halántékát ez újabb babér.

- Engedje meg, hogy elkísérjem társaságához - mondotta, miután már átvágtunk a termen.

- Nincs társaságom.

- Csak nincs egyedül?

- De igen, Monsieur.

- Kíséret nélkül jött ide?

- Nem, Monsieur. Bretton doktor elkísért.

- Bretton doktor és bizonyára Madame, az édesanyja.

- Nem; csak Bretton doktor.

- És ő mondta önnek, hogy *azt* a képet nézze?

- Szó sincs róla; azt én magam fedeztem fel.

Paul úr haja tövig le volt nyírva, szerencsére, mert különben égnek állt volna. Kezdtem megérteni indulatát, és szinte élveztem, hogy hűvös maradok, őt pedig tovább ingerlem.

- Jellegzetes, korlátolt vakmerőség - kiáltott a professzor. - *Singulières femmes que ces Anglaises!*[130]

- Mi a baj, Monsieur?

- Baj! Hogy merészel ön, fiatal lány létére hidegvérrel leülni, és fiús magabiztonsággal azt a képet nézegetni?

- Nagyon csúnya kép, de nem látom be, miért ne nézhetném meg?

- *Bon, bon!* Ne is beszéljen erről többet. De mégsem kellene itt tartózkodnia egyedül.

- De hát, ha egyszer nincs társaságom... ahogy az előbb kifejezte magát? És különben is, mit számít az, hogy egyedül vagyok-e, avagy kísérettel? Senki se alkalmatlankodik nekem.

- *Taisez-vous, et asseyez-vous là... là!*[131] - Nagy garral egy széket helyezett el egy különösen unalmas sarokban egy sor különösen sivár kép előtt.

- *Mais, Monsieur.*

---

[127] Mit csinál itt?

[128] Hát, uram, szórakozom.

[129] Szórakozik; és mivel, kérem szépen? De először is szíveskedjék a kedvemért felállni; karoljon belém, és menjünk át a másik oldalra.

[130] Különösek ezek az angol nők.

[131] Hallgasson, és üljön le ott... ott!

- *Mais, Mademoiselle asseyez-vous, et ne bougez pas... entendez-vous? jusqu'à ce qu'on vienne vous chercher, ou que je vous donne la permission.*[132]

- *Quel triste coin* - kiáltottam fel -, *et quelles laids tableaux!*[133]

Mert csakugyan azok voltak: *laids*; a négy képből álló sorozat a katalógus szerint ezt a címet viselte: *La vie d'une femme.*[134] Jellegzetes stílusban készültek... lapos, halott, sápadt, merev. Az első kép egy *Jeune Fille*-t[135] ábrázolt, amint imakönyvével kezében kilép a templom kapuján, rendkívül szemérmes öltözékben, lesütött szemmel, összeszorított szájjal... a legellenszenvesebb álszentség megtestesülése volt. A második kép figurája a *Mariée*,[136] hosszú, fehér fátyolban térdelt imazsámolyán szobájában, összekulcsolt kézzel, keresztbe font ujjakkal, átszellemülten, csak szeme fehérét mutatva. A harmadik kép hőse a *Jeune Mère*[137] aggodalmasan hajolt egy csecsemő fölé, akinek egészségtelenül püffedt az arca, akár a telehold. A negyedik képen a *Veuve*,[138] egy fekete ruhás asszony kézen fogva vezetett egy fekete ruhás kislányt, s mindketten szomorúan néztek egy franciásan díszes épületet, mely valahol egy *Père-la-Chaise*-szerű temető sarkában állt. Mind a négy angyali nőszemély merev, sivár és riasztó volt, akár a kísértet. És ilyen nőszeméllyel élni! Nem volt ezekben semmi őszinteség, humor - vértelen, gondolkozásra képtelen senkik! A maguk módján semmivel sem voltak különbek, mint az a nemtörődöm, óriás cigányasszony, a *Kleopátra*.

Lehetetlen volt az embernek figyelmét hosszasabban e remekművekre összpontosítani, így tehát körülhordoztam tekintetemet a terem egyéb képein.

Valóságos csoportba verődtek a nézelődők a nőstény oroszlán képe előtt, amelynek még a közeléből is száműztek; a csoport felerészben hölgyekből állt, de később Paul úr közölte velem, hogy a hölgyek *des dames*, és számukra tökéletesen megengedett megtekinteni azt, amire egy *demoiselle* egyetlen pillantást sem vethet. Nyíltan megmondottam, hogy semmiképpen sem fogadhatom el ezt az elméletet, és nem látom be, mi értelme van az ilyen megkülönböztetésnek. Erre szokott zsarnokoskodásával egyszerűen csendet kért, és ugyanazzal a lélegzettel még azt is kijelentette, hogy faragatlan és tudatlan vagyok. Paul úrhoz hasonló zsarnok emberke nem töltött még be tanári tisztet. Mellesleg észrevettem, hogy ő maga kényre-kedvre elég hosszasan szemlélte a képet: azt azonban nem mulasztotta el, hogy időnként felém ne tekintsen, nyilván azért, hogy meggyőződjék róla, vajon követem-e parancsait. Időnként odajött hozzám beszélgetni.

- Csak nem volt beteg? - érdeklődött, mert úgy értesült, hogy az voltam.

- Igen, de most már egészen jól vagyok.

- Hol töltötte a szünidőt?

- Túlnyomórészt a Rue Fossette-ben; részben pedig Madame Brettonnál.

- Hallottam, hogy egyedül maradt a Rue Fossette-ben, csakugyan így volt?

---

[132] De kisasszony, üljön le, és ne mozduljon... Hallja? Míg nem jönnek el önért, vagy én nem adok erre engedélyt.

[133] Miféle szomorú sarok és milyen csúf képek!

[134] Egy asszony élete.

[135] Fiatal lány.

[136] Menyasszony.

[137] Fiatal anya.

[138] Özvegy.

- Nem egészen egyedül: Marie Broc (a *crétin*) is velem volt.

Vállat vont; egymásnak ellentmondó kifejezések váltakoztak arcvonásain. Paul úr jól ismerte Marie Brocot, valahányszor órát tartott a harmadik osztályban (ahová a legkevésbé fejlett tanulókat osztották be), az a leány mindannyiszor az egymásnak ellentmondó benyomások vad kavargását váltotta ki belőle. Megjelenése, visszataszító modora, gyakori fékezhetetlensége felingerelte, és erős ellenszenv érzését váltotta ki. Paul úr könnyen hajlamos volt ilyesmire, ha valami sértette ízlését, vagy keresztezte akaratát. A gyermek szerencsétlen sorsa viszont megértésre és részvétre indította... és természete szerint az ilyen érzéseknek sem tudott ellenállni. Ebből eredt, hogy szinte naponta harcot kellett vívnia magában, a türelmetlenség és az undor egyik irányba vonta, a részvét és az igazságérzet a másikba. Javára szól, hogy nagyon ritkán kerekedett felül a rosszabbik érzés: de ha mégis, akkor Paul úr félelmetes jellemvonásokat árult el. Hevesek voltak szenvedélyei, ellenszenve és ragaszkodása egyformán erős; s bármekkora erőfeszítéseket tett is, hogy szenvedélyeit féken tartsa, a szemlélődő figyelmét nem kerülte el indulatainak hevessége. Nagyon is érthető, hogy ilyen természettel köznapi lelkekből félelmet vagy ellenszenvet váltott ki; pedig oktalanság volt félni tőle. Semmi sem ingerelte fel annyira, mint egy neheztelő és bizalmatlan lélek félelme; semmi sem lágyította el jobban, mint a gyengédséggel mélyített bizalom. Ahhoz azonban, hogy valaki így érezzen iránta, tökéletesen meg kell érteni természetét; márpedig az efféle természetet ritkán értik meg.

- Hogy boldogult Marie Brockal? - kérdezte néhány percnyi szünet után.

- Monsieur, megtettem, ami tőlem telik; de borzalmas volt magamra maradni vele!

- Akkor önnek elég gyenge a szíve! Nincs elég bátorsága. És nincs önben elég részvét sem. Nincsenek olyan tulajdonságai, amelyek jó irgalmas nővérré tennék.

(A maga módján vallásos kis ember volt: a katolikus vallás, mely önmegtagadást és önfeláldozást követel, áhítatos megadást parancsolt a lelkére.)

- Ezt magam sem hinném. Amennyire csak tudtam, jól elláttam; de nagy megkönnyebbülés volt számomra, mikor érte jött a nagynénje, és elvitte.

- Ó, maga önző teremtés. Vannak nők, akik egy kórházra való hasonló szerencsétlent képesek ápolni. Ön ezt nem tudná megtenni?

- És Monsieur képes volna rá?

- A nőknek, már aki méltó erre a névre, határtalanul felül kell múlniuk a mi durva, esendő, önös nemünket azzal, hogy képesek efféle kötelességet teljesíteni.

- Mosdattam, tisztán tartottam, etettem, megpróbáltam elszórakoztatni; de csak fintorgott rám, és nem beszélt.

- Úgy képzeli, nagy dolgot művelt?

- Nem; csak amekkora kitelt tőlem.

- Akkor elég korlátozott az ereje, mert belebetegedett abba, hogy ápolnia kellett egy hülyét.

- Nem abba, Monsieur; ideglázam volt, lelki beteg lettem.

- *Vraiment! Vous valez peu de chose.*[139] Nem hősnek teremtették, nem fogja futni a bátorságából, hogy magányosan fenntartsa magát; merészsége legfeljebb arra elég, hogy kihívóan és hidegvérrel bámuljon efféle *Kleopátra*-képeket.

---

[139] Valóban! Ön keveset ér.

Könnyű lett volna bosszúságot mutatni a kis ember csipkelődő, ellenséges hangja miatt. Én azonban eddig még sohasem haragudtam meg rá, és erre most se mutattam hajlandóságot.

- *Kleopátra!* - ismételtem nyugodtan. - Hiszen Monsieur is megnézte a *Kleopátrá*-t, s mi a véleménye róla?

- *Cela ne vaut rien* - felelte. - *Une femme superbe... une taille d'imperatrice, des formes de Junon, mais une personne dont je ne voudrais ni pour femme, ni pour fille, ni pour soeur. Aussi vous ne jeterez plus un seul coup d'oeil de sa côte.*[140]

- Csakhogy én többször is ránéztem, míg Monsieur beszélt: nagyon jól látom innen a sarokból.

- Forduljon a fal felé, s nézegesse ezt a négy képet, melyek egy asszony életét ábrázolják.

- Bocsásson meg, Paul úr, ezek förtelmesek. De ha önnek tetszenek, engedje meg, hogy felálljak, s átadjam önnek ülőhelyemet, hogy jobban szemlélhesse őket.

- Mademoiselle - mondotta fintorogva, hogy elfojtsa mosolyát, ami nyilvánvaló és elhamarkodott színvallás lett volna -, önök, akik a protestantizmus emlőin nevelkedtek, mindig meghökkentenek engem. Őrizet nélkül álló angol nők képesek nyugodtan sétálni vörösen izzó ekevasak között, és nem perzselődnek meg. Azt hiszem, ha önök közül néhányat Nabukadnezár legtüzesebb kemencéjébe vetnének, úgy kerülnének ki belőle, hogy még ruhájukon sem érződne a perzselt szag.

- Lenne szíves, Monsieur, egy arasznyival odább húzódni?

- Miért? Most meg min bámészkodik? Talán ismerőst fedezett fel a fiatalemberek csoportja között?

- Úgy hiszem... valóban látok ott egy ismerőst.

Csakugyan megpillantottam egy fejet, mely túlságosan szép volt ahhoz, hogy másé lehessen, mint a félelmetes colonel De Hamalé. Milyen tökéletes, remekül formált kis koponya volt az! Micsoda termet, karcsú és finom! Micsoda nőies kéz és láb! Mily kecsesen tartotta a monoklit a szeméhez! És milyen bámulattal szemlélte a *Kleopátrá*-t. És mily elbűvölően kuncogott és suttogott oldalán álló barátjához! Ó, a bölcs ember! Ó, a finom, felsőbbrendű ízlésű és tapintatos úriember! Figyeltem vagy tíz percig, és észrevettem, mennyire lenyűgözte ez a sötét bőrű, termetes nílusi Vénusz. Annyira érdekelt a magatartása, annyira elmerültem jelleme, mozdulatai, tekintete elemzésében, hogy egy időre teljesen megfeledkeztem Paul úrról. Időközben egy csoport került kettőnk közé, vagy talán újból felháborodott rajta, hogy annyira elmélyedtem a kép nézegetésében, és szántszándékkal visszavonult: akármint volt is, mire körülnéztem, eltűnt.

Tekintetem, mely őt kereste, nem őbelé, hanem egy másik rendkívüli személybe ütközött, akit jól lehetett látni a tömegben, mert kimagaslott a többiek közül, tartása és járása mindenképpen rendkívüli volt. John doktor jött felém, aki arcra, alakra, bőrének színében is annyira elütött a fekete, savanyú, ingerlékeny kis tanártól, mint amennyire a Hesperidák kertjének gyümölcse a vad bozót bogyójától; mint amennyire a rettenthetetlen, de szelídíthető arab telivér elüt a nyers és csökönyös skót pónitól. Engem keresett, de még nem fedezett fel a sarokban, ahová a tanár elhelyezett. Nyugton maradtam, hogy még egy pillanatig figyelhessek.

---

[140] Az nem számít. Fenséges nőalak... királynői termet, júnói idomok, de olyan személy, akiből nem kérnék feleségnek, sem lányomnak, sem testvérnek. És ön sem vethet rá egyetlen pillantást sem.

Közeledett De Hamal felé; megállt mellette; azt gondoltam, öröme telik benne, hogy elnézhet a feje fölött. Bretton doktor is a *Kleopátrá*-ra pillantott. Kétlem, hogy megnyerte tetszését: nem nevetgélt, mint a kis grófocska; száján fanyalgás látszott, tekintete hideg volt; érzelemnyilvánítás nélkül lépett félre, hogy helyet adjon másoknak. Láttam, hogy várakozik, felkeltem helyemről, és csatlakoztam hozzá.

Körüljártuk a képtárt; milyen kellemes volt Graham társaságában ilyen körséta. Mindig nagyon szerettem meghallgatni, amit képekről vagy könyvekről mond; mert nem játszotta meg a műértőt, kimondta, amit gondolt, s az mindig eredeti volt: leggyakrabban helytálló és velős is. Nagyon kellemes volt közölni vele egyet-mást, amit nem tudott - oly kedvesen és tanulékonyan figyelt; cseppet sem bántotta, hogy meghajtsa okos, csinos fejét, hogy elfogadja egy nő homályos, dadogó magyarázatait, s nem félt attól, hogy ezzel férfiúi fensőbbségét veszélyezteti. Mikor pedig ő közölt valami tudnivalót, azt mindig kristálytiszta értelemmel tette, s minden szava tisztán vésődött be az emlékezetbe. Soha nem felejtettem el egyetlen magyarázatát sem, egyetlen tényt sem, amiről az ő ajkáról szereztem tudomást.

Otthagytuk a képtárat, s megkérdeztem, hogy vélekedik a *Kleopátrá*-ról (miután jól megnevettettem azzal, hogy elmeséltem, mint küldött el onnan Emanuel tanár úr, s megmutattam, milyen gyönyörűséges képsorozatot ajánlott figyelmembe).

- Ugyan - mondotta -, anyám még ma is szebb nő. Figyeltem, hogy néhány francia ficsúr úgy vélekedett róla, mint *le type de voluptueux*-ről.[141] Ha így van, csak azt mondhatom, *le voluptueux* nem nekem való. Hasonlítsa csak ezt a mulatt nőt Ginevrához!

[141] Az érzékiség megtestesítője.

HUSZADIK FEJEZET

A hangverseny

Egy reggel Brettonné sietve lépett be szobámba azzal a kívánsággal, hogy nyissam ki fiókjaimat, és mutassam meg ruháimat. Kívánságát szó nélkül teljesítettem.

- Rendben van - mondotta, miután sorra megnézte őket. - Új ruha kell neked.

Azzal kiment, és a varrónővel tért vissza, aki mértéket vett rólam.

- Ezúttal - mondotta keresztanyám - a magam ízlésére hallgatok, és ebben a jelentéktelen dologban belátásom szerint intézkedem.

Két nappal később meg is hoztak... egy rózsaszínű ruhát!

- Ez nem nekem való - mondtam izgatottan, s úgy éreztem akkor, hogy ezzel az erővel akár kínai úrhölgynek is öltöztethetnének.

- Majd meglátjuk, neked való-e vagy sem - jelentette ki keresztanyám, majd ellentmondást nem tűrő határozottsággal így szólt: - Jegyezd meg, amit mondok. Ebben a ruhában jelensz meg ma este.

Dehogyis, gondoltam magamban; és azt is gondoltam, nincs emberi erő, mely ezt rám kényszerítheti. Rózsaszínű ruha! Ez lehetetlen. Nem nekem való. Ilyet még sose viseltem.

Keresztanyám azzal folytatta, hogy kijelentette, Grahammel aznap este hármasban hangversenyre megyünk. Ezt a hangversenyt, magyarázta, mely fontos társadalmi esemény, a zeneegyesület nagytermében, illetve csarnokában tartják. A *Conservatoire* legkiválóbb növendékei adnak elő; a műsort tombola követi, *au bénéfice des pauvres*,[142] és betetőzésként jelen lesz a király, a királyné és a trónörökös, Prince de Labassecour is. Graham hazaküldte a jegyeket, és figyelmeztetett bennünket, hogy a királyi család megjelenéséhez méltó öltözékben, pontosan hét órára készen várjuk őt.

Hat óra körül a felső szobákba hívtak. Azon vettem észre magam, hogy minden erőszak nélkül más akaratának hatása alá kerültem. Meg sem kérdeztek, meg sem győztek, csak egyszerűen rávettek, hogy azt tegyem, ami nem volt szándékomban. Egyszóval rajtam volt a rózsaszín ruha, melynek hatását lenge fekete csipkesál enyhítette. Kijelentették, hogy nagy toalettben vagyok, és felszólítottak, nézzek a tükörbe. Némi félelemmel, reszketve engedelmeskedtem; s még nagyobb félelemmel és reszketéssel fordultam el. Hetet ütött az óra; John doktor megérkezett; mi ketten keresztanyámmal lementünk. Ő barna bársonyruhát viselt; én pedig, amint az árnyékában lépkedtem, szívből irigyeltem a sötét, komoly, impozánsan leomló redőket. Graham a nyitott szalonajtóban várt ránk.

Remélem, nem gondolja azt, hogy azért húzódom félre, mivel magamra akarom vonni a figyelmét jutott eszembe a nyugtalanító lehetőség.

- Tessék, Lucy, ez a kis csokor - mondotta, s átnyújtotta a virágot. Öltözékemre nem tett megjegyzést, csak egy kedves mosollyal s elégedett bólintással nyugtázta, ami nyomban eltüntette szégyenkezésemet és félelmemet, hogy nevetségessé válok. Egyébként a ruha rendkívül egyszerű volt, minden dísztől és cifraságtól mentes; mindössze a lenge anyagtól és a világos

[142] A szegények javára.

színtől rettegtem. De mivel Graham nem talált benne semmi kivetnivalót, az én szemem is megszokta, és rövidesen beletörődtem.

Úgy hiszem, aki minden este nyilvános szórakozóhelyre jár, aligha érzi azt az újszerű ünnepélyességet, amivel egy operaelőadást vagy hangversenyt élvez az, aki számára az ilyesmi ritkaság. Nem vagyok benne bizonyos, vajon túlságosan nagy élvezetet vártam-e a hangversenytől, mivel csak homályos fogalmaim voltak arról, milyen lehet, de a kocsikázást mindenesetre nagyon élveztem. A zárt ajtó kényelmét a hűvös, derűs estén, azt az örömöt, hogy kedves és barátságos társaságban indulok el, a lombok résein átragyogó csillagokat, amint végiggördültünk a fasoron; a szabadon kibontakozó esti égboltot, amint továbbhajtottunk a nyílt országúton, és áthaladtunk a városkapun. Égtek a lámpák, az őrszemek a posztjukon álltak. A színleges szemlén, ahogy átvizsgáltak bennünket, remekül mulattunk... Mindezek az apróságok az újdonság különösen felpezsdítő bájával hatottak rám. Mennyit köszönhetett e pompás hangulat annak, hogy barátságos légkört éreztem magam körül, azt nem tudom. John doktor és édesanyja egyformán jókedvűek voltak, élénken társalogtak egymással egész úton, és oly őszintén kedvesek voltak hozzám, mintha közvetlen családtagjuk lennék.

Utunk Villette legszebb, fényesen kivilágított útvonalán vezetett végig, mely most sokkal élénkebb volt, mint délidőben. És hogy ragyogtak az üzletek! Milyen vidám és élettől nyüzsgő volt a széles járda! Nézelődtem, és a Rue Fossette ötlött eszembe... a falak közé szorított kert, az iskolaépület, a sötét, rideg osztályok, ahol ilyenkor mindig magányosan szoktam járkálni, bámultam a csillagokat a függönytelen magas ablakokból, és hallgattam a kápolnából ideszűrődő felolvasás hangját, amelyet a *lecture pieuse*-höz illő egyhangúsággal folytattak le. Hamarosan megint csak ezt hallgatom, és ott járkálok; s a jövőnek ez az árnyéka időnként kijózanítóan lopakodott a ragyogó jelenbe.

Ezalatt már bekerültünk az egy irányba igyekvő kocsisorba, és hamarosan olt tündöklött előttünk a fényárban úszó palota homlokzata. Arról, amit belül látok majd, mint már említettem, csak halvány sejtelmeim voltak; mert eddig nem jutott osztályrészemül, hogy nyilvános szórakozóhelyre belépjek.

Egy oszlopcsarnok alatt léptünk ki a hintóból, ahol nagy tömeg nyüzsgött, de a további részletekre nem emlékszem határozottan. Egyszer csak azon vettem észre magam, hogy fenséges, széles és enyhe lejtésű lépcsősoron haladok felfelé, melyet süppedő, bíborszín szőnyeg borít, s ünnepélyesen zárt hatalmas ajtókhoz vezet. Az ajtók szárnyait ugyancsak bíbor kárpit fedte.

Fel nem foghattam, milyen varázslat gördítette félre az ajtókat... ezt John doktor intézte; annyi bizonyos, hogy félregördültek, és elénk tárult a belső nagyterem... a hatalmas, tágas terem, körbefutó magas falakkal, boltívesen kupolás mennyezettel. Úgy tűnt nekem, mintha az egész színaranyból lenne (rendkívül finom festés borította); párkányzat, bordázat és szalagdísz tette változatossá; egy helyütt csillogott, mint a színarany, más helyütt fehér volt, mint az alabástrom, megint másutt pedig makulátlan liliomok aranyleveleiben keveredett a fehér és az arany. Minden kárpit, szőnyeg, párnázat egyszínű volt: mély bíbor-árnyalatú. A kupoláról vakító fényesség áradt felém... először azt hittem, óriás hegyikristály, melyen prizmák csillognak, cseppek függnek, csillagok ragyognak, szikráznak, és szivárvány színekben csillognak. A nagy csillár volt az, amit láttam, olvasóm, de számomra úgy tűnt, mintha keleti varázslók káprázata lenne: szinte azt vártam, hogy megpillantok egy óriás, sötét, homályba borult kezet - a lámpa rabszolgájának kezét -, mely a kupola illatos, ragyogó légkörében csodálatos kincsét őrzi.

Továbbhaladtunk - fogalmam sem volt róla, hová -, aztán egy fordulónál egyszer csak egy másik társasággal találtuk szembe magunkat, mely ellentétes irányból közeledett felénk. Ma is látom magam előtt a csoportot, amint abban a pillanatban felbukkant előttem. Egy szép, középkorú úrhölgy, sötét bársonyruhában; egy úr, valószínűleg a fia - nemesebb arcot, remekebb termetet, gondoltam magamban, sohasem láttam még; a harmadik személy rózsaszín ruhát és fekete csipkeátvetőt viselt.

Szemügyre vettem őket - a harmadik személyt éppúgy, mint az első kettőt -, és mivel a perc egy töredékéig idegeneknek véltem őket, pártatlan ítéletet alkothattam megjelenésükről. De alig észleltem és rögzítettem a benyomást, máris tudatára ébredtem, hogy hatalmas tükörrel állok szemben, mely két oszlop között kitölti a térséget: a társaság mi voltunk. Ilyenformán életemben először, sőt talán egyetlenegyszer részesültem abban a „jótéteményben", hogy úgy láthattam magam, ahogyan mások látnak. Nem érdemes foglalkozni az eredménnyel. Ellenérzés futott át rajtam, szorongó szánakozás; nem volt éppen hízelgő, de hát végül még hálás is lehetek sorsomnak, hisz lehetett volna rosszabb is.

Végül is elfoglaltuk helyünket, ahonnan jól áttekinthettük az óriás, káprázatos, de meleg és kellemes termet. Időközben megtelt, mégpedig fényes közönséggel. Nem tudom, vajon a nők nagyon szépek voltak-e, öltözékük mindenesetre tökéletes. A külföldiek, még ha otthoni magányukban nem is kellemes a külsejük, valahogy értenek ahhoz a művészethez, hogy a nyilvánosság előtt vonzóan jelenjenek meg: akármilyen esetlenek és ziláltak hétköznap otthon, pongyolában és hajcsavarókkal, van valami mozdulatuk, fejtartásuk vagy gesztusuk, a szájuknak vagy a szemüknek olyan kifejezése, melyet szépen tartalékban tartanak ünnepélyes alkalmakra... és mindig magukkal hozzák a *grande toilette*-hez, s felhasználják az ékszer mellé.

Itt-ott feltűnt egy-egy rendkívüli szépség, különös típus megtestesítői; úgy hiszem, ilyen típus Angliában nem található: erőteljes, zömök, szoborszerű. Alakjukban nincs semmi szögletesség: hajlékonyak, akár a márvány-kariatidák. Pheidiasz istennője nem lehet tökéletesebb, mint ezek a nyugodt, robusztus alakok. Arcvonásaik olyanok, amilyeneknek holland mesterek festik madonnáikat: németalföldi klasszikus arcvonások, szabályosak, de gömbölydedek, termetük sudár, de robusztus; és ami mélységes és kimondhatatlan nyugalmukat, szenvedélymentes higgadtságukat illeti, ahhoz egyedül a sarkvidéki hómező hasonlítható. Ilyenfajta hölgynek nem kell ékszer, ritkán is visel effélét; a lesimított, szorosan befont haj megfelelő keretet ad a gyengéd arcnak és homloknak. A ruha sohasem túl egyszerű; a gömbölyű kar, a tökéletes vonalú nyak nem kíván sem karkötőt, sem nyakláncot.

Egyszer részesültem abban a megtiszteltetésben és gyönyörűségben, hogy egy ilyen szépséget tökéletesen megismerhessek: bámulatra méltó volt a mélységes szeretet, mellyel önmaga iránt viseltetett; ezt semmi sem múlta felül, csak kevélysége és közömbössége, ahogyan képtelen más földi lénnyel törődni. Hűvös vénáiban aligha csörgedez vér; a tespedő nyirok tölti be, mondhatnám: tömíti el ütőereit.

Egy efféle Júnó ott ült éppen szemünk előtt, magára vonzott minden tekintetet, s nagyon is tudta, hogy ilyen ő, mágnes, ámulat és bámulat tárgya: hűvös, gömbölyű, szőke, szépséges, akár a fehér márványoszlop, melyet aranyozás koronáz.

Észrevettem, hogy John doktor figyelme feléje fordult, ezért halkan megjegyeztem:

- Az isten szerelmére, jól vértezze fel a szívét! Nehogy beleszeressen ebbe a hölgybe, mert arról biztosíthatom, ha a lába előtt hal meg, akkor sem kap tőle szerelmet.

- Nagyon helyes - felelte -, de honnan tudja, hogy nem éppen rendkívüli érzéketlenségének hatása serkenti bennem azt a vágyat, hogy lába elé öntsem hódolatomat? Úgy hiszem, a kétségbeesés módfelett sarkallja érzelmeimet. Csakhogy - azzal vállat vont - maga nem sokat ért ezekhez a dolgokhoz; inkább anyámhoz fordulok e tekintetben. Mama, veszélyes útra tértem.

- Semmi közöm hozzá - felelt Brettonné.

- Uramisten, milyen kegyetlenség jut osztályrészemül! - sóhajtott fel a fia. - Senki emberfiának nem volt még olyan érzéketlen anyja, mint amilyen az enyém. Úgy látszik, sohasem jut eszébe, hogy nyakába szakadhat az a csapás, amit egy meny jelent.

- Ha nem jut, nem azért van, mintha nem lebegne ez a veszély a fejem fölött: az elmúlt tíz év során éppen elégszer fenyegettél vele. Mama, hamarosan megnősülök. Ezt mondogatod, jóformán mióta a pendelyből kikerültél.

- Csakhogy, anyám, most már hamarosan meg is teszem. Mégpedig hirtelen, amikor a legnagyobb biztonságban érzed magad. Elindulok, mint Jákob vagy Ézsau, vagy más ősatya, és feleséget hozok magamnak: mégpedig netán e föld leányai közül.

- A magad veszélyére teszed, John Graham, és nincs tovább.

- Az én anyám azt szeretné, ha agglegény maradnék. Micsoda irigy öreg hölgy! Nézd csak meg azt a ragyogó teremtést a halványkék szaténruhában! Haja világosbarna, és tükröződik rajta a ruhájáról rávetődő *reflets satinés*.[143] Nem lennél büszke, mama, ha azt az istennőt hoznám egyszer haza, és ifjabb Brettonné néven mutatnám be neked?

- La Terrasse-ba nem hozol semmiféle istennőt: az a kis kastély nem fogad be két úrnőt; különösen nem, ha a második ilyen magas, széles, és ilyen kiterjedésű, mint ez a fa- és viaszbaba a szaténöltözékben.

- Mama, mily csodásan betöltené a kék karosszékedet!

- Az én karosszékemet! Azt nem bitorolja idegen! Kellemetlen ülőhely volna számára! De csitt, John Graham! Tartsd a nyelved, és használd inkább a szemedet.

Miközben ez a vidám szópárbaj zajlott, a terembe, melyet már belépésünkkor megteltnek véltem, egyre érkeztek a társaságok, míg a színpad előtt húzódó félkör az emberfejek valóságos tengerévé nem változott. Az embertenger egyenletesen emelkedő hatalmas hullámmal csapott fel a földszintről szinte a mennyezetig. A színpadot is, illetve az alkalmi emelvényt, mely sokkal nagyobb volt a rendes színpadnál, s félórával ezelőtt még üresen állt, most élet töltötte be. A két hatalmas zongora körül, melyeket középen helyeztek el, fehér ruhás leánycsapat sorakozott; a *Conservatoire* növendékei. Csendesen foglalták el helyüket. Figyeltem érkezésüket, míg Graham és anyja a kék szaténruhás szépségről vitatkozott, és érdeklődéssel szemléltem, ahogyan elhelyezik és sorba állítják őket. Két úr - mindkettőjükben ismerőst fedeztem fel - irányította a hajadonok csoportját. Az egyik művészkülsejű, szakállas, hosszú hajú férfi kiváló zongoraművész volt és a leghíresebb zenetanár Villette-ben; hetenként kétszer Madame Beck intézetében is tanított, s órát adott ama néhány tanítványnak, akinek szülei elég gazdagok voltak ahhoz, hogy gyermeküket ebben a privilégiumban részesítsék. Josef Emanuel névre hallgatott, Paul úr féltestvére volt. E jelentős személyiség pedig saját személyében is megjelent az előbb említett úriember társaságában.

Mulattam magamban Paul úron. Elmosolyodtam, mert láttam, mennyire elemében van ismét - ott állt a figyelem középpontjában, a nagyszámú közönség előtt; intézkedett, rendezkedett;

---

[143] Selymes fény.

megfékezett, megfélemlített vagy száz ifjú hölgyet. S mindezt oly meggyőződéssel tette - annyi energiával, elmélyedéssel és mindenekfölött ellentmondást nem tűrően. Pedig végül is mi dolga volt ott? Mi köze neki a zenéhez vagy a *Conservatoire*-hoz - neki, aki aligha tud két hangjegyet megkülönböztetni egymástól. Nagyon jól tudtam, szereplési és parancsolási vágya hozta ide. Ezt a tulajdonságát csak azért nem érezte bántónak az ember, mert annyira naiv volt. Ahhoz sem fért kétség, hogy öccse, Josef úr, éppannyira uralma alá került, mint a lányok. Micsoda izgága emberke ez a Paul úr! Aztán nemsokára néhány kitűnő énekes és zenész jelent meg a színpadon. Mikor feltűntek a fényes csillagok, a kis tanárüstökös letűnt. Számára elviselhetetlen volt mindenféle kitűnőség és jelentős személyiség: ahol nem tűnt ki, onnan elmenekült.

Már minden készen állt: de a terem egyik páholya még betöltésre várt - a nagy lépcsőházhoz és ajtókhoz hasonlóan bíborszínnel borított páholy, melynek berendezése: egy baldachin alatt álló két királyi karosszék és mellette kétoldalt párnázott padok.

Kürtjel hallatszott, kitárultak az ajtók, a közönség felállt, felharsant a zene, és bevonult a király, a királyné meg a labassecouri udvar.

Mind ez ideig nem vethettem szememet élő királyra vagy királynéra; elképzelhető tehát, mennyire megfeszítettem minden erőmet, hogy jól megfigyelhessem őket: egy európai királyság megszemélyesítőit. A közönséges halandó, bárki legyen is, midőn életében először pillantja meg Őfelségét, rendszerint valami bizonytalan, a csalódás határát súroló meglepődést érez, hogy a királyi személy nem ül állandóan trónon, nincs korona a fején, és a kezében nem tart örökké jogart. Körülnéztem, s kerestem a királyt és királynét, de csak egy középkorú katonát s egy meglehetősen fiatal hölgyet láttam. Részben csalódást, részben pedig örömet éreztem.

Nagyon jól emlékszem a királyra - ötven körüli férfi volt, kissé hajlott, kissé ősz: az egybegyűlt közönség körében egyetlen arc sem volt, mely reá hasonlított. Soha nem olvastam, nem is hallottam semmit sem a természetéről, sem a szokásairól. Először is a mély redők ejtettek gondolkozóba, melyeket mintha vésővel karcoltak volna jellegzetes hieroglifákként homlokára, szeme és szája köré. Hamarosan, ha nem is tudtam, de éreztem, mit jelentenek e láthatatlan kézzel odaírt jegyek. Hallgatag, szenvedő ember ült ott előttem - ideges, búskomorságra hajló férfi. Azok a szemek bizonyos kísértet látogatásainak voltak tanúi... régóta figyelik a legkülönösebb kísértet, a Hipochondria érkezését és távozását. Lehetséges, hogy most is azt látja ott a színpadon, szemben vele, a ragyogó sokaság között. Mert a Hipochondriának bevett szokása ez, hogy ezrek között is feltámad - sötéten, akár a Végzet, sápadtan, mint a Betegség, s majdnem olyan erősen, mint a Halál. Ha áldozata úgy érzi, boldog egy percre, máris megszólal: megállj csak, jövök. S megfagyasztja a vért a szívben, elfelhőzi az örömtől csillogó szemet.

Némelyek azt mondhatják, az idegen korona szorítja a király homlokát, ez véste bele azt a különös, fájdalmas redőt; mások meg úgy vélik, korai gyász hagyott homlokán nyomot. Lehetséges, hogy mind a két feltételezésben van valami igazság; e jegyek azonban mindenekelőtt az emberiség legsötétebb ellenségére vallanak: az alkati melankóliára. A királyné, felesége tudta ezt: úgy tűnt nekem, férje bánatának visszfénye árnyékként lebeg jóságos arcán. Szelíd, elgondolkozó, bájos hölgynek látszott; nem volt szép, és semmiképpen sem találtam hasonlónak azokhoz a robusztus bájakkal és márvány hűvösséggel büszkélkedő hölgyekhez, akiket néhány lappal ezelőtt leírtam. Termete nyúlánk volt; arcvonásai bár nemesek voltak, túlságosan hasonlítottak bizonyos uralkodó dinasztiákra és ismert királyi családokra, hogysem fenntartás nélkül tetszést keltsenek. Pillanatnyilag kellemes kifejezés ült az arcán, de az embernek óhatatlanul hasonló alkatú képmások jutottak eszébe, melyek nemtelen tulajdonságokat tükröztek: gyengeséget, érzékiséget vagy ravaszságot. A királyné szeme azonban egyéniségre

vallott, és részvét, jóság, gyengéd együttérzés fensége sugárzott belőle. Nem uralkodó, hanem úrhölgy módjára viselkedett... kedves, szerető, elegáns hölgy módjára. Kisfia, Labassecour hercege és Duc de Dindonneau ott volt mellette: anyja térdére támaszkodott. Az est folyamán számtalanszor észrevettem, hogy a királyné a mellette helyet foglaló uralkodót figyelte, észrevette borongó szórakozottságát, s igyekezett figyelmét gyermekükre terelni. Gyakran lehajtotta fejét, s meghallgatta a kisfiú megjegyzéseit, s aztán mosolyogva ismételte meg a királynak. A bánatos király felrezzent, meghallgatta és mosolygott, de figyelme ismét elkalandozott, amint jó angyala abbahagyta a beszédet. Rendkívül gyászos és jellegzetes volt ez a látvány! Nem kevéssé azért, mert az arisztokrácia és Labassecour becsületes polgársága számára, úgy látszik, mindez nem volt nyilvánvaló. Nem tudtam felfedezni egyetlen jelenlevőn sem semmi jelét annak, hogy meglepődne vagy megindulna.

A király és királyné kíséretében bevonult az udvar is, beleértve két-három külföldi nagykövetet. Velük együtt a Villette-ben tartózkodó külföldiek elitje is megjelent. Ők foglalták el a bíbor kárpitozású padokat; a hölgyek helyet foglaltak, a férfiak pedig többnyire állva maradtak: felsorakoztak a háttérben, és sorfaluk sötét kontrasztja még jobban kiemelte az ülők fényes ragyogását. Ez a fényesség azonban korántsem volt egyöntetű és fokozat nélküli: a középső térséget bársonyba és szaténba öltözött, tollakkal és drágakövekkel ékesített idősebb úrhölgyek töltötték meg; a királynétól jobbra az első padsort, úgy látszik, kizárólag fiatal leányok számára tartották fenn, Villette arisztokráciájának virága - sőt talán úgy kellene mondanom, bimbója számára. Itt aztán nem volt sem ékszer, sem fejék, sem bársony, sem selyem dús csillogása: egyszerűség, tisztaság, légies báj lebegett a szűzi sereg körül. Egyszerűen, simán fésült ifjú fejek - már majdnem leírtam, szilfid termetek, de ez nem fedné a valóságot: némelyik e *jeune fille*-ek közül, akik nem lehettek tizenhat-tizenhét évesnél idősebbek, olyan tekintélyes körvonalakkal dicsekedhetett, mint egy meglett huszonöt esztendős angol nő. Fehérbe, halvány rózsaszínbe vagy szelíd világoskékbe öltözötten az égbeli angyalokat juttatták eszünkbe. Jó néhányat ismertem az emberiségnek eme *rose et blanche*[144] képviselői közül, íme, kettő Madame Beck volt növendékei közül: Mesdemoiselles Mathilde et Angélique. E növendékeknek az elmúlt iskolaévben az első osztályba kellett volna járniuk, de szellemi képességük a másodiknál sohasem terjedt tovább. Angolból az én kezem alá tartoztak és keményen megdolgoztam, míg becsületesen lefordíttattam velük egyetlen oldalt *A wakefieldi lelkész*-ből. Az egyik ifjú hölgy ezenkívül három hónapon át szemben ült velem az asztalnál, és valóságos világcsoda volt, amilyen mennyiségű házikenyeret, vajat, befőttet tudott bekebelezni *second déjeuner*-re[145] - ezt a mennyiséget csupán az múlta felül, amit a zsebébe gyömöszölt, mert már nem tudta megenni. Legyünk csak igazságosak, üdvösen igazságosak.

De ismertem még egyet e szeráfok közül - a legszebbet, de mindenesetre a legkevésbé tartózkodót és álszenteskedőt az egész társaságból: egy angol főrend becsületes, de fennhéjázó külsejű leánya mellett foglalt helyet. Mindketten az angol nagykövetség kíséretében érkeztek. A leány (mármint az ismerősöm) törékeny, hajlékony termetű volt, alkatát tekintve semmiképpen sem hasonlított a helybeli leányzókhoz; a haja sem volt simán leszorítva, akár valami koponyára feszülő selyemsapka; valóságos haj volt az, körüllobogta fejét, hosszan, hullámosan, bő zuhatagban. Sokat és jókedvűen fecsegett, s szemmel láthatóan áradt belőle a könnyelmű elégedettség önmagával és helyzetével. Nem néztem Bretton doktorra; mégis tudtam, hogy ő is látja Ginevra Fanshawe-t: annyira elcsendesedett, oly röviden válaszolgatott

[144] Rózsás és fehér.

[145] Uzsonna.

anyja megjegyzéseire, s oly gyakran fojtott el egy-egy sóhajtást. Miért kell sóhajtoznia? Bevallotta, hogy kedvére való dolog nehézségek között is követni szerelmét; most hát élvezheti ezt a gyönyört. Szíve hölgye magasabb szférából ragyogott rá: nem mehetett a közelébe; még abban sem lehetett bizonyos, hogy elnyerheti akár egyetlen pillantását. Figyeltem, vajon a lány részesíti-e ebben a kegyben. Ülőhelyünk nem volt messze a bíbor padsortól; feltétlenül látnia kellett, különösen nem kerülhetett el bennünket oly fürgén körbejáró szempár, mint Fanshawe kisasszonyé. Valóban hamarosan ránk is szegeződött tekintete: legalábbis a doktorra és Brettonnéra. Én inkább az árnyékba vonultam, hogy ne lásson; nem akartam, hogy rögtön felismerjen. Elég kitartóan tekintett John doktorra, majd felemelte látcsövét, hogy jobban szemügyre vehesse édesanyját; egy-két perccel később nevetgélve suttogott szomszédjával; majd a kezdődő előadás kalandozó figyelmét a színpad felé vonzotta.

Nem szükséges sokat időznöm a hangverseny leírásánál; az olvasó bizonyára nem kíváncsi erre vonatkozó benyomásaimra; és nyilván nem is volna érdemes feljegyezni tudatlanságról árulkodó véleményemet. A *Conservatoire* ifjú hölgyei, minthogy nagyon izgatottak voltak, reszkető ujjakkal pötyögtettek a két nagy zongorán. Josef Emanuel úr mellettük állt játékuk idején; de nem volt benne sem olyan tapintat, sem olyan erély, mint bátyjában, aki hasonló körülmények között bizonyára képes lett volna rákényszeríteni növendékeit, hogy hősiesen és önuralommal viselkedjenek. Paul úr két tűz közé szorította volna az izgatott szereplőket - rettegés a közönségtől, rettegés tőle -, s így elszánt bátorsággal töltötte volna el őket az a tudat, hogy az utóbbi veszedelem az összehasonlíthatatlanul nagyobb. Josef úr erre nem volt képes.

A fehér muszlinruhás zongoristák után egy gyönyörű, fehér szaténba öltözött, durcás hölgy jelent meg a színpadon. Énekelt. Éneke úgy hatott rám, mint valami bűvész mesterkedése. Nem tudom, hogy érte ezt el; hogy volt képes hangját föl- és levinni, s oly csodás szökelléseket művelni; de egy egyszerű skót dallam valami faragatlan utcai énekes előadásában is sokkal jobban megindított.

Majd egy úr lépett a színre, s meghajolván a király és királyné felé, fehér kesztyűs kezével gyakran ütögette a szíve tájékát, és keservesen kiáltozott egy bizonyos *fausse Isabelle*-hez.[146] Úgy véltem, különösen a királyné rokonszenvét igyekszik felkelteni, de őfelsége, hacsak nem tévedek, inkább udvarias nyugalommal, mint komoly érdeklődéssel hallgatta. Az úriember lelkiállapota nyilván nagyon izgatott lehetett. Boldog voltam, mikor végre felhagyott azzal, hogy ezt zenekísérettel nyilvánosságra hozza.

Néhány lelkes kórusmű tűnt számomra az est kiemelkedő számának. A legjobb vidéki énekkarok jelentek meg; igazi hordó formájú hamisítatlan labassecouriak; kiadták a hangjukat, és nem nyirbálták meg érzéseiket. Lelkes előadásuknak ez egy érdeme mindenesetre megvolt: nem hiányzott belőle az erő - legalábbis a hangerő.

Az egész előadás alatt - félénk hangszerduók, öntelt énekszólók, zengő, érces kórusok közben - figyelmem megoszlott a színpad és Bretton doktor között. Nem tudtam megfeledkezni róla, szüntelenül az a kérdés foglalkoztatott, mit érez, mit gondol, jól szórakozik-e, vagy nagyon is rosszul. Végre megszólalt.

- Hogy tetszik ez magának, Lucy? Nagyon hallgatag - mondotta nyugodt, kedves hangján.

- Hallgatag vagyok - feleltem -, mert olyan nagyon érdekel minden: nemcsak a zene, de minden, amit magam körül látok.

---

[146] Csalfa Izabella.

Néhány megjegyzéssel folytatta, olyan közömbösen és önuralommal, hogy már azt kezdtem hinni, nem látta, amit én, és odasúgtam:

- Fanshawe kisasszony is itt van: nem vette észre?

- Hogyne! Sőt azt is, hogy maga észrevette.

- Nem gondolja, hogy Cholmondeley asszonnyal érkezett ide?

- Cholmondeley asszony nagyon nagy társasággal érkezett. Igen; Ginevra is a társaságukban van; Cholmondeley asszony pedig Lady *** köréhez tartozik, aki viszont a királyné kíséretének tagja. És ha ez nem volna egyike a legkisebb európai udvaroknak, amelyeknek hivatalos formái alig merevebbek a közönséges meghittségnél, pompájuk pedig legfeljebb vasárnapi kiöltözöttség, akkor mindez nagyon jól is hangzana.

- Azt hiszem, Ginevra meglátta magát.

- Én is azt hiszem. Többször is odanéztem, mióta maga elfordította róla a figyelmét; s olyan látványban volt részem, melyből maga kimaradt.

Nem kérdeztem, mi volt az; vártam, míg magától közli velem, ami meg is történt.

- Fanshawe kisasszony - mondotta - egy főrangú fiatal hölgy társaságában van. Történetesen ismerem látásból Lady Sarah-t; nemes édesanyja egyszer elhívatott hozzájuk. Kevély leány, de legkevésbé sem rossz érzésű, és nagyon is kétlem, hogy Ginevra elnyerte volna fokozott becsülését, amint így csipkelődése céltáblájává tette a szomszédait.

- Miféle szomszédokat?

- Mindössze engem és anyámat. Ami engem illet, az nagyon természetes: azt hiszem, senkit sem lehet könnyebben kifigurázni, mint egy fiatal, polgári származású orvost. No de az anyámat! Soha életemben nem tapasztaltam, hogy bárki is kinevette volna. Tudja, az a félrehúzott száj, a gúnyosan feléje irányított látcső igen különös érzelmeket ébresztett bennem.

- Ne törődjön vele, John doktor: igazán nem érdemes. Ha Ginevra mókás hangulatban van, mint ma este is nyilvánvalóan, lelkifurdalás nélkül kinevetné azt a szelíd, gondterhelt királynét és magát a mélabús királyt is. Nem rosszindulat fűti, csak egyszerűen fejvesztett bolondság. Egy csirkeeszű iskolás lánynak semmi sem szent.

- De egyet elfelejt: én eddig nem úgy tekintettem Fanshawe kisasszonyra, mint holmi csirkeeszű iskolás lányra. Hiszen az istenségem volt: pályám őrzőangyala.

- Na látja! Éppen itt a hiba.

- Kimondom egyenesen az igazat, minden hamis romantika nélkül, hat hónap előtt volt olyan pillanat, amikor isteninek tartottam. Emlékszik a beszélgetésünkre az ajándékokról? Nem voltam egészen őszinte magával, mikor erről beszéltünk. Mulattatott a maga hevessége. Mivel élveztem a maga megvilágító fejtegetéseit, gondoltam, hadd képzelje, hogy teljes sötétségben botorkálok. Az ajándékok próbatétele bizonyította nekem először, hogy Ginevra halandó. De szépsége továbbra is lenyűgözött: három nappal, sőt három órával ezelőtt még rabszolgája voltam. Mikor elhaladt mellettem ma este diadalmas szépségében, érzelmeim hódoltak előtte. Ám ez az egy szerencsétlen fintor megfosztotta tőle, hogy alázatos rabszolgái közé sorolhasson. Csúfolódhatott volna velem, még ha bánt is, nem riasztott volna el egyhamar: ha csak az én személyemen mulat, tíz év alatt sem érte volna el, ami most egy pillanat műve volt, mikor anyám rovására nevetett.

Kis ideig nyugton maradt. Soha nem tapasztaltam még, hogy John doktor kék szeme ilyen lángot vetett volna. Nyoma sem volt benne a derűs csillogásnak.

- Lucy - kezdte újra a beszélgetést -, nézze meg jól anyámat, tartózkodás és részrehajlás nélkül, mondja, milyennek látja megjelenését most.

- Amilyennek mindig... igazi középosztálybeli angol úrhölgynek; ünnepélyesen jólöltözöttnek, minden színleléstől mentesnek, természetét tekintve higgadtnak és derűsnek.

- Ilyennek látom én is... az áldott teremtést! Akinek jókedve van, ám tréfálkozzon mamával, de csak a féleszű űzhet gúnyt belőle, őt nem csúfolhatják meg, legalábbis beleegyezésemmel nem; úgyhogy ne kísérje... haragom... ellenérzésem... a leg...

Elhallgatott: és idejekorán, mert indulatba jött, jobban, mint amennyire, véleményem szerint, oka volt rá. Akkor még nem tudtam, hogy valami más is kiváltotta elégedetlenségét Fanshawe kisasszony iránt. Arca tüzelt, orrcimpái remegtek, határozott vonalú alsó ajka megvetően lefelé görbült... mindez meglepően új színben tüntette fel előttem John doktort. Mert a derűs és vidám természetű ember ritkán fellépő indulata nem kellemes látvány; nem tetszett nekem az a szinte bosszúvágyó izgatottság sem, mely erőt vett ezen az erős fiatalemberen.

- Megijesztem, Lucy? - kérdezte.

- Tulajdonképpen nem értem, miért oly rendkívül haragos.

- Pusztán azért - suttogta fülembe -, mert Ginevra nem tiszta angyal, és nem is tiszta lelkű nő.

- Ostobaság! Túlzás: nincs benne semmi rendkívüli rosszaság.

- Számomra túl sok. Én azt is látom, amiben maga vak. De hagyjuk ezt a témát, inkább ugratom egy kicsit mamát. Majd azt mondom neki, hogy elbóbiskolt. Mama, kérlek, szedd össze magad.

- Majd mindjárt rendbe szedlek én téged, John, ha nem viselkedsz rendesen. Annyit fecsegtek Lucyval, hogy nem hallom az éneket.

Éppen viharosan zengett a kórus, ennek leple alatt folytathattuk a fenti párbeszédet.

- Ugyan, mama, hallod te a kórust! Hát felteszem az inggombjaimat a hamis melltűd ellenében...

- Hamis melltű, Graham? Szentségtörő fiú! Jól tudod, nagy értékű kő.

- Ugyan, ez is egyike a babonáidnak: becsaptak vele.

- Kevesebb dologban lehet engem becsapni, mint képzeled. Hogy kerültél ismeretségbe az udvarhoz tartozó ifjú hölgyekkel, John? Észrevettem, hogy ketten közülük az elmúlt félórában nem kis figyelmet szenteltek neked.

- Jobban szeretném, ha te nem figyelnéd őket.

- Miért ne! Mert az egyik gúnyosan szegezi rám a látcsövét? Szép, bolondos fiatal lány, de te rossz néven veszed tőle, hogy viháncolása talán zavarba hozza az Öreg Hölgyet?

- Te bölcs, te csodálatos Öreg Hölgy! Anyám, többet érsz nekem tíz feleségnél is.

- De John, ne tüntess érzelmeiddel, mert el találok ájulni, és akkor kivihetsz; márpedig a súlyom alatt visszájára fordítod, amit az imént mondtál, és így kiáltasz fel: Anyám, tíz feleség nem lehetne rosszabb, mint te egymagad!

Véget ért a hangverseny, és következett a tombola *au bénéfice des pauvres*. Közben szünetet is tartottak, melynek során kellemes mozgás, járkálás, felüdülés volt tapasztalható. A fehér ruhás sokaságot leterelték a színpadról; tevékeny urak raja foglalta el helyüket, akik előkészítették a terepet a tombolához. Ezek között bukkant fel mind között legtevékenyebben egy jól ismert alak: nem magas, de serény emberke, aki három jól megtermett férfi energiájával és mozgékonyságával intézkedett. Hogy dolgozott Paul úr! Hogy ontotta az utasításokat, de egyszersmind vállát is nekifeszítette a kereknek, amint fél tucat segítőtársával együtt eltávolították a zongorákat. Túláradó tettrekészsége félig bosszantó volt, félig hasznos; helytelenítettem magamban, és többnyire ki is nevettem fontoskodását. Az előítélet és a bosszúság közepette, amint megfigyeltem, mégis el kellett ismernem, hogy mindabban, amit csinál vagy mond, van valami éppenséggel nem kellemetlen naivitás. Olyan vak sem lehettem, hogy arcvonásaiban bizonyos erőteljes jellegzetességeket fel ne fedezzek, amelyeket most a környező sok szelíd arc ellentéte még jobban kiemelt: szemének mély, eszes lelkességét, halvány, széles homlokának erőteljességét... rendkívül kifejező szájának mozgékonyságát. Nem volt meg benne az erő nyugalma, de annál több élénkség és tűz.

Időközben mozgásba jött az egész terem; a közönség nagy része felállt; sokan sétálgattak, de szinte mindenki társalgott és nevetett. A bíborszínű páholy hasonlóan élénk képet nyújtott. Az urak sorfalának sötét felhője szakadozott és elvegyült a hölgyek szivárványvonalában; két-három katonatiszt a király mellé lépett, és társalgott vele. A királyné elhagyta ülőhelyét, és elhaladt az ifjú hölgyek sora előtt, akik felálltak közeledtére. Külön-külön valamennyiükkel szemben tanújelét adta kedvességének - egy-egy kegyes mosoly, tekintet vagy kedves szó formájában. A két szép angol leányt, Lady Sarah-t és Ginevra Fanshawe-t több mondatos beszélgetéssel tüntette ki. Mindkettő, de különösen Ginevra valósággal ragyogott örömében. Ezután több hölgy kereste társaságukat, és az urak valóságos gyűrűje vette őket körül. Ginevrához De Hamal gróf állt legközelebb.

- Fullasztó a hőség ebben a teremben - mondta Bretton doktor türelmetlenül. - Lucy, mama, nem mennénk ki egy percre a friss levegőre?

- Menj ki te, Lucy - mondta Brettonné -, én inkább itt maradnék a helyemen.

Én is szívesebben mellette maradtam volna, csakhogy számomra Graham kívánsága fontosabb volt a magaménál; vele tartottam hát.

Éles volt az esti levegő; legalábbis én annak éreztem. Graham nem látszott észrevenni. De csendes este volt, és felhőtlen a csillagos égbolt. Szőrmesálba burkolóztam. Fel-alá járkáltunk az épület előtt, s mikor egy lámpa alatt haladtunk el, találkozott a tekintetünk.

- Elgondolkozónak látszik, Lucy: talán miattam?

- Csak attól félek, hogy szomorkodik.

- Egy cseppet sem: legyen hát jó hangulatban, akárcsak én. Ha valamikor meghalok, Lucy, meg vagyok róla győződve, nem szívbántalomba halok bele. Lehet, hogy sértve érzem magam, levertnek látszom egy ideig, de szenvedés vagy lelki betegség sohasem támadja meg a szervezetemet. Nem derűsnek látott mindig otthon?

- Általában igen.

- Örülök, hogy az a lány kinevette anyámat. Az Öreg Hölgyet nem adnám oda egy tucat szépségért sem. A világon semmi nem lehetett volna üdvösebb nekem, mint az a fintor. Köszönöm szépen, Fanshawe kisasszony! - Azzal csúfondárosan bókoló mozdulattal emelte meg a kalapját, s hullámos haja előtűnt.

- Úgy van - mondotta -, köszönöm neki. Azt cselekedte, hogy ismét úgy érzem, szívem kilenctized része egészséges, mint a makk, csak az egytizedébe döftek bele. Tűszúrás csupán, egykettőre begyógyul.

- Maga most haragos, felhevült és sértett; holnap nyilván másként vélekedik és érez majd.

- Felhevült és sértett! *Én!* Maga nem ismer engem. Ellenkezőleg, elmúlt a hév: hűvös vagyok, akár az éjszaka... mely mellesleg talán túl hűvös is magának. Okosabb lesz bemennünk.

- John doktor, hirtelen változás ez.

- Nem az: vagy ha mégis, alapos okom van rá... méghozzá kettő; magának csak az egyiket említettem. De menjünk vissza.

Nem könnyen értük el helyünket; a tombola megkezdődött, és izgatott zűrzavar uralkodott a teremben; nagy sokaság zárta el azt a folyosót, melyen át kellett haladnunk. Várakoztunk egy ideig. Ahogy véletlenül körülnéztem - az igazat megvallva, félig-meddig úgy hallottam, mintha a nevemet mondta volna valaki -, közvetlen közelünkben a mindenütt jelenvaló és nélkülözhetetlen Paul urat pillantottam meg. Komoran és állhatatosan nézett rám: rám vagy inkább talán rózsaszín ruhámra. Az elhallgatott gúnyos megjegyzés a szemében csillogott. Szokása volt, hogy Madame Beck intézetében szigorú öltözködést követelt meg tanároktól és növendékektől egyaránt. Ezt a szokását, legalábbis a tanárok, sértő vakmerőségnek tartották: én azonban mindeddig cseppet sem szenvedtem miatta - sötét, hétköznapi öltözékemmel nem is szándékoztam a figyelmet magamra vonni. Akkor este azonban nem voltam olyan hangulatban, hogy beavatkozását eltűrjem, sem pedig, hogy elfogadjam kötekedését. Azt gondoltam, legjobb, ha nem veszem tudomásul jelenlétét, így tehát állhatatosan John doktor kabátjának ujja felé fordítottam arcomat; úgy véltem, sokkal megnyugtatóbb és barátságosabb látvány az a fekete kabátujj, mint aminőt a kis fekete professzor mogorva arca nyújthatna. John doktor önkéntelenül is szentesítette választásomat, mert lenézett rám, és így szólt hozzám kedves hangján:

- Maradjon csak szorosan mellettem, Lucy: ezek a nyüzsgő burgerek nem túlságosan kíméletesek.

Nem maradhattam azonban hű önmagamhoz. Engedve bizonyos befolyásnak vagy talán bűvöletnek - egy nem szívesen vett, kellemetlen, de hathatós befolyásnak -, ismét körülnéztem, hogy meggyőződjem róla, vajon eltűnt-e már onnan Paul úr. Dehogyis tűnt. Ott állt ugyanazon a helyen, nyugodtan, de megváltozott tekintettel. Behatolt gondolataimba, és kiolvasta, hogy menekülni akarok előle. A csúfondáros, de nem rosszindulatú tekintet helyét most sötét homlokráncolás foglalta el, és mikor kiengesztelésként feléje bólintottam, csak rendkívül merev és komor biccentést kaptam válaszul.

- Kit haragított meg, Lucy? - súgta a fülembe mosolyogva Bretton doktor. - Ki az a bősz tekintetű ismerőse?

- Az egyik tanár Madame Becknél: nagyon haragos kis ember.

- Most valóban rendkívül haragosnak látszik: mit művelt vele? Mit jelent ez? Ejnye, Lucy, Lucy! Mondja már meg, mi ez?

- Nincs benne semmi rejtély, biztosíthatom. Emanuel úr nagyon követelőző, és mivel én inkább a maga kabátujjára néztem, s nem bókoltam vagy hajoltam meg előtte, most úgy véli, csorba esett a méltóságán.

- Az a kis... - kezdte John doktor, de nem tudom, mit fűzött volna hozzá, mert abban a pillanatban szinte feltaszított a meglódult tömeg. Paul úr nyersen utat tört magának két könyökkel, semmibe véve az illemet és környezete biztonságát, s ennek következménye volt a hirtelen támadt tolongás.

- Úgy vélem, ő maga az, amit *méchant*-nak[147] nevezne - jegyezte meg Bretton doktor. Én is úgy véltem, igaza van.

Lassan és nehézségek között eljutottunk a folyosó végére, és végre elfoglaltuk helyünket. A tombola körülbelül egy óráig tartott: lelkesítő és szórakoztató látvány volt. Mivel mindhármunknak volt jegyünk, kétség és remény közt kísértük figyelemmel a kerék forgását. Két kislány húzta a számokat, az egyik öt-, a másik hatéves lehetett. A nyereményeket a színpadról nyújtották át: számos csekély értékű apróságot. A véletlen úgy hozta, hogy John doktor is, én is nyertünk: én szivardobozt, ő pedig női fejéket... egy lenge, kék-ezüst selyemturbánt, melyet egyik oldalán leomló hófehér toll díszített. Unszolt, hogy cseréljünk; én azonban semmiképpen sem hajlottam szavára, és mai napig is őrzöm a szivardobozt. Valahányszor rátekintek, mindig emlékeztet az elmúlt időkre s arra a boldog estére.

John doktor kartávolságban két ujja közt tartotta el magától a turbánt, és áhítattal s aggodalommal szemlélte, amivel kacagást váltott ki. Miután megnézte, arra készült, hogy a kényes holmit letegye lába mellé a földre. Úgy látszott, fogalma sincs róla, hogy kell ilyen jószággal bánni: ha anyja segítségére nem siet, még képes lett volna hóna alá csapni, akár a klakkot. Anyja szépen visszacsomagolta a dobozba, ahonnan előkerült.

Graham valósággal derűs volt egész este, és jó hangulata nem látszott erőltetettnek. Magatartását, tekintetét nem könnyű leírni; volt benne valami különös és a maga módján eredeti. Nem mindennapi önuralmat olvastam ki belőle, bőséges és egészséges erőtartalékot. Bíztam benne, hogy fáradságos erőfeszítés nélkül leküzdi a Csalódást, s kihúzza méregfogát. Magatartása azokat a tulajdonságait juttatta eszembe, melyeket hivatása gyakorlása közben fedeztem fel benne, szegények, bűnösök és szenvedők között a Basse-Ville-ben: elszántnak, türelmesnek és nyájasnak mutatkozott egyszerre. Lehet-e nem szeretni? *Ő* aztán nem árult el semmi olyasféle gyöngeséget, ami megzavarhatná a másik ember érzelmeit, és megfontolásra kényszerítené: hogyan támogassa a botladozót. Nem csattant fel ingerülten, nem döbbentve meg ilyesmivel, s nem késztette fojtott mosolyra a nyugodt embert. Az *ő* szája nem görbült le gúnyosan, vérig sértve a másikat. Az *ő* szeme nem lövell vérfagyasztó zord villámokat... Őmellette nyugalom honolt és békesség... körülötte a napsütés derűje ragyogott.

Bár nem bocsátott meg Fanshawe kisasszonynak, nem is feledte el. Aki egyszer magára haragította Bretton doktort, kétlem, hogy egyhamar kiengesztelhette... nem hiszem, hogy valaha visszatéríthette volna, akitől egyszer elfordult. Nem is egyszer nézett a leányra; nem lopva vagy alázattal, hanem keményen, nyíltan és figyelmesen. De Hamal most már állandóan ott tartózkodott Ginevra oldala mellett; Cholmondeley asszony a közelében ült, és mindhárman társalgásba, vidám szórakozásba mélyedtek. Valami nyilvánvalóan élénk párbeszéd során Ginevra egyszer-kétszer felemelte kezét; ilyenkor megcsillant szép karkötője. Észrevettem, hogy a kő villanása John doktor szemébe vetődik, s ettől erősödik szemének gúnyos, haragos tekintete. Végül hangosan felnevetett.

- Azt hiszem - mondotta -, turbánomat elhelyezem megszokott áldozati oltáromon; ott bizonyára kegyes fogadtatásra talál: egy kis grizett sem fogadhatja nála szívesebben az ajándékokat. Különös! Hiszen végül is jó családból való leány.

---

[147] Rakoncátlan.

- De, John doktor, maga nem tudja, hogyan nevelkedett - mondottam. - Egész életében ide-oda dobálták, egyik külföldi iskolából a másikba, méltán hozhatná fel tudatlanságát legtöbb hibája enyhítő körülményeként. És abból, amit elmesélt, azt kell hinnem, hogy apja és anyja is hasonlóképpen nevelkedett.

- Azzal mindig tisztában voltam, hogy nincs vagyona; és valaha örömöt szerzett nekem ez a gondolat - felelte.

- Tőle tudom - folytattam -, hogy otthon szegénységben élnek. Mindig teljes őszinteséggel beszél ilyen dolgokról: az ember sohasem kapja hazugságon, ellentétben ezekkel a külföldiekkel, akik folyton hazudnak. Szüleinek kiterjedt családja van: helyzetük és kapcsolataik véleményük szerint reprezentálásra kötelezik őket. Kényszerítő körülmények és velük született nemtörődömségük együttes hatására felelőtlenül hajtják fel az eszközöket a látszat fenntartására. Efféléket, és csakis efféléket látott ez a lány kisgyerek korától maga előtt.

- Elhiszem... de azt gondoltam, sikerül valami jobbat formálnom belőle. Csakhogy, Lucy, őszintén szólva, új dolgot tapasztaltam ma este, amikor reá és De Hamalra néztem. De előbb is, mikor észrevettem, milyen arcátlanul fordul anyám felé. Feltűnt nekem, milyen pillantást váltottak közvetlenül belépésük után, és ez fölöttébb kedvezőtlen fényben tüntette fel a lányt előttem.

- Hogy érti ezt? Hiszen régen tudja, hogy flörtölnek egymással.

- Ugyan, flörtölnek! Az csak kislányos, ártatlan dolog lenne, és még vonzó is egy igaz szerelmes szemében. Amire én célzok, az nem flörtölés: kölcsönös, titkos egyetértésre valló tekintet volt... nem volt sem lányos, sem pedig ártatlan. Aki ilyen tekintetet képes váltani bárkivel, ha szépségben Aphroditével vetekszik is, azt a nőt én soha nem fogadnám házastársamul. Akkor már inkább vennék feleségül egy sokszoknyás, pártás parasztlányt, ha biztos vagyok benne, hogy tiszta és becsületes.

Elmosolyodtam. Bizonyos voltam benne, hogy eltúlozza a dolgot: Ginevra, erről meg voltam győződve, minden szeleburdisága mellett is elég becsületes. Meg is mondtam Grahamnek. Ő azonban csak a fejét rázta, s azt mondta, ő nem lesz az a férfi, aki nevével megtiszteli.

- Márpedig - mondottam - nyugodtan megbízhat benne. Meggondolás nélkül hajlandó lenne egy férj erszényét vagy vagyonát pusztítani, felelőtlenül próbára tenni türelmét vagy indulatát, de azt nem hiszem, hogy képes lenne visszaélni a becsületével vagy eltűrni, hogy bárki visszaéljen vele.

- Lassan még felcsap védőügyvédjének. Talán azt akarja, hogy ismét felvegyem régi láncaimat?

- Nem: boldog vagyok, hogy szabadnak látom, és bízom benne, szabad is marad. De azért maradjon igazságos is.

- Az vagyok: igazságos, akár Rhadamanthus, Lucy. Ha már eltávolodtam tőle, nem tehetek róla, hogy szigorúan ítélem meg. De nézze csak: a király és a királyné már felállt. Tetszik nekem ez a királyné: olyan jóságos a lénye. Mama is rendkívül fáradt; sosem kerül haza az Öreg Hölgy, ha még tovább is itt időzünk.

- Én fáradt, John? - kiáltott fel Brettonné, és valóban legalább olyan élénk és éber volt, mint a fia. - Vállalom veled a versenyt, ki tud tovább fennmaradni: maradjunk itt ketten reggelig, majd meglátjuk, hogy napkeltére melyikünk merül ki.

- Nem vállalkozom a kísérletre; mert őszintén szólva, mama, nincs hozzád hasonlóan hervadhatatlan örökzöld, sem ilyen üde matróna. Akkor hát fiad érzékeny idegzetére és törékeny szervezetére kell hivatkoznom, hogy gyors távozásunkat indokoljam.

- Érzéketlen fiatalember! Azt hiszem, szeretnél már ágyban lenni; inkább én nevethetnék rajtad. És itt van Lucy is, teljesen kimerült. Szégyelld magad, Lucy! A te korodban, ha egy hét minden estéjén fennmaradok, se lettem volna egy árnyalattal sem sápadtabb. Gyertek hát mind a ketten; és nevethettek az Öreg Hölgyön, amennyire jólesik, mégiscsak én vigyázok a dobozra és a turbánra.

Úgy is cselekedett. Hiába igyekeztem megszabadítani a csomagtól, szerető lekicsinyléssel hárította el. Keresztanyám kijelentette, éppen elég fáradságomba kerül, ha magamra vigyázok. Most már nem vártuk be a ceremóniát és a királyi pár távozását követő vidám zűrzavart. Brettonné megindult előttünk, és utat vágott nekünk a tömegben. Graham követte, és édesanyját „a legvirulóbb grizett" jelzővel illette, amiért megszabadítja őt a csomag gondjától; azután hozzám fordult, és kijelentette, anyja bizonyára beleszeretett az égszínkék turbánba, és meggyőződése szerint egy szép napon viselni fogja.

Az éjszaka nagyon hideg és sötét volt, de nemsokára megtaláltuk a hintókat. Hamarosan elhelyezkedtünk melegen és kényelmesen, mintha kandalló mellett ülnénk. Az út hazafelé talán még szebb volt, mint amikor a hangversenyre hajtattunk. Kellemes kocsikázás volt, bár a kocsis, míg mi a hangversenyen voltunk, betért egy *marchand de vin*-hez, és jókora adag bort fogyasztott, s ennélfogva a sötét, elhagyatott fasoron jóval tovább hajtott, mint ahol La Terrasse felé be kellett volna fordulnia; mi pedig elmélyedtünk a beszélgetésben és nevetgélésben, s nem vettük észre, hogy eltévedt. Végre Brettonné megjegyezte: mindig tudta, hogy a kastély távol esik a világ zajától, azt azonban nem sejtette, hogy a világ végén van. Valószínűnek látszik pedig, mert már másfél órája úton vagyunk, és még mindig nem fordultunk be a fasorba.

Graham erre kitekintett, és csak mezőt látott, ismeretlen nyesett fákkal és hársfákkal az árok mentén, s ebből értette meg, mi is történt tulajdonképpen. Megálljt kiáltott, kiszállt, majd a bakra ült, és maga vette kezébe a gyeplőt. Neki köszönhetjük, hogy biztonságban hazaértünk, ha másfél órával később is, mint kellett volna.

Martha nem feledkezett meg rólunk; vidáman égett a tűz, és finom vacsora várt ránk az ebédlőben: egyformán megörültünk mind a kettőnek. Már pirkadt a téli hajnal, mire szobánkba tértünk. Levetettem rózsaszín ruhámat és sálamat, sokkal boldogabb érzéssel, mint ahogy magamra öltöttem. Talán nem mindenki mondhatja el ugyanezt, ha még oly ragyogóan ékítette is fel magát erre a hangversenyre; mert nem mindenki érezte maga mellett a barátságot... boldogító nyugalmát és a belőle fakadó reménységet.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

Visszahatás

Három nap még, és vissza kell térnem az intézetbe. Szinte számoltam a perceket a faliórán; szíves örömest megállítottam volna röppenésüket; de hiába ügyeltem rájuk, és amíg félve vártam múlásukat, máris tovaszálltak.

- Lucy nem megy ma el tőlünk - mondotta Brettonné kedvesen a reggelinél -; nagyon jól tudja, kieszközölhetünk újabb haladékot is.

- Még akkor sem kérnék ilyesmit, ha csak egy szavamba kerülne, hogy megkapjam - feleltem. - Szeretnék már túlesni a búcsúzkodáson, és újra beilleszkedni a Rue Fossette életébe. Délelőtt egyenesen oda kell mennem, poggyászom becsomagolva, lezárva, készen áll.

Úgy alakult azonban, hogy távozásom Grahamtől függött. Kijelentette ugyanis, hogy elkísér, de történetesen egész napja foglalt volt, és csak alkonyatkor ért haza. Akkor kisebb szócsatára került sor köztünk. Brettonné és fia arra unszoltak, töltsem még náluk az éjszakát. Sírni tudtam volna, olyan izgatott voltam, és szerettem volna túlesni a távozáson. Vágytam már elválni tőlük, éppúgy, mint a halálraítélt azért sóvárog a vérpadon, hogy sújtson már le rá a bárd: túl akartam esni a fájdalmas búcsúzáson, ki sem tudom mondani, mennyire. Ezekben a dolgokban ők soha nem tapasztaltak lelkiállapotomhoz hasonlót.

Már besötétedett, mikor John doktor kisegített a kocsiból Madame Beck kapuja előtt. A bejárat fölött égett a lámpa. A novemberi eső most is úgy szakadt, mint egész nap: lámpafény csillogott a vizes kövezeten. Minden pontosan úgy volt, mint nem egészen egy évvel azelőtt, azon az éjszakán, mikor először álltam ott a küszöbön. Most is hasonló volt a szín. Jól emlékeztem a kövezetlapok formájára is, mert folyton reájuk szegeztem szememet, míg dobogó szívvel vártam, hogy megnyíljon a kapu, amely előtt magányosan és könyörögve álltam. Azon az éjszakán is találkoztam futólag azzal, aki most mellettem állt. Vajon emlékeztettem-e valaha erre a találkozásra, tettem-e róla említést? Nem, soha, nem éreztem hajlandóságot erre: kellemes volt visszagondolni rá, és megtartani magamnak az emléket.

Graham becsöngetett. Nyomban kaput nyitottak, mert esténként éppen ilyenkor szoktak távozni a bejárók - Rosine tehát készenlétben állt.

- Ne jöjjön be - szóltam Grahamnek; ő azonban már be is lépett a jól megvilágított előcsarnokba. Nem akartam, hogy észrevegye, könnyben úszik a szemem, hiszen olyan gyengéd természetű volt, minek nyugtalanítanám feleslegesen bánatom megnyilvánulásával. Mindig csak gyógyítani, segíteni akart, és most, orvos létére, nem segíthetett rajtam, még csak nem is enyhíthette fájdalmamat.

- Bátorság, Lucy. Gondoljon anyámra és rám! Igaz barátai vagyunk, sohasem feledkezünk meg magáról.

- Én sem magukról, John doktor.

Időközben behozták a poggyászomat. Kezet szorítottunk. Már megfordult, hogy eltávozzék, de még mindig nem tudott otthagyni: még nem tett, nem mondott eleget. Nagylelkűsége még nem hagyta nyugodni.

- Lucy - mondotta s megindult utánam -, nagyon elhagyatottnak érzi majd itt magát?

- Kezdetben igen.

- Nos, anyám hamarosan meglátogatja majd; én pedig megmondom, mit teszek közben, írok magának... Valami vidám ostobaságot, ami épp eszembe jut... jó lesz?

Jóságos, nemes szív, gondoltam magamban, de csak mosolyogva ráztam a fejem, és ezt feleltem:

- Ugyan, ne is gondoljon rá: ne terhelje magát újabb kötelezettséggel! Még hogy *maga* írna *nekem*! Hisz nincs is rá ideje.

- Miért ne? Találok, szakítok magamnak erre időt. Isten vele!

Elment, becsukódott a nehéz kapu: lesújtott a bárd - s én túlestem a fájdalmon.

Nem adtam időt magamnak gondolkozásra, érzésekre. Nyeltem könnyeimet, mintha bor lett volna - és megindultam Madame szalonjába, hogy lerójam az elmaradhatatlan szertartásos tisztelgő látogatást. Kifogástalanul megjátszott szívélyességgel fogadott, sőt még túláradó is volt a gyöngédség e szűkre szabott fogadtatásban. Tíz percen belül már el is bocsátott. A *salle à manger*-ból[148] az intézeti étkezőbe léptem, ahol most esti felolvasásra gyűltek össze a tanárok és tanítványok. Ismét üdvözlésben volt részem, s úgy vélem, az nem volt egészen üres. Ezen is túlestem, most már szabadon mehettem a hálóterembe.

- Csakugyan ír majd Graham? - sóhajtottam, miközben fáradtan leültem az ágy végébe.

A Józan Ész közeledett felém a hosszú helyiség félhomályában, és higgadtan suttogta a fülembe:

- Lehet, hogy ír majd egyszer. Oly kedves természet, hogy egyszer időt szakít erre is. De az ilyesmit nem lehet folytatni, nem helyes ismételni. Nagy bolondság lenne építeni efféle ígéretre. Esztelen hiszékenység, ha valaki feltételezi, hogy az esővízgyűjtő, melynek vizéből egyetlen öntözésre futja, örök tavaszt varázsol köré, s évszakokon át elegendő vizet ad.

Meghajtottam fejemet. Ott ültem elgondolkozva még egy óráig, Józan Ész közben egyre suttogott fülembe, vállamra tette kiaszott kezét, és fülemhez értette öregesen fagyos, elkékült ajkát.

- És ha - suttogta -, ha mégis ír, mit jelent az? Azon gondolkozol, milyen öröm lesz válaszolni neki? Ugyan, te bolond! Óva intelek! Rövid legyen a válaszod. Ne remélj szívbéli örömöt, sem lelki gyönyörűséget: ne engedd meg magadnak érzéseid feltárását, ne csillogtass semmi különös képességet, ne játszadozz baráti levélváltással; ne építs légvárat kölcsönös őszinte közlésekre...

- De amikor beszélgettem Grahammel, egyszer sem korholtál érte - szóltam közbe vádolóan.

- Nem - felelt Józan Ész -, nem volt rá szükség. A beszélgetés számodra nagyon tanulságos. Nem vagy jó társalgó, míg beszélgetsz, sohasem feledkezel meg alsóbbrendűségedről... nem bátorodsz fel, nem vezeted magad félre: a szenvedés, nélkülözés, nyomorúság rányomja bélyegét a beszédedre...

- De - szakítottam ismét félbe - ahol a testi megjelenés gyenge, a beszéd szánalmas, ott nyilván nem hiba írott szöveget használni közvetítőnek, s jobban kifejezni az érzést, mint ahogy az akadozó ajak képes volna rá.

Józan Ész csak ennyit felelt:

- A magad veszélyére dédelgeted magadban ezt a gondolatot, és tűröd el, hogy befolyásolja majd, amit írsz.

---

[148] Ebédlő.

- És amit érzek, azt sohasem szabad kifejezni?

- *Soha!* - jelentette ki Józan Ész.

Nyöszörögtem könyörtelensége miatt. Soha... soha... ó, miféle kemény szó! Ez a boszorkány, ez a Józan Ész nem engedi, hogy feltekintsek, mosolyogjak, reménykedjek; nem nyugszik, míg össze nem zúz, míg meg nem hajlok, míg be nem tör, míg meg nem tör. Azt mondja, arra születtem csupán, hogy egy darab kenyérért dolgozzam, várjam a halál kínjait; és egész életem során állandóan csak a lemondást gyakoroljam. Lehetséges, hogy Józan Észnek van igaza; nem csoda azonban, ha időnként boldogok vagyunk, ha rácáfolhatunk, ha kimenekülünk fedele alól, és szentelünk egy búfelejtő órát a Képzeletnek is - Józan Ész szelíd és ragyogó ellenségének -, mert ő a mi gyengéd segítőtársunk és csodatevő reménységünk. Néha-néha ki kell törnünk, meg is tesszük, bármilyen szörnyű bosszú vár is ránk, mihelyt hazatérünk. Józan Ész bosszúálló, akár az ördög! Velem mindig mérgesen bánt, gonosz mostoha módjára. Ha engedelmeskedtem neki, csak a félelem s nem a szeretet késztetett engedelmességre. Régesrég belehaltam volna gyötrésébe: szűkmarkúságába, hidegségébe, szűkös ellátásába, fagyos ágyába, szüntelen kegyetlen csapásaiba; de a másik jótékony hatalom megőrizte titkomat, és szövetségesemnek esküdött. Józan Ész gyakran űzött ki éjszaka, tél közepén, hideg hóesésben, és csak csontot vetett nekem, hogy fönntartsam magam, olyat, amit a kutya is otthagyott volna. Mogorván bizonygatta, hogy éléskamráiban nincs egyéb számomra - még azt a jogot is durván megtagadta tőlem, hogy ennél jobbat kívánjak... Aztán feltekintettem a csillagos égre, és a ragyogásban megpillantottam egy fejet, mely részvevő sugarat küldött felém. Az Emberi Észnél gyengédebb és jobb szellem szállt le a pusztaságba, s olyan fuvallatot hozott magával, mely örök nyárként lengett körül, soha nem hervadó virágok illatát árasztotta - fák édes illatát, melyeknek gyümölcse az élet; tiszta fuvallatokat hozott magával, olyan világból, melynek nappalához nap sem kell, hogy bevilágítsa. Éhségemet ez a jó angyal csillapította élelemmel, édes, különös étkekkel, angyalok eledelével, melyeket az égi nap első üde órájában harmatos mezőn szüreteltek; gyengéden törölte le orcámról az életet is elsirató elviselhetetlen könnyeket, elringatta a halálos fáradtságot, reményt és ösztönzést adott a béna kétségbeesésnek. Isteni részvevő, segítő jóindulat! Ha valaha nemcsak Isten, hanem más előtt is térdet hajtok, csakis a Te, hegyen és síkságon gyönyörűséges szárnyas fehér lábad előtt teszem. A Napnak templomokat emeltek - oltárokat szenteltek a Holdnak. Dicsőség nekik! Neked nem épít kéz, téged nem szentel száj: de a szívek örökkön örökké hűségesen imádnak. Minden kupolánál magasabb a te palotád, és tágasabb, semhogy falai lehetnének. A te templomod padlója a mindenség, csodáid áthatják a jelent, te lobbantod életre, te tartod harmóniában a világot!

Tökéletes uralkodó! Ott áll körülötted a mártírok hatalmas serege a kitartás példájaként; a siker példájaként pedig az érdemesek kiválasztott serege. Kétségbevonhatatlan istenség, léteden nem fog az enyészet!

Az Ég e leánya gondjaiba vett aznap este; látta, hogy sírok, s vigasztalásomra sietett:

- Aludj - szólt hozzám. - Aludj édesen... bearanyozom álmodat!

Állta szavát, és őrködött felettem, míg éjszakai nyugalmam tartott, de hajnalban Józan Ész ismét elfoglalta őrhelyét. Kissé meglepődve ébredtem, az eső verte az ablaktáblákat, és időközönként fel-felsüvített a szél. Az éjszakai lámpa pislákolt a kör alakú fekete állványon, a hálóterem közepén. Pirkadt a hajnal. Mennyire sajnálom azokat, akiket a lelki fájdalom elbódít, ahelyett, hogy tettre sarkallna. Aznap reggel a fájdalmas ébredés úgy taszított ki az ágyból, mintha valami óriás kéz ragadott volna meg. S milyen gyorsan öltöztem fel a hűvös, csípős hajnalon! És mekkorát húztam korsóm jéghideg vizéből! Ez volt a szíverősítőm, melyhez, valahányszor bánat emésztett, mindig visszatértem, mint az iszákos.

A harang nemsokára *réveillée*-re[149] csendült az egész intézetben. Miután felöltöztem, egyedül mentem le az ebédlőterembe, ahol már égett a tűz a kályhában, és kellemes meleg volt. A ház többi részében éreztette szigorát a kontinentális tél csípős hidege. Bár még csak november elején jártunk, az északi szél Európa-szerte korán meghozta a télies fagyot. Emlékszem, mikor ideérkeztem, nem túlságosan tetszettek nekem a fekete kályhák; most azonban a kályha fogalmával valami kellemes, nyugalmas érzés kezdett összekapcsolódni bennem, és megkedveltem éppúgy, mint ahogy otthon, Angliában szeretjük a kandallót.

Leültem sötét vigasztalóm mellé, és folytattam magamban a vitát az életről és a lehetőségekről, a Sorsról és rendeléseiről. Értelmem megnyugodott és megerősödött az elmúlt este óta. Rám kényszerítette parancsait; fejvesztés terhe mellett tiltotta, hogy visszatekintsek az elmúlt boldogságra; megkívánta, hogy türelmesen haladjak át a jelen vadonán, s hogy a hitből merítsek bizodalmat - hogy e felhő és pillér felé emeljem szememet, mely leigáz, miközben utat mutat, megfélemlít, de meg is világosít -; elcsitította bennem a hajlandóságot a vak bálványimádásra; elringatja a vágyó sóvárgást az ígéret távoli földje után, melynek folyóit talán sohasem érjük el, hacsak nem haldokló álmunkban, tündöklő mezőit soha nem pillantjuk meg, legfeljebb halottainkban a Nébo magányos ormáról.

Lassanként erővel vegyes szenvedés bonyolult érzése fogta el szívemet. Elfojtottam vagy legalábbis lecsendesítettem lüktető fájdalmát, s már készen álltam a napi munkára. Felemeltem fejemet.

Mint az imént már említettem, a kályha mellett ültem, melyet az ebédlő és a *carré* közé építettek, s ilyenformán mindkét helyiség fűtésére szolgált. Ugyanabba a falba a kályha közelében kis ablakot építettek be, mely ugyancsak a *carré*-ra nézett. Feltekintettem, s megláttam, hogy egy sapka bojtja, egy homlok s két szem tölti be az ablak nyílását. A két szem pillantása találkozott az enyémmel: régóta rajtam nyugodott ez a figyelmes tekintet. E pillanatig nem is tudtam, hogy sírok; most éreztem csak, hogy könnyek gördülnek végig arcomon.

Különös ház ez, nincs egyetlen zuga sem, mely olyan szent, hogy be ne hatolhassanak, ahol egy könnyet nem lehet ejteni, egy gondolaton sem lehet eltűnődni, hogy kém fel ne fedje, ne szerezzen róla tudomást, ne próbálja megfejteni. És most mi hozta ide ezt az újdonsült kémet, mi dolga volt ennek a férfinak ezekben a helyiségekben, e szokatlan órában? Mi jogon ront így rám? Egyetlen tanár sem merészelt volna áthatolni a *carré*-n, mielőtt a csengő megszólal. Emanuel úr azonban nem törődött sem az idővel, sem pedig a tanítási órákkal. Valami szakkönyv volt az első osztály könyvtárában, melyben utána akart nézni valaminek. Azért jött, s az ebédlőn kellett áthaladnia. Szokásai közé tartozott, hogy szeme legyen elöl, hátul, oldalt, mindenütt: meglátott engem a kis ablakon át... benyitott hát az ebédlőbe, s megállt előttem.

- *Mademoiselle, vous êtes triste.*[150]

- *Monsieur, j'en ai bien le droit.*[151]

- *Vous-êtes malade de cœur et d'humeur*[152] - folytatta. - Ön szomorú, de egyszersmind lázadozó is. Orcáján két könnycseppet látok, forrót, akár a parázs, sósat, akár a kikristályosodott tengervíz. Szólok önhöz, és különös szemmel tekint rám. Megmondjam, mi jut eszembe, ahogy most elnézem önt?

---

[149] Ébresztőre.

[150] Kisasszony, ön szomorú.

[151] Uram, erre bizonyára jogom van.

[152] Önnek beteg a szíve és a kedélye.

- Monsieur, most már hamarosan imához szólítanak; ebben az órában csak nagyon rövid időm van beszélgetésre, bocsásson...

- Én mindent megbocsátok - vágott közbe -, olyan szelíd a lelkületem, hogy sem visszautasítás, sem sértés nem kavarhatja fel. Ön holmi fiatal nőstény vadra emlékeztet engem, mely most esett fogságba, még nem szelídítették meg, és félelemmel vegyes tüzes indulattal szemléli idomítója első belépését.

Micsoda méltatlan közeledés! Nyers és hirtelen, ha tanítványát szólítja meg ily módon, ha pedig tanártársát: egyenesen megengedhetetlen. Úgy gondolta, indulatos válaszra ingerel; nemegyszer láttam már, hogyan bosszantott fel a kirobbanásig olyanokat, akik hajlamosak a hirtelen dühkitörésre. Nálam nem ért célt a kajánsága; csak ültem és hallgattam.

- Ön olyan természet - mondotta -, hogy szívesen elfogadná az édes mérget, de undorral utasítaná el a gyógyító keserű orvosságot.

- Valóban, sohasem kedveltem a keserűséget; nem is hiszek abban, hogy gyógyít. És ami az édeset illeti, legyen az méreg vagy táplálék, nem tagadhat meg tőle egy élvezetes sajátosságot... azt, hogy édes. Talán jobb kellemes halállal gyorsan meghalni, mint hosszan vonszolni örömtelen életet.

- Önnek azonban - felelte - naponta be kellene vennie adagját a keserű orvosságból, be is vetetném, ha módomban állna; ami pedig a kedvelt mérget illeti, legszívesebben földhöz vágnám a kelyhet, melyből fogyasztja.

Hirtelen elfordítottam fejemet, részint azért, mert jelenléte végképp nem volt kedvemre való, részint pedig, hogy elkerüljem kérdéseit: akkori lelkiállapotomban a kényszerű válasz felboríthatta volna önuralmamat.

- Nos - mondotta sokkal szelídebben -, vallja meg az igazat... azért bánkódik, mert el kellett válnia barátaitól. Nem így van?

A színlelt szelídség sem volt számomra elfogadhatóbb a számon kérő kíváncsiságnál. Nem feleltem. Bejött a szobába, három lépés távolságban leült egy padra, és tőle szokatlanul türelmes, hosszas kísérletet tett arra, hogy bevonjon a társalgásba... Szükségképpen sikertelen kísérlet volt, minthogy *képtelen* voltam beszélni. Végül is felkértem, hogy hagyjon magamra. Miközben kifejeztem óhajomat, hangom elcsuklott, fejem karomra hanyatlott, ráborultam az asztalra. Keservesen, de csendesen sírtam. Ott ültem még egy darabig. Nem néztem fel, nem is szóltam semmit, míg az ajtó csukódása és távolodó léptei nem biztosítottak arról, hogy elment. A könnyek megkönnyebbülést hoztak.

Reggeli előtt maradt időm arra, hogy többször is megmossam szememet, s úgy hiszem, éppoly derűsen jelentem meg az étkezésnél, mint bárki más. Annyira azért mégsem, mint az a bohókás kedvű ifjú hölgy, aki velem szemben foglalt helyet. Rám szegezte vidáman csillogó szemét, és az asztalon át örvendve nyújtotta felém fehér kezét. Fanshawe kisasszonynak nagyon jót tett az utazás, a sok flört, szórakozás; kissé megtelt, orcája kerek lett, akár az alma. Legutóbb elegáns nagyestélyi öltözékben láthattam. Nem mondhatnám, hogy most kevésbé bájos volt iskolaruhájában, a sötétkék anyagból készült sima, fekete szegélyes, pongyolaszerű, laza köpenyben. Inkább úgy vélem, e komor öltözékben még jobban diadalmaskodtak bájai; az ellentét kiemelte bőrének szépségét, fiatalosan viruló üdeségét, hajfonatainak aranyos csillogását.

- Úgy örülök, hogy visszajött, Timon - mondotta. Timon is a száz név közül való volt, ahogyan szólítani szokott. - El sem képzeli, hányszor vágyódtam maga után ebben a gyászos zugban.

- Vágyódott, csakugyan? Akkor bizonyára van valami teendőm, amire szüksége van: harisnyajavítás például. - Egy cseppet sem bíztam ugyanis Ginevrában, illetve önzetlenségében.

- Szúrós és tüskés, mint mindig! - mondta. - Persze, nem is vártam mást: nem is maga lenne, ha nem torkolna le. De most, öreganyám, remélem, éppannyira szereti a kávét, mint azelőtt, és a kiflit éppoly kevéssé: hajlandó a cserére?

- Szokás szerint.

Így tértünk vissza a szokáshoz, amit ő vezetett be. Ginevra nem kedvelte a reggeli kávét; ez az intézeti ital nem volt sem elég erős, sem elég édes az ízlésének; viszont kitűnő étvágya volt, mint az egészséges iskolás lányoknak általában. Rajongott a reggeli kifliért és zsömléért, mely friss volt és ízletes, bár csak korlátozott mennyiség jutott belőle mindenkinek. Adagom azonban több volt, mint amennyi kellett, s felét Ginevrának adtam - sohasem tettem el a felesleget, mint egyesek -, ő viszont nekem adta a kávéadagjának egy részét. Akkor különösen szívesen vettem a cserét; cseppet sem voltam éhes, és tikkasztó szomjúság gyötört. Nem tudom, miért volt, hogy szívesebben adtam adagomat Ginevrának, mint másnak; vagy ha kettőnek kellett inni egy pohárból, amint némelykor megtörtént - például hosszabb kiránduláson, amikor felüdülés végett megpihentünk valami tanyán -, miért igyekeztem mindig azon, hogy ő legyen a társam, és tűrtem el azt is, hogy oroszlán módra végezze az osztást, akár világos sörről, akár édes borról, akár frissen fejt tejről volt is szó. Így volt, s ő jól tudta ezt. És bár naponta összekoccantunk, sohasem idegenedtünk el egymástól.

Az volt a szokásom, hogy reggeli után visszavonultam az első osztályba, ott leültem olvasni vagy gondolkozni (gyakrabban ez utóbbit cselekedtem) egymagamban, míg kilenc órakor meg nem szólalt a csengő, mely minden ajtót feltárt, s bebocsátotta a bejárókat és félbentlakókat, s megadta a jelt a sürgő-forgó munkára, melyben délután öt óráig nem volt pihenés.

Szokott helyemet foglaltam el azon a reggelen is, mikor egyszer csak kopogtak az ajtón.

- Pardon, Mademoiselle - szólított meg az egyik bentlakó, miután halkan belépett; kivette asztalából könyveit és írószereit, amire szüksége volt, majd lábujjhegyen ismét kiment, s amint elment mellettem, halkan suttogta magában: *Que Mademoiselle est appliquée!*[153]

Appliquée, csakugyan! A szorgalomhoz szükséges eszközök kiterítve feküdtek előttem, én azonban nem csináltam semmit; én nem is akartam semmihez se kezdeni, így van ez a világon, olyan érdemekért kapunk elismerést, amelyek meg sincsenek. Madame Beck állandóan kékharisnyának csúfol engem, és gyakran ünnepélyesen megfedd, hogy ne tanuljak annyit, különben a „vér mind a fejembe száll majd". Valóban a Rue Fossette-ben abban a tévhitben élt mindenki, hogy „Miss Lucie" roppant nagy tudós. Emanuel úr volt az egyetlen jeles kivétel, aki a maga sajátos és számomra teljesen érthetetlen módján, hozzávetőleg gyanította valóságos képességeimet, és rendszerint meg is ragadta az alkalmat, hogy gúnyosan fülembe suttogja, mennyire szűkre szabottnak tartja őket. A magam részéről nem sokat aggályoskodtam e hiányosság miatt. Mindennél jobban szerettem gondolkozni a magam módján; nagyon élveztem néhány könyvet, de nem túl sokat. Elsősorban azokat kedveltem, melyeknek stílusára, érzésvilágára az író egyénisége világosan rányomta bélyegét; a jellegtelen könyvek nem tudták felkelteni az érdeklődésem, bármily bölcsek és hasznosak voltak is. Világosan felfogtam, hogy értelmem tekintetében Isten kimérte, mire képes az eszem, és mire kell felhasználnom... Hálával fogadtam, ami kiméretett számomra, s nem nagyon igyekeztem magasabb teljesítményre, s nem törekedtem túlságosan mohón műveltségem emelésére.

---

[153] Milyen szorgalmas a kisasszony.

Alig távozott az udvarias tanítvány, mikor minden ceremónia nélkül, kopogás nélkül, másodszor is megzavartak. Ha vak lettem volna, akkor is felismertem volna, ki lehet az. Természetemből fakadó tartózkodással idővel józanul megtanultam, hogyan fogadjam környezetem modorát; ma már ritkán szenvedek nyers vagy tolakodó viselkedéstől. Mikor ideérkeztem, újra meg újra előfordult, hogy egy faragatlan német a vállamra csapott, és felszólított, hogy fussak versenyt; vagy egy rakoncátlan labassecouri lány megragadta a karomat, és a játszótér felé vonszolt: unszolva, hogy ugráljak a *Pas de Géant*-on, vagy csatlakozzam az *Un, deux, trois* nevű bújócskajátékhoz. De e kis figyelmességek egy ideje megszakadtak... elmaradtak anélkül, hogy szükségesnek láttam volna ridegen elutasítani. Akkoriban már sem félni, sem elviselni nem kellett bizalmas közeledést, csakis egy irányból; és mivel az illető angol volt, elnéztem neki. Ginevra Fanshawe nem sokat tűnődött... időnként elcsípett, mikor átvágtam a *carré*-n, elragadott, keringőre kényszerített, és szívből élvezte, milyen testi-lelki ellenkezést vált ki belőlem magatartása. Ezúttal is Ginevra Fanshawe volt az, aki megtörte „tudós magányomat". Óriás kotta volt a hóna alatt.

- Menjen gyakorolni - szóltam rá azon nyomban -: indulás a kis szalonba!

- Addig nem, míg nem beszéltem magával, *chère amie*. Jól tudom, hol töltötte a szünidőt, és hogy egy idő óta ugyancsak hódol a múzsáknak, s élvezi az életét, mint bármelyik szépség. Láttam a minap a hangversenyen olyan öltözékben, amelyet akárki felvehetett volna. Ki a *tailleuse*-e?

- Lárifári, milyen szépen kezdi! A *tailleuse*-öm még mit nem! Ugyan, Ginevra, tűnjön el. Igazán nem kívánom a társaságát.

- Csakhogy én kívánom a magáét, mégpedig nagyon, zord arkangyal. Mit számít nekem, hogy nincs ínyére a dolog? *Dieu merci!* Mi tudjuk, hogy kell bánni hazánk fiaival, maga bölcs *Ourse Britannique.* Nos tehát, medvécske. Szóval ismeri Isidore-t?

- Én John Brettont ismerem.

- Csend legyen! (Kezét fülére tapasztotta.) Megrepeszti a dobhártyámat a nyers angolságával. Nos, hogy van szeretett Johnunk? Meséljen nekem róla. Szegény ember, szánalmas állapotban lehet. Mit szólt viselkedésemhez azon az estén? Nem voltam kegyetlen?

- Azt hiszi, törődtem magával?

- Csodálatos este volt. Az az isteni De Hamal! És megfigyelni a másikat, amint eped és sóvárog a távolban; és az öreg hölgyet... jövendőbeli anyósomat! Bár azt hiszem, Lady Sarah meg én, sajnos kissé túlságba vittük a vizsgálódást.

- Lady Sarah nem is vizsgálta; amit pedig maga véghezvitt, egy pillanatig se nyugtalankodjék miatta: Brettonné túléli a fitymálását.

- Valószínűleg: az öreg hölgyek szívósak; de az a szerencsétlen fia! Mondja meg, mit szólt a dologhoz: láttam, szörnyen megsértődött.

- Azt mondta, maga úgy fest, mintha szíve szerint máris Madame De Hamal lenne.

- Csakugyan azt mondta? - kiáltott fel elragadtatással. - Egyszóval észrevette? Nagyszerű! Gondoltam, hogy őrjöng a féltékenységtől!

- Ginevra, komolyan lemondott Bretton doktorról? Szeretné, ha faképnél hagyná magát?

- Ugyan! Tudja, hogy *képtelen* megtenni: de csakugyan felbőszült?

- Nagyon is - erősítettem meg -, akár egy dúvad.

- Nos, és hogy sikerült hazaszállítani?

- Csakugyan: hogyan! Hát semmi részvét sincs magában sem a szerencsétlen anya, sem énirántam? Képzelje el, karon fogva vonszoltuk el a hintóhoz, ő pedig dühöngött kettőnk között, és szinte bennünket is kihozott a sodrunkból. Még a kocsis is elvétette az utat ijedtében, és sokáig bolyongtunk.

- Mit nem mond? Maga kinevet engem. Na de, Lucy Snowe...

- De komolyan... Való igaz, hogy Bretton doktor nem maradt a hintóban: otthagyott bennünket, és egyedül nyargalt.

- És mi történt aztán?

- Aztán... mikor végre hazaért... az a jelenet leírhatatlan.

- De mégiscsak írja le... tudja, milyen élvezetet szerez vele.

- Élvezetet magának, Fanshawe kisasszony! Csakhogy (mondtam komoly ünnepélyességgel) ismeri a közmondást: „ami egyiknek gyönyör, a másiknak halál".

- Folytassa csak! Már megint előkerült a mi kedves Timonunk.

- Nem folytatom én, ha csak nem biztosít róla, hogy magának is van szíve.

- Van hát... olyan végtelen nagy, hogy fogalma sincs róla!

- Helyes! Akkor hát el tudja képzelni Graham Bretton doktort, amint eltolja magától a vacsorát: a csirkét, kedvenc püspökkenyerét, otthagyja az asztalon érintetlenül. Aztán... de nincs értelme elidőzni a kínos részleteknél. Elég, ha azt mondom, hogy soha, gyermekkorának legviharosabb időszakában sem került olyan nagy fáradságába édesanyjának, hogy rávegye a lefekvésre, és biztonságban tudja a paplan alatt, mint azon az estén.

- Nem maradt nyugton?

- Nem maradt nyugton: nem bizony... Akárhányszor eligazították rajta a takarót, a következő minutában már kezdhették is elölről: újra csak el kellett igazítani.

- És mit mondott?

- Mondott! El sem tudja képzelni, hogy sóhajtozott isteni Ginevrája után, és átkozta az ördögöt, De Hamalt... áradozott arany hajfürtökről, kék szemről, fehér karról, szikrázó karkötőről.

- Csakugyan? Észrevette a karkötőt?

- Hogy észrevette-e? Hogyne, tisztán látta, akárcsak én, és talán ezúttal először azt is észrevette, milyen bélyeget hagyott a karon, amelyikre rákapcsolták. Ginevra (most felálltam, és hangnemet változtattam), most már talán elég lesz ebből. Menjen szépen gyakorolni. - Azzal kinyitottam az ajtót.

- De még nem mondott el mindent.

- Jobb is magának, ha nem vár, míg valóban elmondok mindent. Nem hiszem, hogy öröme telnék közlékenységemben. Indulás!

- Mogorva nőszemély! - mondotta, de engedelmeskedett. Mert valóban, az első osztály az én birodalmam volt, és nem tagadhatta meg az engedelmességet, ha távozásra szólítom fel.

Őszintén szólva sohasem voltam vele oly kevéssé elégedetlen, mint most. Jólesett arra gondolnom, milyen nagy az ellentét a valóság és elbeszélésem között... visszaemlékezni arra, mennyire élvezte John doktor a kocsikázást hazafelé, milyen jó étvággyal fogyasztotta el vacsoráját, és minő keresztényi nyugalommal tért pihenőre. Csak olyankor, amikor láttam, hogy valóban boldogtalan, akkor bosszantott szenvedésének szép és gyarló okozója.

Eltelt két hét; kezdtem már hozzáedződni az iskola igájához, és a szenvedélyes fájdalom után elmerültem a megszokás érzéketlenségében. Egy délután, amint áthaladtam a *carré*-n, útban az első osztály felé, ahol stílusgyakorlat- és irodalomórán kellett részt vennem, Rosine-t pillantottam meg, a portásnőt, aki az egyik széles, nagy ablaknál állt. Magatartása éppoly nemtörődöm volt, mint máskor. Rosine mindig ráért; egyik kezét köténye zsebében nyugtatta, a másikkal azonban pillanatnyilag éppen egy levelet emelt a szeméhez. A címzést betűzgette a kisasszony, és a pecsétet vizsgálgatta.

Egy levél! Ehhez hasonló levél járt szüntelenül a fejemben az elmúlt hét nap során. Az elmúlt éjszaka is levélről álmodtam. Erős mágnesként vonzott most ez a levél; mégsem tudtam, vállalkozhatom-e arra, hogy megkérjem Rosine-t, hadd vessek egy pillantást a fehér borítékra s a piros viaszfoltra a közepén. Semmiképpen; azt hiszem, rémülten kellett volna elosonnom, nehogy a csalódás szigorú megtorlásban részesítsen. Szívem rémülten kalapált, mintha máris hallanám közeledő lépteit. Ideges érzékcsalódás! Az irodalom tanárának szapora léptei voltak, ő haladt át a folyosón. Menekültem előle. Éppen csak arra volt időm, hogy elfoglaljam helyemet íróasztalomnál, mielőtt belépne. Mivel osztályom fegyelmezett készenlétben várakozott, volt némi reményem rá, hogy megmenekülök terhes figyelmétől. Ha azonban a *carré*-ban ér, bizonyos lehettem afelől, hogy rám zúdítja szóáradatát. Sikerült elhelyezkednem és tökéletes csendet teremtenem; kikészítettem dolgaimat, s elkezdtem a munkát mély, fegyelmezett figyelem közepette, még mielőtt Emanuel úr szokott hevességével zajosan berobbant volna. Csúfondáros mély meghajlása haragos kitörést jósolt.

Szokás szerint reánk tört, akár a villámcsapás. De ezúttal nem szikrázott villám módjára az ajtóból a dobogó felé, hanem megállt félúton az íróasztalom előtt. Arcát felém s az ablak felé fordította, háttal a teremnek s a tanulóknak, rám vetette pillantását - olyan tekintet volt ez, hogy fel kellett volna állnom, odalépnem elébe, s megkérdeznem, mit jelent ez a furcsa nézés. Feddő és bizalmatlan tekintet volt.

- *Voilà! pour vous*[154] - mondta, előhúzta kezét a mellényéből, s egy levelet tett elém az íróasztalra... Ugyanaz a levél volt, amelyet Rosine kezében láttam... ugyanaz a levél, melynek zománcos fehérsége s egyetlen bíborvörös Küklopsz-szeme oly világosan és tisztán véső dött lelki szemembe. Tudtam jól, éreztem, hogy reménységeim levele, vágyaim megvalósulása, kétségeim feloldódása, megváltás rettegésemből. A levelet Paul úr szokása szerint indokolatlan beavatkozásával elvette a portásnőtől, és maga kézbesítette.

Okom lett volna a bosszúságra, de egy másodpercem sem maradt efféle érzésre. Valóban: nem egy kis papírszeletre vetett néhány sort, hanem borítékot tartottam kezemben, mely nyilván egy levélpapírt foglal magában: súlya volt, nem könnyű, hanem tekintélyes, kielégítő. Rajta áll a címzett: „Miss Lucy Snowe", határozott kézre valló, tiszta, világos, egyenletes írással. És rajta volt a pecsét: kerek, sértetlen. És korántsem reszkető ujjaktól származtak a tisztán olvasható kezdőbetűk: J. G. B. A boldogság érzése fogott el, az öröm melege futotta el szívemet, és jólesően hatolt el ereimben. Reményem ez egyszer valóra vált. A valóságos öröm kézzel fogható darabkáját tartottam kezemben: nem álom volt, nem elmém szülte ábrándkép, nem a képzelet vetítette árnyék. Nem abból a mannából való étek, melyet bánatosan dicsőítettem röviddel ezelőtt... s amely kimondhatatlan természetfölötti édességgel olvad el az ember ajkán, de lelkünk végül is eltelik vele, és megcsömörlünk tőle; sóvárogva kívánjuk a földön termett étel természetes ízét, buzgón imádkozunk az égi szellemekhez, hogy vonják meg

[154] Tessék! önnek szól.

tőlünk harmatukat, lényük táplálékát, ami élteti az isteneket, de halálos méreg a földi halandónak. Nem volt az sem édes üdvösség, sem parányi koriandermag... nem volt sem finom ostya, sem csillogó méz, amire tekintettem; a vadász nyers, ízes tápláléka volt, egészséges, tápláló húsétel, erdőn-mezőn növekedett, üde és létet fenntartó. Az volt, amit a halódó agg pátriárka kért fiától, Ézsautól, s viszonzásul megígérte utolsó lélegzete áldását. Isten ajándéka volt; és szívem mélyén köszönetet mondtam Istennek kegyes adományáért. Hallhatóan azonban mindössze így mondtam köszönetet annak a férfinak:

- Köszönöm, nagyon köszönöm, Monsieur!

Monsieur elhúzta a száját, gonosz pillantást vetett rám, azzal fellépett a dobogójára. Paul úr éppenséggel nem volt jó kis ember, bár volt néhány kitűnő jellemvonása.

Elolvastam-e hát levelemet, ott és akkor? Elfogyasztottam-e azon nyomban, mohón a vadhúst, mintha Ézsau osztályrésze naponta kijutna nekem?

Tudtam, mi a helyes. A boríték s a címzés - a pecsét, a világosan kirajzolódó három betűvel, bőségesen elegendő volt egyelőre számomra. Kiosontam a szobából, megszereztem a nagy hálóterem kulcsát, mert ezt a helyiséget napközben zárva tartották. Odaléptem iratszekrényemhez, s reszkető sietséggel - nehogy Madame utánam lopóddzék és kémleljen - kihúztam egy fiókot, kivettem egy kazettát, és miután még egy pillanatig legeltettem rajta a szememet, a tisztelet, szégyenkezés és öröm vegyes érzésével ajkamhoz emeltem a pecsétet. Összehajtottam meg nem ízlelt kincsemet, épen és sértetlenül selyempapírba csomagoltam, elhelyeztem a kazettában, bezártam, becsuktam a hálótermet, azzal visszatértem az osztályba olyan érzéssel, hogy íme a tündérmese valóra vált, és a tündér ajándéka nem álom. Különös, édes esztelenség! És a levelet, boldogságom forrását még el sem olvastam: nem is tudtam, hány sorból áll.

Visszatértem a tanterembe, de jaj, milyen dühöngésben láttam viszont Paul urat! Némely növendék nem felelt elég hallhatóan vagy szép kiejtéssel, nem úgy, ahogy ízlésének megfelelt. Most aztán egyik-másik gyerek sírt. Paul úr pedig szinte hamuszínűre váltan rohant le a katedráról. Furcsa módon, amint megjelentem, rám támadt.

Hogy én vagyok-e ezeknek a lányoknak az osztályfőnöke? Én vállaltam-e, hogy megtanítom őket úri hölgyek módjára viselkedni? Vajon én adtam-e engedélyt nekik - bár ő a maga részéről azt is el tudná képzelni, hogy egyenesen buzdítottam őket -, hogy törjék kerékbe anyanyelvüket, morzsolják szét foguk alatt, mintha valami alantas okuk lenne rá, és szégyellnék becsületesen kiejteni a szavakat? Talán szerénységből teszik? Jól ismeri ő az effélét! Nem egyéb ez, mint csúf tettetés... minden rossz származéka és előfutára. Ő bizony nem hallgatja ezt a motyogást és szófacsarást, ezt a fanyalgást és fintorgást, egy nemes nyelvnek kerékbe törését, ezt a szörnyű szenvelgést, az első osztály növendékeinek ezt az elviselhetetlen makacskodását, magukra hagyja őket, legyen belőlük *insupportables petites maîtresses*,[155] ő inkább vállalkozik arra, hogy ábécét tanítson a kisgyerekeknek a harmadik osztályban.

Mit szólhattam volna mindehhez? Valóban semmit: reméltem, megengedi majd, hogy hallgassak. A vihar azonban ismét kitört.

Egyszóval akármit kérdez is, nem méltatom válaszra? Úgy látszik, ezen a helyen... az első osztályban, ebben a *boudoir*-ban a hivalkodó könyvszekrények, a zöldre festett íróasztalok, a sok szedett-vedett virágállvány, bekeretezett kép és térkép között, és mindenekelőtt a külföldi osztályfőnök miatt, úgy látszik, divattá vált úgy vélni, hogy az irodalom tanárának szavai

[155] Elviselhetetlen kis nőszemély.

válaszra sem méltók! Ezek természetesen új gondolatok, kétségkívül egyenesen „la Grande Bretagne”-ból importálták őket: árad belőlük a szigetország arcátlansága és fennhéjázása.

Pillanatnyi szélcsend következett... a lányok, méghozzá olyanok, akiket sohasem láttunk könnyet hullatni, bármelyik tanár korholta is őket, most hóemberként olvadoztak Emanuel úr féktelen hevétől: én azonban rendületlenül leültem, és hozzáláttam, hogy folytassam munkámat.

Valami - vagy huzamos hallgatásom, vagy pedig kézmozdulatom - végképp kihozta a sodrából Emanuel urat; valósággal dühöngve ugrott le dobogójáról. A kályha az íróasztalom közelében állt, nekiment; a kis vasajtó kipattant eresztékeiből, és szanaszét repültek a széndarabok.

- *Est-ce que vous avez l’intention de m’insulter?*[156] - szólt hozzám dühösen, halk hangon, miközben úgy tett, mintha igyekezne rendbe hozni a kályhát.

Ideje volt kissé lecsillapítani, ha ugyan lehetséges.

- *Mais, monsieur* - szólítottam meg -, semmiért a világon nem sérteném önt meg. Túlságosan jól emlékszem még arra, hogy egyszer azt ajánlotta, legyünk jó barátok.

Bármennyire nem akartam, mégis megcsuklott a hangom; azt hiszem, inkább az átélt öröm izgalmában, mint a jelenlegi félelem szorongásától. Tagadhatatlanul volt valami Paul úr haragjában - az indulat szenvedélyessége -, ami kiváltotta a könnyeket. Nem voltam szomorú, meg se rémültem, mégis elsírtam magam.

- *Allans, allons!* - mondta, körülnézett, és mindenütt özönvizet látott. - Úgy látszik, szörnyeteg és vadember vagyok. De sajnos csak egy zsebkendőt hordok magamnál - tette hozzá -, ha húsz lenne nálam, szívesen adnék egyet-egyet mindenkinek. A tanárnőjük képviselje most valamennyiüket. Tessék, Lucy kisasszony.

Felém nyújtotta selyem zsebkendőjét. Ebben a percben, aki nem ismeri Paul urat, nem szokta meg őt és heveskedését, természetszerűleg elhárította volna ajánlatát, nem fogadta volna el. Én azonban tisztán éreztem, ez nem volna helyénvaló: a legkisebb habozás végzetesen felborította volna a felajánlott békeszerződést. Felálltam, félúton elébe mentem a zsebkendőnek, méltósággal elfogadtam, megtöröltem szememet, majd ismét elfoglaltam helyemet, kéznél tartottam ölemben a békesség zászlaját, és különös gondot fordítottam arra, hogy az óra további folyamán ne nyúljak sem tűhöz, sem gyűszűhöz, sem pedig ollóhoz vagy selyemhez. Monsieur Paul ugyanis mindenkor irigy pillantásokat vetett e kellékekre; halálosan gyűlölte őket, s a varrást olyasvalaminek tekintette, ami elvonja az ő személyét illető figyelmet. Nagyon ékesen szóló előadást tartott, s az óra végéig kedves és barátságos volt. Eloszlatta a felhőket, kisütött a nap... a könnyeket mosoly váltotta fel.

Miközben elhagyta a szobát, még egyszer megállt íróasztalom előtt.

- És a levele? - kérdezte ezúttal nem annyira dühösen.

- Még nem olvastam el, Monsieur.

- Ó! Túlságosan jó, semhogy azonnal elolvasná. Tartogatja az örömöt, mint én gyerekkoromban az édes illatú érett barackot?

Ebben közel járt az igazsághoz, és nem tudtam megakadályozni, hogy ezt némi melegséggel arcvonásaim is el ne árulják.

---

[156] Szántszándékkal meg akar sérteni?

- Kellemes perceknek néz tehát elébe - mondotta -, mikor elolvassa azt a levelet; akkor bontja fel, ha magára marad... *n'est-ce pas*? Persze, a mosoly is válasz, na jó, az ember ne legyen kíméletlen; *la jeunesse n'a qu'un temps*.[157]

- Monsieur, monsieur - kiáltottam, vagy inkább suttogtam utána, mikor megfordult és távozott -, ne értse félre a dolgot. Ez csupán baráti levél, még nem olvastam, de így is tanúsíthatom.

- *Je conçois; je conçois; on sait ce que c'est qu'un ami. Bonjour, mademoiselle!*[158]

- De, Monsieur, itt hagyta a zsebkendőjét.

- Tartsa meg, tartsa meg, míg elolvassa a levelet, azután hozza el; akkor majd a szeméből olvasom ki, mi is hát a tiszta igazság a körül az írás körül.

Miután elment, a növendékek pedig elszéledtek a lugasban s a kertben, szokásos sétájukra az ötórai ebéd előtt, egy pillanatig gondolkozva megálltam, és szórakozottan csuklómra csavartam a zsebkendőt. Magam sem tudom, miért - azt hiszem, felderültem, mintha gyermekkorom arany sugárzása tért volna vissza, féktelensége újult volna fel hirtelen, áthatva ráadásul az utolsó óra végének örömétől, s mindenekfelett boldog tudatától annak a kincsnek, mely odafent pihen a kazettámban -, elkezdtem játszani a zsebkendővel, mintha labda lenne, feldobtam a levegőbe, s elkaptam, mikor leesett. A játéknak véget vetett egy kéz, de nem az enyém - egy kéz, mely a felöltő ujjából nyúlt ki, majd a vállamra nehezedett; elfogta játékomat, és elragadta a következő mogorva szavak kíséretében:

- *Je vois bien, que vous vous moquez de mois et de mes effets.*[159]

Valóban szörnyűséges kis ember volt: valóságos szeszélyes manó, aki mindig váratlanul bukkant fel. Hirtelen gondolatainak és fáradhatatlan bolyongásainak tekervényes útjait soha nem ismerhette ki az ember.

---

[157] Mindenki csak egyszer fiatal.

[158] Értem, értem, nagyon jól tudom, mit jelent egy barát. Jó napot, kisasszony.

[159] Jól látom, ön csúfolódik velem és tulajdonommal.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET
A levél

Mikor már minden elcsendesedett a házban, vége volt a vacsorának, s eltelt az azt követő egyórás zajos pihenőidő, mikor már leszállt a sötétség, és meggyújtották az ebédlőteremben az olvasáshoz békés fényt sugárzó lámpát, mikor már hazaindultak a bejárók, elcsendesült az ajtócsapkodás és a lármás kapucsengő, mikor már Madame is biztonságosan elhelyezkedett a kisebédlőben, édesanyja és néhány barátjuk társaságában, kiosontam a konyhába, és egy félórácskára elkértem egy gyertyát. Kérésem meghallgatásra talált, s át is vettem a hőn óhajtott tárgyat Goton baráti kezéből.

- *Mais certainement, chou-chou, vous en aurez deux, si vous voulez.*[160] - Én pedig a gyertyával kezemben nesztelen léptekkel felmentem a hálóterembe.

Nem kis aggodalmat okozott nekem, hogy a teremben ott feküdt az egyik gyengélkedő növendék... és még sokkal nagyobbat, mikor az éjjeli főkötő muszlinfodrai között Ginevra Fanshawe kisasszony *figure chiffonée*-jét[161] pillantottam meg. Ágyban feküdt e pillanatban, az igaz, de biztosan felébred, és eláraszt fecsegésével olyankor, mikor a zavarás legkevésbé elviselhető. Csakugyan, amint jobban megfigyeltem, észrevettem, hogy kissé megrezdül a szemhéja, és ez figyelmeztetett arra, hogy látszólagos nyugalmi helyzete csel is lehet, mivel ki akarja játszani „Timon" éberségét. Ginevrában nem lehet megbízni. Én pedig olyan nagyon kívántam az egyedüllétet, csak azért, hogy drága levelemet békességben elolvashassam.

Nos tehát, meg kell próbálnom valamelyik tanteremben. Elővettem a kincsemet rejtő kazettát, és megindultam lefelé. Üldözött a balszerencse. A tantermekben akkor zajlott le gyertyafénynél a szokásnak megfelelő heti söprés és nagytakarítás: a padokat felrakták az íróasztalokra, porfelhő úszott a levegőben, nedves kávéüledék sötétlett a padlón (a labassecouri takarítónők ezt használják söpréshez tealevél helyett); mindenütt kétségbeejtő felfordulás volt. Elképedve, de el nem csüggedve távoztam onnan, azzal az elhatározással, hogy mégiscsak keresek valahol egy helyet, ahol magamra maradhatok.

Elvettem a helyéről a kulcsot, és három lépcsőfordulót tettem meg fölfelé, elérkeztem egy keskeny, sötét, csendes pihenőhöz, kinyitottam egy szúette ajtót, és behatoltam a feketén tátongó hideg padlásra. Ide biztosan nem követ senki... nem zavar senki, még Madame sem. Becsuktam a padlásajtót, elhelyeztem gyertyámat egy rozoga, penészes fiókos szekrényen; kendőt borítottam magamra, mert jéghideg volt a levegő. Aztán elővettem levelemet, édes izgalomtól remegve, s feltörtem a pecsétjét.

„Hosszú lesz... rövid lesz?" - gondoltam magamban, és kezemet végighúztam szemem előtt, hogy eloszlassam egy enyhe, déli szél hozta csöndes eső ezüstös homályát.

Hosszú levél volt.

Hűvös lesz... kedves lesz?

Kedves volt.

Az én szűkre szabott, megzabolázott, fegyelmezett várakozásomhoz képest nagyon is kedvesnek tűnt: vágyakozó és kiéhezett lelkem számára kedvesebbnek, mint amilyen valóban volt.

---

[160] Hogyne adnék, drágaságom, akár kettőt is, ha akarja.

[161] Törődött alakja.

Oly keveset reméltem, s oly sokat rettegtem; oly maradéktalan volt az örömöm, hogy a megvalósulást élvezhetem... effélét talán igen sok emberi lény élete egész folyamán soha nem él át. Szegény angoltanárnő, aki ott a fagyos padláson, a szélben pislákoló gyertya imbolygó fényénél olvasta az egyszerű jólelkűségtől áthatott levelet - mert ha ennél több nem is volt benne, az a jólelkűség isteni adomány volt akkor nekem - boldogabbnak érezte magát, mint akármelyik királynő a palotájában.

Az ilyen ingatag eredetű boldogság természetesen csak rövid lehetett; de ameddig tartott, tiszta és finom volt: egy csepp csupán... de édes csepp, tiszta méz. John doktor hosszan írt nekem; örömmel, szívesen. Jótékony hangulatban, napfényes kedéllyel időzött el együttesen átélt jelenetek, együtt látott helyek, beszélgetéseink, apró személyes dolgok, röviden az elmúlt néhány boldog hét emlékeinél. De a legfőbb szívbéli örömöm abból fakadt, hogy a levél őszinte, tiszta nyelvezetéből csak úgy áradt felém: nem pusztán azért íródott, hogy nekem örömet szerezzen, de írójának magának is kedve telt benne. Talán soha többé nem kívánja, nem keresi ezt a kedvtelést... olyan feltevés ez, mely minden tekintetben megközelíti a bizonyosságot; de ez már a jövőre tartozik. A jelen pillanatban azonban nem volt semmi fájdalom, semmi vágy; makulátlan volt, teljes, tiszta, tökéletes, és mélységesen boldoggá tett. Mintha egy szeráf pihent volna meg mellettem, s szívemre hajolva csillapító, hűsítő, gyógyító szárnyával illette volna a keblemben lüktető fájdalmat. John doktor, bármennyi fájdalmat okoztál is nekem később: megbocsátok, szívből megbocsátok minden rosszat... ezért az egyetlen, örökké felejthetetlen jótéteményedért!

Vannak-e gonosz, nem emberi lények, melyek irigylik az emberi boldogságot? Léteznek-e a levegőt átható átkos hatások, melyek mérgezők az ember számára? És mi ez itt a közelemben?

Valami különös hangot hallottam a kietlen, elhagyatott padláson. Biztosan és félreérthetetlenül olyasfélét hallottam, mintha lopakodó láb koppanna a padlón: mintha valami gonosztevő surranna elő a sötét háttérből, és annak ruhája okozná a neszt. Megfordultam: gyertyám gyér fényt árasztott; hosszú volt a helyiség, de olyan igaz, mint ahogy élek! a kísérteties helyiség közepén fekete-fehér alakot láttam; egyenesen leomló fekete szoknyában volt, a fejét fehér fátyol borította.

Olvasóm, szólj, amit akarsz... mondd, hogy ideges vagy őrült lehettem; bizonyítsd be, hogy a levél izgalma felborította lelki egyensúlyomat, jelentsd ki, hogy álmodtam, én azonban esküszöm... láttam ott, abban a helyiségben, azon az éjszakán egy olyan alakot, olyat, mint EGY APÁCA.

Felsikoltottam, rosszul lettem. Ha az árny közeledik hozzám, menten elájulok. De visszahúzódott: én pedig megindultam az ajtó felé. Hogy értem le a lépcsőn, nem tudom. Ösztönösen elkerültem az ebédlőt, és Madame szalonjába igyekeztem: valósággal bezuhantam az ajtón.

- Valami van a padláson! - kiáltottam. - Onnan jövök, láttam valamit. Menjenek fel, nézzék meg, ahányan vannak!

Így mondtam, ahányan vannak, mert úgy tűnt nekem, sokan tartózkodnak a szobában, holott a valóságban mindössze négyen voltak: Madame Beck, Madame Kint, Madame édesanyja, aki gyöngélkedvén, most egy ideig itt tartózkodott, Victor Kint úr, Madame bátyja és még egy úr, aki, mikor beléptem a szobába, háttal állt az ajtónak, s az öreg hölggyel beszélgetett.

Halálos ijedtségem és gyengeségem folytán bizonyára halálsápadt lehettem. Fáztam és reszkettem. Mindenki elképedve ugrott talpra: körülfogtak. Sürgettem, hogy azonnal menjenek a padlásra. A férfiak jelenléte felbátorított: mintha segítséget és reményt meríthetnék a férfiak közelségéből. Megindultam az ajtó felé, intettem, hogy kövessenek. Vissza akartak tartani, de azt mondtam jöjjenek csak utánam: látniuk kell, amit én láttam... valami különöset, amint ott

állt a padlás közepén. Csak most jutott eszembe a levelem, melyet a gyertya mellett a fiókos szekrényen felejtettem. A drága levelem! Eleven test vagy testetlen árny - megküzdök veled azért a levélért. Csak úgy repültem a lépcsőn, sietve, hogy mindenkit megelőzzek, hiszen tudtam, követnek: utánam kellett jönniük.

Tessék! Elértem a padlásajtót, de odabent koromsötétség volt: a gyertya elaludt. Szerencsére valaki - úgy vélem, szokott józanságával Madame lehetett - lámpást hozott magával odalentről. Hamarosan, amint odaérkeztek, fénysugár hatolt át a tömör sötétségen. Ott állt a kioltott gyertya a fiókos szekrényen; de hova lett a levél? Én most azt kerestem, nem az apácát.

- A levelem, a levelem! - Szinte magamon kívül jajgattam és sopánkodtam. A földet tapogattam, kezemet tördeltem. Ó, szörnyű, szörnyű sötétség! Elragadta tőlem csekély vigaszomat, természetfölötti erővel megfosztott tőle, mielőtt kiélvezhettem volna jótéteményét!

Nem tudom, mit tettek a többiek; nem láttam őket, nem feleltem kérdéseikre. Minden zugot átkutattak; locsogtak összevissza, hogy a ruhák szét vannak szórva, hogy a padlásablak betört... meg tudom is én, mi mindent.

- Valaki vagy valami járt itt - állapították meg bölcsen.

- Ó, elvették a levelemet! - kiáltozta a megszállottan keresgélő, földön csúszó szerencsétlen.

- Miféle levél, Lucy? Édes kislányom, milyen levél? - súgta a fülembe egy jól ismert hang. Hihettem a fülemnek? Lehetetlen: feltekintettem. Hihettem a szememnek? Valóban felismertem a hangot? Lehetséges, hogy a levél írójának arcába nézek? Ez az úr itt mellettem a padlás félhomályában csakugyan John Graham... Bretton doktor személyesen?

Valóban ő volt. Elhívták azon az estén, hogy csillapítsa az idős Madame Kint betegségét; ő volt a másik férfi az ebédlőben, mikor benyitottam.

- Az én levelemet keresi, Lucy?

- Azt: a magáét... a levelet, melyet nekem írt. Ide jöttem fel, hogy nyugodtan elolvashassam. Nem találtam más helyet a házban, ahol magamra maradhattam volna vele. Egész nap tartogattam... fel sem bontottam estig... És alighogy átfutottam! Nem tudom elviselni, hogy elveszítsem. Ó, a levelem!

- Csendesedjen! Ne sírjon, és ne gyötörje magát. Mit számít ez! Jöjjön ki ebből a hideg helyiségből. Most kihívják a rendőrséget, hogy mindent kutasson át: itt már nincs szükség ránk... jöjjön, lemegyünk innen.

Egy meleg kéz fogta át hideg ujjaimat, levezetett egy szobába, ahol égett a tűz. Leültünk John doktorral a kályha mellé. Kimondhatatlan jósággal szólt hozzám, és vigasztalt, húsz levelet ígért az elvesztett egy helyébe. Ha van szó, mely belénk hasít, mint a kés, s van gonosztett, fűrészes, mérgezett élével húsunkat roncsoló, melyeknek nyomán soha nem gyógyuló seb marad - hasonlóképpen van vigasztalás, mely annyira finom, hogy a mohó fül nem képes rögzíteni visszhangját: simogató gyöngédségét, egy egész életen át visszasóvárgott hervadhatatlan lágyságát, mely felhőtlen ragyogással válaszol a Halál előreküldött sötét árnyára és hívására. Azóta többször mondták nekem, hogy Bretton doktor még megközelítőleg sem olyan tökéletes, mint amilyennek én tartottam: hogy jellemében nincs meg az a mélység, nagyság, megértés és kitartás, amit én tulajdonítok neki. Nem tudom: hozzám olyan jó volt, mint forrás az eltikkadt vándorhoz... mint a nap a tömlöc mélyére vetett reszkető fogolyhoz. Én emberfölöttinek láttam. E pillanatban is így emlékszem rá.

Mosolyogva kérdezte tőlem, miért jelent nekem oly sokat a levele. Magamban azt gondoltam, de ezt nem mondtam ki, hogy úgy becsülöm, mint a vért az ereimben. Csak annyit feleltem, olyan kevés levelet kaptam életemben, hogy minden darabot ritka becsben tartok.

- Biztosan el sem olvasta - mondotta -, különben nem nagy véleménnyel lenne róla!

- Elolvastam, de csak egyszer. Szeretném újra elolvasni. Annyira sajnálom, hogy elvesztettem. - Nem tehettem róla, ismét elsírtam magam.

- Lucy, Lucy, szegény kis kereszttestvérem (ha ugyan van ilyen rokonság), nézze csak... itt a levele. Hát megér ez ennyi könnyet és ilyen gyengéden túlzó rajongást?

Különös mesterkedés, de nagyon is jellemző Grahamre. Fürge tekintete felfedezte a levelet a padlón, ahol én kerestem; éppoly fürge keze gyorsan felkapta. Elrejtette mellénye zsebébe. Ha bánatom kevesebb kitartással hadakozott volna, kétlem, hogy valaha is visszaadta volna. Csak egyetlen hőfokkal hűvösebb könnyek, mint amelyeket akkor ontottam, legfeljebb mulattatták volna.

Örömömben, hogy visszakaptam, elfeledtem azt is, hogy a megérdemelt korholásban részesítsem, amiért hagyta, hogy annyira gyötörjem magam. Óriási volt az örömöm, nem tudtam eltitkolni. Mégis azt hiszem, inkább magatartásomban, mint szavakban jutott kifejezésre. Mert alig szóltam.

- Nos, most meg van elégedve? - kérdezte John doktor. Azt válaszoltam, hogy valóban elégedett és boldog vagyok.

- Rendben van - felelte -, de fizikailag hogy érzi magát? Kezd már megnyugodni? Nem nagyon; még mindig reszket, akár a falevél.

Nekem azonban úgy tűnt, hogy már meglehetősen megnyugodtam; legalábbis rémületet nem éreztem már. Összefüggően, értelmesen beszéltem.

- Ezek szerint tehát el tudja most már mondani, mit látott? Tudja-e, hogy csak nagyon homályosan számolt be róla? Falfehér volt; de csak „valamiről” szólt, s nem határozta meg, mi az. Ember volt? Állat? Mi volt tulajdonképpen?

- Soha senkinek nem mondom el pontosan, mit láttam - feleltem -, hacsak nem látja rajtam kívül más is, és nem erősíti meg; különben úgysem ad hitelt nekem senki, s azt mondják, álmodtam.

- Nekem mondja el - kérlelt Bretton doktor -; én hivatásszerűen tekintek magára, és megfejtem mindazt, amit el szeretne titkolni... olvasok a szeméből, mely különösen élénk és nyugtalan; orcájáról, melyből kifutott a vér; kezéről, mely még mindig reszket. Nos, Lucy, ebből elég, beszéljen, mi volt az?

- Úgyis kinevetne...

- Ha nem mondja meg, nem kap több levelet.

- Látja, máris nevet.

- Megint elveszem azt az episztolát: mivel én írtam, azt hiszem, jogom van visszakövetelni.

Kötekedést éreztem szavaiban. Elkomolyodtam, és megnyugodtam, de azért összehajtottam a levelet, és eltüntettem szem elől.

- Eldughatja, úgyis megszerezhetem abban a percben, amikor nekem tetszik. Tudja, milyen jártas vagyok a bűvészkedésben: föllephetek bűvésznek is, ha jólesik. Mama is azt szokta mondani, hogy delejes erő lakozik nyelvemben és szememben; de maga nem ismeri még ezt a képességemet, ugye, Lucy?

- Hogyne... hogyne... mikor még kisfiú volt, tapasztaltam mind a kettőt. Jobban, mint most... mert most erős, és ahol erő van, nincs szükség ravaszságra. De azt meg kell hagyni, John doktor, magában megvan az, amit ebben az országban úgy neveznek, hogy *un air fin*,[162] amit senki sem érthet félre. Madame Beck is észrevette, és...

- És megtetszett neki - vágott szavamba nevetve -, mert ő is ilyen. De, Lucy, csakugyan, adja ide azt a levelet, minek az magának?

Kötekedő beszédére nem is válaszoltam. Ha Graham ugrató hangulatban van, egy határon túl nem szabad vele ingerkedni. Különös, újfajta mosoly játszadozott most az ajka körül - gyengéd, de engem valahogy mégis elszomorító -, eddig nem látott fény csillant fel a szemében: nem ellenséges, de semmiképpen sem megnyugtató. Felálltam, s menni készültem - kissé szomorúan intettem neki búcsút, s kívántam jó éjszakát.

Érzékenysége - az a különös, fogékony, mindent megfejtő képessége - abban a pillanatban felfogta ki nem mondott panaszomat, a még alig elgondolt szemrehányást. Halkan megkérdezte, megsértődtem-e. Tagadóan ráztam a fejemet.

- Akkor engedje meg, hogy kissé komolyabban beszéljek magával, mielőtt elmegy. Maga rendkívül ideges állapotban van. Biztosan tudom; de egyébként az is nyilvánvaló a külsejéből és magatartásából - bármennyire fegyelmezi is magát -, hogy ma este azon a komor, omlatag, kripta-nyirkos padláson, magában kuksolt, ott abban a tető alatti zárkában, ahol tüdővész és hurut tenyész (olyan hely ez, ahová sohasem szabad betennie a lábát), nyilvánvaló, hogy látott ott valamit, vagy látni vélt, valami olyan jelenséget, amely rendkívüli hatással volt képzeletére. Tudom, nincs és sohasem volt magában félelem attól, hogy testi bántalom éri, hogy kirabolják vagy más hasonló... de abban már nem vagyok olyan bizonyos, hogy egy efféle kísértetlátás nem rendíti-e meg egész lelkivilágát. Legyen nyugodt most. Mindez az idegek betegsége, semmi kétség. De írja le pontosan a látomást.

- Nem mondja meg senkinek?

- Senkinek... semmi esetre sem. Olyan teljességgel meg kell bíznia bennem, amint megbízott Silas atyában. És voltaképpen a kettő közül mégiscsak az orvos a megfelelőbb gyóntatóatya, ha nem ősz a haja, akkor is.

- És nem nevet ki?

- Talán nevetek, de ez magának csak hasznára válik: viszont semmi esetre sem feddem meg. Lucy, értse meg, őszinte barátságot érzek maga iránt, bár félénk természete vonakodik megbízni bennem.

Valóban barátian tekintett rám: eltűnt az a leírhatatlan mosoly és az a szikra a szeméből, szájának félelmetes görbülete, orrának tágulása, szemöldöke kisimult. Nyugalom jellemezte magatartását... józan figyelemmel fordult felém tekintete. Megnyerte bizalmamat, és én pontosan elmondtam, amit láttam. Már korábban beszéltem neki a ház legendájáról... ez a beszélgetés akkor zajlott le, mikor egy enyhe, októberi délutánon sétalovaglást tettünk a Bois Petang-ban.

---

[162] Kitűnő modor, fellépés.

Elgondolkozva ült mellettem, s eközben hallottuk, hogy a társaság lefelé jön a lépcsőn.

- Most megzavarnak bennünket? - kérdezte, és bosszús arckifejezéssel fordult az ajtó felé.

- Ide nem jönnek be - feleltem, mert Madame kis szalonjában voltunk, ahol esténként senki sem tartózkodott, és merő véletlen, hogy még mindig égett a tűz. Elhaladtak az ajtó előtt, és visszatértek a kis ebédlőbe.

- Most fecsegnek majd - folytatta John doktor - mindenfélét betörőkről, tolvajokról és más effélékről. Csak hadd fecsegjenek... maga pedig nem szól semmit, kitart elhatározása mellett, és nem beszél az apácáról senkinek. Még ha újra megjelenik, akkor sem.

- Egyszóval azt gondolja - feleltem titkolt borzalommal -, hogy az agyamból jött elő, és oda szökött vissza, és újra előbújhat a napnak bármely órájában, mikor nem is várom?

- Azt gondolom, az érzékcsalódás egy esetével állunk szemben: sajnos, azt kell hinnem, hosszan tartó lelki konfliktus következményeként.

- John doktor... reszketek a gondolattól, hogy hajlamos vagyok efféle érzékcsalódásra! Olyan valóságosnak láttam. Nincs erre gyógymód?... Nem lehet megelőzni?

- Boldogság a gyógymód... derűs lélek a gyógymód: törekedjék mind a kettőre.

Semmiféle csúfolódás nem hangzott még soha életemben olyan üresnek, mint az, hogy *törekedjem* boldogságra. Mit ér az ilyen tanács? A boldogság nem krumpli, amit csak úgy elvetnek a földbe, és megtrágyáznak, hogy jól teremjen. A boldogság mennyei fényként sugárzik ránk a magasból. Mennyei permet, mely egy-egy nyári hajnalon beharmatozza a lelket, amint aláhull az amaranthus-virágokkal és aranygyümölcsökkel ékes mennyországból.

- Törekedjem a boldogságra! - mondtam kurtán az orvosnak. - Maga talán törekszik a boldogságra? Mondja, hogy csinálja?

- Én természetemnél fogva derűs fickó vagyok: meg aztán nem is üldözött soha balszerencse. Néhány megpróbáltatás adott ugyan egy-egy lökést anyámnak is, nekem is, de mindketten fittyet hánytunk neki, nagyot nevettünk, és továbbmentünk.

- Ebben nem látok semmi törekvést.

- De én nem adom át magam a melankóliának.

- Hogyne: láttam nagyon jól, mikor magát is leverte az az érzés.

- Ginevra Fanshawe miatt... ugye?

- Nem érezte magát néha nyomorultul miatta?

- Ó, ugyan! Ostobaság! Láthatja, mennyivel jobban vagyok most.

Ha az élénk fénnyel csillogó, nevető szem, a derűs, egészséges energiától sugárzó arc eléggé tanúsítja, hogy jobban van, akkor bizonyára jobban is volt.

- Nem látszik nagyon megviseltnek, s nincs túlságosan rossz állapotban - ismertem el.

- De hát, Lucy, mért nem tesz vagy érez maga úgy, mint én... miért nem olyan könnyed és bátor, hogy fittyet hányhasson mindenféle apácának és a kereszténység egyéb kísértésének? Itt nyomban adnék egy aranyat érte, ha azt látnám, hogy boldogan csettint az ujjával; próbálja csak ki ezt a műveletet.

- És ha most nyomban ide hoznám Fanshawe kisasszonyt a színe elé?

- Fogadom, Lucy, nem indítana meg: illetve egyetlenegy dologgal cselekedhetné ezt... igaz és szenvedélyes szerelemmel. Ennél csekélyebb áron nincs bocsánat számára.

- Ugyan! Egyetlen mosolya vagyonnal ért volna fel magának nem is olyan régen.

- Megváltoztam, Lucy: megváltoztam! Jusson eszébe, egyszer rabszolgának nevezett! De most már szabad ember vagyok ám!

Felállt: fejtartásában, egész testtartásában, csillogó szemében és arckifejezésében olyan szabadság nyilvánult meg, ami többet mutatott a megkönnyebbülésnél... olyan hangulatot, mely a lerázott kötöttség megvetését is kifejezi.

- Fanshawe kisasszony révén - folytatta - bizonyos érzelmi állapotba kerültem, amely már elmúlt. Más ember lettem: szerelmet most már csak szerelemért adok cserébe... szenvedélyt szenvedélyért... ennél kevesebbel nem érem be többé.

- Ejnye, doktor, doktor! Hiszen maga mondta nekem, hogy természete szerint a minden nehézséggel megküzdő szerelmet keresi... és elbűvöli a kevély érzéketlenség!

Nevetett, és így felelt:

- Csakhogy a természetem változik: a hangulaton, mely az egyik órában eltölt, a következő órában már csak nevetek. Nos hát, Lucy (felhúzta a kesztyűjét) mit gondol, meglátogatja ma újra az apáca?

- Nem hiszem.

- Ha mégis, adja át néki üdvözletemet... John doktor üdvözli, és kéreti, tegye meg a kedvéért, és halassza el a látogatását akkorra, mikor ő is itt lesz. Mondja, Lucy, csinos apáca volt? Szép arcú? Erről még nem mondott semmit, márpedig ez valóban fontos kérdés.

- Fehér kendő takarta az arcát - feleltem -, de a szeme szikrázott.

- Csoda vigye a lidérces fogásait - kiáltotta csúfondárosan -, de remélem, legalább szép szeme volt... csillogó és szelíd.

- Hideg és szúrós - igazítottam helyre.

- Nem, nem, akkor nem kérünk belőle: ne kísértse magát, Lucy. S ha mégis eljönne, szorítsa meg szépen a kezét, így ni! Mit gondol, állja majd?

Úgy gondoltam, túlságosan kedves és szívélyes kézszorítás lenne egy kísértet számára; ilyen volt a kísérő mosoly is, mellyel jó éjszakát kívánt.

És volt-e valami valóban a padláson? Mit találtak ott? Úgy hiszem, a legalaposabb vizsgálat után is nagyon kevés eredményt értek el. Először arról beszéltek, hogy a ruhákat szétzilálva találták, később azonban Madame Beck azt mondta nekem, hogy véleménye szerint ugyanúgy lógtak, mint máskor; ami pedig a padlásablak betört üvegét illeti, aligha fordult elő, hogy ebben a helyiségben ne lett volna egy vagy több repedt, törött ablaktábla. Különben is, néhány nappal azelőtt jégeső söpört végig a környéken. Madame alaposan kikérdezett, mit láttam tulajdonképpen, de csak annyit mondtam, hogy fekete ruhás, sötét alak volt. Óvakodtam attól, hogy az „apáca” szót kiejtsem, mert ez a szó a regényesség és a képzelődés színében tüntetett volna fel előtte. Lelkemre kötötte, hogy erről a dologról egy szót se szóljak semmiféle szolgálónak, növendéknek vagy tanárnak, hadd maradjon csak ez a bizalmas ügy az ő családi kisebédlőjének falai között. Ilyenformán a téma lekerült a napirendről. Csak magamban tűnődhettem, titokban és búsan azon a kérdésen, vajon a különös lény e világból való volt-e, avagy a síron túli birodalomból; és vajon valóban betegség szülötte-e, amely betegségnek az áldozata én vagyok.

HUSZONHARMADIK FEJEZET
Vásti

Azt mondtam, búsan tűnődtem? Nem: egy új befolyás kezdte éreztetni hatását életemben, és a búslakodást sarokba szorította. Képzeljenek el egy szakadékot, mely ott tátong az erdő mélyén; félhomály és köd borul föléje: pázsitja nyirkos, növényzete halvány és nedves. Aztán egyszer csak tágas rést vág a tölgyek között a vihar vagy a fejsze; behatol a szellő, besüt a nap: a bús, hideg szakadék a ragyogás mélységes kelyhévé változik. Beragyogja kék égboltjával a nyár, s amiért talaja eddig hiába sóvárgott: aranyfény árad le rá a jótékony égről.

Új hit éledt bennem... hinni kezdtem a boldogságban.

Három hét telt el a padlás-kaland óta, és kazettámban, odafent a fiókomban, az első levél mellett négy társát tartogattam, ugyanazokkal a határozott tollvonásokkal, ugyanazzal a világos pecséttel, ugyanolyan életet adó vigasztalással. Mert akkor életet adónak tűnt nekem a vigasz. Évek múlva is olvasgattam őket: valóban kedves levelek voltak... megnyerő levelek, mert elégedett ember fogalmazta őket. A két utolsó levél három-négy záró sora félig vidám, félig gyengéd volt: „Legyen meghatott, de ne levert." Az idő, kedves olvasóm, kellemes itallá tette a levelek tartalmát; de mikor először ízleltem meg becses forrásból frissen fakadt elixírjüket, isteni italnak tűnt nekem: mintha maga Hébé töltötte volna kelyhembe, istenek felüdítésére szánva.

Vajon az olvasó, visszaemlékezvén a néhány oldallal előbb elmondottakra, felteszi-e nekem a kérdést, válaszoltam-e ezekre a levelekre: s ha igen, az Értelem szorító gúzsától megköttetve, avagy szabadon, amint az Érzés sugallta?

Őszintén szólva mind a kettővel megalkudtam: két gazdát szolgáltam. Térdet hajtottam Rimmon házában, és felemeltem szívemet egy másik szentélyben. E levelekre két választ írtam... egyet a magam megkönnyebbülésére, s egy másikat, melyet Graham kezéhez juttattam.

Kezdjük az elején: az Érzéssel szövetkezve kiűztem a házból az Értelmet, lakatra zártam az ajtót előtte, aztán kettesben leültünk, kiterítettük a levélpapírt, tintába mártottuk a mohó tollat, és mélységes gyönyörűséggel őszintén kiöntöttük szívünket. Mikor ezzel elkészültünk... két lapot sűrűn teleírtunk a mélységes szeretet, a szívben gyökerező hála szavaival... (egyszer és mindenkorra e zárójelen belül mélységes haraggal utasítok vissza minden gyanút, mely úgynevezett „melegebb érzésekre" vonatkozik. A nők nem ápolgatnak efféle „melegebb érzéseket" ott, ahol kezdettől fogva egy ismeretség egész folyamán sohasem ringathatták magukat abban a tévhitben, hogy ezzel nem követnének el halálos esztelenséget. Soha senki nem sodródik szerelembe, hacsak nem látta vagy nem álmodta, hogy felkelt a Reménység csillaga a Szerelem zavaros vizei fölött) mikor tehát kifejezést adtam erős és nagyra becsülő ragaszkodásomnak - olyan ragaszkodásnak, mely hőn óhajtja, hogy minden bút-bajt magához vonzzon, hogy kivegye osztályrészét mindabból, ami fájdalmas a szeretett lény sorsában, és - ha lehetséges - elfordítson, másfelé irányítson minden vihart és villámcsapást arról a lényről, akire féltő gondoskodással tekint... akkor midőn mindez kifejezésre jutott, egyszer csak megrázkódott szívem kapuja, megnyílt rajta pánt és lakat, az Értelem serényen és bosszúállón belépett, felkapta a teleírt levélpapírt, elolvasta, fintorgott, törölt belőle, összetépte, másikat írt, összehajtotta, lepecsételte, s elküldte a tömören fogalmazott, rövid egyoldalas levélkét. És jól is tette.

De nemcsak a levelekből éltem. Szeretteim meglátogattak, törődtek velem. Hetenként egyszer értem jöttek, magukkal vittek La Terrasse-ba; és mindig rendkívül figyelmesek voltak hozzám. Bretton doktor nem mulasztotta el, hogy közölje velem, miért olyan kedves hozzám: - Hogy távol tartsam az apácát - mondotta. - Elszántam magam arra, hogy elvitatom tőle zsákmányát. - Kijelentette, rendkívüli ellenérzést táplál iránta, főleg az arcát borító fehér kendő meg a hideg, szürke szeme miatt. Abban a pillanatban, mikor ezekről az ellenszenves részletekről értesült, esküdt ellensége lett, s megfogadta, hogy szembeszáll vele. Bretton doktor elhatározta, hogy versenyre kel az apácával, látni akarja, melyikük ügyesebb, és nagyon szeretné, ha a kísértet akkor tekintene rám, mikor ő is jelen van. Csakhogy ez sohasem következett be. Vagyis, Bretton doktor tudományos szemmel, beteget illető figyelemmel nézett rám, és egyidejűleg hivatásszerűen és természetes kedvességével járt el, szívélyes és figyelmes kezelése folyamán.

December elsején történt, hogy este magányosan vágtam át a *carré*-n. Hat óra lehetett, a tantermek ajtai csukva voltak, de odabenn a növendékek, tobzódva az esti szünet szabadságában, valóságos káoszt rendeztek. A *carré* egész sötét volt, csak a kályha köré vetődött némi vöröses fény; a széles üvegajtó és a nagy ablakok végig befagytak; kristályos csillagfény sütött át e fehér téli fátyolon, és ragyogása áttört homályos csipkeszövetén. Derűs, de hold nélküli este volt. Magamra mertem maradni a sötétben, s ez arra mutatott, hogy idegeim kezdik visszanyerni egészséges tartásukat. Gondoltam ugyan az apácára, de már nem féltem tőle; bár a lépcsőház sötéten tátongott mögöttem a vak fekete éjszakában és vezetett fölfelé, fordulóról fordulóra a szellemjárta padlásig. Egyszerre csak megremegett a szívem, pulzusom vadul vert: légzést és ruhasuhogást hallottam. Megfordultam, és a lépcső sötét árnyékában még sötétebb árnyalakot pillantottam meg... egy mozgó alakot, mely lefelé haladt. Megállt egy darabig a tanterem ajtajánál, aztán elsuhant mellettem. Ugyanabban a pillanatban a távolból harsányan megszólalt a kapucsengő. Az életből való hangok életből való érzéseket keltenek; az árnyék túlságosan gömbölyű és alacsony volt az én ösztövér apácámhoz képest: Madame Beck tartotta őrjáratát.

- Mademoiselle Lucy! - kiáltott Rosine, és lámpával kezében rontott be a folyosóról. - *On est là pour vous au salon.*[163]

Madame látott engem, én is őt, Rosine pedig mindkettőnket: de nem adtuk jelét a felismerésnek. Azon nyomban elindultam a szalon felé. Ott megtaláltam, akinek érzésem szerint ott kellett lennie... Bretton doktort, ezúttal estélyi öltözékben.

- A hintó vár a kapu előtt - mondotta -; anyám küldött magáért, hogy elvigyem színházba. Ő készült elmenni, de nem tud, mert vendége érkezett. Rögtön azt mondta, „vidd magaddal helyettem Lucyt". Eljön velem?

- Most? Nem vagyok felöltözve! - kiáltottam fel, s kétségbeesve tekintettem végig sötét posztóruhámon.

- Félórája van még az öltözködésre. Előre értesítettem volna, de magam is csak öt órakor döntöttem el, hogy elmegyek, amikor hallottam, hogy parádés előadás lesz egy nagy színésznő felléptével.

Megemlítette a nevét; én is valósággal lázba jöttem tőle... mert olyan név volt, amely akkoriban egész Európát lázba hozta. Ma már mindez elcsendesült: dicsőségének valamikori visszhangja elnémult, hordozója pedig évekkel ezelőtt örök nyugalomra tért. Sötétség és feledés borult reá; akkor azonban napja, Sirius napja, teljes fényével és sugárzásával ragyogott.

---

[163] Várják a szalonban.

- Megyek; tíz perc múlva készen vagyok - fogadkoztam. Csak úgy röpültem, és, olvasóm, egy pillanatra sem torpantam meg a gondolattól, mely önöket talán e pillanatban meghökkenti: mégpedig az, hogy elmenni Grahammel Brettonné nélkül, kifogásolható lehet. Nem is fogalmazhattam meg, még kevésbé adhattam volna kifejezést efféle gondolatnak, efféle aggálynak, anélkül, hogy ki ne tenném magam kínzó önmegvetésnek; hogy ne táplálnám magamban a szégyen lángját, mely könyörtelenül elemésztett volna, s azt hiszem, hamarosan az életet is kiszívta volna ereimből. Mellesleg, keresztanyám, ismerve fiát és engem, előbb gondolt volna arra, hogy egy fiú- és leánytestvér felett őrködjék, semmint aggodalmaskodó figyelemmel kísérje a mi együttes útjainkat.

Erre az alkalomra nem kellett hivalkodó öltözék. Sötét selyemruhám megfelelő lesz, gondoltam, s elő is kerestem a hálóterem nagy tölgyfa szekrényéből, ahol nem kevesebb, mint negyven ruha lógott. Csakhogy közben némi átrendezés történt, s valami újító kéz kigyomlálta ezt a zsúfolt szekrényt, s különböző ruhadarabokat a padláson helyezett el... közöttük volt az én selyemruhám is. Le kell hozni. Fogtam a kulcsot, és félelem, sőt gondolkodás nélkül felmentem. Kinyitottam az ajtót, és behatoltam. Akár hiszi az olvasó, akár nem, de amikor hirtelen beléptem a padlásra, az nem volt teljesen sötét, amint vártam; az egyik pontjáról ünnepélyes fény sugárzott, csillagfényszerű, csak sokkal erősebb. Olyan tisztán világított, hogy egy mély beugró tárult a szemem elé, melynek egy részét megfakult bíborfüggöny fedte. S akkor hirtelen hang nélkül eltűnt a szemem elől. Eltűnt a függöny és a beugró is: a padlás elejétől végig sötét lett, mint az éjszaka. Nem kellett keresgélnem; sem időm, sem erőm nem volt hozzá; lekaptam a ruhámat, mely szerencsére az ajtó közelében lógott, kirohantam, kapkodó sietséggel bezártam az ajtót, és futottam le a lépcsőn a hálóterembe.

Annyira reszkettem, hogy öltözködni sem tudtam: lehetetlen megfésülködni vagy egy ruhát bekapcsolni ily remegő ujjakkal. Rosine-t hívtam tehát, megajándékoztam, hogy segítsen. Rosine rajongott az ajándékokért, most is mindent megtett, ami tőle telt. Úgy elrendezte hajamat, hogy fodrász sem tudta volna jobban, matematikai pontossággal igazította el csipkegalléromat, ügyesen megkötötte a szalagdíszt a nyakamon... egyszóval olyan ügyesen működött, akár Phillis, ha úgy tetszett neki. Kezembe adta zsebkendőmet és kesztyűmet, aztán fogta a gyertyát, és világított előttem a lépcsőn. Végül is föntfelejtettem sálamat; visszarohant érte; én pedig azalatt John doktorral az előcsarnokban várakoztam.

- Mi van magával, Lucy? - kérdezte, és feszült figyelemmel nézett rám. - Már megint a régi izgatottság. Ejha, csak nem az apáca már megint?

Én azonban körömszakadtáig tagadtam a vádat; bántott, hogy ismételt képzelődést tételez fel rólam. Ő azonban gyanakodott.

- Ő járt itt, olyan biztosan, mint ahogy élek - mondotta. - Ha az ő alakja tűnik fel a szeme előtt, olyan különös csillogás és kifejezés marad utána, amit nem lehet félreérteni.

- Nem volt itt - tiltakoztam. És ezúttal joggal tagadhattam, hogy a jelenés meglátogatott.

- De ismét ugyanazokat a tüneteket látom - erősködött. - Valami sajátságos sápadtságot és olyan tekintetet, amit a skótok „látó” tekintetnek mondanak.

Úgy erősködött, hogy jobbnak véltem elmondani, amit valóban láttam. Ő természetesen ugyanazon ok egy újabb megnyilvánulásának tartotta: érzékcsalódás... az idegek megbetegedése és így tovább. Egy szemernyit sem hittem neki, de nem mertem ellentmondani: az orvosok olyan megátalkodottan, rendületlenül hisznek száraz materialista nézeteikben.

Rosine megérkezett a sálammal, és bebugyolálva elhelyezkedtem a hintóban.

A színház tele volt... megjelent a királyi család és a nemesség, a paloták és nagy szállodák ide öntötték lakóikat. Megteltek a széksorok. Magamat is a kiválasztottak közé tartozónak éreztem, hogy hely jutott nekem e színpad előtt; alig vártam, hogy megpillantsam azt a lényt, akinek rendkívüli képességeiről annyit hallottam. Azon tűnődtem, vajon igazolja-e hírnevét: kíváncsian, rideg és szigorú érzések közepette, de fokozott érdeklődéssel várakoztam. A művésznő, gondoltam, olyan tanulmányul szolgál, aminőben még sohasem volt részem: nagy és ismeretlen planéta volt számomra. Csak azt nem tudtam még, vajon hogy jelenik meg előttem? Felkelésére vártam.

Felkelése a decemberi este kilenc órájára esett. Láttam közeledését az égbolton. Eleinte csak halványan, bár állhatatosan ragyogott nagysága; de én megéreztem: ez a csillag máris megindult útján az ítélet napja felé. Közelről nézve káosz volt - üres, félig elemésztett: egy égitest, mely elpusztult vagy pusztulófélben van - félig láva, félig tündöklés.

Hallottam olyan megjegyzést erre a színésznőre, hogy csúnya; csontos, harsány, zord jelenséget vártam tehát... nagy, szögletes, kiaszott teremtést. Akit magam előtt láttam, a királyi Vásti árnyéka volt: királyné, aki valaha ragyogott, akár a nap, de most sápadt, akár az alkonyat, és elenyészett, mint viasz a tűzben.

Egy ideig - mégpedig elég hosszú ideig - úgy véltem, ő is csak egy nő, bár egészen egyedülálló jelenség, aki fenségesen és kecsesen mozog a nézőközönség szeme előtt. Lassanként rájöttem, hogy ez tévedés. Uram bocsá'! Megállapítottam, hogy van benne valami, ami sem nőre, sem férfira nem vall: ördög ül a szemében. E gonosz hatalmak hajszolták végig a tragédián, ők irányították esendő erőit... mert törékeny teremtés volt; és amint emelkedett a cselekmény s mélyült a bonyodalom, egész valóját pokolbeli szenvedélyekkel rázták meg! Egyenes, gőgös homlokára felírták ezt a szót: POKOL. Hangját a gyötrelem hangjegyeivel színezték, királynői arcát démoni maszkká torzították, s előttünk állt, mint a gyűlölet, a gyilkosság és az őrület megtestesítője.

Csodálatos látvány volt: fenséges kinyilatkoztatás.

Ocsmány, szörnyű, erkölcstelen jelenség.

Ha fegyveresek tódulnak a színre, és vértől borítva haldokolnak az aréna fövenyén; vagy a bika, mikor felhasítja szarvával a ló hasát: jámborabb látvány a közönségnek, szelídebb élvezet az ember igényének, mint Vásti, akit hét ördög tépdes, ezerszer megsebesített vijjongó ördögök, de kitartanak és ellenállnak az ördögűzésnek.

A színpad császárnője gyötrődik; de ott áll a közönség előtt, nem enged, nem tűr, nem is szenved: ott áll állandó küzdelemben, az ellenállásba meredve. Ott állt, nem rendes öltözékben, hanem halvány, antik lepelbe burkolva, kimagasodva, szabályosan, akár egy szobor. A háttér, a környezet, a padlózat, a legmélyebb bíborszín, és kiemeli alabástromfehér alakját... vagy mint az ezüst: de mondjuk ki, inkább olyan, mint a Halál.

Hol van most a Kleopátra festője? Jól tenné, ha idejönne, leülne, és tanulmányozná ezt a merőben más jelenséget. Keresse benne az erős izomzatot, a hústömeget, a vérmességet, a jól táplált testet, melyet annyira imád: ám jöjjenek materialisták, ezt rajzolják meg, ezt nézzék meg.

Az imént azt mondtam, nem állt ellen fájdalmának. Nem így van; annyira erőtlen kifejezés ez, hogy szinte hazug. Ami fájdalmas volt, azon nyomban Vásti testévé vált: úgy tekint e szenvedésre, mint amivel szembeszállhat, legyőzheti, ízekre szaggathatja. Lám, testtelen, anyagtalan önmaga is; absztrakciókkal vívta meg küzdelmét. A csapásokkal anyatigrisként szállt szembe;

széttépte ellenségeit, fetrengő iszonyatba hajszolta őket. A szenvedés az ő számára nem gyökerezett jóságban; a könnyek nem a bölcsesség gyümölcsét öntözték, a betegségre, a halálra lázadó szemmel tekintett. Lehetséges, hogy gonosz volt, de egyben erős is: és ereje legyőzte a Szépséget, leigázta a Bájt, mindkettőt oldalához láncolta, felülmúlhatatlan hűségben foglyul ejtette őket, s éppannyira engedelmesek lettek, mint amennyire hívek. Még a legnagyobb eksztázisban is minden mozdulata királyi volt, fenséges, nemes. Haja lazán röpködött a csata viharában, de még mindig úgy övezte fejét, mint angyalét a glória. Az elesettségben, számkivetettségben is az Égre emlékezett, mellyel szembeszáll. Égi fény követte száműzetésbe, és feltárta elérhetetlen távlatait.

Ha egy Kleopátrát vagy más tunya hústömeget állítottak volna akadályként útjába, átdöfte volna a petyhüdt testet, mint ahogy Saladin szablyája hatolt a pehelypárnába. Keltsük fel halottaiból Paul Peter Rubenst, szálljon ki szemfedője alól, hívjuk ide, és gyűjtsük köréje testes nőalakjai seregét: ugyanaz a mágushatalom, vagy prófétavarázs, mely hajdan oly hatalmassá tette Mózes gyönge botját, most egy fúvással megindított, újból összeforrasztott volna egy varázs kettéválasztotta tengert, s ama tunya sokaságot elborította volna a lerogyó tengerfalak lavinája.

Mondották, hogy Vásti nem jó; magam is megjegyeztem már, hogy nem is látszott annak: szellem volt ő, a Tophet egyik szelleme. Nos, ha ennyi nemtelen erő felfelé törhet az alvilágból, nem lehetséges-e, hogy egy napon odafentről még erősebb szent és nemes indítóerő száll le mihozzánk?

Mit gondolt vajon Graham doktor erről a lényről?

Már hosszú ideje meg is feledkeztem róla, hogy viselkedését figyeljem, vagy véleményét megkérdezzem. Egy lángelme mágneses ereje vonzotta szívemet magához; a napraforgó dél felől egy vakító fény irányába fordította tányérját; nem a nap, hanem száguldó vörös üstökös szórta felém a látást, az érzékelés perzselő, erős fényét. Láttam én már azelőtt is színészi teljesítményt, de ehhez foghatót soha: soha ilyet, ami elképesztette a reményt, és elaltatta a vágyat, túlszárnyalta a sugallatot, elhalványította a képzeletet; nem csupán azzal a gondolattal izgatta a képzeletet, mit lehetne tenni, hanem lázba is hozta az idegeket, amiért ez nem történt meg. Olyan erőt árult el, mint télen a megáradt folyó, mely mennydörögve zúdul le, mint a vízesés, falevélként ragadja magával a lelket, sebes és fagyos zuhogásában.

Fanshawe kisasszony szokásos érett ítéletével kijelentette, hogy Bretton doktor komoly és lelkes férfi, túlságosan megfontolt és érzékeny. Én sohasem láttam őt ilyennek: efféle hibákat nem írtam rovására. Természetes magatartása nem volt elgondolkozó, természetes hangulata nem volt érzelgős; érzékenyen reagált mindenre, mint a fodrozódó víz, de szintúgy, mint a víz, érzéketlen is volt. Olyan volt, mint a víz, melyet megindít a szellő és a napfény - de nem sérti meg a fém, nem gyújtja fel a tűz.

John doktor tudott gondolkozni, méghozzá helyesen, de inkább a tettek, mint a gondolatok embere volt. Tudott érezni, méghozzá erőteljesen, a maga módján, de az áradozásnak szívében nem volt húrja: vidám, lágy, szelíd behatásokra szeme és szája vidám, lágy, szelíd választ adott, s ezt látni olyan jó volt, mint rózsát vagy ezüstöt, gyöngyöt vagy bíbort, vagy nyári bárányfelhőt. Mert ami vad, heves, vészhozó, váratlan és lángoló, mint a vihar, azzal nem érzett együtt, és nem vállalt vele közösséget. Mikor időt szakítottam, és reá tekintettem, mulattatott, mert azt állapíthattam meg, hogy a baljós királynői Vástit nem elragadtatással vagy ámulattal, nem is megvetéssel szemléli, hanem mindössze mélységes kíváncsisággal. Vásti halálos gyötrődése nem okozott neki fájdalmat, jajkiáltásnál is megrázóbb vad nyöszörgése alig indította meg; őrjöngése kis ellenérzést váltott ki belőle, de nem fokozódott

iszonyatig. Ó, hűvös ifjú brit! Angol hazájának sápadt sziklái nem tekintenek le nyugodtabban a Csatorna dagályára, mint ahogy ő szemlélte azon az estén a püthiai indulatokat.

Arcára tekintettem, s nagyon szerettem volna tudni pontosan, hogy vélekedik, s végül is feltettem neki egy kérdést, hogy megnyilatkozásra bírjam. Hangom hallatára mintha álomból ébredt volna; mert elgondolkozott, eredetien a maga módján és nagyon mélyen.

- Hogy tetszik Vásti? - érdeklődtem.

- Hm-m-m - volt az alig artikulált, de kifejező válasz; aztán rendkívül különös mosoly fakadt a szája körül: kritikus, sőt valósággal érzéketlen mosoly! Azt hiszem, efféle természetek iránt nem volt benne részvét, iránt valóban érzéketlen volt. Néhány tömör mondatban közölte velem véleményét és érzéseit a művésznőről: mint nőt ítélte meg és nem mint művészt. Megbélyegző ítélet volt.

Életem könyvébe ez az este nem fehér, hanem vérvörös keresztet vésett. De még nem jutottam a végére, más feljegyeznivalók is következtek, melyek kitörölhetetlen tintával írták be betűiket.

Éjféltájban történt: a tragédia mélypontjára jutott, a haláljelenethez; mindenki visszafojtotta lélegzetét, még Graham is ajkát harapdálta, összevonta szemöldökét, mozdulatlanul és megindultan ült a helyén... halálos csönd ülte meg a színházat, minden tekintet egyetlen pontra szegeződött, minden fül feszülten figyelt... Semmit sem lehetett látni, csak a székre hanyatló fehér alakot, végső összecsapásban gyűlölt, láthatóan győzedelmes ellenségével... semmit sem lehetett hallani, csak zihálását, utolsó lélegzetéig lázadó lihegését; s ekkor úgy látszott, fékezhetetlen akarat hajtja a veszendő halandó testet, harcra kényszeríti enyészettel és halállal, harcol minden térvesztésért, drágán ad minden csepp vért, ellenáll minden idegszálával, látni akar, hallani, lélegzeni, túl azon a percen, amikor a halál minden érzéknek és minden lénynek azt nem mondja:

- Eddig, és nem tovább!

Abban a pillanatban vészterhes mozgolódás támadt... rohanó léptek, kusza hangok.

- Mi történt? - kérdezgették a zsúfolt házban. Láng, füst és égés szaga volt a válasz.

- Tűz! - hangzott a kiáltás az erkélyről. - Tűz! - ismételte, visszhangozta, kiáltotta mindenki: és akkor gyorsabban, semhogy toll rögzíthetné, kitört a pánik, a lökdösődés, a tolongás... elszabadult a vak, önző, kegyetlen káosz.

És John doktor? Olvasóm, most is magam előtt látom, nyugodt, bátor és szívélyes higgadt tekintetét.

- Lucy, nyugodtan a helyén marad, azt tudom - mondta, és reám nézett ugyanazzal a józan kedvességgel, ugyanazzal az állhatatossággal, mint ahogy annyiszor láttam, mellette ülve, anyja kandallójának biztonságos békességében. Ilyen ünnepélyes felszólításra, azt hiszem, nyugodtan ülve maradtam volna a helyéből kilendülő sziklafal tövében is: de valóban ösztönöm abban a pillanatban csakugyan azt súgta, hogy nyugodtan maradjak ülve, és még ha az életembe kerül, akkor sem mozdultam volna meg, nehogy bajt okozzak neki, szembeszálljak akaratával, vagy magamra vonjam a figyelmét. A földszint első soraiban ültünk, és néhány percig szörnyű, kíméletlen tolongásba kerültünk.

- Milyen rémültek a nők - mondta -, de ha a férfiak higgadtabbak lennének, fenn lehetne tartani a rendet. Borzasztó jelenet ez: e pillanatban vagy ötven önző frátert látok, akiket, ha a közelükbe kerülnék, lelkiismeret-furdalás nélkül leütnék. Sőt látom, hogy a nők bátrabban viselkednek, mint sok férfi. Ott van egy... ó, jóságos Isten!

Míg Graham beszélt, egy fiatal leányt, aki nagyon higgadtan kapaszkodott egy úr karjába előttünk, hirtelen kiragadtak védelmezője karjából, és a tömeg lába alá sodorták. Eltűnése alig két másodpercig tartott. Graham előrerohant; ő és az úr, egy erőteljes, bár meglett ősz férfi, egyesült erővel visszaszorították a tömeget. A lány feje és hosszú haja Graham vállára omlott: öntudatlannak látszott.

- Bízza rám, orvos vagyok - mondta John doktor.

- Ha nincs hölgytársaságban, önre bízom - felelt az úr. - Tartsa, s én majd utat török: ki kell jutnunk vele a szabad levegőre.

- Van velem egy hölgy - felelt Graham -, de ő nem fog hátráltatni bennünket, és nem lesz terhünkre.

Szemével intett nekem, mert elválasztottak bennünket egymástól. Elszántan, hogy odaférkőzöm hozzá, áttörtem az élő válaszfalat, vagy átcsúsztam egy-egy nyílásán, ahol másképp nem boldogultam.

- Kapaszkodjon belém, és ne eresszen el - mondta, én pedig engedelmeskedtem.

Mint úttörő erősnek és ügyesnek bizonyult; utat nyitott előttünk a sűrű tömegben, mintha csak sövényt hárítana el; türelemmel és erőfeszítéssel áttörte a hús- és vér-sziklafalat, mert tömör volt, forró és fojtó... végül is kijuttatott bennünket az üde, sőt borzongató éjszakába.

- Ön angol? - kérdezte, és Bretton doktor felé fordult, amikor kiértünk az utcára.

- Angol vagyok. Honfitársammal beszélek? - viszonozta kérdését.

- Úgy van. Legyen szíves, várjon még két percig, míg megtalálom a kocsimat.

- Papa, nem sérültem meg - szólalt meg egy kislányos hang -, papával vagyok?

- Baráttal van, s édesapja itt tartózkodik a közelben.

- Mondja meg neki, hogy nem sérültem meg, csak éppen egy kicsit a vállamon. Jaj, a vállam! Rátapostak.

- Valószínűleg ficam - mondta halkan az orvos -, reméljük, nincs súlyosabb sérülés. Lucy, segítsen egy pillanatra.

Segédkeztem, míg jobban elhelyezte szenvedő terhét. A leány elfojtott egy jajkiáltást, és nyugodtan, türelmesen feküdt Graham karjában.

- Olyan könnyű - mondta Graham -, akár egy gyermek! - És fülembe súgta a kérdést: - Gyermek ez, Lucy? Hány éves lehet?

- Nem vagyok gyermek... Tizenhét éves vagyok - felelt a beteg higgadtan és méltósággal. Utána pedig sürgette: - Szóljon papának, hogy jöjjön már, kezdek nyugtalankodni.

A hintó előállt, a lány apja megszabadította terhétől Grahamet, de amíg a beteg egyik karból a másikba került, a mozgás nagy fájdalmat okozott neki, és ismét feljajdult.

- Ó, drágám! - csillapította szelíden apja, majd Grahamhez fordult: - Azt mondotta, uram, hogy orvos?

- Az vagyok, Bretton doktor, La Terrasse-ból.

- Helyes. Beszállna hozzánk a kocsiba?

- Itt az én kocsim is: megkeresem, és követem.

- Legyen szíves jöjjön utánunk. - És közölte a címét: Hôtel Crécy, a Rue Crécyn.

Követtük őket, sebesen elhajtott a kocsi; Graham és én hallgatagon álltunk egymás mellett. Kalandos élmény volt.

Kis időt vesztettünk, míg megtaláltuk hintónkat, és talán tíz perccel később értünk a hotel elé, mint ismeretlen ismerőseink. Külföldi nagy szálloda volt, nem fogadó, lakosztályok... tágas, tekintélyes oszlopsor, hatalmas ívvel a kapu fölött, mely boltozatos, szögletes előcsarnokba vezetett.

Kiszálltunk, és felmentünk a széles, díszes lépcsőn, s megálltunk a második emelet kettes szám előtt; az első emeleten, tudom is én, milyen *prince Russe*[164] lakóhelye volt, amint azt Graham közölte velem. A belső ajtónál becsöngettünk, ajtót nyitottak, és nagyon szépen berendezett lakosztályba léptünk. Libériás inas jelentett be bennünket, beléptünk a szalonba, melynek angol kandallójában nyílt tűz lobogott, a falakon külföldi tükrök csillogtak. A kandalló közelében többen tartózkodtak: egy törékeny alak ült egy mély karosszékben, egy-két nő foglalatoskodott körülötte, és egy deres, ősz úriember aggódva szemlélte őket.

- Hol van Harriet? Szeretném, ha Harriet idejönne hozzám - szólalt meg bágyadtan egy kislányos hang.

- Hol van Hurstné? - kérdezte türelmetlenül és kissé szigorúan az úr az inastól, aki bevezetett bennünket.

- Sajnálatomra, uram, elhagyta a várost; az ifjú úrnő szabadságot adott neki holnapig.

- Igaz... úgy van, szabadságot adtam, elment. A testvérét látogatja meg, azt mondtam, elmehet, most már emlékszem - szólt közbe a fiatal hölgy. - Csakhogy sajnos, Manon és Louison egy szót sem értenek abból, amit mondok, és fájdalmat okoznak nekem, bármennyire nem akarják is.

John doktor és az ősz úr most kölcsönösen üdvözölték egymást, és míg ők néhány percig tanácskoztak, odaléptem a karosszékhez, megértettem, mit kíván a gyönge és elesett fiatal lány, és megtettem.

Még ezzel foglalatoskodtam, mikor odalépett Graham. A sebészetben sem volt kevésbé képzett, mint a belgyógyászatban, és a vizsgálat után megállapította, hogy az eset gyógyításához kezelésén kívül más beavatkozás nem szükséges. Elrendelte, hogy vigyék fel a leányt a szobájába, s a fülembe súgta:

- Menjen velük, Lucy, úgy látom, ostoba nőszemélyek. Irányítsa őket, és akkor megkíméljük a fájdalomtól. Csak nagyon óvatosan szabad hozzányúlni.

A szobát halványkék kárpitozás árnyékolta be, lenge függönyök és muszlinfodrok övezték; az ágy mintha hó és ködfelhő lenne... lágy volt és lenge. Félreállítottam a két nőt, úrnőjüket magam vetkeztettem le, elhárítva jóindulatú, de ügyetlen segítségüket. Nem voltam elég higgadt lelkiállapotban ahhoz, hogy megfelelő pontossággal megfigyeljem a levetett ruhadarabok minden részletét, csak általános benyomásom maradt a finomságról, ízlésről és a tökéletes ápoltságról. Mikor később ismét átgondoltam a történteket, az itt látottakat összehasonlítottam magamban Ginevra Fanshawe kisasszony ellentétes képet nyújtó holmijával.

A leány kis termetű, törékeny teremtés volt, de tökéletes alkatú. Félresimítottam dús, de finom szálú haját, mely lágy volt, csillogó és tökéletesen ápolt, és most már jobban megfigyelhettem a sápadt, megviselt, de rendkívül nemes, fiatal arcot. Homloka gyengéd vonalú és tiszta volt; szemöldöke finom, de határozott, halántéka felé szinte csak a nyoma volt látható. Szeme a

[164] Orosz herceg.

természetnek valóságos gazdag adománya - nagyszerű, tökéletes, mély tekintetű: uralkodott az alárendelt arcvonásokon - nyilvánvalóan máskor és más körülmények között sok mindent fejez ki, jelenleg azonban bágyadt volt és szenvedő. Bőre hibátlan volt, nyaka és keze finoman erezett, akár a virágszirom. A gőg leheletnyi jégrétege borította finom külsejét; ajkán felfedeztem egy görbületet, nem tudom, hogy nem volt-e rejtett vagy öntudatlan, de ha akkor látom meg először, mikor a leány egészséges, bizonyára kellemetlenül lep meg, s megállapítom, hogy a kis hölgy teljesen hibás képet alkot az életről és a maga fontosságáról.

Viselkedése az orvosi kezelés alatt eleinte mosolyra fakasztott. Nem volt gyerekes - egészben véve inkább türelmesnek és fegyelmezettnek mondhatnám -, egyszer-kétszer azonban mégis nyersen és élesen szólt rá az orvosra, hogy fájdalmat okoz neki, s hogy igyekezzék kevésbé kínozni. Nagy szeme úgy tapadt Graham arcára, mint egy szép, bámuló gyerek ünnepélyes tekintete. Nem tudom, vajon Graham megérezte-e ezt a vizsgálódást: ha észrevette, ügyelt rá, hogy ne riassza el holmi visszautasító tekintettel. Úgy vélem, tökéletes gonddal és gyöngédséggel végezte munkáját, és megkímélte a fájdalomtól, amennyire tudta, a leány pedig a következő szavakkal adta meg az elismerést:

- Köszönöm, doktor, és jó éjszakát - mondta hálásan, de megismételte az előbbi komoly szemlélődő pillantást. Elmélyültségét és komolyságát rendkívül különösnek találtam.

Úgy látszik, nem volt komoly a sérülése: apja olyan megkönnyebbült mosollyal fogadta a közlést, melytől bennem valósággal baráti érzés támadt irányában... boldog volt és hálás. Őszintén kifejezte Grahamnek köszönetét és lekötelezettségét, ahogyan csak angol férfi képes ahhoz fordulni, aki szolgálatot tett neki, de mégis idegen; arra kérte, hogy másnap ismét látogassa meg.

- Papa - szólalt meg egy hang az elfüggönyözött ágyról -, köszönd meg a hölgynek is, itt van még?

Mosolyogva húztam félre a függönyt, és benéztem hozzá. Most már összehasonlíthatatlanul jobb helyzetben feküdt; szép volt, de sápadt. Arca rendkívül finom vonású, és bár első pillantásra kevélynek látszott, azt hiszem, megszokás révén lágynak bizonyulna.

- Őszinte köszönetet mondok a hölgynek is - fordult hozzám az apa. - Tudom, nagyon jó volt a gyermekemhez. Azt hiszem, nem is merjük majd megmondani Hurstnének, hogy valaki helytállt helyette; szégyellné, meg féltékenykedne is.

Ezek után rendkívül barátságosan búcsúztunk el egymástól - vendégszeretően marasztaltak bennünket frissítőkre, de mivel nagyon későre járt az idő, elhárítottuk, s eltávoztunk az Hôtel Crécyből.

Egy órával később ismét elhaladtunk a színház előtt, minden csöndes volt, és sötétbe borult: a jajgató, rohanó tömeg szétszóródott, és hazatért... a lámpákat éppúgy, mint a keletkezett tüzet, kioltották és elfeledték. Másnap reggel az újságok megírták, hogy csak egy függönyre esett szikra, és a tüzet egy pillanat alatt elfojtották.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET

De Bassompierre úr

Azokkal, akik visszavonultságban, intézetben vagy egyéb falak közé zárt és őrzött lakóhelyen élnek, gyakran megesik, hogy hosszabb-rövidebb időre hirtelen kiesnek szabadabb világban élő barátaik emlékezetéből. Talán megmagyarázhatatlan, hogy közvetlenül a szokatlanul gyakori találkozásokat követően - a meglehetősen izgalmas, apró körülmények halmozódása után, melynek természetes következménye inkább az érintkezés sűrítése, mint felfüggesztése lehetne - bekövetkezik egy hallgatag szünet, szótlan csend, hosszú sivár feledés. Töretlen ez a sivárság: teljes és egyben érthetetlen. A valaha gyakori híradás és levél elmarad; az addig ismétlődő látogatást hiába várjuk: nem érkezik sem könyv, sem újság, sem egyéb jele a megemlékezésnek.

E kihagyásoknak mindig van jól megalapozott oka, csak ismerné őket a remete. Míg cellájában tesped, a többiek, akikkel azelőtt kapcsolatot tartott, a külvilágban az élet csúcspontja felé törnek. Az üres idő oly lassan vánszorog, hogy az órák is állni látszanak, mintha malomkő súlya nehezítené el a szárnyatlan idő lábát... ugyanez az idő talán eseményekkel zsúfolva, zihálva fut barátai számára.

A remete - feltéve, hogy értelmes remete - magába fojtja gondolatait, s e belső tél néhány hetére elrejti érzelmeit. Tudja, hogy a Sors időlegesen a mormota szerepét szánta neki, s mindjárt megnyugszik; kis gombolyaggá húzza össze magát az élet falának üregében, nyugodtan várja a szélvihart, mely besodorja, elzárja és jégbe burkolja az évszak tartamára.

Így szól magában: „Jól van ez így; így kell lennie, ha egyszer így van." És egy napon megnyílik talán jégsírja, visszatér a tavasz enyhesége, őt is újra éri a nap és a déli szél melege; rügyeznek a bokrok, fütyörésznek a madarak, minden felszabadító ének boldog feltámadásra szólítja. *Lehetséges*, hogy így lesz, de talán mégsem: a fagy szívéig hatolhat, megtörténhet, hogy nem enged fel soha; eljő a tavasz, és egy varjú vagy szarka a falból csupán a mormota csontjait kotorja elő. Nos, ha így történik, akkor így kell lennie: kezdettől fogva tudhatta, hogy halandó, s eljő a nap, amikor ő is megindul minden hús és vér útján. Korán éppoly jókor lesz, mint későn.

Az eseményekkel zsúfolt színházi este után olyan sivár hét hét következett számomra, akár hét üres papírlap: egyetlen szó írás nem volt rajtuk; sem látogatás, sem semmi jel.

Ennek az időszaknak közepe táján képzelődni kezdtem, hogy valami baj érhette barátaimat La Terrasse-ban. Az űr közepe a magányos ember számára mindig a legkritikusabb időpont: idegei belesajdulnak a hosszú várakozás feszültségébe: az eddig elhessegetett kétségek felhővé tornyosulnak, reá nehezednek, bosszúszomjasan szívják el életerejét. Az éjszaka is barátságtalanná válik, az álom nem fér meg természetével; különös viaskodásban hányódik fekvőhelyén. A rossz álmok, az iszonyat, a balsejtelem, a teljes elhagyatottság vakrémülete száguld a fejében, szövetséget köt ellene. Szegény nyomorult! Mindent elkövet, hogy mindezt elviselje, de mégiscsak szánalmas, sápadt, esendő, bármit tesz is ellene.

A hetedik hosszú hét során már beláttam, amit az elmúlt hat folyamán féltékenyen kizártam... arra a meggyőződésre jutottam, hogy az efféle űr elkerülhetetlen: a körülmények következménye, a sors rendelése, életem osztályrésze és mindenekfelett olyan fény, melynek eredetéről sosem szabad kérdezősködni, melynek fájdalmas bekövetkezésekor nem szabad zokszót ejteni. Természetesen nem is kárhoztattam magam, amiért szenvedek: megköszönöm Istennek, hogy mélyebb igazságérzetet adott nekem, semhogy az ostoba önvád túlzásába essem; ami

pedig mások kárhoztatását illeti a hallgatás miatt, higgadtságomban nagyon jól tudtam, nem hibásak, és szívem mélyén ezt el is ismertem. Mégis keserves volt tovább járnom nehéz utamon, és jobb napokra vágyakoztam.

Többféle kiutat kerestem, hogy fönntartsam és kitöltsem létezésemet: belekezdtem egy rendkívül bonyolult csipkemunkába, keményen tanultam németül, rendszeresen olvastam a könyvtár legszárazabb és legnehezebb köteteit; minden erőfeszítésemben vasakaratú voltam, amennyire csak kitelt tőlem. Elkövettem ebben valami hibát? Bizonyára. Azt tudom csak, hogy az eredmény csak annyi volt, mintha vizet hordanék a tengerbe, mintha sós vizet innék, hogy csillapítsam szomjúságomat.

Szenvedéseim órája a pihenés időszaka volt. Szerencsétlenségemre nagyon jól tudtam ezt, s hiába igyekeztem becsapni magam; félve féltem az emésztő várakozást; a beteges elmerülést a csalódásba, mely mindennap megelőzte és követte a jól ismert csengetést. A gyéren táplált, mindig az éhség küszöbén vergődő, ketrecben tartott állatok várhatják, azt hiszem, oly keservesen az eleséget, amint én vártam egy levelet. Ó!... hadd szóljak őszintén és vessem el a hamis nyugalom hangját, melyet tovább már nem tudok színlelni, ami végképp elnyüvi a természet állhatatosságát... e hét hét során keserves félelmet, különös belső megpróbáltatást és szenvedést álltam ki, nyomorúságosan csalódtam reményeimben, elviselhetetlenül gyötört a kétségbeesés. Márpedig a kétségbeesés annyira megközelített néha, hogy arcomon éreztem leheletét. Úgy éreztem, mintha baljós fuvallat vagy sóhajtás hatolna belém, megakasztaná szívem verését, és kimondhatatlan nyomással nehezedne rám. A levél, a hőn szeretett levél csak nem jött meg; pedig az lett volna minden édessége életemnek, arra vártam.

A túlfeszített vágyakozásban az volt a vigaszom, hogy vissza-visszatértem a kazettában őrzött kis csomaghoz... az öt levélhez. Mily tüneményesnek láttam most azt a hónapot, melynek egén öt ilyen csillag ragyogott! Mindig éjszaka kerestem fel őket, és mivel nem mertem minden este gyertyát kérni a konyhában, vettem magamnak viaszgyertyát és gyufát, és a tanulóóra alatt belopóztam a hálóterembe, és élveztem kenyérdarabkámat a Barmakidák asztaláról. Nem táplált: senyvedtem rajta, s úgy lefogytam, akár az árnyék: pedig egyébként nem voltam beteg.

Késő estig olvastam, és éreztem, elhagy az erőm... mert a levelek a folytonos olvasásban elvesztették éltető erejüket és jelentőségüket: aranyam elfakult, elsorvadt szemem előtt, bánkódtam a kiábránduláson... és egyszer csak szapora léptek neszét hallottam közeledni a lépcsőn. Felismertem Ginevra Fanshawe lépteit: a városban töltötte a délutánt, ott ebédelt; most tért vissza, és sálját, holmiját akarja helyére tenni a szekrényben.

Ő volt: belépett vidám selyemruhába öltözve, sálja leomlott válláról, fürtjei kibomlottak a nedves estében, súlyosan és hanyagul hulltak nyakára. Alig maradt időm, hogy kincseimet visszazárjam a kazettába, s máris oldalamnál termett: úgy látszott, hangulata nem volt a legkitűnőbb.

- Micsoda ostoba estém volt: micsoda ostoba emberek - kezdte.

- Kik? Cholmondeley asszony? Úgy tudom, eddig mindig elbűvölőnek tartotta a házát.

- Nem Cholmondeley-éknél voltam.

- Tessék! Már megint új ismeretségre tett szert?

- Nagybátyám, De Bassompierre érkezett meg.

- Nagybátyja, De Bassompierre! És ennek nem örül?... Úgy tudom, ő a kedvence.

- Tévedett: elviselhetetlen ember. Ki nem állhatom.

- Mert külföldi? Vagy van egyéb nyomós oka is?

- Dehogyis külföldi. Csak az Isten tudja, hogy mennyire angol; három-négy évvel ezelőtt a neve is angol volt, csak az anyja volt külföldi, De Bassompierre, és mivel az anyja családjának több tagja meghalt, és reá hagyták birtokukat, címüket és nevüket: így lett belőle a mostani nagy ember.

- És emiatt nem állhatja?

- Nem mondtam még, hogy mama hogy beszél róla? Nem édes nagybátyám, csak mama testvérét vette feleségül. Mama utálja; azt állítja, sírba vitte Ginevra nagynénémet szívtelenségével: olyan, mint egy medve. Micsoda nyomasztó este! - majd így folytatta: - Soha többé nem megyek hozzá abba a nagy szállodába. Képzelje csak el, bemegyek egy szobába egyedül, aztán előjön egy ötvenéves nagy darab ember, és néhány percnyi beszélgetés után egyszerűen hátat fordít nekem, s kimegy a szobából. Miféle különös modor! Merem állítani, mardosta a lelkiismeret, mert otthon mindenki azt mondja, szakasztott hasonmása vagyok Ginevra nagynénémnek. Mama gyakran hajtogatja, hogy a hasonlóság szinte nevetséges.

- Nem volt más látogató, egyedül volt ott?

- Egyedül? Látogatónak igen, de ott volt a kisasszonyka, az unokatestvérem: elkényeztetett, agyonbabusgatott kis teremtés.

- De Bassompierre úrnak leánya van?

- Persze, persze: ne gyötörjön a kérdéseivel. Jaj nekem! Ó, de fáradt vagyok.

Ásított. Minden teketória nélkül végigfeküdt az ágyamon, aztán hozzátette:

- Úgy látszik, a kis Mademoiselle-t majdnem lekvárrá lapították néhány héttel ezelőtt a nagy színházi tolongásban.

- Nohát ilyet! Egy nagy hotelban laknak, a Rue Crécyn?

- Pontosan, de honnan tudja?

- Ott voltam náluk.

- Ott volt? Nahát! Mostanában mindenhova eljár. Biztosan Bretton mama vitte oda. Mert ő és Aesculapius folytonosan ki-bejárnak De Bassompierre lakosztályába: úgy látszik, „fiam, John" vette gondjába a kisasszonykát balesete alkalmával... Baleset? Ugyan! Micsoda szenvelgés! Nem hiszem, hogy jobban megnyomorgatták, mint amennyire bőven megérdemelné a modora miatt. És most már valóságos közeli barátságban állnak: már olyasmit is hallottam, hogy „haj-hajdanán", meg más hasonlókat. Jaj, de ostobák voltak valamennyien!

- *Valamennyien!* Az imént azt mondta, hogy egyedüli látogató volt.

- Azt mondtam? Ez már így van, az ember érdemesnek sem tartja megjegyezni, hogy egy öregasszony is volt ott a fiával.

- A doktor és Brettonné is ott volt ma este De Bassompierre úrnál?

- Úgy, úgy! Életnagyságban; és a kisasszonyka adta a háziasszonyt. Micsoda öntelt bábu!

Fanshawe kisasszony fanyalogva és kedvetlenül kezdte feltárni az okokat, amiért most így elnyújtózik az ágyon. Kevesebb magasztalásban volt része, kevesebb hódolat nyilvánult meg iránta, vagy alig valami: az ingerlés hatástalan maradt, hiúsága halálos csapást szenvedett. Füstölgött és tajtékzott.

- De Bassompierre kisasszony teljesen meggyógyult? - kérdeztem.

- Semmi kétség, jól van, akár maga vagy én; de szenvelgő kis teremtés, és megjátssza a beteget, hogy orvosi kezelésben részesítsék... És látni kell az öreg nagyasszonyt, ahogy ajnározza, ahogy ágyban marasztalja, és „fiam, Johnt", amint eltiltja az izgalmaktól, és így tovább, és így tovább! Pfű! Az ilyen jelenettől felfordul az ember gyomra.

- Nem fordulna fel, ha a figyelem más személy felé irányulna: ha például maga foglalta volna el De Bassompierre kisasszony helyét.

- Ugyan! Utálom „fiam, Johnt".

- „Fiam, John"... Kit nevez hát így? Bretton doktort sohasem szólítja így az anyja.

- Kár! Így kellene. Mert egy pojáca, egy medve ez a John.

- Megsérti az igazságot, ha így beszél; és minthogy most már a türelmemnek is vége szakad, arra kérem, nyomban keljen fel az ágyamról, és tűnjön el a szobából.

- Ingerlékeny nőszemély! Az arcszíne, akár a pipacs. Kíváncsi vagyok, miért gurul ennyire dühbe *à l'endroit du gros Jean?*[165] „John Anderson, szívem John!"[166] Ó, e nagyra becsült név!

Reszkettem az izgalomtól, bár tisztára őrület lett volna, ha ennek átadom magam. Mert mi értelme van komolyan venni ezt a lenge tollpihét, ezt a tarka pillangót? Eloltottam a gyertyámat, bezártam íróasztalomat, és mivel ő nem volt hajlandó magamra hagyni, én hagytam faképnél. Jelentéktelen lény volt, most elviselhetetlenül fanyarrá vált.

Másnap csütörtök volt és fél szünnap. Túl voltunk a reggelin, és visszavonultam az első osztályba. Rettegtem, mert közelgett a szabad idő. Várakozón leültem, és magam elé meredtem, amint a kísértetlátó várja a jelenést. Semmi valószínűsége, hogy levelem érkezzék; mégsem tudtam kiverni a fejemből, bármennyire igyekeztem, hogy talán megtörténhet. Amint fogytak a percek, egyre mértéktelenebb félelem és nyugtalanság szállt meg. Téli nap volt, erős keleti szél fújt, és valami módon szövetségre léptem a széllel, járása szerint változtam, olyan állapot ez amelyet nem ismer és meg sem ért, aki egészséges. Az északi és a keleti szél keserves hatással volt rám, minden szenvedést felfokozott, minden bánatot elmélyített. A déli szél megnyugtatott, a nyugati néha fel is vidított: persze csak akkor, ha nem hordozták szárnyaikon a villámokat szóró felhők terhét, a hőség nyomasztó súlyát, mely minden energiát elfojt.

Keserves és sötét volt ez a januári nap. Emlékszem, hogy kiléptem a tanteremből, kalap nélkül futottam az úton, a kert végéig, ott őgyelegtem a száraz bokrok között, abban a keserves reménységben, hogy becsenget a postás, és innen nem hallhatom, és nem élem át azt az izgalmat, mely megsajogtatja az ideget, és a rögeszme kényszerével őröl és emészt, hogy szinte már elviselhetetlen. Addig őgyelegtem, hogy már attól féltem, ha tovább maradok, észreveszik távollétemet. Fejemre borítottam a kötényemet, rettegve fogtam be fülemet, hogy meg ne halljam a kínzó csengőszót, melyet az én számomra bizonyára sivár csend, nyomasztó üresség követ. Végre elszántam magam, hogy visszatérjek az első osztályba, ahova, mivel még nem volt kilenc óra, növendéknek nem szabad belépnie. Legelőször is fekete íróasztalomon egy hosszúkás, lapos, fehér folt tűnt a szemembe. Csakugyan hozott valamit a posta: és én nem hallottam. Rosine felkereste remetecellámat, és angyal módjára otthagyta látogatásának szívderítő jelét. Az a fehéren világító folt az asztalon csakugyan levél volt, igazi levél;

---

[165] Ha a kövér Jean kerül szóba?

[166] Burns híres versének címe és kezdő sora Szabó Lőrinc fordításában.

már több lépés távolságról is láttam, és mivel e földön csak egyetlen levélírót ismerek, csakis tőle származhat. Mégiscsak eszébe jutottam. A hála mélységes hulláma újraéledve járta át szívemet.

Közeledtem, föléje hajoltam, megnéztem a levelet, reszkető, de a bizonyosságnak beillő reménnyel, hogy az ismerős kézvonásokat látom. Az jutott azonban osztályrészemül, hogy éppen ellenkezőleg, abban a pillanatban ismeretlennek tűnő írást lássak... halvány női írást a határozott, férfias betűk helyett. Akkor azt gondoltam, a Sors túlságosan kegyetlen hozzám, és fennhangon mondottam: - Ez szörnyű!

De hamarosan leküzdöttem fájdalmamat. Az élet mégiscsak élet, akármilyen keserves is: szemünk és fülünk mégis szolgál bennünket, ha az élvezet elmarad is, ha a vigasz hangja végképp elcsendesedik.

Felbontottam a levelet: ezúttal nagyon is ismerősnek láttam az írást. Keltezése: La Terrasse. A következőképpen hangzott:

Kedves Lucy, eszembe jutott, hogy meg kell már kérdeznem, mit művelsz tulajdonképpen, immár egy hónapja vagy talán két hónapja is? Nem mintha azt gyanítanám, legkevésbé is nehezedre esne, hogy pontosan számot adj ténykedésedről... Úgy hiszem, éppoly elfoglalt és derűs voltál, akárcsak mi itt La Terrasse-ban. Ami Grahamet illeti, hivatásának köre napról napra növekszik: annyira keresett, annyira elfoglalt, hogy sokszor mondom neki, még a végén önteltté válik. Mint igazi jó anyához illik, mindent elkövetek, hogy visszaszorítsam: hízelgést bizony nem kap tőlem, mint magad is tudod. De azért, Lucy, mégiscsak remek fickó; anyai szívem táncol örömében, ha csak ránézek. Hajszolja magát egész nap, ötvenféle kedélyhullámzás megpróbáltatását állja ki, százféle szeszélyt fékez meg, némelykor keserves szenvedés szemtanúja - sőt talán, mint gyakran mondom is neki, néha maga is szenvedést okoz -, de este mégiscsak hazatér hozzám, olyan kedves, szerető hangulatban, hogy némelykor úgy érzem magam, mintha erkölcsi ellenpólusok között élnék. A mostani januári estéken akkor kel fel számomra a nap, mikor másoknak kezdődik az éjszaka.

Őt azonban rendben kell tartani, megróni, helyes útra téríteni, mert ezzel jó szolgálatot teszek neki; de a fiú annyira rugalmas, hogy ilyesmivel sohasem bántom meg komolyan. Mikor már azt hiszem, kihoztam a sodrából, egyszer csak eláraszt élcelődésével. Megtorlásként. De te ismered őt a hibáival együtt, és én együgyű vénasszony vagyok, hogy másról sem szól episztolám, csak róla.

Ami engem illet, látogatóm van, a régi brettoni ügyintézőnk, és azóta nyakig elmerülök az üzleti ügyekbe, annyira szeretném Grahamnek legalább egy részét visszaszerezni annak, amit apja hagyott rá. Ő mindig bosszúsan kinevet, ha erről van szó, és azt mondja, tapasztalhatom, mennyire el tudja látni saját magát és engem is, s nem érti, mi a csodát kívánhat az öreg hölgy, amit nem kaphatna meg; az égszínkék turbánra célozgat, és azzal vádol, hogy gyémántokra vágyom, libériás inasokra, nagy vendégfogadásokra, és én kívánom irányítani a divatot a villette-i angol körökben.

Ha már az égszínkék turbánról van szó, örültem volna, ha velünk vagy néhány nappal ezelőtt. Graham fáradtan jött haza; odaadtam a teáját, leült a karosszékembe, szokása szerint. Legnagyobb örömömre elaludt. (Tudod, mindig azzal bosszant engem, hogy elszunyókálok: engem, aki soha még véletlenül se hunyom le a szememet világos nappal.) Míg aludt, olyan nagyon jóképűnek láttam, Lucy: ki tehet róla, hogy ilyen bolondul büszke vagyok rá? Mutasd meg nekem a párját. Akármerre nézek, egész Villette-ben, nem találok hozzá foghatót. Nos, a fejembe vettem, hogy jól megtréfálom: elővettem az

égszínkék turbánt, rendkívül óvatosan nyúltam hozzá, sikerült homlokára húznom a díszes forgójával együtt. Szavamra mondom, cseppet sem állt rosszul neki; valóságos keleti kényúrnak látszott, noha világos bőrű. Ma már senki se mondhatja rá, hogy vörös a haja - igazi gesztenyeszín -, sötét, csillogó gesztenyeszín; aztán ráborítottam nagy kasmírkendőmet, és egy tökéletes ifjú bej vagy pasa volt előttem, olyan, hogy különb se kell.

Jó mulatság volt; de csak félannyira élveztem, mivel magam voltam: neked is látnod kellett volna!

Kellő időben aztán felébredt az uraság: a kandalló feletti tükörben hamarosan láthatta, mit műveltem vele. Képzelheted, hogy most állandó félelemben élek, rettegem a bosszúját.

De hogy rátérjek levelem lényegére: tudom, csütörtök fél szünnap a Rue Fossette-ben. Légy készen délután öt órakor, mert akkor pontosan ott lesz érted a kocsi, és kihoz La Terrasse-ba. Feltétlenül gyere: régi ismerősökkel találkozol majd. Isten veled, kedves, bölcs, komoly kis keresztlányom. Szeretettel

Louisa Bretton

Nos tehát, itt a levél, hogy helyrebillentsen! Még mindig szomorú voltam kissé, miután elolvastam, de azért sokkal nyugodtabb; nem éppen derűs talán, de mindenesetre megkönnyebbült. Legalább barátaim jól vannak és boldogok: semmiféle baleset nem érte Grahamet; betegség sem támadta meg édesanyját... hiszen ébren és álmomban régóta ettől rettegtem. Érzéseik irányomban ugyanolyanok, mint voltak. Mégis milyen különös volt hét hét után nézegetnem Brettonné levelét, és összehasonlítani azzal a hét héttel, amelyet én átéltem! Csakugyan milyen bölcs dolog, ha aki rendkívüli helyzetbe kerül, tartja a nyelvét, és nem kiáltja ki hebehurgyán, mennyire bántja ez a helyzet! A világ nagyon jól megérti azt a folyamatot, ahogy valaki elpusztul táplálékhiány miatt: de alig akad néhány, aki felfogja és követni tudja, hogyan őrülhet bele ember a magányosságba. Látják a pincebörtönéből kiásott, elevenen eltemetett foglyot, s azt mondják rá: mániákus vagy idióta!... Hogy mondták fel a szolgálatot érzékei és idegei? Először megfeszültek, kimondhatatlan izgalmat álltak ki, majd megbénultak, tespedésbe süllyedtek... De ez már túlságosan bonyolult kérdés ahhoz, hogy vizsgálgassák, és túlságosan elvont, sem hogy széles körben megérthetnék. Beszélj csak róla! Úgy jársz vele, mintha kiállnál bármelyik európai piactérre, és kikiáltanád azokat a sötét mondatokat ugyanazon a nyelven és ugyanolyan sötéten, ahogy Nabukadnezár, a megszállott császár közölte látomásait elképedt kaldeusaival. Távol, távol vannak a lelkek, melyek számára az ilyen téma nem rejtély... akik együttérzéssel fogják fel a szenvedéseket... csekély a számuk, és nehezen találunk rájuk. Soká lesz még, míg általánosan egyebet is hisznek, mint hogy csak a testi szenvedés és nélkülözés érdemel együttérzést, a többi puszta képzelődés. Amikor a világ sokkal ifjabb és egészségesebb volt, mint ma, a lelki megpróbáltatások még rejtélyesebbnek tűntek: talán Izraelben sem akadt több Saul, csak egyetlenegy... de mindenesetre volt mellette egy Dávid, aki megértette és csillapította.

A hideg délelőttre később, a nap folyamán, az orosz pusztaságok felől érkező fagyos áramlás következett: a hideg légtömeg ránehezedett a mérsékelt övezetre, és kemény fagy köszöntött be. A súlyos, hóval terhes szürkeség észak felől húzódva rátelepedett Európára. Délutánra beállt a havazás. Már attól féltem, nem jön a kocsi, oly vadul dühöngött a fehér vihar. De bízzuk csak keresztanyámra, ha egyszer vendéget hív, látni is akarja! Hat óra tájban kiemeltek a kocsiból a château szinte betemetett lépcsői előtt, és letettek La Terrasse kapujánál.

Átszaladtam az előcsarnokon, fel a lépcsőkön a szalonba, ahol rátaláltam Brettonnéra... Ő volt az, saját személyében, a megtestesült nyári napsugár. Ha még egyszer úgy át lettem volna fagyva, mint amennyire voltam, kedves csókja és szívélyes ölelése akkor is átmelegített volna. Már olyan hosszú ideje hozzászoktam a csupasz deszkapadlós szobákhoz, a fekete padokhoz, asztalokhoz, kályhákhoz, s ez a kék szalon most kettőzötten pompásnak tűnt. Már maga a karácsonyi hangulatot keltő tűz is egészen elkápráztatott vidám piros ragyogásával.

Keresztanyám egy darabig fogva tartotta kezemet, kedvesen beszélgetett velem, korholt, amiért lefogytam, mióta utoljára látott, aztán kijelentette, hogy a havas szél szétzilálta hajamat, és felküldött, hozzam rendbe magam, és tegyem le sálamat.

Ismét beléptem régi kis tengerzöld szobámba, ott is vidáman égett a tűz, lobogtak a gyertyák: a nagy tükör mellett kétoldalt egy-egy hosszú viaszgyertya. De a gyertyák közt a tükör előtt egy lényt pillantottam meg. Éppen öltözködött... légies, tündéri jelenség - kicsi, törékeny, fehér - téli szellem.

Bevallom, egy pillanatra Graham jutott eszembe és az érzékcsalódások. Bizalmatlanul aprólékosan szemléltem új látomásomat. Apró, bíborvörös pöttyös, fehér ruhát és piros övet viselt, haján valami vidám kis koszorú, mintha csillogó örökzöldből volna. Kísértet vagy sem, de semmiképp sem volt félelmetes, és közeledtem hozzá.

Hirtelen felém fordította hosszú pillájú, nagy szemét, és ragyogó pillantást vetett reám, aki rátörtem; pillája hosszú volt, sötét, és selymes körként övezte a szemgolyót.

- Ó, hát eljött! - szólalt meg halk, nyugodt hangon, és mosolygott hozzá, s érdeklődve nézett rám.

Most már megismertem. Aki egyszer látott ilyen finoman metszett arcot és ilyen törékeny arcvonásokat, lehetetlen, hogy fel ne ismerje.

- De Bassompierre kisasszony - mondtam fennhangon a nevét.

- Nem - felelte -, *magának* nem vagyok De Bassompierre kisasszony. - Nem kérdeztem, kicsoda hát, hanem várakoztam, mit mond ezután.

- Megváltozott, de mégis az maradt, aki volt - mondta, s közelebb lépett hozzám. - Nagyon jól emlékszem magára... tartására, haja színére, arca körvonalaira...

A kandallóhoz léptem, ő megállt velem szemben, és vizsgálódva nézett rám. Amint így szemlélődött, arca fokozatosan egyre több érzést és gondolatot fejezett ki, míg végül borússá lett tiszta tekintete.

- Szinte sírhatnék, ha oly messzire visszatekintek - mondta -, de ne gondolja, hogy szomorú vagyok vagy érzelgős. Ellenkezőleg, jókedvű vagyok, és örülök.

Érdeklődéssel néztem rá, de zavarban voltam, s nem tudtam, mit mondjak. Végül dadogni kezdtem:

- Azt hiszem, mi nem találkoztunk azelőtt, hacsak nem néhány hete azon az estén, amikor megsérült...

Mosolygott.

- Elfelejtette hát, hogy az ölében ültem, karjaiba vett, sőt még a párnáját is megosztotta velem? Valóban, nem emlékszik, amikor egy este elkényeztetett gyermekként, mert az voltam, sírva álltam meg az ágya mellett, és maga mellé fektetett? Nem emlékszik rá, hogyan vigasztalt és csillapított, mikor annyira szomorkodtam? Térjünk vissza Brettonba. Gondoljon Home úrra.

Végre mindent megértettem.

- A kis Polly!

- Az vagyok: Paulina Mary Home de Bassompierre.

Milyen változást hoz az idő! A kis Polly sápadt, törékeny arcvonásaiban, tündéri arányosságában, váltakozó arckifejezéseiben az érdekesség és a báj biztos ígéretét viselte magán. Paulina Mary csodaszéppé fejlődött, noha nem volt az a szépség, mely úgy hat ránk, mint a rózsa: gömbölyded, pirospozsgás, telt; nem olyan egyszerű rózsaszín és viaszos, mint szőke unokatestvére, Ginevra. Tizenhét életéve finom és gyöngéd bájjal ajándékozta meg, mely nemcsak arcbőrében rejlett, bár az hibátlan volt és tiszta; nem is arcvonásaiban, bár azok is nagyon finomak, sem tagjaiban, melyek tökéletes formájúak; hanem azt hiszem, leginkább a lélek belső sugárzásában. Ez nem volt holmi drága anyagból készült, áttetsző váza, hanem tiszta fényt árasztó lámpa, mely nem alszik ki, s nem bújik el az imádat elől: életet adó szűzi láng. Szépségéről szólva, nem akarok túlzott kifejezésekhez folyamodni: de valóban rendkívülinek és lenyűgözőnek láttam. Bár minden kicsi volt rajta, olyan volt, mint a fehér ibolya illata, s nemesebb, mint a legpompásabb kamélia... a legteljesebb dália, mely valaha pompázott.

- Ugye, emlékszik a Brettonban töltött régi időkre?

- Jobban - felelte -, talán sokkal jobban, mint maga. Aprólékos pontossággal emlékszem rá: nemcsak az időre, hanem az időszak minden napjára és a napok minden órájára.

- Azért több mindent mégis elfelejtett.

- Azt hiszem, nagyon keveset.

- Hevesen érző, csöpp kis teremtés volt akkor: bizonyára már régen elfeledte azokat a benyomásokat, melyek akkor, tíz évvel ezelőtt örömmel és bánattal, szeretettel és gyásszal töltötték el a lelkét.

- Azt hiszi talán, elfelejtettem, hogy akkor mint gyermek, kit szerettem és mennyire?

- Az élesség bizonyára elmosódott... az ok meg az érzelem hevessége... a mély benyomás bizonyára meglágyult vagy elmosódott.

- Nagyon is jól emlékszem azokra a napokra.

Valóban olyannak tűnt, mint aki jól emlékszik. Szemének tekintete olyan emberre vallott, aki tud emlékezni; olyanra, akinek gyermekkora nem foszlik szét, mint az álom, akinek ifjúsága nem tűnik el, akár a délibáb. Az ilyen ember nem könnyedén és összefüggéstelenül, részleteiben fogja fel az életet, nem úgy, hogy csat elsuhan fölötte az egyik évszak, amint átlép a másikba: megtart belőle és hozzátesz; gyakran kezdetétől fogva újra áttekinti, s így növeli összhangját és állhatatosságát, amint éveinek száma növekszik. Mégsem osztoztam teljesen abban a meggyőződésében, hogy valamennyi emlékképet, mely most feltolult bennem, ő is élénken fel tudja idézni magában. Erős érzelmei, játékai és torzsalkodása forrón szeretett játszótársával, gyermeki szívének türelmes, igaz odaadása, félelmei, finom tartózkodása, apró megpróbáltatásai és az elválás végső, heves fájdalma... mindezt felidéztem magamban, és hitetlenül ráztam a fejemet. Ő azonban erősködött.

- Az a hétéves gyermek ma is él a tizenhét esztendős leányban - mondotta.

- Akkor rendkívül rajongott Brettonért - jegyeztem meg szinte próbaképpen. Nyomban helyreigazított:

- Nem rajongtam rendkívül - mondta. - Szerettem: tiszteltem, és ma is azt teszem. Nagyon kevés változást veszek észre rajta.

- Alig változott - helyeseltem.

Néhány percig mindketten hallgattunk. Körülnézett a szobában, majd megszólalt:

- Több dolgot látok itt, ami Brettonból való. Emlékszem a tűpárnára és erre a tükörre.

Nyilván nem túlzott, mikor emlékezőtehetségéről szólt; legalábbis amennyire eddig láttam, nem.

- Egyszóval azt hiszi, megismerte volna Brettonnét? - folytattam.

- Pontosan emlékeztem rá; arcvonásaira, olajbarna arcbőrére és fekete hajára, magasságára járására, hangjára.

- Bretton doktorra természetesen - folytattam - ez nem vonatkozik, hiszen jelen voltam első találkozásukkor, és tudom, hogy idegennek vélte.

- Azon az első estén sok minden megzavart - felelte.

- Honnan ismertek aztán mégis egymásra, ő és az édesapja?

- Névkártyát cseréltek. A két név: Graham Bretton és Home de Bassompierre nyomán elkezdődött a kérdezősködés és magyarázkodás. Ez másnap történt; de én már előbb is sejtettem valamit.

- Hogyhogy sejtett valamit?

- Nos - mondta -, milyen különös dolog, mintha a legtöbb ember túl lassan érezné meg az igazságot... nem megértésről, hanem megérzésről beszélek. Mikor Bretton doktor néhányszor meglátogatott, leült mellém, és szólt hozzám... mikor megfigyeltem szemét és tekintetét, a kifejezést a szája körül, állának vonalát, fejtartását, egyszóval mindazt, amit megfigyelünk, ha valaki a közelünkbe kerül... hogyne keltette volna fel bennem Graham Bretton emlékét? Graham alacsonyabb volt, az arca lágyabb, a haja hosszabb és világosabb, nem volt olyan mély a hangja, inkább kissé lányos; de ő mégiscsak Graham, éppúgy, amint én a kis Polly vagyok, maga pedig Lucy Snowe.

Pontosan ezt gondoltam magam is, és csodálkoztam, hogy megegyeznek a gondolataink: vannak bizonyos dolgok, melyeket oly ritkán fedezünk fel embertársainkban, hogy szinte csodának tűnik, ha a véletlen így hozza magával.

- Maguk ketten Grahammel jó pajtások voltak.

- Emlékszik még erre? - kérdezte ő.

- Semmi kétség, ő is emlékszik rá - feleltem.

- Nem kérdeztem tőle: semmin sem csodálkoznék annyira, mint azon, ha valóban emlékeznék rá. Azt hiszem, ma is hajlamos a vidámságra és a könnyedségre.

- Azelőtt olyan volt? Ilyennek ismerte? Így él emlékezetében?

- Nem is tudok rá másként emlékezni. Némelykor szorgalmasan tanult, máskor vidám volt: de ha a könyveivel foglalatoskodott, vagy hajlandó volt játszani, sohasem gondolt másra, mint könyvekre vagy játékra; nem sokat törődött azzal, ki van ott, mikor olvas, vagy kivel szórakozik.

- De magához különösen vonzódott.

- Hozzám? Dehogy! Voltak más játszótársai... iskolás pajtásai. Nem sokat számítottam én neki, legfeljebb vasárnap: igen, vasárnapokon kedves volt hozzám. Emlékszem, hogy kézen fogva mentünk a St. Mary-székesegyházba, és segített nekem fellapozni az imakönyvemet. És milyen szelíd és nyugodt volt a vasárnap estéken! Túlságosan szelíd ahhoz képest, amilyen kevély, élénk fiú volt máskülönben. Megbocsátotta botladozó olvasásomat, s olyan nagyszerű volt, hogy mindig számíthatok rá, mert vasárnap estét sohasem töltött házon kívül. Mindig attól féltem, hogy elfogad valami meghívást, és magunkra hagy bennünket; de ezt sohasem tette meg, és úgy látszott, nem is óhajtja. Persze ez már sohasem tér vissza. Azt hiszem, ma már vasárnap este Bretton doktor mindig házon kívül vacsorázik...

- Gyerekek, gyertek le - szólított bennünket lentről Brettonné. Paulina még elidőzött volna, de én már szívesen lementem. Együtt indultunk lefelé.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET

A kis grófnő

Bármilyen derűs is volt keresztanyám természete, és bármennyire is igyekezett kedvünkért szórakoztatónak mutatkozni, aznap este nem volt igazi vidámság La Terrasse-ban mindaddig, míg a süvöltő téli estén meg nem hallottuk az érkezők félreismerhetetlen hangját. Mily gyakran megesik, hogy asszonyok és leányok ülnek a meghitt kandalló mellett, de szívük és képzeletük kénytelen megválni a kellemes környezettől, az éjszakába, sötét utakra kényszerül, szembeszáll viharral, állja a hófúvást, magányos kapuban, ajtófélfánál várakozik, dühöngő viharban figyel és fülel, hogy lássa vagy hallja apjának, fiának vagy férjének hazatérését.

Az apa és a fiú megérkezett a *château*-hoz: mert aznap este De Bassompierre gróf kísérte Bretton doktort. Nem tudom, hármunk közül ki hallotta meg először a lódobogást; a dühöngő hóvihar visszatartott bennünket, s nem futottunk le az előcsarnokba, hogy üdvözöljük a belépőket; de maguk is óva intettek bennünket a közeledéstől: fehérek voltak mind a ketten, akár két hóember. Brettonné pedig, látván, milyen állapotban vannak, nyomban a konyhába parancsolta őket, szigorúan megtiltotta, hogy a lépcsőház szőnyegére tegyék a lábukat mindaddig míg mindenestül le nem vetik a Mikulás-jelmezt. Azt már mégsem álltuk meg, hogy utánuk ne menjünk a konyhába. Tágas, régi, hangulatos és kellemes holland konyha volt. A kis fehér grófkisasszony körültáncolta hasonlóképpen fehér apját, tapsolt, és felkiáltott:

- Papa, papa, olyan vagy, mint egy óriási jegesmedve.

A medve megrázta magát, és a kis fehér sellő menekült a szerteszóródó hózápor elől. Aztán visszatért, nevetve, és igyekezett segíteni az északi-sarki jelmez levetésében. A gróf pedig azzal ijesztgette a rettenthetetlen gyermekét, hogy a nyakába zúdítja az egészet, mint valami lavinát.

- Lássuk csak - mondta a kislány, s előrehajolt, úgy várta a hólabdát, mikor pedig játékosan elröpült a feje felett, kecsesen kitért előle, akár a zerge.

Minden mozdulata lágy volt, bársonyosan kecses, mint a kismacskáé; nevetése tisztábban csengett, mint az ezüst és a kristály, kezébe fogta apja hideg kezét, dörzsölgette, majd lábujjhegyre állt, úgy nyújtotta csókra a száját, és rajongó szeretet ragyogta be arcát. A tekintélyes, komoly úr úgy tekintett le rá, mint ahogy férfiak tekintenek legdrágább kincsükre.

- Nem mondaná meg nekem, Brettonné - fordult hozzá -, vajon mit kezdjek ezzel az én lányommal, illetve kislányommal? Bölcsessége éppoly pöttöm maradt, mint a termete. Nem találja, hogy ma is jóformán éppolyan gyermek, mint amilyen tíz évvel ezelőtt volt?

- Ő sem lehet nagyobb gyermek, mint ez az én nagy fiam itt - felelte Brettonné, aki éppen összeütközésbe került fiával holmi átöltözködés miatt, melyet az anya szükségesnek vélt, a fiú viszont nem. Megállt a holland pohárszéknek támaszkodva, és nevetve kartávolságban tartotta magától anyját.

- Nézd csak, mama - mondta -, egyezzünk ki, és a belső, valamint a külső kellemes meleg biztosítása végett ürítsünk egy karácsonyi ünnepi kelyhet, és köszöntsük vele angol hazánkat itt, a kandalló mellett.

Így tehát - míg a gróf megállt a tűz mellett, Paulina Mary pedig körültáncolta, örvendve a csarnokszerű tágas konyha nyújtotta szabadságnak -, Brettonné utasította Marthát, hogy a fűszereket készítse el a megmelegített nagy kehelybe. Később átöntötte az italt egy brettoni

kancsóba, és párolgó forrón kínálta körbe egy kis ezüstedénykével, melyben Graham keresztelőkancsóját ismertem fel.

- Nos, hát haj-hajdanán! - mondotta a gróf, magasra tartva a csillogó kelyhet. Azután Brettonnéra tekintve, belekezdett:

Vajon lehet felejteni
Sok fény és árny után,
Ki jóbarát, jóismerős
volt hajdanán?

Haj-hajdanán, bizony,
Haj-hajdanán...
Töltöm baráti serlegem,
Mint hajdanán!

- Éljenek a skótok! - kiáltott Paulina. - Papa skót verset mondott, mert félig-meddig skót is. Mi Home de Bassompierre-ek vagyunk, kelták és gallok.

- És talán te is skót táncot jársz, te kis északi tündér? - kérdezte apja. - Nem csodálkoznék, Brettonné, ha itt a konyha közepén zöld ág hajtana ki. Nem felelek érte, ha a lányom egy kis varázsló: mindenesetre különös kis lény.

- Papa, szólj Lucynak, hogy táncoljon velem; ő Lucy Snowe. Home úr (mert épp annyi volt benne az egyszerű Home úrból, mint a büszke De Bassompierre grófból) felém nyújtotta kezét, és kedvesen kijelentette, hogy nagyon jól emlékszik rám; sőt, ha emlékezete kevésbé megbízható lenne, akkor is annyiszor hallotta nevemet lánya ajkáról, annyiféle történetet hallott tőle rólam, hogy mindenképpen régi ismerősnek tűnnék számára.

Időközben mindenki megízlelte az ünnepi kehely tartalmát, Paulinát kivéve, mert ő nem hagyott fel a *pas de fée, ou de fantaisie*-vel[167], melyet senki sem kívánt megzavarni holmi profán itallal. Ő azonban nem olyan egyéniség volt, akit mellőzni lehet, vagy kiforgatni született előjogaiból.

- Hadd kóstoljam meg - fordult Grahamhez, mert ő éppen a pohárszék olyan magas polcára helyezte el a kelyhet, hogy Paulina nem érte el.

Brettonné és Home úr időközben társalgásba merültek. John doktor figyelmét nem kerülte el a tündértánc; szemmel követte, és tetszett neki. Nem is szólva a mozdulatok lágyságáról és szépségéről, hiszen ezek iránt nem lehet érzéketlen ő, aki minden bájos jelenségre azonnal felfigyelt, elbűvölte anyja házának meghittsége is, mert nála valóban otthon érezte magát. A leány ismét a gyermek volt a szemében... igen, valósággal régi játszótársa. Azon tűnődtem, vajon hogy szól majd hozzá; mert eddig jelenlétemben nem szólította meg. Első szavai arról tanúskodtak, hogy a régi idők „kis Pollyja" kelt életre emlékezetében ezen a gyerekes-felelőtlen, vidám estén.

- Ladységed a kupát óhajtja?

- Úgy vélem, már megmondtam. Úgy vélem, már közöltem ezt a kívánságomat.

- Ehhez a lépéshez semmiképpen sem járulhatok hozzá. Rendkívül sajnálom, nem tehetem.

- Miért? Már teljesen meggyógyultam: ettől nem törik el a kulcscsontom, s nem is ficamodik ki a vállam. Mi az, bor?

---

[167] Tündértánc, illetve fantázia.

- Nem, de nem is harmat.

- Nem is kell nekem harmat; nem szeretem a harmatot, de mi az?

- Párlat... erős párlat... „Ó-október”; akkor főzhették, mikor én születtem.

- Különös ital lehet. Jó?

- Kitűnő.

Levette a kelyhet, kitöltött magának egy második adagot e felséges elixírből, pajkos szemével fejezte ki, mennyire kedvét leli benne, majd ünnepélyesen visszatette a kelyhet a polcra.

- Szeretném megkóstolni - fordult hozzá Paulina, s felnézett a kehelyre. - Soha nem ittam még „Ó-októbert”. Édes?

- Veszedelmesen édes - felelt Graham.

Paulina olyan állhatatosan nézte a kelyhet, akár a gyerek a tiltott ínyencfalatot. Végre engedett a doktor. Levette, és nagy kegyesen engedélyezte, hogy az ő kezéből ízlelje meg az italt. Tekintete kellemes érzést tükrözött, de mosolygó csillogása azt is kifejezte, hogy valóban kegyet gyakorol; olyan helyzetben tartotta a kelyhet, hogy csupán egy-egy cseppet szippanthasson belőle a karimájára tapadó rózsás száj.

- Még egy kicsit... még egy kicsit - mondta, és unszolón érintette meg mutatóujjával Graham kezét, hogy adakozóbban billentse meg a kelyhet. - Fűszer és cukor érződik az illatán, de az ízét nem érzem; olyan merev a csuklója; nem is tudtam, hogy ennyire fukar.

Graham suttogva, de komolyan fordult hozzá:

- Ne mondja meg mamának vagy Lucynak: semmiképpen sem helyeselnék.

- Én sem helyeslem - szólt Paulina, hangnemet és modort változtatva, amint eléggé megízlelte az italt, mely úgy hatott rá, mint valami kiábrándító orvosság, és szétfoszlatta a varázslatot: - Én éppenséggel nem érzem édesnek; keserű és csípős és elfojtja a lélegzetemet. Ez a maga „Ó-októbere” csak addig kívánatos, míg tiltott. Köszönöm, nem kérek belőle.

Ezzel nagy ívben, hanyagul, de éppoly kecsesen, mint ahogy táncolt, elsuhant mellőle, s apjához csatlakozott.

Azt hiszem, igaza volt; a hétéves gyermek ott élt a tizenhét esztendős leányban.

Graham kissé elképedve, kissé értetlenül nézett utána; szeme gyakran pihent meg rajta az est folyamán, de Paulina ezt látszólag észre sem vette.

Mikor felmentünk a szalonba, belekarolt apjába: mintha természetes helye apja oldalán lenne; figyelő tekintete mindig rajta csüggött. Kis társaságunkban főleg az apa és Brettonné vitte a szót, és Paulina volt leghívebb hallgatóságuk. Szorosan kapcsolódott mindenhez, ami elhangzott, sürgette az ismétlést egyik-másik részlet kiemelésére.

- És hol jártál akkor, abban az időben, papa? És mit feleltél erre? És mondd el Brettonnénak, mi történt akkor. - Ekképpen irányította apját.

Ezután többé nem adta át magát a pezsgő vidámságnak; a gyermekes fellobbanás aznap estére már kialudt: szelíd volt, elgondolkozó és engedelmes: öröm volt látni, ahogyan elköszönt éjszakára. Magatartásában Graham iránt egy árnyalatnyi méltóság volt érezhető: halvány mosolyában és nyugodt meghajlásában a grófnő kért szót, Graham pedig nem tehetett mást, komolyan nézett szembe vele, és hasonló szertartásossággal hajolt meg. Észrevettem, gondolataiban alig tudta összeegyeztetni a táncoló tündért a választékos modorú dámával.

Másnap, mikor a reggelizőasztal körül gyülekeztünk, felüdülve, de borzongva a fagyosan beköszöntő reggelen, Brettonné kijelentette, hogy senki, akit halaszthatatlan kényszer nem hajt, nem hagyhatja el aznap a házát.

Valóban a lehetetlenséggel határosnak látszott a távozás; az összefújt hó egészen belepte az alsó ablaktáblákat. Kinéztünk: szürke volt az ég, és szemmel láthatóan dühösen viaskodott szél és hó. Nem havazott, de a szél felkapta a korábban hullott havat, örvényben forgatta körül, aztán százféle fantasztikus alakzatban újra lerakta.

A grófkisasszony csatlakozott Brettonnéhoz.

- Papát nem engedem ki - mondta, és odavitte székét apja karosszéke mellé. - Én majd ellátom. Ugye, nem mégy a városba, papa?

- Majd meglátom - hangzott a válasz. - Ha te és Brettonné nagyon jók lesztek hozzám, Polly... tudod, kedvesek és figyelmesek; ha nagyon kellemesen kényeztettek, törődtök velem, hajlandó lennék várakozni egy órát, talán azalatt megnyugszik ez a borotvaéles szél. Csakhogy, látod, az a baj, nem adtok nekem reggelit, nem kapok semmit: éheztettek.

- Gyorsan, gyorsan! Brettonné, kérem, töltse ki a kávét - könyörgött Paulina -, én majd ellátom De Bassompierre grófot minden egyébbel: mióta gróf lett olyan sok kiszolgálást kíván.

Félrevonult, és megkent egy kiflit.

- Tessék, papa, itt van megkenve a *pistolet* - mondta. - Tessék, itt a narancsdzsem, pontosan ugyanolyan, amilyent valaha Brettonban kaptunk, s akkor azt mondtad róla, éppolyan finom, mint a skóciai...

- És amilyet ladységed kérni szokott a fiam számára... emlékszel még erre? - szólt közbe Brettonné. - Vagy elfelejtetted már, hogy odajöttél hozzám, megfogtad a könyökömnél a ruhám ujját, és odasúgtad: „Kérem, asszonyom, valami jó falatot Grahamnek... egy kis narancsdzsemet, mézet vagy dzsemet”?

- Ugyan, mama - vágott közbe John doktor, s kissé elpirult -, ez bizonyára nem így volt: lehetetlen, hogy ilyesmi annyira fontos lett volna nekem.

- Nos, Paulina, így volt, vagy nem így volt?

- Szerette az ilyesmit - tanúsította Paulina.

- Sose pirulj miatta, John - fordult hozzá bátorítóan Home úr. - Magam is szeretem, mindig is szerettem. Polly pedig csak azt a tulajdonságát mutatta meg, milyen érzéke van ahhoz, hogy gondoskodjék barátja testi jólétéről. Én szoktattam rá, úgy hiszem, ez is a jó modorhoz tartozik... sosem hagyom, hogy megfeledkezzék róla. Polly, kérek szépen egy szeletet abból a marhanyelvből.

- Tessék, papa; de ne felejtsd el, csak egy feltétellel szolgállak ki ilyen figyelmesen! Éspedig ha belenyugszol, hogy egész nap La Terrasse-ban maradsz.

- Tudja, Brettonné - mondotta a gróf -, szeretnék megszabadulni a lányomtól... iskolába akarom küldeni. Nem tud egy jó iskolát?

- Ott van Lucy iskolája... Madame Beck intézete.

- Snowe kisasszony iskolában van?

- Tanárnő vagyok - mondottam, és szinte örültem, hogy alkalmam nyílt erre a közlésre. Már egy kis ideje olyasfélét éreztem, hogy hamis helyzetbe kerültem. Brettonné és fia ismerték körülményeimet: a gróf és leánya azonban nem. Talán egy árnyalattal változtatnak eddigi

szívélyes magatartásukon irányomban, ha ismerik társadalmi helyzetemet. Készséggel tártam fel; nem akadályozhattam meg azonban, hogy ne kezdjenek rajzani gondolataim. Semmit sem takartam rózsás ködfelhőkbe, s önkéntelenül is felsóhajtottam. Home úr vagy két percig nem emelte fel szemét tányérjáról, és nem is szólalt meg: talán nem talált megfelelő szavakat... talán úgy vélte, az udvariasság tiltja, hogy efféle vallomáshoz megjegyzést fűzzön. A skótok büszkesége közmondásos: és bármennyire közvetlen volt is megjelenésében Home úr, viselkedése és ízlése bármilyen egyszerű, mindenkitől azt hallottam, ő sincs e nemzeti sajátosság híján. Vajon álgőg volt benne? Vagy igazi méltóság? E kérdést tágabb értelmében eldöntetlenül hagyom. Ami személy szerint engem illet, csak ezt válaszolhatom: akkor és mindenkor igaz szívű úriembernek mutatkozott.

Természeténél fogva érző és gondolkozó ember volt; indulatai és megfontolásai fölött higgadt mélabú borongott; ez a szelíd ború azonban bajban és gyászban sötét felhővé sűrűsödött. Nem sokat tudott Lucy Snowe-ról: amit tudott, nem egészen pontosan fogta fel. Valóban gyakran megmosolyogtatott, miféle fonák fogalmai voltak a jellememről: azt azonban megértette, hogy életem útja többnyire az árnyékos oldalon visz, és elismeréssel adózott annak a törekvésemnek, hogy becsületesen, egyenes irányban igyekszem haladni. Segített volna, ha teheti; de mivel segítségre nem nyílt alkalma, minden jót kívánt nekem. Valahányszor rám nézett, kedves volt a tekintete; ha szólt hozzám, jóindulatú volt a hangja.

- Rögös pálya az öné - mondotta. - Kívánok önnek egészséget és erőt, hogy sikert érjen el rajta.

Szőke lánykája nem fogadta a közlést ilyen tökéletes higgadtsággal: szinte megdöbbenten szögezte rám csodálkozástól tágra nyílt szempárját...

- Maga tanárnő! - kiáltott fel. Aztán miután elidőzött egy darabig a felfoghatatlan gondolatnál, hozzátette: - Nos, én sohasem tudtam, micsoda, eszembe sem jutott megkérdezni; nekem mindig csak Lucy Snowe volt és marad.

- És mi vagyok most? - Nem tudtam elnyomni magamban ezt a kérdést.

- Önmaga, természetesen. És csakugyan itt tanít Villette-ben?

- Úgy van, itt.

- És szeret tanítani?

- Nem mindig.

- Akkor miért folytatja?

Apja rátekintett, attól tartottam, elhallgattatja, de csak ennyit mondott:

- Folytasd csak, Polly, folytasd csak a vallatást... bizonyítsd be, milyen kis kotnyeles vagy. Ha Snowe kisasszony elpirulna vagy zavarba jönne, rád szólnék, hogy tartsd a nyelved; és te is, én is az étkezés végéig feszélyezetten ülnénk az asztalnál. Mivel csak mosolyog, szorítsd sarokba, és záporozd rá keresztkérdéseidet. Nos tehát, Snowe kisasszony, miért folytatja?

- Sajnos, főként pénzkereset végett.

- Egyszóval nem puszta emberbaráti indítékból? Pollyval együtt hajlottunk erre a feltevésre, mert ez felel meg szertelen lényének.

- Nem, uram... semmiképpen. Inkább a fedél kedvéért, melyet így biztosnak tudok a fejem felett: továbbá a lelki nyugalmam kedvéért, mert megtalálom abban a gondolatban, hogy dolgozom, és eltartom magam, s nem állom ki azt a kínt, hogy bárkinek is terhére legyek.

- Papa, mondhatsz, amit akarsz, én sajnálom Lucyt.

- Tedd félre a részvétet, De Bassompierre kisasszony; fogd két kézbe, ahogy kézbe vennél egy fészkéből kiesett repeső madárfiókát; tedd vissza szíved meleg fészkébe, ahonnan kiröppent, és hajtsd füled e suttogás felé... ha Polly lányom valaha az életben tapasztalatból lenne kénytelen megismerni a földi javak bizonytalanságát, azt szeretném, ha úgy cselekednék, ahogy Lucy teszi: ha munkával tartaná el magát, s nem lenne sem barát, sem rokon terhére.

- Persze, papa - mondta elgondolkozva és vontatottan. - Mégis, szegény Lucy! Mindig azt hittem, gazdag hölgy, és gazdag barátai vannak.

- Azért gondoltad, mert kis ostoba vagy. Én sohasem gondoltam ezt. Valahányszor időm volt fontolóra venni Lucy modorát és megjelenését, ami nem történt meg gyakran, észrevettem, olyan ember, aki óv, s nem akit óvnak; aki cselekszik, s nem akit kiszolgálnak; és ez az osztályrész, úgy hiszem, olyan tapasztalathoz juttatta, amiért, ha elég hosszú életű lesz, hogy jótéteményét felfogja, még áldani fogja a Gondviselést. De térjünk az iskolára - folytatta, és komolyról tréfásra váltott -, mit gondol, Lucy kisasszony, befogadná Madame Beck az én Pollymat?

Azt válaszoltam, hogy erre csak egy kísérletet kell tenni Madame-nál; hamarosan bebizonyítja majd, hogy rajong az angol növendékekért.

- Ha ön, uram - tettem hozzá -, ma délután beülteti hintójába De Bassompierre kisasszonyt, azt hiszem, kezeskedhetem arról, hogy Rosine, a portásnő a csengetés után nem soká késlekedik a kapunyitással; és bizonyos vagyok benne, hogy Madame nyomban legjobb kesztyűjét húzza fel, mikor a szalonba indul az önök fogadására.

- Ebben az esetben - válaszolt Home úr - semmi szükségét nem látom a halogatásnak. Hurstné elküldhet mindent utána, amit úgy nevez, a fiatal hölgy „dolgai". Mielőtt leszáll az este, Polly elhelyezkedhet ábécéskönyve mellett; ön pedig, Lucy kisasszony, bízom benne, nem mulasztja el, hogy rajta tartsa a szemét, engem pedig értesít róla, hogyan boldogul. Remélem, helyesled a megállapodást, De Bassompierre grófkisasszony?

A grófnő csak hímezett-hámozott.

- Azt gondoltam - felelte -, azt gondoltam, befejeződött a taníttatásom...

- Ez csak azt bizonyítja, milyen téves gondolatokat hordozunk magunkban: nekem tökéletesen más a véleményem, mint többnyire azoknak is, akik ma reggel fültanúi voltak, mily mélyek az ismereteid az életről. Ó, kislányom, sokat kell még tanulnod; és papa sokkal többre taníthatott volna, mint amire megtanított! És nincs más hátra, megpróbálkozunk Madame Beckkel. Úgy látszik, elcsendesült az idő, én pedig befejeztem a reggelit...

- De, papa!

- Nos?

- Látok egy akadályt.

- Én azonban semmit.

- Méghozzá óriásit, papa; leküzdhetetlent. Akkorát, mint te vagy a nagykabátban, ha belep a hó.

- És elolvad, akár a hólepel.

- Nem! Nagyon is tartós, húsból-vérből van: te vagy az magad. Lucy kisasszony, figyelmeztesse Madame Becket, ne hallgasson az ajánlásra, mikor fölvesz engem, mert ki fog derülni,

hogy papát is fel kell vennie; márpedig ő nehéz ember, mindent elmondok majd róla. Mindenki hallgasson ide, Brettonné is: öt évvel ezelőtt, tizenkét éves voltam akkor, papa fejébe vette, hogy elkényeztet; hogy nem nevel az élet számára, és tudom is én, még mi mindent. Semmi sem térithette el attól, hogy intézetbe menjek. Én persze sírtam; De Bassompierre úr azonban kőszívűnek, hajthatatlannak és állhatatosnak bizonyult, és így intézetbe mentem. Mi lett a vége? A legcsodálatosabb módon papa is iskolába járt; minden másnap meglátogatott. Madame Aigredoux dohogott, de hiába; és a végén a papát is meg engem is, hogy úgy mondjam, kicsapott. Lucy, csak mondja el Madame Becknek ezt a kis történetet: úgy helyénvaló, ha tudja, mit várhat a dologtól.

Brettonné megkérdezte Home urat, mit tud felhozni ezzel az állítással szemben. Minthogy nem tagadott, ellene szólt az ítélet, és Paulina diadalmaskodott.

De kedélye nem mindig volt pajzán és ártatlan. Reggeli után a két szülő visszavonult úgy hiszem, Brettonné bizonyos üzleti ügyeinek megbeszélésére. A grófnő, Bretton doktor és én rövid ideig hármasban maradtunk: ekkor nem volt gyermek. Közöttünk, akiktől kisebb korkülönbség választotta el, egyszeriben kis úrhölggyé változott: mintha még az arca is megváltozott volna. Az arcvonások játéka és a tekintet nyíltsága helyébe, amitől valahányszor apjához szólt, szinte kerek és gödrös lett az arca, most elgondolkozóbb kifejezés lépett, vonásai határozottabbak és kevésbé mozgékonyak lettek.

Nem kétséges, Graham éppúgy észrevette a változást, akárcsak én. Néhány percre megállt az ablaknál, és kinézett a hóba; majd a kandallóhoz közeledett, és társalgásba kezdett, de nem szokásos könnyedségével. Mintha megfelelő szó nem jönne a nyelvére, különös gonddal, habozva kereste a témát, következésképpen szerencsétlenül választott: nagy vonásokban Villette-ről kezdett szólni... a lakosságról, a fontos látnivalókról és épületekről. De Bassompierre kisasszony felnőtt hölgyhöz illően válaszolt; hozzáértéssel, noha nem teljesen személytelen modorban: egy-egy hangja, tekintete és élénkebb, hirtelen mozdulata, mely minden volt, csak nem kimért és higgadt, még mindig a kis Pollyra emlékeztetett. Volt azonban mindebben valami finom pallérozottság, nyugalom és udvarias báj, mely mintegy bearanyozta e sajátosságokat, s így senki, Grahamnél kevésbé érzékeny férfi sem kockáztatta volna meg, hogy fölényesen bensőségesebb beszédtárgyra térjen át.

Bretton doktor azonban, bár ugyanolyan fegyelmezetten és nyugodtan folytatta, tovább figyelt. Egyetlenegy jelentéktelen kedélyhullámzás, hangváltozás sem kerülte el figyelmét. Minden jellegzetes mozdulatot, bizonytalan fogalmazást, a legcsekélyebb selypítést nyomban észrevett. Mert Paulina, ha gyorsan beszélt, még mindig selypített némelykor, de valahányszor ez a hiba bekövetkezett, elpirult, s kínos lelkiismeretességgel, ami legalább olyan mulatságos volt, mint a hibás kiejtés, érthetőbben megismételte a szót.

Bretton doktor mosolygott, valahányszor Paulina ismételt. Beszélgetés közben lassanként csökkent a feszélyezettség mindkét oldalon: ha a társalgás hosszabbra nyúlt volna, azt hiszem, hamarosan közvetlenné válik: a ragyogó, gödrös mosoly máris visszatért Paulina szájára és orcájára. Egyszer, hogy megint selypített, megfeledkezett a helyesbítésről. Ami John doktort illeti, nem tudom, miben változott, de mégis változott. Nem lett vidámabb, sem csodálkozás, sem könnyedség nem csillogott tekintetében, de magatartásából az látszott, mintha önmagában is több örömet találna, szívesebben és élénkebben beszélt, fordulatosabban fogalmazott, kedvesebb volt a hangja. Tíz évvel ezelőtt kettőjüknek mindig bőségesen volt mondanivalójuk egymás számára; az eltelt évtized nem szűkítette és nem gyengítette az érdeklődést egymás iránt: mellesleg, vannak természetek, melyek kölcsönösen úgy hatnak egymásra, hogy minél többet mondanak, annál több mondanivalójuk marad. Ezeknél aztán az együttlétből vonzódás, a vonzódásból pedig eggyé olvadás fejlődik.

Grahamnek azonban mennie kellett: hivatása parancsát nem lehetett semmibe venni, sem pedig halogatni az engedelmeskedést. Elhagyta a szobát: de mielőtt eltávozott volna, még egyszer visszatért. Tudom, miért tette - nem azért a papírlapért vagy kártyáért az íróasztalán, mely a szemmel látható cél volt -, hanem, hogy megbizonyosodjék még egy pillantással arról: Paulina külseje valóban olyan-e, amilyen képet emléke magával vitt, hogy nem részrehajló túlzott megvilágításban látta-e, nem elfogultságában, hamisan. Nem! Igaznak találta benyomásait... sőt inkább nyert, semmint vesztett a visszatéréssel. Még egy búcsúpillantást vihetett magával - félénk volt, de nagyon gyengéd oly szép és ártatlan, amilyet az őzgida vethet páfrány-búvóhelye alól vagy a bárány a füves fekhelyéről.

Kettesben maradtunk Paulinával, s egy ideig nem törtem meg a hallgatást; elővettük munkánkat, és némán, szorgalmasan foglalatoskodtunk. A régi, fehérre lakkozott varródoboza helyett most értékes mozaik-berakású doboz állt előtte, aranyból készült eszközökkel felszerelve. Az ujjak, melyek oly aprók és bizonytalanok voltak, hogy alig tudták irányítani a varrótűt, ma is törékenyek, de fürgék és ügyesek. Ugyanúgy húzza össze szemöldökét igyekezetében, ugyanolyan kényesek, választékosak, bár gyorsak a mozdulatai - egyszer, hogy ismét befűzze a fonalat, másszor, hogy eltávolítson selyemszoknyájáról egy képzeletbeli porszemet -, amint a tűt és fonalat irányítja.

Aznap délelőtt legszívesebben hallgattam: a zord téli nap megfélemlítő, nyomasztó hatással volt rám. A fehér és vértelen január még nem adta ki dühét: bár már rekedtre üvöltötte magát a vihar, még mindig nem merült ki teljesen. Ha akkor, abban a szalonban Ginevra Fanshawe a társam, bizonyára nem tűri, hogy némán üldögéljek, és zavartalanul hallgassak. Az imént eltávozott lenne beszélgetése tárgya; és mennyire kifacsarná az egyetlen téma minden változatát! Mennyire gyötörne, faggatna kérdéseivel és föltevéseivel... bosszantana és untatna megjegyzéseivel és bizalmas közléseivel, bármennyire nem kívánom is, sőt szeretném elkerülni.

Paulina Mary egyszer-kétszer rám vetette sötét, kifejező szemének nyugodt, de átható pillantását; száját félig kinyitotta, mintha megjegyzésre készülne, de megértette és finom érzékkel tiszteletben tartotta, hogy a hallgatást kívánom.

Ez nem tarthat így soká, gondoltam magamban, mert nemigen szoktam meg, hogy nőkben vagy lányokban önuralommal vagy az önmegtagadás képességével találkozzam. Amennyire ismertem őket, a pletykaalkalom többnyire csip-csup titkaikról, gyakran selejtes és sekélyes érzéseikről olyan csemege, amiről nem szívesen mondanak le.

A kis grófnő kivételnek ígérkezett: varrogatott, míg bele nem fáradt, azután könyvet vett elő.

Történetesen a könyvszekrénynek Bretton doktor számára fenntartott részében keresgélt, és egy régi brettoni könyvet vett elő... egy illusztrált természetrajzi művet. Hányszor láttam őt, amint megállt Graham mellett, és okulásul ezt a kötetet forgatta. Amint a fiú befejezte a tanulást, mindig arra kérte, magyarázza el neki a képeket. Kíváncsian figyeltem: íme, most akar megbizonyosodni arról, csakugyan olyan kitűnő-e az emlékezete, mint ahogy kérkedett vele: csakugyan megbízhatók-e emlékképei?

Megbízhatók-e? Ehhez nem fér kétség. Forgatta a lapokat, és arcán mindig felcsillant a derűs kifejezés, amelyből tisztán kiolvasható volt, hogy szívből köszönti a múltat. Akkor visszafordított a címoldalra, és megnézte az iskolás írással beírt nevet. Hosszan elnézte, de nem érte be a puszta nézéssel, gyengéden végighúzta ujjai hegyét a betűkön, és mozdulatát öntudatlan, gyengéd mosollyal kísérte, amitől az érintés simogatássá vált. Paulina szerette a múltat, de a kis jelenet különösségét éppen az tette, hogy nem szólt semmit; tudott érezni, s nem öntötte ki szóáradatban érzelmeit.

Közel egy óráig foglalatoskodott a könyvespolc körül: egymás után szedte le a köteteket, és valamennyivel felújította ismeretségét.

Ezek után leült egy alacsony székre, állát kezén nyugtatta, gondolkozott, s továbbra is néma maradt.

Odalentről kapunyitás hallatszott, befújt a hideg szél, s végül is felrezzentette, hogy apjának és Brettonnénak beszélgetése felhallatszott a hallból. Felugrott: egy pillanat múlva ott volt a lépcső aljában.

- Papa, papa! Csak nem mégy el?

- Kedvesem, feltétlenül a városba kell mennem.

- De, papa, olyan borzasztó hideg van.

Akkor hallottam, hogy De Bassompierre úr meggyőzte róla, mennyire védve van az időjárás viszontagságai ellen, meg hogy hintón megy, ami szintén teljes biztonságot nyújt: egyszóval bebizonyította, hogy semmi ok kényelme és biztonsága miatt aggódni.

- De megígéred ugye, hogy visszatérsz, mielőtt besötétedik... Bretton doktorral együtt, s őt is hozod a hintón. Ez nem lovaglásra való idő.

- Természetesen; ha találkozom a doktorral, megmondom neki, hogy egy úrhölgy küldi azt a parancsát, vigyázzon drága egészségére, és kíséretemben térjen korán haza.

- Igen, így helyes, mondd csak azt, egy úrhölgy; akkor azt hiszi majd, az édesanyja, és engedelmeskedik. De, papa, el ne felejtsd, gyere korán, mert fülelek és figyelek.

A kapu becsukódott, a hintó lágyan gördült el a hóban, s a grófnő elgondolkozón és aggodalmasan tért vissza.

Valóban fülelt és figyelt, amint közeledett az este. De rendkívül nesztelenül tette: zajtalan léptekkel járkált a szalonban. Időnként felhagyott a bársonypuha sétával: hegyezte a fülét, és az esti zörejeket figyelte. Úgy is mondhatnám, az éjszakai csöndességet, mert végre elült a szél. Az égbolt megszabadulván hóterhétől, csupasz volt és sápadt: a fasor kopár ágai közt tisztán láthattuk, éppúgy, mint a sarkvidéki tisztasággal felkelő újévi holdat... fehér gömbként világított, mintha jégből lenne. Nem járt későre az idő, mikor visszatért a hintó.

Paulina nem járt örömtáncot azon az estén. Bizonyos komolysággal vette nyomban birtokába apját, amint a szobába lépett; de kizárólagosan birtokba vette, ő választotta meg ülőhelyét, és elhalmozta édesen dicsérő szavaival, amiért oly jól viselte magát, és korán hazatért, s az ember szinte azt gondolhatta, tisztára az ő kis kezének köszönhető, hogy oly kényelmesen ül a karosszékben. Az erős férfi, úgy látszik, élvezte, hogy teljesen megadja magát ennek az uralomnak... melynek csupán a szeretet adott hatalmat.

Graham néhány perccel a gróf után érkezett meg. Paulina félig megfordult, mikor felhallatszottak léptei; mindössze egy-két szót váltottak, ujjaik csak egy pillanatra, és nyilván könnyed érintésben találkoztak. Paulina ott maradt apja mellett. Graham pedig a szoba túlsó oldalán helyezkedett el egy karosszékben.

Szerencse, hogy Brettonnénak és Home úrnak annyiféle közlendője volt... a társalgásnak e régi emlékek szinte kimeríthetetlen forrásul szolgáltak; enélkül azt hiszem, társaságunk hallgatásba merült volna azon az estén.

Tea után Paulina fürge tűje és szép kis aranygyűszűje serényen csillogott a lámpafényben, de nyelve pihent, és mintha Graham is belefáradt volna a napi munkába; udvariasan hallgatta a bölcs szülőket, maga keveset szólt. Tekintete néha követte Paulina gyűszűjének aranyfényét, mintha hímes szárnyú lepke lenne, vagy egy kis sárga kígyó csillogó aranyfeje.

HUSZONHATODIK FEJEZET

Egy temetés

Ettől a naptól fogva életem nem nélkülözte a változatosságot. Gyakran jártam el hazulról Madame Beck teljes egyetértésével, hiszen maradéktalanul helyeselte rangos társaságomat. Érdemes igazgatónőnk különben sem kezelt másként, mint megbecsüléssel; de amikor megtudta, hogy gyakori meghívást kapok egy *château*-ból és egy nagy szállodából, a megbecsülés kivételessé fokozódott.

Nem mintha áradozott volna erről: Madame mindenben nagyvilági volt, nem követett el hibát. Még önző érdekeinek lázas hajszolásában is mértéket tartó és józan volt, nyugodt és megfontolt a legmohóbb nyereségvágy közepette is. Ezúttal sem tette ki magát megvetésemnek; nem árulta el, hogy sajnálja tőlem a kint töltött időt, sem azt, hogy talpnyaló. Tapintatosan kijelentette, nagyon örül, ha intézetének alkalmazottai gyakran érintkeznek művelt és előkelő társasággal; ez felemelő, míg az ellenkezője lealacsonyító és nyomasztó. Sohasem dicsért sem engem, sem barátaimat; egyszer azonban, amikor napsütésben a kertben ült, szemmel láthatóan nagyon kényelmesen, mellette egy csésze kávé, a kezében a *Gazette,* s én odaléptem hozzá, és engedélyt kértem az esti távozásra, Madame nagy kegyesen így nyilatkozott:

- *Oui, oui, ma bonne amie: je vous donne la permission de coeur et de gré. Votre travail dans ma maison a toujours été admirable, rempli de zèle et de discrétion: vous avez bien le droit de vous amuser. Sortez done tant que vous voudrez. Quant à votre choix de connaissance, j'en suis contente; c'est sage, digne, laudable.*[168]

Azzal szorosra zárta száját és visszatért a *Gazette*-hez.

Az olvasó talán nem fogja túlságos szigorral megítélni az ekkortájt történt kis eseményt, hogy gondosan elzárt kis csomagom az öt levéllel egy időre eltűnt íróasztalomból. Mélységes felháborodás volt természetesen az első indulatom, mikor ezt felfedeztem; de egy percen belül magamhoz tértem, és megnyugodtam.

- Türelem - mondtam magamnak. - Ne szóljunk semmit, várjunk békességben; hamarosan újra a helyére kerül.

Vissza is került: csak rövid látogatást tett Madame szobájában, s miután átesett vizsgálatán, annak rendje-módja szerint másnap visszakerült a helyére.

Vajon mit gondolhatott a levelezésemről? Mennyire értékelte John Bretton doktor levélírói képességét? Milyen fényben tűnt fel gyakran alantas, de általában egészséges, sőt néha eredeti gondolataiban, megállapodott és nem színlelő véleményeiben ez a könnyed, szellemes, folyékony stílus? Hogy tetszett neki az eredeti, félig humoros színezet, melyet én annyira élveztem? Hogy vélekedett a finoman elhintett, kedves szavakról... melyek itt-ott csillantak csak elő, nem oly sűrűn, mint a gyémánt Szindbád völgyében, de úgy ragyogtak, mint a rendkívül értékes drágakő a foglalatában? Ó, Madame Beck! Vajon milyennek látja az ilyesmit?

Úgy hiszem, az öt levél kegyes fogadtatásra talált Madame Becknél. Egy nappal azután, hogy Madame *kölcsönvette* tőlem a leveleket (ha kellemes kis hölgyről szólunk, használjunk

---

[168] Igen, igen, kedves barátnőm; megadom az engedélyt, szívből és szívesen. Munkája intézetemben mindenkor csodálatos volt, lelkesedéssel és tapintattal teljes: önnek nagyon is joga van a szórakozásra. Menjen hát, ahányszor akar. Ami ismerősei megválasztását illeti, örülök neki: okos, méltó, dicséretes.

kellemes kifejezéseket), azon kaptam, hogy állhatatosan szemlélődő tekintettel, kissé értetlenül, de éppenséggel nem rosszindulatúan vizsgálgat. Ez a tanítási órák közötti rövid szünetben történt, amikor a növendékek negyedórai pihenőre kimentek az udvarra, mi pedig kettesben maradtunk az első osztályban. Találkozott tekintetünk, és gondolatai részben kiszaladtak a száján.

- *Il y a* - mondotta - *quelque chose de bien remarquable dans le caractère anglais.*[169]

- Hogyan, Madame?

Kissé felnevetett, majd angolul ismételte a „hogyan" szót.

- *Je ne saurais vaus dire* - hogyan -, *mais, enfin, les Anglais ont des idées à eux, en amitié, en amour, en tout. Mais au mains il n'est pas besoin de les surveiller*[170] - tette hozzá, majd felállt, és elléptetett tömzsi kis pónira emlékeztető módján.

- Akkor remélem - motyogtam magamban -, kegyeskedsz majd a jövőben békén hagyni a leveleimet.

Sajnos, valami hirtelen elöntötte a szememet, s elhomályosította látásomat, elmosta előlem a tantermet, a kertet, a kedves téli napsütést. Az jutott eszembe, hogy soha többé nem érkezik olyan levelem, aminőket Madame elolvasott. Ilyet többé magam sem látok. A jótékony folyó, melynek partjain időztem, s árjának néhány üdítő cseppje érte ajkamat, immár más irányban kanyarog: elfordult kis kunyhómtól és földemtől, s az itt maradt elhagyatottan, szárazon, akár a homok. A jótékony, gazdagító víz más tájakat öntöz. A változás helyes volt, méltányos, természetes; egyetlen szót sem szólhattam ellene, csakhogy szerettem Rajnámat, Nílusomat - szinte imádtam Gangeszemet, és most bánkódtam, hogy a bő áradás idegenben hömpölyög; hogy eltűnt, akár a csalóka délibáb. Bár szenvedélymentes voltam, mégsem egészen bölcs: omlottak a könnyek sűrűn a kezemre, az íróasztalomra. Görcsös zokogás fogott el, heves, azonban gyorsan múló.

De hamarosan így szóltam magamhoz: „A reménység, melyet most gyászolok, elsorvadt, és ez nagy szenvedést okozott nekem. Mégsem halt meg előbb, csak mikor eljött az ideje: és ha hosszú ideje tartó gyötrődésnek vet véget, megnyugvással kell üdvözölnünk a halált."

Minden igyekezetemmel azon voltam, hogy megnyugvással üdvözöljem. Mert a hosszú szenvedés valóban szokásommá tette a türelmet. Végül is lezártam halottam szemét, elfedtem arcát, és teljes megnyugvással tettem keresztbe kezét.

A leveleket mindenesetre el kell tennem szem elől. Az emberek, ha gyász éri őket, többnyire féltve gyűjtik össze és zárják el az emlékeket. Elviselhetetlen, ha újra meg újra sebet ejt a felfeléledő bánat.

Egy programtalan szabad délután (csütörtökön), visszatértem kincsemhez, elszánva magam arra, hogy végtisztességben részesítsem őket. Azt kellett megállapítanom - ezúttal heves visszatetszéssel -, hogy valaki ismét megbolygatta a csomagot: helyén volt ugyan, de a szalagot, mellyel összekötöttem, valaki szétbontotta, majd újra megkötötte. Egyéb jelekből is láthattam, hogy fiókomnak újra látogatója akadt.

---

[169] Van valami... nagyon jellegzetes az angol jellemben.

[170] Nem tudnám önnek megmondani, hogyan, de hát az angoloknak megvannak a sajátos elgondolásaik a barátságról, a szerelemről, mindenről. De legalább nem kell őrködni felettük.

Ez már kissé sok. Madame Beck a megtestesült tapintat, s ezenfelül kitűnő esze van, s oly egészséges ítélőképessége, hogy emberi fejnek nemigen jutott osztályrészül különb: ha ő ismeri kazettám tartalmát, bár nem kellemes, de elviselhető. Kis jezsuita inkvizítor létére mégiscsak igazi fényében látott mindent, és torzítatlan értelmében fel is fogta. De az a gondolat, hogy másokkal is közölte értesülését, és hogy talán mással is szórakozott a szememben oly szent dokumentumokon, módfelett felháborított. Helyesen feltételeztem, hogy így történt: még bizalmasa személyét is sejtettem. Rokona, Paul Emanuel úr az elmúlt estét nála töltötte. Madame nagyon is megszokta, hogy tőle kérjen tanácsot, vele beszélje meg a dolgokat, melyeket senki mással nem közöl. Délelőtt a tanteremben ez az úr afféle tekintettel tisztelt meg, melyet mintha a Vástit alakító színésznőtől kölcsönzött volna. Abban a pillanatban nem értettem dühös tekintetének szenvedélyes villanását, de most már tudom, mit jelentett. Ez az ember, úgy véltem, nem képes higgadt álláspontról szemlélni, ami velem kapcsolatos, sem pedig engem megértéssel és elfogulatlanul megítélni. Mindig azt tapasztaltam, hogy rideg és gyanakvó. Arra a gondolatra, hogy leveleim, bármennyire baráti levelek voltak csak, egyszer a kezébe kerültek, s ez máskor is előfordulhat, egész lelkem elszorult.

Mit tegyek, hogy ezt elhárítsam? Hol találok egy zugot ebben a különös házban, mely biztonságot nyújt, és titkot őriz? Hol van olyan lakat és kulcs, mely akadályt jelent?

A padláson talán? Semmiképpen. Nem szeretem azt a padlást, mert ott a legtöbb láda és fiók korhadt volt, és nem zárt jól, meg a patkányok is lyukat rágtak a málladozó fába; egér fészkelt a fiókok szemetében. Drága leveleimet ott megrágnák a férgek! Az is bizonyos, hogy az írás hamarosan olvashatatlanná válnék a nedvességtől. Nos, a padlás semmiképpen sem alkalmas hely... de hová tegyem akkor?

A hálóterem ablakmélyedésében üldögélve ezen töprengtem. Derűs, fagyos délután volt: a lenyugvó téli nap bágyadtan ragyogta be az *allée défendue* kerti bozótjait. Elém magasodott egy hatalmas, vén körtefa - az apáca körtefája, egy driád óriás csontvázaként, szürkén, ösztövéren és görcsösen. Ekkor ötlött fel bennem egy gondolat... afféle különös, fantasztikus gondolat, aminő magányos embereknek jut eszébe. Nyomban felöltöttem kalapomat, köpenyemet és a prémgalléromat, s útnak indultam a városba.

Lépteimet a belváros történelmi negyede felé irányítottam, melynek ódon homályát mélabús hangulatomban mindenkor ösztönösen felkerestem. Ott bolyongtam utcáról utcára, s átvágva egy eléggé elhagyatott téren, egyszerre csak egy ócskásüzlet előtt találtam magam. Öreg kis bolt volt, zsúfolva limlommal.

Tulajdonképpen valami beforraszthatót vagy lelakatolható fémdobozt, esetleg vastag korsót vagy üveget kerestem, mely dugóval lezárható. Nagy halom ócskaság között találtam egy megfelelő üveget, és meg is vettem.

Ezután hengeresen összecsavartam leveleimet, begöngyöltem viaszosvászonba, zsineggel átkötöttem, és elhelyeztem az üvegben. Az öreg zsidó zsibárus aztán az üveget bedugaszolta. Az öreg eközben gyanakvó pillantást vetett rám deres, fehér pillája alól. Nyilván azt gondolta, hogy valami gaztett van a dologban. Mindebben ha nem is örömet, valami szomorkás, mélabús elégtételt leltem. Az uralkodó hangulatom, melynek nyomán cselekedtem, hasonló volt ahhoz a hangulathoz, mely a gyóntatószékhez irányított. Sietve indultam vissza az intézetbe, és éppen sötétedéskor, idejében érkeztem meg a vacsorához.

Hét órakor felkelt a hold. Fél nyolckor, mikor a növendékek és a tanárok a tanulószobában tartózkodtak, Madame Beck pedig anyjával és gyermekeivel a *salle-à-manger*-ban, a bejárók mind hazatértek, és Rosine is visszavonult az előcsarnokból, s már minden elcsendesedett...

sálba burkolóztam, fogtam a lepecsételt üveget, kilopóztam az első osztály ajtaján a lugasba, onnan pedig az *allée défendue*-be.

Matuzsálem, a vén körtefa ott állt az ösvény végében, közel hozzám: szürkén és ködösen magasodott a környező alacsony bozót fölé. Matuzsálem bármily öreg volt is, törzse mégis egészséges: egyetlen lyuk, helyesebben mély üreg volt benne, a gyökeréhez közel. Ismertem ezt az üreget, melyet elfedett a sűrűn burjánzó borostyán és kúszónövény. Úgy döntöttem, oda rejtem kincsemet. De nemcsak egy kincset akartam elrejteni... az volt a szándékom, hogy bánatomat is eltemetem. A bánatot, ami miatt annyit sírtam mostanában, azt is halotti lepelbe csavartam. Azt is feltétlenül el kellett temetnem.

Félrehúztam a borostyánt, és megtaláltam az üreget: elég tágas volt; az üveget a mélyére tettem. A kert végében egy halomban építőanyag hevert; kőművesek hagyták ott legutóbb, amikor néhány helyiséget tataroztak az intézetben. Innen kerítettem egy palalemezt és némi habarcsot; a palával lefedtem az üreget, cementtel ráerősítettem, beborítottam fekete sárral, és végül föléje húztam a borostyánt. Mikor ezzel elkészültem, a fának támaszkodva megpihentem: elidőztem mint a gyászoló a frissen hantolt sírnál.

Mozdulatlan volt az esti levegő, de furcsa párás köd ülte meg, melytől a holdfény ragyogó fátyolként csillogott. Ennek a levegőnek vagy talán a ködnek volt olyasféle sajátossága, ami különös módon hatott rám, mint a villamosság. Mindezt érzékeltem, és olyan érzés fogott el, mint évekkel ezelőtt Angliában... egy éjjelen, mikor az *aurora borealis* zúdult rám az égboltról. Késő éjszaka haladtam át magányos földeken, s megálltam, hogy megszemléljem egy hadsereg zászlós díszfelvonulását: a ragyogó lándzsasort, a messze csillogó északi sarkcsillag gyorsan száguldó követeit, hírnökeit. Nem mondhatom, hogy boldog voltam, távolról sem, de megújult lélekkel erősnek éreztem magam.

Ha harc az élet, úgy látszik, az jutott osztályrészemül, hogy puszta kézzel vívjam meg. Most azt mérlegeltem magamban, hogyan hagyjam el téli szállásomat... menedékhelyet, mely híján van ételnek-italnak. Talán e változás kedvéért újabb elszánt csatát kell vívnom a szerencsével: ha így van, szembenézek az összecsapással, olyan szegény vagyok, hogy mit sem veszthetek, s talán a győzelmet szánta nekem Isten. De miféle út nyílik számomra... milyen terv válhat be?

Még mindig ezt a kérdést forgattam fejemben, mikor a ködös hold élesebben sütött: egy sugárnyaláb szinte fehéren vetődött elém, és határozott körvonalakat öltöttek az árnyékok. Figyelmesen néztem, hogy e határozottan kiütköző ellentét okát megállapítsam, hiszen oly hirtelen következett be a változás a sötét fasorban: fehérebb és feketébb foltok tűntek fel szemem előtt, s hirtelen alakot öltöttek. Néhány lépés távolságra tőlem magas, fekete gyászruhás, hófehér fátyolos nőalak állt.

Öt perc telt el. Nem futottam el, nem is sikoltottam. A nőalak még mindig ott állt. Megszólítottam:

- Ki vagy te? És miért jössz hozzám?

Némán állt előttem. Nem volt arca; homloka alatt mindent fehér kendő fedett, de a szeme kilátszott, és reám szegezte.

Ha nem is bátorságot, de egy kis elszántságot éreztem. Az elszántság gyakran elegendő, hogy pótolja a bátorságot. Egy lépést közeledtem, kinyújtottam kezemet, s meg akartam érinteni. Hátrált. Még jobban közeledtem: visszavonulása halk volt, de igen gyors. Sűrű bozót, dús örökzöld, borostyán és egy lombos tiszafa került közém s a jelenés közé. Megkerültem az akadályt, körülnéztem, de nem láttam semmit. Várakoztam. Így szóltam:

- Ha van valami üzeneted az emberek számára, gyere vissza, s add át!

Semmi hang, semmi jelenés.

Ezúttal nem volt itt John doktor, hogy menekvést keressek nála. Nem volt senki, akinek fülébe súghattam volna e szavakat: ismét láttam az apácát.

Paulina Mary sürgette gyakori látogatásomat a Rue Crécyben. A Brettonban töltött régi szép napok idején, bár sohasem árulta el, hogy túlságosan kedvel, társaságom hamarosan öntudatlan szükségszerűséggé vált számára. Észrevettem, valahányszor visszavonultam szobámba, rövidesen ő is megjelent, kinyitotta az ajtót, bekukkantott, és megszólalt határozott, gyermeki hangján:

- Jöjjön le, miért ül itt magában? Jöjjön le a szalonba.

Ugyanezen a módon unszolt most:

- Hagyja ott a Rue Fossette-et - mondta. - Költözzék ide hozzánk. Papa sokkal többet fizetne, mint amennyit Madame Becknél keres.

Home úr valóban szép összeget ajánlott fel - fizetésem háromszorosát -, ha elvállalom az állást, és társa leszek leányának. Elhárítottam. Azt hiszem, akkor is így cselekedtem volna, ha sokkal szegényebb lettem volna, mint amilyen vagyok, ha még kevesebb pénzt mondhatok magaménak, s a jövőben még a mostaninál is nagyobb szűkölködés várna rám. Nem ez volt a hivatásom. Szívesen tanítottam, szívesen adtam órákat; de az, hogy akár nevelőnő legyek, akár társalkodó, nem felelt meg a természetemnek. Bármiféle előkelő házban nevelőnői állás helyett inkább végeznék mindenesi munkát, vennék egy pár erős kesztyűt, söpörném a hálószobákat és a lépcsőházat, tisztogatnám a kályhákat és a kilincseket, békésen és függetlenül. Inkább inget varrnék és éheznék, semhogy társalkodó legyek.

Nem leszek én árnyék semmiféle ragyogó úrhölgy mellett... Még De Bassompierre kisasszony mellett sem. Természetemnél fogva gyakran eléggé borongós voltam, szokás szerint levert: de a bús és nyomott hangulat akaratomtól függ... aminőt ildomosnak látok íróasztalom mellett, Madame Beck első osztályának immár jól hozzám szokott növendékei között; vagy magamban, a hálóteremben, saját ágyamnál, vagy a sétányon és a padon a kertben, melyeket már enyémnek neveznek. Adottságaim nem megvásárolhatók, nem is alkalmazhatók: nem válhatnak semmiféle drágakő foglalatává, semmiféle szépség kísérőjévé, sem függelékké a keresztény ség semmiféle nagysága mellett. Madame Beck és én, bár nem voltunk hasonlók, jól megértettük egymást. Mellette nem voltam társalkodó, sem gyermekei nevelője. Madame meghagyta szabadságomat; nem kötött meg semmiben, még önmagához, sőt érdekeihez sem. Egyszer, mikor egy közeli rokona betegsége két hétre elszólította hazulról, s aggodalmasan tért haza, gondterhelten, hátha távolléte alatt intézetében valami zavar állott be, s azt tapasztalta, hogy minden a szokásos mederben folyt, és nem történt mulasztás, összehívott valamennyiünket, és helytállásunkért elismerését fejezte ki. Éjfélkor odajött ágyamhoz, s azt mondta, nem hozott nekem ajándékot.

- St. Pierre számára kifizetődővé kell tennem a hűséget - mondotta. - Ha ezt megkísérelném magával, félreértést, sőt talán eltávolodást okozna kettőnk között. Egy dologban azonban kedvére tehetek... békében hagyom, és nem bolygatom a szabadságát: *c'est ce que je ferai.*[171]

Megtartotta a szavát. Minden kis korlátozást, amivel eddig terhelt, ettől fogva biztos kézzel levett rólam. Ilyenformán örömöt szerzett nekem, hogy jószántamból tiszteletben tartsam szabályait. Jóindulatát látva, kétszer annyi időt, kétszer annyi fáradságot szenteltem a gondjaimra bízott növendékeinek.

---

[171] Így cselekszem.

Ami Mary de Bassompierre-t illeti, nagy örömmel látogattam, de hozzá költözni nem kívántam. Látogatásaim során hamarosan meggyőződtem róla: nem valószínű, hogy alkalmi és önkéntes társaságom hosszú ideig nélkülözhetetlen lesz számára. De Bassompierre úr, úgy látszott, nem fogta fel, vak volt e lehetőséggel szemben: mint valami gyermek, nem vette észre a jeleket, a valószínűséget, a kezdeteit annak, amit a végén talán nem helyeselne.

Akár helyeselné szíve szerint, akár nem, én már számításba vettem. Nehéz ezt elmondani. Őt nagyon elfoglalta tudományos érdeklődése: elmélyülő, mohó, sőt támadó is volt kedvenc foglalatosságában, de gyanútlan és jóhiszemű az élet köznapi dolgaiban. Amennyire láttam, leánykáját még mindig csak gyermeknek tekintette, és valószínűleg még a gondolatát sem fogadta el, hogy mások talán másnak láthatják. Sokszor beszélt arról, mi történjék Pollyval, ha már felnőtt nő lesz; Polly pedig megállt karosszéke mellett, mosolygott, tisztes fejét két kis keze közé fogta, s megcsókolta vasszürke hajfürtjeit; másszor meg fintorgott, s dacosan rázta meg fejét. Azt azonban sohasem mondta ki: papa, én máris felnőttem.

Más-más emberek iránt más-más hangulatot mutatott. Apjával valóban gyermek, helyesebben gyermeki, szerető, vidám és játékos volt. Velem oly komoly és nőies, amennyire csak az érzés és gondolkozás nővé tehette. Brettonné iránt illedelmes viselkedést és engedelmességet tanúsított, de nem volt vele közlékeny. Graham társaságában félszeg volt, mostanában nagyon is félszeg; egyik percben igyekezett hűvösnek mutatkozni, másszor viszont próbált kitérni előle. Léptei zajára felriadt, s amint belépett, elhallgatott. Ha Graham szólt hozzá, akadozva válaszolt, de mikor eltávozott, magába mélyedő és szórakozott lett. Viselkedése még apjának is feltűnt.

- Az én kis Pollym - mondotta egy alkalommal - túlságosan visszavonult életet él. Ha felnőtt nő lesz belőled, és ilyen félszeg marad a modorod, nem állod meg a helyedet a társaságban. Valóban teljesen elidegeníted Bretton doktort. Miért teszed? Nem emlékszel már, hogy kislány korodban meglehetősen vonzódtál hozzá?

- *Meglehetősen,* papa - visszhangozta kissé száraz, de mégis finom és közvetlen hangon.

- És most nem kedveled? Mit követett el?

- Semmit. Kedvelem egy kissé, de hát elidegenedtünk egymástól.

- Távolítsd el, Polly, távolítsd el az elidegenedés rozsdáját. Beszéld ki magadból, mikor itt van nálunk, és ne félj tőle.

- Hiszen ő beszél keveset, nem gondolod, papa, hogy talán ő fél tőlem?

- Ugyan már, hol van olyan férfi, aki fél az ilyen hallgatag kis hölgyikétől?

- Akkor legközelebb mondd meg neki, hogy ne törődjön vele, ha hallgatag vagyok. Mondd meg, én már ilyen vagyok, és nem barátságtalan szándékból teszem.

- Ilyen vagy, te kis locsi-fecsi? Egyáltalán nem vagy ilyen, csak ez a szeszélyed.

- Nos, igyekszem megjavulni, papa.

És nagyon szép, sőt bájos dolog volt, hogy másnap mennyire igyekezett szavának állni. Láttam, milyen erőfeszítéssel társalog John doktorral, kedvesen, általános témákról. Figyelmessége elégedett ragyogást csalt a vendég arcára. Óvatosan felelgetett, halk hangon, mintha attól félne, hogy a levegőben lebegő pókháló-érzékenységű boldogságot egy erősebb lélegzetvétellel is szétzilálhatja. Annyi bizonyos, hogy a leány félénk barátságra törekvésében tagadhatatlanul volt valami rendkívül választékos és tündéri báj.

A doktor távozása után odalépett apja karosszékéhez.

- Betartottam a szavam, papa? Most jobban viselkedtem?

- Az én Pollym királynőien viselkedett. Bizony, valósággal büszke leszek rá, ha így halad a javulás útján. Lassacskán megérjük, hogy vendégeimet tökéletesen nyugodt és nagyvonalú modorban fogadja. Lucy kisasszonynak meg nekem is vigyáznunk kell majd magunkra, és palléroznunk kell külsőnket és társalgásunkat, hogy ne boruljunk mellette teljesen árnyékba. De azért, Polly, van egy kis akadozás, egy kis hajlam a dadogásra, sőt még a selypítésre is a beszédedben, mint ahogy hatéves korodban selypítettél.

- No de ilyet, papa - vágott közbe felháborodva. - Ez semmiképpen sem lehet igaz!

- Lucy kisasszonyhoz fellebbezek. Igaz-e, hogy Polly Bretton doktor kérdésére, vajon látta-e már Bois l'Etang herceg palotáját, így felelt: „perfe", járt már ott „néhányfor"?

- Papa, te gúnyos vagy, sőt gonosz! Én éppoly tisztán ki tudom ejteni az ábécé valamennyi betűjét, mint ahogy te. De erre felelj nekem: látom, különösen fontosnak tartod, hogy udvarias legyek Bretton doktorral... te kedveled őt?

- Feltétlenül, mára régi ismeretség miatt is kedvelem. Azután rendkívül jó fia az anyjának; nagyon jólelkű fickó és kiváló a szakmájában. Igen, a lovag kiállta a próbát.

- *Lovag!* Ó, te skót! Mondd csak, papa, tulajdonképpen edinburghi vagy aberdeeni kiejtéssel beszélsz?

- Mind a kettővel, drágaságom, mind a kettővel: sőt kétségtelenül belejátszik egy kevés glasgow-i is. Éppen ezért beszélek olyan jól franciául: derék skót nyelvem nagyszerűen boldogul franciában.

- A franciában! Megint kibújt a skót, javíthatatlan vagy, papa. Neked sem ártana egy jó iskola.

- Nos, Polly, akkor beszéld rá Snowe kisasszonyt, hogy vállaljon mindkettőnket: téged csiszoljon állhatatossá és nőiessé, engem pedig klasszikusan választékossá.

Az, hogy De Bassompierre úr nyilvánvalóan ily kedvező megvilágításban látja „Snowe kisasszonyt", nagy belső épülésemre szolgált. Hányszor tapasztaljuk, mennyire ellentmondó jellemvonásokat tulajdonítanak nekünk, attól függően, hogy kinek a szeme tekint le ránk! Madame Beck tanultnak és kékharisnyának tartott; Fanshawe kisasszony epésnek, gúnyosnak és cinikusnak, Home úr meg mintatanárnak, a higgadtság és a tapintat megtestesülésének, kissé szertartásosnak, túl szigorúnak és aggodalmaskodónak, de mégis az igazságosság mintaképének. Egy másik személyiség ellenben: Paul Emanuel tanár úr soha nem mulasztott volna el egyetlen alkalmat sem, hogy ne közölje velem abbeli véleményét, hogy természetem heves és meggondolatlan, vakmerő, csökönyös és elszánt. Mosolyogtam magamban valamennyiükön. Ha valaki valóban ismer engem, csakis a kis Paulina Mary az.

Mivel nem kívántam Paulina kinevezett és fizetett társalkodója lenni, bár őszintének és harmonikusnak éreztem az együttlétet vele, rábírt, hogy legalább csatlakozzam hozzá a tanulásban, ami biztosítaná érintkezésünk szabályos és állandó formáját. Azt javasolta, válasszuk a német nyelvet, melyben ő is, éppúgy, mint én, nehézségekkel küzdött. Megegyeztünk abban, hogy a Rue Crécyben közösen veszünk órát egy tanárnőtől; ilyenformán minden héten néhány órára egymáshoz kapcsolódtunk. De Bassompierre úr szemmel láthatóan örült a dolognak: teljes helyeslésével találkozott, hogy a komoly Minerva úrhölgy szabad idejének egy részét drága és kiváló gyermeke társaságában tölti.

A másik bírálóm, a Rue Fossette-i tanár kémkedésével kiderítette, hogy már nem töltök annyi időt a négy fal között, mint azelőtt, hanem bizonyos napok bizonyos órájában rendszeresen eljárok hazulról, s erre megpróbált felügyelete alatt tartani. Úgy mondták, hogy Emanuel úr a jezsuitáknál nevelkedett. Készségesebben adtam volna hitelt a mendemondának, ha mesterkedését jobban álcázza. Így azonban kétségbe vontam. Soha nem találkoztam ennyire leplezetlen cselszövővel, nyíltabb, szabadabb intrikussal. Elbeszélte és elemezte mesterkedését, részletesen kifejtette, milyen csapdákat állított, és dicsekedett ravasz fogásaival. Magam sem tudom, mulattam-e, vagy inkább felháborodtam, mikor egy reggel elém lépett, és ünnepélyesen odasúgta: rajtam tartja a szemét, ő semmi esetre sem feledkezik meg baráti kötelességéről, s nem hagy végképp sorsomra. Úgy látja, életmódom mostanában ingatag: nem tudja, mire magyarázza. Úgy véli, unokatestvére: Madame Beck nagyon is kárhoztatható, amiért ilyenfajta röpködő állhatatlanságot megtűr egy intézeti tanárnál. Mi dolga annak, aki a tanítás komoly hivatásának szenteli magát, grófok és grófnők között, hotelokban és *château*-kban? Az ő szemében végképp *en l'air*[172] vagyok. Meggyőződése szerint a hét hat napján eljárok hazulról.

- Monsieur túloz - feleltem. - Valóban az utóbbi időben örömmel élveztem némi változatosságot, de csak miután ez szükségessé vált. Ezzel a kedvezménnyel semmiképpen sem éltem vissza, s nem vittem túlzásba.

- Szükséges! Miért volt szükséges? Talán nem voltam elég jó? Szükséges a változatosság? Akkor azt ajánlaná nekem, vegyek példát a katolikus *religieuse*[173]-öktől, tanulmányozzam az ő életüket. Ők miért nem kívánnak változatosságot?

Magam nem tudom megítélni, milyen volt az arckifejezésem, míg így beszélt hozzám. Őt mindenesetre kihozta a sodrából; azzal vádolt, hogy meggondolatlan vagyok, világias és élvhajhász. Nagyságra törekszem, lázasan szomjazom az élet fényűzésére és hiúságaira. Úgy látja, nincs bennem *dévouement*, sem pedig *recueillement*,[174] ez hiányzik a jellememből; nincs a lelkemben kegyesség, hit, önfeláldozás, alázatosság.

Úgy éreztem, szükségtelen e vádaskodásokra válaszolni, és némán folytattam a nagy halom angol dolgozat javítását.

Nem tud bennem semmi kereszténytit felfedezni; mint oly sok protestáns, én is a pogányság gőgjét és önzését mutatom.

Kissé elfordultam tőle, és még jobban befészkeltem magam a hallgatás szárnya alá.

Valamit motyogott; bizonyára nem lehetett *juron*,[175] ehhez túlságosan vallásos volt; abban azonban bizonyos vagyok, hogy a *sacré*[176] szót hallottam. Sajnálatomra kénytelen vagyok azt is elmondani, hogy ez a szó többször ismétlődött, méghozzá kétségtelenül a *mille*[177] valami kíséretében, mikor két óra múlva végigmentem a folyosón, és németórámra indultam a Rue Crécybe. Bizonyos tekintetben nem volt a világon jobb kis ember Paul úrnál, de viszont hozzá fogható csípős kis zsarnok sem.

---

[172] A levegőben.

[173] Apáca.

[174] Odaadás, önmegtartóztatás.

[175] Káromkodás.

[176] Szentséges.

[177] Ezer.

Némettanárnőnk. Fräulein Anna Braun, tisztes, szívélyes, negyvenöt év körüli hölgy volt. Jobb lett volna talán, ha Erzsébet királynő korában születik, mert rendszeresen, első és második reggelijére is, sört és marhahúst fogyasztott. Közvetlen és nyílt „deutsch" természete keserves megpróbáltatást állt ki attól, amit angol tartózkodásnak nevezett. Mi ugyan azt képzeltük, nagyon is szívélyesek vagyunk hozzá: bár nem veregettünk a vállára, s ha hajlandók voltunk arcon csókolni, azt hangtalanul cselekedtük. E hiányosságok nagyon is nyomasztották; mégis egészben véve jól megvoltunk egymással. Hozzászokott külföldi lányok tanításához, akiknek eszükbe sem jutott saját jószántukból tanulni, kik sohasem viaskodnak valami nehézséggel, hanem gondolkodás vagy erőlködés nélkül túlteszik magukat rajta. Nagyon is lassú volt haladásunk, de őt ez is valósággal elképesztette. Az ő szemében mi ketten hűvös, büszke és természetfeletti csodalények voltunk.

Az ifjú grófnő valóban kissé kevély, kissé igényes volt. Vele született törékenysége és szépsége némi jogot adott efféle megnyilatkozásokra. Teljes félreértésnek vélem azonban, ha nekem tulajdonítanak ilyesmit. Én sohasem mulasztottam el a reggeli köszönést, ami alól Paulina kibújt, ha tehette; a néma megvetés sem volt használt fegyverem. De Paulina mindig készenlétben tartotta, tisztán, kiélesítve, és bármilyen nyers német kitörésre acélosan megvillogtatta.

A jó Anna Braun bizonyos mértékig érezte ezt a különbséget. Bár félig-meddig félt Paulinától, imádta őt, mint valami mesebeli nimfát vagy sellőt, és hozzám, a földi halandóhoz menekült, akinek könnyebb a kedélye.

Legszívesebben Schiller balladáit olvastuk és fordítottuk. Paulina hamarosan eljutott addig, hogy csodaszépen olvasta őket. A Fräulein elragadtatott mosollyal hallgatta, és kijelentette, cseng a hangja, akár a muzsika. Könnyedén, folyékony stílusban tudott fordítani, lendületesen, hangulatosan és költői hévvel. Arca tüzelt, és szája körül reszkető mosoly játszott, szépséges szeme villogott vagy olvadozott, míg a verset mondta. A legszebbeket megtanulta, és gyakran szavalta olyankor is, amikor csak kettesben voltunk. Egyik kedvenc verse a *Des Mädchens Klage*[178] volt; nagyon szerette ismételni a sorokat, melyeknek hangzásában mélabús dallamot fedezett fel. Az értelmével már hajlamos volt vitába szállni. Egy este, mikor a kandallónál ültünk, halkan szavalni kezdte:

Du Heilige, rufe dein Kind zurück,
Ich habe genossen das irdische Glück,
Ich habe gelebt und geliebet![179]

- Élt és szeretett! - mondta. - Vajon ez volna a földi boldogság csúcsa, az élet végcélja... szeretni? Nem hiszem. Lehet, hogy inkább kimondhatatlan, halálos kín, puszta időpocsékolás, az érzések terméketlen gyötrődése. Ha Schiller azt mondaná: szeretve lenni, közelebb járna az igazsághoz. Nem egészen mást jelent az, Lucy: szeretve lenni?

- Talán így van; de mire való ennyit foglalkozni ezzel a témával? Mit jelent magának a szerelem? Mit tudhat maga erről?

---

[178] A lányka panasza.

[179] Hívd vissza, szent anya, lányod: a föld
Nem adhat már soha több gyönyört.
Hiszen éltem és szerettem.
(Rónay György fordításai)

Bíborszínű lett az arca, félig a bosszúságtól, félig szégyenében.

- No de, Lucy - fordult hozzám. - Magától ezt nem fogadom el. Nem bánom, ha papa úgy néz rám, mintha még bébi volnék: sőt talán még jobb is, ha annak tekint. De *maga* tudhatja, sőt tudomásul is kell vennie, hogy már tizenkilencedik évemhez közeledem.

- Azt se bánom, ha a huszonkilencedikhez. Állapodjunk meg abban, hogy az érzelem nem beszédtéma: nem beszélünk szerelemről.

- Ugyan, ugyan! - tört ki nekitüzesedve. - Gondolja csak, hogy korlátozhat és visszaszoríthat, ahogyan jólesik, de én már beszéltem róla, és hallottam is eleget. Méghozzá nagyon sokat a minap, elég kellemetlen és sajnálatos formában. Úgy, ahogy maga semmiképpen sem helyeselné.

És az izgatott, diadalmaskodó, gonosz, szép kis teremtés felnevetett. Nem fogtam fel teljesen, mire céloz, kérdezni pedig nem akartam; tehetetlen voltam. Minthogy egész magatartásából teljes ártatlanságot olvastam ki - mely átmenetileg némi torz türelmetlenséggel párosult -, végül is így szóltam hozzá:

- Ki beszél magának kellemetlen és sajnálatos formában ilyen dolgokról? Ki férkőzik a közelébe, és ki merészel ilyesmire vetemedni?

- Lucy - felelte már sokkal szelídebben -, az illető miatt némelykor nagyon nyomorultul érzem magam. Bárcsak távol tartaná magát tőlem... nem kívánom a közelemben.

- De hát, Paulina, ki lehet az? Teljesen értetlenül állok itt.

- Nos hát... unokatestvérem, Ginevra. Valahányszor engedélyt kap, hogy meglátogassa Cholmondeleyéket, hozzánk is benéz, és valahányszor egyedül talál, elkezd fecsegni az imádóiról. Persze, szerelem! Hallania kellene, mennyi mondanivalója van neki a szerelemről.

- Ó, azt már hallottam - szóltam közbe hűvösen. - És egészben véve talán még jó is, hogy maga is hallhatta: nem kell sajnálni, így helyes. Ginevra lelke semmiképpen sem befolyásolhatja a magáét. Maga világosan átláthat gondolatain és szívén egyaránt.

- De nagyon is hat rám. Művészien felkavarja a boldogságomat, megzavarja a véleményemet. Sérti az érzelmeimet olyanokkal kapcsolatban, akik nagyon is drágák nekem.

- Mégis mit mondott, Paulina? Hadd legyen fogalmam róla. Ezzel talán ellensúlyozhatnám, amit ártott.

- Akiket régóta igen nagyra becsülök, azokat ócsárolja. Nem kíméli Brettonnét, nem kíméli... Grahamet.

- Végképp nem, mondhatom! Csakhogy miképpen vegyíti ezeket a dolgokat az érzelmeibe, méghozzá... *szerelmébe*? Mert ha jól értettem, mindezt egy kalap alá vonja.

- Lucy, az a lány szemtelen, sőt úgy hiszem, hamis is. Ismeri Bretton doktort. Mind a ketten ismerjük. Lehetséges, hogy könnyelmű és büszke, de mikor volt ő kicsinyes és szolgai? Nap nap után úgy festi le előttem, hogy lába előtt térdel, és árnyékként követi. Hiába taszítja el sértőn magától, kegyeiért esdekel. Lucy, igaz ez? Van ebben igazság?

- Lehetséges, hogy Graham valaha szépnek tartotta azt a lányt; de nem tudom... Még ma is úgy beszél róla, mintha kérője lenne?

- Hogyne, azt állítja, bármelyik napon feleségül mehetne hozzá, Graham csak az igenre vár.

- Ezeknek a meséknek köszönhető az a tartózkodása Graham iránt, ami még édesapjának is feltűnt?

- Mindenesetre kétséget ébresztett bennem jelleme iránt. Amit Ginevra beszél, nem hangzik makulátlanul igaznak. Azt hiszem, túloz. Talán hozzá is költ, de nagyon szeretném tudni, mennyit?

- Mi lenne, ha maga Fanshawe kisasszony nyújtana bizonyságot? Adjunk neki alkalmat, mutassa be a hatalmát fölötte, ha már úgy kérkedik.

- Ezt már holnap megtehetném. Papa néhány urat hívott meg holnapra vacsorára, csupa tudóst. Graham, akiben papa kezdi felfedezni a tudóst - állítólag nagyon is jártas nem egy tudományágban -, a meghívottak között van. Én is szánalmasan érezném magam ebben a társaságban, ha nem lenne kire támaszkodnom. Aligha tudnék társalogni Messieurs A. és Z. párizsi akadémikusokkal; most szerzett társasági rutinom veszélyben forogna. A kedvemért magának és Brettonnénak feltétlenül el kell jönniük; Ginevra az első szóra csatlakozik majd magához.

- Helyes; átadom neki üzenetét és meghívását, s ilyenformán alkalma lesz jellemét és igazmondását bizonyítania.

HUSZONHETEDIK FEJEZET

Az Hôtel Crécy

A következő nap sokkal mozgalmasabbnak és tevékenyebbnek bizonyult, mint amilyennek képzeltük - helyesebben, mint amilyennek vártam. Azt hiszem azért, mert éppen az egyik ifjú labassecouri herceg - valószínűleg a legidősebb, a Duc de Dindonneau - születésnapja volt; tiszteletére szünnapot tartottak valamennyi iskolában és kollégiumban, természetesen az Athénée főiskolán is. Ennek az intézménynek ifjúsága összegyűlt, s megjelent a tiszteletadáson. E célból abban az épületben gyülekeztek, ahol évenként a vizsgákat tartották, s a jutalmakat kiosztották. Az ünnepség után az egyik professzor beszélt, illetve *discours*-t tartott.

De Bassompierre úr barátai közül többen - a tudósok - többé-kevésbé kapcsolatban álltak az Athénée-vel, s meg kellett jelenniük az ünnepségen, Villette város tiszteletre méltó tanácsával, Staas lovag úrral, a polgármesterrel s a diákok szüleivel és rokonságával egyetemben. De Bassompierre úrnak barátaival kellett tartózkodnia; ifjú leánya természetesen szintén részt vett az ünnepségen, s egy kis levélkében kért fel engem s Ginevrát, hogy korán érkezzünk és csatlakozzunk hozzá.

Fanshawe kisasszony és én a Rue Fossette hálótermében öltözködtünk; Fanshawe kisasszony hirtelen nevetésben tört ki.

- Mit jelentsen ez? - kérdeztem, mert abbahagyta az öltözködés bonyolult műveletét és reám bámult.

- Olyan furcsának tűnik - válaszolta tartózkodás nélkül, szokásos, félig őszinte, félig szemtelen modorában -, hogy maga meg én egy polcon legyünk, ugyanabban a körben forogjunk, s azonos kapcsolataink legyenek.

- Valóban így van - feleltem, mert bizony nem tartottam nagyra azokat, akiknek körében nem sokkal ezelőtt többnyire megfordult. Cholmondeleyék és társaik, ez a társaság bizony nekem éppenséggel nem felelne meg.

- De hát ki maga tulajdonképpen, Snowe kisasszony? - kérdezte a leplezetlen, jámbor kíváncsiság hangján. Most meg rajtam volt a nevetés sora.

- Azelőtt azt mondta magáról, hogy gyermekgondozónő; mikor ide került, csakugyan a gyermekek mellett volt. Magam is láttam, hogy ölben hordozta a kis Georgette-et, akár egy *bonne.* Nevelőnő sohasem süllyedne ilyen mélyre. Most pedig Madame Beck sokkal udvariasabban bánik magával, mint St. Pierre-rel, a párizsi nővel, és ez a gőgös fruska, az unokahúgom, kebelbarátjának választja!

- Csodálatos! - hagytam helyben, és jól mulattam rajta. - Ki is vagyok csakugyan? Talán valami nagy személyiség álruhában. Kár, hogy nem látszom efféle személynek.

- Azon csodálkozom, hogy nem legyezgeti mindez jobban a hiúságát - folytatta. - Különös természetességgel fogadja. Ha valóban olyan senki, amilyennek tartottam, akkor igazi fából faragott természet lehet.

- Az a senki vagyok, akinek tartott! - ismételtem, és arcom kissé kitüzesedett, bár nem voltam haragos. Ugyan miféle jelentősége lehet annak, ha egy hebrencs iskolás lány nyersen afféle szavakat szegez az embernek, mint senki és valaki? Ezért csak olyan megjegyzésre szorítkoztam, hogy eddig mindössze udvariassággal találkoztam, s megkérdeztem, vajon milyen udvariasság az, valakit zavarba és indulatba hozni.

- Az ember akaratlanul is elcsodálkozik bizonyos dolgokon - erősködött tovább.

- Csodálkozik a saját gyártmányú rejtélyeken. Nos, elkészült végre?

- El; hadd karoljak magába.

- Inkább ne tegye, menjünk csak szépen egymás mellett.

Valahányszor belém karolt, mindig egész testsúlyával rám nehezedett, és mivel nem vagyok sem a gyámolítója, sem a szerelmese, ez nem volt kedvemre való.

- No tessék! - kiáltott fel. - Azzal, hogy karonfogva akartam menni magával, csak elismerésemet óhajtottam kifejezni öltözéke és megjelenése fölött; bóknak szántam.

- Valóban? Röviden azt óhajtotta kifejezni, hogy nem szégyenkezik, ha velem látják az utcán? Ha netán Cholmondeley asszony ölebét becézné valamelyik ablakban, vagy pedig De Hamal ezredes úr a fogát piszkálná egy erkélyen, s megpillantana bennünket együtt, nem kell pirulnia miattam?

- Így van - felelt azzal az egyenességgel, amit legjobb tulajdonságának tartottam, s ami becsületes és egyenes látszatot keltett, ha füllentett is: ami egyszóval sója, egyedüli konzerváló eszköze volt egyébként éppenséggel nem állhatatos jellemének.

Nem vettem a fáradságot, hogy megjegyzést fűzzek ehhez az „így van”-hoz, illetve legörbülő alsó ajkam pótolta nyelvemet. Tekintetem, mellyel végigmértem, éppenséggel nem a megbecsülés magasztos érzését fejezte ki.

- Ó, maga morcos, csúfondáros teremtés! - folytatta, miközben átvágtunk a nagy téren, és beléptünk a kedves, csöndes parkba; ez volt a legrövidebb út a Rue Crécy felé. - Soha senki ezen a világon nem bánt ilyen zsarnoki módon velem, mint maga!

- Köszönje meg saját magának, és hagyjon nekem békét. Legyen erő magában a hallgatáshoz is, s én biztosan békén hagyom majd.

- Mintha lehetne békén hagyni magát, mikor annyira különös, annyira rejtélyes!

- A rejtélyesség és a különösség a maga agyának szüleménye; szeszély. Arra kérem, tartsa tőlem távol az ilyesmit.

- De hát csakugyan valaki maga? - tartott ki állhatatosan a tárgynál, s bármennyire nem akartam is, karomba fűzte karját. Aztán kellemetlenül közel simult hozzám, hiába igyekeztem távol tartani a tolakodót.

- Igen - feleltem -, én felfelé törő jellem vagyok; valaha egy öreg hölgy társa voltam, aztán gyermekgondozónő, most pedig tanár.

- De mondja, igazán mondja meg nekem, ki maga? Nem adom tovább - unszolt kitartó makacssággal, mert úgy sejtette, hogy most megtalálhatja egy inkognitó nyitját; szorongatta karomat, most már teljesen birtokba vette, esküdözött és fogadkozott. Én meg nem tehettem mást: megálltam a parkban, és jót nevettem. Egész utunk alatt a legváltozatosabb formában tartott ki folytonosan a téma mellett. Makacsul adta bizonyságát hiszékenységének, illetve hitetlenségének, annak, hogy képtelen felfogni, miképpen létezhet bárki a születés vagy a vagyon puha párnája nélkül; ha nem támogatja a név vagy az összeköttetés, hogyan tarthatja meg magatartásában az ésszerű függetlenséget. Ami engem illet, lelki nyugalmamhoz tökéletesen elegendő volt, ha ismertek ott, ahol számított, hogy ismerjenek; a többi felett könnyedén napirendre tértem. Származás, társadalmi helyzet, elvont spekuláció körülbelül egyforma helyet foglaltak el érdeklődésemben és gondolataimban; ezek harmadrendű lakóim voltak - számukra csupán a kis szalont és a félreeső kis hálószobát jelöltem ki még akkor is, ha az

ebédlő s a fogadószobák üresen álltak, mert úgy véltem, a szerényebb helyiségek jobban megfelelnek körülményeiknek. Hamarosan megtanultam, hogy a világ ezt másként ítéli meg. Nem kétlem, ez az álláspont is helyes, mégis hiszek abban, hogy az enyém sem teljesen hibás.

Vannak, akik, ha rosszabb helyzetbe kerülnek, erkölcsileg is lesüllyednek; ha elvesztik összeköttetésüket, önbecsülésük is odavész. Nincs-e igazuk hát, ha legfőbb értéknek azt a helyzetet és kapcsolatot tartják, mely megóvja őket a lesüllyedéstől? Ha valaki úgy érzi, hogy önmaga előtt is megvetendővé válnék, ha mindenki tudná róla, hogy egyszerű s nem nemes ősöktől származik, szegényektől, nem pedig gazdagoktól, munkásoktól, s nem tőkésektől, vajon joggal kárhoztatható-e, ha e végzetes tényeket elfedi a szem elől, ha reszket, irtózik attól, hogy mindez kiderül? Minél tovább élünk, annál jobban tágul tapasztalatunk, annál kevésbé hajlunk arra, hogy megítéljük szomszédunk magatartását, s kétségbe vonjuk a világ bölcsességét. Ha úgy látjuk, hogy valahol halmozódnak az apró hibák szemforgatóan erényes vagy tisztességgel övezett ember körül, nem árt elővenni a bölcsességet.

Megérkeztünk az Hôtel Crécybe; Paulina készen várt bennünket. Brettonné is ott volt, s vele, valamint De Bassompierre úr kíséretében az ünnepség színhelyére mentünk. Jó helyet biztosítottak számunkra, megfelelő távolságban az emelvénytől. Az Athénée ifjúsága felsorakozott előttünk, a tanács és a polgármester elfoglalták fenntartott helyüket, az ifjú hercegek nevelőikkel bevonultak kijelölt díszhelyükre. Az egész épületet zsúfolásig megtöltötte az arisztokrácia s a város gazdag polgársága.

A professzor személyét illetően, aki az ünnepi *discours*-t tartja, semmiféle értesülésem nem volt, nem is nagyon érdekelt. Félig-meddig olyasmit vártam, hogy feláll egy tudós, s elmond egy közhelyekből álló ünnepi beszédet az athénistáknak, telve hízelgéssel a hercegek iránt.

Az emelvény még üresen állt, mikor beléptünk, de tíz perc múlva megtelt. Egy másodperc leforgása alatt hirtelen egy fej, egy mellkas és két kar nőtt ki a bíborral borított asztalból. Jól ismertem azt a fejet: színét, formáját, tartását, kifejezését; éppoly ismerős volt nekem, mint Fanshawe kisasszonynak. A fekete koponya alkata, a homlok domborulata és sápadtsága, a szem kéksége, tüze és tekintete: csupa olyan részlet, mely benne élt emlékezetemben, s annyi szertelen képzethez kapcsolódott, hogy mikor megjelent előttem, hirtelen nevetés fogott el. Be kell vallanom, úgy nevettem, hogy valósággal belemelegedtem; de aztán lehajtottam fejemet, elővettem zsebkendőmet, és leeresztett fátylam volt egyedüli tanúja további nevetésemnek.

Igazán örültem annak, hogy Paul urat ott látom. Inkább kellemes volt, semmint az ellenkezője, azon a helyen tudni őt, büszkén, nyíltan, komoran, de elfogulatlanul, tekintélyesen és félelem nélkül, éppúgy, mint mikor osztálya dobogóján uralkodik. Megjelenése nagy meglepetés volt: egyetlenegyszer sem jutott eszembe, hogy ott látom majd, noha nagyon jól tudtam, hogy ő vezeti a szépirodalmi tanszéket az egyetemen. Ha ő jelenik meg azon az emelvényen, biztos lehettem benne, hogy sem közhely, sem hízelgés nem lesz a beszédben. Ami azonban osztályrészünkül jutott, ami hirtelen és folyamatosan a fejünkre zúdult, bevallom, arra nem voltam elkészülve.

A hercegekhez szólt, a nemesekhez, a tanácsnokokhoz és a polgárokhoz éppoly fesztelenül s csaknem éppoly élesen, epés szigorral, mint ahogy három osztálynak szónokol egyszerre a Rue Fossette-ben. Az egyetemistákhoz nem mint diákokhoz intézte szavait, hanem mint az állam jövendő polgáraihoz, a felnövő hazafiakhoz. Még semmi jel nem mutatott arra, milyen idők következnek ezután Európára, de Emanuel úr szelleme merőben újnak tűnt nekem. Ki gondolta volna, hogy Labassecour lapos, kövér földje politikai meggyőződéseknek és nemzeti érzéseknek ad tápot oly mértékben, amint az most erőteljes szavakban nyert kifejezést? Beszéde tartalmáról és nézeteiről szükségtelen itt részletesen beszámolni; mégis, engedtessék meg

nekem, hogy annyit mondjak: a kis ember komoly dolgokat, csupa mély értelmű igazságot mondott. Teljes hévvel szigorú volt, de bölcs. Az utópista elméleteket szétzúzta, a vad álmokat elvetette, de amikor szembenézett a zsarnoksággal... ó, akkor tűz égett a szemében. S mikor az igazságtalanságról beszélt, hangja olyan élesen csendült, mint a trombita harsanása, melyet esténként hallgattam a kertben.

Nem hiszem, hogy a hallgatóság általában felfogta ezt, s osztozott tiszta hevületében; de az egyetemi ifjúság jó néhány tagja tüzet fogott, amikor ékesszólóan utat mutatott nekik, és kifejtette, mi legyen a törekvésük hazájuk és Európa jövendőjét illetően. Hosszasan, zajosan, csengő hangon éljenezték, mikor befejezte beszédét; minden szigorúsága ellenére is kedvenc professzoruk volt.

Mikor társaságunk elhagyta a termet, Paul úr a bejáratnál állt. Meglátott, megemelte kalapját, kezet nyújtott, s így szólt: - *Qu' en dites vous?*[180] - jellegzetes kérdés, mely még e pillanatban is figyelmeztetett engem fürkésző nyugtalanságára, a teljes hiányára annak, amit én kívánatos önfegyelemnek nevezek, vagyis hibáira. Nem kellett volna éppen akkor megkérdeznie, hogyan vélekedünk szerepléséről - én vagy bárki más. Neki azonban az ilyesmi túlságosan fontos, túlságosan természetes volt ahhoz, hogysem el tudta volna rejteni, ő maga pedig annyira indulatos természet volt, hogy képtelen lett volna elfojtani óhaját.

Ha kárhoztattam is túlzott hevességét, kedveltem naivságát. Szívesen dicsértem volna: bőven akadt elismerő szó szívem mélyén, de sajnos egy sem jött a nyelvemre. Kinek van szava a megfelelő pillanatban? Néhány otromba mondatot dadogtam, de őszintén örültem, mikor mások köréje sereglettek, s elárasztották gratulációval, mert bőbeszédűségük leplezte félszegségemet.

Az egyik úr bemutatta De Bassompierre úrnak. A gróf, akinek hasonlóképpen kivívta teljes elismerését, meghívta, hogy vacsorázzék az Hôtel Crécyben barátaival (akik nagyrészt Emanuel úrnak is barátai voltak). A vacsorameghívást nem fogadta el, mert mindig kissé félszeg volt, ha a gazdagok kegyével került szembe. Erő volt - bár nem kihívó módon - konok függetlenségében, ökölbe szorított kezében. Aki közelebbről ismerte jellemét, örömmel állapíthatta meg ezt a jellemvonását. Annyit azonban megígért, hogy benéz majd barátjával. A. úrral, a francia akadémikussal, még az est folyamán.

Este a vacsorán Ginevra és Paulina, mindegyik a maga módján, különösen szép volt. Ginevra minden testi bájjal büszkélkedhetett, Paulina viszont finomabb szellemi vonzóerővel ragyogott: ékesen szóló szeme sugarával, arckifejezése bájával, a váltakozó érzések és gondolatok tükrözésével. Ginevra mély bíborvörös ruhája pompásan emelte ki szőke hajfürtjeit, s nagyszerű összhangban állt rózsás üdeségével. Paulina öltözéke divatos és kitűnően szabott, anyaga könnyű és fehér volt. Kellemesen pihentették a szemet arcának törékeny vonásai, a lényéből sugárzó, lelkéből fakadó finomság, értelmes és gyengéd szeme, dúsan omló haja barnasága, mely sötétebb volt, mint angolszász unokatestvéréé, s ugyanúgy szemöldöke, szempillái is, ragyogó írisze, táguló pupillái. A természet mind e részletet hanyagul, elnagyoltan jelezte csak Fanshawe kisasszonynál. De Bassompierre kisasszonyra pedig rendkívül finom, határozott vonásokat húzott.

Paulinát kissé megfélemlítették a tudósok, de nem némították el; szerényen, bátortalanul társalgott, nem erőfeszítés nélkül, de igazi bájjal, átható, finom érzékkel, olyannyira, hogy apja nem is egyszer félbeszakította a maga társalgását, figyelte, és leányára függesztette elragadtatott, büszke tekintetét. Egy udvarias francia tudós, Z. úr, rendkívül nagy tudású és jól

[180] Mit szól hozzá?

társalgó férfi, vonta be Paulinát a beszélgetésbe. Engem egészen elbűvölt a leány francia beszéde: hibátlan volt, mondatszerkesztése tökéletes, a fordulatok helyénvalóak, kiejtése tiszta. Ginevra, bár életének felét a kontinensen töltötte, nem volt hozzá fogható. Nem mintha Fanshawe kisasszonynak nem lett volna meg a szóbősége, de az igazi pontosságot és nyelvi tisztaságot sohasem érte el, és az évek hosszú során sem volt képes elsajátítani. Ebben is De Bassompierre úr érdemét láttam: mert ő nyelv tekintetében rendkívül kritikus volt.

Még egy hallgató és megfigyelő volt jelen; valaki, akit hivatása kényszerűsége eddig távol tartott, s késve érkezett a vacsorához. Mindkét hölgy Bretton doktor csendes megfigyelése alá került attól a pillanattól fogva, hogy elfoglalta helyét az asztalnál, és ez az óvatos fürkészés nemegyszer megismétlődött. Az eddig meglehetősen hallgatag Fanshawe kisasszonyt felélénkítette a doktor érkezése: most egyszerre mosolygós és elbűvölő lett, fecsegett - noha aligha szólt a tárgyhoz -, vagy pedig olyan tárgyhoz szólt, ami kétségbeejtően alatta maradt a társaság színvonalának. Valaha Grahamnek kedvére való lett volna könnyed, csapongó csevegése; lehetséges, hogy most is tetszett neki: talán csak képzelődés sugallta nekem azt a gondolatot, hogy míg szeme és füle elszórakozott, nem kért tanácsot élénk értelmétől és kényes ízlésétől, éles bírálatától. Annyi bizonyos, bármennyire szüntelen próba alatt állt is figyelme, udvariasan tett eleget minden követelménynek; modora semmi csípősséget, semmi hűvösséget nem árult el. Vacsora alatt Ginevra volt szomszédja, és az étkezés során úgyszólván egyedül neki szentelte figyelmét. A leány elégedettnek látszott, majd jó hangulatban tért be a szalonba.

De hamarosan, amint oda visszavonultunk, ismét lapos és kedvetlen lett: ledobta magát a pamlagra, és kijelentette, hogy a *discours* és a vacsora egyformán ostoba és unalmas volt, s azzal a kérdéssel fordult unokatestvéréhez, miképpen tudja elviselni azokat a prózai *gros bonnet*-ket,[181] akiket apja maga köré gyűjt. Abban a pillanatban, amint hallható lett az urak közeledése, gáncsoskodása megszűnt: felugrott, csak úgy repült a zongora felé, és lelkesen játszani kezdett. Bretton doktor az elsők között lépett a szalonba, és nyomban Ginevra mellett foglalt helyet. Rögtön gondoltam, hogy nem sokáig tart ki ott; egy szék szabadon maradt a kandalló közelében, s úgy véltem, vonzani fogja. Tekintete valóban súrolta az ülőhelyet, de míg ő csak nézelődött, más el is foglalta. Paulina bájossága és szellemessége elbűvölte a komoly francia urakat: szépségének finomsága, szelíden udvarias modora, mesterkéletlen, de valósággal benne gyökerező tapintata megnyerte hagyományos ízlésüket. Köréje gyülekeztek, nem tudományos beszélgetésre, amit csak némán hallgatna, hanem irodalomra, művészetekre, mindennapi életre vonatkozó kérdéseket érintettek, s hamarosan kitűnt, hogy mindezekről olvasott és gondolkozott. Figyeltem. Bizonyos vagyok benne, hogy bár Graham jóval távolabb tartózkodott, mégis odafigyelt; hallása csakúgy, mint látása rendkívül finom, gyors és elemző volt. Tudtam, hogy követi a társalgást; éreztem, hogy a hangnem módfelett kedvére való... valósággal fájdalmasan tetszik neki.

Paulinában, érzéseiben és jellemében egyaránt több erő volt, mint ahogy legtöbben gondolták - mint ahogy Graham maga is képzelte -, sőt, mint amennyit ő maga elárulni óhajtott azoknak, akik nem kívánták ezt észrevenni. Őszintén szólva, olvasóm, nincs is rendkívüli szépség, sem tökéletes báj, sem igazi finomság, ha nem kíséri éppoly rendkívüli tökéletes és megbízható erő. Éppúgy kereshetnénk érett gyümölcsöt vagy akár virágot gyökértelen vagy kiaszott fán, mint vonzó tulajdonságokat gyönge és tunya természetű emberben. Rövid ideig a virágzónak tűnő szépség virulhat a gyengeség mellett is: de már a szelet nem állja, s elhervad a derűs napsütésben is. Graham bizonyára elbámult volna, ha igazán megmutatkozik a szellem, mely e gyengéd természet mélységeiben szunnyadt; én azonban, aki gyermekkora óta ismertem,

[181] Vaskalapos.

tudtam, vagy legalábbis sejtettem, mily egészséges, erős gyökerek táplálják elbűvölő tulajdonságait a valóság szilárd talajából.

Míg Bretton doktor figyelt és várakozott, hogy rés nyíljon számára a bűvös körben, tekintete időnként körbejárt a termen, és véletlenül reám vetődött. Egy csendes zugban félrehúzódva ültem, nem messze keresztanyámtól és De Bassompierre úrtól, aki mint rendesen „kétoldali beszélgetést" folytatott, ahogy Home úr mondaná, a gróf pedig *tête-à-tête*-nek nevezné. Graham rám mosolygott, odajött hozzám, megkérdezte, hogy vagyok, s kijelentette, sápadtnak látszom. Erre nekem is volt egy mosolyom, és gondoltam is magamban valamit: körülbelül három hónapja már, hogy John doktor egyáltalán szólt hozzám... s még csak észre sem vette, hogy ennyi idő eltelt. Leült, s elhallgatott. Inkább szemlélődni kívánt, mint társalogni. Ginevra és Paulina most szemben ült vele: betelhetett velük; szemlélte mindkét alakot... tanulmányozta mindkét arcot.

Néhány új vendég érkezett vacsora után, hölgyek éppúgy, mint urak, betérvén esti beszélgetésre; az urak között futólag észrevettem egy szigorú, sötét, tanáros alakot, aki félrehúzódva állt ott a belső szalonban. Emanuel úr - mert ő volt - sokat ismert a jelenlevő urak közül, de úgy vélem, rajtam kívül a hölgyek úgyszólván ismeretlenek voltak számára. A kandalló felé fordult, lehetetlen volt, hogy észre ne vegyen, és ösztönös mozdulatot tett, hogy közeledjék, de minthogy Bretton doktort is meglátta, megváltoztatta szándékát, s visszahúzódott. Ha mindössze ennyi történt volna, nem lett volna vitára ok; ő azonban nem érte be azzal, hogy visszahúzódjék, hanem felhúzta szemöldökét, elbiggyesztette a száját, és olyan bőszen nézett, hogy a kellemetlen látványról elfordítottam tekintetemet. Josef Emanuel úr is megérkezett zord bátyja kíséretében, és éppen e pillanatban váltotta fel Ginevrát a zongoránál. Micsoda mesteri játék következett az iskoláslányos kalimpálás után! Milyen magasztos, hálás zengéssel bizonyította a hangszer, hogy igazi művész keze érinti!

- Lucy - szólított meg mosolyogva Bretton doktor, mikor Ginevra ellibbent előtte, s nem mulasztotta el, hogy közben rá ne pillantson -, Fanshawe kisasszony csakugyan remek lány.

Természetesen helyeseltem.

- Van-e ebben a teremben hozzá fogható szépség?

- Én is azt hiszem, olyan szép nincs több.

- Ismét egyetértek magával, Lucy: nekünk kettőnknek oly gyakran egyezik a véleményünk s az ízlésünk, vagy legalábbis úgy vélem, a megítélésünk.

- Csakugyan? - feleltem kissé kétkedve.

- Azt hiszem, Lucy, ha maga nem leány lenne, hanem fiú... anyám keresztfia és nem keresztlánya, biztosan jó barátok lennénk: véleményünk gyakran egybeesne.

Arca évődő kifejezést öltött: könnyed, félig simogató, félig gunyoros fény csillant meg a szemében. Ó, Graham! Nem is egy magányos percet szenteltem annak a töprengésnek és latolgatásnak, vajon hogy ítéli meg Lucy Snowe-t; mindig kedvesen és igazságosan-e? Ha Lucy lényegében ugyanaz maradna, de mellesleg vagyon és rang birtokában lenne, vajon éppolyan lenne-e a modora irányában, épp ennyire becsülné-e, mint ahogy most teszi? E kérdésben azonban nem rejlett komoly gáncs. Nem; lehetséges, hogy a doktor elszomorít, s gondot okoz nekem néha; de az én vérmérsékletem könnyen válik borússá, könnyen veszti el egyensúlyát... változik éppúgy, mint mikor felhő takarja el a napot. Talán szigorú és pártatlan bíró szemében én hibásabb vagyok, mint Graham.

Igyekeztem tehát legyűrni az indokolatlan fájdalmat, mely elszorította szívemet, mert úgy éreztem, hogy Graham másoknak őszinte, komoly férfias érdeklődést képes szentelni, míg Lucy számára legföljebb könnyed évődést tartogat, mint hajdani időkből való barátnak. Nyugodtan hozzáfordultam, s megkérdeztem:

- Milyen tekintetben egyezik oly pontosan véleményünk?

- Mindkettőnknek jó a megfigyelőképességünk. Maga talán nem bízik ebben a tulajdonságomban, de azért mégis megvan bennem.

- Az előbb ízlésről beszélt: lehetséges, hogy ugyanazt a dolgot látjuk, s mégis különbözőképpen ítéljük meg?

- Próbáljuk ki. Természetesen nem tehet mást, mint meghajlik Fanshawe kisasszony érdemei előtt, de lássuk, hogy vélekedik másokról ebben a szalonban? Például anyámról, vagy azokról a kiváló személyiségekről, A. és Z. urakról, vagy mondjuk a sápadt kis hölgyről, De Bassompierre kisasszonyról?

- Azt nagyon jól tudja, hogy vélekedem az édesanyjáról. A. és Z. urakkal gondolatban sem foglalkoztam.

- És akit még említettem?

- Úgy vélem, ő valóban sápadt kis hölgy, amint mondta... most éppen csakugyan sápadt, mert belefáradt a túlzott feszültségbe.

- De, ugye, nem emlékszik rá, milyen gyermek volt?

- Néha azon tűnődöm, vajon maga emlékszik-e?

- El is felejtettem; de sajátságos, mennyire felélednek néha körülmények, személyek, sőt szavak és tekintetek, melyek kiestek már emlékezetünkből: egyszer csak ismét megjelennek előttünk, bizonyos körülmények között, saját lelkiállapotunktól vagy másokétól függően.

- Ez bizony lehetséges.

- De mégis - folytatta -, az újjáéledés tökéletlen... megerősítésre szorul, sokszor ködös, akár az álom, vagy megfoghatatlan, mint a képzelet, úgyhogy a szemtanú meghallgatása szükséges megerősítésül. Nem volt éppen nálunk Brettonban vendégségben, amikor Home úr elhozta kislányát, akit mi akkor a kis Pollynak szólítottunk, s anyám gondjaira bízták?

- Ott voltam azon az estén, mikor megérkezett, s azon a reggelen is, amikor elment.

- Különös gyermek volt, nemde? Magam sem tudom, hogy bántam vele. Szerettem én akkoriban a gyerekeket? Volt bennem akkor kedvesség vagy gyöngédség... hiszen akkor süvölvény iskolás fiú voltam. De hiszen maga természetesen nem is emlékszik rám.

- Láthattam a portréját La Terrasse-ban. Kifejezi az egyéniségét. Modorában szinte ugyanolyan volt tegnap, akárcsak ma.

- De hát, Lucy, lehetséges volna ez? Ez a rejtély csakugyan felkelti kíváncsiságomat. Mi vagyok én ma? És mi voltam tegnap, azazhogy tíz évvel ezelőtt?

- Kedves mindenben, ami kedvére való volt... és semmiben sem nyers vagy szívtelen.

- Ebben téved, Lucy. Azt hiszem, magával szemben például durva fráter voltam.

- Durva fráter! Dehogyis, Graham: soha életemben nem tűrtem volna el durvaságot szó nélkül.

- Arra mindenesetre jól emlékszem: a csendes Lucy Snowe semmiben sem élvezte a kedvességemet.

- Mint ahogy nyerseségében sem volt részem.

- Ha a megtestesült Néró lettem volna is, akkor se gyötörhettem volna meg, hiszen sérthetetlen volt, akár az árnyék.

Mosolyogtam, de egy sóhajtást is el kellett fojtanom. - Ó! - Nem kívántam mást, csak hogy hagyjon már békén, ne példálózgasson folyton velem. Ezek az állandó jelzők, címkék, melyeket rám ragaszt: az ő „csendes Lucy Snowe”-ja, az ő „sérthetetlen árnyék”-a: ebből nem kérek. Nem haragosan, de rendkívül fáradtan hárítottam el ezeket: az ólom súlyával és hidegével nehezedtek rám. Minek terhel ilyen súllyal? Szerencsére hamarosan más tárgyra tért.

- Tulajdonképpen milyen volt a kapcsolat köztem és a kis Polly között? Ha emlékezetem nem csal, nem álltunk hadilábon...

- Nagyon bizonytalanul fejezi ki magát. Nem gondolja, hogy a kis Polly határozottabban emlékszik erre?

- Ugyan! Ma már nem beszélhetünk kis Pollyról. Már csak De Bassompierre kisasszonyként emlegethetjük; és természetesen ilyen tekintélyes személyiség nem gondol vissza Brettonra. Nézze csak, Lucy, azt a nagy szemét: elmélyedhet-e az emlékezet lapjaiban? Ugyanaz a szem, amelyet én irányítottam az ábécéskönyvre? Talán nem is tudja, hogy jóformán én tanítottam meg olvasni.

- Vasárnap esténként a Bibliából.

- Nyugodt, törékeny, valósággal finom arcéle van most, de akkoriban milyen nyughatatlan, izgékony kis teremtés volt. Mit ér egy gyermek szeretete... szappanbuborék! Hinné-e, hogy az a hölgy rajongott értem?

- Én is úgy vélem, bizonyos tekintetben csakugyan rajongott - feleltem tartózkodón.

- Szóval maga sem emlékszik? Én teljesen elfelejtettem, de *most* eszembe jutott. Mindenki közül engem kedvelt legjobban Brettonban.

- Legalábbis azt hitte.

- Világosan emlékszem rá. Bárcsak mindazt elmondhatnám neki, amire emlékszem, vagy még inkább valaki más, maga például, mögéje állna, és mindezt a fülébe súgná, én pedig abban a gyönyörűségben részesülhetnék, amíg itt ülök, hogy figyeljem az arckifejezését, amint hallgatja. Mit gondol, Lucy, meg tudná tenni, hogy ezzel örökre lekötelezzen engem?

- Meg tudnám-e tenni, s magát örökre lekötelezni? - feleltem. - Nem, nem tudnám. - S éreztem, hogy szorosan összekulcsolódnak ujjaim; azt is éreztem, hogy bátorság száll belém, melegen és szembeszegülve. Ebben a dologban nem vagyok hajlandó John doktor kedvére tenni: nem és nem. Újraéledt erővel felfogtam, hogy tökéletesen félreérti jellememet és természetemet. Mindig nem nekem való szerepet oszt rám. A természet s én szembeszálltunk vele. Nem is sejtette, mit érzek: nem olvasott sem a szememből, sem arcomból, sem taglejtéseimből, bár mindez, nem kétlem, világosan beszélt. Felém hajolt, és halkan, hízelkedve mondta:

- Tegyen a kedvemre, Lucy.

Talán a kedvére teszek, vagy legalábbis felvilágosítom, tudtára adom, soha ne várja tőlem, hogy eljátszom a szubrett szerepét egy szerelmi színjátékban, ha halk, unszoló suttogásával, szinte könyörgő kérésével egyidejűleg... „tegyen a kedvemre, Lucy” nem hatol a fülembe másik oldalról egy élesen becsmérlő hang:

- *Petite chatte, doucerette, coquette!* - sziszegte a fülembe a *boa constrictor*. - *Vous avez l'air bien triste, soumise, rêveuse, mais vous ne l'êtes pas, c'est moi qui vous le dis: Sauvage! la flamme à l'âme, l'éclair aux yeux!*[182]

- *Oui, j'ai la flamme à l'âme, et je dois l'avoir!*[183] - vágtam vissza, és jogos haraggal fordultam meg; csakhogy Emanuel professzor reám szórta a sértést, s már ott sem volt.

A dologban az volt a legrosszabb, hogy Bretton doktor, akinek, mint mondottam, rendkívül finom hallása volt, minden szót meghallott: zsebkendőjével eltakarta arcát, s csak úgy rázta a nevetés.

- Sokra vitte, Lucy - kiáltott fel. - Hát ez óriási! *Petite chatte, petite coquette!* Ó, hát ezt el kell mondanom anyámnak! Igaz ez, Lucy, vagy csak a fele igaz? Azt hiszem, így van: olyan piros lett, mint Fanshawe kisasszony ruhája. És, szavamra mondom, ahogy így szemügyre veszem, ez ugyanaz a kis ember, aki olyan dühösen támadt magára a hangversenyen. Ugyanaz, és e pillanatban azért van annyira magánkívül, mert látja, hogy nevetek! Ó, hát ezt ugratnom kell egy kicsit!

És Graham engedve gonoszkodó hajlamának, nevetett, ujjongott, suttogott a fülembe, amíg már nem bírtam tovább, és a szemem megtelt könnyel.

Ez nyomban észre térítette: De Bassompierre kisasszony mellett felszabadult egy hely; oszladozni kezdett a gyűrű körülötte. Graham szeme nyomban észrevette ezt a mozgolódást... még nevetés közben is résen volt figyelme. Felállt, erőt vett magán, átvágott a szobán, és kihasználta a helyzetet. John doktor egész élete során a szerencse, a siker embere volt. És miért? Mert szeme nyomban felfogta az alkalmas pillanatot, szíve készen állt a jól időzített cselekvésre, idegzete a tökéletes kivitelezésre. És semmiféle zsarnoki szenvedély nem tartotta vissza, sem lelkesedés, sem ellenséges indulat nem keresztezte útját. S mily szemrevaló volt e pillanatban! Paulina feltekintett, mikor melléje ért, s tekintete találkozott Graham lelkes, mégis szerény pillantásával; arcszíne, mikor a leányt megszólította, félig piruló volt, félig sugárzó. Bátran s mégis szemérmesen viselkedett jelenlétében: tartózkodó volt és nem tolakodó, mégis határozott, célra törő és tüzes. Mindezt egy tekintettel átláttam. De nem folytattam tovább megfigyelésemet... nem volt hozzá időm, még ha hajlamom marasztott is. Az idő későre járt: Ginevrával együtt már a Rue Fossette-ben kellett volna lennünk. Felálltam, búcsút intettem keresztanyámnak és De Bassompierre úrnak.

Nem tudom, vajon Emanuel tanár úrnak feltűnt-e, milyen viszolyogva fogadtam Bretton doktor fecsegését, és észrevette-e, hogy valami bánt, s hogy az egész este nem volt szakadatlan élvezet a csapongó, élvhajhász Mademoiselle Lucie számára; de amikor elhagytam a termet, mellém lépett, és megkérdezte, van-e valaki, aki elkísér a Rue Fossette-be. Ezúttal udvariasan, szinte alázatosan szólt hozzám a professzor, tekintete bocsánatkérő, sőt bűnbánó volt. Én azonban nem tudtam első szóra elfogadni udvariasságát, s megbánására sem tudtam azzal válaszolni, hogy máris minden feledve. Eddig sohasem nehezteltem meg komolyan nyersesége miatt, nem fogadtam fagyosan hevességét, de amit azon az estén mondott, azt megbocsáthatatlannak tartottam. Viselkedése olyan volt, hogy helytelenítésemnek kifejezést kellett adnom. Mindössze ennyit mondtam:

---

[182] Maga kis macska, képmutató, kacér nőszemély! (Boa constrictor: óriáskígyó.) Szomorú, alázatos, álmodozó a modora, pedig éppenséggel nem az, ezt én mondom magának: maga zabolátlan! tűz lobog a lelkében, villám a szemében!

[183] Igen: tűz van a lelkemben és kell is, hogy legyen!

- Van kísérőm.

Valóban így volt, mert Ginevrával együtt hintón küldtek haza bennünket. Úgy mentem el Paul úr mellett, mint ahogy ő halad el az osztályban dobogója felé, az üdvözlő tanítványok sorai között.

Megkerestem sálamat, s visszatértem az előcsarnokba. Emanuel úr úgy állt ott, mintha várakozna. Megjegyezte, hogy kellemes az éjszaka.

- Valóban? - feleltem olyan hangon és modorban, hogy fagyos udvariasság csengett ki belőle; csak tapsolhattam magamnak. Oly ritkán történt meg, hogy elhatározásomnak megfelelően sikerült tartózkodóan és hűvösen viselkednem akkor, ha megbántódtam vagy megbántottak, hogy ezúttal szinte büszke voltam sikeres erőfeszítésemre. Ez a „valóban" úgy hangzott, hogy bárki más modorához jobban illett volna. Százszor és ezerszer hallottam ilyen kényeskedő, fennhéjázó, száraz szavakat jó néhány öntelt és önelégült Miss és Mademoiselle ívelt bíbor ajkáról. Azt is tudtam, hogy Paul úr nem tűr hosszabban efféle hangnemet: de mindenesetre megérdemelte az ízelítőt a kurta, száraz hangnemből. Azt hiszem, maga is ezt gondolta, mert az adagot nyugodtan lenyelte. Sálamra tekintett, és kifogásolta, hogy túl könnyű. Határozottan válaszoltam: éppolyan, amilyet kívánok. Eltávolodtam, és félreálltam a lépcsőkorlátra támaszkodva; magamra terítettem sálamat, és egy vallási tárgyú, förtelmes falfestményre függesztettem szememet.

Ginevra soká váratott magára; unalmasnak tűnt késedelmeskedése. Paul úr még mindig ott állt; fülem már elkészült bosszús szavaira. Közelebb jött. Most következik az újabb szidalom, gondoltam magamban. Ha nem tartottam volna túlzott neveletlenségnek, befogom a fülemet, annyira féltem a harsogásától. De semmi sem úgy történik, amint várjuk: ha sóhajra vagy suttogásra fülelünk, éppen akkor győzelmes vagy fájdalmas kiáltást kell hallanunk. Ha meg éles jajgatást vagy dühös kiáltozást várunk, barátságos köszöntésben, kedves, halk suttogásban részesülhetünk. Paul úr szelíden szólított meg:

- Barátok nem vesznek össze egy szó miatt. Mondja meg nekem, én voltam-e, vagy az a nagydarab kövér angol (ilyen tiszteletlen jelzővel illette Bretton doktort), aki miatt megnedvesedett a szeme, orcája meg olyan tüzes lett, amilyen most is?

- Nincs tudomásom róla, Monsieur, hogy akár ön, akár más olyan indulatba hozott volna, amint állítja - feleltem, és e feleletben ismét felülmúltam rendes valómat; valóságos fagyos színlelést sikerült megjátszanom.

De mit mondtam tulajdonképpen? Mondja meg. Indulatos voltam. Már elfelejtettem, milyen szavakat használtam. Mit mondtam hát?

- Olyasmit, hogy azt valóban a legjobb elfelejteni! - feleltem még mindig tökéletesen nyugodtan és fagyosan.

- Egyszóval az én szavaim sértették meg? Tekintse el nem hangzottnak: engedje meg, hogy visszavonjam, és részesítsen bocsánatában.

- Én nem haragszom, Monsieur.

- Akkor sokkal rosszabb, mintha haragudnék... megbántódott. Bocsásson meg nekem, Lucy kisasszony.

- Emanuel úr, megbocsátok önnek.

- Akkor halljuk, mondja ki természetes hangján, nem ezzel a tökéletesen idegen hanglejtéssel: *mon ami, je vous pardonne.*[184]

Ezzel megmosolyogtatott. Ki ne mosolyogna sóvárgó naivságán és mesterkéletlen őszinteségén?

- *Bon!* - kiáltott fel. - *Voilà que le jour va poindre! Dites donc: mon ami.*[185]

- *Monsieur Paul, je vous pardonne.*[186]

- Nem kérek semmiféle Monsieur-ből, mondja a másik szót, különben nem hiszek az őszinteségében. Tegyünk még egy kísérletet... mondja, *mon ami,* vagy nem bánom, mondhatja angolul is: barátom!

Ez már más „barátom", ennek a szónak egészen más a színezete és jelentése, mint a *mon ami*-nak. Nem árasztja ugyanazt a közvetlen, bensőséges hangulatot. Nem tudtam volna azt mondani Paul úrnak: *mon ami,* de minden nehézség nélkül kimondtam: barátom. Ezt a különbséget ő nem érzékelte, s tökéletesen beérte az angol szóval. Mosolygott. Ha olvasóm láthatta volna mosolyát! A különbséget akkori és félórával azelőtti viselkedése között. Nem állíthatom, hogy bármikor is láthattam elégedett, örvendező vagy kedves mosolyt Paul úr ajkán vagy a szemében. Gúnyos, keserű, megvető vagy szenvedélyesen diadalittas vigyort százszor és ezerszer is láttam - ő ezt nevezte mosolynak -, de gyengédebb vagy melegebb érzések felvillanása tökéletesen új jelenség volt számomra azon az arcon. Mintha az álarcot igazi arccá változtatta volna: a mély barázdák eltűntek, arcbőre is világosabbnak és üdébbnek tűnt. Az a sötét pergamenszerű, délies színezet, mely spanyol ősökről beszél, eltűnt és világosabb árnyalatnak adott helyet. Nincs tudomásom róla, hogy emberi arcon hasonló átalakulást tapasztalhattam volna. Paul úr ezután lekísért a hintóhoz. Szinte ugyanabban a pillanatban lépett ki a házból De Bassompierre úr is unokahúgával.

Fanshawe leányasszony furcsa hangulatban volt: az egész estét óriás kudarcnak tartotta. Lehangolt volt, sőt kijött a sodrából, s amint becsukódott mögöttünk a kocsi ajtaja, tartózkodás nélkül átadta magát a mogorva hangulatnak. Bretton doktorról csak gáncsoskodva szólt, s minden szava csípős volt, rosszindulatú. Mivel azt tapasztalta, hogy sem elbűvölni őt, sem döfni rajta nem képes, nem maradt más menedéke, mint a gyűlölködés: és gyűlölködésének olyan elképesztő szavakban és féktelenül adott kifejezést, hogy miután egy ideig erőltetett nyugalommal hallgattam, végül mégiscsak megmozdult sértett igazságérzetem, és hirtelen tűzbe jöttem. A kitörés nem maradt el: mert tudok én szenvedélyes is lenni. És kiváltképp szépséges, de éppenséggel nem hibátlan útitársnőmmel szemben, aki sohasem mulasztotta el, hogy fel ne keltse szunnyadó, legrosszabb indulataimat. Szerencse, hogy a kocsikerekek éktelen zajjal zötyögtek a Choseville hepehupás kövezetén, mert biztosíthatom olvasómat, sem halotti csönd, sem csendes beszélgetés nem volt a kocsi belsejében. Félig komolyan, félig a látszat kedvéért szívügyemmé tettem, hogy túlharsogjam Ginevrát. Féktelen indulatban jött el a Rue Crécyből, le kellett csillapítanom, mielőtt még a Rue Fossette-be érünk. E célból elengedhetetlen volt, hogy ragyogó értékeit túlbecsüljem, csak azért, hogy gyengéit is felfedhessem. Ezt pedig olyan találó és keresetlen fogalmazásban kellett megtennem, mely felveszi a versenyt John Knox bókjaival Stuart Máriához intézett beszédében. Ez jó lecke volt Ginevrának, hatott is rá alaposan. Bizonyos vagyok benne, jó hangulatban feküdt le, és nyugodtan aludt; javára vált az erkölcsi megvesszőzés.

---

[184] Barátom, megbocsátok.

[185] Lám. Kisüt a nap! Mondja hát.

[186] Megbocsátok.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET

Az óralánc

Paul Emanuel úr rendkívül kényes volt arra, hogy bármi történik is, ne zavarják meg az óráját: ilyen körülmények között átmenni az osztályán, akár tanárnak, akár növendéknek, akár egyedül, akár csoportosan, életveszélyes cselekedetnek számított.

Még Madame Beck is, ha efféle vállalkozásra kényszerült, szoknyáját felfogva, lábujjhegyen közelítette meg a félelmetes dobogót, óvatosan haladt, mint a hajó, hogy zátonyra ne fusson. Rosine, a portásnő pedig... mert reá hárult félóránként az a kényes feladat, hogy egyik-másik osztályból az óra kellős közepén kiszólítson egy-egy növendéket zeneórára, a kápolnába, a nagy vagy kis szalonba, vagy az ebédlőbe, ahol a zongora felszabadult. A második vagy harmadik kísérletnél szinte a nyelve is megbénult, mert fölháborodástól villámokat szóró tekintet lövellt feléje a szemüveg alól.

Egyik délelőtt a *carré*-ban ültem egy kézimunka mellett, melyet az egyik tanítvány kezdett meg, és úgy látszott, sohasem jut a végére. Míg ujjaim fürgén mozogtak, fülem a szomszédos osztályból idehallatszó hang erejének fokozódását és tompulását figyelte, s a hang egyre nyugtalanabbá, egyre fenyegetőbbé vált. Jó erős válaszfal volt közöttem és a fenyegető vihar között, készen állt a menekülés útja is az udvarra vezető üvegajtón át, ha esetleg ebben az irányban haladna: ilyenformán be kell vallanom, inkább szórakoztattak, semmint félelemmel töltöttek el az egyre sokasodó vészjelek. Szegény Rosine azonban nem volt biztonságban: a délelőtt folyamán négy ízben is kénytelen volt behatolni a veszélyes zónába; ezúttal, ötödször azt a feladatot kellett vállalnia, hogy Paul úr orra elől elragadjon egy tanítványt, mintha csak tűzből mentené ki.

- *Mon Dieu! mon Dieu!* - sóhajtozott. - *Que vais-je devenir? Monsieur va me tuer, je suis sûre: car il est d'une colère!*[187]

A kétségbeesés erőt öntött belé, s kinyitotta az ajtót.

- *Mademoiselle La Malle au piano!*[188] - kiáltott be. De még vissza sem vonult, és nem is csukta be maga mögött az ajtót, mikor élesen csattant fel a benti hang:

- *Dès ce moment!... la classe est défendue. La première qui ouvrira cette porte, ou passera par cette division, sera pendue... fût-ce Madame Beck elle-même!*[189]

Tíz perc sem telt el az ítélethirdetés után, mikor Rosine papucsa ismét csosszant a folyosón.

- Mademoiselle - mondotta -, még egy ötfrankosért sem nyitok be újra abba az osztályba. Monsieur szemüvege igazán félelmetes. De most küldönc jött üzenettel az Athénée-ből. Meg is mondtam Madame Becknek, hogy nem merem átadni, s ő azt üzente, tessék elvállalni.

- Én? Nem, ez már sok! Ez nem az én hatásköröm. Rajta, rajta, Rosine, viselje el a sorsát. Bátorság, fel a fejjel!

---

[187] Mi lesz velem? Az úr megöl, az biztos; mert csupa harag!

[188] La Malle kisasszonyt a zongorához!

[189] Ettől a perctől fogva... tilos ebbe az osztályba belépni. A legelsőt, aki kinyitja ezt az ajtót, vagy áthalad ezen az osztályon, felakasztatom... legyen az Madame Beck maga!

- Én, Mademoiselle?... lehetetlen! Ötször bosszantottam fel ma. Madame szerződtessen egy csendőrt erre a feladatra. *Ouf! Je n'en puis plus!*[190]

- Ugyan, micsoda gyávaság. Hogy szól az az üzenet?

- Pontosan az a fajta, amilyennel Monsieur nem szereti, ha zaklatják: sürgős kérés, hogy nyomban menjen az Athénée-be, mert hivatalos látogató érkezett. Tanfelügyelő, vagy tudom is én, micsoda, és Monsieur-nek feltétlenül oda *kell* mennie. Nagyon jól tudja, mennyire nem szíveli azt, hogy *kell.*

Hát bizony ezt nagyon jól tudtam. A kis ember egyformán gyűlölte a sarkantyút és a zablát: ami sürgős volt vagy kötelező, az ellen feltétlenül lázadozott. Én azonban magamra vállaltam a feladatot... az biztos, hogy nem félelem nélkül, de a félelmet más érzések tompították, mindenekelőtt a kíváncsiság. Kinyitottam az ajtót, beléptem, s oly gyorsan és csendesen csuktam be magam mögött, amennyire remegő kézzel lehetséges: mert a lassúság, a tétovaság, a kilincs csattogtatása vagy az ajtó nyitva hagyása olyan súlyosbító körülmények voltak, melyeknek következménye terhesebb lehetett, mint maga a főbűn. Ott álltam hát, ő pedig előttem ült a dobogón: szemmel láthatóan rossz hangulatban volt... mondhatnám, a lehető legrosszabban. Mennyiségtanórát tartott - mert mindenféle tárgyból tartott órát, ami éppen eszébe jutott -, és minthogy a mennyiségtan száraz tantárgy, nem volt kedvére való. Nem egy tanítvány reszketett, mikor a számtanból adott elő. Íróasztalára hajolt; az, hogy feltekintsen a belépés zajára, amikor ez akaratának és ítéletének nyílt megszegését jelenti, olyan erőfeszítést követelt tőle, melyre abban a pillanatban még nem szánta el magát. De ezt nagyon jól tette: ekképpen időt nyertem, hogy áthaladjak a tantermen, ízlésemnek úgy felelt meg legjobban, hogy dühkitörésével közelről nézzek szembe, semmint távolról álljam a veszedelmet.

A dobogónál megálltam, pontosan előtte; természetesen nem méltatott nyomban figyelemre: folytatta a tanítást. A semmibevevés nem használt. Meg kell hallgatnia az üzenetet és válaszolni rá.

Nem voltam olyan magas, hogy a dobogón álló íróasztal fölé láthassak, ilyen helyzetben csak körülnézhettem, s jobban szemügyre vettem arcát, mely mikor beléptem, rendkívüli hasonlóságot mutatott a vérszomjas tigriséhez. Kétszer büntetlenül élvezhettem e látványt, hiszen nem látott meg, amint közeledtem; harmadszor, mikor felemeltem szememet az íróasztal fölé, szemüvegén keresztül rám szegeződött az a gyilkos tekintet. Rosine-nak igaza volt: maga a szemüveg is bénító félelmet árasztott, nemcsak viselőjének haragosan ide-oda járó tekintete.

Most élveztem a közelség előnyét: a rövidlátó szemüveg mit sem ért, ha a bűnös Monsieur orra előtt áll. Ennélfogva letette, s így most egyenlő felekként álltunk egymással szemben.

Örülök, hogy valójában nem is féltem tőle... és ott a közelében úgyszólván meg sem riadtam; mert amikor kötélért és bitóért kiáltott, hogy az imént kihirdetett ítéletet végrehajtsa, szépen átnyújtottam neki a tűbe fűzött hímzőfonalat, olyan udvarias mozdulattal, hogy ez valamennyire lecsillapította rendkívüli ingerültségét. Természetesen ezt a csúfondáros udvariasságot nem mindenki szeme láttára kockáztattam meg: a fonalat egyszerűen átnyújtottam az íróasztal szögletén, és felakasztottam a tanár székének rácsos támlájára.

- *Que me voule-vous?*[191] - mondta mormogva, úgyhogy a hang szinte megrekedt a torkában és mellkasában, mert a fogait összezárta, mintha belső fogadalmat tenne, hogy a világ minden kincséért sem ragadtatja magát mosolyra. Válaszom nem késett:

---

[190] Phü! Ezt már nem bírom!

- *Monsieur* - mondottam -, *je veux l'impossible, des choses inouïes.*[192] - És úgy vélvén, helyesebb nem szépítgetni a dolgokat, hanem elszántan ráereszteni a hideg zuhanyt, halkan, de folyékonyan átadtam az Athénée üzenetét, és erősen eltúloztam sürgősségét.

Természetesen hallani sem akart róla. Ő bizony nem megy; nem hagyja ott az órát, ha Villette valamennyi csendőrét érte küldik, akkor sem. Ő bizony állja a szavát, ha maga a király, a kormány és a parlament parancsolja az ellenkezőjét, akkor is.

Én azonban tudtam, hogy el *kell* mennie; mondjon amit akar, hivatása és érdeke egyformán azt parancsolja, hogy szó szerint eleget tegyen a felhívásnak. Ott álltam tehát, csendesen várakozva, mintha egy szót sem szólt volna. Erre megkérdezte, mit kívánok még.

- Mindössze Monsieur válaszát, amit átadhatok a küldöncnek.

Türelmetlenül tagadást intett.

Gondoltam egy nagyot és merészet, és kinyújtottam kezem az ablakpárkányon nyugalmasan fekvő frígiai sapkája után. Szemével követte elszánt mozdulatomat, kétségtelenül fitymálás és elképedés volt a tekintetében.

- Ejha! - motyogta. - Ha már itt tartunk, ha Lucy kisasszony babrál a föveggel, legjobb lesz, ha maga teszi fel, egyben mindjárt fiúvá változik, és szép nyugodtan megjelenhet az Athénée-ben.

Nagy tisztelettel letettem a föveget az íróasztalra, s a bojtja félelmetesen himbálózott előttem.

- Majd írok egypár mentegetőző sort... annyi elég lesz! - mondta, s még mindig kibúvót keresett.

Jól tudtam, hogy ez nem lesz elég, ezért hát szelíden keze felé toltam a föveget. Miután lendületet kapott, végigcsúszott a lejtős, fényezett asztallapon, s maga előtt tolta a fémkeretes szemüveget. Elmondani is borzasztó, mi történt: mindkét tárgy lecsúszott a dobogóra. Hányszor láttam már, hogy ilyesmi leesett, és semmi baj nem történt... ezúttal azonban, amilyen Lucy Snowe szerencséje, úgy adódott, hogy a két kerek lencse alaktalan csillaggá hasadt.

Most igazán megdöbbenés fogott el... megdöbbenés és sajnálkozás. Ismertem a szemüveg értékét: Paul úrnak különleges szeme volt, és nehezen akadt megfelelő szemüvegre. Sokszor hallottam, hogy kincsnek nevezte. Felemeltem; törött volt és hasznavehetetlen. A kezem reszketett. Minden idegszálam megfeszült, láttam, milyen kárt okoztam, de inkább sajnálkoztam, semmint féltem. Néhány pillanatig nem mertem a professzor szemébe nézni, s ő szólalt meg előbb.

- *Là!* - mondta. - *Me voilà veuf de mes lunettes!*[193] Azt hiszem, Lucy kisasszony, maga is beismeri most már, hogy kiérdemelte a kötelet és a bitófát; reszket is, s várja végzete beteljesülését. Nos tehát, áruló! Szóval azt akarta, hogy itt álljak vakon és tehetetlenül kezének kiszolgáltatva!

Felemeltem tekintetemet: arca éppenséggel nem volt haragos, hanem az a mosoly, az a derű áradt rajta szét, amelyet a minap az Hôtel Crécyben láttam Paul úron. Nem volt haragos... megbántott sem; ha valóban sérelem érte, kegyesnek bizonyult, ha pimaszul bántak vele,

---

[191] Mit akar tőlem?

[192] Lehetetlent akarok, hallatlan dolgokat.

[193] Tessék, most itt állok elözvegyülve, szemüveg nélkül!

türelmes volt, akár egy szent. Ez a jelenet, melyet rendkívül kellemetlennek tartottam - s úgy véltem, végképp aláásta küldetésem esetleges sikerét -, segítőtársamnak bizonyult. A professzorral nehéz boldogulni, míg senki sem bántja, de kegyes volt és megértő, mihelyt bűnbánó merénylő állott előtte.

Szelíden ingerkedni kezdett velem.

- *Une forte femme... une Anglaise terrible... une petite cassetout*[194] - jelentette ki, és hozzáfűzte, hogy nem merne egyebet tenni, mint engedelmeskedni a zsarnok jelenlétében, aki éppolyan, mint a *grand Empereur*:[195] összetör egy értékes vázát, csak azért, hogy döbbenetet keltsen. Aztán végre feltette frígiai sapkáját, kivette kárvallott szemüvegét a kezemből, kedvesen bátorító és megbocsátó kézszorítás kíséretében meghajolt, és kitűnő hangulatban indult az Athénée-be.

Ilyen nyájas viselkedés után olvasóm bizonyára sajnálattal értesül majd arról, hogy még le sem szállt az este, máris ismét háborúságba keveredtem Paul úrral: de hát így történt, s nem állt módomban megakadályozni.

Szokása volt - és igen dicséretes, elfogadható szokása -, hogy esténként beállított hozzánk. Mindig hirtelen és váratlanul robbant be a csendes tanulóóra idején, és zsarnoki módon avatkozott bele foglalatoskodásunkba: könyveket tétetett félre, tanszereket hozatott elő, félretolta a vastag könyvet vagy nyomtatványt, mely az aznapi *lecture pieuse*-ül szolgált, s amelyet álmosan darált éppen valamelyik növendék. Az egyik nagy tragédiát vette elő, hatásosan és tüzes átéléssel olvasta fel... Sok olyan drámát ismert, melynek értékeiről nekem fogalmam sem volt. Emanuel úr túláradó szónokiasságának eszközéül használta fel ezeket, megtöltötte őket született szenvedélyességével, mint életelixírrel a kelyhet. Vagy pedig hétköznapi sötétségben folyó életünket világította be egy derűsebb világ fényével, bepillantást nyújtott a modern irodalomba, szemelvényeket olvasott fel egy-egy elragadó meséből vagy valamelyik új tréfás tárcából, mely nagy kacagást váltott ki a párizsi szalonokban. Mindig különös gondot fordított arra, akár tragédiáról, melodrámáról, meséről vagy esszéről volt is szó, hogy szigorú kézzel kiirtsa azt a bekezdést, mondatot vagy szót, melyet méltatlannak ítélt a *jeune fille* füléhez. Nemegyszer észrevettem, hogy ahol a kihagyás pótlás nélkül értelmetlenséget okozott volna, vagy gyöngítette volna az eredetit, hosszú, éppoly erőteljes, s nem kifogásolható részleteket rögtönzött. A beiktatott párbeszéd vagy a leírás gyakran jobb volt a kigyomláltnál.

Egyszóval, a kérdéses esetben hallgatagon ültünk, akár az apácák. A növendékek tanultak, a tanárok dolgoztak. A magam munkájára nagyon jól emlékszem; kedvtelésből csináltam valamit, és munkám meglehetősen érdekelt; célja is volt, nem puszta időtöltésből bíbelődtem vele. Ajándékul szántam valakinek, ha elkészülök vele, s az alkalom közeledett, sietnem kellett, ezért ujjaim fürgén mozogtak.

Élesen harsant fel a csengő, s ezt a hangot valamennyien ismertük; aztán hallhattuk az ismerős, szapora lépteket, az üdvözlést, *voilà, Monsieur!* Ugyanez hangzott el szinte egyszerre valamennyiünk szájáról, mikor a kétszárnyú ajtó felpattant (mert mindig felpattant, valahányszor őt bocsátotta be... olyan lassú szó, mint „kinyílt", nem alkalmas mozdulatainak leírására), s ott állt körünkben Paul úr.

Két munkaasztalt foglaltunk el; hosszú asztalok voltak, és hosszú padok álltak mellettük; középütt mindegyik fölött lámpa lógott. Mindegyik asztalnál kétoldalt, ahol a lámpa volt, egy-

---

[194] Erős nő, félelmetes angol lány... kis mindent törő-zúzó.

[195] Nagy császár.

egy tanár foglalt helyet, mellettük jobbra-balra a lányok sorakoztak. Az idősebbek és a szorgalmasabbak közelebb a lámpához, illetve a trópusokhoz, a tétlenebbek és a kisebbek az Északi-, illetve Déli-sark felé. Monsieur szokása volt, hogy udvariasan széket hozott valamelyik tanárnak, rendszerint Zélie St. Pierre-nek, a rangidős tanárnőnek, s elfoglalta megüresedett helyét: hogy így kiélvezhesse a Ráktérítő és a Baktérítő közötti övezet fényes sugárzását, amire már csak rövidlátása miatt is szüksége volt.

Zélie, mint rendesen, készségesen felállt, szélesen elmosolyodott, kimutatván teljes alsó és felső fogsorát... olyan különös mosollyal, mely fültől fülig terjed, és csupán vékony félholdat ír le, de nem terül el az egész arcon, s nem jelenik meg sem gödröcske az orcán, sem csillogás a szemben. Úgy vélem, Monsieur nem látta meg Zélie-t, vagy szeszélye éppen azt diktálta, hogy ne vegyen róla tudomást, mert tudott ő olyan szeszélyes is lenni, amilyennek a nőket mondják; szemüvege pedig (volt tartalék szemüvege is) mentségül szolgált, ha valamit nem vett észre vagy mellőzött volna. Mindegy, mi volt az oka, de elhaladt Zélie mellett, átjött az asztal másik oldalára, és mielőtt felállhattam volna, hogy helyet adjak, odasúgta:

- *Ne bougez pas!*[196] - azzal elhelyezkedett Fanshawe kisasszony és énközöttem, mert mindig ő volt a szomszédom, könyökét mindig az oldalamba fúrta, akárhányszor szóltam is rá:

- Ginevra, jobban szeretném, ha olyan messze lenne tőlem, mint Jerikó.

Nos, könnyű volt azt mondani, *ne bougez pas*; hogyan tehettem volna? Helyet kellett adnom neki, meg kellett kérnem a növendékeket, hogy húzódjanak arrébb, mert nekem is arrébb kellett húzódnom. Ginevrának külön élvezetet jelentett, hogy egészen hozzám bújt, mert - amint mondta - így legalább sohasem fázott a téli estéken. Folyton zaklatott fészkelődésével és taszigálásával; s ezért néha már arra vetemedtem, hogy gombostűt helyezzek el az övemben, védekezésül hegyes könyöke ellen. Emanuel urat azért már mégsem részesíthettem hasonló bánásmódban. Elraktam munkaeszközeimet az útból, helyet adván könyvének, s magam is félrevonultam, hogy ő is elhelyezkedhessék; de csak egy yardnyira, amit minden józan ember úgy tekintett volna, mint tisztes távolságot egy padon. Emanuel úr azonban sohasem volt józan: kova és tapló volt egy személyben, rögtön tüzet fogott.

- *Vous ne voulez pas de moi pour voisin* - fortyogott -, *vous vous donnez des airs de caste, me traitez en paria* - vádaskodott tovább. - *Soit! je vais arranger la chose!* - s azzal munkához látott. - *Levez-vous toutes, mesdemoiselles!*[197] - kiáltott fel.

A lányok felálltak. Valamennyiüket a másik asztal köré sorakoztatta. Aztán engem a hosszú pad végére parancsolt, mindent gondosan belerakott munkakosaramba, majd varróselyemmel, ollóval, minden kellékemmel együtt elém tette, s aztán elhelyezkedett a pad másik végében.

Bár rendezkedése módfelett furcsa volt, a teremben egy lélek sem merészelt nevetni; a viháncolóra végzetes lett volna a nevetés. Ami engem illet, mindezt tökéletes nyugalommal fogadtam. Ott ültem elszigetelve, kizárva a társas érintkezésből; csak ültem, a munkámmal foglalkoztam, nyugodt voltam, és cseppet sem keseredtem el.

- *Est-ce assez de distance?*[198] - kérdezte.

- *Monsieur en est l'arbitr*[199] - feleltem.

---

[196] Ne mozduljon.

[197] Maga nem akar engem szomszédjának, maga kaszt-előnyöket kíván magának: engem páriaként kezel. Majd én elrendezem ezt a dolgot! Álljanak fel mindnyájan, kisasszonyok!

[198] Ez elég távolság?

- *Vous savez bien que non. C'est vous qui avez créé ce vide immense: moi je n'y ai pas mis la main.*[200]

S e kijelentés után olvasni kezdett.

Szerencsétlenségére egy francia fordítást választott, amit így nevezett:

- *Un drame de Williams Shackspire; le faux dieu* - s a továbbiakban így aposztrofált bennünket: - *de ces sots païens, les Anglais.*[201] - Azt hiszem, mondanom sem kell, hogy egészen másként jellemezte volna, ha nincs ily dühös hangulatban.

Természetesen, a francia fordítás nem volt kielégítő; nem tettem különösebb erőfeszítést, hogy megvetésemet leplezzem, holott néhány esetlen melléfogásával szándékosan ki akart hozni a sodromból. Nem mintha helyénvaló vagy illő lett volna, hogy szóljak valamit; de az ember esetenként tekintetével is kifejezheti azt a véleményt, melyet nem kíván szavakba foglalni. Monsieur szemüvege résen volt, és felfogott minden pillantást: nem hiszem, hogy akár egy is elkerülte volna a figyelmét. Ennek következtében szeme hamarosan kibújt az ernyő mögül, hogy akadálytalanul szórja villámait, és dühös sugarakat lövelljen az Északi-sark felől, ahova száműzte magát, bár a szoba általános hőmérsékletét figyelembe véve ésszerűbb lett volna a Ráktérítő függőleges sugara alá húzódnia.

Mikor becsukta a könyvét, nem lehetett tudni, vajon úgy távozik-e, hogy magába fojtja bosszúságát, avagy utat enged haragjának. Magába fojtani valamit, ez nem volt szokása; de végeredményben mi történt, ami okot adott volna a megrovásra? Meg se mukkantam; az igazság szerint semmi oka sem volt arra, hogy felelősségre vonjon vagy megrójon, amiért a szokásosnál kissé szabadabbra engedtem az izmok játékát a szemem és a szám körül.

Behozták a vacsorát, mely kenyérből és langyos vízzel felhígított tejből állt. A professzor jelenlétében tiszteletből félretették a cipókat és poharakat, nem osztották azonnal szét.

- Vacsorázzanak meg, hölgyeim - mondta, és szemmel láthatóan elmerült abban, hogy jegyzeteket írt, „Williamsz Sekszpir" művének margójára. Kiosztották a vacsorát, én is megkaptam a cipót és a poharat, és mivel most már a szokásosnál is jobban foglalkoztatott a munkám, büntetésből kijelölt helyemen maradtam. Törtem egy-egy falatot cipómból, és a tejből ittam egy-egy kortyot. A legnagyobb hidegvérrel tovább dolgoztam, higgadtan, sőt szinte kedélyesen, nem úgy, mint szoktam, s viselkedésem magam előtt is újnak tűnt. Mintha az olyan nyughatatlan, ingerült, tüskés személy jelenléte, aminő Paul úr, mágnesként vonzott volna magához mindent, ami bennem tüzes és ingadozó, s nem maradt volna bennem egyéb, csak béke és harmónia.

Paul úr felállt. Vajon szó nélkül távozik-e? Úgy látszott, igen, mert már megindult az ajtó felé.

De mégsem: visszafordult, talán csak azért, hogy magához vegye az asztalon felejtett, bőrtokban levő ceruzáját.

Felvette... ki-be tologatta a ceruzát, míg letörte a hegyét, kihegyezte, zsebre vágta - azzal megindult felém.

A másik asztal körül elhelyezkedett lányok és tanárok vidáman, felszabadultan társalogtak; étkezésnél mindig ezt tették, és minthogy szokásuk volt a gyors és hangos beszéd, ezúttal sem fogták hangjukat halkabbra.

---

[199] Ezt, uram, önnek kell megítélnie.

[200] Jól tudja, hogy nem. Ön teremtette ezt a hatalmas űrt: nekem semmi közöm hozzá.

[201] Williamsz Sekszpir drámája; az ostoba pogányok, az angolok hamis istenségének műve.

Paul úr megállott mögöttem. Megkérdezte, min dolgozom. Azt válaszoltam, egy óraláncon.

- Kinek? - kérdezte.

- Egy úrnak... egyik barátomnak - feleltem.

Paul úr lehajolt, és mint a regényírók mondják, epés szavakat kezdett a fülembe „sziszegni".

Azt mondotta, hogy valamennyi nőszemély közül, akit eddig ismert, én vagyok a legelviselhetetlenebb: velem lehet legkevésbé megférni barátságos módon. *Caractère intraitable*[202] vagyok, elképesztően kifacsarodott ízlésű. Hogy jutottam el eddig, vagy mi szállott meg, azt ő, a maga részéről igazán nem tudja; de bármilyen békés vagy baráti szándékkal közeledjék is felém valaki... püff! én az egyetértést nyomban széthúzássá, a jóakaratot ellenségeskedéssé fordítom! Ő, Paul úr, legjobb meggyőződése szerint jóakarattal viseltetik irányomban: soha nem vétett ellenem, legalábbis tudomása szerint nem. Úgy vélné, jogot formálhat arra, hogy semleges ismerősként kezeljék, mert ellenséges érzésekre nem adott okot. S íme, hogy viselkedem én vele szemben! De milyen maró vidámsággal... milyen sértő némasággal... milyen jogtalan *fougue*-gal![203]

Itt már nem állhattam meg, hogy tágra ne nyissam szemem, és közbe ne vessek egy-két szót:

- Vidámság, némaság, *fougue*? nem is értem...

- *Chut! à l'instant!*[204] - Úgy viharzottam el... *vive comme la poudre!*[205] Nagyon sajnálja... végtelenül sajnálja, éppen a magam érdekében, szerencsétlen különcségemet. Efféle *emportement,* ilyen *chaleur*[206] talán imponáló, de ha túlzásba viszem, attól tart, a végén még bajba sodor. Nagy kár, mivel lelke mélyén úgy hiszi, nem vagyok minden jó tulajdonság híján. Helyesebben tenném, ha hallgatnék a józan szóra, higgadtabb volnék és okosabb, nem annyira *en l'air,*[207] kevésbé *coquette,* nem vonzana annyira a pompa, nem tulajdonítanék oly túlzott értéket a tetszetős külsőnek, s nem vonzanának olyan személyek, akik pusztán magas termetükkel tűnnek ki, *des couleurs de poupée, un nez plus ou moins bien fait*;[208] és rendkívüli ostobaságukkal. Belőlem még hasznos, sőt kivételes jellemet lehetne formálni, de amint most áll a helyzet... - s itt egy pillanatra elcsuklott a kis ember hangja.

Talán fel kellett volna néznem rá, kezemet nyújtanom, vagy szólnom egy-két megnyugtató szót; de attól féltem, ha megmozdulok, elnevetem, vagy elsírom magam. Olyan furcsa volt az egész jelenet, egyszerre megható és értelmetlen.

Azt hittem, ezzel vége: de nem. Leült, és kedvére tovább folytatta: Míg ő, Paul úr e fájdalmas kérdéseket érinti, pusztán a javamat akarja, és az én kedvemért teszi ki magát haragomnak, s kockáztatja meg azt a megállapítást, hogy különös változás észlelhető a ruházkodásomban. Kénytelen megállapítani, hogy amikor megismert - illetve helyesebben időnként egy-egy futó pillantást vetett rám -, e tekintetben megelégedésére szolgált, amit rajtam látott: a komolyság, a szigorú egyszerűség olyan nyilvánvaló volt öltözékemen, hogy viselkedésem a legszebb re-

---

[202] Megátalkodott természet.

[203] Düh.

[204] Csönd egy pillanatra!

[205] Hirtelen, mint a puskapor!

[206] Indulatosság, hevesség.

[207] Fellengzős.

[208] Babához illő színek, többé-kevésbé szépen formált orr.

ményekre jogosított fel. Milyen végzetes befolyás hatására tűztem virágot kalapom mellé, mi jutott eszembe, hogy *des cols brodés*-t[209] viseljek, sőt egy alkalommal bíborvörös öltözékben jelenjek meg, ezt valóban szeretné tudni, bár nem kívánja, hogy ezúttal nyíltan megmondjam.

Itt már ismét közbeszóltam, de nem minden méltatlankodó és megbotránkozó hangsúly nélkül.

- Bíborvörös, Monsieur Paul? Nem volt az bíborvörös. Halvány rózsaszín volt, méghozzá nagyon is halvány, és azt is fekete csipke tompította.

- Rózsaszín vagy bíborvörös, sárga vagy borvörös, borsózöld vagy égszínkék, egyre megy: egyformán hivalkodó, kihívó szín valamennyi. Ami pedig az említett csipkét illeti, az sem egyéb, mint egy *colifichet de plus!*[210] - Ezzel nagyot sóhajtott, nyilván, amiért ily mélyre süllyedtem. Végtelenül sajnálja, nem kíván különösebb jártasságot szerezni ebben a tárgykörben, hogy pontosan helyes névvel illethesse az efféle *babioles*-t,[211] lehetséges, hogy az elnevezésben téved, és ennélfogva kiteszi magát gúnyolódásomnak, és felkelti az én hirtelen és szenvedélyes természetem indulatosságát. Mindössze annyit kíván megjegyezni a legnagyobb általánosságban - mert abban teljesen biztos, hogy nagy általánosságban igaza van -, hogy öltözködésem az utóbbi időben *des façons mondaines*[212] lett, ami sajnálatos és bántja a szemét.

Ugyan miféle *façons mondaines*-t fedezhetett fel téli merinóposztó öltözékemen, egyszerű, fehér gallérommal, azt igazán nem értettem, sőt nem is sejtettem. Amikor megkérdeztem, azt válaszolta, mindez túl gondos szabással készült, hatásvadászattal... és ezenfelül tagadhatom-e, hogy egy szalagcsokor van a nyakamon?

- Ha annyira elítéli, hogy egy hölgy szalagot hord a nyakában. Monsieur, akkor bizonyára rendkívül helytelenítene efféle holmit egy úron? - s azzal felmutattam a kis selyem- és aranyláncocskát. Válaszul mindössze mordult egyet, nyilván léhaságom miatt.

Néhány percig hallgatva ült, és nézte, hogy haladok a lánccal, melyen minden eddiginél nagyobb igyekezettel dolgoztam. Majd megkérdezte, hogy amit az imént mondott, olyasmi volt-e, aminek eredményeként végképp meggyűlölöm.

Alig emlékszem rá, mit válaszoltam erre, vagy hogy is volt tulajdonképpen. Azt hiszem, semmit se szóltam, de azért mégis egészen barátságosan kívántunk egymásnak jó éjszakát. Sőt, mikor Paul úr az ajtóhoz ért, még visszafordult, és magyarázkodni kezdett: végképp nem szeretné, ha úgy értelmezném, hogy teljesen elítéli bíborszín ruhámat (rózsaszín, rózsaszín! vágtam közbe); s az sem áll szándékában, hogy elvitassa öltözékem érdemeit, mert valóban jól festettem benne. (Tagadhatatlan, hogy Emanuel úr ízlése színek tekintetében vonzódott a tarkaság felé.) Mindössze azt szeretné tanácsolni nekem, ha már ilyesmit viselek, lelkemben ugyanaz maradjak, mintha az anyag gyolcs lenne, színe pedig *gris de poussière.*[213]

- Nos, Monsieur, és a virágok a kalapom mellett? - kérdeztem. - Elismeri, ugye, hogy elég aprók...

---

[209] Hímzett gallérokat.

[210] Cicomával több.

[211] Csecsebecse.

[212] Világias.

[213] Homokszürke.

- Maradjanak is aprók - felelte -, ne engedje, hogy kinyíljanak s nagyra nőjenek.

- És a szalagcsokor, Monsieur... ez a kis szalag a nyakamban?

- *Va pour le ruban!*[214] - hangzott a kegyes válasz.

Így intéződött el nézeteltérésünk.

Nos, sokra vitted, Lucy Snowe! dicsértem meg magamat; megleckéztettek... derekas fejmosást kaptál, mindezt azért, amiért annyira hajbókolsz a világi hívságok előtt! Ki hitte volna? Elég sokáig adtad át magad a mélabúnak és a komorságnak. Fanshawe kisasszony úgy tekint rád, mint második Diogenészre. De Bassompierre úr a minap udvariasan másra terelte a beszélgetést, amikor a Vástit alakító színésznő vérbő képességeiről volt szó, mert mint kedvesen megjegyezte, „Snowe kisasszonyt kellemetlenül érinti". John Bretton doktor csak „csendes Lucyként" emleget... „aki sérthetetlen, akár az árnyék"; gyakran mondogatta, magad is hallhattad: „Lucy hibái, ízlésében és modorában egyaránt a túlságos komolyságából erednek... hiányzik a szín a természetéből és az öltözködéséből." Így van ez, így ítéli meg az ember önmagát, s ekképpen a barátait. És tessék! Jön ez a kis ember, és homlokegyenest ellentétes véleményt hangoztat. Azzal vádol, hogy ledér vagyok és túl vidám... túlságosan ingatag és állhatatlan... túl virágos és túl színes. Ez a nyers kis ember - e könyörtelen cenzor - halomba gyűjti vétkeimet, a hiúságot, azt a szerencsétlen rózsaszín selyemrongyot, a szerény kis virágfüzért, a szegényes szalagcsokrot, az ostoba csipkét, és korhol mindezért összesen és valamennyi darabért egyenként. Nagyon is megszoktam már, hogy árnyékként haladjak az élet napsütésében; teljesen új dolog azonban számomra, hogy valaki kezével ernyőzze szemét előttem, mert bántja a tarkaság, melyet magamból árasztok.

[214] Térjünk napirendre a szalag fölött!

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET

Monsieur születésnapja

Másnap egy órával napkelte előtt fent voltam már, hogy befejezzem munkámat a láncon; a hálóterem közepén térdepeltem a középső éjszakai mécses pislákoló fénye mellett, és szaporán dolgoztam.

Minden kellékemet, egész selyemfonálkészletemet felhasználtam már, s a lánc elérte azt a hosszúságot és színpompát, amit kívántam; dupla szélességűre fontam, mert tudtam, az ellentétek szabálya értelmében így felel meg annak a különleges ízlésnek, melynek eleget akarok tenni, s ehhez a megfelelő hatáskeltés elengedhetetlen. Befejezésül egy kis aranycsatra volt még szükség; szerencsére volt egy ilyen nyakláncom nekem is. Levettem róla a csatot, és jó erősen a lánc végére kapcsoltam, majd elhelyeztem az e célra vásárolt fényes kis szelencében, mely bizonyos trópusi, *nacarat*-színű kagylóhéjból készült, s a fedele csillogó kék ékkövekkel volt kirakva. A dobozka fedelének belső lapjára ollóm hegyével gondosan bizonyos kezdőbetűket karcoltam.

Olvasóm nyilván emlékszik még Madame Beck születésnapi ünnepségének leírására; talán azt sem feledte el, hogy minden ilyen alkalommal az iskola gyűjtést rendezett, és a befolyt pénzből szép ajándékot vásárolt. E nap megünneplése olyan kitüntetés, melyben csak Madame részesülhetett, és kisebb mértékben rokona és tanácsadója: Emanuel úr. Ez utóbbinál nem előre megtervezett és megszervezett ünneplésről volt szó. Csak arra törekedtünk, hogy kifejezzük iránta érzett megbecsülésünket, amelyben - minden részrehajlása, előítélete és ingerlékenysége ellenére is az irodalom professzorát valamennyi tanítványa részesítette. Nem ajándékoztuk meg őt semmiféle értékes tárggyal: szigorúan tudtunkra adta, hogy sem fémtárgyat, sem ékszert nem fogad el. A megbecsülés jelét azonban szívesen vette; az ár, a pénzbeli érték nem érdekelte: gyémántgyűrű, arany tubákos szelence, pompás csomagolásban, sokkal kevésbé lett volna kedvére való, mint egy szál virág, egy rajz, ha egyszerűen s őszinte érzéssel nyújtják át. Ilyen volt a természete. Talán az ő nemzedékében ez nem volt szokásos és józan viselkedés, de szerintem mindenképpen érző lélekre vallott.

Paul úr születésnapja március elsején volt, és csütörtöki napra esett. Derűs, napos volt az idő, és ezen a napon éppen közös szentmisén vettünk részt; egyébként is a csütörtök félig szünnap volt, amikor mindenki kedve szerint kimehetett, vásárolhatott vagy látogatóba indulhatott délután. Mindez azzal járt, hogy mindenki nagyobb gondot fordított megjelenésére és öltözékére. Valamennyi ruhára tiszta gallér került: a hétköznapi kopott iskolaruhát könnyebb és világosabb öltözékkel cserélték fel. Mademoiselle Zélie St. Pierre ezen a csütörtöki napon *robe de soie*-t öltött, márpedig a selyem a takarékos Labassecourban tékozlás és pompa számba ment. Sőt szemmel láthatólag még *coiffeur*-ért[215] is elküldött, hogy reggel szedje rendbe a haját. Néhány szemfüles tanítvány azt is észrevette, hogy zsebkendőjét és kezét az új, divatos illatú parfümmel locsolta be. Szegény Zélie! Újabban gyakran hangoztatta, hogy halálosan belefáradt az egyedüllétbe és a munkába, legfőbb vágya a pihenés, a kikapcsolódás, hogy legyen valakije, aki érte dolgozik - férj, aki kifizeti adósságait (nem is tagadta, hogy úszik az adósságban), ellátja ruhatárát, de meghagyja szabadságát, amint mondta, *goûter un peu les plaisirs*.[216] Régóta közszájon forgott, hogy Emanuel úrra vetette szemét. Igaz, hogy Monsieur

[215] Fodrász,

[216] Megízlelni egy kis gyönyörűséget.

Emanuel szeme is gyakran nyugodott rajta. Sokszor leült, és hosszú percekig áthatóan figyelte. Magam is észrevettem már, hogy egy negyedóráig nem vette le róla a szemét, míg az osztály csendben dolgozatot írt, a tanár úr pedig a dobogón trónolt. Zélie ismerte baziliszkusz-hajlamát, félig hízelgett neki, félig zavarba jött e tekintettől, Monsieur pedig mindezt észrevette; mert némelykor félelmetes biztonsággal látott bele mások érzéseibe, észrevette a rejtett gondolatot, a szív mélyén ösztönösen megbúvó érzést is, és bármilyen színpompa kendőzte is, pőrén állt előtte a lélek pusztasága. Valóban: meglátta a torz hajlamot is, a rejtett, csúnya eltévelyedéseket - mindazt, amit férfi és nő egyformán leplezni kíván mások elől -, a meggörbült gerincet, a torz végtagot, s ami ennél is rosszabb, a szennyet vagy ferdeségeket, amit magukkal hoztak a világra. Emanuel úr nem tudott sajnálattal nézni vagy megbocsátani semmiféle fogyatékosságot, csak ha azt őszintén bevallják; de ha kutató szeme méltatlan titkolózást fedezett fel - ó, akkor kegyetlen tudott lenni, sőt úgy vélem, gonosz is! Milyen lelkendezve tudta lerántani a leplet a szerencsétlenül visszahúzódó nyomorultakról! Szenvedélyesen űzte, hajtotta őket, míg titkukat fel nem fedezték, mindenki szeme előtt pőrén megmutatva szánalmas hazugságaikat, a förtelmes valóság tajtékát, hogy semmi ne maradjon homályban. Úgy vélte, igazságot szolgáltat; a magam részéről kétlem, hogy embernek jogában áll efféle igazságot szolgáltatni. Ilyen alkalmakkor nem is egyszer arra kényszerültem, hogy könnyekkel adózzam áldozatainak, őt pedig ne kíméljem haragomtól és szemrehányásaimtól. Megérdemelte, de nagyon nehéz volt eltéríteni attól a szilárd meggyőződésétől, hogy amit tett, nemcsak helyes volt, hanem szükséges is.

Vége volt a reggelinek, mindnyájan misén vettünk részt, majd megszólalt az iskola csengője, s megteltek a tantermek: az osztály nagyon szép látványt nyújtott. A növendékek és a tanárok szépen felsorakoztak, és fegyelmezetten várakoztak, mindenkinek a kezében ott volt a felköszöntésre szánt virágcsokor, a tavasz legszebb virágaival, melyeknek üde illata betöltötte a levegőt. Csak az én kezemben nem volt virág. Nagyon szeretem a virágot a tövén látni, de ha leszakítják, már nem kedvelem. Gyökértelen és múlandó dolgot látok benne: elszomorít, mert az életet juttatja eszembe. Sohasem ajándékozok virágot azoknak, akiket szeretek; és nem kívánom, hogy a kedveskedő kéz nekem is virágot nyújtson. Mademoiselle St. Pierre-nek feltűnt, hogy üres a kezem... alig hitte, hogy ennyire figyelmetlen lehetek; milyen élvezettel jártatta rajtam a szemét. Bizonyára azt hitte, rejtegetek valahol egy szál jelképes virágot: egy kis csokor ibolyát, hogy dicséretet kapjak ízlésemért, elismerést találékonyságomért. Csakhogy a fantázia nélküli *Anglaise* bebizonyította, hogy a párizsi nőnek nincs mitől félnie: ott ült, a szó szoros értelmében üres kézzel, csupaszon, virág és levél nélkül, akár a téli fa. Mikor erről meggyőződött, Zélie boldogan mosolygott.

- Mily bölcsen cselekedett, Lucie kisasszony, hogy megtakarította a pénzét - mondta. - Én, amilyen ostoba vagyok, két frankot dobtam ki egy csokor melegházi virágra!

És büszkén mutatta fel gyönyörű csokrát.

De csitt! Léptek: azok az ismerős léptek. Szaporán közeledtek, mint rendesen, de olyan szaporasággal, hogy azzal hízeleghettünk magunknak, ezúttal más érzéseket sugallnak, mint ingerültséget vagy hevességet. Úgy véltük, professzorunk lépteinek zajában (hogy romantikusan fejezzem ki magam) a mai örvendetes délelőtt ígérete csendül meg; valóban így is volt.

Paul úr olyan hangulatban lépett be az amúgy is világos első osztályba, mintha a napsugár tódult volna be. A reggeli nap fénye játszadozott virágainkon, mosolygott a falakon, és még csillogóbbá tette Paul úr nyájas üdvözlését. Igazi franciához illően (bár nem tudom, miért mondom ezt, hiszen sem francia, sem labassecouri vér nem folyt ereiben), az alkalomhoz és a helyzethez illő öltözékben jelent meg. Nem a bő, sötét és összeesküvőhöz illő felöltő körvonalazta alakját; ellenkezőleg, termetét (így volt, nem túlzok) jól kiemelte szépen szabott

kabátja és ízléses selyemmellénye. Nyoma sem volt a dacos frígiai sapkának: födetlen fővel lépett a terembe, kesztyűs kezében tisztességes, kereszténynyhez méltó kalapot tartott. A kis ember jól festett, nagyon is jól; kék szeme nyájas őszinteséggel csillogott, barátságos jó szándék ragyogta be sötét bőrű arcát, mely tökéletesen illett ebbe a szép környezetbe. Valóban el is feledkezett róla az ember, hogy orra éppenséggel nem kicsi, nem is különleges vonalú, orcája sovány, homloka jellegzetesen szögletes, szája nem rózsabimbó; olyannak kellett elfogadni őt, amilyen, és megjelenésében nem volt semmi nyomasztó vagy kisstílű, éppen ellenkezőleg.

Az íróasztal felé tartott; elhelyezte rajta kalapját és kesztyűjét.

- *Bon jour, mes amies*[217] - köszönt barátságos hangon, mely sokat elfeledtetett gyakori nyers kitöréseiből: nem éppen nyájas, nagybácsis hanglejtés volt, még kevésbé kenetes és papos, hanem sajátosan az ő hangja... olyan hang, mely akkor szólal meg, mikor a szív is megmozdul. Mert a szíve valóban megszólalt néha. Bár ingerlékeny volt, szíve nem keményedett meg; mélyén gyöngédség lakozott, a férfigyöngédséget felülmúló szeretet; ez küldte őt a kisgyermekek felé, ez közelítette leányokhoz és nőkhöz, mert bármennyire berzenkedett is tőlük, a hozzájuk való vonzódását nem tudta sem eltitkolni, sem teljesen megtagadni, és ezért volt sokban különb, mint legtöbben a neméhez tartozók közül.

- Valamennyien szép jó napot kívánunk Monsieur-nek, és legjobb kívánságainkat fejezzük ki születésnapja alkalmából - mondotta Mademoiselle Zélie, az egybegyűltek szószólója, és kilépett a sorból; s a kelleténél nagyobb szenvelgéssel Monsieur elé tette cifra, drága csokrát. Emanuel úr mélyen meghajolt.

Az ajándékok hosszú sora következett. A tanítványok egyenként elvonultak előtte a labassecouriak jellegzetes osonó lépteivel, s közben letették ajándékaikat az asztalra. Valamennyi leány oly ügyesen helyezte el virágját, hogy mikor az utolsó csokor az íróasztalra került, egy virágpiramis csúcsát képezte... viruló tarka piramis volt ez, gazdag és pompás, mely szinte túlragyogta a nap mögötte meghúzódó hősét. Mikor a ceremónia véget ért, mindenki visszaült helyére, és néma csendben várakozott az ünnepi beszédre.

Úgy vélem, öt perc is eltelhetett már, s még mindig nem törte meg senki a hallgatást; tíz perc... még mindig nem szólalt meg senki.

A jelenlevők közül bizonyára sokan csodálkoztak, s nem értették, miért hallgat Monsieur. Hangtalanul, mozdulatlanul, némán állott a virágtorony mögött.

Végre egy hang hallatszott, mintha verem mélyéről szólalt volna meg:

- *Est-ce là tout?*[218]

Mademoiselle Zélie körülnézett.

- Valamennyien átnyújtották virágcsokrukat? - fordult kérdésével a növendékekhez.

Hogyne; valamennyien elhelyezték pompás csokrukat a legnagyobbaktól a legkisebbekig, a felső osztályosoktól a kislányokig. A rangidős tanárnő tanúsíthatta ezt.

- *Est-ce là tout?* - ismétlődött a kérdés mélyről, mint az imént, de ha lehetséges, a hang egy-két hangjeggyel még mélyebbre szállt.

---

[217] Jó reggelt, barátaim.

[218] Mind itt van?

- Monsieur - mondotta Mademoiselle St. Pierre, s felállt, majd elővette legédesebb mosolyát -, tisztelettel jelenthetem, hogy egyetlen kivétellel a teremben levő valamennyi személy elhelyezte virágcsokrát. Miss Lucie-vel Monsieur nyilván lesz szíves kivételt tenni; külföldi lévén bizonyára nem ismerte szokásainkat, avagy nem tulajdonított nekik nagyobb jelentőséget. Miss Lucie ezt a mi ünnepségünket nyilván túl hívságosnak találja, és nem tiszteli meg figyelmessége kinyilvánításával.

- Csodálatos! - motyogtam a fogaim között. - Maga nem is olyan rossz szónok, Zélie.

A dobogóról Mademoiselle St. Pierre beszédére mindössze egy kézlegyintésnyi válasz érkezett a virágpiramis mögül. Ez az intés látszólag azt fejezte ki, hogy helyteleníti a szavakat, s erre ismét csend lett.

A kéz után hamarosan az alak is megjelent. Monsieur előlépett a piramis mögül, elhelyezkedett a dobogó szélén, és szemét az óriás világtérképre szegezte a túlsó falon, majd harmadszor is, ezúttal valóban tragikus színezettel megkérdezte:

- *Est-ce là tout?*

Még mindent helyrehozhattam volna, ha előlépek, s kezébe csúsztatom a korallpiros kis szelencét, melyet még e pillanatban is markomban szorongattam. Tulajdonképpen ezt is szándékoztam cselekedni; de mindenekelőtt Monsieur viselkedésének humoros mivolta indított a halogatásra, majd pedig Mademoiselle St. Pierre szenvelgő közbelépése keltette fel nyakasságomat. Olvasómnak eddig semmi oka nem lehetett afféle szándékot tulajdonítani nekem, hogy Snowe kisasszony jellemét hibátlanul tökéletesnek kívánom feltüntetni. Ennélfogva bizonyára nem lepődik meg, amikor közlöm, méltatlannak érezte volna, hogy védekezzék a párizsi nő állításai ellen. Különben is Paul úr oly tragikus arcot vágott, mulasztásomat annyira komolyan vette, hogy megérdemelt egy kis leckét. Egyszóval vigyáztam, hogy megőrizzem a szelencét és hidegvéremet, s csak ültem helyemen, kőszobor módjára, érzéketlenül.

- Nagyon helyes! - hangzott el végre Paul úr ajkáról; és miután e szavakat kiejtette, rendkívüli indulat árnyéka felhőzte homlokát, torzította el száját és redőzte orcáját: harag, felháborodás, sértődöttség. A további megjegyzéseket lenyelte, s belekezdett szokásos *discours*-jába.[219]

Éppenséggel nem emlékszem erre a *discours*-ra: oda sem figyeltem. Az, hogy képes volt valamit lenyelni, hirtelen legyűrni a sértődöttséget, olyan meglepő érzés volt számomra, mely félig-meddig kiegyenlítette a sokszor megismételt *est-ce là tout* gyászos hatását.

A beszéd vége felé kellemes kitérő következett, mely ismét lekötötte figyelmemet.

Egy ösztönös kis mozdulat miatt - azt hiszem, a gyűszűmet ejtettem le a földre, és lehajoltam érte, majd mikor felemelkedtem, fejemet belevertem íróasztalom éles sarkába, s ez a kis közjáték (mely nyilván csakis nekem volt kellemetlen) természetesen egy kis fészkelődéssel járt - Paul úr rendkívül ingerült lett. Félredobta magára erőltetett higgadtságát, és mintha csak a szél fújta volna el a méltóságot és a hidegvért, mely erényekkel nem is igen dicsekedhetett, a kis ember szabadjára engedte féktelen indulatait.

Nem tudom, a *discours* során hogyan sikerült átkelnie a Csatornán, és brit földön kikötnie; mindenesetre ott találtam, mikor ismét figyelni kezdtem.

Gúnyos tekintetét körülhordozta a termen - oly tekintet volt ez, mely valósággal keresztülszúrt, mikor engem ért, legalábbis ezt a szándékot fejezte ki -, s akkor aztán tajtékozva kelt ki az *Anglaise*-ek ellen.

---

[219] Beszéd, szónoklat.

Sohasem hallottam, hogy valaki úgy elbánt volna az angol nőkkel, amint Paul úr cselekedte azon a délelőttön: semmiben sem kímélte őket... sem lelküket, sem modorukat, erkölcsüket, megjelenésüket. Különösen arra emlékszem, mily gúnyosan írta le magas termetüket, hosszú nyakukat, vékony karjukat, hanyag öltözéküket, vaskalapos neveltetésüket, kegyeletsértő kétkedésüket, elviselhetetlen gőgjüket, álerényességüket. Mindezekhez rosszindulatúan csikorgatta a fogát, és olyan arcot vágott, mint aki, ha akarna, ennél különb dolgokat is mondhatna. Ó, milyen keserű volt, milyen kicsinyesen gyűlölködő, milyen kíméletlen; no, meg mindezek természetes folyományaként, visszataszítóan csúf is.

„Gonosz, mérges kis emberke! - gondoltam magamban. - Csak nem képzeled, hogy nem merek szembenézni utálatoddal, és nem merem megsérteni érzelmeidet? Hát erről szó sincsen: éppoly keveset törődöm majd veled, mint a leghitványabb csokorral a piramisodban!"

Sajnálattal kell bevallanom, hogy nem tartottam magam elhatározásomhoz. Úgy pocskondiázta Angliát és az angolokat, hogy kizökkentem közönyösségemből, miután már vagy egy negyedóráig bölcs nyugalommal hallgattam. Gyűlölködő kötekedése szántszándékkal sérteni akart, s végén már afféléket mondott, amivel nem csupán az angol nőket kicsinyelte le, hanem legkiválóbb honfitársaimat, nagynevű férfiainkat is; bemocskolta Britannia pajzsát, sárba taposta a sávos angol lobogót... Valóban megsértett. Gonosz kárörömmel adta elő a legcsípősebb kontinensbeli történelemhamisításokat, és szántszándékkal sértően fogalmazott. Zélie és a tanterem közönsége boldog kárörömmel vigyorogni kezdett; furcsa módon ilyenkor derül ki, hogy ezek a labassecouri pojácák titokban gyűlölik Angliát. Az lett a vége, hogy nagyot csaptam az asztalra, és felkiáltottam:

- *Vive l'Angleterre, l'Histoire et les Héros! A bas la France, la Fiction, les Faquins!*[220]

Az egész terem szinte kővé dermedt. Talán azt hitték, megbolondultam. A tanár úr elővette zsebkendőjét, és gonoszul belenevetett. Rosszmájú kis szörnyeteg! Úgy vélte, győzedelmeskedett, mert sikerült felbosszantania. Egy pillanaton belül ismét nyájas lett. Rendkívül kedvesen ismét a virágokra fordította a beszédet; poétikusan és jelképesen szólott szépségükről, illatukról, tisztaságukról és más tulajdonságaikról. Franciás könnyedséggel hasonlította a *jeune fille*-ekhez a pompázó bimbókat; Mademoiselle St. Pierre-nek különös elismerését fejezte ki a pompás csokorért, majd befejezésül rátért arra, hogy az első csodálatosan derűs, enyhe, balzsamos tavaszi délelőttön az egész osztályt kiviszi a környékbe villásreggelire.

- Legalábbis azokat - tette hozzá nyomatékkal -, akiket barátaim közé sorolhatok.

- *Donc je n'y serai pas*[221] - csúszott ki a számon akaratlanul.

- *Soit!*[222] - felelte Paul úr, majd felnyalábolta virágait, és kirohant a tanteremből. Én pedig otthagyva munkámat, ollómat, gyűszűmet és mellőzött dobozomat az íróasztalon, felszaladtam a lépcsőn. Nem tudom, *ő* haragos volt-e, de be kell vallanom, *én* nagyon is az voltam.

Ez azonban furcsa, gyorsan múló harag volt. Egy órát sem ültem az ágyam szélén, újra meg újra felidézve tekintetét, modorát, szavait - máris mosolyogtam az egész ügyön. Egy kis fájdalmas sajnálkozást is éreztem, amiért nem adtam át a szelencét. Kedveskedni kívántam neki, s a sors másként akarta.

---

[220] Éljen Anglia, a Történelem és a Hősök! Le Franciaországgal, a csalók torzításával!

[221] Tehát én nem leszek jelen.

[222] Ahogy mondja!

A délután folyamán eszembe jutott, hogy az íróasztal lent az osztályban semmiképpen sem biztonságos hely, s úgy véltem, jó lesz biztonságba helyezni a dobozt a belső fedéllapra vésett kezdőbetűk P.C.D.E. miatt, ami Paul Carl (illetve Carlos) David Emanuel teljes nevét jelentette - mert ezeknek az idegeneknek mindig egész sor keresztnév kell... Lementem a tanterembe.

A terem ünnepi álmát aludta. A bejáró tanulók valamennyien hazatértek, a bentlakók sétára indultak, a tanárok is, a heti ügyeletes kivételével, a városban voltak látogatóban vagy vásárolni. Elhagyatott volt valamennyi szomszédos osztály, a nagy díszterem is, a hatalmas földgömbbel, sokágú csillárjával, a lezárt zongorával, a hét közepének eme ünnepnapján. Valósággal meglepett, hogy kitárva találtam az első osztály ajtaját, melyet rendszerint lezárnak, ha nem tartózkodik ott senki. Madame Becken kívül csak nekem volt hozzá kulcsom. Annál jobban csodálkoztam, hogy amint közeledtem, zajt hallottam kiszűrődni onnan... lépteket, székhúzást, olyan hangot, mintha egy íróasztalt nyitnának ki. „Úgy látszik, Madame Beck tartja szokásos szemléjét" - gondoltam magamban egy percnyi tűnődés után. A félig nyitott ajtó módot adott arra, hogy erről meggyőződjem. Bekukkantottam. Ó, jaj! Nem az ellenőrzést végző Madame Beck öltözékét, sálját és takaros főkötőjét pillantottam meg, hanem egy férfikabátot és egy rövidre nyírt, fekete férfifejet. A férfi az én székemen ült, olajbarna bőrű keze nyitva tartotta asztalomat, orrát eltakarta szemem elől a sok papír. Háttal volt nekem, de nem lehetett kétségem kiléte iránt. Már nem volt rajta az ünnepi öltözék: ismét tintafoltos köpenyét viselte; a frígiai sapka a földön feküdt, mintha a bűnös dologban foglalatoskodó kéz véletlenül sodorta volna le.

Most megbizonyosodhattam, hiszen már régen tudtam, hogy Emanuel úr keze régóta bejáratos íróasztalomba. Ezúttal is felemelte s visszahajtotta asztalom tetejét, átkutatta és helyretette tartalmát, mint én a magam holmiját. A tény nem volt kétséges, és a tanár úr nem is kívánta, hogy az legyen: valamennyi látogatása alkalmával otthagyta kézjegyét. Eddig azonban még sohasem értem tetten. Figyelhettem, ahogy akartam, sohasem fedezhettem fel, mely órában vagy percben cselekszi. Láttam, hogy furcsa manók működnek éjszaka, s másnap gondosan eltüntetik a nyomokat. Élveztem szeszélyes jóindulatát, és ennek zálogát mindig nagy örömmel fogadtam. Egy mocskos szótár és vedlett nyelvtan között varázsló kezek valamely új, érdekes művet vagy olyan klasszikust helyeztek el, akit megérlelt s aszúborrá édesített az idő. Munkakosaramból nevetve egy románc kandikált ki, alatta nyomtatvány vagy folyóirat húzódott meg, mely az elmúlt esti felolvasás anyagául szolgált. Lehetetlen volt kételkednem e kincsek forrása felől. Nem volt ugyan támpontom, melynek alapján leleplezhettem volna a tettest, de minden tárgynak volt egy közös sajátossága, s ez eldöntötte a kérdést... mindnek egyformán szivarszaga volt. Ha úgy vesszük, felháborító dolog. Én legalábbis eleinte annak tartottam, aztán gyorsan ablakot nyitottam, kiszellőztettem asztalomat, majd finnyásan, két ujjal megfogtam a bűnös nyomtatványokat, hogy a beáramló levegő megtisztítsa őket. Egy alkalommal aztán elvették a kedvemet ettől a szokásomtól. Monsieur rajtakapott egyszer, levonta a következtetést, kivette a kezemből, ami benne volt, s a következő másodpercben már bele is hajította a parázsló kályhába. Véletlenségből egy könyv volt, amelyet szívesen olvastam volna. Ezúttal azonban én bizonyultam gyorsabbnak: visszaszereztem a zsákmányt, megmentettem a kötetet, de többé ilyesmit már nem mertem megkockáztatni. Semmiképp sem tudtam megakadályozni a barátságos, szivarozó szellem látogatásait.

Ezúttal hát rajtakaptam. Itt állt előttem a manó saját személyében: és íme halványkéken fodrozódott ajkai közül kedvenc indiai szivarjának füstje. Belefújta asztalom nyitott belsejébe, noha tudta, ez biztosan elárulja kilétét. Ezen kissé felháborodtam, bár örültem, hogy most meglephetem... örültem, azzal a vegyes érzéssel, ahogy a háziasszony csípi el a pajkos tündért

a köpülőben... lábujjhegyen előrelopakodtam, megálltam a háta mögött, s óvatosan a válla fölé hajoltam.

Szívem nagyot dobbant, mikor megláttam, hogy - a délelőtti ellenségeskedés után, látszólagos hanyagságom ellenére, s az ő indulatos sértegetése után - ott volt, eltelve jó szándékkal, megbocsátással, s egy csomó nagyszerű kötetet hozott, melyeknek címe és szerzője bizonyságul szolgált értékük felől. Egyszóval, ott ült, íróasztalom fölé hajolva, és óvatos kézzel kutatott-keresgélt benne. Felforgatta egész tartalmát, de kárt nem okozott. Szívem nagyot dobbant. Fölébe hajoltam. Ott ült, nem vett észre. Jót akart nekem, bizonyára nem táplált barátságtalan érzést irányomban, s délelőtti haragja már messze szállt. Nem mondhatom, hogy nem kedveltem Emanuel tanár urat.

Azt hiszem, meghallotta lélegzésemet. Hirtelen hátrafordult: ideges vérmérsékletű volt, de soha semmin nem lepődött meg, arcszíne is nagyon ritkán változott el. Maga volt a rettenthetetlenség.

- Azt hittem, a városba ment, a többi tanárral - mondta, s szemmel láthatólag mindent megtett, hogy önuralmát visszanyerje. - De jobb is, hogy nem ment. Azt hiszi, bánom, hogy tetten ért? Nem én! Gyakran átnézem az íróasztalát.

- Tudom, Monsieur.

- Néha-néha talál egy brosúrát vagy kötetet; de tudom, úgysem olvassa el, mert érzik rajta ez - s megérintette szivarját.

- Mindenesetre érzik rajta, de azért elolvasom.

- De nincs benne öröme.

- Monsieur amúgy sem tűri az ellentmondást.

- Nos, kedvére valók? Vagy legalábbis némelyiket... elfogadhatónak találja?

- Monsieur láthatta, hogy százszor is elolvasom valamennyit, s tudhatja, nincs oly sok szórakozásban részem, hogy meg ne becsüljem azt, amivel ellát.

- Mindenesetre jó szándékkal teszem; és ha a jó szándékot látja, és igyekezetemből némi szórakozást is merít, miért ne lehetnénk akkor jó barátok?

- A fatalista azt felelné erre... mert nem lehetünk.

- Ma reggel - folytatta - vidám hangulatban ébredtem, és örömmel léptem a tanterembe. Maga elrontotta a napomat.

- Nem, Monsieur, legfeljebb egy-két óráját, azt sem szándékosan.

- Nem szándékosan! Dehogy! Születésnapom volt: mindenki kifejezte jókívánságait, csak maga nem. A harmadik osztály kislányai kivétel nélkül megajándékoztak egy csokor ibolyával, s elrebegték gratulációikat; maga... nem. Sem virág, sem levél, még csak egy halk szó sem... egy tekintetet sem vetett rám, s még azt mondja, hogy mindez nem szándékosan történt?

- Nem akartam megbántani.

- Csakugyan nem tudta, mi nálunk a szokás? Nem készült fel rá? Szívesen fordított volna néhány *centime*-ot arra, hogy örömet szerezzen nekem, ha tudja, hogy ezt elvárják magától? Mondja, hogy így volt, s elfelejtünk mindent, elmúlik a fájdalom.

- Igenis tudom, mit várnak tőlem: igenis készültem rá. Virágra mégsem költöttem egy *centime*-ot sem.

- Nagyon helyes... igaza van, ha ennyire becsületes. Valósággal meggyűlöltem volna, ha hízeleg és hazudik. Sokkal jobb, ha nyíltan kijelenti*: Paul Carl Emanuel... je te déteste, mon garçon!...*[223] semmint érdekből mosolyogni, gyengéd tekintettel szenvelegni, holott a szíve hideg. Magát nem tartom sem álnoknak, sem kőszívűnek; de igenis az a véleményem, nagyon helytelenül fogja fel a dolgokat. Azt hiszem, ítélőképessége eltorzult... közömbös, amikor hálásnak kellene lennie... és talán odaadó és szenvedélyes, mikor jobb volna, ha olyan hűvös marad, akár a neve: a hó. Ne gondolja rólam, hogy érzelmességet kívánok magától, Mademoiselle; *Dieu vous en garde!*[224] Miért lepődik meg úgy? Amiért érzelemről beszéltem? Nos, megismétlem. Van ilyen szó a világon, és igenis van ilyesmi... ha nem is e falakon belül, hála az égnek! Nem gyermek maga, hogy ne beszélhessen az ember arról, ami van; de én csak kiejtettem ezt a szót... holott az érzelem maga, biztosítom róla, idegen egész életemtől és nézeteimtől. Régen meghalt, a messzi múltban - most a sírjában fekszik. Mély sírt ástam neki, gondosan elhantoltam, sok-sok éve már. De a jövő a feltámadás lesz, ebben úgy hiszek, mint a lelkem üdvösségében. Minden megváltozik akkor - a forma is, az érzés is: a halandók halhatatlanná lesznek, de mindez nem a földön, hanem a mennyben következik be. Magának, Lucy Snowe kisasszony, mindössze ennyit mondok: Paul Emanuel tanár úrral barátságosabban kellene bánnia. Nem tudtam s nem is akartam szembeszállni érzéseivel.

- Mondja meg - folytatta -, mikor van a születésnapja, s én zokszó nélkül fordítok néhány *centime*-ot egy kis ajándékra.

- Akárcsak én. Monsieur, mert ez jóval többe került néhány *centime*-nál, és nem vettem zokon az árát.

Azzal elővettem a kis szelencét nyitott íróasztalomból, és a tenyerébe tettem.

- Ott feküdt az ölemben ma délelőtt - folytattam -, és ha Monsieur türelmesebb lett volna, Mademoiselle St. Pierre pedig kevésbé erőszakos, sőt hozzátehetem, én magam pedig nyugodtabb és bölcsebb... át is adtam volna.

Megtekintette a dobozt. Láttam: szép, meleg színe és a vidám égszínkék berakás gyönyörködteti a szemét. Felszólítottam, hogy nyissa ki.

- Az én kezdőbetűim! - kiáltott fel, s rámutatott a belső fedélre. - Ki mondta magának, hogy Carl David a nevem?

- Egy madárka súgta meg, Monsieur.

- Tőlem repült magához? Akkor talán, ha szükségesnek látom, üzenetet is köthetnék a szárnya alá.

Elővette a láncot... értékét tekintve semmiség, de fényes selyemből készült, és gyöngyszemek csillogtak rajta. Nagyon tetszett neki... leplezetlenül bámulta akár egy gyerek.

- S ez az enyém?

- Úgy van, az öné.

- S ezen a holmin dolgozott tegnap este?

- Ezen.

- S ma reggel fejezte be?

---

[223] Utállak, fiam!

[224] Isten óvja ettől!

- Ma reggel.

- S azzal a szándékkal fogott bele, hogy nekem készíti?

- Természetesen.

- A születésnapomra?

- Úgy van.

- És megmaradt szándékánál, míg dolgozott rajta?

Ismét helyeseltem.

- Egyszóval egyetlen részecskéjét sem kell kivágnom belőle... azért, mert nem engem illet, mivel azzal a gondolattal készült, hogy másvalakit ékesítsen?

- Szó sincs ilyesmiről. Nem kell ilyesmit tennie, nem is lenne méltányos.

- Egyszóval ez az apróság teljesen az enyém?

- Ez az apróság teljesen az öné.

Monsieur nyomban kigombolta felöltőjét, elhelyezte mellén a láncot, annyit mutatva s oly keveset rejtve el belőle, amennyit csak lehetett. Mert nem volt szándékában elrejteni, ami tetszik neki, s amit szépnek tart. A szelencéről kijelentette, hogy felséges *bonbonnière* lesz belőle... Mellesleg rajongott a bonbonért. Mivel mindig szerette másokkal megosztani, amiben öröme telt, éppoly bőkezűen osztogatta drazséit, mint amilyen szívesen adta kölcsön könyveit. Elfelejtettem megemlíteni, hogy az íróasztalomba csúsztatott manóajándékok között több ízben találtam egy-egy zacskó csokoládét is. Ízlése ilyen dolgokban délies volt, sőt mifelénk gyermekesnek mondták volna. Egyszerű ebédje gyakran csupán kalácsból állott, s azt is többnyire megosztotta valamelyik gyerekkel a harmadik osztályból.

- *A présent c'est un fait accompli*[225] - mondotta, begombolván felöltőjét. Nem is váltottunk több szót ebben a kérdésben. Átlapozta a két könyvet, melyet hozott nekem, tollkésével kivágott belőle néhány lapot (rendesen megnyesegette a könyveket, mielőtt kölcsönadta volna, különösen a regényeket, nemegyszer bosszankodtam kissé szigorú cenzúráján, mely megszakította az elbeszélés menetét), azzal felállt, udvariasan megérintette bojtos sapkáját, és jó napot kívánt.

- Most már barátok vagyunk - szóltam - a legközelebbi alkalomig, míg ismét össze nem veszünk.

Összeveszhettünk volna ismét még aznap este, de elmondani is csodálatos: ez egyszer elmulasztottuk, s nem használtuk ki az alkalmat.

Várakozásunkkal ellentétben Paul úr megjelent a tanulóórán. Mivel oly sok időt töltött velünk délelőtt, nem vártuk, hogy este ismét megtisztel bennünket látogatásával. Alig helyezkedtünk el a füzetek mellett, már meg is érkezett. Megvallom, örültem, hogy látom, s nem is álltam meg, hogy érkezését mosollyal ne üdvözöljem; amikor pedig megindult az ülőhely felé, mely körül oly komoly félreértésre került sor, jól ügyeltem rá, hogy ne túlságosan nagy helyet készítsek számára. Féltékeny oldalpillantással győződött meg róla, nem húzódtam-e el, de én nem tettem, bár a padon kissé szorosan ültünk egymás mellett. Kezdett kiveszni belőlem a régi érzés, mely arra ösztönzött, hogy elhúzódjam Paul úrtól. Hozzászoktam öltözékéhez és sapkájához, s e ruhák közelsége már nem tűnt sem kellemetlennek, sem félelmetesnek. Nem

[225] Ez egyelőre elintézett dolog.

húzódtam mereven félre, *asphyxiée*[226] (mint mondani szokta) mellette; mozogtam, mikor jólesett, köhögtem, ha kellett, sőt ásítottam is, mikor fáradt voltam... egyszóval tettem, ami jólesett, s vakon bíztam jóindulatában. Vakmerőségem, legalábbis azon az estén, nem részesült megtorlásban, bár talán meg is érdemeltem volna. Paul úr nyájas volt és megértő. Egyetlen dühös pillantást sem lövellt rám szeme, egyetlen ingerült szó sem hagyta el ajkát. Az este végéig egyetlen szót sem szólt hozzám, mégis úgy éreztem, hogy csupa nyájasság. A hallgatás is többféle lehet, még a lélegzet is sokfélét jelenthet: szó sem fejezhetne ki kellemesebbet, mint amennyit azon az estén Paul úr néma jelenléte mondott. Aztán megérkezett a tálca, és elkezdődött a nyüzsgés a vacsoráért. Ekkor eltávozott, s csak annyit mondott, hogy jó éjszakát és szép álmokat kíván. Valóban jó éjszakám volt és szép álmom.

[226] Fuldokolva.

HARMINCADIK FEJEZET
Paul úr

Olvasómnak csak azt tanácsolhatom, ne siessen kedvező következtetéseivel, s elsietett jóindulattal ne gondolja, hogy Paul úr attól a naptól fogva más ember lett... olyan, akivel könnyű élni, s aki már nem szórja maga körül a viszálykodás veszélyes villámait.

Nem; Paul úr természetesen megmaradt kiszámíthatatlan hangulatú kis embernek. Ha kimerült volt, ami gyakran előfordult, rendkívül ingerlékennyé vált. S ezenfelül ereiben sötéten folyt a vér, mintha merő belladonna-oldat csörgedezne benne: sűrített féltékenység. Nem is arra a szelíd féltékenységre gondolok, mely a szívben szunnyad, hanem ama zordabb, szűkkeblű érzelemre, mely az agyban székel.

Sokszor jutott eszembe, mikor ültem, és elnéztem Paul urat, hogyan ráncolja a homlokát vagy biggyeszti előre alsó ajkát, míg valamelyik dolgozatomat olvassa, melyben nem talál annyi hibát, mint szeretett volna (mert élvezte, ha hibát talált: egy csomó balfogás oly édes volt számára, akár egy marék cukrozott dió) - nos, sokszor eszembe jutott, hogy leginkább talán Bonaparte Napóleonhoz hasonlít. Még ma is úgy vélem.

A nagylelkűség leplezetlen hiányában határozottan hasonlított a nagy császárhoz. Paul úr hajlandó volt összeveszni egyszerre húsz művelt nővel is, pirulás nélkül kötekedett volna semmiségeken és büntetett volna meg mindenkit, aki a szeme elé kerül. Soha nem merült fel benne ilyenkor az a gondolat, hogy veszít tekintélyéből vagy méltóságából. Hajlandó lett volna számkivetni ötven Madame Staëlt, ha bosszantják, megsértik, vetélkednek vagy szembeszállnak vele.

Nagyon jól emlékszem egy parázs jelenetre bizonyos Madame Panache-sal... Ezt a hölgyet Madame Beck átmenetileg történelemoktatásra szerződtette. Okos nő volt... illetve rendkívül nagy tudású, s azonfelül jól értett ahhoz is, hogy tudását fitogtassa: hatalmas szókincse volt és határtalan önbizalma. Megjelenése nem volt éppen előnytelennek mondható: azt hiszem, sokan vélekedtek úgy, hogy nagyszerű asszony, és mégis, számos vonzó tulajdonsága mellett mutatós megjelenésében lehetett valami, amivel Paul úr finnyás és szeszélyes ízlése nem tudott megbirkózni. A *carré*-ban visszhangzó hangja különösen indulatba hozta; hosszú, könnyed, szinte szökellő léptei a folyosón arra indították, hogy összeszedje papírjait, és abban a percben visszavonuljon.

A hölgy iránt érzett ellenszenvében egészen odáig ment, hogy egy alkalommal berontott a tanterembe, ahol Madame Panache órát tartott. Villámgyorsan átlátta a tanárnő tanítási módszerét, mely homlokegyenest ellenkezett az övével. Nem sokat teketóriázott, még kevésbé udvariaskodott: egyszerűen rámutatott arra, amit tévesnek tartott. Vajon őszinte beismerést várt-e, s azt, hogy hajtsanak a szavára, nem tudom; de heves ellenállásba ütközött: Madame Panache kereken kikérte magának, hogy beleavatkozzék az ő dolgaiba.

Még mindig visszavonulhatott volna méltósággal, de nem ezt cselekedte: odadobta a kihívás kesztyűjét. Madame Panache harciasan, akár Pentheszilea, nyomban felvette. Az okvetetlenkedő emberke orra előtt hadonászott, és valóságos szóáradatot zúdított rá. Emanuel úr ékesszóló volt: Madame Panache viszont bőbeszédű. A viszálykodás rendszeressé vált közöttük. Ahelyett, hogy nevetett volna szép ellenfelének beteges önimádatán és hangoskodó önigazolásain, Paul úr mélyen és komolyan gyűlölte ezt az asszonyt; megtisztelte elszánt haragjával. Bosszúállóan és könyörtelenül üldözte, még az ágyban sem tudott békességben nyugodni, sem étkezéseit kellőképpen élvezni, sőt még a szivar sem ízlett igazán, míg ez az asszony biztonságban tartózkodott az intézet falai között. Végül a professzor győzött, de nem mondhatnám,

hogy e győzelem babérjai dicsőséggel övezték volna homlokát. Egyszer meg is kockáztattam e véleményemet, és célzást tettem a történtekre. Legnagyobb meglepetésemre elismerte, hogy talán igazam van, de azt bizonygatta, ha bármikor összekerül akár férfival, akár nővel, akiben megvan az a közönséges önelégültség, aminek Madame Panache a megtestesítője, képtelen uralkodni indulatain; a kimondhatatlanul heves ellenszenv valóságos irtóháborúra sarkallja.

Három hónap múlva arról értesült, hogy legyőzött ellenfele bajban van: nem tud álláshoz jutni; ekkor félretett minden gyűlölködést, s mivel jóban-rosszban egyformán tevékeny volt, eget-földet megmozgatott, míg alkalmaztatást nem talált számára. Mikor Madame Panache a régi ellentétek elsimítása céljából felkereste, s meg akarta köszönni jóindulatát, a régi kissé nagy hang, a régi kissé hivalkodó modor úgy hatott Paul úrra, hogy tíz perc múlva felugrott, és kitessékelte a hölgyet, illetve saját magát is a szobából, s valóságos önkívületbe esett.

Hogy folytassam kissé merész hasonlatomat, hatalomimádatában és uralkodásvágyában is szakasztott olyan volt Emanuel úr, mint Bonaparte. Olyan ember, aki előtt azonban nem szabad feltétlenül meghajolni. Némelykor szembe kellett szállni vele; nyugodtan a szemébe kellett nézni, és megmondani neki, hogy amit követel, az túlmegy a józan ész határain... hogy önkényeskedése a zsarnokság felé hajlik.

Ha egy különös tehetség sarjadását és kibontakozását tapasztalta uralma alatt, az fölöttébb izgalomba hozta, sőt megzavarta. Összevont szemöldökkel figyelte a tehetség küzdelmét az életben maradásért. Nem nyújtott feléje kezet, sőt talán még azt is mondta magában, „gyere csak, ha van hozzá erőd”, de az ujját sem mozdította, hogy segítsen rajta.

Mikor a vajúdás kínja elmúlt, és megindult az élet és a lélegzés, mikor látta, hogy tágul s ismét összeszorul a tüdő, és érezte a szívdobogást, s a szemben megcsillanó élet tüzét - még akkor sem kínálta fel támogatását.

- Bizonyítsd be, hogy igaz vagy, mielőtt istápolnálak - nyilatkoztatta ki; de milyen súlyos bizonyosságot kívánt! Miféle tüskékkel, bogáncccsal, hegyes kaviccsal szórta be az ösvényt, melyen sajgó lábbal kellett áthaladni! Megindultság nélkül szemlélte a megpróbáltatásokat, és azt követelte, rettenthetetlenül állja őket az, akinek osztályrészül jutottak. Követte a lábnyomokat, melyeken, mikor már a határhoz közeledtek, némelykor vérfolt sötétlett... komoran követte, és könyörtelen zsandár módjára őrködött a gyötrődő zarándok felett. És mikor végre pihenést engedélyezett, akkor sem engedte azonnal, hogy álom zárja le a szemhéjakat, hanem könyörtelen ujjával tágra nyitotta a szemet, s a mélyére nézett a pupillákon át, bele az agyba, sőt a szívbe, s azt kutatta, vajon Hiúság, Gőg vagy Hamisság - akár leghalványabb megnyilvánulási formájában - nincs-e jelen, nem bujkál-e itt valahol. S ha végül mégiscsak álmot engedélyezett a neofitának, akkor is csak egy percre; ismét felkeltette, hogy újabb próbáknak vesse alá: terhes megbízatásokkal indította útnak, holott alig támolygott már a fáradtságtól. Próbára tette a vérmérsékletet, az értelmet és az egészséget; és csak, mikor már a legszigorúbb próbatételt is kiállta az illető, mikor már a legerősebb választóvíz sem ejtett foltot az ércen, csak akkor ismerte el valódinak a tehetséget. De még ilyenkor is hallgatásba burkolózott, noha már ráütötte a bizonyítványára az elismerés pecsétjét.

Nem mondhatnám, hogy én magam nem ismertem meg ezeket a gyötrelmeket.

Mire az utolsó fejezet végére érek, Paul úr többé már nem professzorom... nem tanít már engem. De még ekkor is, ha történetesen meghallotta, hogy tájékozatlan vagyok a műveltség valamely ágában (azt hiszem, mennyiségtanról volt szó), annyira, hogy mint mondta, egy kegyelemből oktatott iskolás gyereknek is szégyenére válna tudatlanságom, kézbe vett, vizsgáztatott, s mondanom sem kell, nagyon is oktondinak talált. Ilyenkor nyomban ellátott könyvekkel, és különböző feladatokat rótt ki rám.

Eleinte örömmel cselekedtem ilyesmit, mondhatnám leplezetlen lelkesedéssel, sőt egyenesen arra vetemedett, hogy ki is jelentette: - *bonne et pas trap faible* (azazhogy elég jó képességű vagyok, nem túlságosan gyenge), de nyilván ennek ellenkezőjét tartotta felőlem, és még mindig szánalmasan fejletlen értelmi képességűnek hitt.

Kezdetben minden próbálkozása határtalan ostobasággal találkozott részemről. Sohasem voltam képes még a legáltalánosabb ismeretek elsajátításában sem az átlagos gyorsaságra. Nyomasztóan nehéz bekezdés előzte meg, valahányszor új lapra fordítottam életemet.

Míg e bekezdés végére jutottam, Paul úr nagyon kedves volt, nagyon jó, nagyon türelmes; látta gyötrődésemet, és átérezte a keserűség súlyát, mely tehetetlenségem miatt elfog. Szavakkal alig fejezhető ki, milyen gyengéd és segítőkész volt irántam. Neki is nedves lett a szeme, valahányszor az enyémet a szégyen és a hiábavaló erőfeszítés könnyei homályosították el. Bármennyire túl volt terhelve munkával, hozzám sietett, és rövid szünetének felét nekem szentelte.

De különös dolog a részvét! Mikor a nehezén túljutottam, és a nappal világossága kezdett áttörni a hajnali homályon, mikor képességeim kezdtek felszabadulni, és eljött az ideje, hogy kifejtsem erőmet, mikor a beteljesedéshez értem, amikor önszántamból megkettőztem, megháromszoroztam, sőt megnégyszereztem kedvéért az elém állított feladatokat, Paul úr megváltozott, s ahelyett, hogy kedves lett volna, zordnak mutatkozott. A szemében felcsillanó fény szelíd sugárzása villámlássá változott: ingerült lett, kötekedő. Könyörtelenül meg akart alázni: minél többet végeztem, minél keményebben dolgoztam, annál kevésbé látszott elégedettnek. Lépten-nyomon kigúnyolt, kíméletlensége elképesztett és zavarba hozott. Aztán burkolt, keserű célzásokat tett a „gőgös lélekre". Félelmetes szavakkal festette le, hogy valamilyen pusztulás felé sodródom; azt állította, hogy átléptem a nememet megillető határt, és bűnös vágyat hordozok magamban, hogy nő létemre nem tisztes tudásra tegyek szert. Sajnos, nem volt bennem efféle vágy. Amit megtanultam, örömöt szerzett nekem, bármily erőfeszítéssel értem is el: de a nemes szomjúság elvont tudományok iránt - a felfedezés isteni ihlete - efféle érzéseknek csak egy-egy szikrája élt bennem.

Kezdetben, mielőtt indítékainak mélyére hatoltam volna, belefájdult a szívem érthetetlen acsarkodásába, de lassanként felhevítette a vért az ereimben. Hevesebben lüktetett a pulzusom. Bármilyenek is a képességeim - nőiesek vagy sem -, Istentől kaptam őket, és elszántam magam, hogy nem szégyenkezem semmiért, ami az Ő adománya.

A harc egy időre nagyon kiélesedett. Úgy láttam, elvesztettem Paul úr szeretetét: különös módon bánt velem. Legigazságtalanabb pillanataiban azzal vádolt, hogy becsaptam, mikor olyannak mutatkoztam, amit ő *faible*-nek nevez... azaz tehetetlennek; azt állította, színlelem a tehetetlenséget. Majd hirtelen fordítva egyet a dolgon elvetemült utánzással, aljas plagizálással vádolt, szememre vetve, hogy olyan könyvek tekintélyére hivatkozom, melyekről nem is hallottam... olyan bűnnel vádolt, melyet csak álmomban követhettem volna el, úgy, ahogy Eutükhtésszel is történt.

Egyszer, mikor ismét így vádaskodott, ellene fordultam... szembeszálltam vele. Fölnyaláboltam egy csomó könyvét íróasztalomról, kötényembe fogtam, aztán odaszórtam a lába elé, a dobogóra.

- Vegye vissza őket, Paul úr - szóltam -, és ne tanítson engem tovább. Én sohasem kértem, hogy művelt nőt faragjon belőlem. Arra kényszerít, hogy mélyen átérezzem: a tudás még nem boldogság.

Azzal visszatértem íróasztalomhoz, fejemet karomra hajtottam, s ezután két napig nem is szóltam hozzá. Megbántott, és aggodalommal töltött el. Ragaszkodása édesen drága volt számomra... új, hasonlíthatatlan öröm: most, mivel ezt megvonta tőlem, nem kértem a tanításából.

A könyveket azonban mégsem vitte el; gondos kezek régi helyükre tették őket, ő pedig megjelent, mint rendesen, hogy foglalkozzon velem. Valahogy kibékített... talán túlságosan is hamar; állhatatosabbnak kellett volna lennem, de mikor kedvesnek és gyengédnek mutatkozott, s felém nyújtotta baráti kezét, emlékezetem vonakodott kellő erővel felidézni a nyomasztó pillanatokat. És különben is a megbékélés mindig olyan édes!

Egy bizonyos délelőttön üzenet érkezett keresztanyámtól azzal a felszólítással, hogy vegyek részt egy nevezetes előadáson, melyet az előbbiekben leírt díszteremben tartanak meg. John doktor személyesen hozta az üzenetet, és szóban Rosine-nak adta át, aki nem habozott Emanuel úr nyomában belépni az első osztályba, jelenlétében *carrément,* kezét köténye zsebébe mélyesztve megállni íróasztalom előtt, és jó hangosan közölni velem ugyanazt, hozzátéve az alábbiakat:

- *Qu'il est vraiment beau, Mademoiselle, ce jeune docteur! Quels yeux - quel regard! Tenez! J'en ai le coeur tout ému!*[227]

Alighogy elment, professzorom kérdőre vont, miért tűröm, hogy *cette fille effrontée, cette créature sans pudeur*[228] így beszéljen velem.

Válaszommal nem tudtam megbékíteni. Rosine szavai pontosan olyanok voltak, amilyeneket effajta fiatal nő, akinek koponyájában a tisztelet és a tartózkodás góca nem túlságosan fejlődött ki, általában használni szokott. Mellesleg, amit a fiatal doktorról mondott, nagyon is igaz. Graham valóban szép; csodaszép szeme van és vonzó tekintete. E tényt szavakban is kifejeztem.

- *Elle ne dit que la vérité*[229] - mondtam.

- *Ah! vous trouvez?*[230]

- *Mais sans doute.*[231]

A tanulás aznap olyan volt, hogy mindnyájan örültünk, mikor az óra véget ért. A végén a növendékek felszabadultan rohantak ki, félig reszketve, félig ujjongva. Én is menni készültem. A parancs, hogy maradjak, visszatartott. Olyasfélét motyogtam, hogy nagyon vágyom már szabad levegőre... izzik a kályha, túlfűtött az osztály. A kérlelhetetlen hang csendet parancsolt; és az a szalamandra, akinek soha semmiféle szoba nem lehetett túl meleg, leült íróasztalom és a kályha közé - olyan helyre, ahol igazában meg kellett volna sülnie. Egy görög idézettel támadt nekem.

Emanuel úr lelkében az az állandó gyanú élt, hogy egyformán jól tudok görögül és latinul. Amint a majmokra szokták mondani, hogy megvan bennük a beszéd képessége, csak nem

---

[227] Milyen nagyon szép, kisasszony, ez a fiatal doktor! Micsoda szemek, milyen tekintet! Hallja csak! Egészen megindul tőle a szívem.

[228] Ez az arcátlan lány, ez a szemérmetlen teremtés.

[229] Csak az igazat mondja.

[230] Ah! Úgy találja?

[231] Hogyne, kétségtelenül.

élnek vele, és állítólag azért titkolják ezt a képességüket, mert attól tartanak, hogy kárukra fordul - ilyenformán tulajdonított nekem bizonyos tudástartalékot, melyet állítólag bűnösen és szántszándékkal titkolok. Feltételezték rólam, hogy klasszikus műveltség jutott nekem osztályrészül; örvendezhettem Hymetus virágainak; ez az emlékezetben felhalmozott aranytartalék most élesztette erőfeszítésemet, de titokban nevethetnékemet táplálta.

Százféle fortélyt is alkalmazott Paul úr, hogy kiszedje belőlem titkomat... hízelgett, fenyegetett, meg akart lepni: némelykor görög és latin könyveket helyezett kezem ügyébe, aztán meglesett: Jeanne d'Arcot kísértették meg így porkolábjai harci felszereléssel. Várta az eredményt. Ismét idézett, fogalmam sincs, miféle szerzőnek művéből; csörgedeztek ajkáról a bűbájosan csengő sorok, a klasszikus szöveget úgy ejtette, hogy valósággal dalolt, mert szép hangja volt; érzékeltette a versmértéket, és felülmúlhatatlan kifejezőerő volt hangjában, s közben rám szegezte figyelő, átható, sokszor gonosz tekintetét. Nyilvánvalóan néha hangos tetszésnyilvánításra várt: sohasem következett be. Egy mukkot sem értettem a könyvből, s így természetesen sem elragadtatást, sem nemtetszést nem nyilvánítottam.

Paul úr azonban elképedve, szinte haragosan továbbra is kitartott rögeszméje mellett; kijelentette, hogy konok, rideg vagyok, akár a márvány, arcom pedig csak maszk. Kitűnt, hogy nem képes felfogni az egyszerű igazságot, s olyannak elfogadni, amilyen vagyok. Férfiak, sőt néha nők is gyakran megkívánják, hogy félrevezessék őket. Ha ilyennel nem szolgálnak nekik készségesen, kiagyalják vagy fantáziájuk segítségével teremtik meg maguknak a téves képzetet.

Voltak pillanatok, mikor azt kívántam, bárcsak több alapja lenne gyanújának. Időnként akár a jobb kezemet is odaadtam volna érte, ha rendelkeznék a nekem tulajdonított kincsekkel. Mert Paul úr büntetést érdemelt volna kötekedéséért, hóbortjaiért. Győzedelmeskedhettem volna, ha megvalósítom legkomiszabb feltételezéseit. Micsoda diadal mámort éreztem volna, ha azt a gonoszul villogó szemüveget akár egyetlenegyszer is elkápráztathatom a tudás és tökéletesség tündöklésével. Ó, mért is nem akadt senki, aki tudást adott volna nekem, mikor még elég fiatal voltam a tanuláshoz, hogy egy hirtelen, embertelen megnyilatkozással, egy hideg, könyörtelen, fölényes győzelemmel, örökre összezúzhatnám a csúfondáros szellemet Paul Carl David Emanuelben!

Sajnos, nem adatott meg nekem, hogy ilyen ünnepet ülhessek. Azon a napon csakúgy, mint máskor, hatástalanok maradtak idézetei. Hamarosan visszavonult.

„Nagy műveltségű asszonyok", így hangzott a következő témája. Ezen a területen aztán otthon volt. A „nagy műveltségű asszony", mint szavaiból kitűnt, valóságos *lusus naturae,*[232] szerencsétlenség, csapás, olyan lény, akinek se helye, se haszna a teremtésben, aki nem való feleségnek, se munkára. A feleségi hivatásban a szépség előbbre való. Paul úr legalábbis lelke mélyén meg volt győződve arról, hogy a kedves, békés és passzív női középszerűség az egyedüli párna, melyre a férfi gondjai és elmélkedései közepette nyugalomban hajthatja le lüktető fejét. Ami pedig a munkát illeti, egyedül a férfi agya képes létrehozni olyasmit, aminek haszna és gyakorlati eredménye lehet... *hein?*

Ez a „hein?" voltaképpen csak kérdőjelet jelentett, amivel ellentmondást vagy ellenvetést szándékozott kihúzni belőlem. Én azonban mindössze csak ennyit mondtam:

- *Cela ne me regarde pas: je ne m'en soucie pas*[233] - majd nyomban hozzáfűztem -: elmehetek, Monsieur? Most csöngettek a második *déjeuner*-re (vagyis az ebédre).

---

[232] A természet játéka, szörnyszülött.

[233] Ez nem tartozik rám: nem törődöm ilyesmivel.

- Nézze meg az ember! Csak nem éhes?

- Nagyon is az vagyok - feleltem -, hét órakor reggeliztem, azóta nem ettem semmit, és vacsoráig, öt óráig ismét nem ehetem, ha most elmulasztom.

- Nos, én is ugyanígy vagyok, ossza meg velem a megpróbáltatást.

Azzal kettétörte kis fonott kalácsát, melyet magával hozott, s nekem adta a felét. Valóban olyan kutya ő, mely csúnyán ugat ugyan, de nem harap. Csakhogy a vész kitörése még ezután következett. Miközben kalácsát fogyasztottam, nem tudtam megállni, hogy el ne áruljam titkos óhajomat: bárcsak tudnám mindazt, amit feltételez rólam.

- Valóban *ignoramus*-nak érzi magát? - kérdezte megszelídült hangon.

Ha bárgyún egyszerű helyeslő választ adok, azt hiszem, nyomban kezét nyújtotta volna, s áll a barátság, én azonban így feleltem:

- Nem éppen. Járatlan vagyok, Monsieur, abban a tudományban, melyet nekem tulajdonít, de néha, bár nem mindig, úgy érzem, nekem is van némi tudásom.

- Hogy érti ezt? - kérdezte élesen.

Képtelen voltam egy szuszra megfelelni kérdésére, s úgy kerültem meg a dolgot, hogy témát változtattam. Közben elfogyasztotta fél kalácsát. Bizonyos voltam abban, hogy az a kis darab nem elégíthette ki étvágyát, amint az enyémet sem, és megérezve a sült almának az ebédlőből hozzánk hatoló illatát, feltettem neki a kérdést, vajon érzi-e az ínycsiklandó szagot? Bevallotta, hogy érzi. Erre megkértem, engedjen ki a kertajtón, hadd szaladok át az udvaron, s hozok neki is egy tányérra valót. Hozzátettem, biztosan finom lehet, mert Goton nagyszerűen ért a gyümölcs sütéséhez és főzéséhez, kevés fűszert és cukrot tesz rá, aztán egy-két pohár fehér borral is meglocsolja... elmehetek?

- *Petite gourmande!*[234] - mondta mosolyogva. - Ma sem felejtem el, milyen boldog volt azzal a *pâté à la crème*-mel, amit egyszer adtam magának, s e pillanatban is nagyon jól tudja, ha nekem hoz sült almát, egyben azt is jelenti, hogy lesz magának is. Nos, menjen hát, de siessen vissza.

Végre szaván foghattam és megszabadultam. Az volt a tervem, hogy megyek, sietve visszatérek, benyújtom a tányért az ajtón, s eltűnök, nem is eszem, s minden következmény tisztázását a jövőre bízom.

Paul úr elviselhetetlenül finom ösztöne azonban nyilván előre felfogta tervemet; a küszöbön várt, betessékelt a terembe, s egy percen belül előbbi ülőhelyemre kényszerített. Kivette a gyümölcsös tányért a kezemből, kettéosztotta a csupán neki szánt adagot, majd rám parancsolt, hogy egyem meg a részemet. Nem szívesen engedtem, őt pedig bánthatta vonakodásom, így hát felrobbantotta rejtett bombáját. Mindazt, amit addig mondott, puszta dühkitörésnek tekinthettem, aminek nincs jelentősége. A jelenlegi támadással azonban nem így állt a dolog.

Azzal az értelmetlen ajánlattal állt elő, mellyel már korábban is gyötört: mégpedig, hogy a következő nyilvános vizsgákon én is vegyek részt, külföldi létemre, foglaljak helyet az első osztályos növendékek első csoportjában, rögtönözzek velük együtt nyelvtan vagy lexikon segítsége nélkül francia fogalmazványt bármely témáról, melyet valamelyik vendég tűz ki.

Jól tudtam, mi lehet az efféle kísérlet eredménye. Tőlem az ég megtagadta a rögtönzés képességét, és természetemnél fogva a nagy nyilvánosság előtt mindig csődöt mondok; de

[234] Kis ínyenc.

még ha magamban vagyok is, szellemi képességem akkor sem működik teljesen a déli napsütésben. Szükségem van a reggel üdítő csendjére, vagy az esti magány nyugalmára, hogy a Teremtőtől kicsikarjam jelenléte zálogát, erejének bizonyítékát. Velem ez a lendítőerő csökönyösen, szeszélyesen bánt, nincs nála komiszabb tanítómester (ő mindig kivétel előttem)... istenség, mely néha bizonyos körülmények között szemmel láthatóan jótékony, mégsem szól, ha kérdezik, nem hallja meg a könyörgést, nem található, ha keresik: csak áll rendületlenül, gránitként hidegen; ő a sötét Baál, erős vonalú szájával, üres szemgolyójával, s olyan kebellel, mint a sír kőburkolata; aztán hirtelen egy fordulat, egy hang, a szél hosszan reszkető sóhajtása, a láthatatlan elektromosság elsuhanó áramlása, és az esztelen démon önként felébred, különösen felélénkül, és űzött Dágón módjára ront le talapzatáról, s áldozatra szólítja a híveket bármely órában - áldozatától vérét és lélegzetét kívánja mindenképpen és mindenhol -, papját álnokul kecsegtető jóslatra serkenti, betöltve templomát az orákulum különös dallamával, biztosan abban, hogy félig-meddig a vészhozó szelekből olvassa ki értelmüket, kétségbeesett hallgatójának még nyomorúságos maradékait is felhánytorgatva... komoran szórva rájuk, mintha minden szó egy-egy cseppje volna sötét ereiben csordogáló halhatatlan isteni vérének. Ezt a zsarnokot akartam én leigázni, kitűzetni vele valamely témát, az iskolai dobogón, valamelyik Mathilde vagy Coralie között, Madame Beck szeme láttára, egy labassecouri polgár kénye-kedvére!

Ezen a dolgon, Paul úr meg én, már nemegyszer összekaptunk... heves csata volt, zajos a követeléstől és a visszautasítástól, unszolástól és elhárítástól.

Azon a bizonyos napon alaposan megkaptam a magamét. „Nememnek minden makacssága", úgy látszik, bennem összpontosult. *Orgueil de diable*[235] szorult belém. A kudarctól félek bizonyára. Mit számít, kudarcot vallok-e vagy sem? Ki vagyok én, hogy ne vallhassak kudarcot, amint az nálamnál különbekkel is előfordult? Javamra válna a kudarc. Legyőzve szeretne látni engem (ezt úgyis tudtam). Most egy lélegzetvételnyi szünetet tartott.

- Megszólal végre, és engedékeny lesz?

- Ebben a kérdésben sohasem engedek. Erre engem a törvény sem kényszeríthet. Inkább bírságot fizetek, vagy börtönbe vettetem magam, semhogy parancsra odaálljak nyilvánosan írni, a dobogóra szögezve.

- Szelídebb eszközökkel sem lehetne rávenni? Nem engedne a barátság kedvéért?

- Nem, egy hajszálnyit sem. Nincs olyan barát a nap alatt, aki méltán kívánhatna ilyen önmegtagadást. Igaz barát nem is zaklatna fel engem ennyire.

Ezek szerint Paul úr kénytelen feltenni (ezt már fintorogva mondta, mert ahhoz értett: elhúzta a száját, orrlyukai kitágultak, szemöldökét összevonta)... igen, felteszi, hogy a felszólításnak csupán egyetlen formájára hallgatnék, de annak alkalmazása már nem reá tartozik.

- Bizonyos rábeszélésre, mely bizonyos körökből ered, *je vous vois d'ici*[236] - mondotta -, lelkesen vállalná ezt az áldozatot, szenvedélyesen készülne a próbatételre.

- Hogy odaálljak ostobán, elrettentő példaként önmagam és százötven villette-i papa és mama elé!

Itt már elvesztettem a türelmemet, ismét sírásban törtem ki, hogy szabadulni akarok innen, levegőre kell mennem, már valósággal lázam van.

---

[235] Ördögi gőg.

[236] Ahogy én önt elnézem.

- *Chut*[237] - hallgattatott el kérlelhetetlen kínzóm -, mindez csupán ürügy a megfutamodásra. Nekem éppenséggel nincs melegem, holott pontosan a hátam mögött a kályha. Hogyan lehetséges, hogy annyira szenved, mikor én testemmel fogom el a meleget?

- Én nem értem az ön szervezetét. Fogalmam sincs a szalamandrák természetrajzáról. Én csak egy hidegvérű szigetlakó vagyok, és nem szeretek tüzes kemencében üldögélni. Legalább hadd hozzak magamnak a kútról egy pohár vizet... úgy látszik, megszomjaztam az édes almára.

- Ha csak az az óhaja, szívesen hozok - mondta.

Elment, és vizet hozott. Természetesen csak behajtotta az ajtót. Nem szalasztottam el az alkalmat. Mire visszatért, megszomorított áldozata már elmenekült.

[237] Csitt.

HARMINCEGYEDIK FEJEZET

A driád

Már jól bent jártunk a tavaszban, s az idő hirtelen melegre fordult. A hőmérsékletváltozás engem is erősen legyengített, mint bizonyára sok más sorstársamat. Akkoriban csekély megerőltetés után is elfogott a fáradtság... az álmatlan éjszakákra bágyadt napok következtek.

Egy vasárnap délután, miután megjártam a protestáns templomhoz vezető alig mérföldnyi utat, fáradtan és kimerülten tértem haza. Magányos szentélyembe, az első osztályba menekültem. Örültem, hogy végre leülhetek, és íróasztalomon - mint párnámon - nyugtathatom karomat és fejemet.

Egy darabig hallgattam a lugasban szálldogáló méhek zümmögését, és az üvegajtón meg a sarjadó, zsenge tavaszi lombokon át Madame Becket és vidám társaságát nézegettem, akiket az aznap délelőtti mise után ebédre látott vendégül: az ösvényeken sétáltak a tavaszi virágba borult gyümölcsfák alatt, melyek most e tikkasztó melegben ugyanolyan színben tündököltek, mint a havasok napkeltekor.

A csoportnak különösen egy tagja vonta magára figyelmemet. Ma is emlékszem rá, szép fiatal lány volt, akit már sokszor láttam Madame Becknél, s többször Emanuel úr *filleule*-jeként, azaz keresztlányaként emlegettek. A leány anyját, nagynénjét vagy más nőrokonát, régi, szoros barátság fűzte a professzorhoz. Paul úr ezúttal hiányzott az ünneplő társaságból, de korábban többször láttam együtt ezzel a fiatal leánnyal, s amennyire ily távoli szemlélő megítélheti, úgy vettem észre, hogy az ifjú hölgy pompásan, gyámleányhoz illő felszabadult könnyedséggel érzi magát a megértő gyám társaságában. Láttam, hogy odafut hozzá, belékarol, és valósággal csüng rajta. Egyszer, mikor így cselekedett, különös érzés fogott el, kellemetlen sejtelem - előérzetekre hajlamos családból származom -, de elhárítottam magamtól, s nem elemeztem, nem foglalkoztam vele tovább. Figyeltem a lányt, név szerint Mademoiselle Sauveurt; szememmel követtem világos selyemruháját (mindig elegánsan öltözött; állítólag vagyonos leány volt) a virágok és a smaragdzölden tündöklő zsenge levelek között, s egyszerre elhomályosult a szemem... lecsukódott; bágyadtságom, a meleg nap, a méhek zümmögése, a madárcsicsergés elringatott, s álomba merültem.

Két óra suhant el fölöttem. Mire felébredtem, lehanyatlott a nap a magas házak mögé, a kert és a szoba szürkeségbe borult, a méhek hazatértek, s a virágok összecsukták kelyhüket; a vendégsereg is eltűnt a kertből, valamennyi ösvény elhagyatott volt.

Kellemes érzésre ébredtem... cseppet sem megdermedve, mint várható lett volna, hiszen legalább két óráig ültem mozdulatlanul. Karom és arcom sem zsibbadt bele, hogy oly sokáig szorítottam az íróasztal kemény lapjához. Nem csoda. Mert a kemény deszkalapon, melyre ráborultam, gondosan összehajtogatott vastag kendőt találtam, egy másik kendőbe pedig jó melegen bebugyolált valaki (mindkettő nyilván a folyosóról származott, mert mindig oda akasztják az efféle holmikat).

Vajon kinek a műve ez? Ki lehet ez a jótevőm? Melyik tanár? Melyik növendék? St. Pierre-t leszámítva egyikük sincs rossz szívvel irántam, de melyikükben van ennyi ügyesség, ennyi tapintat, ennyi gyakorlat, hogy ily gyöngéden jót cselekedjék? Melyikük jár oly zajtalanul, melyiküknek oly könnyű a keze, hogy se nem hallottam, se nem éreztem, mikor közeledett, s megérintett nappali álmom folyamán?

Ami Ginevra Fanshawe-t illeti, ez a derűs fiatal teremtés éppenséggel nem gyöngéd. Ő bizonyára felrántott volna a székről, ha köze lett volna a dologhoz. Végül is így szóltam

magamban: csakis Madame Beck műve lehet. Bejött, látta, hogy alszom, s azt gondolta, még megfázom. Hasznos masinának tart, mely jól megfelel a kitűzött célnak: miért hagyná, hogy szükségtelenül hiba essék benne. Most pedig, gondoltam magamban, megyek, és járok egyet. Hűvös este van, nem nagyon csípős.

Kinyitottam hát az üvegajtót, és kiléptem a lugasba.

Felkerestem sétányomat. Ha sötétedett vagy szürkült volna, aligha merészkedem oda, mert még nem feledtem el különös látomásomat vagy képzelgésemet (ha ugyan képzelgés volt), melyet néhány hónappal ezelőtt ezen a helyen átéltem. De a lemenő nap sugara tűzbe borította a Keresztelő Szent János szürke kupoláját; még a kert madarai sem tértek meg mind a dús bozótban vagy a falra felfutó dús repkény között elrejtett fészkeikbe. Fel-alá sétáltam, hasonló gondolatok közepett, mint azon az éjszakán, mikor üvegkorsómat eltemettem... mit kell tennem, hogy előbbre jussak az életben, hogy teremthetném meg függetlenségemet. Mostanában ugyan ritkán tépelődtem így, de teljesen azért sohasem hagytam fel ezzel az álmodozással. Ha az a bizonyos szempár el is fordította rólam tekintetét, ha bizonyos magatartás zord és igazságtalan is lett irányomban, mindig, újra meg újra ilyen töprengésekre adtam a fejem, s lassacskán félig-meddig el is készültem tervemmel.

- A megélhetés nem drága Villette-ben, ebben a takarékos városban - mondtam magamban -, ahol az emberek sokkal józanabbak, mint tapasztalatom szerint otthon nálunk, az én drága Angliámban... sokkal kevesebbet adnak a látszatra, kevésbé hivalkodók... itt cseppet sem szégyenli senki, hogy olyan egyszerű és takarékos, amilyennek jónak látja. A lakbér józanul megválasztott helyen bizonyára nem magas. Amint ezer frank megtakarított pénzem lesz, bérelek egy lakást, egy nagy és két-három kis szobával, a nagyot berendezem néhány paddal és íróasztallal, egy fekete táblával és egy dobogóval a magam számára; a dobogón asztal és szék lesz szivaccsal és krétával. Bejáró növendékekkel kezdem, és lassacskán kibővítem. Madame Beck indulása - de sokszor hallottam tőle - sem magasabb szintről történt. És hol tart ma? Valamennyi helyiség és ez a kert is az ő tulajdona, saját pénzén vásárolta; máris tekintélyt biztosított magának öreg napjaira, és virágzó intézet áll az irányítása alatt, mely gyermekei pályafutását is alátámasztja.

- Bátorság, Lucy Snowe! Önmegtagadásra és takarékosságra van most szükség, állhatatos munkára, és életcélod megvalósítod. Eszedbe ne jusson panaszkodni, hogy efféle életcél túlságosan önző, túl szűkre szabott, nem eléggé érdekes; érd be azzal, hogy függetlenségedért munkálkodsz, míg elnyervén e díjat, be nem bizonyítod, hogy érdemes vagy rá, s magasabbra is tekinthetsz. De azután nincs egyéb számodra az életben - nincs igazi otthon -, nincs semmi, ami drágább lenne számomra önmagamnál, és kimagasló értékével eltérítene attól, hogy a magam művelésén kívül mással törődjem? Senki, akinek önként rakhatnám le lába elé az emberi önzés minden terhét, és diadalmasan vállaljam a nemesebb terhet, hogy másokért dolgozom, s másokért élek? Azt hiszem, Lucy Snowe, életed világa nem lesz oly simán lekerekített: be kell érned az újhold karéjával. Helyes. Látom, hogy felebarátaim nagy tömege nincs jobb körülmények között. Látom, hogy sok-sok férfi és még több nő járja élete útját lemondás és nélkülözés közepette. Nem tudom, miért kellene nekem a csekély számú kiválasztott közé tartoznom. Hiszek abban, hogy a remény és a napfény a komisz sorsot is megédesíti. Hiszek abban, hogy ez az élet nem minden: sem kezdet, sem vég. Hiszek akkor is, amikor reszketek; akkor is bízom, amikor sírok.

Ezzel lezártam ezt a témát. Helyes dolog néha-néha bátran szembenézni életünk folyásával és becsületesen elrendezni mindent. A nyomorúságos öncsaló magának is hazudik, mikor számba veszi az egyes pontokat, és a boldogság rovatba könyveli el, ami voltaképpen keserves. Nevezzük a szenvedést szenvedésnek, a kétségbeesést kétségbeesésnek; írjuk le mindkettőt

elszánt tollal, határozott betűkkel: így már könnyebben tudjuk leróni adósságunkat a Sorsnak. Hamisítani, leírni „jótétemény”, ahol azt kellene írnunk „szenvedés”? Majd meglátjuk, hatalmas hitelezőnk elnézi-e a csalást, elfogadja-e az aprópénzt, mellyel le akartuk kenyerezni. Kínálj fel vizet a legerősebbnek, a legsötétebb angyalnak az Úr seregében, amikor vért kíván tőled... mit gondolsz, elfogadja? Még a mérhetetlen sápadt tengert sem, egyetlen vörös csepp helyett. Ezzel a másik témát is lezártam.

Megpihentem Matuzsálem, a kert óriás aggastyánja előtt, és homlokomat göcsörtös törzsének támasztva, lábamat a gyökerénél ásott kis sír zárkövén nyugtattam. Felidéztem az eltemetett érzést, felidéztem John doktort: meleg szeretetemet iránta, hitemet kiválóságában, elragadtatásomat szépségén. Mivé vált ez a különös egyoldalú barátság, mely félig márványból volt, félig húsból és vérből? Csak az egyik fél volt igaz, a másik talán csak tréfa?

Meghalt vajon ez az érzés? Nem tudom, mindenesetre eltemettem. Némelykor nyugtalanul gondoltam a sírra, és különös álmaim voltak a felzavart földről, a még mindig arany és élő hajról, mely áttör a koporsó fedelén.

Túlságosan siettem talán? - kérdezgettem magamtól. És ez a kérdés keserves kínnal merült fel bennem, valahányszor John doktorral találkoztam. Még mindig oly kedves a külseje, oly meleg a keze; hangja még mindig oly kellemesen cseng, valahányszor nevemet kiejti. Sohasem hallottam oly szívesen a Lucy nevet, mint amikor ő ejtette ki. De még idejében rájöttem, hogy ez a nyájasság, szívélyesség, ez a zene semmiképpen sem az enyém: az ő lényének része volt, az ő vérmérsékletének méze, szelíd hangulatának balzsama. Úgy adta át, miként az érett gyümölcs jutalmazza édes ízzel a gyűjtögető méhet; úgy árasztja maga köré, miként az édes illatú virág az illatát. Vajon az édes őszibarack szereti-e akár a méhet, akár a madarat, melyet táplál? Vajon lehet szerelmes a csipkerózsa a levegőbe?

- Jó éjt, John doktor: jó vagy, szép vagy, de nem enyém. Jó éjt, és Isten áldjon!

Ezzel véget vetettem merengésemnek. A „jó éjt” már hangosan szaladt ki a számon. Hallottam szavaimat, s visszhangjukat is... Közvetlen közelből.

- Jó éjt, Mademoiselle: azaz helyesebben jó estét, hiszen csak az imént ment le a nap. Remélem, jól aludt?

Meglepődtem, de csak egy pillanatra jöttem zavarba. Ismertem a hangot, s azt is, aki megszólalt.

- Aludtam, Monsieur? Mikor és hol?

- Méltán kérdezi, mikor és hol. Úgy látszik, éjszakává változtatja a napot, és az íróasztalt választja párnául. Nem kemény fekvőhely ez?

- Puhává tették számomra, Monsieur, míg aludtam. Az a láthatatlan jótékony lény, aki íróasztalomat látogatja, ezúttal is gondolt rám. Nem számít, hogyan aludtam el. Párnán, s betakarva ébredtem.

- Jól melegítették a kendők?

- Nagyszerűen. Köszönetet vár érte?

- Nem várok. Sápadt volt álmában. Nincs önnek honvágya?

- Honvágyat az érez, akinek van otthona. Nekem nincs.

- Annál jobban kell önnek a gondoskodó barát. Nem ismerek senkit, Miss Lucy, akinek oly elengedhetetlenül szüksége volna barátra, mint önnek: a hibái parancsolóan előírják ezt. Önnek korlátozásra, irányításra, fékezésre van szüksége.

Az az ötlet, az a „fékezés”, örökké Paul úr fejében motoszkált; a szokványos beismerés az én esetemben nem lett volna elég, hogy megszabaduljon e gondolattól. Nem számít, hiszen semmi értelme nem lenne. Csak hallgattam, de nem gyötörtem magam a túlzott alázatossággal: mivel foglalatoskodott volna, ha nem hagynék neki „fékezni” valót.

- Ön őrködésre és felügyeletre szorul - folytatta. - És szerencsés dolog az ön számára, hogy én tisztában vagyok ezzel, és mindent megteszek, ami tőlem telik, hogy e két feladatot elvégezzem. Figyelem önt, és figyelek másokat is, meglehetős közelről, kellő állhatatossággal, közelebbről és gyakrabban, semmint akár ön, akár mások gondolnák. Látja azt a kivilágított ablakot?

Ezzel a szomszédos kollégium egyik ablakrácsára mutatott.

- Azt a szobát kibéreltem - mondotta - névleges dolgozószobául, de voltaképpen megfigyelőhelyül. Ott olvasok némelykor órákig. Ez a szokásom, ilyen az ízlésem. Könyvem ez a kert; tartalma az emberi természet... a női természet. Könyv nélkül ismerem valamennyiüket. Ó, milyen jól ismerem önöket... St. Pierre-t, a párizsi nőt... és a főnökasszonyt, unokatestvéremet, Madame Becket is.

- Ez nem helyes, Monsieur.

- *Comment?* Hogyhogy nem helyes? Miféle hit alapján? Talán Kálvin vagy Luther valamelyik dogmája ítéli el? És aztán mit számít az nekem? Nem vagyok én protestáns. Gazdag apám (mert bár ismertem a szegénységet, és egyszer egy teljes esztendeig éheztem egy római padlásszobában... keservesen éheztem, gyakran csak egyszer ettem naponta, sokszor meg egyszer sem... mégis gazdagságban születtem) ...gazdag apám jó katolikus volt. Egy papot, sőt jezsuitát szegődtetett mellém nevelőnek. Ma is betartom tanításait; és *grand Dieu*,[238] miféle felfedezéseket tettem ennek köszönhetően!

- A lopva szerzett felfedezések nyilván becstelen felfedezések.

- Ó, maga puritán! Nem kételkedem benne. De látja, beválik a jezsuiták módszere. Ismeri St. Pierre-t?

- Részben.

Paul úr nevetett. - Helyesen mondja, „részben”; én azonban nagyon is ismerem; ez a különbség. Megjátszotta előttem a nyájasat: bársonypuha kezet nyújtogatott felém, simogatott, hízelgett, alázatoskodott előttem. Nos, lehet asszonyi hízelgéssel hatni rám... értelmem ellenére is lehet. Bár sohasem volt szép, mikor megismertem, akkor sem... fiatal volt, vagy legalábbis értett hozzá, hogy fiatalnak látsszék... akár a honfitársnői, művészettel öltözködött... volt benne bizonyos hűvös, könnyed társasági biztonság, mely megkímélt engem sok kellemetlenségtől és kínos helyzettől...

- Monsieur, erre bizonyára nem volt szükség. Soha életemben nem láttam önt kínos helyzetben.

- Mademoiselle, maga kevéssé ismer engem. Sokszor vagyok én olyan kínos zavarban, akár egy *petite pensionnaire*;[239] van a természetemben bizonyos szerénység és félénkség...

- Monsieur, ezt én sohasem vettem észre.

---

[238] Nagy Isten.

[239] Kis bentlakó.

- Mademoiselle, mégis így van. Észre kellett volna vennie.

- Monsieur, figyeltem önt nyilvánosság előtt... színpadon, szónoki emelvényen, előkelőségek és koronás fők előtt... s éppolyan könnyed, s elfogulatlan volt, akárcsak itt, a harmadik osztályban.

- Mademoiselle, sem előkelőségek, sem koronás fők nem izgatják szerénységemet: a nagy nyilvánosság előtt szerepelni pedig valósággal jótétemény számomra. Nagyon szeretem, és szabadon lélegzem ekkor. De hát röviden, itt van az az érzés, mely működni kezdett éppen e pillanatban. De mindenesetre viszolygok attól, hogy éppen ez győzzön le. Mademoiselle, ha nősülendő férfi volnék (nem vagyok az, és megkímélheti magát a fáradságtól, hogy fintorogjon ezen a gondolaton), és úgy látnám helyesnek, hogy megkérdezzem egy hölgytől, vajon képes volna-e úgy tekinteni rám, mint jövendő férjére, akkor megbizonyosodnék, hogy az vagyok, aminek mondtam magam... szerény.

Most már teljesen hittem neki; és eközben oly őszinte megbecsüléssel tekintettem rá, hogy a szívem is belefájdult.

- Ami azt a St. Pierre-t illeti - folytatta, s összeszedte magát, mert az imént még a hangja is megváltozott -, valaha mindenáron Madame Emanuel akart lenni; és nem tudom, hova jutottam volna, ha nincs az a világos kis ablakmélyedés. Ó, csodatevő ablakmélyedés! Miféle csodálatos felfedezésekhez juttattál! Bizony - folytatta - láttam gyűlölködését, hiúságát, könnyelműségét... nemcsak itt, másutt is. Megfigyeltem, mi szolgál pajzsul minden mesterkedése ellen. Tökéletes biztonságban vagyok szegény Zélie-től.

- No, és a tanítványaim - tért új témára -, a szép szőke fiatal lányok, mily jámborak és szelídek. Láttam a legtartózkodóbbat is olyan vásottnak, mintha fiú lenne; a legilledelmesebbet szőlőt lopni a falról, a fáról meg körtét lerázni. Mikor az angoltanárnő megérkezett, láttam, hogy legszívesebben ezen az ösvényen tartózkodott. Észrevettem, hogy szereti a magányt. Sokszor megfigyeltem, mielőtt még beszélő viszonyba kerültem volna vele. Emlékszik, hogy egyszer szembetalálkoztunk, s nem szóltam semmit, csak átnyújtottam egy kis csokor fehér ibolyát, mikor még úgyszólván alig ismertük egymást.

- Hogyne emlékeznék. Megszárítottam a virágot, eltettem, s még ma is megvan.

- Tetszett nekem, amint nyugodtan, készségesen, képmutatás nélkül elfogadta... mert legjobban attól irtózom, ha ezt az érzést keltem valakiben, ha ennek valamilyen megnyilvánulását fedezem fel, tettben vagy hanglejtésben. Utálom ezt, s mindig meg akarom torolni. De térjünk vissza a tárgyra. Nemcsak megfigyeltem magát, hanem gyakran, különösen esténként, még egy védőangyal lopakodott a közelébe. Esténként unokatestvérem, Madame Beck lopakodott le a lépcsőn és osont a nyomában, s maga észre sem vette.

- De, Monsieur, abból a távolságból, ahol az ablak van, nem láthatta, mi történik este a kertben.

- Holdfényben láthattam, különösen távcsővel, mert azt használok. De maga a kert is megnyílik előttem. A kert végében, a fészeren van egy ajtó, mely egy udvarra vezet, ahonnan át lehet járni a kollégiumba. Az ajtó kulcsa nálam van, és tetszésem szerint járok ki és be. Ma délután is ott jöttem át, mikor alva találtam az osztályban: ma este is ezen a bejáraton közlekedtem.

Nem tudtam megállni, kiszaladt a számon:

- Milyen szörnyű volna ez, ha elszánt, gonosz ember lenne!

Úgy látszik, figyelmét nem lehetett ezzel a megjegyzéssel eltéríteni a tárgytól. Szivarra gyújtott. Egy fának támaszkodva pöfékelt, és hűvös derűvel szemlélt engem, mint nyugodt lelkiállapotban szokta. Úgy láttam helyesnek, hogy tovább vallassam. Ő oly gyakran tartott nekem előadást az együtt töltött órák során, miért ne mondhatnám meg egyszer, ami a lelkemet nyomja, így hát közöltem vele, mi a véleményem a jezsuita módszereiről.

- Túl drágán fizeti meg az értesüléseit, Monsieur; ez a jövés-menés, lopakodás csorbát ejt a méltóságán.

- Az én méltóságom! - kiáltott fel nevetve. - Mikor tapasztalta, hogy a méltóságomon töröm a fejem? Magában, Lucy kisasszony, van „méltóság", de sokszor tapostam a maga felsőbbrendű szigetlakói jelenlétében, méghozzá élvezettel, azon, amit kegyeskedik az én méltóságomnak nevezni; darabokra szaggattam, szerteszórtam a szélbe dühös pillantásaimban, melyeket oly fensőbbséggel szemlél, és jól tudom, olyasféleképpen ítél meg, mint valami harmadrendű londoni színész tombolását.

- Monsieur, csak annyit mondhatok, hogy minden pillantással, melyet abból az ablakmélyedésből vet, sérelem éri tulajdon természetének legnemesebb vonásait. Ily módon tanulmányozni az emberi szívet annyi, mint titokban szentségtörő módon lakmározni Éva almáin. Szívből kívánom, bárcsak protestáns lenne.

Közönyösen fogadta kijelentésemet, és tovább pöfékelt. Derűs és elgondolkozó hallgatás után hirtelen megszólalt:

- Láttam én már különb dolgokat is.

Kivette a szivarvéget a szájából, és a bozót közé hajította, ahol egy pillanatra felparázslott a félhomályban.

- Nézze csak - mondotta -, nem olyan az a kis parázs, mintha egy szem figyelne bennünket?

Befordult az ösvényen, aztán visszatért, és folytatta:

- Láttam én már, Lucy kisasszony, megmagyarázhatatlan dolgokat, melyeknek egész éjjel éberen kerestem a megfejtését, de nem találtam.

Különös volt a hangja, erei lüktettek. Észrevette, hogy megborzongok.

- Fél talán? Szavaimtól vagy pedig attól a féltékeny, vörös szemtől, mely már kihunyófélben van?

- Fázom; sötét este van már, későre jár, és lehűlt a levegő. Ideje lesz bemenni.

- Alig múlt el nyolc óra, de hamarosan bemehet. Csak egy kérdésemre feleljen még.

Szünetet tartott, mielőtt a kérdést feltette. Valóban rohamosan sötétedett a kertben; felhősen szállt le az alkonyat, és esőcseppek kezdtek hullni a fák levelein át. Reméltem, ezt ő is megérzi, de pillanatnyilag úgy látszott, jobban elmélyed gondolataiban, semhogy erre figyelmes lenne.

- Mademoiselle, maguk protestánsok, hisznek-e a természetfölöttiben?

- Ebben a kérdésben eltér az elmélet és a hit a protestánsok között éppúgy, mint más szektáknál - feleltem. - De, Monsieur, miért teszi fel nekem ezt a kérdést?

- Miért borzong, s miért beszél oly halkan, babonás talán?

- Alkatilag ideges vagyok. Nem szeretek efféle témákról vitatkozni. Annál is kevésbé, mert...

- De hisz?

- Nem, csak véletlenül olyan benyomások értek...

- Mióta idejött?

- Azóta; néhány hónapja.

- És itt? Ebben a házban?

- Úgy van.

- *Bon!* Ennek örülök. Tudtam valamiképpen, még mielőtt megmondta. Tudatában voltam annak, hogy valami összhang van kettőnk között. Maga türelmes, én pedig indulatos vagyok; maga nyugodt és sápadt, én pedig barna bőrű és heves vagyok; maga szigorú protestáns, én pedig afféle világi jezsuita vagyok: és mégis egyformák vagyunk... rokonai vagyunk egymásnak. Nem látja, Mademoiselle, ha a tükörbe néz? Észrevette-e már, hogy homlokának vonala ugyanaz, mint az enyém, hogy a szeme vágása az enyémnek mása? Hallja-e, hogy a hangja néha pontosan azonos az enyémmel? Tudja-e, hogy a tekintetében sokszor magamra ismerek? Mindezzel tisztában vagyok, és hiszek abban, hogy maga az én csillagzatom alatt született! Bizony, az én csillagzatom alatt született! Reszkessen! Mert ha ilyesmi esik meg halandókkal, sorsuk fonalát nehéz elválasztani egymástól; egymásba csomóznak, összegabalyodnak... a hirtelen szakadás tönkreteszi a fonalat. De azok a „benyomások", amint angolos óvatossággal kifejezte magát... nekem is megvoltak a „benyomásaim".

- Nos, Monsieur, beszéljen róluk.

- Semmit sem kívánok jobban és semmire sem vagyok készebb. Ismeri ennek a háznak s a kertnek legendáját?

- Ismerem. Hogyne. Úgy mondják, több száz évvel ezelőtt elevenen temettek el egy apácát pontosan e fa tövében a föld alá, ahol most járunk.

- És hogy a régebbi időkben egy apácakísértet gyakran járt-kelt itt.

- Monsieur, lehetséges volna, hogy ma is itt jár-kel?

- Valami jár-kel itt: egy árny látogatja ezt a házat éjnek idején, mely merőben más, mint azok a lények, akik nappal is mutatkoznak. Vitathatatlanul láttam ezt a valamit, nem is egyszer; különös látvány számomra ez a kolostori tünemény, s nekem többet mond, mint más halandónak. Egy apáca!

- Monsieur, én is láttam már.

- Sejtettem. Akár húsból, vérből való az az apáca, akár olyasvalami, ami fennmarad akkor is, mikor már kiszárad a vér, és elenyészik a hús, minden valószínűség szerint éppúgy van dolga magával, mint velem. Nos, ezt szándékozom én kideríteni; eddig megdöbbentett, de most már végére akarok járni ennek a rejtélynek. Azt akarom...

Csakhogy nem mondhatta tovább, mi a szándéka. Hirtelen felkapta a fejét. Magam is ugyanabban a pillanatban hasonló mozdulatot tettem; egyszerre tekintettünk ugyanarra a pontra: a magas fára, mely árnyékot vet a nagy lugasra, és néhány ágát kinyújtja az első osztály tetőzete fölé. Különös, megmagyarázhatatlan hangot hallottunk abból az irányból, mintha a fa karjai meginognának tulajdon mozgásuktól, és a levélzet súlya a fa terebélyes törzséhez hajlítaná őket. Csakugyan: fuvallat se rezdült, a hatalmas fa mégis hajladozott, holott a szomszédos bozót meg se mozdult. Néhány percig a fa ágai és levélzete heves mozgásban voltak. Bármily sötét volt, láttam, hogy minden esti árnyéknál vagy sötét ágnál szilárdabb valami feketéllik a fatörzsek között. Végre minden elcsendesedett. De vajon mi született e vajúdásból? Miféle driád jött a világra? Merőn figyeltem. E pillanatban csengő szólalt meg a házban... Imára

hívott. A lugasból hirtelen egy jelenség lépett elő ösvényünkre, tetőtől talpig fehérben, feketében. Indulatos sietséggel - közel, nagyon közel hozzánk - suhant el mellettünk. Az apáca, ő maga! Eddig még soha nem láttam ennyire tisztán. Magas termetű volt, mozdulatai kapkodóak. Amerre ment, zokogva ébredt fel a szél, zuhogva eleredt a jeges eső, mintha az éjszaka végképp átérezné jelenlétét.

HARMINCKETTEDIK FEJEZET

Az első levél

Ideje már megkérdeznünk, hol lehet Paulina Mary? Hogyan alakult kapcsolatom a pompás Hôtel Crécyvel? E kapcsolat időközben megszakadt: De Bassompierre úr és leánya úton volt, megosztván néhány hetet a vidék s a francia főváros között. A véletlen hozta tudomásomra hazatérésüket, nem sokkal azután, hogy visszajöttek.

Egy enyhe délutánon a néptelen bulváron sétáltam. Éppenséggel nem siettem, élveztem a jótékony áprilisi napot és kellemes gondolataimat, mikor hirtelen arra lettem figyelmes, hogy néhány lovas megáll, mint akik most találkoztak össze, s üdvözlik egymást a széles, hársfával szegélyezett sétányon. Az egyik oldalon középkorú úr haladt, mellette fiatal hölgy, a másikon szép termetű fiatalember. Nagyon bájosak voltak a hölgy arcvonásai, öltözéke, egész megjelenése finom és nemes. Amint néztem őket, ismerősnek tűntek nekem, és közeledvén, valamennyiüket felismertem: gróf Home de Bassompierre, a leánya és Graham Bretton doktor.

Mily élénk volt Graham arca! Mily őszinte, meleg, s mégis tartózkodó örömöt fejezett ki! Ez volt hát a helyzet, a körülmények ilyen véletlen alakulása, mely nyomban meghódította, láncba verte, legyőzte és fellelkesítette John doktort. A gyöngyszem, mely elgyönyörködtette, nagy értékű, tiszta és hibátlan, de ő nem az az ember, aki felbecsülvén az ékszert, megfeledkezik a foglalatáról. Ha megpillantaná Paulinát éppoly fiatalon, bájosan és szépségesen, csak gyalogosan, egyedül, védelmező nélkül, egyszerű öltözékben, kiszolgáltatottan, már-már grizettként, akinek magának kell megkeresnie kenyerét - azt gondolná magában: mily szép kis teremtés. Szemét szívesen pihentetné mozdulatain és arcvonásain. De a meghódításához egyéb is kell. Mert most végképp legyőzték. Mégis kell hogy behódoljon uralmának, miként most csatavesztés nélkül, sőt férfiúi tisztességét öregbítve... Nyomban láthatta az ember, hogy behódolt. John doktor kétségkívül nagyvilági ember volt: számára valamit elérni nem elegendő: a társaság helyeslése s az egész világ bámulata kell neki, hogy amit véghezvitt, annak eredményeit hamisnak és hiábavalónak ne vélje. Legyőzőjében elengedhetetlenül szükséges volt mindaz, ami itt látható: a szemmel láthatóan magas műveltség, a divat kellékei, a gazdagság adománya s az ízlés mértéke: mert szelleme e feltételeket mérlegelte előbb, mielőtt megadta magát. Minden a végsőkig kielégítve! Most büszkén, rajongva, bár félve hódolt Paulina előtt, mint királynőjének. Ami a leányt illeti, az érzés inkább mosolyogva, lágyan, semmint tudatos erővel szunnyadt a tekintetében.

Elváltak. John doktor sebesen nyargalt el mellettem, alig érezve, mikor a ló patája a földet érintette, s nem tekintett se jobbra, se balra. Nagyon megnyerő külsejű volt: hevesség, céltudatosság tökéletes összhangba került benne.

- Papa, ott megy Lucy! - kiáltott fel egy dallamos, barátságos hang. - Lucy, drága Lucy, jöjjön már közelebb.

Odasiettem. Visszahajtotta fátylát, s lehajolt nyergében, hogy megcsókolhasson.

- Holnap akartam meglátogatni - mondotta -, de most már inkább maga jön el hozzám holnap.

Megmondta, hány órakor, én pedig megígértem, hogy ott leszek.

Másnap együtt ért bennünket az este... visszavonultunk Paulina szobájába. Nem láttam őt az óta az emlékezetes este óta, amikor alkalmam volt az ő és Ginevra Fanshawe állításait összehasonlítani, s mikor oly nyilvánvalóan én diadalmaskodtam. Sok mondanivalója akadt utazásáról. Lelkes, kitűnő elbeszélő volt ily bizalmas együttlétben, élénk mesélőkészséggel:

mesterkéletlen előadásmódjával és tiszta, szelíd hangjával bűvölt el. Sohasem hadart, sohasem fecsegett. Azt hiszem, érdeklődésem nem egyhamar lankadt volna el, de lassacskán úgy látszott, ő szeretne más tárgyra térni. Sietett hát elbeszélését befejezni. Nem mindjárt tűnt ki azonban, miért zárta le oly határozottan a témát. Csend következett, nyugtalan csend, melyben már-már a szórakozottság jelei mutatkoztak rajta. Aztán hirtelen felém fordult, és szégyenlős, félig-meddig esdeklő hangon megszólalt:

- Lucy...

- Nos, itt vagyok maga mellett.

- Ginevra unokatestvérem még mindig ott van Madame Becknél?

- Hogyne, nálunk van az unokatestvére; nyilván látni szeretné.

- Nem... nem nagyon.

- Meg akarja hívni, hogy ismét együtt töltsenek egy estét?

- Nem... biztosan még mindig a férjhez menésről mesél?

- De nem arról, hogy olyasvalakihez megy, aki magának számít.

- De természetesen még mindig foglalkozik Bretton doktorral? Bizonyára nem gondolta meg a dolgot, hiszen két hónappal ezelőtt oly biztosra vette.

- Nos, nagyon jól tudja, hogy az nem számít. Láthatta, hogyan álltak szemben egymással.

- Kétségkívül félreértés volt közöttük azon az estén. Boldogtalannak látszik Ginevra?

- Ugyan már. De térjünk más tárgyra. Távolléte alatt hallott-e Grahamről, találkoztak-e, kapott-e hírt tőle?

- Papa egyszer-kétszer kapott tőle levelet, üzleti ügyben, azt hiszem. Vállalta, hogy utánanéz némely dolognak, míg távol leszünk, ha szükség lenne rá. Bretton doktor, úgy látszik, tiszteli papát, és szívesen tesz neki szolgálatokat.

- Úgy van. Tegnap találkoztak a bulváron; külseje után maga is megítélheti, hogy barátainak fölösleges aggodalmaskodniuk Graham egészségi állapotán.

- Papa hasonlóképpen vélekedik. Nem tehetek róla, nevetnem kellett. Nem nagyon vesz észre dolgokat, tudja, sokszor másra gondol, mint ami a szeme előtt van. De mikor Bretton doktor elnyargalt, így szólt: „Csakugyan valósággal jólesik látni, milyen kiegyensúlyozott és tettre kész ez a fiú." Fiúnak nevezte Bretton doktort. Azt hiszem, így is gondol rá, éppúgy, mint ahogy engem kislánynak tart. Nem nekem mondta, csak úgy elejtette ezt a megjegyzést. Lucy...

Ismét az a könyörgő hangsúly, s ugyanabban a pillanatban otthagyta a karosszékét, és egy zsámolyon helyezkedett el a lábamnál.

Szerettem Paulinát. E könyv lapjain nem gyakran nyilatkoztam így ismerőseimről: olvasóm, ez egyszer elviselheti lelkesedésemet. A bizalmas beszélgetés, a meghittség Paulinában nem fedett fel egyebet, csak finomságot, értelmet és őszinteséget: becsülésem iránta csak mélyülhetett. Felületesebb bámulat talán hivalkodóbb lett volna, az enyém azonban csendes maradt.

- Nos, mit akar Lucytól kérni? - kérdeztem. - Csak bátran, ki vele.

De nem volt bátorság a tekintetében: amint az enyémmel találkozott, lesütötte szemét. Orcája sem volt hideg márvány... nem a felszínes pirulása öntötte el, hanem belső hév színezte és hevítette.

- Lucy, *tudni* szeretném, miképpen vélekedik Bretton doktorról. Mondja el, *de igazán,* mi a véleménye jelleméről, hajlamairól.

- Jelleme kimagasló, megérdemelten az.

- És hajlama? Mondjon valamit hajlamairól - unszolt -, hiszen jól ismeri őt.

- Meglehetősen jól ismerem.

- Ismeri az otthonából. Látta együtt édesanyjával: beszéljen arról, milyen fiú.

- Gyengéd szívű; anyjának vigasza és reménysége, büszkesége és boldogsága.

Paulina kezében tartotta kezemet, és minden dicsérő szónál megsimogatta.

- És miben jó még, Lucy?

- Bretton doktor nemes lelkű... emberséges minden felebarátja iránt. Bretton doktor jóindulatra képes a legprimitívebb vademberrel, az utolsó bűnöző iránt is.

- A papa barátaitól, néhány úrtól ugyanezt hallottam róla. Azt mondják, a kórházakban a szegény betegek, akik reszketnek nem egy könyörtelen, önző orvostól, várva várják őt.

- Így van: ennek magam voltam tanúja. Végigvezetett egyszer a kórházon, láttam, hogyan fogadják. Helyesen mondták apjának barátai.

Gyengéd hála lelkesítette tekintetét, amint egy pillanatra rám nézett. De valamit még akart mondani, csak habozott, mikor és hogyan. Lassanként eluralkodott a félhomály, a kandalló tüze kihunyó pírral parázslott, de úgy véltem, kedvére való, ha a szoba sötétebb, s az idő is előrehalad.

- Milyen csendes nyugalomban vagyunk itt! - jegyeztem meg, hogy biztonságérzését erősítsem.

- Csakugyan? Valóban: csendes este van, és ma nem hívnak le teához; papa nem vacsorázik itthon.

Még mindig fogta a kezemet, önkéntelenül játszott ujjaimmal, rám húzta gyűrűit, majd pedig csodaszép hajának egy fürtjét csavarta rá. Tenyeremet forró orcájához szorította, végül a hangját köszörülte, noha természettől fogva csengő és tiszta volt, akár a fülemüle éneke. Megszólalt:

- Bizonyára különösnek tartja, hogy annyit beszélek Bretton doktorról, ennyit kérdezősködöm, ennyire érdeklődöm, de hát...

- Éppenséggel nem különös, nagyon is természetes. Kedveli őt.

- És ha így van - mondta, gyorsan folytatva -, ok ez arra, hogy ennyit beszéljek? Bizonyára gyengének tart, akár Ginevra unokatestvéremet.

- Ha úgy tartanám, hogy egy húron pendül Ginevra kisasszonnyal, nem ülnék itt, s nem várnám közléseit. Szépen fölállnék, járkálnék a szobában fel-alá, és jó kis fejmosásban részesíteném, mielőtt még rákezdhetne a mondókájára. Folytassa.

- Az a szándékom - felelt Paulina -, mit képzelt, mi mást akarnék tenni? - És most pontosan úgy beszélt, s olyan volt, mint a kis Polly Brettonban... nyűgös és érzékeny. - Még ha annyira szeretném is John doktort - tette hozzá nyomatékosan -, hogy belehalok ebbe az érzésbe, még az sem szabadítana fel, akkor se lehetnék más, mint néma, néma, akár a sír, néma, mint maga, Lucy Snowe. Maga tudja ezt legjobban, és maga vetne meg engem legjobban, ha elveszteném önuralmamat, és jajonganék holmi zavaros érzelem miatt, ami csakis rám tartozik.

- Való igaz, nagyon kevésre becsülöm azt az asszonyt vagy leányt, aki nagyon beszédes, akár abban, hogy dicsekszik hódításaival, akár pedig panaszkodik a sajgó keserűség kínjai miatt. De maga, Paulina, beszéljen bátran, mert igaz szívből hallani kívánom. Mondjon el mindent, amit óhajt, vagy amitől megkönnyebbül: ezt kérem, s nem többet.

- Kedvel engem, Lucy?

- Nagyon is, Paulina.

- Én pedig szeretem magát. Különös jó érzéssel töltött el, hogy magával lehetek, már akkor is, mikor nyűgös, engedetlen kislány voltam. Gyönyörűséget okozott, hogy elárasztathatom magát minden rosszalkodásommal és szeszélyemmel. Most pedig társam lett, szeretem, örülök, hogy meghallgat, és megbízom magában. Nos, Lucy, figyeljen rám.

Azzal elhelyezkedett, karomra támaszkodott... gyengéd érintéssel, nem úgy, mint a modortalan Fanshawe leányasszony, fárasztó és önző módon reám nehezedve.

- Néhány perccel ezelőtt azt kérdezte, hallottunk-e Grahamről távollétük alatt, mire azt feleltem, hogy papa két levelet kapott tőle üzleti ügyben. Valóban így volt, de ezzel nem mondtam meg mindent.

- Megkerülte a dolgot?

Megkerültem, illetve mellébeszéltem. Most azonban elmondom a teljes igazságot. Sötétedik már, így könnyebben beszél az ember. Papa gyakran velem nyittatja fel a levélköteget, s én rendezem a tartalmát. Három héttel ezelőtt, egy reggelen, el sem képzeli, mennyire meglepett, hogy vagy egy tucatnyi De Bassompierre úrnak címzett levél között egy De Bassompierre kisasszonynak címzett levélkét is találtam. Nyomban szemügyre vettem: a kézírás nem volt ismeretlen, egyenesen vonzónak találtam. Már majdnem kimondtam: „papa, itt van még egy levél Bretton doktortól”, de szemem ismét rávetődött a kisasszony szóra, s elnémultam. Igazság szerint sosem kaptam még férfitól levelet. Meg kellett volna mutatnom papának, megkérni, hogy bontsa fel, s előbb ő olvassa el? Lucy, erre az életem árán sem lettem volna képes. Túlságosan jól ismerem papát, tudom, hogy vélekedik felőlem: elfelejti, hány éves vagyok. Ma is iskolás lányként bánik velem. Nem veszi észre, hogy mások tudják, felnőtt vagyok már, s már nem növök tovább. Ilyenformán különös vegyes érzelmek közepett - volt benne önvád, de volt izgatottság s erős elszántság is - átnyújtottam papának a tizenkét levelét, az őt illető egész paksamétát, s megtartottam magamnak azt az egyet. Reggeli folyamán ott feküdt az ölemben, kimondhatatlan fénnyel világított felém, valósággal úgy éreztem, hogy kettős életet élek... drága apámnak gyermeke vagyok még, de a valóságban többé már nem az. Reggeli után felvittem a levelet szobámba, biztonságba helyeztem magam, elfordítottam a kulcsot a zárban, és tanulmányozni kezdtem kincsemet. Előbb csak kívülről; eltartott néhány percig, míg leküzdöttem azt a vágyamat, hogy nyomban feltörjem a pecsétet. Nem foglalnak el egy erős várat hirtelen rohammal... egy darabig várakoznak, így szokták az ostromlók. Graham keze annyi, mint ő maga, Lucy, s így van ez a pecsétjével is - világos, határozott, hibátlanul kerek, nem holmi gondatlan viaszpecsét, hanem tökéletes, sértetlen, szilárd, határozott jegyű; semmi éles, a szemet bántó vonás, hanem világos, szelíd vonalú, kellemes kézírás, mely megnyugtatja azt, aki olvassa. Szeretem Graham arcát... Tetszik nekem finom vonású, metszett arcéle. Ismeri a kézírását?

- Láttam már, folytassa.

- Oly szép volt a pecsét, hogy nem tudtam feltörni, ennélfogva ollóval körülvágtam. Mikor már azon voltam, hogy végre elolvasom a levelet, önszántamból ismét visszahúzódtam: túl korai még felhörpinteni az italt, oly szépen csillog a kehelyben, inkább nézegetem még egy

percig. Akkor eszembe jutott, hogy még nem mondottam el reggeli imádságomat. Meghallottam, hogy papa a szokásosnál korábban megy le reggelizni, nem akartam várakoztatni, siettem, hogy amint elkészülök az öltözködéssel, csatlakozzam hozzá, s úgy véltem, semmi baj sem származik abból, ha későbbre halasztom az imádságot. Mondhatnák, előbb Istennek kellett volna szolgálnom, embernek csak azután. Én azonban úgy vélem, az Ég nem lehet féltékeny azért, amit a papáért teszek. Lehetséges, hogy babonás vagyok. Mintha egy hang e pillanatban azt mondta volna, hogy ezúttal más érzésről van szó, nem gyermeki szeretetről - az késztetett imádságra, mielőtt még megkockáztatnám, hogy elolvassam, amit annyira vágytam elolvasni -, s egy percre megfosszam magam tőle, eleget téve előbb magasabb rendű kötelességemnek. Efféle ösztönzést, mióta emlékezni tudok, gyakran éreztem. Levelemet tehát félretettem, s elmondtam imádságomat, végére fűzvén a hő fohászt, hogy soha ne engedjek a kísértésnek, s ne okozzak bánatot papának, soha ne mellőzzem mások kedvéért. Ennek a lehetőségnek a gondolatára is oly éles fájdalom járta át szívemet, hogy sírva fakadtam. Valóban, Lucy, éreztem, hogy papával időben közölni kell az igazságot. Azt hiszem, okosan cselekedtem... Elolvastam a levelet. Azt mondják, Lucy, csupa csalódás az élet. Mégsem csalódtam. Mielőtt elolvastam, és olvasás közben is, nemcsak erősen vert a szívem, hanem valósággal remegett. Minden dobbanása olyan volt, akár a szomjazó állat lihegése, ha forrásra akad, és csillapíthatja szomját. Üdítő volt e forrás, és kristálytiszta, bőven árasztotta vizét. A nap átsütött a vízsugáron, Lucy, egyetlen porszem sem zavarta, sem moha, rovar nem szennyezte a forrás kristálytiszta vizét.

- Az élet - folytatta -, úgy mondják, némelyek számára csupa szenvedés. Olvastam életrajzokat, melyekben az utas szinte csak szenvedéstől szenvedésig vándorolt: a reménység sebesen röppent el előle, sohasem szállt le közelében, annyit sem időzött nála, hogy egy kézszorítással megnyugtatta volna. Olvastam olyanokról, akik könnyben úsztak, akiknek aratása nem ért be, hanem idő előtt aszály pusztította el, vagy forgószél tépázta meg, sajnos nem egyre köszöntött ár, a tél, s a csűr üresen állt, ő pedig keserves nélkülözésben pusztult el a sötét, hideg évszakban.

- Hibáztak ezek, Paulina, akik ekként pusztultak el?

- Bizony nem mindig. Akadt köztük sok derék, igyekvő ember. Én nem vagyok törekvő, sőt cselekvően jó sem. Isten mégis úgy végezte, hogy napsütésben nőjek fel, kedvező légkörben, biztonságban, drága jó apám oltalmában, irányítása és oktatása mellett, és most... most... jön valaki más. Graham szeret engem.

Ezúttal, hogy a tetőponthoz értünk, néhány percig egyikünk sem szólt.

- Édesapja tudja ezt? - tettem fel halkan a kérdést.

- Graham mélységes tisztelettel szólt papáról, de kijelentette, egyelőre nem meri előtte ezt a kérdést említeni. Úgy véli, előbb be kell bizonyítania, hogy nem méltatlan hozzánk. Hozzáfűzte, előbb némi bizonyságra van szüksége személyemet s érzéseimet illetően, mielőtt ezt a lépést megkockáztatná.

- S hogyan válaszolt?

- Röviden, de nem riasztottam el. Ám valósággal reszkettem a félelemtől, hogy túlságosan szívélyesen találok válaszolni: Graham ízlése annyira kényes. Háromszor fogalmaztam újra válaszlevelemet... valamennyi változatban tompítottam és mérsékeltem kifejezéseimet. Végül elértem, hogy olyannak tűnt előttem a válasz, mintha egy jégdarabkát egy cseppnyi zamatos gyümölcs levével vagy cukorral ízesítenének. Csak akkor pecsételtem le és küldtem el.

- Kitűnő, Paulina! Helyesen cselekedett. Maga megérti Bretton doktort.

- De mit tegyek, hogy a papával boldoguljak? Ez számomra még mindig kínos kérdés.

- Sehogy se boldoguljon. Egyelőre várjon. De ne folytasson levelezést, míg édesapja nem tud mindenről, s nem szentesíti a dolgot.

- De szentesíti-e valaha?

- Majd megmutatja az idő. Várjon.

- Bretton doktor még egy levelet írt azóta, s hálásan köszönte higgadt, rövid válaszomat. Én azonban sejtettem, mire gondolt, s azt mondtam magamnak: bármennyire változatlanok is érzelmeim, mégsem írhatok többé apám tudta nélkül.

- Azt tette, amit tennie kell, és bizonyára így érzi Bretton doktor is: csak még büszkébb lesz magára, szerelme is csak megerősödik, ha ugyan erősödhet még. Paulina, az a finom zúzmararéteg, mely bensejében oly tiszta, nemes lángot vesz körül, felbecsülhetetlen értéke természetének.

- Láthatja, hogy megértem Grahamet - felelte. - Érzem, hogy semmiféle lelki finomság nem lehet túlzott vele szemben.

- Tökéletesen bebizonyította, hogy megérti őt, s ezenfelül... bármilyen Bretton doktor természete, még ha ő olyan volna is, akinek kevés ennyi alkalmazkodás... magának elsősorban édesapjával szemben kell őszintén és gyengéden cselekednie.

- Lucy, bízom abban, hogy mindig így fogok cselekedni. Tudom, fájdalmas lesz papát felébreszteni álmából, s megmondani neki, hogy már nem vagyok kislány!

- Ne siessen ezzel, Paulina. Bízza az időre és kegyes sorsára, hogy efelől megbizonyosodjék. Magam is tapasztaltam, mily kegyes magához a sors: ne kételkedjék benne, jótékonyan elrendezi majd a körülményeket, hogy idejében meghozzák azt az órát. Úgy van: magam is átgondoltam életét, akárcsak maga. Össze is vetettem azokéval, akikre az imént célzott. Nem ismerjük a jövőt. De a múlt jótékony volt magához... Gyermekkorában féltettem. A világon semmihez nem tudom hasonlítani azt a fogékonyságot, melyet már mint kisgyermek tanúsított. Nyers bánásmód vagy mellőzés közepett lénye sem külsőleg, sem belsőleg nem érett volna azzá, ami ma. Sok szenvedés, sok rettegés, sok küzdelem zavaró nyomot hagyott volna arcvonásain, megtörte volna összhangjukat, felzaklatta volna idegeit, s ingerültté, heves természetűvé vált volna: csorbát szenvedett volna egészsége, derűs kedélye, bája és szelídsége. A Gondviselés óvta és csiszolta, nemcsak magamagáért, de úgy vélem, Graham kedvéért is. Mert az ő csillaga is szerencsés: hogy kifejleszthesse természete legjavát, ahhoz ilyen társ kell. Nos, íme megvan: maga az, teljes valójában. Egybe kell kelniük. Tudtam ezt az első naptól fogva, amikor együtt láttam kettejüket La Terrasse-ban. Mindenben, ami magára s Grahamre vonatkozik, ígéretet látok, boldog jövőt és harmóniát. Nem hiszem, hogy mindkettőjük napfényes ifjúsága viharos időszak előfutára lenne. Úgy hiszem, a kegyes sors úgy rendelte, hogy mindketten békességben és boldogságban éljenek... nem angyalok módjára, hanem olyan boldogságban, amilyen kevés halandónak jut osztályrészül. Némelyeknek ilyen áldásos élet jut: ez is Isten akarata. Ez maradt meg az Éden bizonyságául. Másoknak kezdettől fogva ellentétes irányt vesz az élete. E vándorok viharos, változékony, zord idővel néznek szembe... mellüket nekifeszítik a szélnek, és a korán rájuk szakadó téli éjszaka késlelteti őket. Ez sem történhetne meg, ha nem így rendelné az Isten: és jól tudom, valahol, felmérhetetlen műve mélyén ott lappang végső ítéletének titka. Tudom, kincsei közt ott van kegyelmének ígérete és bizonyítéka is.

HARMINCHARMADIK FEJEZET

Paul úr betartja ígéretét

Május elsején valamennyien - mármint húsz bentlakó és négy tanár - utasítást kaptunk, hogy reggel ötkor keljünk, hatra legyünk készen, s vessük alá magunkat Emanuel tanár úr parancsnokságának, aki kirándulásunkat vezeti Villette városából. Ezen a napon szándékozott ugyanis beváltani ígéretét, hogy kivisz bennünket a szabadba ebédelni. Jómagam, talán emlékszik még rá az olvasó, nem részesültem abban a megtiszteltetésben, hogy meghívjanak, mikor először rendezték meg ezt a kirándulást, sőt éppen ellenkezőleg történt. Mikor erre célzást tettem, s próbáltam megtudakolni, ezúttal hogyan lesz, olyan visszautasításban volt részem, hogy meg sem kockáztattam további akadékoskodást.

- *Je vous conseille de vous faire prier*[240] - szólt parancsoló, fülsértő hangon Emanuel úr. Egy napóleoni bók azonban elegendő volt ahhoz, hogy rászánjam magam, s csatlakozzam a társasághoz.

Szinte nyári hőséggel köszöntött ránk a reggel, madárdaltól zengett a kert, s a könnyű, harmatos köd meleg napot ígért. Valamennyien úgy véltük, meleg napunk lesz, és boldogan tettük félre nehéz ruházatunkat, és a napfényes időhöz illően öltözködtünk: frissen mosott, üde, mintás ruhába. Fejünkre könnyű szalmakalapot tettünk. A ruhák szabása és díszítése olyan volt, mint a francia munkásnők öltözéke: csinos, végtelenül egyszerű, mégis előnyös. Senki sem pompázott fakult selyemben, senki sem vett fel viseltes, drága holmit.

Hatkor vidáman szólt a csengő, csoportosan siettünk le a lépcsőn, át a *carré*-n, végig a folyosón az előcsarnokba. Ott állt a mi professzorunk, ezúttal nem félelmetes felöltőjében, bojtos fövegével, hanem fiatalos, öves zubbonyban, vidám szalmakalappal a fején. Valamennyiünket szívélyes jóreggelttel köszöntött, s ezt legtöbben hálás mosollyal nyugtáztuk. Rendbe parancsolt bennünket, s hamarosan elindultunk.

Még csendesek voltak az utcák, a bulvárok üdék és békések, akár a mezők. Azt hiszem, valamennyien boldogan indultunk útnak. Vezetőnk tudta a titkát, hogyan kell örömöt szerezni, éppen úgy, miként rossz hangulatában képes volt dermesztő rémületet kelteni bennünk.

Nem állt az élre, nem is mögöttünk haladt, hanem beállt a sorba, mindenkihez volt szava, többet beszélt kedvenceivel, de azokat sem mellőzte, akiket éppenséggel nem kedvelt. Én szívesebben vettem volna, s erre megvolt az okom, ha nem terelődik rám a figyelem, s mivel Ginevra Fanshawe-val párosítottak össze, karomon éreztem e nem éppen testetlen angyal végtagjának drágalátos súlyát. (Továbbra is remek erőben volt, s biztosíthatom az olvasót, nem csekély dolog volt elviselni szeretetreméltóságának terhét: e meleg nap folyamán számtalanszor fohászkodtam a Gondviseléshez, bárcsak kevésbé mutatná ki ragaszkodását.) Mindenesetre, ha már ott volt mellettem, próbáltam ebből hasznot húzni akképpen, hogy mindig változtattam a helyemet, valahányszor hallottam, hogy Paul úr közeledik, s hol Ginevra jobbján, hol balján helyezkedtem el. E hadművelet titkos indítéka abból a körülményből származott, hogy mintás új ruhám rózsaszínű volt... ez a tény ebben a társaságban olyan érzést keltett bennem, mintha vörös kendőben lennék kénytelen átvágni egy olyan mezőn, ahol bika legel.

---

[240] Azt tanácsolom, hogy fogadja el a meghívást.

Egy darabig a módszeres helycserével, továbbá egy fekete selyemsál ügyes elrendezésével elértem célomat; csakhogy lassanként Paul úrnak feltűnt, hogy bármelyik oldalra kerül, mindig Fanshawe kisasszony a szomszédja. Az ismeretségük Ginevrával sohasem volt olyan zavartalan, hogy ne forrt volna fel benne a vér, valahányszor angolos kiejtését meghallotta. Nem rokonszenveztek egymással: amikor együtt voltak, mindig összezördültek. A tanár üresfejűnek, hisztérikának tartotta a leányt, az viszont mogorvának, akadékoskodónak, visszataszítónak őt.

Végül is, mikor Emanuel úr már vagy hatszor cserélt helyet, s mindenkor kedvezőtlen eredménnyel járt kísérlete, felvetette fejét, szemét rám szegezte, s türelmetlenül kérdezte:

- *Qu'est-ce que c'est? Vous me jouez des tours?*[241]

Alig szaladtak ki e szavak a száján, szokott hirtelenségével rádöbbent, miért viselkedem ilyen furcsán, hiába rendeztem el a hosszú rojtokat és terítettem magamra a széles sálat.

- *A-h-h! C'est la robe rose!*[242] - tört ki Paul úr, s látszólag ugyanolyan indulatba jött, mint vörös szín láttán a mező előbb említett ura.

- Csak egyszerű karton - mentegetőztem sietve -, olcsóbb és könnyebben mosható, mint minden egyéb tarka anyag.

- *Et Mademoiselle Lucy est coquette comme dix Parisiennes* - felelte. - *A-t-on jamais vu une Anglaise pareille? Regardez plutôt son chapeau, et ses gants, et ses brodequins!*[243] - Öltözékemnek e darabjai pontosan olyanok voltak, aminőket társaim viseltek. Bizonyára egy árnyalattal sem voltak élénkebbek, inkább talán egyszerűbbek a legtöbbnél. Csakhogy, Monsieur már belekezdett a szövegébe, én pedig előre bosszankodtam a várható prédikáción. Ezúttal azonban oly szelíden folytatódott, mint némely nyári napon a kitöréssel fenyegető vihar. Csak egyszer szikrázott a villám, és utána évődő mosoly csillant fel a szemében, s így szólt hozzám:

- *Courage... à vrai dire je ne suis pas faché, peut-être même suis-je content qu' on s' est fait si belle pour ma petite fête.*[244]

- *Mais ma robe n' est pas belle, Monsieur… elle n' est que propre.*[245]

- *J'aime la propreté*[246] - mondotta. Egyszóval nem fog méltatlankodni. E kecsegtető délelőttön a jó kedély napja győzedelmeskedett, felszívta a gomolygó felhőket, még mielőtt elborították volna az eget.

Kint voltunk tehát a szabadban, amint ők mondták: - *les bois et les petits sentiers* környezetében. Ezeket az erdőket és füves térségeket egy hónap múlva már csak por borítja, és olyankor kétes üdülést biztosítanak, de most, a zöldellő májusban, a reggeli csendben fölöttébb üde látványt nyújtottak.

---

[241] Mi az, ki akar játszani?

[242] Ah! A rózsaszín ruha miatt van!

[243] És Lucy kisasszony kacér, akár tíz párizsi nő. Láttak-e már hozzá hasonló angol nőt? Nézzék csak a kalapját, kesztyűjét és cipőjét.

[244] Bátorság... őszintén szólva nem haragszom, talán még örülök is, hogy úgy kicsinosították magukat az én kis mulatságomra.

[245] Az én ruhám nem szép, Monsieur... legfeljebb csak tiszta.

[246] Szeretem a tisztaságot.

Elérkeztünk egy bizonyos forráshoz, melyet labassecouri ízlés szerint különböző növényekkel ültettek körül szabályos körvonalban, és melyet hársfák sora szegélyezett. Most pihenőt rendeltek el; a forrás körüli zöld lejtőn telepedtünk le. Monsieur közöttünk foglalt helyet, mi pedig egy csomóban köréje gyülekeztünk. Akik jobban kedvelték, mint amennyire féltek tőle, többnyire a kicsinyek, közelebb merészkedtek hozzá; akik viszont jobban féltek tőle, mint amennyire kedvelték, távolabb húzódtak. Azok pedig, akikben a rokonszenv kellemes hangulatot teremtett, noha volt bennük némi félelem, azok figyelték a legmesszebbről a többieket.

Paul úr belekezdett egy történetbe. Nagyszerű elbeszélő volt. Az efféle történetet szeretik a gyerekek, művelt felnőttek pedig irigykednek miatta: előadása erősségében egyszerű és egyszerűségében erős volt. Csodaszép fordulatok voltak a kis mesében; édes érzések villantak fel, árnyalt leírások, melyek, amint hallgattam, bevésődtek emlékezetembe, s azóta sem halványultak el. Lefestett egy alkonyi tájat - ma is őrzöm emlékét. Olyan kép volt ez, melynél művész ecsetje sem teremthetne különbet.

Mondottam már, ami engem illet, éppenséggel nincs bennem rögtönző képesség; és talán mert én híjával voltam, annál jobban csodáltam azt, aki szinte tökéletes mértékben bírja. Emanuel úr nem az az ember volt, aki könyveket ír. De gyakran hallottam, hogy gondatlan, öntudatlan tékozlással szórja kincseit, olyan szellemi gazdagságot, aminővel könyv is ritkán büszkélkedhet. Szelleme valósággal könyvtáram lett, s valahányszor megnyílt előttem, boldogság fogott el. Szellemileg távol álltam e tökéletességtől, és csak keveset voltam képes olvasni: kevés olyan könyv akadt, mely nem fárasztott, nem merített ki, és nem lankasztotta szememet, melynek hangja s gondolatai lelkemet felüdítették, tartalmuk megerősítette és megvilágosította látókörömet. Sokszor gondoltam, mily gyönyörűség lehetne olyasvalakinek, aki jobban szereti őt, mint ő magamagát, összegyűjteni és megőrizni az aranyport, melyet ő nemtörődöm módján, tele marokkal szerteszórt a szélbe.

Végére ért a történetnek, s odajött a kis buckához, ahol félrehúzódva ültem Ginevrával. Szokásos modorában kérte ki véleményemet. (Nem volt benne annyi mérséklet, hogy kivárja, míg nyilatkozom.) Így tört rám:

- Érdekelte a történet?

Szokásos tartózkodó modoromban mindössze ennyit feleltem:

- Hogyne.

- Jó volt?

- Nagyon jó.

- Mégsem tudnám leírni - mondotta.

- Miért nem, Monsieur?

- Irtózom a gépies munkától; irtózom attól, hogy egy helyben ülve görnyedjek. Le tudnám diktálni, méghozzá örömmel, megfelelő íródeáknak. Vajon, Lucy kisasszony, vállalkozna-e erre, ha szépen megkérném?

- Monsieur bizonyára túl gyorsan diktálna; sürgetne és bosszankodna, valahányszor tollam nem tart lépést nyelve sebességével.

- Próbáljuk meg egyszer: lássuk csak, milyen szörnyeteget csinálok magamból bizonyos körülmények között. Most azonban nem diktálásról van szó: az a szándékom, hogy egyéb feladatra használjam fel. Látja ott azt a tanyaépületet?

- Ott a fák között? Látom.

- Ott fogunk reggelizni. És míg a nyájas gazdasszony elkészíti egy üstben a *café au lait*-t,[247] maga öt lánnyal, akiket majd kiválasztok, megken vajjal vagy félszáz zsemlét.

Miután csapatunkat ismét sorba állította, Paul úr a tanyához vezetett bennünket, melyet egyetlen rohammal bevettünk.

Tiszta késeket, tányérokat, friss vajat tettek hatunk elé, akiket professzorunk a már említett feladatra kiszemelt. Utasításainak megfelelően munkához láttunk, s elkészítettünk reggelire egy hatalmas kosár zsemlét, melyet a péktől már előzőleg megrendeltek, tudván érkezésünkről. Már a kávét és a csokoládét is felforralták. Tejszínt és friss tojást adtak ezenfelül a lakomához, s a mindenkor bőkezű Emanuel úr hatalmas adag *jambon*-t és *confitures*-t[248] is szándékozott rendelni, de néhányan, akik úgy képzeltük, hogy hatni tudunk rá, erősködtünk, hogy ez már felesleges pazarlás lenne. Fáradságunkat azzal jutalmazta, hogy *des ménagères avares*-nak[249] nevezett bennünket. Mi azonban úgy véltük, hadd beszéljen, és mégiscsak keresztülvittük, hogy úgy legyen, amint jónak látjuk.

Milyen derűsen állt ott a tanyai konyhában, és szemlélte a tűzhelyet! Az a férfi volt, akinek öröm mások boldogsága: szerette a mozgást, az élénkséget, a bőséget és a jókedvet maga körül. Megkérdeztük, hova ül. Azt felelte, tudhatjuk jól, rabszolgánk ő, mi pedig zsarnokai vagyunk, s engedélyünk nélkül annyit sem merészel, hogy maga válassza meg ülőhelyét. Ennélfogva odaállítottuk számára a gazda nagy karosszékét az asztalfőre, a hosszú asztalnál, s abba ültettük.

Mennyire szerettük volna indulataival és viharos kitöréseivel egyetemben, ha gyakran oly nyájas és engedékeny, amilyen most! Valóban, a legrosszabb esetben is csupán idegei voltak ingerlékenyek, nem pedig a természete volt alapvetően rossz. Meg kell őt érteni, meg kell nyugtatni, meg kell vigasztalni, és kezes bárány válik belőle, és senkit meg nem bántana a világ minden kincséért sem. Csak a nagyon ostobák, az önfejűek, az értetlenek számára volt, ha csekély mértékben is, veszélyes ember.

Sosem feledkezett meg a vallásról, ezúttal is kis imát mondatott a társaság legifjabbjaival, mielőtt hozzáfogtunk a reggelihez, s olyan áhítattal vetett keresztet, akár egy nő. Sosem láttam még imádkozni, sem a jámborság e jelének gyakorlása közben. Oly egyszerűen, oly gyermeki hittel cselekedett, hogy önkéntelenül is elmosolyodtam, amint néztem. Szemét nem kerülte el a mosolyom. Felém nyújtotta kezét, s így szólt:

- *Donnez moi la main!*[250] Ugyanazt az Istent imádjuk, egyforma lélekkel, ha más szertartás szerint is.

Emanuel úr legtöbb tanártársa szabadgondolkozó, hitetlen, sőt ateista volt: akadt közöttük nem egy, akinek élete nem állná ki az alapos vizsgálatot. Ő viszont inkább régivágású úr volt, a maga módján vallásos, makulátlan hírnevű. Az ő oldalán biztos helyen volt az ártatlan gyermek és a szépreményű ifjú. Erős indulatai voltak, élénk érzései, de becsülete és őszinte jámborsága olyan erőt jelentett, hogy az oroszlán is megszelídülve feküdt volna le lábához.

---

[247] Tejeskávé.

[248] Sonkát és cukrászsüteményt.

[249] Zsugori gazdasszonyok.

[250] Adja a kezét.

Nagy vidámságban költöttük el a reggelit, s a jókedvet nem üres fecsegés keltette: Paul úr kezdeményezte, irányította, fokozta. Élénk társalgása, vidám kedélye játékosan, felszabadultan bontakozott ki. Csupán asszonyoktól s gyermekektől körülvéve, ezúttal semmi sem bosszantotta vagy ingerelte. Tette, amit kedve tartott, s az eredmény kedves viselkedés volt.

Étkezés után a társaság szabadon futkározhatott, játszhatott a mezőn. Néhányan ott maradtak, és segítettek a gazda feleségének elrakni a cserépedényt. Paul úr elszólított közülük, kihívott, hogy üljünk le egy fa alatt, ahonnan a tágas pázsiton hancúrozó társaságot láthatja. Megkért, olvassak fel neki, míg elszívja a szivarját. Leült egy durván ácsolt padra, én pedig a fa gyökerére. Felolvastam (egy klasszikus könyvecskét, Corneille-től, akit én nem szerettem, ő viszont olyan szépségeket talált benne, melyeknek felfedezésére sohasem bírhatott rá), ő pedig szelíd nyugalommal hallgatta, ami zabolátlan természetét tekintve sokat jelentett. Mélységes boldogság csillogott kék szemében, és simította ki széles homlokát. Magam is boldog voltam... örültem a derűs napnak, még jobban jelenlétének, s legjobban kedvességének.

Kis idő múlva megkérdezte, nem szaladgálnék-e szívesebben társaimmal, ahelyett, hogy itt ülök mellette? Nemmel válaszoltam: jobban éreztem magam, ha ott lehetek, ahol ő. Megkérdezte, ha testvére lennék, vajon szívesen tartózkodnék-e mindig bátyám oldalán. Azt feleltem, úgy hiszem, szívesen, s valóban így is éreztem. Majd megkérdezte tőlem, sajnálnám-e, ha elhagyná Villette-et, s messzire távozna? Erre ölembe ejtettem a Corneille-t, s nem válaszoltam.

- *Petite soeur*[251] - mondta -, mennyi ideig jutnék eszébe, ha elválnánk egymástól?

- Erre, Monsieur, nem válaszolhatok, mert nem tudhatom, mennyi idő múlva szűnök meg emlékezni minden földi dologra.

- És ha tengerentúlra távoznék két, három, öt esztendőre, örömmel üdvözölné-e hazatértemet?

- De, Monsieur, hogy élném túl azt az időt?

- *Pourtant j'ai été pour vous bien dur, bien exigeant.*[252]

Arcomat a könyv mögé rejtettem, mert szememet elborította a könny. Megkérdeztem, miért beszél így, mire csak annyit mondott, hogy rendben van, nem teszi többé, és nyájas szavakkal vidított fel újra. Gyengédsége, ahogy a nap további folyamán bánt velem, valamiképpen mégis nyomta a szívemet. Túlságosan gyengéd volt. Úgy véltem, mindez már rosszat sejtet. Szívesebben vettem volna, ha szokása szerint ismét nyers, szeszélyes és ingerlékeny.

Mire ránk köszöntött a forró dél - mert a nap, mint előre sejtettük, úgy perzselt, mintha június lenne -, pásztorunk összegyűjtötte báránykáit a legelőről, hogy hazaterelje őket. Egy mérföldnyi út állott előttünk, ennyire feküdt Villette-től a tanya, ahol reggeliztünk; a gyerekek alaposan kifáradtak a játékban, s most nyomasztóan hatott rájuk, hogy délidőben, izzó, poros, köves úton kell gyalogolniuk. Csakhogy volt, aki ezt is előre látta, s előre intézkedett. Amint a tanya szélére értünk, két tágas szekér vett fel bennünket... efféle járműveket szokás bérelni iskolai kirándulások céljára. Jó elosztással jutott hely mindenkinek, és egy óra múlva Paul úr teljes épségben adta át az egész rakományt a Rue Fossette-ben. Kellemes nap volt; tökéletes lett volna, ha a mélabú fuvallata el nem homályosítja a napfényt egy pillanatra.

A ború ismét reám szállt aznap este.

---

[251] Kis húgom.

[252] Mégis, nagyon nyers, nagyon követelőző voltam magával szemben.

Napnyugta táján láttam, hogy Emanuel úr Madame Beck kíséretében kilép a bejárati ajtón. A középső fasorban sétáltak fel-alá, közel egy óra hosszáig. A férfi - messziről úgy látszott - komor és izgatott; az asszony pedig mintha meg volna rökönyödve, ellenkezne, és lebeszélni próbálná valamiről.

Fel nem foghattam, miről folyhat e tárgyalás; s amikor az est leszálltával Madame Beck visszament a házba, rokonát pedig odakint hagyta a kertben, hadd tűnődjön-tépelődjön tovább kedvére, így szóltam magamban:

„Ma reggel *petite soeur*-nek nevezett. Ha valóban a bátyám volna, be szívesen is szaladnék most rögtön hozzá, és kérdezném meg tőle, hogy mi nyomja a lelkét. Lám, mily szomorúan támaszkodik ott ahhoz a fához: a karját összefonja, s a fejét mélyen lehajtja. Vigasztalásra várna, tudom én; Madame pedig sosem fogja megvigasztalni: ő csak a vitához ért. Mit is tehetnék...?"

Paul úr ekkor a tétlenségből váratlanul cselekvésbe lendült; nekiindult, s fölemelt fővel, nagy sietve jött keresztül a kerten. A *carré* ajtajai nyitva voltak még, először azt hittem, talán a hordókban tartott narancsfákat akarja most is megöntözni, ahogy alkalomadtán el-el szokott pepecselni ilyesmivel. Ő azonban mást forgathatott a fejében, mert amint az udvarba ért, hirtelen elkanyarodott: egyenest a *berceau* és az első osztály üvegajtaja felé tartott. Ez volt az a hely, az első osztály, ahol én meglapultam; innen leselkedtem utána, de ahhoz már nem volt bátorságom, hogy itt várjam be, míg rám nyit, és betoppan. Olyan meglepetésszerűen fordult errefelé, olyan sebesen száguldott, olyan különös volt a nézése, hogy a bennem lakozó gyáva lény menten elsápadt tőle, behúzta a nyakát, és - meghallván a közeledő léptek neszét: a bokrok zizzenését, a kavics csikordulását, a józan értelem szavával fejveszett rémületében mit sem törődve - szégyenszemre megfutamodott.

Meg sem álltam addig, míg az üres kápolnában biztos menedéket nem találtam. S ahogy ott füleltem, reszketve, dobogó szívvel, valami megmagyarázhatatlan, bizonytalan szorongással küszködve, hallottam, amint Paul úr keresztülcsörtet a tantermeken, türelmetlenül cibálva, csapkodva az útjába kerülő ajtókat. Aztán úgy hallottam, hogy a nagy ebédlőbe ront be, ahol éppen a *lecture pieuse* folyt szent elmélyültségben. Szavait is megértettem:

- *Où est Mademoiselle Lucie?*[253]

És mikor már bátorságomat összeszedve éppen lemenni készültem, s megtenni, amit legjobban kívántam e földön - azaz találkozni vele -, már válaszolt is mézédesen és hamisan St. Pierre kelletlen hangja: - *Elle est au lit.*[254] - Paul úr nyugtalan lépteit most már a folyosóról hallottam. Ott összetalálkozott Madame Beckkel, aki elfogta, valamit fecsegett neki, aztán elkísérte egészen a kapuig, és útnak bocsátotta.

Amint becsukódott a kapu, ökölcsapásként sújtott le rám az elképedés lehetetlen viselkedésemen. Az első perctől fogva éreztem, hogy reám van szüksége, engem keres, s én vajon nem éppúgy kívántam-e a találkozást? Közlendője volt, meg akart valamit mondani nekem: fülem feszülten várta a közlést, én pedig lehetetlenné tettem, hogy kimondja. Áhítoztam rá, hogy halljam és vigasztaljam, és szinte elérhetetlennek véltem vágyam beteljesülését... s amint hirtelen és váratlanul elém tárult a jó alkalom, kitértem előle, mintha ezzel kitérhetnék a halandó Sors elől is.

---

[253] Hol van Lucy kisasszony?

[254] Az ágyban van.

Nos, esztelen állhatatlanságom megkapta, amit érdemelt. A megnyugvás és az ezzel járó némi megelégedés helyett, ami kijutott volna nekem, ha leküzdöm ijedtségemet, és még két percig kitartok, ott maradtam sivár, sötét kétségben, szörnyű bizonytalanságban.

Megkaptam a fizetséget, azzal tértem nyugovóra, és ébren számlálgathattam, majdhogynem reggelig.

HARMINCNEGYEDIK FEJEZET
Malevola

Csütörtök délután magához hívatott Madame Beck, és megkérdezte tőlem, nincs-e valami dolgom, nem mennék-e be a városba, hogy néhány elintéznivalót és vásárlást elvégezzek helyette.

Szabad voltam, és rendelkezésére álltam, ő pedig valóságos listát nyújtott át a növendékeknek szükséges fonalakról, selymekről, hímzőszálakról meg más effélékről. A vészterhesen felhős és fülledt napnak megfelelően felszereltem magam, és már éppen behúztam magam mögött a kapu tolózárát indulásra készen, mikor Madame hangja szólított ismét az ebédlőből.

- *Pardon,* Miss Lucie! - kiáltott kapdosó sietséggel. - Elkészítettem hamarjában még egy megbízást magának. Tudom, mennyire készséges, és remélem, nem fogja úgy találni, hogy túlterhelem?

Természetesen ennek ellenkezőjét igyekeztem bizonygatni; Madame pedig befutott a kis szalonba, s egy csinos kis kosárkával tért vissza. Megrakta remek, rózsásan mosolygó, igéző melegházi gyümölccsel, mely viaszosan fénylő sötétzöld levelek és tudom is én, milyen egzotikus növény sárga csillagvirágjai közül mosolygott elő.

- Tessék - mondotta -, nem nehéz, nem is válik csinos öltözéke szégyenére, nem olyan, mint valami szolgáló kezébe illő háztartási darab. Tegye meg a kedvemért, adja le ezt a kosárkát Madame Walravens házában, legjobb születésnapi kívánságaim kíséretében. Az óvárosban lakik, Rue des Mages 3. szám alatt. Attól tartok, gyalog kissé messze van, de hát rendelkezésére áll az egész délután, nem kell sietnie. Ha nem ér haza vacsoraidőre, félretétetem a részét, vagy pedig Goton, akinél egyébként is nagy kegyben áll, örömmel készít valami csekélységet a maga kedvéért. Nem feledkezünk meg magáról, kedves jó Missem. Ó, igen, várjon csak! (Ezzel ismét visszahívott.) Ragaszkodjék hozzá, hogy személyesen Madame Walravens kezébe adhassa át a kosarat, hogy félreértés ne essék, mert igen akkurátus teremtés. *Adieu! Au revoir!*

Ezzel végre szabadultam. Tekintélyes idő kellett hozzá, míg a vásárlással végeztem, a selymek és fonalak válogatása, hasonlítgatása meglehetősen unalmas dolog, de azért mégiscsak listám végére értem. Kiválasztottam minta szerint a papucsokat, csengőzsinórokat, szalmakalapokat, zárakat, táskákhoz való bojtokat, az egész *tripotage*-t, azaz az egész összevisszaságot leráztam; nem maradt más hátra, csak a gyümölcskosár s az üdvözletek átadása.

Valósággal örültem, hogy hosszú séta áll előttem az ódon és zord Basse-Ville-ig; nem volt kevésbé kedvemre való attól sem, hogy az alkonyi égbolt a város fölött feketés, kék, fémes színű volt, mely most kezdett a peremén tüzesedni, s lassanként mély vörösre gyúlt.

Félek az erős széltől, mert a szélviharban olyan erőpróbának van kitéve az ember, melyben én csak szenvedés árán állok helyt. A kitartóan szakadó eső, sűrű hóesés, felhőszakadás csak megadást kíván tőlünk... bele kell törődni, hogy ruházatunk s magunk is megázunk, ezzel szemben tisztára söpör egy nagy fővárost az ember előtt: nyugodt haladást biztosít széles, forgalmas úttesteken; kővé dermeszti a nyüzsgő város életét, mintha keleti varázslat érte volna. Villette-et Tadmorrá varázsolja. Zuhogjon hát az eső, jöjjön a vízáradat... csak előbb szabaduljak a gyümölcskosaramtól.

Egy ismeretlen toronyban ütni kezdett az ismeretlen toronyóra (Keresztelő Szent János hangja nem hallatszik ide). Háromnegyed hatra járt az idő, mikor elértem a Madame Beck feljegyzése

szerint megadott utcában álló házhoz. Nem is utca volt az, inkább valami térféle egyik oldala lehetett: csendes hely volt, fű ütközött ki a széles kőkockák között, nagy és ódonnak tűnő házak sorakoztak egymás mellett... mögöttük fák tűntek elő, jelezvén a belső kerteket. Az ódonság légköre ülte meg a környéket, az üzleti élet száműzve volt innen. Valaha gazdagoké volt ez a negyed, és nyilvánvalóan a nagyság színhelye is. A templom, melynek sötét, omladozó tornyai a térre tekintettek, a nevezetes, valaha gazdag Három Királyok szentélye volt. De a gazdagság és nagyság réges-rég elmenekült innen aranyozott kerekein, átengedvén régi fészkeit a nyomorúságnak, hidegen és lakatlanul, omladozva, kiszolgáltatva a tél szeszélyének.

Átvágtam az elhagyatott téren, melynek kövezetén lassacskán ötfrankos nagyságú sötét pöttyök tünedeztek elő, de nézhettem bármerre, sehol sem fedeztem fel az élet jelét, csak annyit, hogy egy beteg, öreg pap alakja tűnt elő, aki görnyedten támaszkodott botjára... az öregség és múlandóság megtestesüléseként.

Éppen abból a házból lépett ki, ahova mennem kellett; s amikor megálltam a kapu előtt, mely az imént zárult be mögötte, s meghúztam a csengőt, visszafordult, s rám tekintett. Nem egyhamar vette le rólam tekintetét. Úgy vélhette, hogy friss gyümölccsel telt kosarammal a kor nyújtotta méltóság híján nem a helyhez illő személy vagyok. Magam is, ha egy pirospozsgás szolgáló nyit kaput, s bocsát be, úgy véltem volna, hogy megjelenése nincs összhangban a környezettel: de amikor egy ősidőkből való parasztruhába öltözött nagyon öreg asszonnyal találtam szemben magam, fején drága, de förtelmes főkötővel, melyről hosszú helybeli csipkeszárny csüggött alá, szőttes szoknyában és zubbonykában, különös lábbeliben, mely inkább csizma volt, mint cipő, úgy éreztem, hogy ez így van rendjén, és megjelenésében nincs semmi különös.

Arckifejezése azonban korántsem volt oly megnyugtató, mint ruházata: régen láttam hasonlóan barátságtalan arcot. Alig válaszolt, mikor Madame Walravens felől tudakozódtam; azt hiszem, egyszerűen kikapta volna kezemből a gyümölcsös kosarat, ha az öreg pap elő nem botorkál, s meg nem akadályozza, mert ő maga is meghallgatta, mi dologban járok.

Nyilvánvalóan süket volt, s ezért kissé nehezen sikerült megértetnem vele, hogy Madame Walravensszel kell találkoznom, és személy szerint az ő kezébe kell átadnom a kosarat. Végül is megértette, hogy így szól megbízatásom, és kötelességem azt betű szerint teljesíteni. Előszólította az öreg szolgálót, nem franciául, hanem ősi labassecouri nyelven, és sikerült végre rábírnia, hogy átengedjen az éppenséggel nem vendégszerető küszöbön, s ő maga felkísérhessen a lépcsőn, hogy végül is magamra maradjak egy szalonszerű helyiségben.

A tágas helyiség remekmívű, ódon mennyezete és színes ablakai valósággal templomra emlékeztettek, de elhagyatott volt, és a közelgő vihar félhomályában különösen nyomasztónak tűnt. Ebből kisebb szoba nyílt, ahol zárva volt az egyetlen ablak zsaluja; néhány bútordarab vagy azok egy-egy részlete mégis átcsillant a félhomályon. Azzal szórakoztam, hogy igyekeztem megfejteni, mi micsoda lehet; az egyik kép a falon különösen megragadta figyelmemet.

Lassanként a kép mintha megmozdult volna; nagy megrökönyödésemre megrázkódott, lesüllyedt, visszahúzódott a semmibe. Amikor eltűnt, boltíves nyílás maradt mögötte, mely ívelt folyosóra vezetett, ahonnan titokzatos csigalépcső tűnt fel: a folyosó és a lépcső egyaránt kőből volt és egyképpen hideg, sem szőnyeg, sem festés nem látszott sehol. A lépcső elágazása felől kopogást hallottam, mintha bottól származna; hamarosan megjelent a lépcsőfokon egy árnyék, s végül feltűnt előttem egy emberi lény.

De valóban ember volt-e az a jelenség, mely felém közeledett? Az a valami, mely most részben elsötétítette a boltívet?

Közeledett, és már mindent jól láthattam. Most kezdtem csak megérteni, hol vagyok. Nemhiába nevezték ezt az ódon teret a Három Királyok, a napkeleti bölcsek terének... méltán lehetett a reá tekintő három toronynak keresztapja a három misztikus bölcs, holt és sötét mesterkedések tudója. Titokzatos bűvöletnek lettem tanúja, varázslat nyitotta meg előttem Tündérországot: az a cellaszerű szoba, az eltűnő kép, a boltív, a folyosó, a kőlépcső, mind a tündérmeséhez tartozott. Minden más részletnél világosabban tűnt elém a főszereplő: Kunigunda, a boszorkány! Malevola, a gonosz tündér. Milyennek is láttam?

Még egy méter magas sem volt, és alakja szinte gnómszerűen torz: egymáson nyugtatta két csontos kezét, és varázspálcaszerű elefántcsont botja aranygombját szorongatta. Nagy arca nem a vállán nyugodott, hanem elöl a mellén; nyaka, mintha nem is lett volna. Szinte azt mondhatnám, száz esztendő nézett rám vonásaiból, de szeméből még annál is több... gonosz, barátságtalan szeméből, mely fölött sűrű, ősz szemöldök húzódott, és nyugtalan szemhéj vibrált. Mily szigorúan s mégis unott kelletlenséggel szemlélt!

E lény élénk, kék brokátöltözéket hordott, színe, mint az enciánvirágé, és nagy selymes levélminta díszítette; drága sál borult ruhájára, gazdagon hímzett, s akkora, hogy sokszínű rojtja a földet söpörte. De legfeltűnőbb az ékszer volt rajta; hosszú, szikrázó fülbevalót viselt, mely éppenséggel nem hamis fényben csillogott. Csontváz kezét vastag ékköves gyűrűk díszítették, bíbor, zöld és vérvörös ékkövekkel. Púpos volt, törpe és roskatag, de oly pompásan felékesítve, mint valami barbár királynő.

- *Que me voulez-vous?*[255] - kérdezte rekedten, olyan hangon, mely inkább aggastyánhoz, semmint öregasszonyhoz illett volna: és valóban ezüstös szakáll ütközött ki az állán.

Átadtam a kosárkát az üzenettel egyetemben.

- Ennyi az egész? - kérdezte.

- Ennyi - feleltem.

- Valóban ezért érdemes volt - mondotta. - Térjen vissza Madame Beckhez, s mondja meg, vehetek magamnak gyümölcsöt, ha úgy tetszik, *et quant à ses felicitations, je m'en moque!*[256] - azzal az *udvarias* úrhölgy hátat fordított.

Abban a pillanatban, amint megfordult, csak úgy cikázott a villám, és felvillanó fénye bevilágította a szalont és a *boudoir*-t. A varázslóról szóló mese méltó összhangban állt az elemek harcával. A vándor, aki az elvarázsolt kastélyba vetődött, kívülről az egyre fokozódó vihar hangjait hallotta.

Mindezek közepette mit gondolhattam Madame Beckről? Különös ismerősei vannak; különös szentélybe küldött adományt, s baljósnak tűnt a bárdolatlan lény viselkedése, aki előtt Madame hódolt. Íme ott ment a morcos Sidonia roskadozó, reszketeg léptekkel, mint a megtestesült szélhűdés, elefántcsont botjával imbolyogva a mozaikpadlón, dühösen motyogva magában, míg végképp el nem tűnt szem elől.

Szakadt az eső, mintha lesüllyedt volna az ég, és a nemrég még gomolygó felhők feketesége mintha félelmében halálsápadtra változott volna. Én magam pedig, bár az imént azzal hivalkodtam, hogy nem félek a záportól, most csak álltam, és nemigen volt kedvem kilépni a zuhogó esőbe. Vészjóslóan csapkodott a villám, szinte közvetlen közelben: a vihar központja Villette fölött dühöngött, mintha most érte volna el tetőpontját. Száguldott, rohant, a

---

[255] Mit akar tőlem?

[256] Ami pedig a jókívánságait illeti, arra fütyülök!

villaszerű szikrák áthatoltak a függőlegesen lefelé zuhogó vízáradaton, fémes, fehér cikcakkok törtek át a koromfekete égen.

Kilépvén Madame Walravens barátságtalan szalonjából, meghúzódtam a hideg lépcsőházban; egy széket fedeztem fel a fordulóban, leültem, és várakoztam. Csoszogó lépteket hallottam a folyosóról éppen fölöttem: az öreg pap volt az.

- Nézze meg az ember, Mademoiselle, nem szabadna magának itt ülnie - mondotta. - Rossz néven venné jótevőnk, ha tudná, hogy így bánnak az idegennel ebben a házban.

És olyan szívélyesen kérlelt, térjek vissza a szalonba, hogy udvariatlanság lett volna, ha nem hajlok szavára. A kisebb szoba jobban bútorozott és barátságosabb volt, mint a nagyobb helyiség; oda vezetett be, félrehúzta a függönyt, és szemem elé tárult a szoba, mely inkább házikápolna volt, mint *boudoir*: ünnepélyes kis helyiség, mely szemmel láthatóan inkább visszavonulásra és elmélkedésre szolgált, semmint használatra vagy kényelmi célokra.

A jóságos atya leült, mintha a társas illem kedvéért cselekedne, de nem szólt egy szót sem, hanem könyvet vett elő, a betűre szegezte szemét, ajka szüntelenül mozgott, s olyasmit suttogott, ami imára vagy litániára emlékeztetett. A mennyboltról sárgás villámfény aranyozta be kopasz fejét; alakja árnyékban maradt, fekete és bíborszínben; mozdulatlanul ült, akár egy szobor. Mintha imádság közben tökéletesen megfeledkezett volna rólam, s csak akkor tekintett fel, mikor egy különösen erős villámlás vagy heves mennydörgés közeli veszélyt jelzett; akkor sem félelemmel, hanem áhítatos megadással emelte fel szemét. Magam is megrendültem, de nem szolgai rettegéssel, mert gondolataim szabadon jártak, és mindent megfigyeltem.

Őszintén szólva azzal a gondolattal kezdtem foglalkozni, hogy ez az öreg pap hasonlít Père Silasra, aki előtt valaha térdepeltem a Beginák templomában. Furcsa gondolat volt, hiszen gyóntatómat csak félhomályban és csak profilból láthattam, mégis mintha hasonlatosságot fedeztem volna fel, sőt úgy véltem, a hangjára is ráismerek. Alaposan szemügyre vettem, ő pedig felnézett könyvéből, s ezzel jelét adta, hogy megérezte kutató tekintetemet. Ezután a szobában néztem szét, mert annak is volt valami titokzatos érdekessége.

Egy különös faragású, ódon, elsárgult elefántcsont kereszt mellett, mely misekönyvvel és pompás rózsafüzérrel felszerelt sötétvörös imazsámoly fölött függött, megláttam egy képet, homályos körvonalai az imént is erősen vonzották tekintetemet... az a kép, mely elmozdult, s a fallal együtt eltűnt, hogy egy fantomnak adjon helyet. Akkor nem láttam világosan, és Madonnának véltem; az erősebb megvilágításban azonban kitűnt, hogy apácaruhás nő arcképe. Nem szép, de kellemes arc: sápadt, fiatal, s a bánat vagy a testi szenvedés vetette rá a szomorúság árnyékát. Még egyszer mondom, nem volt szép, sőt különösebben értelmesnek sem tetszett; rendkívül nyájas volt, ami nyilván törékeny szervezet, közömbösség, békés szokások nyájassága volt; én azonban ennek ellenére is hosszasan szemléltem a képet, és most már le sem tudtam venni a szememet róla.

Az öreg pap, akit az imént teljesen süketnek és rokkantnak véltem, úgy látszik, mégiscsak megőrizte valamelyest testi erejét; látszólag könyvébe mélyedt, egyetlenegyszer sem emelte fel fejét vagy tekintetét, de mégis észrevette, mi vonta magára figyelmemet, s halk, világosan érthető hangon a következő négy megjegyzést tette:

- Nagy szeretetben állott.

- Istennek szentelte magát.

- Fiatalon halt meg.

- Emléke ma is él, ma is siratják.

- Kicsoda, az öreg úrhölgy, Madame Walravens? - kérdeztem, s úgy véltem, megtaláltam a kulcsát a gyógyíthatatlan bánatnak és gyásznak, amely az öreg hölgy keserű, rossz kedélyében nyilvánult meg.

Az atya elfojtott mosollyal csóválta a fejét.

- Nem, nem - felelte. - Egy nagyúri hölgy szeretete gyermekeinek gyermekei iránt lehet nagy, s bánata is heves elvesztésük felett; de csak jegyese és szerelmese, akitől a Sors, a Hit és a Halál háromszorosan tagadta meg az egyesülés boldogságát, csak ő gyászolja igazán mindazt, amit Justine Marie halálával elvesztett.

Úgy éreztem, az atya valósággal szívesen venné további kérdéseimet, ennélfogva érdeklődtem, ki az, aki elvesztette s ma is gyászolja Justine Marie-t. Válaszul valóságos kis romantikus elbeszélést kaptam, nem is érdektelen előadásban, melyhez a szűnőfélben levő vihar beszűrődő hangjai szolgáltattak kíséretet. Kénytelen vagyok megállapítani: számomra lebilincselőbb lett volna, ha kevesebb benne a rousseau-i francia szentimentalizmus és hatásvadászat, és több a keresetlen, egészséges egyszerűség. Csakhogy az érdemes atya nyilván vérbeli francia, úgy is nevelkedett (egyre jobban meggyőződtem a hasonlatosságról gyóntatómmal), s amellett igaz fia volt Rómának is; felemelte tekintetét, szeme sarkából rám nézett, s egyre több éleselméjűséget árult el, többet, mint amennyit az ember várna attól, aki már több mint hetven esztendőt morzsolt le életéből. De ma úgy vélem, derék öregember volt.

Elbeszélésének hőseként egy régi tanítványa szerepelt, akiről ma jótevőjeként szólt. Ő az, aki e sápadt Justine Marie-t, a gazdag szülők leányát szerette abban az időben, mikor maga is oly kecsegtető világi pályafutás előtt állt, hogy méltán pályázott a busás hozományú leány kezére. Tanítványának atyja, az egykor dúsgazdag bankár, csődbe került, meghalt, és csupán adósságot és nélkülözést hagyott maga után. A fiúnak még azt is megtiltották, hogy gondolatban foglalkozzon Marie-val; különösen ellenezte a házasságot az az előkelő vén boszorkány, akit az imént láttam, Madame Walravens; olyan dühös hévvel ellenezte, amilyen démoni indulat rendszerint csak nyomorékokban lakozik. A szelíd Marie híján volt minden fortélynak és álnokságnak, de erő sem adatott neki annyi, hogy állhatatosan kitartson szerelmese mellett; lemondott első kérőjéről, de elutasította a duzzadt pénztárcájú másodikat is, kolostorba vonult, és meg is halt még novícia korában.

Sohasem szűnő bánat költözött imádója szívébe, és az igaz bánatnak és szerelemnek olyan tanújelét adta, hogy engem is meghatott, miközben az elbeszélést hallgattam.

Néhány évvel a lány halála után anyagi romlásba került Justine Marie családja is: apja, aki foglalkozása szerint ékszerész volt, de hatalmas tétekben játszott a tőzsdén, belevágott valami nagyszabású pénzügyi vállalkozásba, mely végzetesnek bizonyult. Belehalt a bánatba vesztesége miatt, s a szégyenbe a galádság fölött. Öreg, púpos anyja és hátrahagyott hitvese egyetlen fillér nélkül maradt itt, s éhen, szűkölködésben pusztulhattak volna el mindketten. Csakhogy elhunyt lányának hajdan megvetett, de hűséges kérője, értesülve a két hölgy helyzetéről, példátlan önzetlenséggel segítségükre sietett. Sértő gőgjüket tiszta jótékonysággal torolta meg... ellátta őket, gondoskodott róluk úgy, hogy nagyobb gyöngédséggel és bőkezűséggel tulajdon fiuk sem tehette volna. Az anya - voltaképpen jó asszony volt - őt áldva hunyt el; ez a különös, istentelen, szeretet nélküli, embergyűlölő nagyanya ma is él egyes-egyedül, az önfeláldozó férfi támogatásából. Ezt az asszonyt, aki átka volt életének, elsorvasztotta reménységeit, s aki miatt szerelem, boldog házasság helyett csak hosszú gyász és örömtelen magány jutott neki osztályrészül, oly tisztelettel és figyelemmel vette körül, aminőt csak jó fiú nyújthat szerető anyjának.

- Ő helyezte el ebben a házban - folytatta az atya, és igaz könny csillogott a szemében -, ugyanitt nyújt menedéket nekem is, öreg tanárának, és Agnesnek, atyja családja elaggott szolgálójának. Tudom, eltartásunkra s egyéb jótékonyságra fordítja jövedelmének háromnegyed részét, s magának csak egynegyedét tartja meg, és a legszerényebb körülmények között él. Ily módon lehetetlenné vált számára, hogy valaha is megnősülhessen. Istennek és angyali jegyesének szentelte életét, mintha ő maga is pap lenne, akárcsak én.

Az atya megtörölte szemét, mielőtt az utolsó szavakat kiejtette, s elbeszélése végeztével egy pillanatra a szemembe nézett. Elfogtam tekintetét, bár leplezni kívánta: olyasmi csillant meg benne, ami meglepett. Különös emberek a katolikusok. Ez is egy közülük - akit mi éppúgy nem ismerünk közelebbről, mint Peru utolsó inkáját, vagy akár az első kínai császárt -, de ő mindent tud az emberről, s mindarról, ami vele kapcsolatos; megvan rá az oka, miért mondja el ezt vagy azt, holott azt gondolnád, a közlés csak rögtönözve született a pillanat hatása alatt. Tervszerűen készítették elő, hogy bizonyos napon, bizonyos helyen, ilyen vagy olyan körülmények között jelenjen meg, holott gyarló felfogásod szerint úgy tűnik, mintha a véletlen hozta volna így, vagy szükségszerű következmény lenne Madame Beck hirtelen előrántott ajándéka és üzenete, egyszerű küldetésem a Három Királyok terére, az öreg pap, aki véletlenül éppen akkor jön le a lépcsőn és halad át a téren, közbelépése érdekemben a szolgálónál, aki már elküldött volna, újabb felbukkanása a lépcsőházban, s hogy bevezetett ebbe a szobába, az arckép és ez a célzatos elbeszélés... valamennyi kis esemény látszólag függetlenül követte egymást. Maroknyi üveggyöngy, de egy jezsuita átható pillantásában erős lánccá fonódnak össze, akár az a rózsafüzér az imazsámolyon. Hol az összefogó láncszem, hol a kis kapocs e szerzetesi nyakláncon? Felfogtam vagy inkább éreztem az egybetartozást, csak a láncszemet nem találtam pontosan, s azt sem tudtam, mi módon kapcsolták össze.

Talán a szemlélődő elgondolkozás, melybe ezúttal elmerültem, kissé felébreszthette gyanúját, mert szelíden közbeszólt:

- Mademoiselle - mondta -, remélem, nem kell messzire mennie az esőáztatta utcákon?

- Több mint fél mérföldet.

- Lakása a...

- A Rue Fossette-en.

- Csak nem (felélénkülve) Madame Beck intézetében?

- Amint mondja.

- Nohát (összecsapva kezét) *donc, vous devez connaître mon noble élève, mon Paul?*[257]

- Monsieur Paul Emanuelt, az irodalom professzorát?

- Róla beszélek, senki másról.

Rövid szünet következett, mintha hirtelen tapinthatóvá vált volna az összekötő kapocs: úgy éreztem, enged a nyomásnak.

- Monsieur Paulról szólt az imént? - kérdeztem nyomban. - Ő az ön néhai tanítványa és Madame Walravens jótevője?

[257] Akkor ismernie kell nemes tanítványomat, az én Paulomat.

- Az övé és Agnesé, az öreg szolgálóé, sőt (bizonyos nyomatékkal tette hozzá) ő volt és marad igaz, állhatatos, örök szerelmese a mennybéli szentnek, Justine Marie-nak.

- És ön, atyám, kicsoda ön? - folytattam, és bár nyomatékosan tettem fel a kérdést, jóformán felesleges volt: előre felkészültem a válaszra, melyet meg is kaptam.

- Én, leányom, Père Silas vagyok, szent egyházam méltatlan fia, akit maga egyszer nemes és megindító vallomással tisztelt meg, feltárván előttem szíve mélyét és lelkének szentélyét, s aki ezután ünnepélyesen és őszinte buzgalommal megmutatta önnek az egyedül üdvözítő hit útját. Egyetlen napra sem tévesztettem szem elől, egyetlen órára sem gyöngült mélyen gyökerező érdeklődésem ön iránt. Róma tanításait követve, átformálva e magas neveltetésben, beoltva üdvöt hozó tanításával, áthatva a lelkesedéssel, melyet egyedül ez adhat... teljes világosságában látom, minő szellemi rangja, valóságos gyakorlati értéke lehetne önnek; irigylem az eretnekségtől ezt a zsákmányt.

Ez a beszéd különös dolgokat világított meg bennem... szinte elképzeltem magam is ugyanabban a helyzetben: tanításait követve, magas neveltetésben átformálva, beoltva, áthatva és így tovább. „Azt már nem" - gondoltam magamban, de tartózkodtam a megjegyzéstől, és nyugodtan ülve maradtam.

- Azt hiszem, Paul úr nem lakik itt? - kezdtem újra a beszélgetést, folytatva a témát, mert azt még mindig szívesebben vettem a térítési kísérleteknél.

Nem; csak néha jön ide, hogy imádott szentje előtt imádkozzon, meggyónjon nekem, és tisztelegjen a hölgy előtt, akit anyjának nevez. Az ő lakása csak két szobából áll: nincs szolgálója, de mégsem viselné el, hogy Madame Walravens megváljon a remek ékszerektől, melyeket ön is láthatott, és melyekhez gyermekes hiúsággal ragaszkodik, mint ifjúkora ékességeihez, és ékszerész fia vagyonának utolsó maradványaihoz.

- Hányszor tartottam ezt az embert - motyogtam szinte magamban -, ezt az Emanuel urat csekélységekben kicsinyesnek, olyan embernek, akiből hiányzik a nagylelkűség, és lám, milyen nagy, ha nagy dolgokról van szó.

Bevallom, nagysága bizonyítékai közé nem soroltam sem gyónását, sem pedig imádságait a szent előtt.

- Hány éve halt meg ez a hölgy? - kérdeztem, és Justine Marie képére tekintettem.

- Húsz éve. Valamivel idősebb volt Emanuel úrnál; ő akkor még nagyon fiatal lehetett, hiszen most is alig múlt el negyvenéves.

- S ma is siratja?

- Szíve mélyén örökké siratni fogja: Emanuel természetének lényege az állhatatosság.

Ezt ismét feltűnő nyomatékkal közölte velem.

Eközben sápadtan és vizenyősen ismét előbukkant a felhők közül a nap: még esett, de ez már nem volt zivatar. A forró égbolt elszórta villámait. Ha tovább időzöm, aligha érek haza napvilágnál; felálltam hát, megköszöntem az atyának vendégszeretetét és elbeszélését, mire jóságos *pax vobiscum*[258] volt a válasz, melyet én, mivel valóban jóságosan hangzott, szívélyesen viszonoztam. Az ezt követő titokzatos mondat már kevésbé volt kedvemre való:

[258] Béke veletek.

- Leányom, azzá *válik,* amivé *válik*! - Olyan orákulum volt ez, hogy nem tehettem egyebet, csak vállat vontam, abban a pillanatban, amint kívül kerültem a kapun. Nem sokan tudhatjuk, mi lesz belőlünk, de mindabból, amin eddig keresztülmentem, bízvást remélhettem, hogy józan protestánsként élek és halok meg; volt ugyan valami, ami vonzott abban a csalóka fényben „a szent egyház körül", de nagyon mérsékelten. Megindultam hazafelé, és közben sok mindent mérlegeltem magamban. Bármilyen is a katolicizmus, vannak jó katolikusok, de ez a férfi, Emanuel, bizonyára a legjobbak közül való: megérintette a babona, befolyásolta a papság, mégis csodálatra méltó szilárd hite, jámbor odaadása, önfeláldozása, határtalan jótékonysága. De még meg kellett bizonyosodnom afelől, vajon Róma, ügynökei révén, hogyan bánik ilyen tulajdonságokkal: vajon maga és Isten kedvéért dédelgeti-e, avagy kiszolgáltatja az uzsorának, és odadobja-e az érdek zsákmányául.

Mire hazaértem, bealkonyodott. Goton valóban volt olyan kedves, és félretette a vacsorámat, melyre már nagyon vágytam. Behívott a kisszobába, hogy ott fogyasszam el, de Madame Beck hamarosan megjelent: egy pohár bort hozott nekem.

- Nos - kezdte kuncogva -, milyen fogadtatásban részesítette Madame Walravens? *Elle est drôle, n'est-ce pas?*[259]

Elmondtam, ami történt, és szó szerint átadtam a rám bízott udvarias üzenetet.

- *Oh, la singulière petite bossue!* - nevetett Madame. - *Et figurez vous qu'elle me déteste, parce qu'elle me croit amoureuse de mon cousin Paul: ce petit dévot qui n'ose pas bouger à moins que son confesseur ne lui donne la permission! Au reste* - (folytatta) -, bármennyire is szeretne megnősülni, *soit moi, soit une autre,*[260] nem tehetné meg, hiszen máris akkora családról kell gondoskodnia; Mère Walravensről. Père Silasról. Agnesről és egy egész csapat végtelen szegényről. Nem volt a világon rajta kívül senki, aki akkora terheket vett volna magára, aminőt ő hurcol, önként vállalván haszontalan kötelezettségeket. Azonfelül regényes illúziókban ringatja magát bizonyos sápadt arcú Justine Marie-val kapcsolatban... *personnage assez niais à ce que je pense*[261] (ilyen tiszteletlenül fejezte ki magát Madame), aki angyal volt az égben vagy tudom is én, hol, jó néhány éve, és hozzá kíván megtérni, ha megszabadul minden földi köteléktől, *pure comme un lis à ce qu'il dit*[262] Ó, de sokat nevetne, ha csak a felét is ismerné Emanuel úr vesszőparipáinak és különcségeinek! De úgy látom, zavarom abban, hogy felfrissítse magát az étkezéssel, drága Missem, holott bizonyosan nagy szüksége van rá; költse el a vacsoráját, igya meg a borát, és *oubliez les anges, les bossues, et surtout, les Professeus... et bon soir!*[263]

---

[259] Ugye furcsa teremtés?

[260] Ó. az a különös kis púpos! És képzelje csak, gyűlöl engem, mert azt hiszi, hogy szerelmes vagyok Paul unokatestvérembe; az a kis vakbuzgó mozdulni sem mer, ha gyóntatója nem ad rá engedélyt! Ezenfelül... Akár én, akár más nő...

[261] Meglehetősen korlátolt nőszemély lehetett, azt hiszem.

[262] Tisztán, mint a liliom, amint mondja.

[263] Feledje el az angyalokat, a púposokat és főként a professzorokat... és jó estét!

HARMINCÖTÖDIK FEJEZET

Testvériség

„Oubliez les Professeurs.” így mondotta Madame Beck. Bármilyen bölcs asszony volt is, sose kellett volna kiejtenie az említett szavakat. Rosszul tette. Akkor nyugodtan töltöttem volna az éjszakát - nem izgatottan, hanem közömbösen, nem felcsigázott érdeklődéssel, hanem magamra hagyva: ítéljek meg mindent először a magam belátása s csak aztán a másoké szerint - és ne kapcsolódjak még gondolatban sem ahhoz az emberhez, akit el kell felejtenem.

Elfeledni? Ó, bölcs tervet eszeltek ki, hogy elfeledtessék velem... az okosok! Megmutatták nekem, milyen jó ember: a kedves kis emberkéből makulátlan hőst faragtak. Aztán arról fecsegtek, mennyire képes szeretni. E napig mi módon szerezhettem volna bizonyosságot, vajon képes-e egyáltalán szerelemre, avagy sem?

Irigynek és gyanakvónak ismertem meg; láttam benne bizonyos gyöngédséget, ingerlékenységet... kedvességet, mely meleg fuvallatként támadt fel, és szánalmat, mely egyik pillanatról a másikra elszállt, s akár a földi harmat, felszáradt ingerlékenysége hevében; mindössze ennyit ismertem belőle, és most ezek, Père Silas és Modeste Maria Beck (mert hogy e kettő egy húron pendül, afelől semmi kétségem nem lehetett) megnyitották előttem szívének legbensőbb szentélyét, megmutatták egyetlen nagy szerelmét, délies természetének gyümölcsét, mely oly erősnek és tökéletesnek született, hogy szemébe kacagott a Halálnak is, mélységesen megvetette, hiszen az csak a múlandó anyagot ragadhatta el durva kézzel, ő pedig makacsul hitt a lélek halhatatlanságában, és e győzelmes bizalommal őrködött ama sírdomb felett immár húsz esztendeje.

Mindezt nemhiába cselekedte: nemcsak arról volt szó, hogy feltétel nélkül átadta magát egy tartalmatlan érzelemnek: hűségét azzal bizonyította, hogy legjobb képességeit önzetlen célnak szentelte, és ezt határtalan személyes áldozattal tetézte. Félretette a bosszút azok iránt, akik kedvesek voltak a nagyra tartott leány szívének, és magára vette a keresztet.

Ami pedig Justine Marie-t illeti, éppen olyan jól ismertem, mintha találkoztam volna vele. Nyilván derék teremtés lehetett: hozzá hasonló lányokkal találkoztam Madame Beck intézetében is. Közönyös, sápadt, lassú, tétlen, de jóindulatú teremtésekkel, akik közömbösek a rossz iránt, és nem különösen jók.

Ha ezt a lányt angyalszárnyakkal ékesítik, tudtam, kinek költői képzelete teremtette e szárnyakat. Ha homloka tündökölve veri vissza a dicsfény sugárzását, tudtam, kinek a szemében lángolt fel e szent tűz.

Féltem-e hát Justine Marie-tól? Vajon e sápadt, halott apáca képe örökös korlátként áll majd közöttünk? És mi lesz a szívvel, mely örök szüzességet fogadott?

Madame Beck... Père Silas... nem kellett volna belém plántálnotok e kérdéseket. Mert ezek mélységes rejtélyt, erős akadályt, de egyben minden eddiginél hevesebb ösztönzést is jelentettek számomra. Egy héten át e kérdésekkel tértem nyugovóra, azokkal ébredtem, ébren és alva ezek jártak a fejemben. Sehol a világon nem volt válasz rájuk, csak ott, ahol a sötét hajú emberke állt, ült, előadott abban a betyáros sapkában, gyászos felöltőben, melyen több tintafolt s nem kevés por díszelgett.

A Rue des Mages-on tett látogatásom után nagyon kívántam találkozni vele. Úgy éreztem - tudván, amit tudok -, magatartása most már tisztább, jobban érthető és érdekesebb lapot nyit meg előttem, mint eddig; arra vágytam, hogy felfedezzem önkéntes odaadása jegyeit, a félig

nagyúri, félig szenthez illő lovagiasság megnyilvánulásait, amivel a pap elbeszélése természetét felruházta. Keresztény hősöm lett ő, s ebben a megvilágításban akartam viszontlátni.

Nem soká késett a kedvező alkalom. Új tapasztalataimat már másnap próbára tehettem. Valóban osztályrészül jutott nekem egy találkozás „keresztény hősömmel”... nem éppen hősi, érzelmes vagy biblikus találkozás, de a maga módján eléggé mozgalmas. Délután három óra tájban behúzódtam az első osztályba - meghúzódtam Madame Beck árnyékában, aki *in propria persona*[264] rendkívül hasznos órát tartott egyik növendékének - de nyugalmamnak hirtelen vége szakadt, amint beviharzott egy felöltő.

Abban a pillanatban senki sem lehetett nyugodtabb nálam. Könnyebbséget nyújtott Madame Beck jelenléte, megnyugtattak kimért szavai, gyönyörködtem és tanultam világos magyarázatából és a szóban forgó tárgy kifejtéséből (mert kitűnően tanított). Íróasztalom fölé hajoltam, s egy rendkívül bonyolult metszetet másoltam, igyekezvén másolatomat az eredeti aprólékos tökéletességéhez közelíteni - ebben nyilvánult meg művészi készségem -, és furcsa módon végtelen élvezetet nyújtott ez a munka. Már sikerült lemásolnom a furcsán fortélyos kínai rézés acélmetszeteket is... mert ezek szinte éppoly értékesek voltak, mint a tökéletes szőttesek, legalábbis én akkoriban nagyra tartottam őket.

Mi is történt hát? Rajzom, számos ceruzám, értékes másolatom egyszerre egy kézbe került, s eltűnt szemem elől. Én magam úgy repültem le a székről, mint egy darab dió a dobozból, a buzgó szakács kezében. Székemet és asztalomat félresodorta a felöltő egy-egy ujja, s egy másodpercen belül magam is követtem a bútordarabokat. Két perc múlva a bútordarabok és én a nagy terem közepére kerültünk... ez volt a szomszédos helység, melyet ritkán csak tánctanításra és karénekre használtak... de oly nyomatékosan kerültem arra a helyre, hogy úgy látszott, semmi reményem nem lehet arra, hogy onnan egyhamar elmozdulhatok.

Mikor valamennyire magamhoz tértem rémületemből, két úr jelenlétében találtam magam. Az egyiknek a haja sötét, a másiké világos, az egyik merev, szinte katonás tartású, és paszományos köpenyt viselt; a másik hanyagabb viselkedésű, és öltözéke is inkább diákra vagy művészre vallott; mind a kettőt pompás bajusz, barkó és császárszakáll ékesítette. Emanuel úr kissé félrehúzódott tőlük. Magatartása és tekintete erős indulatra vallott, kezét szónokias taglejtéssel lendítette felém.

- Mademoiselle - fordult hozzám -, feladata a következő: be kell bizonyítania ezeknek az uraknak, hogy nem vagyok hazug. A legjobb képessége szerint válaszolnia kell feltett kérdéseikre. Írnia is kell az általuk megválasztott témáról. Úgy látszik, az ő szemükben gátlástalan szélhámos vagyok. Magam írom a tanulmányokat, és elszánt hamisítással tanítványaim nevét írom alá, és elhencegek munkáikkal. Magának kell megdöntenie ezt a vádat.

Grand Ciel![265] Itt volt a látványos próbatétel, eddig elkerültem, s most villámcsapásként sújtott le rám. E két ékes öltözetű, finom úr, e bajszos, fitymáló személyiségek, a gimnázium két piperkőc tanára volt, Boissec és Rochemorte urak - mindent fitymáló, tudálékos, kétkedő és gúnyolódó divatfiak. Paul úr valószínűleg hirtelenében mutatott nekik valamit, amit írtam... olyasmit, amit egyetlenegyszer sem dicsért meg, meg sem említett, s úgy véltem, meg is feledkezett róla. A dolgozat éppenséggel nem volt jelentős, csak éppen összehasonlítva a külföldi diáklányok átlagos teljesítményével, jelentősnek tűnt; egy angol intézetben figyelemre sem méltatták volna. Boissec és Rochemorte urak jónak látták kétségbe vonni a dolgozat

[264] Saját személyében.

[265] Magasságos ég!

eredetiségét, és azt állították, hogy csalás van a dologban; nekem tehát ki kellett állnom az igazság próbáját, s alávetnem magam vizsgáztatásuk tortúrájának.

Ezután emlékezetes jelenet következett.

A klasszikusokkal kezdték. Hiábavaló próbálkozás. Áttértek a francia történelemre. Jóformán azt se tudtam, hogy mi a különbség Mérovée és Pharamond között. Vizsgáztattak engem a különböző „ológiákból", de egyre csak a fejemet ráztam válaszul, s azt feleltem, *je n'en sais rien.*[266] Sokatmondó szünet után általános tudnivalókra tértek át, nem egy olyan témát érintettek, melyekben meglehetősen jártas voltam, és gyakran emlegettem. Emanuel úr, aki oly sötéten állt ott, mint a téli napforduló, valamelyest felderült: úgy vélte, most legalább bebizonyíthatom, hogy nem vagyok ostoba.

Tapasztalhatta, hogy tévedett. Bár agyamban hamarosan készen állt a válasz e kérdésekre, buzogtak, akár a forrás, csak gondolatok maradtak, melyeket szó nem követett. Nem tudtam, és nem is akartam beszélni, magam sem tudom pontosan, miért: azt hiszem, részben idegeim lázadoztak, részben pedig rendkívül bosszús voltam.

Ekkor hallottam, hogy az egyik vizsgáztató, a paszományos felöltős, odasúgta tanártársának:

- *Est-elle donc idiote?*[267]

Hogyne, gondoltam magamban, hülye, és az is marad, ha olyannal áll szemben, mint te vagy.

De szenvedtem... nagyon is szenvedtem; láttam, hogy fellegek gyülekeznek Paul úr homlokán, szeméből heves, de szomorú szemrehányás szólt hozzám. Nem akarta elhinni, hogy józan észnek megfelelő tudás sincs bennem, és úgy vélte, egyszeriben megfelelnék, ha akarnám.

Végre, hogy megkönnyebbüljön ő, a tanárok és magam is, kinyögtem:

- Uraim, legokosabb, ha békén hagynak: nem mennek velem semmire. Amint mondták, hülye vagyok.

Bárcsak nyugodtan és méltósággal mondtam volna, vagy legalább annyira futotta volna a józanságomból, hogy tartsam a szám. Csakhogy áruló nyelvem akadozott-botladozott. Két bírám diadalmas pillantást vetett Emanuel úrra, én pedig meghallván reszketeg hangomat, fuldokló zokogásban törtem ki. Inkább bosszúságból, semmint bánatból: ha most erős férfi lennék, azon nyomban párbajra hívnám ezt a két alakot... de mégiscsak elérzékenyültem, és inkább tűrtem volna, hogy megkorbácsoljanak, semhogy ezt eláruljam.

Az ostobák! Hát nem fedezték fel nyomban a kezdő faragatlan kezét abban a fogalmazványban, melyet hamisítványnak neveztek? Klasszikus témáról szólt. Amikor Paul úr lediktálta a tételt, melyről tanulmányt kellett írnom, először hallottam; új téma, és semmi anyagom nem volt kidolgozásához. De kaptam hozzá könyveket, átolvastam a tényanyagot, gondosan felépítettem a vázat a kézzelfogható száraz csontokból, majd felöltöztettem, és megpróbáltam életet lehelni belé, és ebben a célkitűzésben már kedvemet leltem. Mindig az volt a nehéz, aggodalmas időszak, míg a tényanyagot megleltem, válogattam és kellően összeillesztettem; nem nyugodtam, addig kutattam, erőlködtem, míg a vázat hibátlannak nem találtam; az erős belső ellenállás a hézagosság vagy hamisítás gondolata ellen lehetővé tette, hogy nagyobb hibát ne ejtsek, de a tudás nem állt készen a fejemben: nem vetették el tavasszal, növelték nyáron, aratták ősszel és raktározták el télre. Amire szükségem volt, frissen magamnak kellett

---

[266] Erről nem tudok semmit.

[267] Hülye talán?

összeszednem; teleszedtem ölemet vad füvekkel, és üde zölden vázába rakosgattam. Boissec és Rochemorte urak ezt nem tudták felfogni. Nem értették meg munkámat, és komoly tudós művének vélték.

Nem engedtek el: le kellett ülnöm s írnom előttük. Reszkető kézzel mártottam tintába tollamat, könnyektől homályos szemmel néztem a fehér papírt, és ezt látván, egyik bírám mentegetőzni is kezdett, amiért ilyen fájdalmat okozott.

- *Nous agissons dans l'intérêt de la vérité. Nous ne voulons pas vous blesser*[268] - mondotta.

A bosszúságtól bátorságra kaptam, de mindössze ennyit feleltem:

- Diktáljon, Monsieur.

Rochemorte megjelölte a témát: „Emberi igazság."

Emberi igazság! Mit kezdjek ezzel? Sivár, hideg, elvont téma, nem sugall egyetlen ösztönző gondolatot sem. Emanuel csak állt ott szomorúan, mint Saul, állhatatosan, mint Jób, és vádlói győzedelmeskedtek.

A két férfira tekintettem. Összeszedtem bátorságomat, és közölni akartam, hogy se nem írok, se nem szólok ezután egyetlen szót sem a kedvükért, hogy témájuk nem felel meg nekem, jelenlétük sem ihlet meg, s azonfelül bárki is vetette a kétség árnyékát Emanuel úr becsületére, azt az igazságot sértette meg, melynek bajnokaiként léptek itt fel. Mindezt ki akartam mondani, mikor hirtelen fény villant fel emlékezetemben.

Az a két arc, mely a hosszú haj, bajusz és barkó erdejéből tekintett rám, e hideg, elszánt, nemtörődöm és mégis hivalkodó arckifejezés, ugyanaz a két arc, pontosan ugyanaz, melyet a gázlámpa fényében láttam, ők voltak, akik halálra rémítettek az oszlopsor alatt azon az emlékezetes napon, mikor Villette-be érkeztem. Kétségtelen bizonyossággal megéreztem, hogy e két hős kergetett rémületbe egy idegent, akinek nincs senkije, hajszolta végkimerülésig egy városnegyeden át.

A jámbor útmutatók, gondoltam magamban, az ifjúság makulátlan irányítói! Ha az „emberi igazság" az lenne, aminek valóban lennie kell, ti ketten aligha tölthetnétek be azt a helyet, ahol most bizalmat élveztek.

Megragadtam ezt a gondolatmenetet, és munkához láttam. „Emberi igazság" - ez most új jelmezben jelent meg szemem előtt: vörös, durva öltözetű boszorkány képében, csípőre tett kézzel. Otthonában láttam, a zűrzavar tanyáján: szolgák szólongatták, parancsot vagy segítséget várva, de hiába; koldusok szorongtak ajtaja előtt, éhezve, sóvárogva, de figyelemre se méltatták őket; siránkozó, beteg gyerekek csapatostul borultak a lába elé, fülébe kiáltották segélykérésüket, részvétre, gondoskodásra, ruhára vágyva. Az érdemes hölgy rá sem hederített minderre. Neki megvolt a karosszéke, élvezte a kandalló melegét, vigasztalást talált kurta fekete pipájában és Mrs. Sweeny nyugtató szirupjában; szívta a pipát, szopogatta az italt, élvezte a maga édenét, és valahányszor a szenvedők kiáltása zavaróan hatolt a fülébe, nyájas úrnőm fenyegetően emelte fel a piszkavasat a kandalló elől. Ha a csendháborító gyenge, beteg és nyomorult volt, le is sújtott rá, ha viszont erős, vérmes, jól megtermett, legfeljebb megfenyegette, majd mély zsebébe süllyesztette kezét, és nagylelkűen odavetett egy marék cukrozott szilvát.

---

[268] Az igazság érdekében járunk el. Nem akarjuk megsérteni.

Ez volt a vázlata az „Emberi igazságról” sebtében papírra vetett gondolataimnak, s az írást Boissec és Rochemorte urak rendelkezésére bocsátottam. Emanuel úr a vállam fölött elolvasta. Egy pillanatig sem vártam, meghajoltam mindhármuk felé, és eltávoztam.

Tanítás után aznap ismét összetalálkoztam Paul úrral. A találkozás természetesen nem folyhatott le zökkenőmentesen. Erősen nehezteltem rá. Ezt a kierőszakolt vizsgát nem egykönnyen nyeltem le. A mogorva párbeszéd azzal végződött, hogy Monsieur *une petite moqueuse et sans-coeur*-nek[269] nevezett engem, majd hirtelen eltávozott.

Azt mégsem akartam, hogy végképp elmenjen, mindössze azt kívántam, érezze, hogy azt, amit aznap tett, nem viheti el szárazon. Nem érintett hát kellemetlenül, mikor rövidesen azt láttam, hogy a lugasban tartózkodik. Közeledett az üvegajtóhoz; én is megindultam arrafelé. A virágokról kezdtünk beszélni, melyek ott nőttek. Kis idő múlva Monsieur letette ásóját; kis idő múlva felvette a beszélgetés fonalát, más témára tért, és végül érdekes fordulathoz jutott el.

Elismerte, aznapi cselekedete alapján méltán érheti a különcség vádja, és emiatt mentegetőzött, sőt egy kicsit amiatt is sajnálkozott, hogy mindig oly ingerlékeny. De aztán arra hivatkozott, mégiscsak lehet némi mentséget találni számára.

- Persze - mondotta -, aligha remélhetem ezt magától, Lucy kisasszony, hiszen alig ismer engem, sem helyzetemet, sem életem történetét.

Élete történetét. Azon nyomban elkaptam ezt a szót, és azt tettem, amit elhatároztam.

- Nem, Monsieur - kapcsolódtam szavába. - Amint mondja, természetesen nem ismerem sem élete történetét, sem helyzetét, sem önfeláldozását, sem bánatát, megpróbáltatásait, vonzalmát, hűségét. Dehogyis! Semmit sem tudok önről: ön tökéletesen idegen számomra.

- Micsoda? - motyogta a csodálkozástól tágra nyílt szemmel.

- Hiszen tudja, Monsieur, én csupán a tanteremben látom önt... komoran, tárgyilagosan, parancsolón, sietősen. A városban is csak azt hallom önről, hogy tevékeny, célra törő, gyors szervező, döntéseiben meggondolatlan, nehezen meggyőzhető és alig hajlítható. Ilyen férfinak, mint ön, kötelékek nélkül, aligha lehetnek szorosabb kapcsolatai; s mivel hozzátartozói nincsenek, nincs kötelezettsége sem. Mi valamennyien, akikkel kapcsolatba kerül, gépek vagyunk mindössze, itt-ott belénk ütközik, s mit törődik érzelmeinkkel. A nyilvánosság előtt keresi a szórakozást, az esti csillárok fényénél. Ez az iskola és az egyetem az ön műhelye, melyben a növendékeknek nevezett árut gyártja. Még azt sem tudom, hol lakik; csak természetes, hogy bizonyosra veszem, nincs is otthona, de hát az önnek nem is kell.

- Megítéltettem - felelte. - Véleménye pontosan olyan, amilyennek hittem. Magának én sem férfi nem vagyok, sem keresztény. Olyannak lát, akiben sem szeretet, sem hit nem lakozik, akit sem baráti, sem családi kötelék nem fűz senkihez, s aki sem a vallás, sem a szilárd elvek oszlopára nem támaszkodik. Jól van így, Mademoiselle, így jutalmaz bennünket az élet.

- Ön bölcselő. Monsieur, cinikus bölcselő - (most felöltőjére vetettem egy pillantást, mert éppen az ujjába törölte kezét) -, megveti az emberi gyöngeségeket... felette áll a fényűzésnek, és nem érdekli a vigasz.

- *Et vous. Mademoiselle; vous êtes proprette et douillette, et affreusement insensible, pardessus le marché.*[270]

---

[269] Csúfondáros, szívtelen kis nő.

[270] És maga, kisasszony, maga takaros, kényes és szörnyen érzéketlen, mértéktelenül az.

- Mégis, Monsieur, úgy vélem, valahol mégiscsak laknia kell. Mondja meg, hol lakik? Mondja meg, hol, és miféle szolga személyzetet tart?

Alsó ajkát félelmetesen előretolta - ez általában dühös kitörést jelzett, ami ezúttal a következőképpen nyilvánult meg:

- *Je vis dans un trou!*[271] Odúban lakom, tudja meg, kisasszony... olyan barlangban, ahova maga be se dugná a kényes orrát. Egyszer megvetésre méltó szégyenkezéssel vonakodtam megmondani a teljes igazságot, és az iskolai „dolgozószobámról" beszéltem; tudja meg most, hogy ez az úgynevezett „dolgozószoba" teljes lakásom. Az a hálószobám és az a szalonom. Ami pedig „szolgaszemélyzetemet" illeti (ezúttal hanglejtésemet is utánozta), tízre rúg a számuk: *les voilà.*

Azzal haragosan szemem felé meresztette tíz ujját.

- Magam tisztítom a cipőmet - folytatta hevesen. - Magam kefélem a felöltőmet.

„Dehogyis, Monsieur, nyilvánvaló, hogy ezt elmulasztja" - gondoltam zárójelben.

- *Je fais mon lit et mon ménage.*[272] Felkeresek egy vendéglőt, ott ebédelek, vacsorám magától adódik. Napjaim munkában, szeretetlenül telnek, éjszakáim hosszúak és magányosak, indulatos vagyok, szakállas, s mindenben akár egy szerzetes. Nincs a világon élőlény, aki szeretne, kivéve néhány megviselt öreg, sokat szenvedett szívet, akár az enyém, és néhány szegény, kifosztott lelkű és erszényű szenvedőt, akiknek semmijük sincs e földi királyságban, de semmiféle végrendelet vagy hagyatkozás nem tagadhatja meg tőlük a mennyei bizodalom gazdagságát.

- De, Monsieur, én mindezt tudom!

- Mit tud? Készségesen elhiszem, sok mindent, de nem felőlem, Lucy!

- Jól tudom, van önnek egy szép régi háza az ódon Basse-Ville szép régi negyedében... miért nem költözik oda lakni?

- Micsoda? - motyogta ismét.

- Nagyon tetszett nekem, Monsieur; az a bejárathoz vezető lépcsősor, azok a szürke kőkockák a bejárat előtt, s mögötte a bólogató fák - valóságos fák, nem ilyen bozót -, sötét lombú, magas, öreg fák. És az a *boudoir,* a házikápolna... azt a szobát kéne dolgozószobának berendezni a maga számára: oly csöndes és ünnepélyes hely.

Vizsgálódva nézett rám, kicsit mosolygott, de el is sápadt.

- Honnan szedte mindezt? Kitől tudja mindezt? - kérdezte.

- Nem gondolja, hogy valaki esetleg elmondta nekem, Monsieur?

Tegyük fel: megálmodtam.

- Hogy kerülök én az álmaiba? Még egy hölgy gondolataiban sem szerepelhetek, még kevésbé álomképeiben.

- Ha álom volt, álmomban éppúgy láttam emberi lényeket, mint a házat. Láttam egy papot, öreg volt, hajlott és ősz, egy szolgálót... ugyancsak öreg volt, festői öltözékben; egy úrnőt, nagyon különös teremtés, feje alig érne a könyökömig, nagy pompában, királyi pompában.

---

[271] Egy odúban lakom!

[272] Magam ágyazok, és magam főzök.

Ruhája ragyogó, akár a lazúrkő... kendője ezer frankot is megér; oly csodálatos nagyságú szikrázó briliáns ékesítette, hogy ahhoz hasonlót sohasem láttam; de alakja, mintha kettétörték vagy felébe hajtották volna, mintha máris túlélte volna a szokásos emberi kort, és mintha magasabbra emelkedett volna azoknál, akiknek csak munka és bánat jut osztályrészül. Mogorva lett... valósággal rosszindulatú, de nyilvánvaló, hogy *valaki* gondoskodik róla nyomorékságában... valaki megbocsátja vétkeit abban a reményben, hogy ugyancsak elnyeri vétkei bocsánatát. E három ember együtt él a házban az úrnő, a pap és a szolgáló -, mindhárom öreg, gyenge, és valamennyi egyetlen védőangyal szárnya alatt húzódik meg.

Eltakarta szemét, de szája szabadon maradt, és láthattam, hogy kedvemre való kifejezés jelenik meg rajta.

- Úgy látom, behatolt a titkaimba - mondta. - Hogy történt ez? Elmondottam, hogy történt... miféle megbízást kaptam, hogyan tartóztatott fel a vihar, és milyen elutasítóan bánt velem az úrnő, mennyire nyájasan a pap.

- Leültem és várakoztam, hogy elálljon végre a zivatar. Père Silas pedig elbeszélésével megrövidítette az időt - mondottam.

- Elbeszéléssel? Miféle elbeszéléssel? Père Silas nem regényíró.

- Nos, Monsieur, mondjam el a történetet?

- Mondja: kezdje az elején. Hadd halljam. Miss Lucy, francia beszédét, jól, rosszul, mindegy, hogyan: legyen benne jó csomó idegenszerű fogalmazás és bőséges adag szigetlakóra valló kiejtés.

- Monsieur-nek ezúttal nem lesz módja arányosan kikerekített történetet hallani, s azt sem láthatja, hogy az elbeszélő beszéd közben egyre nagyobb indulatba jön. Íme a cím: „A pap tanítványa."

- Pfü! - kiáltott fel, és futó pír borította el ismét sötét bőrű arcát. A jó öreg atya nem is választhatott volna rosszabb témát: ez a gyenge pontja. Nos, mi van a „pap tanítványá"-val?

- Ó, sok minden.

- Talán meghatározná közelebbről, miféle minden. Tudni akarom.

- Szó volt a tanítvány ifjúságáról, férfikoráról... fösvénységéről, háládatlanságáról, keménykszívűségéről, állhatatlanságáról. Micsoda rossz tanítvány volt az. Monsieur!... Hálátlan, hideg szívű, nem lovagias és nem megbocsátó!

- És aztán? - kérdezte, és szivart vett elő.

- És aztán - folytattam - összeütközésbe került olyanokkal, akikben nem volt könyörület, a bajokat éppenséggel nem csodálatra méltó lelkülettel viselte el, úgy állt velük szemben, hogy nem lehet részvétet érezni iránta; végül kereszténnyhez illő bosszút állt, és olajat öntött a tűzre, mikor égett a ház ellensége feje fölött.

- Ezzel nem mondott el mindent.

- Úgyszólván mindent, azt hiszem: mindenesetre felsoroltam a fejezetek címét, Père Silas elbeszélésében.

- De egyről megfeledkezett: arról, hogy a tanítványban nincs szeretet, hogy szíve kemény, hideg, rideg, magának való.

- Helyes, most már emlékszem. Père Silas csakugyan azt mondotta, hogy szinte papi hivatást tölt be... hogy életét egy célnak szenteli.

- Miféle kötelék vagy kötelezettség alapján?

- A múlt kötelékei és a jelenben gyakorolt jótékonyság alapján.

- Egyszóval most már az egész helyzet világos ön előtt.

- Mindent elmondtam, Monsieur, amit közöltek velem.

Ezután néhány percnyi elgondolkoztatásra késztető hallgatás következett.

- És most, Mademoiselle Lucy, nézzen a szemembe, és az igazság ismeretében, amellyel, úgy vélem, sohasem fog tudatosan visszaélni, feleljen egy kérdésemre. Emelje fel tekintetét, nézzen szembe velem, ne habozzék, ne féljen, és bízzon bennem... olyan ember vagyok, aki érdemes a bizalomra.

Felemeltem tekintetemet.

- Most már valóban ismer... múltamat, minden kötelezettségemet... hibáimat már régen megismerte, ezek után lehetünk-e mi ketten barátok?

- Ha Monsieur barátra kíván lelni bennem, én csak boldog leszek, ha barátot találok önben.

- De én szoros barátságra gondolok ám... benső és igaz barátságra... mely mindenben rokon, csak vérségben nem. Vállalja-e, Lucy kisasszony, hogy testvére legyen egy nagyon szegény, rabságban szenvedő, terhek alatt roskadozó férfinak?

Szavakkal nem tudtam válaszolni, de úgy vélem, mégis megadtam a választ; megfogta kezemet, mely most megnyugvást talált az övében. Paul úr barátsága nem állhatatlan, ingatag jószág volt - sem pedig hűvös reménység, mely a jövőben esetleg beteljesülhet -, nem is oly gyenge érzés, mely összetörhet egy ujj finom érintésétől: nyomban megéreztem (legalábbis azt hittem, érzem), támaszkodhatom rá, akár a sziklára.

- Amikor barátságról szólok, igaz barátságra gondolok - ismételte nyomatékosan. Szinte alig hittem fülemnek, őszintén átérzett szavai oly áldásosan csengtek; alig is hittem, hogy mindez valóság, oly kedvesen és aggodalmasan tekintett rám. Ha valóban kívánja bizalmamat és ragaszkodásomat, és valóban ő is megajándékoz engem ugyanazzal... nos, úgy véltem, ennél szebbet nem kínálhat nekem az élet. Ebben az esetben máris erős és gazdag vagyok: egy pillanat alatt elértem a boldogságot. Hogy minderről megbizonyosodjam, és ráüthessem a pecsétet, megkérdeztem tőle:

- Monsieur, valóban komolyan beszél? Csakugyan úgy véli, szüksége van rám, és gondjaiba vesz, mintha testvérhúga volnék?

- Ebben bizonyos lehet - felelte -, egy magányos ember, amilyen én vagyok, nagyon boldog lehet, ha egy női szívben tiszta testvéri szeretetre talál.

- És én is támaszkodhatom Monsieur megbecsülésére? Bármikor önhöz fordulhatok, ha szükségét érzem?

- Erről az én kis húgomnak magának kell megbizonyosodnia - felelte -, én semmit sem ígérek. Gyötörnie és unszolnia kell makacs bátyját, míg meg nem kapja tőle, amit kíván. Végül is, ha megfelelő kézben van, nem hajlíthatatlan anyagból való.

Míg beszélt, hangjának színezete, szemének gyöngéd tekintete olyan boldogsággal töltött el, aminőt soha életemben nem éreztem. Semmiféle leánytól nem irigyeltem szerelmesét, menyasszonytól vőlegényét, sem asszonytól a férjét; beértem önkéntes, magától ajánlkozó barátommal. Ha valóban támaszkodhatom rá - és ez a lehetőség olyan biztatónak látszott -, barátságon kívül mire vágyhatnék még? De ha mindez szertefoszlik, mint az álom, amint egyszer már megtörtént...

- *Qu'est-ce donc?* Nos, mi az? - tette fel a kérdést, mert gondolatom oly nyomasztóan nehezedett szívemre, hogy árnyékot vetett magatartásomra is. Megmondtam; és egy percnyi szünet, egy elgondolkozó mosoly után bebizonyította, hogy hasonló félelem - ti. hogy belefáradok majd, hiszen ő oly nehéz és hirtelen természetű ember - nemegyszer fogta el a lelkét, és gyötörte nem egy napig, nem is egy hónapig.

Mikor ezt megtudtam, bátorság és nyugalom töltött el. Megkockáztattam egy biztató szót. Ezt a szót nemcsak eltűrte: udvariasan megkért, hogy ismételjem meg. Nagyon boldog voltam, érthetetlenül boldog, pusztán attól, hogy ő most olyan magabiztosnak érzi magát, örül s olyan nyugodt. Tegnap még el sem hittem volna, hogy a földön az embernek ily boldog pillanatokban is lehet része valaha. Mérhetetlen sok időn keresztül csak az jutott osztályrészemül, hogy bánatban húzódjam meg a sötétben; de hogy nem remélt boldogság bontakozzék ki, és egy pillanat alatt meg is valósuljon, ez csakugyan új élmény volt számomra.

- Lucy - szólalt meg Paul úr halkan, és még mindig kezében tartotta kezemet -, látott-e egy képet a régi ház kis benyílójában?

- Láttam; egy falemezre festett képet.

- Egy apáca arcképét?

- Láttam.

- Hallotta a történetét?

- Hallottam.

- Emlékszik arra, amit egy éjszakán a lugasban láttunk?

- Sohasem felejtem el.

- És e két gondolatot sohasem kapcsolta össze? Ezt őrültségnek tartaná?

- Nyomban a látomásra gondoltam, amint az arcképet megpillantottam - feleltem, s ez valóban így is volt.

- El tudta-e képzelni akkor, vagy azután - folytatta -, hogy egy mennybéli szent földi vetélytárs miatt háborog? Protestánsok aligha babonásak; efféle beteges képzelgés nyilván nem nyugtalanítja magát.

- Magam sem tudom, mit gondoljak erről; de azt hiszem, e látszólagos rejtélynek valami természetes nyitjára bukkanunk valamikor.

- Kétségkívül, kétségkívül, s azonfelül semmiféle jámbor élő nő, még kevésbé egy tiszta, boldog szellem, nem zavarhat meg olyan barátságot, mint a miénk... *n'est-il pas vrai?*[273]

Mielőtt válaszolhattam volna, Fifine Beck rontott be, rózsásan és szelesen, és messziről kiáltotta, hogy engem keresnek. Édesanyja a városba készül valami angol családhoz, akik tájékoztatót kértek intézetéről: tolmácsi szolgálatomra volt szükség. A megszakítás nem volt alkalmatlan: a rosszból mindig elég, de ez az óra már a jóból is eleget nyújtott. Azt azért szívesen megkérdeztem volna Paul úrtól, vajon a „beteges képzelgések", melyektől óvott, nem zavarják-e néha az ő gondolatait.

[273] Nem igaz?

HARMINCHATODIK FEJEZET

A viszálykodás almája

Fifine Beck édesanyján kívül egy másik hatalmasságnak is volt szava Paul úrral kötött barátsági szerződésünkhöz, még mielőtt szentesítésre került volna sor. Egy sosem alvó szem megfigyelése alatt állottunk: Róma féltékenyen óvta fiát rácsa mögül ama titokzatos helynek, ahol valaha magam is térdepeltem, s ahova Emanuel úr hónapról hónapra eljár: a gyóntatószéknek.

- Miért tette oly boldoggá, hogy barátságot kötött Paul úrral? - kérdi tőlem az olvasó. - Hát nem voltak barátok már azelőtt is? Nem szolgáltatta-e folyvást újabb bizonyítékát annak, hogy érzelmeiben valamelyest hajlik ön felé?

Hogyne, ez bizonyára így van; de mégis jólesett szívemnek, hogy ezt komolyan kijelentette... hogy most már közeli, igaz barátságban állunk egymással. Szívesen vettem szerény kétségeit, gyengéd megadását, bizalmát, mely megnyugvásra vágyott, és hálásan fogadta, mikor ennek útját megmutattam. Húgának nevezett. Ez jólesett. Valóban szólíthat, ahogy tetszik neki, mindaddig, míg megbízik bennem. Szíves örömest vállaltam, hogy testvére legyek, azzal a feltétellel, ha nem kívánja ezt a jövőben feleségi kapcsolatra változtatni; de mivel hallgatólagosan nőtlenséget fogadott, ez a veszély amúgy sem látszott valószínűnek.

Ezt követőleg több éjszakán át eltöprengtem azon az esti beszélgetésen. Sokszor vágytam rá, hogy jöjjön már a reggel, s epedve vártam a csengő hívó szavát. Felkeltem, felöltöztem; lassan telt az imádság és a reggeli, vonszolódtak az órák mindaddig, míg el nem érkezett az irodalomtanítás ideje. Az volt a vágyam, hogy jobban megértsem testvéri kapcsolatunkat: lássam, mennyire mutatkozik bátyámnak, s ha legközelebb találkozunk, megbizonyosodjam, mennyi van a magam érzéseiben a testvéréből, és meggyőződjem róla, vajon tudok-e testvéri barátságot, ő pedig bátyámhoz illő őszinteséget mutatni.

Találkoztunk. Az élet olyan, hogy az események sohasem vágnak, nem is vághatnak egybe várakozásunkkal. Egész nap nem is közeledett hozzám. Megtartotta az óráját, sokkal nyugodtabban, szelídebben, komolyabban, mint rendszerint. Atyai módon viselkedett tanítványaival, velem azonban korántsem testvérhez illően. Mielőtt kilépett a tanteremből, egy mosolyt vártam tőle, ha már szót nem is: egyiket sem kaptam. Mindössze egy bólintás jutott nekem... az is sebtében, félszegen.

Ez a távolodás, érveltem magamban, véletlen... nyilván nem szándékos; türelem, majd elmúlik. Nem múlt el: napokig tartott, sőt fokozódott is. Elfojtottam csodálkozásomat, és lenyeltem egyéb feltámadni készülő érzéseimet.

Méltán megkérdezhettem volna tőle, mikor testvériséget ajánlott nekem, merészeljek-e megbízni benne?... Ismervén önmagát, joggal utasított el minden zálogot. Való igaz, felszólított, hogy magam tegyem próbára, gyötörjem és unszoljam. Hiábavaló buzdítás! Névleges, megvalósíthatatlan kiváltság. De némely asszony mennyire élne vele! Semmiféle képességem vagy ösztönöm révén nem csatlakozhattam e dicső társasághoz. Ha magamra maradok, passzív vagyok. Ha megriasztanak, visszavonulok; ha elfelednek, sem szóval, sem tekintettel nem emlékeztetek. Úgy látszott, valahol hiba csúszott a számításomba; arra vártam, hogy az idő mutassa meg, hol a hiba.

De elérkezett az a nap is, amikor szokás szerint nekem kellett órát adnia. A hét nap egyik estéjét már régen nagylelkűen nekem szentelte, akkor néztük át az elmúlt hét különböző tanulmányi anyagát, és előkészültünk a következő hét munkájára. Ilyen alkalmakkor valamelyik

tantermet kerestük fel, ahol a szomszédságban más tanárok és növendékek tartózkodtak: nagyon gyakran a tágas második osztályt, mert ott könnyen találtunk egy csendes zugot, miután a bejárók eltávoztak, a bennlakók pedig a felügyelő tanár dobogója körül gyülekeztek. A szokásos este szokásos órájában összeszedtem könyveimet és füzeteimet, tollamat és tintámat, és felkerestem a nagy tantermet.

Nem tartózkodott bent senki, hűvös, csendes árnyék borult az osztályra; de a nyitott kétszárnyú ajtón látható volt a megvilágított *carré,* növendékekkel zsúfolva; az előcsarnokot és az alakokat pirosra festette a lenyugvó nap. Olyan élénk volt ez a piros fény, hogy a fal mintázata és a színes ruhák meleg fényben tarkállottak. A leányok kézimunkájuk vagy tanulmányaik mellett ültek; a kör közepén Emanuel úr állott, és jó hangulatban beszélgetett az egyik tanárral. Sötét felöltője, koromfekete haja átvette a beszűrődő bíborfényt; spanyolos arca, amint hirtelen elfordította, hálás mosollyal fogadta a nap lelkes csókját. Elfoglaltam helyemet az íróasztalnál.

Narancsfák és virágban pompázó növények fürödtek a nap bőkezű mosolyában. Egész nap részesültek benne, most vizet kívántak. Emanuel úr nagy szeretettel kertészkedett. Szívesen gondozott és ültetett növényeket. Mindig azt gondoltam, hogy ez a munka, ásóval, locsolóval a növények között, megnyugtatja idegeit. Gyakran kapcsolódott ki ezen mód. Most is megnézte a narancsfákat, a muskátlikat, az óriás kaktuszokat, s valamennyit felüdítette az annyira kívánt gyógyírral. Közben szájában tartotta szeretett szivarját, mely számára nélkülözhetetlen fényűzés volt. Bőven ontotta a kékes füstkarikákat a virágok közé az alkonyi levegőbe. Most már nem beszélgetett sem a növendékekkel, sem a tanárnőkkel, de volt néhány kedves szava a kis spánielhez, mely névlegesen ugyan a házhoz tartozott, de látszólag mégis őt tekintette gazdájának, s valamennyi lakónál jobban ragaszkodott hozzá. Finom alkatú, selymes szőrű, kedves és szeretetre méltó kis nőstény kutya volt, ott lépkedett mellette, és ragaszkodó, értelmes tekintettel nézett fel rá. Valahányszor eldobta sapkáját vagy zsebkendőjét, s ezt játékból cselekedte, olyan tekintettel őrködött mellette az állat, mint az oroszlán a király zászlaján.

Sok volt a növény, és az önkéntes kertész egyre hordta a vizet az udvar kútjáról, tulajdon tevékeny kezével, és e művelet meglehetősen sokáig elhúzódott. A nagy iskolaóra serényen ketyegett. Ismét elütött egy órát. A *carré*-t és a fiatal lányok csoportját már nem borította a napnyugta káprázta tó fénye. Lement a nap. Most már láttam, hogy aznapi tanulásom nagyon rövid lesz; de a narancsfák, kaktuszok, kaméliák már rendben voltak. Vajon rám kerül-e most már a sor?

A kertben, sajnos, több növény is akadt: a kedvenc rózsabokroknak és a virágágyaknak kellett utánanézni... A kis Sylvia örvendező ugatása és vakkantása végig követte a felöltőt a sétányokon. Felütöttem néhány könyvet, bár tulajdonképpen nem is kívántam őket. Csak ültem, gondolkoztam, várakoztam, és akaratlanul tudomásul vettem a rám boruló alkonyt.

A vidáman ugrándozó Sylvia ismét előbukkant a közelgő felöltő nyomában. A locsoló visszakerült a kút mellé, teljesítette feladatát. Mennyire örültem! Monsieur kezet mosott a kis kőedényben. Most már nem maradt idő tanításra, rövidesen megszólal az imára hívó csengő. De azért találkozhatunk, beszél majd velem, és alkalom kínálkozik, hogy szeméből kiolvassam félszegsége okát. A kézmosás után felegyenesedett, megigazította kézelőit, feltekintett az újhold ívére, mely halványan világított az opálos égbolton, gyér fényt vetve Keresztelő Szent János kupolájára. Sylvia elgondolkozva kémlelte hangulatát. A csendesség nyugtalanította. Ugrálni és ugatni kezdett, hogy a csendet megtörje. Paul úr lenézett rá.

- *Petiteé exigeante*[274] - mondotta -, úgy látom, rólad egy percre sem szabad megfeledkezni.

Megállt, karjába vette a kutyát, és jó pár lépésnyire babusgatva vitte az ablakok alatt, egész odáig, ahol én ültem. Ott megállt, karjában tartva simogatta a spánielt, és gyengéd szavakkal becézgette. A bejárati lépcsőnél megfordult, ismét a holdra és a székesegyház szürke körvonalaira tekintett, a távolabbi tornyok és az esti pára kék tengerébe vesző háztetők fölé. Beszívta az édes esti fuvallatot, ismét végigpillantott a kert buja növényzetén, aztán hirtelen körülnézett. Tekintete fölemelkedett a fehér homlokzat fölé, és végigsiklott a folyosók hosszú során. Úgy véltem, meghajol; ha azt tette, nem volt időm viszonozni üdvözlését, a következő pillanatban már ott sem volt. A küszöb sápadtan és árnyéktalanul húzódott a holdfényben a becsukott kapu előtt.

Összeszedtem mindazt, amit kiteregettem magam elé az íróasztalra, és visszavittem használatlanul helyére, a harmadik osztályba. A csengő imára hívott: engedelmeskedtem szavának.

Másnap nem láttuk Paul urat a Rue Fossette-ben, minthogy az a nap kollégiumi munkája számára volt fenntartva. Túlestem a tanításon, túlestem a következő órákon, láttam, hogy közeledik az este, és felvérteztem magam a nyomasztó órákra. Meg sem fontoltam, mi rosszabb: együtt maradni lakótársaimmal, vagy magányosan visszavonulni; természetszerűen ezt az utóbbi megoldást választottam. Ha valaha is remélhettem, hogy vigaszt találok egy-egy percben, nem élő szív, fő, nem eleven emberi lény adhatta ezt meg nekem. Csakis íróasztalom fedele alatt nyugodhatott a békesség, megbújva egy könyv lapjain, bearanyozván egy ceruza, egy toll hegyét, szelíd színnel festvén meg azt a fekete, gyanús folyadékot a tintásüvegen. Nehéz szívvel nyitottam fel íróasztalomat, és csüggedt kézzel forgattam át tartalmát.

Egymás után szedtem elő ismerős könyveimet, a megszokott kötéseket, előszedtem és reménytelenül tettem vissza. Nem vonzottak, nem nyújthattak vigaszt. De talán ez a lila kötésű könyvecske valami új. Eddig még nem láttam, pedig aznap rendeztem újra mindent... mégpedig délután: a könyvecskét az elmúlt óra folyamán tehették oda, miközben vacsoráztam.

Felnyitottam. Mi lehet? Mit mondhat számomra?

Nem volt sem elbeszélés, sem költemény, nem is esszé, nem is történelem: nem énekelt, nem mesélt, nem is fenyegetett. Teológiai mű volt: prédikált és meggyőzött.

Szívesen nyitottam ki fülemet, mert bármilyen kicsi volt is a könyv, megvolt a hangja, és nyomban lekötötte figyelmemet. Katolicizmust prédikált, áttérésre szólított fel. A ravasz kis könyvecske mézesmázos hangon szólt: minden fordulatban kenet és balzsam. Nem csapkodtak belőle Róma villámai, nem hangzottak haragos hördülései. Legyen pápistává a protestáns, nem a pokol félelmében, hanem a vigasz, a megértés, a gyengédség miatt, melyet a Szent Egyház kínál. Távol áll tőle a kényszer és a fenyegetés; mindössze vezetni és meggyőzni kíván. Egyház és üldözés? Dehogyis, semmi esetre sem!...

E szelíd kis könyvecske nem a kérges szívűekhez, nem a világiasokhoz szólt; nem is tápláló hús volt az az erősek számára: tej volt a csecsemőknek, az anya szeretetének szelíd áradása, legzsengébb, legkisebb gyermeke felé, mely csakis azoknak az agyához szól, akik a szív révén megfoghatók. Hívó szava nem az értelemhez szólt, az érzelem oldaláról kívánta meggyőzni a gyengéd szívűeket, a részvevőket pedig a részvét szavával, Szent Vince maga köré gyűjtvén az árvákat, sem szólhatott volna szelídebben.

---

[274] Kis követelőző.

Eszembe jutott, hogy egyik legfőbb vonzerőként a hitehagyásra azt szokták emlegetni, hogy azok a katolikusok, akiknek nagyon kedves barátját ragadta el a halál, kimondhatatlan vigaszt lelnek abban, hogy imájukkal kiragadhatják a purgatóriumból. Az író természetesen nem szól azokról, akiknek sokkal szilárdabb lelki békét nyújt, hogy egyáltalában nem hisznek a purgatóriumban. Én azonban gondoltam erre, és mindenképpen ebben a tanításban találtam a nagyobb vigaszt.

A könyvecske mulattatott, és nem keltett bennem fájdalmas viszolygást. Ravasz, érzelgős, sekélyes kis könyv, mégis volt benne valami, ami enyhített nyomott hangulatomon, sőt meg is mosolyogtatott. Mulattatott a báránybőrbe bújtatott farkaskölykök kendőzetlen szökellése, és az, ahogyan az ártatlan bárány bégetését igyekszik utánozni. Némely bekezdése emlékeztetett Wesley metodista traktátusára, melyet gyermekkoromban olvastam: ugyanolyan buzgalommal próbálta a fanatizmust felkelteni. A könyvecske írója nem lehetett rossz ember. Noha léptennyomon elárulta, mire tanították: egyik ravasz fogás a másikat követte, s ezeket az ördögpatákat csak úgy-ahogy tudta eltakarni a tan szent palástja - mégsem merném nem őszintének nevezni, ítélete azonban híján volt a sebészi tévedhetetlenségnek: zavarosnak láttam.

Mosolyogtam, mikor túljutottam az adagolt anyai gyöngédségen, mely a Hét Halom keményszívű öregasszonyától érkezik; azon is mosolyogtam, hogy mennyire nem hajlom, illetve mennyire képtelen vagyok elfogadni e méztől csepegő kegyeket. Tekintetem a címoldalra vetődött, egy nevet láttam rajta: „Père Silas." Az előzéklapon jól olvasható betűkkel ismerős írással a következő kezdőbetűk tűntek szemembe: „P.C.D.E.-től L-y-nak." Elolvastam, és már nevettem is, de nem az iménti hangulatban. Újjáéledtem.

A halálos aggodalom nyomban elszállt fejemből: megtaláltam a szfinx talányának kulcsát. E két név: Père Silas és Paul Emanuel összekapcsolása volt mindennek a kulcsa. A bűnbánó felkereste gyóntatóját. Nem titkolt előle semmit; Istennek és önmagának szentelt szívéből egyetlen zugot sem hagyott felfedetlen. Legutóbbi beszélgetésünk minden részletét feltárta az atyának: meggyónta a testvéri szövetséget, és beszélt fogadott húgáról. Hogy is szentesíthetne az Egyház efféle szövetséget, ilyen testvérül fogadást? Testvéri szövetség egy eretnekkel! Szinte hallottam, amint Père Silas megsemmisíti a szentségtörő egyezséget, óvja a bűnbánót a veszélyektől, inti, tartózkodásra szólítja fel, sőt hivatásának tekintélyével és mindazok nevének felemlítésével, akik Emanuel szívének kedvesek és szentek, ráparancsolja azt az új magatartást, amelynek fagyossága csontjaim velejéig elhatolt.

Lehetséges, hogy mindez nem látszik kedvező feltevésnek, én azonban mindent összevetve örömmel fogadtam. Egy, a háttérben meghúzódó kísérteties bajkeverő, szinte semmi volt szememben ahhoz az eshetőséghez képest, hogy ez a változás Paul úr lelkéből fakadt.

Ennyi idő múltán visszatekintve, nem tudhatom bizonyosan, mennyire voltak önkényesek feltevéseim, sem azt, mennyire származtak vagy nyertek megerősítést egészen más helyről. Mert a segítség nem hiányzott.

Aznap este nem derűsen nyugodott le a nap: nyugat és kelet egyformán felhőbe borult, nem szállt le az alkonyati pára, mely kékes, mégis rózsaszínbe olvad a távolban. Barátságtalan, szürke köd szállt le a városra a Villette-et övező lapos területről. Ma este az öntözőkanna méltán nyugodhat zugában a kút mellett. Finom eső hullott egész délután, most is sűrűn esett, de csendesen. Nem olyan idő volt ez, amikor az ember a csöpögő fák alatt a nedves sétányokon kóborol; mégis hirtelen Sylvia ugatását hallottam a kertből... valakinek az érkezését üdvözölte. A kutya nyilván egyedül lehetett a kertben, de ez az örvendező rövid ugatás csak valaki jöttét jelentheti.

Az üvegajtón és az ívelt lugason keresztül az *allée défendue* mélyére néztem. Onnan futott elő Sylvia, világított a félhomályban, mint egy fehér rózsa. Futkározott ide-oda, vakkantott, ugrált, a madarakat kergette a bozótban. Öt percig figyeltem: az előjelet nem követte beteljesülés. Visszatértem könyveimhez; Sylvia hirtelen elhallgatott. Ismét felnéztem. Most ott állt a kutya néhány lépés távolságban, és bozontos, fehér farkát olyan hévvel csóválta, amennyire izmaitól tellett, és elmélyülten szemlélte a serény kézben gyorsan mozgó ásót. Emanuel úr volt az, aki ásott, a talaj fölé hajolt, mélyítette a sártól csöpögő gödröt az esőáztatta bozót alatt, s oly keményen dolgozott, mintha nyomorúságos kenyerét, betű szerint értelmezve, arca verítékével kellene megkeresnie.

E jelből háborgó kedélyállapotra következtettem. Így ásott a fagyos hóban hideg téli napokon is, valahányszor fájdalmasan zaklatott érzései hajtották, akár ideges ingerültség, akár szomorú, magát vádló gondolat volt felindultságának oka. Így szokott ásni órákon át összevont szemöldökkel, összeszorított foggal, s egyetlenegyszer sem emelte fel a fejét, nem nyitotta ki a száját.

Sylvia nézte, míg meg nem unta. Eliramodott, körbe szaladgált, mindenüvé beszimatolt, míg végül is rám talált az osztályban. Egyszerre csak nagy ugatással az üvegajtóhoz szaladt, mintha unszolni akarna engem, hogy osztozzam örömében gazdája foglalatoskodásán, hiszen nemegyszer látott engem, amint azon a sétányon járkáltam Paul úrral. Nyilván úgy vélte, kötelessége most is csatlakozni hozzám, bármennyire lucskos is az idő.

Olyan zenebonát csapott a kutya, hogy Paul úr végül is feltekintett, és látta, mit jelent ez a nagy ugatás. Füttyentett, és magához hívta a kutyát, de az csak erősebben ugatott. Úgy látszott, nem hagyja abba, míg az üvegajtót ki nem nyitják. Azt hiszem, Paul úr beleunt az állat erőszakoskodásába, ledobta az ásót, közeledett felénk, majd tágra nyitotta az ajtót. Sylvia viharosan berohant, felugrott az ölembe, mancsát nyakam köré fonta, orrocskája és nyelve kissé túlzott hévvel buzgólkodott az arcomon, számon és szemem körül, bozontos farka hevesen söprögetett az íróasztalon, szanaszét szórván könyveimet és füzeteimet.

Emanuel úr előlépett, hogy csendet teremtsen, s helyreállítsa a rendet. Felszedte a földről a könyveket, majd elfogta Sylviát, s felöltője alá tuszkolta, ott aztán békésen megbújt, csak a fejét dugta ki. Csöpp kis kutyájának bűbájos, ártatlan pofácskája, hosszú selymes füle és világszép, csodás sötét szeme volt. Valahányszor láttam, mindig Paulina de Bassompierre jutott eszembe - bocsássák meg nekem ezt a gondolattársítást, de mégis így volt.

Paul úr simogatta, becézgette, s ebben nem volt semmi csodálatos, mert az állat szépségével és kedves élénkségével rászolgált erre a szeretetre.

Simogatta a spánielt, és szeme az imént összeszedett könyvekre és füzetekre tévedt, majd megpihent a vallásos traktátuson. Ajka szólásra nyílt, de aztán valósággal elfojtotta hajlandóságát, hogy beszéljen. Hát ez mi? Ígéretet tett talán, hogy soha többé nem szól hozzám? Ha igen jobbik énje mondatta ki vele a szentenciát: „dicséretesebb megszegni, semmint megtartani", majd újabb erőfeszítés után megszólalt:

- Úgy vélem, még nem olvasta el a könyvecskét. Nem eléggé meggyőző?

Azt válaszoltam, hogy elolvastam.

Várakozott, mint aki azt szeretné, hogy kérdés nélkül is mondjam meg véleményemet. Én azonban nem voltam olyan hangulatban, hogy felszólítás nélkül bármit is mondjak vagy tegyek. Ha engedni kell vagy közeledni, az Père Silas túlságosan engedelmes tanítványának a dolga, nem az enyém. Szelíden nyugodott rajtam tekintete: gyöngédség volt szeme kék sugarában is, de magányosságot, sőt indulatot is láttam benne; bonyolult és ellentétes kifejezéseket... lelkiismeretfurdalásba olvadó szemrehányást. Abban a pillanatban nyilván annak örült

volna legjobban, ha meghatottságot fedez fel bennem. Effélét azonban nem tudtam mutatni. A következő pillanatban elárultam volna zavaromat, ha nem szánom el magam arra, hogy felvegyek az íróasztalomról néhány lúdtollat, és gondosan el nem kezdem hegyezni őket.

Tudtam, hogy ezzel változást idézek elő hangulatában. Azelőtt sohasem láthatta, hogy tollat hegyezek: késem soha nem volt elég éles, kezem sem elég ügyes. Csak úgy farigcsáltam. Ez alkalommal elvágtam az ujjamat... félig-meddig szándékosan. Vissza akartam zökkenteni szokásos helyzetébe, hogy kedvére korholhasson.

- *Maladroite!*[275] - kiáltott rám. - Ügyetlenségével képes vagdalt húst csinálni a kezéből!

Letette Sylviát, ráparancsolt, hogy csöndben elfeküdve őrizze sapkáját, kivette kezemből a tollat és a kést, megfaragta a tollakat, gyorsan, pontosan, akár a gép.

- Hogy tetszett a könyvecske? - kérdezte.

Elnyomtam egy ásítást, és azt feleltem, tulajdonképpen nem is tudom.

- És nem hatotta meg?

- Inkább elálmosított egy kicsit.

Kis szünet.

- *Allons donc!* Semmi értelme ilyen hangnemben beszélnie velem. Bármennyi hibája van is - és itt olyasmit mondott, hogy egy lélegzetre fel sem tudná sorolni valamennyi hibámat -, de Isten és a természet *trop de sensibilité et de sympathie*-t[276] juttatott önnek, hogy meg ne indítsa ily szívhez szóló felszólítás.

- Ugyan! - feleltem, és egészen indulatba jöttem. - Egy csöppet sem indított meg... egy fikarcnyit sem.

Bizonyságul előhúztam zsebemből makulátlan, száraz, tisztán vasalt zsebkendőmet.

Erre csak úgy záporoztak rám a szigorú, bíráló szavak, korántsem udvarias hangon, s én mégis élvezettel hallgattam őket. Kétnapi természetellenes csend után zenénél is szívesebben hallgattam Paul úr kitörését. Most minden olyan volt, mint régen. Hallgattam, s közben magamat meg Sylviát megvigasztaltam egy bonbonnier tartalmával, melyből Emanuel úr jóvoltából sohasem hiányzott a finom csokoládé. Mindig örömmel látta, ha méltó becsben tartják a kezéből származó jelentéktelen dolgokat is. Hol reám, hol a spánielre tekintett, míg a zsákmányon osztoztunk. Letette tollkését, majd megérintve kezemet a frissen faragott köteggel, így szólt:

- *Dites donc, petite soeur*,[277] de egészen őszintén, min gondolkodott az elmúlt két nap alatt?

Csakhogy e kérdésre válaszolni se tudtam: amint kimondta, megtelt a szemem könnyel. Egyre csak simogattam Sylviát, Paul úr pedig, íróasztalomra támaszkodva felém hajolt:

- Bátyjának mondtam magam, de most már magam sem tudom, mi vagyok, bátyja, vagy barátja. Nem tudom. Azt hiszem, ismerem magát, érzem, jót akarok magának, de tartózkodónak kell lennem: állítólag félnem kell magától. Legjobb barátaim veszélyt jeleznek, és óvatosságról suttognak.

- Helyesen teszi, ha barátaira hallgat. Feltétlenül legyen óvatos.

---

[275] Ügyetlen.

[276] Túl sok érzékenységet és együttérzést.

[277] Mondja meg hát, kis húgom.

- A hitéről van szó... különös, magabiztos, sebezhetetlen hitéről, mely mintha tudom is én, miféle áthatolhatatlan vértezetbe burkolná. Maga jó... Père Silas is jónak mondja és szereti magát... de a félelmetes, kevély, mélységes protestantizmusa, ebben van a veszély. Némelykor ez még a szemében is látszik, ettől olyan néha a hanglejtése és mozgása, hogy valósággal megborzongok tőle. Maga nem közlékeny, mégis éppen az imént, amint arról a traktátusról szólott... jóságos Isten! azt hiszem, Lucifer kacagott örömében.

- Nos, én nem becsülöm azt a traktátust... Na és?

- Nem becsüli azt a traktátust? De hiszen az a hit valóságos magja, maga a szeretet, a könyörület! Úgy véltem, meghatja magát szelídségével, bíztam benne, hogy nem téveszthet célt. Ima kíséretében helyeztem el asztalfiókjában. Akkor bizonyára bűnös vagyok: az Ég nem hallgatja meg szívem legforróbb fohászát. Maga dacosan fogadja kis adományomat. *Oh, cela me fait mal!*[278]

- Monsieur, nem fogadom dacosan... legalábbis nem mint az ön ajándékát. Üljön le, Monsieur, hallgasson meg engem. Nem vagyok én pogány, sem keményszívű, és szeszélyes sem vagyok, amint önnek mondták. Nem akarom én megzavarni hitében. Ön hisz Istenben, Krisztusban és a Bibliában, ugyanabban hiszek én is.

- De valóban hisz maga a Bibliában? Hiszi a kinyilatkoztatást? Miféle korlátok azok, melyeket gőgös, elszánt hazája és szektája kényszerít magára? Père Silas intelmei sötét veszélyt jeleztek.

Erős rábeszéléssel félig-meddig sikerült rávennem, hogy körvonalazza az intelmet. Kiderültek a jezsuita mesterkedések és rágalmak. Aznap este komolyan és bizalmasan sokáig beszélgettünk Paul úrral. Vádolt és érvelt. Én nem tudtam érvelni, és szerencsés volt e fogyatékosság, hiszen amúgy sem váltottam volna ki egyebet diadalmas, logikus ellenkezésnél, és csak azt értem volna el, amit ellenfelem elérni kívánt. De azért a magam módján tudtam beszélni, úgy, ahogy Paul úr megszokta tőlem; gondolatmenetem kanyargásait követni tudta, kitöltötte a hiányokat, megbocsátotta idegenszerű dadogásomat, mely neki már nem is tűnt idegenszerűnek. Megbékélve vele, a magam módján megvédhettem hitemet, és bizonyos mértékig előítéleteire is kitérhettem. Nem volt elégedett, amikor távozott, még kevésbé nyugodott meg. De azt mélységesen átérezte, hogy a protestánsok nem szükségképpen vallást megvető pogányok, amint oktatója mondotta neki. Valamit megértettem vele abból, hogy mi, protestánsok miként becsüljük a Világosságot az Életet, az Igét; félig-meddig felfogta, hogy amint a protestánsok tisztelik, ami tiszteletre méltó, az nem pontosan ugyanaz, ahogy az ő Egyháza teszi, de talán még mélységesebb hatása van és ünnepélyesebb áhítata.

Megállapítottam, hogy Père Silas (noha ismétlem, ő maga nem rossz ember) megbélyegezte a protestánsokat általában, engem pedig különös elnevezésekkel mindenféle „izmusokban" mondott ki vétkesnek. Monsieur Emanuel egyenes őszinteségében mindezt feltárta előttem, mert idegen volt tőle a titkolózás, és kedves, őszinte félelemmel tekintett rám, amíg beszélt, szinte reszketve attól, hogy a vádakban lehet igazság is. Úgy látszik, Père Silas erős megfigyelés alatt tartott engem, és megállapította, hogy Villette mindhárom protestáns templomába eljárok - hol a franciába, hol a németbe, hol az angolba -, ahogy kedvem tartja. Vagyis egyszer a presbiteriánusba, egyszer a lutheránusba, egyszer meg az episzkopálisba. Efféle liberalizmus az atya szemében mélységes közömbösségre vall: aki mindent elnéz, érvelt a pap, egyikhez sem ragaszkodhat igazán. Nos, az igazság az volt, hogy titokban gyakran eltűnődtem az apró, jelentéktelen különbségeken, a hit e három változatán... fontos tanításai egységén és azonos-

[278] Ó, ez nekem fáj!

ságán is. Semmi akadályát nem láttam annak, hogy egy napon hatalmas egységbe olvadjanak össze, tiszteltem valamennyit, bár úgy véltem, mindegyiknek megvan a maga hibája, külsőségekben, megkötöttségekben, csekélységekben. Amit gondoltam, el is mondtam Emanuel úrnak, és kifejtettem, hogy végső menedékem, vezetőm és tanítóm, amelyre felnézek, semmi egyéb, mint a Biblia, mely fölötte áll minden szektának és minden nemzetiségnek.

Mikor eltávozott, már megnyugodtam, de gondterhelt voltam, és imánál is erősebben azt az óhajtásomat öntöttem szavakba, hogy ha tévedek, az Ég vezessen a jó útra. És e pillanatban a küszöbről hallottam a buzgó fohászt *(Marie Reine du Ciel),* mélységes óhajt, hogy az ő reménysége legyen az enyém is.

Különös dolog! bennem semmiféle vágy nem volt, hogy eltérítsem őt atyái hitétől. A katolicizmust mindenestül elítéltem, aranyból és agyagból készült vegyes értékű szobornak tekintettem. De azért úgy véltem, ez a szobor a katolikus hit legtisztább elemét is magában hordja, a szív ártatlanságát, s ezt Isten bizonyára szereti.

A fent leírt beszélgetés körülbelül nyolc és kilenc óra között folyt le, a Rue Fossette-nek az elhagyott kertre nyíló csendes tantermében. Valószínűleg ugyanebben vagy talán egy későbbi órában történt a következő estén, hogy szent megadással mindezt újra elsuttogta a mohón figyelő fülbe egy áhítatos hang a gyóntatószékben, a Három Királyok tere ódon templomában. Ezt követte Père Silas látogatása Madame Becknél, és tudom is én, miféle indoklással rávette, hogy egy időre kezébe vehesse az angol tanárnő lelki irányítását.

Erre az következett, hogy olvasótanfolyamnak vetettek alá... helyesebben éppen csak megnéztem a kölcsönadott könyveket; sekélyes dolgok voltak ezek ahhoz, hogy szokásomhoz híven komolyan elolvassam, kijegyzeteljem, megtanuljam és alaposan megemésszem őket. Mellesleg volt nekem odafönn egy könyvem a párnám alatt, annak néhány fejezete tökéletesen kielégítette szükségletemet a vallásos ismeretanyag tekintetében, s olyan tanítást és példát mutatott, hogy szívem gyökeréig meg voltam győződve: annál különbet sehol sem találok.

Ezután Père Silas megmutatta nekem a római tan szépséges oldalát, jótéteményeit, azt kívánta, gyümölcsei alapján ítéljem meg a fát.

Válaszképpen úgy éreztem, sőt biztos voltam benne, hogy e művek nem Róma gyümölcsei; mindössze pompázó virágai és szépséges ígéretei, melyeket a világnak mutat. Az a virág, amikor elültették, nem a jótékonyság nedvéből táplálkozott: az érett alma a tudatlanság, az alázat és bigottság gyümölcse volt. Emberi megpróbáltatásokból és vonzalmakból kovácsolták szolgaságuk láncszemeit. A szegénységet elkendőzik, az alamizsnát az Egyházhoz való elkötelezettségbe öltöztetik. Az árvákat felemelik és nevelik, csak azért, hogy az Egyház kamrájában nőjenek fel; a betegeket azért ápolják, hogy ha meghalnak, minden az Egyház előírásai és rendelései szerint történjék. A férfiak agyonsanyargatottak, a nők végzetesen kiszolgáltatottak, és mindez azon a világon történik, melyet Isten teremtményei számára jónak szánt. Magasba emelik a nyomasztó súlyával is irtózatos keresztet, szolgálniuk kell Rómát, bizonygatni szentségét, vallani hatalmát, és a zsarnoki Egyház uralmát az egész világra kiterjeszteni.

Az ember javára nagyon kevés történik; Isten dicsőségére annál is kevesebb. Ezer utat nyitottak szenvedéssel, véres verítékkel, életek eltékozlásával, hegyeket zúztak szét mellük nekivetésével, és sziklát robbantottak alapozásul; és mindezt miért? Csak azért, hogy a papság egyenes úton menetelhessen felfelé egy mindenható uralomhoz, ahonnan végül is kinyújtják az Egyháznak nevezett Moloch kormánypálcáját.

De ez nem lesz mindig így. Isten nem Rómával tart. És nem gyászolja-e az ember örökké Isten fiát? Ő pedig nem gyászolná-e Róma kegyetlenkedéseit és zsarnokoskodását ugyanúgy, amint valaha meggyászolta, hogy a bűnök és a megpróbáltatások pusztulásba vitték Jeruzsálemet?

Ó, ti hatalom szerelmesei! Ó, ti földi királyságra törekvő mitrás fők! Eljön az az óra számotokra is, amikor javára válik szíveteknek - ha már egy-egy gyenge dobbanás után megpihen -, hogy az emberi szenvedélyeken túl is van Irgalom és Szeretet, s hogy erősebb annál a halálnál is, mellyel magatoknak éppúgy szembe kell néznetek és meg kell hajolnotok; és hogy van kegyelem, mely minden bűnnél hatalmasabb, még a tieteknél is, és Szánalom, mely megváltja a világot... sőt a papok vétkeit is megbocsátja.

Harmadik megkísértésem abból állt, hogy szemem elé tárták Róma pompáját... királyságának dicsőségét. Elvittek templomba ünnepi alkalmakkor... egyházi és állami ünnepeken: bemutatták előttem a pompás pápista szertartásokat. Megnéztem őket.

Sokan, férfiak, nők egyaránt, kétségkívül ezer tekintetben is különbek nálam, hatásosnak érezték ezt a pompát, és úgy nyilatkoztak, ha értelmük ellene szól is, képzeletüket mindez lenyűgözi. Én nem állíthatom ugyanezt. Sem a pompás körmenet, sem a nagy tömeg, sem a díszes zászlók, sem a tömjénfüst, sem a püspöki fövegek, sem a mennyei ékszerek nem fogták meg képzeletemet. Amit láttam, minden talminak tűnt, és nem igazi nagyságnak: durván anyagiasnak és nem költőien áhítatosnak.

Mindezt nem közöltem Père Silasszal. Tiszteletre méltó férfiú volt, eljárt felette már az idő, és valamennyi kudarcba fúlt kísérlete, minden újabb csalódása ellenére is személy szerint kedves maradt hozzám: fájt volna, ha megbántom érzelmeit. De egy bizonyos nap estéjén, amikor egy nagy ház erkélyéről végignézettek velem egy hatalmas körmenetet, melyet az Egyház és a hadsereg közösen tartott - papok vonultak fel ereklyékkel, katonák fegyverekkel -, s a csupa vászonba és csipkébe öltöztetett hájas öreg érsek olyan furcsán festett, mint egy paradicsommadár tollaival felékesített szürke galamb, körülötte meg egy fiatal leánycsapat pompás öltözetben, virágdíszekkel - akkor megmondtam Paul úrnak, hogy mit gondolok.

- Ez nekem nem tetszik - mondtam. - Én nem tisztelem az efféle ceremóniákat, és látni se kívánok ilyet többé.

Mikor már könnyítettem lelkemen ezzel a kijelentéssel, továbbmentem: tisztán és világosan megmondtam, hogy elszántam magam, és végképpen megmaradok protestáns hitemben. Minél többet látok a pápistaságból, annál jobban ragaszkodom protestantizmusomhoz. Kétségtelen, minden egyházban vannak tévedések, de most az ellentét révén még jobban felfogtam, milyen tiszta az enyém, összevetve azzal, amelynek festett és csalfa képéről félrehúzták a fátyolt, hogy megcsodáljam. Elmondtam neki, hogy nálunk kevesebb külsőség férkőzik Isten és mi közénk. Egyházunk nem tartott meg többet, mint amennyi talán valóban szükséges ahhoz, hogy az emberek nagy tömegét engedelmességre bírja. Közöltem vele, hogy nem tudok virágokra, brokátra, viaszgyertyákra és aranyhímzésre nézni olyankor és olyan körülmények között, amely pillanatban annak a titoknak kellene feltárulnia előttem, hogy meglássam Őt, akinek hajléka a végtelenség és léte az örökkévalóság. Amikor én bűnre, bánatra, földi kárhozatra, halálos gonoszságra, súlyos, múlandó megpróbáltatásokra gondolok, nem tudok törődni kántáló papokkal és mormogó segédletükkel; amikor a lét kínjai és a züllöttség borzalmai tárulnak elém, amikor erős reménység és a jövő iránti mérhetetlen kétség van szemem előtt, akkor még a tudományos erőfeszítés vagy az ima betanult, holt szavai is gátolják a szívet, melynek egyetlen vágya: sírni...

- Isten legyen irgalmas irántam, bűnös iránt!

Mindezt elmondottam, s ekképpen kinyilvánítottam hitemet, s tökéletesen elhatároltam magam attól, akihez szóltam... akkor megszólalt végre az együttérző hang, a visszhangzó válasz, két szemben álló lélek összhangjának gyengéd húrja.

- Bármit mondanak is a papok és a bajkeverők - mormogott Emanuel úr -, jó az Isten, és minden igaz lelket szeret. Higgyen, amint jónak látja, higgyen, amint hinni tud, legalább van egy közös imádságunk. Én is így sírok: *O, Dieu sois appaisé envers moi qui suis pécheur!*[279]

Székemre támaszkodott, elgondolkozva hallgatott egy kis ideig, aztán így szólt:

- Milyennek tűnhetnek amaz Isten szemében, aki a mennyboltot megteremtette, aki életet lehelt minden lénybe, mely körülöttünk él, vagy talán a távolban ragyogó csillagokon is... milyennek tűnnek előtte az emberek széthúzásai? De mivel Isten számára nincs sem idő, sem tér, éppúgy nincs sem mérték, sem összehasonlítás: megalázkodunk kicsinységünkben, és ezt helyesen tesszük; mégis lehetséges, hogy egy szív állhatatossága, egy lélek igazsága és hite abban a fényben, melyet ő adott, épp annyit számít Istennek, mint a bolygók szabályos mozgása planétáik körül, vagy a planétáké napjuk körül, avagy a nap pályája ama láthatatlan és felfoghatatlan középpont körül, melyet a gyarló emberi agy csak sejthet... Isten vezéreljen mindnyájunkat! És Isten áldja magát, Lucy!

[279] Ó, Istenem, könyörülj bűnös lelkemen!

HARMINCHETEDIK FEJEZET

Napsütés

Helyesen cselekedte Paulina, hogy nem volt hajlandó tovább levelezni Grahammel, egészen addig, míg apja jóvá nem hagyja kapcsolatukat. Hiába lakott azonban Bretton doktor egy mérföldnyi távolságra az Hôtel Crécytől, nem állhatta meg, hogy időnként ne látogasson el oda. De úgy vélem, a szerelmesek eleinte szívesebben voltak távol egymástól; szándékaikból nem mutattak többet a látványos udvarlásnál, érzésükben azonban nagyon is közeledtek egymáshoz.

Minden a legjobb irányban haladt Graham és Paulina kapcsolatában; mindaz, ami nemes volt Grahamben, felébredt és megerősödött a leány társaságában. Hajdani imádatában Fanshawe kisasszony iránt, azt hiszem, értelmének kevés szerep jutott, de most teljes szellemisége, magasrendűen finom ízlése lépett fel vizsgáztatóként. Valamennyi képessége akcióba lépett, sőt erősítő táplálékra vágyott, s még jobban feléledt, ha méltánylásra talált.

Nem mondhatnám, hogy Paulina szándékosan beszéltette könyvekről, vagy hogy akár egy pillanatig is bevallotta volna önmaga előtt, hogy elmélyült gondolkozásra akarja indítani Grahamet, talán lelkét kívánja csiszolni, sőt egy percig sem képzelte, hogy bármi vonatkozásban is akadna rajta javítanivaló. Nagyon is tökéletesnek tartotta. Graham volt az, aki először csak úgy véletlenül szóba hozott egy könyvet, amelyet akkoriban olvasott, és mikor a lány szavából érdeklődést és rokonszenvet érzett, valami égi harmónia csendült meg lelkében, tovább beszélt, és nyilván sokkal jobban, mint életében bármikor hasonló témáról. Paulina elragadtatással hallgatta, és élénken válaszolt kérdéseire. Graham valamennyi válaszából olyan zenét hallott ki, mely lelkének egyre finomabb húrjait pendítette meg; minden feleletben talált buzdító ösztönzést, mely rejtett kincsesházat nyitott fel benne, lelkének nem sejtett mélységét tárta fel, s ami annál is több, szívének lappangó jóságát. Mindegyiküket elragadtatással töltötte el, ahogy a másik beszélt, mindkettő a másik szellemességének zamatát élvezte; hihetetlen gyorsasággal fogták fel egymás gondolatait, és a gondolataik össze is illettek, mint a nagy gonddal kiválasztott gyöngysor szemei. Grahamet a természet ritka adottsággal, a vidámság kincsével ajándékozta meg; Paulinában nem volt ily természetes túláradó derű - ösztönzés híján inkább elgondolkozó, hallgatag teremtés volt -, de most vidáman csicsergett, akár a madárka, szerelmesének ihlető jelenlétében örömteli fényben ragyogott. Kifejezni is alig tudom, mennyire megszépült boldogságában, csak bámultam, valahányszor láttam. Az a vékony jégpáncél... a tartózkodás, mely mögé menekült, hova tűnt most? Ó, azt Graham nem viselné el. Az ő áldásos befolyása hamarosan leolvasztotta róla azt a magára erőszakolt félénk tartózkodást. Most forgott csak igazán a Brettonban régen töltött napok körül a beszélgetés; eleinte talán csak úgy hézagosan, bizonyos mosolygós húzódozással, de egyre erősödő őszinteséggel és annál is nagyobb bizalmassággal. Graham ezúttal jobban kihasználta a témát, mint amennyire velem szemben óhajtotta; most szárnyat kapott a segítségtől, melyet a közömbös Lucy megtagadott tőle. Valamennyi visszaemlékezése a „kis Pollyra" kedveskedő hangon, kedves fogalmazásban hangzott el kedveskedő szájáról: mennyivel jobban, mintha én lennék az ihletőjük.

Mikor kettesben maradtunk Paulinával, nemegyszer szólt arról, milyen furcsa és csodálatos érzés, hogy Graham emlékezete oly pontos, és minden apró részletre kiterjedő ebben a vonatkozásban. És amikor most látja, mintha hirtelen újabb emlékek élednének fel lelkében. Felidézte például, hogy a kislány egyszer átölelte a fejét, és oroszlánsörényét simogatva így kiáltott fel: „Graham, igazán szeretlek!" Meg hogy egyszer zsámolyt tett a széke mellé, és

felmászott az ölébe. Sőt azt állította Graham, még ma is világosan érzi a kis kéz simogatását az arcán, meg azt, ahogyan sűrű sörényét markolászta. Emlékezett apró mutatóujjának érintésére, melyet félig reszketve, félig kíváncsian álla mélyedésébe dugott, és szinte most is hallja selypítő hangját, amint azt „szép gödröcskének" nevezi, majd kérdően szemébe néz, s közli vele, hogy „szép, érdekes arca van; sokkal szebb, sokkal érdekesebb, mint édesanyjának, vagy Lucy Snowe-nak".

- Bár gyermek voltam - jegyezte meg Paulina -, sokszor magam is csodálkoztam a bátorságomon. Ma minden szentnek tűnik előttem, meg sem merném érinteni hajfürtjeit, és higgye el, Lucy, szinte félelemmel tekintek határozott, szoborszerű állára, nyílt görögös vonásaira. Ugye, Lucy, csak nőkre szokták mondani, hogy szépek? Graham éppenséggel nem nőies, tehát azt hiszem, nem mondhatom szépnek, de hát milyen akkor? Mások nem az én szememmel látják; maga például nem csodálja őt?

- Rögtön megmondom, Paulina, mit tartok róla - feleltem egyszer kérdései özönére. - Nem is látom soha. Vagy egy évvel ezelőtt kétszer-háromszor jól megnéztem magamnak, még mielőtt felismert volna, aztán lehunytam a szememet. De ha mindennap napnyugta és napkelte között tizenkétszer haladna is el a szemem előtt, akkor se nagyon tudnám megmondani, ha csak nem az emlékezet segítségével, milyen alkatú volt, aki arra haladt.

- Lucy, mit akar ezzel mondani? - kérdezte lélegzetét is visszafojtva.

- Csak azt, hogy sokra becsülöm a látást, és irtózom a vakság csapásától. - Leghelyesebb volt azon nyomban határozott választ adni, és elhallgattatni mindörökre a szenvedélyes, gyengéd, bizalmas vallomásokat, melyek édes mézként csordultak ajkáról, és némelykor úgy érkeztek fülemhez, mint az olvasztott ólom. Nem is tett előttem több megjegyzést szerelmese szépségére.

De azért szólott róla; többnyire félszegen, nyugodtan, rövid mondatokban, némelykor gyöngédség volt a hangjában, sőt valósággal csodálatos muzsika. Mindez néha keservesen bosszantott, és tudom, ilyenkor szigorúan néztem rá, sőt korholtam is, de a felhőtlen boldogság elkápráztatta vele született tisztánlátását, és legföljebb azt gondolta magában: ez a Lucy bogaras.

- Spártai leányzó! Kevély Lucy! - kiáltott fel mosolyogva. - Graham is mondja, hogy magánál különösebb, szeszélyesebb kis nőszemélyt nem is ismer. De maga kiváló teremtés, mind a ketten annak tartjuk.

- Tartsanak mind a ketten, aminek akarnak - mondottam. - Csak annyit kérek, hogy oly keveset szerepeljek beszélgetéseikben vagy gondolataikban, amennyire csak lehetséges. Nekem megvan a magam életmódja, teljesen függetlenül a magukétól.

- De, Lucy, a mi életünk csodaszép, vagy legalábbis az lesz, és abban magának is osztoznia kell velünk.

- Én nem osztozom ezen a világon semmiféle nő vagy férfi életében, olyan értelemben semmiképpen, amit maguk neveznek osztozásnak. Azt hiszem, nekem megvan az én egyetlen barátom, de ebben még nem vagyok egészen bizonyos; és mindaddig, míg erről teljesen meg nem bizonyosodom, magányosan élek.

- De a magányosság szomorúságot jelent.

- Úgy van, szomorúságot jelent. De az élet sokszor ennél rosszabbat is tartogat számunkra. A bánatnál is szörnyűségesebb, ha valaki összetöri a szívünket.

- Lucy, azon tűnődöm, vajon akad-e ember, aki egészen megérti magát?

Szerelmesekben gyakori az elvakult önzés; azt kívánják, hogy bármi áron tanúja legyen boldogságuknak. Paulina megtiltotta a levelezést, Bretton doktor mégis írt neki; Paulina a levelezés ellen döntött, de ha ez hibáztatható is, mégis válaszolt. Megmutatta nekem a leveleket, kissé az elkényeztetett gyermek önfejűségével, meg a vagyon várományosának parancsoló modorában, egyszerűen rákényszerített, hogy elolvassam őket. Elolvastam Graham írását, és már nem is csodálkoztam a leány elragadtatásán, s megértettem büszkeségét: valóban remek levelek voltak - férfias, mégis érzelmes levelek -, szerény és lovagias írások. Bizonyára ő is csodaszépnek tartotta Paulina leveleit. Nyilván nem azzal a szándékkal íródtak, hogy fitogtassa képességeit, még kevésbé azért, azt hiszem, hogy kifejezzék szerelmét. Ellenkezőleg, úgy tűnt, mintha azt a feladatot tűzte volna maga elé, hogy elrejtse ezt az érzést, sőt mintha zabolázni kívánná szerelmese lángolását. De hogyan szolgálhatnak ezek a levelek ilyen célt? Graham az életénél is drágább lett számára, erős mágnesként vonzotta magához. Kimondhatatlanul hatott rá, bármit mondott, írt, gondolt, vagy amilyen szemmel bármire nézett. Ez a be nem vallott vallomás izzott valamennyi levelében: gyengédséggel hatotta át a sorokat a megszólítástól a búcsúszóig.

- Bárcsak tudna róla papa. Annyira szeretném, ha papa tudná! - kezdte aggodalmas, halk hangon. - Szeretném, és mégis félek tőle. Alig tudom visszatartani Grahamet, hogy ne közölje vele. A világon semmire nem vágyom annyira, mint arra, hogy ez végre rendeződjék... hogy mindent őszintén tisztázzunk, és mégis félek a döntő pillanattól. Tudom, sőt bizonyos vagyok benne, papa eleinte haragszik majd: attól félek, szinte nem is fog szeretni. Biztosan bosszantó ügynek tartja majd, meglepetés, sőt megrázkódtatás lesz számára; valóban nem is tudom teljesen felfogni, milyen hatással lesz rá.

A valóságos helyzet az volt, hogy apja már régóta megérzett valamit: egy bizonyos vonatkozásban hosszú ideje elvakult volt, de most egy kellemetlen fénysugár bántani kezdte a szemét.

Leányának nem szólt semmit; de észrevettem, mikor az nem nézett rá, sőt talán reá sem gondolt, rajta nyugtatja elgondolkozó tekintetét.

Egyik este... Paulina szobájában tartózkodott, úgy hiszem levelet írhatott Grahamnek, s engem magamra hagyott a könyvtárban; olvastam éppen, mikor De Bassompierre úr belépett. Leült, én pedig távozni készültem. Arra kért, hogy maradjak... Szelíden, mégis olyan modorban, mely arról tanúskodott, hogy azt kívánja, tegyek eleget kérésének. Az ablak közelében foglalt helyet, bizonyos távolságra tőlem; felnyitotta íróasztalát, könyvet vett elő, melyet előjegyzési naplónak véltem: bizonyos bejegyzést tanulmányozott néhány percig.

- Snowe kisasszony - szólított meg, s közben letette a könyvet -, tudja-e, mennyi idős az én kislányom?

- Tizennyolc körül lehet, ugye, uram?

- Úgy bizony. Ez a régi napló arról tanúskodik, hogy május ötödikén született, az ezernyolcszáz... évben, tizennyolc esztendővel ezelőtt. Furcsa, furcsa; szinte nem is tartottam számon a korát. Úgy gondoltam rá, mintha tizenkettő vagy tizennégy lenne, nem meghatározott korú, de gyermeknek tűnt előttem.

- Csakhogy tizennyolc éves lesz már - ismételtem -, felnőtt leány, nem nő már magasabbra.

- Az én kis kincsem! - mondotta De Bassompierre úr olyan hangon, melynek színezete a leányáéra emlékeztetett.

Gondterhelten ült előttem.

- Uram, ne bánkódjék - mondottam, mert világosak voltak előttem érzései, noha egyetlen szót sem szólt róluk.

- Semmi sem számít nekem, csak ez az egyetlen, drága gyöngyszem - mondotta -, de most mások is felfedezik majd, hogy tiszta és hibátlan, és mohón kapnak utána.

Nem feleltem. Aznap Graham Bretton velük vacsorázott; külseje és társalgása egyformán ragyogó volt; nem tudom, miféle büszke virágzás szépítette meg megjelenését, és tette bársonyossá szavait. Egy csodás reménység ösztönzésére annyira kibontakoztatta képességeit, hogy önkéntelenül is magára vonta a figyelmet. Úgy hiszem, az lehetett a szándéka, hogy most pedig felfedi törekvéseit, és becsvágya célját. De Bassompierre úr olyan helyzetbe került, hogy kénytelen volt észrevenni, mire és ki felé irányul e hódolat. Bár lassan ébredt rá, a továbbiakban mindent ésszerűen fontolt meg: ha egyszer rátalált a fonalra, az végigvezette az egész labirintuson.

- Hol a leányom? - kérdezte.

- Fenn a szobájában.

- Mit csinál?

- Ír.

- Csakugyan ír? Talán leveleket kap?

- Csak olyanokat, melyeket nyugodtan megmutathat nekem. És... uram... ő... illetve a levelek már régen az ön tanácsára várnak.

- Ugyan, törődnek is ők velem, az öreggel, az apával!... Én már csak útban vagyok.

- Ó, De Bassompierre úr... ne beszéljen így, az lehetetlen! De hát erről magának Paulinának kell beszélnie; és Bretton doktor is legyen a maga szószólója.

- Kissé későn már. Úgy vélem, meglehetősen előrehaladtak a dolgok.

- Uram, míg ön beleegyezését nem adja, nem történik semmi... Csak éppen szeretik egymást.

- Csak éppen!

Mivel a sors nekem juttatta a bizalmas és a közvetítő szerepét, most már kénytelen voltam folytatni:

- Száz alkalommal is azon a ponton volt már Bretton doktor, hogy önhöz fordul, uram, de bármennyire bátor szívű is, halálosan fél öntől.

- Félhet is... féljen csak tőlem. Ahhoz nyúlt, ami a legdrágább nekem. Ha nem foglalkozik vele, még hosszú évekig megmarad gyermekemnek. Így vagyunk. Eljegyezték már egymást?

- Nem jegyezhetik el az ön engedélye nélkül.

- Nagyon helyes, Snowe kisasszony, hogy olyan világosan gondolkozik és beszél, amiként az mindig legfőbb erényei közé tartozott. Csakhogy ez a dolog bánat nekem, a kislányom volt az én mindenem: nincs sem fiam, sem lányom kívüle. Bretton máshol is kereshetett volna lányt, merem állítani, nem egy gazdag és szép nő venné boldogan hódolatát: jó külsejű, jó modorú, és összeköttetései vannak. Más nem felel meg neki, csak az én Pollym?

- Ha sosem látja meg az ön Pollyját, nyilván megtetszett volna neki más... például unokahúga, Fanshawe kisasszony.

- Ó, tiszta szívemből bízvást hozzáadtam volna Ginevrát; de Pollyt!... Ebbe nem egyezhetem bele. Nem... semmiképpen. Nem méltó hozzá - jelentette ki meglehetősen zordan. - Miben lenne méltó hozzá? Sokat beszélnek az emberek a vagyonról. Én nem vagyok kapzsi, sem érdekember, de a világ túl sokat törődik efféle dolgokkal... és Pollynak nagy vagyona lesz.

- Így van, ez köztudomású - feleltem. - Egész Villette úgy beszél róla, mint nagy vagyon várományosáról.

- Hát ilyen megvilágításban beszélnek az én kislányomról?

- Ez így van, uram.

Gondolataiba mélyedt, én pedig megkockáztattam, s így szóltam:

- S úgy gondolja, uram, hogy akad valaki, aki méltó Paulinához? Tud valaki mást, akit Bretton doktornál méltóbbnak tart? Úgy véli talán, hogy magasabb rang vagy nagyobb vagyon sokat számítana érzelmeiben jövendő veje irányában?

- Most elevenemre tapintott - felelte.

- Nézzen csak körül a villette-i arisztokráciában... bizonyára nem kedvelné őket, uram.

- Dehogyis... nem kell sem herceg, sem báró, sem vicomte, egyik sem közülük.

- Márpedig tudomásomra jutott, uram, hogy nem egy gondol rá ebből a körből - folytattam, mert felháborított, hogy inkább érdeklődést tapasztaltam, semmint visszautasítást. - Más kérők jelentkeznek majd, ha Bretton doktort elutasítják. Bármerre is mennek, úgy vélem, nem lesz hiány pályázóban. Örökségét nem tekintve is, úgy vélem. Paulina mindenkit elbűvöl, aki látja.

- Valóban? Lehetséges ez? Csak nem tartják szépségnek az én kislányomat?

- Uram, De Bassompierre kisasszony valóban csodaszép.

- Ostobaság!... Már bocsánatot kérek, Snowe kisasszony, azt hiszem, ön nagyon is elfogult. Én igazán szeretem Pollyt: mindent szeretek, amit tesz, meg a külsejét is szeretem... csakhogy én az apja vagyok: és még én sem gondoltam rá soha, mint valami szépségre. Mulatságos, tündéri, számomra érdekes is... de bizonyára téved, amikor azt állítja, hogy szép.

- De vonzó, uram: vonzó lenne akkor is, ha mindehhez nem járul az ön vagyona és rangja.

- Vagyonom és rangom! Gondolja, hogy ez a csalétek Graham számára? Ha valóban úgy hinném...

- Bretton doktor mindezzel tökéletesen tisztában van, abban biztos lehet, De Bassompierre úr, és annyira becsüli, amennyire bármely férfi tenné... ön maga is hasonló körülmények között... de neki ez semmiképpen sem csalétek. Nagyon szereti az ön leányát: megbecsüli nagyszerű tulajdonságait, és ez méltóképpen hat reá.

- Mit mond! Az én kis kedvencemnek csakugyan „nagyszerű tulajdonságai” vannak?

- No de, uram! Nem figyelte meg őt azon az estén, amikor oly sok kiváló férfiút és tudóst láttak vendégül vacsorára?

- Valóban, akkor nagyon meglepett viselkedésével, mosolyognom kellett nőiességén.

- És azt nem vette észre, hogy a kiváló francia urak valósággal körülfogták a szalonban?

- Észrevettem; de úgy véltem, kikapcsolódás kedvéért teszik... mint ahogy elszórakozik valaki egy bájos kisgyerekkel.

- Uram, Paulina kiválóan viselkedett, magam hallottam, hogy a francia urak úgy beszéltek róla, mint aki *pétrie d'esprit et de grâce.*[280] Bretton doktornak ugyanez volt a véleménye.

- Drága jó gyermek, annyi bizonyos, és abban is hiszek, hogy jellemes. Ha csak arra gondolok, hogyan ápolt Polly, mikor egyszer súlyos beteg voltam, és már azt hitték, meghalok. Ma is emlékszem rá, annál erősebb és gyöngédebb volt, minél rosszabbra fordult az állapotom. Mikor pedig gyógyulni kezdtem, ő lett betegszobám napsugara! Bizony, olyan hangtalanul és üdítően játszadozott karosszékem körül, akár a fénysugár. És most házasságba akarják vinni! Nem akarok megválni tőle - mondta mély sóhajjal.

- Olyan régi barátok a doktorral és Brettonnéval - vetettem közbe -, hogy sokkal kevésbé jelent majd elválást, ha őhozzá adja, mint ha bárki máshoz.

Borús gondolatokba mélyedt.

- Ez igaz. Már nagyon régóta ismerem Louisa Brettont - mondta halkan, szinte maga elé. - Mi ketten valóban régi, nagyon régi barátok vagyunk: édes, bájos, kedves leány volt fiatal korában. Ön az imént szépségről beszélt, Snowe kisasszony. Hát, ha már erről van szó, ő volt szép: magas, szálegyenes, viruló, nem olyan gyermekes kis tündér, mint az én Pollym, legalábbis az én szememben: tizennyolc éves korában Louisa magatartása és termete hercegnőre vallott. Ma is kellemes megjelenésű és jószívű asszony. A fiú olyan, mint ő. Mindig így gondoltam rá, kedveltem, és a legjobbat kívántam neki. Ezt most azzal viszonozza, hogy megrabol! Az én kis kincsem nagyon és igazán őszintén szerette öreg édesapját. Mindennek vége most, kétségtelenül... Most már csak terhükre lennék.

Nyílt az ajtó... „kis kincse" lépett be. Úgyszólván estélyi díszbe öltözött; orcáján és tekintetében az az élénkség, mely alkonyattájt gyakorta áthevítette: a nyár rózsaszíne üdítette arcbőrét. Haja hullámosan omlott liliomnyakára, fehér ruhája illett a júniusi hőséghez. Azt hitte, egymagam vagyok, és lehozta levelét, úgy, amint megírta: nyitva, meg össze sem hajtotta, le sem pecsételte. Azt akarta, hogy elolvassam. Mikor megpillantotta apját, kissé megtorpant, megállt egy pillanatra... és pír öntötte el egész orcáját.

- Polly - szólalt meg De Bassompierre úr halk hangon, szomorú mosollyal -, hát te elpirulsz, ha meglátod atyádat? Ez új dolog számomra.

- Nem pirulok el... én nem szoktam elpirulni - állította, miközben szívéből egy újabb hullám valóságos bíborszínt lökött fel arcára. - Csak azt hittem, az ebédlőben vagy. Lucyt kerestem.

- Nyilván azt gondoltad, John Graham Bretton társaságában vagyok? Csakhogy őt éppen elhívták; de hamarosan visszajön, Polly. Majd ő feladja a leveledet, megkíméli Matthieu-t egy úttól, amint mondaná.

- Nem küldök én postán leveleket - felelt a lány kissé durcásan.

- Hát akkor mit csinálsz velük?... Gyere ide hozzám, és mondd meg szépen!

Mintha lelke és tagjai egyaránt haboztak volna egy pillanatig... aztán megszólalt:

- Odamenjek? - de már meg is indult.

- Mióta írogatsz te leveleket, Polly? Mintha csak tegnap lett volna, hogy a palatáblánál ültél, és mikor már tollal írtál, két kézzel működtél egyszerre.

- Papa, nem olyan levelek ezek, hogy a te levélkötegedben postázzam őket; ez csak pár odavetett sor, odaadom valaki kezébe, emlékeztetőül.

---

[280] A megtestesült szellem és báj.

- Valaki! Nyilván Snowe kisasszony az illető. Nem?

- Nem, papa... nem Lucynak szól.

- Kinek hát? Talán Brettonnénak?

- Nem, papa... nem is Brettonnénak.

- Ki másnak hát, édes kislányom? Mondd meg apádnak az igazat.

- Ó, papa! - kiáltott fel őszintén. - Megmondom, persze hogy megmondom az igazat... mindent, amint van! Boldog vagyok, hogy megmondhatom... igazán boldog, bár reszketek.

Valóban reszketett a fokozódó izgalomtól, az elérzékenyüléstől és a felgyülemlő bátorságtól.

- Gyűlöletes nekem, hogy titkolnom kell cselekedeteimet előled, papa. Félek tőled, de Istenen kívül mindenekfelett téged szeretlek. Olvasd el a levelet, és nézd meg, kinek szól.

Odaterítette apja térdére. Az felvette és elolvasta: keze reszketett, szemében olykor különös fény villant meg.

Összehajtotta a levelet, majd íróját különös, gyöngéd és komor bámulattal vette szemügyre.

- Hát így ír ez a lány... az a csöppség, akit még tegnap a térdemen lovagoltattam? És csakugyan így érez?

- Papa, rosszul tettem? Fájdalmat okozok neked?

- Nincs benne semmi rossz, ártatlan kis Máriám, de azért fáj nekem.

- De hallgass meg, papa, én sohasem akartam fájdalmat okozni neked. Lemondok mindenről... illetve - helyesbítette önmagát - inkább meghalok, semhogy téged boldogtalanná tegyelek. Ilyen gonoszságra én nem vagyok képes!

Megborzongott.

- Nem tetszik neked ez a levél? Nem szabad elküldenem? Össze kell tépnem? Összetépem a kedvedért, ha úgy parancsolod.

- Én nem parancsolok semmit.

- De parancsolj valamit, papa; mondd meg, mit kívánsz. Csak egyet ne tégy: ne okozz Grahamnek fájdalmat vagy szomorúságot. Ezt az egyet nem tudom, nem bírom elviselni. Szeretlek, papa, de Grahamet is szeretem, mert... mert... lehetetlen ezen változtatni.

- Ez a csodálatos Graham egy közönséges csirkefogó, Polly... jelenleg ez a véleményem róla: és nyilván meglepetés lesz számodra, ha kijelentem, hogy ami engem illet, egy cseppet sem kedvelem. Ó! évekkel ezelőtt láttam valamit annak a fiúnak a szemében, amit teljesen sohasem fogtam fel... olyasmit, ami nincs meg az anyjában... valamiféle mélységet, mely arra inti az embert, hogy ne hatoljon messzebbre, mert elragadja az ár: és most hirtelen azon veszem észre magam, hogy ez az ár teljesen elborított.

- Papa, dehogyis... nem zuhantál te semmiféle megáradt folyóba. Biztonságban vagy a parton: azt teszed, ami tetszik. Teljhatalommal rendelkezel felettem: ha tetszik, zárdába száműzhetsz, akár holnap összezúzhatod Graham szívét, ha ennyire kegyetlen kívánsz lenni. Nos, kényúr, nos, te cár, kívánsz-e ekképpen cselekedni?

- Szibériába vele, vörös barkóstul, mindenestül! Kijelentem, Polly, nem kedvelem, és nagyon csodálkozom, hogy te szereted.

- Papa - kiáltott fel -, tudod-e, hogy nagyon komisz vagy? Sose láttalak még ilyen kellemetlennek, ilyen igazságtalannak, s ilyen gonoszul sem néztél még soha rám. Olyan kifejezés jelent meg az arcodon, amely mintha nem is hozzád tartozna.

- El vele! folytatta Home úr, aki csakugyan haragosnak vagy bosszúsnak látszott... sőt talán kissé keserűnek is. - Csakhogy attól tartok, ha útnak indul, Polly is batyut köt magának, és utánaszalad: mert a szívét már elhódította... elvette az öreg apjától.

- Papa, mondhatom, csúfság, határozottan tévedés így beszélni. Senki sem hódított el engem tőled. Nincs olyan emberi lény vagy földi hatalom, mely elfordíthat tőled.

- Menj férjhez, Polly! Válaszd hitvesedül a vörösbarkóst. Szűnj meg leányomnak lenni: menj és légy felesége!

- Vörös barkó! Azt se tudom, miről beszélsz, papa. Félretehetnéd az elfogultságot. Nemegyszer mondtad, hogy a skótok, a honfitársaid, előítéletek rabjai. Ez most bebizonyosodott, azt hiszem, mert már a vörös és a mély gesztenyebarna között sem tudsz különbséget tenni.

- Hagyd csak itt az elfogult vén skótot: menj el!

Paulina egy pillanatig csak némán állt, és apját nézte. Állhatatosnak akart mutatkozni és minden csipkelődés felett állónak; ismervén apja jellemét, új, gyenge pontjait is megsejtette, s ezért hasonló jelenetre volt elkészülve, aminő most valóban lepergett. Nem érte meglepetés, és méltósággal akart túlesni rajta, ellentámadásra készen. A méltóság azonban nem volt nagyon tartós, egyszerre ellágyult, tekintete ékesen szólt erről, s Paulina apja nyakába borult:

- Dehogy hagylak én itt, papa; nem hagylak el soha az életben. Nem okozok én neked fájdalmat, dehogyis bántlak meg! - mondogatta sírva-nevetve.

- Kis báránykám, édes kincsem! - suttogta szeretettel a zord kényúr. Egyelőre nem is mondott többet, így is eléggé rekedt volt a hangja.

A szobában már sötétedni kezdett. Mozgást hallottam, kívülről közeledő lépteket. Azt hittem, valamelyik szolgáló hozza be a gyertyákat, és halkan kinyitottam az ajtót, mert nem akartam, hogy megzavarják őket. A hallban azonban nem szolgáló állt előttem: egy magas fiatal férfi tette le éppen kalapját az asztalra, s elgondolkozva vonta le a kesztyűjét... úgy tűnt nekem, éppenséggel nem siet, hanem szándékosan húzza az időt. Sem szóval, sem kézmozdulattal nem hívott magához, csak a szeme mondta:

„Lucy, jöjjön ide."

S én szót fogadtam.

Egész arcát elborította a mosoly, amint lenézett rám: senki más nem fejezhette volna ki jobban ezzel a mosollyal azt a belső tüzet, mely egész valóját átjárta.

- De Bassompierre úr itt van, ugye? - kérdezte, s a könyvtár ajtajára mutatott.

- Itt.

- Megértett engem a vacsoránál? Felfogta a szándékomat?

- Hogyne, Graham.

- Szóval most ítélőszék előtt állok, illetve állunk mind a ketten.

- Home úr most is, mint mindig, egymás közt Home úrként emlegettük - éppen leányával beszélget.

- Ó! Válságos percek ezek, Lucy!

Valósággal zaklatott volt, ifjú keze reszketett. A sorsdöntő (már éppen a halálos szót készültem leírni, de semmiképpen sem illő kifejezés olyan életerős fiatalemberrel kapcsolatban, mint Graham)... a sorsdöntő várakozásban hol kihagyott, hol szaporább lett a lélegzete, de aggodalmai közepette sem tűnt el arcáról az a mosoly.

- És nagyon haragos, Lucy?

- A lány nagyon hűséges, Graham.

- És ez a kedvező számomra?

- Graham, csillagzata csakis szerencsés lehet.

- Csakis? Nyájas próféta! Ha így megnyugtat, valóban kishitűnek kell lennem, hogy elcsüggedjek. Azt hiszem. Lucy, magam körül minden nőnél hűséget tapasztalok. Már ezért is szeretnem kell őket, és szeretem is. Jó az anyám: mennyei. Maga pedig megbízható, mint az acél. Nem így van?

- Így van, Graham.

- Nos, akkor nyújtsa kezét, kis keresztnővérkém: baráti kis kéz ez, mindig baráti volt irányomban. Fel hát a nagy próbatételre. Isten legyen az igazakkal. Lucy, mondjon rá ámen!

Megfordult, s megvárta, míg ráfeleltem: ámen... megtettem a kedvéért. Régi szeretetreméltósága tért vissza, amint intett nekem. Sikert kívántam neki: és tudtam, el is éri. Győztesnek született, amint mások arra születnek, hogy legyőzessenek.

- Jöjjön utánam! - mondotta, s én követtem Home úr színe elé.

- Uram - kérdezte -, hogy szól az ítélet?

Az apa rátekintett, a leány pedig eltakarta arcát.

- Nos, Bretton - szólalt meg Home úr -, te a szokásos módon szolgáltad meg vendégszeretetemet. Vendégül láttalak, te pedig elveszed, ami legdrágább nekem. Mindig örültem, ha itt látlak; te pedig örültél, ha láthattad egyetlen kincsemet. Szépen szóltál hozzám, és közben, nem akarom mondani, hogy megraboltál, de kifosztottál, annyi bizonyos. És amit én elvesztek, úgy látszik, azt te nyered el.

- Uram, miként vezekeljek?

- Vezekelni! Azt ugyan nem! Győztél, nem kétséges. John Graham, te részben főúri skót származású vagy, és ez kiütközik kelta külsődben, beszédedben, gondolkodásodban. Megvan benned a ravaszság és a vonzerő. A vörös haj... jól van, jól, Polly, legyen hát a szép... haj, a fortélyos nyelv, a körmönfont agy, egyaránt erre az örökségre vall.

- De, uram, az érzelmeim becsületesek - felelt Graham, és angol férfihoz méltó, őszinte pír öntötte el arcát, forró, igaz érzelmei tanúságaképpen. - És mégis - tette hozzá - nem tagadhatom, hogy bizonyos mértékig méltán vádol. Jelenlétében is mindig dédelgettem magamban egy olyan gondolatot, melyet nem mertem elárulni. Valóban úgy tekintettem önre, mint akinek birtokában van az a kincs, mely e világon a legdrágább számomra. Vágytam rá, törekedtem utána, és uram, most el is kérem öntől.

- John, túl sokat kérsz.

- Nagyon is sokat, uram. Mert nagylelkű ajándékként kérem: igazságérzetétől jutalomként. Megszolgálni sohasem tudom.

- Ejha! Figyeljék csak a skót nyelvezetét! - kiáltott fel Home úr. - Figyelj csak ide, Polly! Válaszolj te e „nemes kérőnek”: küldd el.

A lány felnézett. Félszegen pillantott daliás, sóvár tekintetű kérőjére, aztán gyengéd pillantását barázdált arcú kényurára vetette.

- Papa, én mindkettőtöket szeretlek - szólalt meg. - Egyformán gondját tudnám viselni mindkettőtöknek. Minek küldjem el Grahamet... itt élhet velünk. Nem lesz terhünkre - tette hozzá olyan egyszerű fogalmazásban, mellyel oly sokszor megmosolyogtatta apját és Grahamet. Ezúttal is mosolyogtak.

- De bizony nagyon is terhemre lesz - makacskodott Home úr. - Nem kell nekem, Polly, túlságosan nagydarab, mindig utamban lesz. Parancsold ki innen.

- Majd megszokod, papa. Nekem is túl magasnak tűnt eleinte... úgy néztem fel rá, mint valami toronyra: de most már szinte nem is szeretném, ha másmilyen lenne.

- De értsd meg, Polly, mindenképpen kifogásom van ellene: minek nekem vő? Soha nem kívántam ilyen kapcsolatba kerülni az ország legkülönb emberével sem. Küldd el ezt az urat.

- De, papa, hiszen olyan régen ismeritek egymást, és olyan jól összeilletek.

- Összeillünk, úgy bizony! Hogyne! Úgy teszel, mintha az én véleményem, az én ízlésem azonos lenne az övével. Jó oka volt rá, hogy kellemesen elszórakoztasson. Azt hiszem, Polly, legokosabb, ha te is, én is szépen búcsút mondunk neki.

- Helyes, de csak holnapig. Fogj kezet Grahammel, papa.

- Nem, azt hiszem, nem teszem. Nem vagyunk jó barátságban egymással. Ne gondold, hogy hízelgéssel máris levettetek a lábamról.

- De, papa, igenis, jó barátok vagytok. Graham nyújtsa a jobb kezét, papa, te meg a tiedet. Na most össze a kettőt. Papa, ne légy már ilyen merev. Hajlítsd be az ujjaidat, szépen összezárni... így ni! De ez már nem kézfogás... ez mohó szorítás! Papa, hiszen valósággal béklyóba szorítod. Végül még eltöröd Graham csontját. Papa, fájdalmat okozol neki!

Bizonyára fájdalmat okozott, mert a tömör, briliánsokkal kirakott gyűrű úgy belemélyedt Graham húsába, hogy kiserkent a vére: de John doktor csak nevetett a fájdalmon, amint az imént mosolygott az aggodalmon.

- Gyere velem a dolgozószobámba - fordult végre Home úr a doktorhoz.

Együtt távoztak. Megbeszélésük nem tartott sokáig, de úgy hiszem, döntő volt. A kérőnek sok tekintetben állnia kellett a kérdéseket és a próbát. Akár ügyesen forgatta a beszédet Bretton doktor, akár nem, akár jóvágású volt, akár nem, szilárdan megalapozott volt, amit mondott. Amint később értesültem, válaszai bölcsek és helytállók voltak. Jól intézte ügyeit. Átküzdötte magát a nehézségeken, vagyona egyre nőtt, s bebizonyította, bízvást megházasodhat.

Apa és szerelmes ismét megjelent a könyvtárban. De Bassompierre úr becsukta maga mögött az ajtót: leányára mutatott:

- Vedd el - mondotta. - Vedd el, John Bretton. És úgy bánjon veled Isten, amint te bánsz vele!

Nem sokkal ezután, talán két hét múlva láttam hármukat, De Bassompierre grófot, a leányát és Graham Bretton doktort. Egy padon ültek, a föléjük hajló árnyas fa alatt, a Bois l'Etang-i kastély parkjában. Itt élvezték a csodás nyári estét. A pompás kapu előtt hintajuk várakozott rájuk. Körülöttük üdén terült el a gyep párás zöld szőnyege. A háttérből mint Pentelicus szirtfoka fehéren emelkedtek ki a kastély körvonalai. Fölöttük az esti csillag ragyogott. A pompázó virágerdő balzsamos illattal töltötte be a levegőt. Minden nyugodt és csendes volt, és kívülük senki sem volt látható a környéken.

Paulina középen ült, a két férfi között. Míg ők beszélgettek, kis keze serényen munkálkodott. Első pillantásra azt hittem, virágcsokrot köt. De nem, parányi kis ollójával, mely most ölében pihent, mindkét férfi hajából, az oldalán, egy-egy fürtöt vágott le, s most azzal foglalatoskodott, hogy az ősz hajtincset összefonja az arany hajszálakkal. A fonat elkészült... de nem volt nála selyemszál, hogy összekösse... a maga hajából vágott hát erre a célra. Összekötötte, egy amulettbe rejtette, és szíve fölé helyezte.

- Nos - mondotta -, elkészült az amulett, mely kettőtöket örökre jó barátságban tart egymással. Míg ezt viselem, sohasem viszálykodhattok egymással.

Valóban elkészült az amulett, és varázsa elhárította a viszálykodást. Paulina kötelék lett kettőjük között, és egyetértést árasztott maga körül. Belőlük merítette boldogságát, s amit kapott, szíves örömest adta vissza nekik.

Lehetséges-e vajon ilyen boldogság a földön? - kérdeztem, amint elnéztem az apát, a leányt s a jövendőbeli férjet. Ritka egyetértésben éltek... boldogan és áldásosan.

Hogyne, ez így van. Minden regényes színezés nélkül, a képzelet minden túlzását mellőzve így történt. Némely halandónak - napokra vagy évekre - előre osztályrészül jut a mennyei boldogság; s úgy vélem, ha jó emberek valaha megízlelték ezt a tökéletes boldogságot (mert gonoszok ilyet sohasem éreznek), üdvözítő hatása sohasem vész el. Bármilyen megpróbáltatás következik utána, betegség, szenvedés vagy halál árnyékolja be, a hajdani üdvösség átsugárzik rajta, tompítja a kínzó aggodalmat, elűzi a tornyosuló fellegeket.

Továbbmegyek. Igenis hiszek abban, hogy némely emberi lény úgy születik, nevelkedik, úgy irányítják lépteit a bölcső párnájától a sír nyugalmáig, hogy sohasem jut osztályrészéül rendkívüli szenvedés, napjait sohasem sötétíti el fekete viharfelhő. Gyakran előfordul, hogy ez a személy mégsem elkényeztetett, önző lény, hanem a természet kiválasztott, harmonikus, jóságos kegyeltje: az ilyen férfi s az ilyen nő kegyes és jótékony, Isten kedves céljainak jámbor végrehajtója.

De engedjék meg nekem, hogy ne időzzem el túlságosan e boldog valóságnál. Graham Bretton és Paulina de Bassompierre házasságot kötöttek. És Isten szándéka ilyen végrehajtójának bizonyult Bretton doktor. Amint múlt az idő, nem csökkentek jó tulajdonságai: hibái elhalványultak, erényei gyarapodtak. Lelki finomsága fokozódott. Erkölcsi javakban gyarapodott: a seprő leszűrődött, tisztán csillogott a nemes aszúbor. Bájos feleségének sorsát is derű ragyogta be. Megőrizte férje szerelmét, segítette pályáján... ő lett boldogságának sarokköve.

Valóban boldog emberpár volt, mert az évek számukra csak jólétet, jóságot hoztak: tele kézzel adtak, de bölcsen. Kétségtelen, nekik is megvolt a keresztjük, volt részük bánatban, nehézségekben, de mindezt elviselték. Nem is egyszer kellett feltekinteniük arra, akinek arcát halandó sohasem láthatja: nekik is le kellett róni adójukat a gyötrelmek királya előtt. Évei teljében ragadta el a sors De Bassompierre urat; Louisa Bretton hosszú öregség után távozott el. Egyszer olyan sírás is betöltötte házukat, mint Ráchel jajszava, gyermekei siratásakor; de újabbak, egészséges, viruló ivadékok pótolták a veszteséget: Bretton doktor önmagát láthatta újjáéledni fiában, aki külsejét és hajlamait is örökölte. Voltak nagyszerű leányai is, akik ugyancsak őrá hasonlítottak. A gyermekek gyengéd, de szilárd kezet érezhették maguk mögött, s így nőttek fel a hagyományok tiszteletében és jólétben.

Röviden: csak az igazat mondom, ha azt állítom, hogy Graham és Paulina élete áldásosan folyt, akárcsak Jákob kedvelt fiáé: „az ég áldásával onnan felülről, a mélység áldásaival, mely alant terül”. Így lőn, mert Isten úgy látta, hogy így jó.

HARMINCNYOLCADIK FEJEZET
Felhő

Ilyesmi nem mindenkinek adatik meg. Nos? Teljesedjék be az Ő akarata, aminthogy mindig beteljesedik, akár alázatosan alávetjük magunkat neki, akár nem. A teremtés hatalma keresztülviszi: ereje látva vagy látatlanul gondoskodik a beteljesülésről. Bizonyságul szolgál erre minden élet. Tűzben és vérben, ha kell, de mindenképpen megíratik ez a bizonyság. Tűzben és vérben, a természetben mindenütt megtaláljuk ennek nyomát. Tűzben és vérben mindenütt keresztezi tapasztalatainkat. Te szenvedő ember, alélj el e lángoló bizonyíték borzalmai láttán. Fáradt vándor, övezd ágyékodat; felfelé nézz, és folytasd utadat. Zarándokok, testvéreink a gyászban, barátian tartsatok össze. E világ vadonában legtöbbünk útja sötétben kanyarog, rendületlen léptekkel rójuk le utunkat; keresztünk legyen a mi zászlónk. Vándorbotunk pedig annak ígérete, akinek szava megpróbáltatott, akinek útja tökéletes: mert a jelen reménysége az ő Gondviselése, aki pajzsul nyújtja a megváltást, akinek jósága naggyá tesz; és végső otthonra találunk kebelében az egek magasságában; és végső nyugodalomra találunk az örök világosság dicsőségében. Járjuk be földi pályánkat abban a reményben, hogy mindezt elérjük: viseljünk el minden bajt, mint a jó katona; haladjunk pályánkon, ragaszkodjunk hitünkhöz, és bízzunk abban, hogy boldogabban kerülünk ki, mint a győztesek: Nem vagy-e Te, egyetlen Szentséges lény, az örökké enyémek közül való? Nincsen halál!

Egy csütörtök délelőttön valamennyien a tanteremben gyülekeztünk. Irodalomóránk lett volna. Elérkezett a tanítás ideje, s a mesterre várakoztunk.

Az első osztály növendékei nagyon csendesen ültek helyükön; a szépen megírt fogalmazványok a legutóbbi tanítás anyagából készen feküdtek a tanulók előtt, gondosan átkötve szalaggal, csak arra várva, hogy a professzor keze összeszedje őket, miközben szokásos gyors körét írja le a padsorok között. Július havában jártunk, derűs délelőtt volt, az üvegajtó tárva-nyitva állt, üde szellő fújdolgált, a növények a küszöb előtt bólogattak, hajladoztak, bekukucskáltak, mintha suttognának is a várakozásban.

Emanuel úr nem volt mindig egészen pontos: nem is csodálkoztunk, ha kissé késett, de nagyon meglepődtünk, amikor végül is nyílt az ajtó - nem olyan hirtelen, mintha Paul úr keze mozgatná -, és tanárunk helyett nyugodtan és fegyelmezetten Madame Beck lépett be a tanterembe.

Odament Paul úr asztalához, megállt előtte, megigazgatta a vállát borító könnyű kendőjét, és beszélni kezdett halk, határozott hangon, mereven maga elé nézve:

- Ma délelőtt elmarad az irodalomóra.

Bejelentésének második fele csak egy-két másodpercnyi hallgatás után hangzott el.

- Valószínűleg csak egy hét múlva folytatjuk az órákat. Legalább ennyi időre lesz szükségem, hogy megfelelő tanárt találjak Emanuel úr helyébe. Addig is igyekezni fogunk jól felhasználni az időt.

- Professzorunk - folytatta - illően el kíván búcsúzni önöktől, hölgyeim, pillanatnyilag azonban nincs ideje efféle formaságokra. Hosszú útra készülődik. Sürgős kötelesség hirtelen igen távolra szólítja el. Úgy döntött, meghatározatlan időre elhagyja Európát. Lehetséges, hogy ő maga többet közöl majd erről. Nos, hölgyeim, Emanuel úr szokásos órája helyett ma délelőtt olvassanak angol irodalmat Mademoiselle Lucyvel.

Udvariasan meghajtotta fejét, összefogta kendőjét, és távozott az osztályból.

Mély csönd támadt: aztán suttogás töltötte be a termet, úgy hiszem, néhányan sírtak is.

Így telt el egy kis idő. A zaj, a suttogás, a fel-felhangzó zokogás egyre hangosabb lett. Azt vettem észre, hogy lazul a fegyelem, szinte felbomlik a rend, mintha növendékeim azt éreznék, hogy megszűnt a felügyelet, hiszen a fegyelmező szemük láttára lépett ki a teremből. A megszokás és a kötelességtudás arra serkentett, hogy gyorsan magamhoz térjek, és szokott mozdulatommal álljak fel, beszélni kezdjek, mint máskor, rendet teremtsek, és helyreállítsam a teljes csendet. Hosszú és fegyelmezett angol olvasási órát tartottam. Egész délelőtt foglalkoztattam a leányokat. Emlékszem, hogy ideges türelmetlenség fogott el, amikor láttam, hogy egyik-másik sír. Ellágyulásukat nem túl sokra becsültem: nem volt több hisztériás megnyilvánulásnál. Ezt kíméletlenül tudtukra is adtam. Félig-meddig gúnyoltam őket. Szigorú voltam. Az volt az igazság, hogy nem tudtam mit kezdeni az omló könnyek és a felcsukló zokogás közepette: egyszerűen nem tudtam elviselni. Egy meglehetősen gyönge szívű, kevéssé értelmes leány még mindig nem hagyta abba, mikor a többi már fegyelmezetten ült a helyén, s ellenállhatatlan szükségét éreztem, hogy odamenjek hozzá, s megállják mellette, úgyhogy nem merte tovább magára vonni a figyelmet, s erőt vett magán.

Ennek a leánynak lett volna oka rá, hogy megharagudjék rám, de amikor véget ért a tanítás, és társai már elhagyták a tantermet, ráparancsoltam, hogy maradjon bent, s mikor egyedül maradtunk, azt cselekedtem, amit még soha egyetlen tanítványommal sem tettem... szívemhez szorítottam, és arcon csókoltam. De miután ezt ösztönösen véghezvittem, gyorsan ki is tettem az osztályból, mert a meglepetéstől még keservesebben zokogott, mint azelőtt.

Annak a napnak minden percét foglalatossággal töltöttem ki, és legszívesebben fent maradtam volna egész éjszaka, csak égethettem volna gyertyát; mert bizony nagyon rossz éjszakám volt, és még kevésbé bírtam a rákövetkező nap megpróbáltatásait, a valósággal elviselhetetlen pletykálkodást. Mert természetesen mindenki a váratlan fordulatról beszélt. Az első meglepetést némi tartózkodás kísérte; ennek azonban hamarosan vége lett. Minden száj megnyílt, minden nyelv forgott: tanárok, növendékek, még a szolgálók is mind ezt a nevet fújták: „Emanuel". Az az ember, aki itt működött, mióta csak az intézet fennáll, most egyszerre csak eltávozik! Ebben mindenki különös dolgot érzett.

Olyan sokat, oly hosszasan és annyiszor beszéltek erről, hogy a sok szóból és suttogásból végül is már megsejtettem valami bizonyosabbat. Körülbelül a harmadik napon hallottam, hogy egy hét múlva száll hajóra, majd meg azt, hogy célja Nyugat-India. Madame Beck arcára tekintettem, szemébe néztem, hogy a hír megerősítését vagy cáfolatát leolvassam róla; alaposan szemügyre vettem, hogy valami biztosabbat megtudjak, de egyetlen vonása nem árult el többet, mint a megszokott higgadt nyugalmat.

Ez a távozás mérhetetlen veszteség számára, mondogatta. Azt sem tudja, hogyan pótolja, kit tegyen helyére. Annyira megszokta rokonát, hogy az valósággal jobbkeze lett; mihez kezd majd nélküle? A végletekig ellenezte ezt a lépését, de Paul úr meggyőzte róla: teljesítenie kell kötelességét.

Mindezt állítólag nyilvánosság előtt jelentette ki Madame a tanteremben vagy az ebédlőasztalnál, Zélie St. Pierre-hez fordulva, jó hangosan, hogy mindenki hallja. „Miféle kötelessége?" - kérdezhettem volna tőle. Sokszor azon voltam már, hogy hirtelen elébe állok, vagy mikor nyugodtan elhalad mellettem a tanteremben, kinyújtom a kezem, megragadom, s így szólok hozzá: „Állj! Halljuk csak ezt az egész ügyet. *Miért* kötelessége az, hogy száműzetésbe menjen?" Csakhogy Madame mindig más tanárt szólított meg, soha nem nézett rám, mintha tudatában sem lenne annak, mennyire szeretnék efféle kérdést feltenni.

Telt-múlt a nehéz hét. Semmi újabbat nem hallottunk arról, hogy Emanuel úr búcsút szándékozik venni tőlünk, és mintha jövetele senkinek sem lenne túlságosan fontos. Nem is kérdezte senki, eljön-e vagy sem, senki sem árulta el, hogy túlságosan fájna, ha csendben és észrevétlenül távoznék: szüntelenül fecsegtek, de ezt a döntő kérdést sohasem érintették. Madame természetesen találkozhatott vele, s mondhatott neki, amit jónak látott. Miért törődne ő azzal, megjelenik-e vagy sem közöttünk a tanteremben.

A hét véget ért. Azt közölték velünk, hogy rendeltetési helye: Guadaloupe Basseterre. Az ügy, mely ily távolra szólítja, egy barátjával kapcsolatos; nem közvetlenül őt érinti. Legalábbis így gondoltam.

Guadaloupe Basseterre. Keveset aludtam akkoriban, de valahányszor elszunnyadtam, elkerülhetetlenül bekövetkezett, hogy ezekre a szavakra riadtam fel: „Guadaloupe", „Basseterre". Mintha ezt suttogná a párnám, s ezek a szavak cikáztak a sötétségben vörös és lila betűkkel a semmibe írva.

Mert amit éreztem, azon nem lehetett változtatni, és hogyan változtathattam volna érzéseimen? Emanuel úr nagyon kedves volt hozzám az utóbbi időben: sőt mintha óráról órára jóságosabb és nyájasabb lett volna. Körülbelül egy hónappal ezelőtt zártuk le a teológiai ellentéteket, és azóta semmi vita nem volt közöttünk. Békekötésünk nem is volt az elválás hűvös szüleménye; hiszen nem éltünk egymástól elszakítva. Egyre gyakrabban jött, egyre többet beszélgetett velem. Órákat töltöttünk együtt lehiggadt hangulatban, elégedett tekintettel, otthonosan szelíd viselkedéssel. Egyre több lett a közös beszédtémánk: megkérdezte, mik a további terveim az életben, én pedig elmondtam; nagyon tetszett neki az iskola terve. Többször elismételtette velem, bár Alnasar álmának nevezte. Vége volt az ellentéteknek, kölcsönös megértés lépett a helyébe, és állandósult is közöttünk. Szívemben gyökeret vert az összetartozás és a reménység érzése; ragaszkodás, mélységes megbecsülés, derengő bizalom egyre erősebb kötelékkel font össze bennünket.

Milyen nyugalmas tanításban részesültem akkoriban! Semmiféle új próbatétel „értelmi képességem" felől, semmi újabb fenyegetés, hogy nyilvános vizsgán álljak helyt! Az irigy csúfolódás s az inkább féltékeny, félig-meddig szónokias dicséret helyébe készséges, néma segítség lépett, gyengéd irányítás és szelíd elnézés. Inkább megbocsátott, semmint dicsért. Időnként percekig ült mellettem, és nem szólt semmit; s mikor az alkonyat vagy a kötelesség távozásra szólította, e szavakkal búcsúzott:

- *Il est doux, le repos! Il est précieux, le calme bonheur!*[281]

Egyik este, alig tíz rövid nappal ezelőtt történt, hogy csatlakozott hozzám, mikor szokott ösvényemen sétáltam. Megfogta kezemet. A szemébe néztem. Azt hittem, figyelmemet akarja felkelteni.

- *Bonne petite amie!* - szólalt meg halkan. - *Douce consolatrice*[282]

De érintéséből, szavaiból új érzés és különös gondolat fakadt. Lehetséges, hogy több lesz számomra, mint barát vagy testvér? Vajon ez a tekintet gyengédebben szól-e a baráti vagy testvéri szeretetnél?

Ékesen szóló tekintete többet mondott, keze kissé megrándult, ajka, lelki tolmácsa, megremegett. Nem. Most nem. Az alkonyatban, az ösvényen zavaró zaj hallatszott: a végzet két ember személyében közeledett felénk. Két alak állt előttünk, egy nő és egy pap: Madame Beck és Père Silas.

---

[281] Édes a nyugalom! Drága a csendes boldogság!

[282] Jó kis barátnőm! Gyengéd vigasztalóm!

Sosem felejtem el a pap tekintetét. Az első pillanatban Jean Jacques érzelmességét fejezte ki, s meghatódott a nyilvánvaló szeretet láttán, majd hirtelen elsötétült, s elborította az irigy egyházi elfogultság. Kenetes szavakkal fordult hozzám. Ridegen és szigorúan tekintett tanítványára. Ami Madame Becket illeti, ő természetesen nem látott semmit... éppenséggel semmit; bár rokona az ő jelenlétében sem engedte el az eretnek külföldi nő kezét, nem húzta vissza, sőt erősebben szorította.

Ilyen előzmények után a váratlan távozás híre eleinte hihetetlenül hangzott. Valóban, csak mert szüntelenül ismételgették, és körülöttem százötven ember erősítette, lassanként rákényszerültem, hogy magam is hitelt adjak neki. Ami pedig ezt a hetet illeti, az üres és mégis forró napokat, melyek egyetlen magyarázó szót sem hoztak tőle... jól emlékszem erre a hétre, de nem tudom leírni, miképpen telt el.

Ránk virradt az utolsó nap. Ezen a napon kell meglátogatnia bennünket. Most el kell jönnie, búcsút mondania, avagy némán eltűnnie úgy, hogy nem is látjuk soha többé.

Úgy látszott, e napnak jelentősége fel sem merül senkinek a lelkében az egész intézetben. Mindenki felkelt a szokásos órában, megreggelizett, mint máskor, senki sem tett megjegyzést az eltávozó professzorra, talán nem is gondoltak rá, és teljes közönnyel végezték szokásos teendőiket.

Ilyen feledékeny volt ez a ház, ilyen engedelmes, ennyire beleszokott a tennivalókba, s egy cseppet sem törődött azzal, mi következik ezután... lélegzeni is alig tudtam ebben a mozdulatlan légkörben, szinte fulladoztam. Hát senki se szól hozzám? Senki sem rebegi el valamely óhaját, senki sem szól egy szót sem, vagy mond el egy imát, hogy legalább ráfelelhessem... ámen?

Hányszor láttam őket, hányszor tapasztaltam, hogy egyformán kívánnak holmi semmiséget... ruhát, szünidőt, hogy elmarad valami óra; de most nem teszik, eszükbe sem jut ostromolni Madame Becket, nem ragaszkodnak hozzá, hogy még egyszer találkozhassanak szeretett mesterükkel, pedig föltétlenül kedvelték, sőt néhányan szerették is... de végül is, mit jelent a sokaság szeretete?

Tudtam, hol lakik: tudtam, hol hallhatom a hangját, hol léphetek vele érintkezésbe. A távolság alig volt kőhajításnyi. De ha csak a szomszéd szobában lett volna... és nem szólít, mi haszna, ha tudom, hol van! Utánajárni, sürgetni, emlékeztetni, felhánytorgatni... mindez olyan dolog, amire én képtelen vagyok!

Emanuel úr kartávolságnyira is elhaladhatott volna mellettem: elmehetett volna, s nem szólok hozzá, észre sem veszem, hallgatagon, mozdulatlanul hagyom elmenni.

Eltelt a délelőtt. Délután lett, s már azt gondoltam, mindennek vége. Reszketett a szívem. Vérem zaklatottan száguldott ereimben. Valósággal rosszul voltam, s alig tudtam helytállni, végezni a munkámat. De az a kis világ ott körülöttem, közömbösen robotolt tovább. Mindenki vidámnak látszott, gondtalannak, magabiztosnak, olyannak, mint akit semmi sem izgat; még azok a növendékek is, akik hét nappal ezelőtt hisztérikus sírásban törtek ki a hír hallatára, mintha már el is feledték volna, s nyoma sem maradt volna érzelmeikben.

Néhány perccel öt óra előtt, még mielőtt vége lett volna a tanításnak, Madame Beck értem küldött, hogy menjek a szobájába, fordítsak le neki néhány most érkezett angol levelet, s írjam meg rájuk a választ. Éppen munkához készülődtem, mikor arra lettem figyelmes, hogy halkan becsukja szobájának mindkét ajtaját, sőt az ablakszárnyakat is behúzza - noha meleg nap volt, és Madame Beck folyton hangoztatta, milyen fontosnak tartja, hogy szabadon járjon a levegő.

Mire való ez az óvatosság? Erős gyanakvás, sőt mondhatnám, nagy bizalmatlanság sugallta nekem ezt a kérdést. Hangokat akar kizárni? Miféle hangokat?

Füleltem, ahogyan soha nem füleltem ezelőtt: füleltem, mint téli éjszakán a farkas, zsákmányt szimatolva a hóban, s amint messziről hallja a vándor lépteit. De tudtam egyszerre írni és fülelni. A levél közepén tarthattam, mikor olyasmit hallottam, hogy megakadt a tollam... lépteket az előcsarnokból. Nem szólt a kapucsengő; Rosine - nyilván parancsra cselekedett - várta valakinek az érkezését. Madame észrevette, hogy abbahagyom az írást. Köhögött, ideoda mozgott, hangosabban beszélt. A léptek távolodtak a tantermek felé.

- Folytassa - szólt Madame: de kezemet mintha bilincsbe verték volna, fülem bezárult, gondolataim megbénultak.

A tantermek a másik épületben voltak; a lakóháztól az előcsarnok választotta el őket, de hiába volt a távolság, hallottam a hirtelen támadt zajt, amint egy egész osztály egyszerre feláll.

- Most hagyják abba a munkát - mondta Madame.

Valóban, ez volt a tanítás befejezésének ideje, de mi ez a suttogás... miféle mozgolódás támadt egyszerre?

- Várjon, Madame... megnézem, mi az!

Letettem a tollat, s otthagytam. Otthagytam? Dehogy: nem akarta, hogy otthagyjam. Nem tudott visszatartani, hát felállt, és jött utánam, követett, akár az árnyék. Az utolsó lépcsőnél megfordultam:

- Madame is velem jön? - kérdeztem.

- Megyek - felelte, és állta szokatlan tekintetemet, fátyolozott s mégis elszánt pillantásomat. Folytattuk utunkat, de nem együtt, mert valahogy mindig elém került.

Tehát mégis eljött. Beléptünk az első osztályba, s rögtön megláttam. Még egyszer megjelent előttem jól ismert alakja. Semmi kétség, igyekeztek távol tartani, de ő mégis eljött.

A lányok félkörben álltak. Paul úr körbejárt, mindenkitől búcsút vett, mindenkivel kezet szorított, s ajkával érintette valamennyiük arcát. Külföldi szokás ez, búcsú alkalmával... ünnepélyes, s nem tart soká.

Nehezen tudtam elviselni, hogy Madame Beck ennyire vizslat utánam, követ s őrködik rajtam. Nyakam és vállam tüzelt a leheletétől, pattanásig feszült bennem az izgalom.

Paul úr közeledett, a félkör vége felé járt. Elérkezett az utolsó növendékhez. Megfordult. Csakhogy Madame Beck előttem állt, hirtelen egy lépést tett előre. Szinte megnövelte termetét, hogy tökéletesen eltakarhasson; sikerült is, elfedett előle. Nagyon jól ismerte gyöngeségemet, bízvást számíthatott rá, hogy lelki bénultságba esem, végképp nem találom fel magam, és a válságos helyzet valósággal megkötöz. Madame rokonához sietett, lehengerelte szóáradatával, lekötötte figyelmét, sietve az ajtóhoz kísérte... a kertre nyíló üvegajtóhoz. Azt hiszem, Paul úr körülnézett; magamra vonhattam volna tekintetét, ha lett volna hozzá bátorságom, ha érzelmeim segítségemre siettek volna. De a tanteremben már nagy volt a nyüzsgés, a félkör csoportokra szakadozott, s alakomat harmincan is eltakarták, nálam termetesebbek. Madame véghezvitte, amit akart; sikerült eltávolítania, anélkül, hogy észrevett volna: nyilván azt hitte, nem vagyok ott. Öt óra lett, megszólalt a távozást jelző csengő, a tanulók eltávoztak, a terem kiürült.

Emlékezetemben teljes sötétség borult arra a néhány percre, amelyet akkor magányosan töltöttem... kimondhatatlan fájdalmat éreztem a pótolhatatlan veszteség felett. Mit tegyek, ó, mit tegyek, hiszen egész életem reménységét gyökerestül kitépték zaklatott szívemből.

Nem is tudom, mit teszek, ha nem jelenik meg egy kisgyermek, a legkisebb az egész iskolában. Ártatlanságában mit sem sejtve belerobbant hallgatag tépelődésem kellős közepébe.

- Mademoiselle - szólított meg selypítve, vékony hangján -, ezt kell átadnom. Paul úr azt mondta, járjam be az egész házat, és keressem meg magát, akár a padláson vagy a pincében is, és ha megtalálom, adjam ezt oda magának.

És a gyermek átadott egy cédulát: a kis galamb térdemre ejtette az olajág letépett levelét. Nem volt rajta se cím, se név, csak néhány sor írás:

Nem volt szándékomban akkor búcsúzni magától, mikor a többiektől elköszönök, de mégis reméltem, hogy láthatom a tanteremben. Elszomorított, hogy nem így történt. Beszélgetésünk tehát elhalasztódott. Álljon készenlétben, s várjon rám. Mielőtt hajóra szállok, látnom kell, s hosszasan beszélnem kell magával. Legyen készenlétben: minden perccel számolnom kell, s pillanatnyilag nem is vagyok szabad. Ezenfelül még van egy személyes elintéznivalóm is, amit senkivel nem akarok közölni, még magával sem...

Paul

„Álljon készenlétben!" Csakis ma este lehet szó arról, hogy találkozzunk, vagy talán mégsem megy el holnap? Dehogynem, hiszen erről meggyőződtem. Láttam a hajó indulását jelző hirdetményt. Ó! készenlétben leszek, de vajon megvalósul-e ez a várva várt találkozás? Az idő túlságosan rövid volt; a cselszövők pedig túlságosan résen álltak, tettre készen és ellenséges indulattal. Az út - úgy éreztem akkor - nyílegyenes völgyszurdokban halad, mélységes mélyen, mint valami szakadék fenekén... az ördög nyargal rajta, tüzet-lángot fúj a szájából. Legyőzheti ezt az én hősöm? Elérhet engem az én útmutatóm?

Ki tudna erre felelni? Mégis kezdtem már némi bátorságra kapni, mintha igaz szíve verését érezném szívem dobbanásában.

Vártam hősömre. Az ördög űzte-hajtotta poklát nyomában. Azt hiszem, ha az örökkévalóság gyötrelmeit, a pokol kínjait kell is kiállnom, akkor sem estem volna kétségbe. Azt hiszem, hogy egy napon, ama napok közül, melyeken soha nem hajnalodik, és nem is alkonyul, egy angyal lép majd be Hádész birodalmába... megáll, ragyog, mosolyog, hirdeti az eljövendő kétes boldogságot, mely elérkezik, nem azon nyomban, hanem egy nem várt nap nem várt órájában, s kibontakoztatja diadalmas nagyságát az ígéret szerint, s miután így szól, felemelkedik a magasba, csillaggá változik, s eltűnik a mennyekben. Paul üzenete izgatott várakozást jelentett... kétesebb jótéteményt a kétségbeesésnél.

Egész este várakoztam, bízván a galamb hozta olajfalevélben, de bizakodásom közepette is szörnyűségesen féltem. A félelem súlyosan nehezedett rám. Hidegen és józanul szemlélve, a félelemre meg is volt minden okom. Előérzetem ritkán csalt meg. Az első órák lassan teltek, s végtelen hosszúnak tűntek, a rákövetkezők pedig szinte futottak, s uszályukba kapaszkodva, szerettem volna visszatartani őket. Száguldó fellegekként rohantak el... mint a vihar előtt kavargó porfelhő.

De mégis elmúltak. A forró nyári nap ellobbant, akár a karácsonyesti fahasáb; halványodott az alkonyt jelző bíborpír is. Ott maradtam a hűvös kék árnyékok között, a halvány, hamuszürke esti fényben.

Az esti ima ideje is elmúlt, lefekvés ideje volt, szobatársaim már mind lepihentek. Én még mindig ott ültem a homályba borult első osztályban, elfeledve, vagy legalábbis figyelemre se méltatva a házirendet, melyről azelőtt soha nem feledkeztem meg, s melyet mindig betartottam.

Hogy mennyi időt töltöttem abban az osztályban, meg sem tudnám mondani: bizonyára soksok óráig lehettem talpon. Gépiesen járkáltam a padok és az asztalok között, fel-alá, fel-alá. Járkáltam, s mikor már biztos voltam benne, hogy az egész házban mindenki lefeküdt, és senki sem hallhat meg... végre kitört belőlem a sírás. Bíztam az éjszakában, a magányosságban, feloldottam könnyeim pecsétjét és zokogásom láncait. Megnyitották szívemet, utat törtek maguknak. De ugyan, miféle fájdalom maradhat szent ebben a házban?

Nem sokkal tizenegy óra után, ami késői órának számított a Rue Fossette-ben, nyílt az ajtó, csendesen, de nem határozottan: egy lámpa fénye tört át a holdsütésen. Madame Beck lépett be, ugyanolyan nyugodt önuralommal, mintha szokásos alkalommal, szokásos időben jelenne meg e helyt. Nem szólított meg azonnal, hanem előbb az íróasztalához lépett, elővette kulcsait, mintha keresne valamit; e színlelt keresgélés elég sokáig tartott. Nyugodt volt, túlságosan nyugodt, alig tudtam elviselni ezt a szerepjátszást; kijöttem a sodromból. Már két órával ezelőtt túltettem magam minden megszokott tiszteleten és félelmen. Rendes körülmények között egy érintés is irányított, egy szó is kormányzott, de most semmi igát nem tudtam elviselni, nem voltam képes engedelmesen fejet hajtani.

- Azt hiszem, igazán ideje lenne már lefeküdnie - mondta Madame. - Már alaposan áthágta ennek a háznak kötelező rendjét.

Madame nem kapott választ. Nem hagytam abba a járkálást, s valahányszor utamban állt, eltoltam magamtól.

- Miért nem hallgat a szavamra, Miss, ha mondom, hogy térjen nyugovóra. Hadd kísérjem a szobájába - mondta, és igyekezett továbbra is nyugodtan, halkan beszélni.

- Nem! - feleltem. - Sem magának, sem senki másnak semmi köze hozzá, mit csinálok.

- Megmelegítik az ágyát. Goton fent van még, majd segít, és mindent megtesz, hogy kényelemben érezze magát. Ad majd nyugtatót is.

- Madame - törtem ki -, maga egy élveteg teremtés, minden józansága, nyugodtsága, tisztes külseje mögött ott van a nyilvánvaló élvetegség. Vesse meg a maga ágyát, puhán és melegen, szedjen nyugtatót, fogyasszon húsételeket, fűszeres, édes italokat, amennyi tetszik. Ha fájdalom vagy csalódás éri, mert talán ez is megesik, sőt nagyon is jól tudom, így van, keressen magának csillapítót a saját módszerei szerint, engem azonban hagyjon magamra. Érti, azt mondtam, hagyjon magamra!

- Akkor másvalakit kell ideküldenem, hogy vigyázzon magára, Miss. Majd felküldöm Gotont.

- Megtiltom! Hagyjon magamra! Vegye le rólam a kezét, rólam, az életemről, a gondjaimról. Ó, Madame, a maga kezének érintése csak fagyos hidegséget és mérget éreztet velem. Megmérgez és megbénít.

- De hát mit vétettem, Miss? Nem engedem, hogy feleségül menjen Paulhoz, nem tűröm, hogy ő megházasodjon.

- Irigy kutya! - kiáltottam rá. Mert tudtam, hogy titokban ő akarta Pault, mindig is akarta. Azt mondta rá, hogy *insupportable* meg *dévot*,[283] nem szerelemből, de mégis hozzá akart menni,

[283] Elviselhetetlen, vakbuzgó.

hogy kiuzsorázza. Madame titkainak mélyére hatoltam... Magam sem tudom, hogyan: ösztön, megérzés vagy sugallat folytán... nem tudom. Amióta fedele alatt élek, lassanként megtanultam, hogyha alárendeltje vagyok is, mégis ő a vetélytársam. Vetélytársam volt lélekben, bár titkolta szelíd magatartással, s nem is tudta ezt senki, csak ő meg én.

Két percig álltam így Madame-mal szemben, éreztem, hogy teljesen hatalmamban tartom ezt az asszonyt, mert bizonyos hangulatban, az észlelés bizonyos felfokozott állapotában, mint most is, megszokott színlelése, álarca és mindent elfedő köpönyege átlátszó lett számomra, akár a háló: megláttam mögötte a szívtelen, önimádó, nemtelen teremtést. Csöndesen ellépett tőlem. Aztán alázatosan, de mégis uralkodva magán, nagyon kelletlenül megszólalt:

- Ha semmiképpen nem tudom meggyőzni arról, hogy nyugovóra térjen, nem szívesen, de mégis kénytelen vagyok magára hagyni. - Meg is tette, s talán még boldogabb volt, hogy szabadulhat tőlem, mint amennyire én örültem, amikor eltűnt szemem elől.

Ez volt az egyetlen találkozásom Madame Beckkel, melynek során fény vetődött lényére, és kiderült az igazság egyéniségét illetően. Ez a rövid éjszakai jelenet soha többé nem ismétlődött meg. Egy árnyalatnyira sem változott meg magatartása irányomban. Nem tudok róla, hogy bosszút akart volna állni, nem tudom, jobban gyűlölt-e ezek után, amiért levetettem tartózkodásomat. Azt hiszem, fölvértezte magát erős lelkének rejtett bölcsességével, s úgy döntött, hogy elfelejti, amire kellemetlen emlékeznie. Csak annyit tudok, hogy ezentúl sem említés, sem célzás nem történt soha egyikünk részéről sem erre a híres jelenetre.

Elmúlt az éjszaka; minden éjszaka - még a megsemmisülés előtti csillagtalan éj is - elmúlik valahogy. Hat óra tájban, amikor ébresztik a házat, kimentem az udvarra, és a kút hideg vizében megmostam az arcomat. Beléptem a *carré*-ba, és a tölgyfa burkolatba foglalt tükörben megláttam képemet. Megmutatta, milyen változáson estem át: arcom és ajkam püffedt, fehér, szemem üveges volt, szemhéjaim pedig vörösen duzzadtak.

Csatlakoztam kollégáimhoz, s észrevettem, hogy megütközve tekintenek rám... mintha szívem feltárult volna előttük. Úgy éreztem, elárultam magam. Szörnyűségesen bizonyosnak látszott, hogy még a legkisebb is sejti az iskolában, kinek és minek szól a kétségbeesésem.

Isabelle, a gyermek, akit betegségében ápoltam, odajött hozzám. Talán még ez a kislány is képes csúfolódni rajtam?

- *Que vous êtes pâle! Vous êtes donc bien malade, Mademoiselle*[284] - mondta, azzal szájába vette az ujját, és elgondolkozva, ostobán bámult rám, ami kedvesebb volt nekem abban a percben bármiféle bölcselkedésnél.

Nem Isabelle volt az egyetlen, akinek tudatlansága, mit sem sejtése megnyugtatott: még véget sem ért a nap, s minden okom megvolt arra, hogy hálát érezzek az egész, szürke házi gépezet iránt. Ha sok ember van együtt, egyéb dolguk is akad annál, semhogy mások szívében olvasgassanak, és különböző kijelentéseket értelmezgessenek. Legokosabb, ha mindenki önnönmaga tanácsadója... uralkodjon mindenki a titkán, ahogy jónak látja. A nap folyamán bizonyságot szereztem arról is, hogy nemcsak pillanatnyi bánatom okát nem sejtik, hanem az elmúlt hat hónap során lefolyt életem is csupán az én titkom. Nem tudnak róla, nem vették észre, hogy egyvalakinek az élete különösen becses volt számomra. Elkerült a pletyka, a kíváncsiság elhaladt mellettem, e két különleges, mindenütt jelen való, mindenütt fürkésző mozgatóerő sohasem irányult felém. Lehetséges, hogy valaki járványkórházba kerül, s mégis megmenekül a tífusztól. Emanuel úr jött, és elment, engem hívtak és kerestek, szokott és szokatlan időben

[284] Milyen sápadt! Bizonyára nagyon beteg lehet, kisasszony!

hívatott magához, és én eleget tettem hívásának. „Paul úr kéreti Lucy kisasszonyt”... „Lucy kisasszony Paul úrral beszélget”... állapították meg folytonosan, de senki sem fűzött hozzá megjegyzést, még kevésbé elítélő megjegyzést. Senki sem célozgatott, senki sem csúfolódott.

Madame Beck megfejtette a rejtvényt. Ő és senki más. Amit elszenvedtem, betegségnek minősítették... fejfájásnak, én pedig nem bántam, bárminek keresztelik.

De milyen testi fájdalom mérhető ehhez a szenvedéshez? Az a bizonyosság, hogy elment búcsú nélkül, a keserves meggyőződés, hogy a Sors s az üldöző fúriák - egy asszony irigységének és egy pap vakbuzgóságának segítségével - arra szövetkeztek, hogy soha többé ne lássam. Csoda-e, hogy a második este éppúgy talált, mint az első... zabolátlan szenvedélyben, kínlódva, ismét magányosan fel-alá járkálva, hallgatagon elkeseredve, nem szűnő kétségbeeséstől hajtva.

Madame Beck nem unszolt személyesen aznap este, hogy feküdjem le... a közelembe sem jött, Ginevra Fanshawe-t küldte maga helyett. Céljához megfelelőbb közbenjárót nem is találhatott volna. Ginevra ezekkel a szavakkal lépett be hozzám:

- Nagyon gyötri ma este az a komisz fejfájás? - mert Ginevra úgy tudta, mint mindenki a házban, hogy fejfájásban szenvedek... elviselhetetlen fejfájásban, attól olyan ijesztően sápadt az arcom, s azért szaladgálok olyan esztelenül, szünet nélkül. Mint mondom, ezzel lépett be. Folyton ide-oda röpködött, tehát mindent kellett tudnia. De hamarosan rátért panaszaira, hogy neki is milyen gyakran fáj a feje, s azzal már el is ment.

Felmentem a szobámba. Lefeküdtem nyomorúságos ágyamba, és úgy éreztem, mintha skorpiók gyötörnének. Alig feküdtem öt percig, máris újabb követ érkezett: Goton, valami innivalót hozott. Valóban gyötört a szomjúság, s mohón megittam. Édes ital volt, gyógyszerízt éreztem benne.

- Madame azt mondta, ettől majd elalszik, drágaságom - mondta Goton, mikor odanyújtottam neki az üres csészét.

Úgy, szóval mégis belém diktálták a nyugtatót. Valami ópiumos ital volt. Nyilván azt akarták, hogy nyugalomban töltsem az éjszakát.

Az egész ház nyugovóra tért, meggyújtották az éjszakai világítást, és a hálóterem elcsendesedett. Rövidesen átvette uralmát az álom; könnyen felülkerekedhetett a körülöttem levő párnákon: a nem fájó szívek és fők felett könnyen győzedelmeskedett... de a nyughatatlan szív mellett elhaladt.

A gyógyszer hatni kezdett. Nem tudom, Madame túladagolta-e, avagy kevesebbet adott a kelleténél, de nem azt érte el, amit kívánt. A bágyadtság helyett izgatottság lépett fel. Nagyon élénk lettem, és új gondolatok ébredtek bennem... különös színezetű álmodozás vett rajtam erőt. Mintha minden érzékem hívó szóra ébredne: a kürt zengett, trombita harsant - riadót fújtak e szokatlan időpontban. Képzeletem is felserkent nyugalmából, féktelenül és kalandvágyóan támadt fel. Haragosan nézett az Anyagra, melyhez kötve van:

- Talpra! - kiáltott rá. - Ne lustálkodj, ma éjszaka én parancsolok, nem fogsz legyűrni.

- Nézz ki, tekints ki az éjszakába! - parancsolt rám. S amikor felemeltem a súlyos redőnyt a legközelebb eső ablakmélyedésben, királyi kézmozdulattal mutatott a felséges holdra az ég sötét s mégis csillogó hátterében.

Ébredő érzékeimnek a hálóterem pislákoló világossága, szűk térsége és fülledt hősége elviselhetetlen lett. És a képzelet kifelé unszolt innen, hogy kövessem a harmatba, hűvösségbe, sugárzó fénybe.

Különös látomást villantott fel előttem: Villette-et éjfélkor. Mindenekelőtt a parkot láttam magam előtt, a nyári parkot, hosszú, hallgatag, magányos és biztonságos sétányaival: ezek között van a nagy kőmedence, jól ismertem, hiszen annyiszor álltam meg mellette: meghúzódik a fák mély árnyékában, hűvös vize tisztán csillog leveles, zöld bozóttal övezett ágyában. Mit kezdjek mindezzel? A park kapui már bezárultak, lakat van rajtuk, s őrszem áll előttük: oda ilyenkor tilos a belépés.

De vajon így van-e? Ezen érdemes elgondolkozni; és miközben magamban tépelődtem, gépiesen felöltöztem. Képtelen voltam elaludni vagy csendesen fekve maradni, egyetlen izgalomban voltam tetőtől talpig. Mi okosabbat tehettem volna, mint hogy felöltözzem?

A kapuk zárva, s ott állnak az őrszemek: valóban nincs hát mód rá, hogy bejussak a parkba?

A minap, amikor elmentem előtte, észrevettem, noha akkor semmi fontosságot nem tulajdonítottam e körülménynek, hogy rés van a kerítésen, hiányzik egy léc. Most emlékezetem ismét felidézte, nagyon is tisztán láttam a keskeny, szabálytalan nyílást, az oszlopszerűen, szabályosan ültetett hársfák törzsei között. Férfi nem juthatott be azon a nyíláson, termetesebb nő sem, amilyen például Madame Beck, de úgy véltem, én talán mégis. Szívesen megpróbálnám, gondoltam, és ha bejutok, ebben az órában magaménak mondhatom az egész parkot... a holdfényes éjszakai parkot!

Milyen egészséges álomba merült az egész hálóterem! Milyen nyugodtan alszanak, milyen szabályosan lélegzenek! És mennyire csendes az egész ház! Hány óra lehet? Mindenképpen meg akartam tudni. Alattunk, a tanteremben, van egy falióra: mi tart vissza, hogy lemerészkedjem, s megnézzem? Ilyen holdfényben bizonyára tisztán kivehető az óra széles, fehér arca, sőt a fekete számjegyek is.

Még az sem tartott vissza, hogy a padló nyikorgása, a zár kattanása zajt csaphat. Ilyen forró júniusi éjszakákon nem lehetett elviselni a fülledt levegőt, tárva-nyitva állt minden ajtó. A hálóterem deszkapadlója vajon nem csap-e áruló zajt lépteim nyomán? Semmiképpen. Nagyon jól tudom, melyik deszka laza, majd elkerülöm. A tölgyfa lépcső is nyikorog egy kicsit, ha lefelé megyek, de nem baj... s máris a *carré*-ban vagyok.

A tantermek ajtóit vaspánt zárja le. A folyosó felől viszont szabad a bejárat. Számomra ezek a félreeső tantermek rideg börtönök, ezeket most kísérteties, sőt elviselhetetlen emlékképek népesítik be, melyek bilincsbe verve vergődnek nyomorúságos szalmazsákjukon. A folyosó barátságosabb látványt nyújt, s a magas előcsarnokból egyenesen az utcára nyílik.

De csitt!... üt az óra. Kísértetiesen hangzik e zárdai csendben: csak tizenegy. Fülem mohón figyeli az utolsó ütés rezdülését a mély csendben, s ekkor halkan a belváros felől hangok érkeznek, mintha harang szólna, vagy inkább katonazene... édes hangok, akár győzelmet, akár gyászt jeleznek. Ó, bárcsak a zene közelébe juthatnék, s hallgathatnám magányosan a növényekkel övezett medence mellett! Hadd menjek... Ó, hadd menjek! De mi tart vissza, mi áll a szabadság útjába?

Itt lóg a folyosón kerti öltözékem, széles kalapom, könnyű sálam. Nincs lakat a súlyos, nagy kapun sem, kulcsot sem kell keresnem: rugós szerkezettel nyílik, kívülről nem lehet kinyitni, de belülről zajtalanul félrehúzható. Megbirkózom vele? Enged a kezemnek, minden nehézség nélkül engedelmeskedik. Csodálkozom, amikor a kapu szinte önként megnyílik előttem... még jobban, amikor átlépem a küszöböt, és már az utca kövén lépkedek, meglepődöm, hogy milyen könnyedén kerültem ki börtönömből. Valósággal úgy tűnik, mintha láthatatlanul irányítanának, mintha valami mindent elhárító erő haladna előttem, mert én magam szinte alig teszek valamit.

Csendes Rue Fossette! Kövezetén látom a nyári éjszaka vándort csalogató fényeit, melyeken az imént eltűnődtem; látom a holdat a fejem fölött, érzem a párát a levegőben. De itt nem maradhatok. Túl közel vagyok megszokott fészkemhez, annyira közel a fedélhez, hogy szinte a börtönőr szuszogását is hallom. Nem ezt az ünnepélyes békességet keresem most, ezt most nem is tudnám elviselni: az égbolt arculata itt gyászlepelre emlékeztet. A park is csendes lesz most, tudom, ilyenkor halálos nyugalom uralkodik mindenütt. De azért is felkeresem a parkot.

Megindultam a jól ismert úton, és mentem a királyi Haute-Ville palotái felé: bizonyára ebből az irányból szűrődött felém a zene; már elhallgatott, de talán még újra megszólal. Továbbmentem: sem katonazene, sem harangszó nem köszöntött. Másféle nesz ütötte meg fülemet, olyasféle hang, mint sebes folyású víz csobogása. Egyre erősödött, amint közeledtem, fény derengett, sürgés-forgás hallatszott, csupa zengő összhang... vajon hova érkezem? Amikor a Grande Place-ra jutottam, varázsos hirtelenséggel, vidám, örvendező, zajongó tömeg közepette találtam magam.

Egész Villette egyetlen fényözön, csodás kivilágítás; mintha más országban járnék, a holdfényből s az égboltból semmi sem látszik: a zászlódíszbe öltözött város fényárban tündököl. Vidám öltözékek, ragyogó fogatok, pompás paripák nyergében nyalka lovasok lepik be mindenfelé a kivilágított utcákat. De hova lett a park?... itt lehetek már közvetlen közelében. E fényözönön túl bizonyára árnyékos és csendes a park... ott legalább nincs se fáklya, se lampion, és talán tömeg sem?

Alig tettem fel magamnak ezt a kérdést, mikor nyitott hintó haladt el mellettem, és ismerős arcokat pillantottam meg benne. A sűrű tolongásban csak lépésben haladhatott előre a hintó: a tüzes lovak toporzékolva engedtek a zablának. Jól láthattam a bennülőket, ők azonban nem ismerhettek fel, már csak azért sem, mert szorosan összevontam széles sálamat, s elfedett szalmakalapom karimája. (Ebben a tarka tömegben semmiféle öltözék nem tűnt különösnek.) Láttam De Bassompierre grófot és keresztanyámat szép öltözékben, tisztesen és vidáman; ott ült Paulina Mary is, szépsége, ifjúsága és boldogsága háromszoros dicsfényétől övezve. Az öröm és szemének ünnepi csillogása valósággal elhomályosította öltözéke pompáját. Csak annyit tudok, hogy valami hófehér, lenge anyag lebegett körülötte, habkönnyű, mint a menyasszonyi fátyol. Szemben vele Graham Bretton ült. Mintha Paulina abból merítené ragyogását, hogy feltekint reá... a szeméből sugárzó fény Graham tekintetében csillant fel először.

Különös örömmel töltött el, hogy barátaimat láthatatlanul követhetem, s valóban követtem is őket, úgy véltem, a park felé. Láttam, hogy kiszállnak (a hintók nem mehettek tovább), új, és nem várt csillogás közepette. No lám! A kőoszlopok között húzódó kitárt kovácsoltvas kapuszárnyak fölé ragyogó csillagokból képzett boltív feszült; és óvatosan nyomukba szegődtem a csillagív alatt. Vajon hová jutottak, s hova kerültem én?

Elvarázsolt országba, gyönyörűséges kertbe, színes meteorokkal telehintett mezőre, erdőbe, ahol a fák koronáját bíbor, rubin és arany fény ékesítette; olyan vidékre, ahol nincsenek fák, sem árnyékok, hanem csupa gazdag pompájú épület... oltár és templom, piramis, obeliszk és szfinx. Hihetetlenül hangzik, de mégis úgy volt: Egyiptom csodái népesítették be Villette parkját.

Mit számít, hogy öt percen belül megfejtettem a rejtélyt - kezemben volt a csodák kulcsa, lehullott a lepel a káprázatról -, nem számít, hogy hamarosan felismertem, milyen anyagból készültek az ünnepélyes romok... festett deszkából és papírmaséból. E szükségszerű felfedezés mégsem rombolta le mindennek vonzó báját, nem zúzta szét az éjszaka csodás szépségét. Az sem számít, hogy a magyarázatot is megtaláltam a nagy ünnepségre... az ünnepre, melyet a

zárdaszerű Rue Fossette-ben meg sem ízleltek, bár az ünneplés a hajnal pirkadtával kezdődött, és még éjfélkor is szünet nélkül tartott.

A régmúlt időkben, így írja a történelem, szörnyű válságba került Labassecour, s nem tudom, miféle veszedelem fenyegette nemes polgárainak jogait és szabadságát. Háborús híresztelések kaptak lábra, ha ugyan ki nem tört a háború is; az utcákon harc dúlt, nyüzsgés, rohanás töltötte be a tereket, barikádokat emeltek, polgárháború tört ki, egyesek katonaságért kiáltoztak, téglák röpködtek, sőt kisebb lövöldözésre is sor került. A hagyomány szerint akkor sok hazafi elesett: a régi Basse-Ville-ben ma is mutogatják azt az elkerített területet, ahol örök emléket emeltek a mártírok megszentelt csontjai fölé. Bárhogyan volt is, az évnek egy bizonyos napján még mindig megtartják az ünnepséget a hazafiak és mártírok kissé elhomályosult emlékére... délelőtt ünnepélyes *Te Deum*-ot tartanak a Keresztelő Szent János-székesegyházban, az estét pedig látványosságoknak, tűzijátéknak, szórakozásnak szentelik, amint magam is láthattam.

Miközben az egyik oszlopot ékesítő fehér ibiszt szemléltem, és felfedeztem a fáklyával világított sétány rejtelmeit, melynek végében egy szfinx nyújtózott el, elvesztettem szem elől a társaságot, melyet a nagy tér közepétől odáig követtem... vagy talán látomásként tűntek el előlem. Az egész színtér álomkép jellegű volt: minden alak reszketeg, minden mozdulat lebegő, minden hang visszhangszerű, kissé csúfondáros, kissé elmosódó. Paulina és hozzátartozói eltűntek. Már nem is mertem volna bizonyossággal állítani, hogy valóban láttam őket: de nem szorultam rájuk, hogy e zűrzavarban vezetőim legyenek, és azon sem sajnálkoztam, hogy nem lesznek védelmezőim az éjszakában.

Azon az ünnepi estén akár egy gyermek is biztonságban lehetett volna. Villette környékéről a parasztlakosság fele bejött a városba, a tisztes polgárság is mind talpon volt, s legjobb ruháját öltötte magára. Szalmakalapom rengeteg sapka és zeke, sok rövid parasztszoknya és hosszú esti köpeny között haladt el, s talán egyetlen pillantást sem vont magára; óvatosságból mindössze a karimáját kötöttem le cigányosan egy külön szalaggal, s ettől olyan biztonságban éreztem magam, mintha álarcot viselnék.

Biztonságban jártam végig a sétányokat... biztonságban vegyültem a tömeg közé, a legsűrűjébe. Csendben félrevonulni nem állt módomban, sem pedig nyugodtan szemlélődni. Minden szórakoztatott, amit magam körül láttam: ittam magamba a bársonyos éjszakai levegőt, a hangok áradását, a különös világítást, mely hol fellobbant, hol elhalványult. Ami a Boldogságot és a Reménységet illeti, barátságosan kezet szorítottam velük, s épp e pillanatban feddtem meg a Csüggedést.

Mikor elindultam, homályos célom az volt, hogy rátaláljak a kőmedencére, tiszta, mély vizére és zöld növényzetére; erre a hűvösségre, erre a zöld színre gondoltam folyvást egy öntudatlan láz heves szomjúságában. A ragyogás, a nyüzsgés, tolongás és lárma közepette titokban még mindig arra vágytam, hogy mégiscsak eljutok ahhoz a kör alakú kristálytükörhöz, s rajtakapom a holdat, amint a víz gyöngyöző felszínén gyönyörködik magában.

Tudtam, merre kell mennem, mégis, mintha valami akadályozna abban, hogy egyenesen arra térjek: hol valami látvány, hol egy hang csalogatott félre, s így kanyarodtam be egyik sétányról a másikra. Már meg is pillantottam a sűrűn ültetett fákat, melyek a hullámzó üveget övezték, mikor jobb felől olyan zengő kórus hangjai érkeztek felém, hogy úgy éreztem, ilyet csak akkor hallhat az ember, ha megnyílnak a Mennyek kapui... ilyesfélét hallhattak talán Betlehem mezőin, a boldog híradás éjszakáján.

A karének, az édesen zengő muzsika távolról hangzott, de gyors szárnyakon repült... az árnyékos fák között úgy viharzottak felém a csodás harmóniák, hogy ha nincs éppen egy fa a közelemben, s nem kapaszkodom meg benne, azt hiszem, összeroskadtam volna. Úgy tűnt

nekem, megszámlálhatatlan hang kórusát hallom, de felismertem sok hangszert is: harsonát, kürtöt és trombitát. Mindez együtt úgy hatott, mintha a tenger valamennyi hulláma egyetlen dalt zengett volna.

A zengő hullám felém áradt, s mikor visszahúzódott, megindultam feléje. Bizánci stílusú épülethez jutottam, valami kioszkféléhez, a park közepén. Hatalmas tömeg gyűlt itt össze, és hallgatta a nagyszabású szabadtéri hangversenyt. Amint az imént hallottam, azt hiszem, egy tüzes vadászkórus lehetett; az éjszaka, a távolság, a környezet és akkori hangulatom nyilván erősen felfokozta a dallamok hatását.

Az egybegyűltek között sok hölgy volt, s abban a megvilágításban rendkívül szépnek tűntek: többen fátyolszerűen lenge anyagból készült ruhát viseltek, mások pedig csillogó szaténT. A virágok és a csipkék meg-megrezdültek, fátylak lengedeztek a díszes kalapokon, mikor a zengő kórus megreszkettette a levegőt körülöttük. A hölgyek többnyire könnyű kerti székeken foglaltak helyet, s mögöttük és mellettük védelmezőként férfiak álltak. A külső sorokban nagy tömegben helyezkedtek el a polgárok, a köznép és a rendőrség.

Ebben a külső sorban álltam meg én is. Valósággal örömmel töltött el, hogy hallgatag, ismeretlen s ennélfogva megközelíthetetlen szomszédja lehetek a rövidszoknyásoknak és a facipősöknek, és csak távoli szemlélője a selyemruháknak, a bársonyköpenyeknek s a tollas kalapoknak. Ennyi élénkség és vidámság közepette nagyon is kedvemre való volt, hogy egyedül lehetek... teljesen egyedül. Mivel nem kívántam, és erőm sem lett volna hozzá, hogy utat törjek magamnak ilyen sűrű tömegben, a legszélén helyezkedtem el, ahonnan bár mindent jól hallhattam, látni csak nagyon keveset láttam.

- Mademoiselle-nek nincs jó helye itt - szólalt meg egy hang a könyököm mellett. Ki merészel megszólítani engem, mikor éppenséggel nem vagyok társalgó hangulatban? Megfordultam, inkább azzal a szándékkal, hogy elriasszam az illetőt, semmint feleljek neki. Egy férfi állt előttem, egy vadidegen polgár, mint az első pillanatban hittem, de aztán nyomban felismertem benne az egyik kereskedőt, a könyvesbolt tulajdonosát, aki a Rue Fossette-et könyvekkel és írószerrel látta el. Ez a férfi hírhedt volt intézetünkben érdes és indulatos modora miatt, aki még velünk, legfőbb ügyfeleivel is gyakran udvariatlanul bánik. Én azonban visszahúzódó természetemmel valósággal kedveltem őt, és mindig udvariasnak, szinte kedvesnek tartottam; egyszer kisegített egy kellemetlen ügyletnél, amikor külföldi pénzt váltottam be. Ekkor valóban nagy szolgálatot tett nekem. Művelt ember volt, barátságtalan modora ellenére is jószívű férfi; sokszor támadt az a gondolatom, hogy természete bizonyos mértékig Emanuel úréhoz hasonlít (akit nagyon jól ismert, hiszen gyakran láttam, hogy elüldögél Miret pultja mellett, s átlapozza a havi új kiadványokat); s éppen ebben a hasonlóságban leltem a magyarázatát, hogy mindig oly ösztönösen engedékeny voltam irányában.

Különös, de ez az ember szalmakalapomban és szorosra kötött sálamban is rám ismert; és bármennyire igyekeztem elhárítani segítségét, addig erősködött, míg sikerült utat vágnia számomra a tömegben, hogy jobb helyet találjon. Sőt továbbment az önzetlen udvariasságban: valahonnan egy széket is kerített. Ezúttal ismét megállapíthattam, hogy nem éppen a legindulatosabb emberek a legrosszabbak, s nemritkán találni finom érzésre alacsonyrendűek között is. Ez a férfi udvarias magatartásával, úgy látszik, semmi kivetnivalót nem talált abban, hogy egyedül vagyok itt, legföljebb arra indította, hogy amennyire tőle telik, tartózkodó, de cselekvő figyelmességben részesítsen. Miután ülőhelyet biztosított nekem, kérdezősködés nélkül visszahúzódott, s egyetlen megjegyzéssel, egyetlen fölösleges szóval sem terhelt. Nem csoda, hogy Emanuel professzor szívesen füstölte el szivarját, és nézte át postáját Miret boltjában... nyilván kölcsönösen kedvelték egymást.

Még öt perce sem ültem helyemen, mikor megállapítottam, hogy a véletlen - és érdemes polgári barátom - révén ismét a jól ismert, meghitt csoport közelébe kerültem. Pontosan előttem Brettonék és De Bassompierre-ék ültek. Kartávolságnyira, csak a kezemet kellett volna kinyújtanom, egy tündérkirálynőszerű jelenség ült, liliomfüzérrel övezve, s amint elnéztem, az a gondolatom támadt, hogy ami nem makulátlan hófehér benne, az üde zöld, mint az erdő. Keresztanyám is annyira közel ült hozzám, hogy ha előrehajolok, leheletem meglebbentette volna kalapja szalagját. Túlságosan közel voltak hozzám; mivel éppen az imént egy viszonylag idegen ember felismert, kellemetlenül érintett bensőséges ismerőseim közvetlen közelsége.

Valósággal meglepett, amikor Brettonné Home úrhoz fordult, és kedvesen elmerengve így szólt hozzá:

- Szeretném tudni, mit szólna ehhez az én kis állhatatos Lucym, ha most velünk lenne? Bárcsak magunkkal hoztuk volna, mennyire élvezné.

- Élvezné, az bizonyos, a maga érzékeny és komoly módján; nagy kár, hogy nem hívtuk - felelte a kedves úr, majd hozzátette: - Szeretem látni, mikor oly szótlanul örül valaminek. Bár meghatottságát leplezi, ilyenkor mindig édes megelégedettség tölti el.

Kedvesek voltak nekem mindketten, s drága a mai napig is jóságos emlékezetük. Aligha sejthették, miféle szenvedés az, mely csaknem ideglázba kergette ezt a Lucyt, kiűzte otthonából éjnek idején, s ide hajszolta magányosan, kába fővel, az önkívület határán. Már szinte azon voltam, hogy áthajolok e két ember vállán, és hálás pillantással köszönöm meg jóságukat. De Bassompierre úr nem ismert eléggé engem, én annál jobban ismertem őt, tiszteltem és becsültem természetét, egyszerű őszinteségében, meleg érzéseivel és öntudatlan lelkességével. Lehetséges, hogy meg is szólaltam volna, de Graham éppen abban a pillanatban hátrafordult - szokásos nyugodt, határozott mozdulatával fordult meg, mely annyira más, mint a kis növésű, indulatos férfiak mozgása. Mögötte az alacsonyrangúak százai szorongtak, ezrek igyekeztek elfogni pillantását, s részesülni ugyanabban a látványban. Miért éppen reám szegezi szemét, és nyűgöz le szinte a pompás kék szempár teljes hatalmával? És ha már néz, miért nem elég neki egy futó pillantás? Miért fordul meg a széken, könyökét a támlán nyugtatva, hogy annál jobban fürkészhessen? Arcomat nem láthatta, mert lehajtottam fejemet: bizonyossággal nem ismerhetett fel. Előrehajoltam, elfordultam, semmiképpen sem akartam, hogy felfedezzen. Felállt. Ha sikerül közelembe férkőznie, két percen belül már felfedhetné titkomat, s ott lennék sohasem zsarnoki, de mindig erőteljes kezében. Egyetlen mód volt csak, hogy kitérjek előle vagy megállítsam. Könyörgő kézmozdulatot tettem, jelezvén, hogy leghőbb kívánságom egyedül maradni. Ha még ezután is kitartott volna elhatározása mellett, talán még a haragra gerjedt Lucyt is megismerhette volna. Semmi, ami nemes, jó vagy kedves benne (mert Lucy mindezzel nagyon is tisztában volt), nem elég arra, hogy megtartsa szelíd hallgatásban, árnyszerű visszahúzódásban. Graham továbbra is felém nézett, de elállt szándékától. Megrázta szép fejét, de néma maradt. Visszaült helyére, egyetlenegyszer sem fordult többé hátra, hogy akár egy tekintettel is terhemre legyen; talán egyetlen pillanat kivételével, mikor egy inkább aggályos, semmint kíváncsi pillantás lopakodott felém, s oly nyugtatóan hatott szívemre, akár „a déli szél, mely a földet simogatja". Graham végül is nem éppen fagyos közönnyel gondolt rám. Azt hiszem, hogy szívében, e jóságos palotában, fenntart egy kis fényes zugot Lucy számára, ahol az meghúzódhat, amikor csak jólesik neki. Nem olyan pompás helyiséget, mint amilyent férfi barátainak jelölt ki, nem is olyan tágasat, mint emberbaráti tevékenységének színhelye, vagy a könyvtár, ahol tudományát tárolja, s még kevésbé hasonlított e kis zug lakodalmi ünnepségek díszes csarnokához; de mégis hosszú idő folyamán mindenkor egyforma nyájasságával bebizonyította, hogy igenis, készenlétben tart számomra egy kis szobácskát,

melynek ajtaja a „Lucy szobája” feliratot viseli. Én is tartogatok egy helyet neki... egy helyiséget, melyet sohasem mértem fel mérőszalaggal vagy területmértékkel: úgy vélem, olyasféle, mint Banu tündér sátra. Egész életem során összegöngyölve hordoztam tenyerem gödrében... s mégis, ha kibontanák, bármekkora is befogadóképessége, úgy hiszem, megfelelő lakhellyé tárulna az illető vendég számára.

Bármennyire előzékeny volt is Graham, nem maradhattam ebben a közelségben: szabadulni kellett veszedelmes ülőhelyemtől. Csak a megfelelő alkalmat lestem. Felálltam, és lopva eltávoztam. Gondolhatja, sőt hiheti is, hogy Lucyt rejtette a sál s a szalmakalap: bizonyos sohasem lehet benne, mert arcomat nem láthatta.

Ennyi idő alatt bizonyára lecsendesedett nyughatatlanságom. Vajon nem volt-e még elég a kalandokból? Nem kezdtem-e elernyedni, elfáradni, és biztonságba, fedél alá kívánkozni? Semmiképpen. Még mindig jobban irtóztam ágyamtól, s az intézeti hálóteremtől, semhogy szavakkal kifejezhetném: minden lehetőséget megragadtam, hogy gondolataimat eltereljem róluk. Valahogy azt éreztem, hogy annak az éjszakának drámája éppen csak elkezdődött, alig hangzott el belőle több a prológusnál: e fás, pázsitos színpadra titokzatos árnyék borult; színészek és jelenetek vártak sorukra a színfalak mögött. Legalábbis így sejtettem, ezt súgta előérzetem.

Vaktában kóboroltam, csak az oldalamhoz ütődő könyökök irányításának engedve, s a parknak olyan részébe vetődtem, ahol a sűrűn ültetett fák vagy egy-egy magányos, öreg faóriás megtörte a tömeg sűrűségét, és itt már csak szórványosabban jártak emberek. Ez a rész távol esett a zenétől, sőt valamennyire a kivilágítástól is, de azért biztonságosnak és megnyugtatónak látszott a telihold éles fényében, lámpára nem is volt szükség. Többnyire családok helyezkedtek el itt, polgári szülők gyermekeikkel; legtöbben, bármennyire későre járt is az idő, ide húzódtak, mert nem látszott tanácsosnak a tömeg zsúfoltságába vinni a gyermekeiket.

Három pompás fát láttam itt, törzsük kifelé ágazott, és valóságos lombernyőt borított egy zöld dombocska fölé, melyen egy pad állott... ezen a padon többen is helyet foglalhattak volna, de úgy látszik, egyetlen személy számára jelölte ki az a társaság, melynek többi tagja körülállta ezt a helyet. Figyelmemet egy hölgy vonta magára, aki egy kislányt tartott kézen fogva.

Szemügyre vettem a kislányt, éppen toporzékolva próbálta kitépni magát a tisztes hölgy kezéből, és görcsösen rángatózott. Éppen e mozdulatok, melyek szörnyen ismerősnek tűntek, keltették fel érdeklődésemet. Amint jobban szemügyre vettem, a gyermek öltözéke sem volt kevésbé ismerős: lila selyemköpeny, kis hattyúprémes boa, fehér kalap - az egész ünnepi toalett egy jól ismert kerub gálaöltözéke; nem másé, mint a kis békáé, Désirée Becké - s ő is volt, Désirée Beck, a maga személyében, nem pedig hasonmása.

Ez a felfedezés villámcsapásként érhetett volna, de jó, hogy nyugtattam magam: a meglepetések sorozata még korántsem tetőzött.

Mert ugyan kinek a kezén rángatózott ily rakoncátlanul a bűbájos Désirée, kinek kesztyűjét cibálta oly komiszul, kinek a karját feszítette büntetlenül, kinek a ruháján taposott arcátlanul, ha nem tiszteletre méltó úrasszony anyjának keze, kesztyűje, karja és ruhája lett volna az? És csakugyan, indiai sálban, halványzöld fátyolkalapban ott állt előttem üdén, tekintélyesen, vidáman és tetszetősen, ő maga: Madame Beck.

Különös! Minden bizonnyal úgy hittem, hogy Madame Beck ágyában, Désirée kis ágyában fekszik e pillanatban, s az igazak álmát alussza a megszentelt falak között a Rue Fossette mélységes zárkózottságában. Nagyon valószínű, ők sem képzelnék „Miss Lucie”-t más helyzetben, és íme, itt vagyunk mindhárman az ünnepi kivilágításban úszó parkban éjfélkor!

Az igazság az volt, hogy Madame csak nagyon érthető szokása szerint cselekedett. Akkor jutott eszembe, hogy többször hallottam a tanároktól, bár annak idején ügyet sem vetettem a pletykára, hogy Madame gyakran, mikor ágyban hisszük, teljes díszbe öltözve megy szórakozni, operába, színházba vagy bálba. Madame-nak semmi hajlama nem volt a „kolostori" élethez, és titokban bár, de szíves örömest engedett a világias élvezetek csábításának.

Ezúttal is vagy öt-hat úriember állt körülötte, közülük kettőt-hármat nyomban felismertem. Ott láttam bátyját, Victor Kint urat, majd egy másik bajuszos, hosszú hajú férfit, aztán egy csöndes, hallgatag embert, akinek arcvonásai olyan hasonlóság bélyegét viselték, hogy megindultság nélkül nem tekinthettem rá. Tartózkodás, önuralom, jellem- és magatartásbeli különbségek ellenére is minden vonása egy másik arcot idézett fel, mozgékony, indulatos, érző arcot, egy változékony, hol derűs, hol borús arcot, melyet a világ elragadott tőlem, amely elveszett szemem elől, de életem legszebb tavaszi óráit az borította fénybe vagy árnyékba, az az arc, melyen oly gyakran valósággal a lángész jegyeit láttam, és sosem tudtam, hogy mért nem ragyog belőle teljes fénnyel a kétségbevonhatatlan titok, maga a szellem. Valóban, Josef Emanuel, e békés természetű férfi távol levő bátyjára emlékeztetett.

Victor és Josef urakon kívül mást is ismertem e társaságból. E harmadik személy félrehúzódva és árnyékban állott, tartása hajlott volt, de öltözéke és kopaszodó ősz feje a társaság legtekintélyesebb tagjává tette. Pap volt: Père Silas. Olvasóm ne véljen következetlenséget abban, hogy a pap efféle ünnepségen megjelent. Ez nem holmi Hiúság Vására, hivalkodó vidám ünnep, hanem a hazafias önfeláldozás emlékünnepe volt. Az egyház is támogatta, mégpedig tüntetően. Csapatostul voltak jelen papok a parkban azon az éjszakán.

Père Silas a magányos ülőhely fölé hajolt, a durván ácsolt pad fölé, melyen valaki félrehúzódva ült: különös alak, szinte formátlan, mégis fényűzően öltözött jelenség. Az ember láthatta az arc körvonalait, vonásait is, de mindez halottra emlékeztetett, s az alak oly furcsán helyezkedett el, hogy arra kellett gondolni, levághatták törzséről, és csak úgy vaktában hajították egy halom drága, pompás kelme tetejére. Távoli lámpák fénye csillogó függőkre vetődött és pompás gyűrűkre. Sem a sápadt holdfény, sem a távolról világító fáklyák nem tudták elnyelni ruházatának pompás színeit. Üdv, Madame Walravens! Soha nem festettél annyira boszorkánynak, mint most. De e jóságos úrhölgy e pillanatban éppen azt bizonyította, hogy se nem hulla, se nem kísértet, hanem kemény és nyers öregasszony. Désirée Beck nyűgösködése már kezdett tűrhetetlenné válni; ráncigálta anyját, hogy menjen vele a kioszkba édességért, mire a púpos hirtelen csattanó ütést mért rá aranygombos botjával.

Egyszóval, együtt volt Madame Walravens, Madame Beck, Père Silas... az összeesküvők, a titkos junta. Jó hatással volt rám, hogy valamennyiüket így együtt láthatom. Nem mondhatnám, hogy gyöngének, megszégyenültnek vagy kétségbeesettnek éreztem magam. Ők vannak többen, és sikerült nekik lábbal tiporni rajtam, de azért halott még nem voltam.

HARMINCKILENCEDIK FEJEZET

Régi és új ismeretség

Lenyűgözve ültem ott, mintha háromfejű sárkánnyal kerültem volna szembe. Nem tudtam elszakadni az ármánykodó társaságtól, mintha a talaj körülöttük mágnesként vonzaná lábamat. A kétfelé ágazó fatörzsek árnyék-baldachint vontak körém, az éjszaka susogva ígért védelmet, készséges lámpa villant egyet, csak azért, hogy biztonságos ülőhelyet mutasson nekem a sötétben, s azzal kialudt. Hadd mondjam el most röviden az olvasónak mindazt, amit az elmúlt két sötét hét során sikerült megtudnom a szóbeszédből Emanuel úr távozásának okáról és céljáról. Rövid a mese és nem új: alfája Mammon, ómegája Érdek.

Ha Madame Walravens förtelmes volt, akár egy hindu bálvány, úgy látszik, köréje gyűlt hívei megítélése szerint a bálványok állhatatossága is megvolt benne. Való igaz, valaha gazdag volt... nagyon is gazdag; ami pedig a jelent illeti, bár nem rendelkezett sok pénzzel, megvolt a lehetősége, hogy egy napon ismét vagyonos legyen. Basseterre-ben. Guadaloupe-ban, nagy kiterjedésű birtoka volt, melyet hatvan esztendővel ezelőtt házasságkötésekor hozományként kapott, s ez férje balsikerű vállalkozása óta zár alatt állt; most azonban állítólag felszabadították a terhek alól, és ha egy tevékeny teljhatalmú megbízott serényen utánanézne, néhány év alatt rendkívül gyümölcsözővé tehetné.

Père Silas már csak azért is érdeklődést mutatott a jövendő fellendülés iránt, mert a vallás és az egyház szempontjából biztatónak látta, hiszen Magloire Walravens hivő katolikus volt. Madame Beck távoli rokonságban állt a púpossal, és tudván azt, hogy közeli családtagja nincs, anyagias számítással gondolt részesedésére, s bármilyen kurtán bánt is vele Madame Walravens, érdekből állandóan körüludvarolta. Madame Beck és a pap ilyenformán anyagi okokból erősen érdekelve voltak a nyugat-indiai birtok felvirágoztatásában.

Csakhogy a hely messze van, s éghajlata nehezen elviselhető. A tevékeny és serény megbízottnak rendkívül odaadónak is kell lennie. Éppen ilyen férfit sikerült Madame Walravensnek már húsz esztendeje érdekei szolgálatába állítania: előbb elsorvasztania ennek az embernek életét, majd élősdiként tenyészni rajta; ilyen férfit nevelt magának Père Silas, akit a hála, a megszokás s a hit kötelékeivel font magához. Ezt a férfit jól ismerte Madame Beck, s bizonyos mértékig sikerült is befolyásolnia.

- Tanítványom - mondotta Père Silas -, ha Európában marad, az eretnekség veszélyébe rohan, mert belebolondult egy eretnek nőbe.

Madame Beck hasonlóképpen nyilatkozott, és megtartotta magának a titkát, mi okból kívánja, hogy az a férfi kivándoroljon. Ha már nem lehet az övé, nem akarta, hogy más nyerje el: akkor inkább elpusztítja. Ami Madame Walravenst illeti, ő a pénzét és a birtokát akarta, s nagyon jól tudta: Paul, ha akarja, legjobb s leghűségesebb csatlósként szolgálhatja érdekeit. Ilyenformán szövetkezett össze a három önző ember, s rátelepedett az egyetlen önzetlenre. Érveltek, könyörögtek, segítséget kértek; könyörületért rimánkodtak, s bizalommal tették le érdekeiket az ő kezébe. Két- vagy háromévi odaadást kívántak mindössze... ezután élheti a maga életét; egyikük talán még azt is kívánta, hogy időközben elpusztuljon.

Olyan nem fordult elő, hogy ha valaki alázatosan Emanuel úr lába elé tette vagy bizalommal kezébe helyezte érdekeit, ő elhárította volna e bizalmat, vagy elvetette volna, amit kezébe adtak. Okozott-e ez neki egyéni fájdalmat, húzódozott-e szíve mélyén attól, hogy elhagyja Európát, miképpen tervezgeti jövőjét: mindezt egyikük sem kérdezte, nem tudta, nem is beszélt róla. Előttem azonban minden tisztán állott. Sejtettem, miképpen tanácskozott gyónta-

tójával. Azt is kikövetkeztethettem, hogy a rábeszélések során milyen szerepet kapott a kötelesség és a hit. Távozott, s nem adott magáról életjelt. Bárhogy is hánytam-vetettem a dolgot, mindig ide lyukadtam ki.

Fejemet lehajtottam, homlokomat tenyeremen nyugtattam. Egy elágazó fatörzsön ültem, a lombernyő mögé húzódva. Ha akartam, minden szót hallhattam volna a közelemben folyó társalgásból, kicsi volt a távolság, de egyelőre alig volt érdemes figyelmet szentelni nekik. Fecsegtek ruhákról, zenéről, kivilágításról, a csodás éjszakáról. Arra vártam, hogy valamelyikük megjegyzi: csendes idő van, kellemes lesz az útja; az *Antigua* (így hívták a hajóját) kedvező előjelekkel indul. Efféle megjegyzés azonban nem hangzott el: sem az *Antiguá*-t, sem útját, sem utasát nem emlegette senki.

Lehetséges, hogy az öreg Madame Walravenst sem érdekelte jobban a felületes fecsegés, mint engem; nyugtalannak látszott, ide-oda forgatta fejét, hol a fák sűrűjébe nézett, hol a tömeg felé, mintha valakinek az érkezését várná, s türelmetlenkedne, amiért késik.

- *Où sont-ils? Pourquoine viennent-ils?*[285] - suttogta többször is maga elé, s végül is úgy látszott, választ kíván kérdésére, melyre eddig ügyet sem vetett senki, egy rövid mondatot, mely bár egyszerűen hangzott, megrázó hatással volt rám.

- *Messieurs et Mesdames* - kérdezte -, *où donc est Justine Marie?*[286] - Justine Marie! Mit jelent ez? Justine Marie... a halott apáca hol lehet? Természetesen a sírjában. Madame Walravens, mit akar tőle? Majd megtér hozzá, ő azonban sosem jön el ide.

Ekképpen válaszoltam volna kérdésére, ha nekem kell megfelelnem rá, de úgy láttam, senki sincs egy véleményen velem: senki sem látszott meglepettnek, felindultnak vagy zavartnak. Nyugodt, hétköznapi felelet érkezett a púpos különös, hátborzongató, boszorkányra valló kérdésére.

- Justine Marie - felelt valaki - mindjárt itt lesz; a kioszkban van, jönnie kell hamarosan.

A kérdés s a felelet után más fordulatot vett a fecsegés, bár megmaradt fecsegésnek, felületes, céltalan, hétköznapi pletykálkodásnak. Célzás, utalás, megjegyzés járt körbe-körbe, de olyan töredékesen, annyira meg nem nevezett személyekhez vagy körülményekhez kapcsolódva, hogy bármilyen feszült figyelemmel kísértem is - mert valóban halálos érdeklődéssel figyeltem -, nem tudtam megfejteni egyebet, csak annyit, hogy valamit terveznek, amiben ennek a kísérteties Justine Marie-nak, akár élő, akár holt, szerep jutott. E családi junta, úgy látszik, valami okból belekapaszkodik: valami házasságról vagy vagyoni dologról van szó, hogy kivel kapcsolatban, azt nem értettem világosan, talán Victor Kint vagy Josef Emanuel lehetett, lévén mindkettő nőtlen. Egyszer azt gondoltam, a célzások és a tréfák a társaság idegen tagjára, egy szőke ifjúra záporoznak, akit Heinrich Mühlernek szólítottak. A tereferébe Madame Walravens időnként közbevágott kellemetlen, ingerült, rekedt hangján; türelmetlenségét csupán Désirée-re irányozhatta, aki nem nyugodott, csak ha az öregasszony megfenyegette botjával.

- *La voilà!* - kiáltott fel hirtelen az egyik úr. - *Voilà Justine Marie qui arrive!*[287]

Különös pillanat volt ez számomra. Felidéztem magamban az apáca képét a falemezen. Lelkemben ott élt a szomorú szerelmi történet, lelki szemeim előtt feltűnt a látomás a padláson, s

---

[285] Hol vannak? Miért nem jönnek?

[286] Uraim és hölgyeim, hol lehet Justine Marie?

[287] Itt van! Itt van Justine Marie, megérkezett!

a jelenés a sétányon, a lugas különös környezetében: előérzetem azt súgta, most valaminek meglelem a nyitját, és meg voltam győződve róla, hogy közel van már a végső megvilágosodás. Ha egyszer fellázad képzeletünk, ugyan hol állunk meg? Melyik fa lehet oly kopár télen, miféle útszélen kóborló állat oly igénytelen, hogy a képzelet, egy vándorló felhő, egy éles holdsugár ne öltöztethetné lelkes lénynek vagy ne változtathatná fantommá?

Szívemre ránehezedett a feszült várakozás, a kibontakozó rejtély: eddig ezt a kísértetet csak üveg mögött láttam, most, úgy látszik, szemtől szembe kerülök vele. Előrehajoltam, s a jelzett irányba néztem.

- Már jön is! - kiáltott Josef Emanuel.

A kör megnyílt a várt vendég befogadására. Éppen e pillanatban fáklyával közeledett valaki, s e fény segítségére sietett a sápadt holdnak a feszültség feloldásában, teljes fényt vetve a gyors kibontakozásra. Nyilván a közeli társaság is érezhetett valamit abból a szorongásból, ami rajtam, szinte kimondhatatlanul, erőt vett. A társaság leghiggadtabb tagja is nyilván visszatartotta egy pillanatra lélegzetét. Ami engem illet, valósággal megállt bennem az élet.

Vége. Eljött a pillanat s az apáca. A feszültség feloldódott, a kinyilatkoztatás megtörtént.

A fáklya még világít egy lépésnyire, s a park egy csősze tartja a kezében: a hosszú lángnyelv szinte körülnyaldossa a várt alakot, ott áll világosan a szemem előtt. Milyen hát? Milyen ruhát visel? Ki hát tulajdonképpen?

Sok jelmezes alak járja be a parkot ma éjszaka, s minthogy későre jár az idő, oly különös érzés, álmodozás, rejtélyesség borít el mindent, hogy olvasóm akkor is hitelt adna nekem, ha azt állítanám, olyan volt, mint az apáca a padláson, hogy fekete ruhát és fehér fátyolt viselt, hogy maga volt a testet öltött apáca, az életre kelt kísértet.

Mindez hamis... mindez képzelgés! Nem evezünk ezekre a vizekre. Maradjunk a tisztesség mellett, s ne térjünk el, mint eddig sem tettük, az igazság szerény fonalától.

Szerény nem helyesen megválasztott szó. Mert amit magam előtt látok, nem éppen szerény. Egy villette-i leány áll előttem, egy intézeti leány. Nagyon csinos, hazájának jellegzetes vonásait viseli szépsége. Jól táplált, szőke és gömbölyű. Arca kerek, szeme jóindulatú, haja dús. Öltözéke csinos. Nem egyedül érkezett. Három személyből áll kísérete: kettő közülük idősebb, s ezeket *mon Oncle-,* és *ma Tante*-nak[288] szólítja. A lány nevetgél, fecseg, jókedvű, gömbölyded és viruló, külsejében és magatartásában a *bourgeoise belle*[289] megtestesítője.

Ennyit Justine Marie-ról, s ennyit a kísértetekről s a rejtélyekről: ezzel az egyik rész megoldódott, mert ez a lány nem az én apácám: az, akit a padláson s a kertben láttam, több mint egy arasszal magasabb lehetett.

Láttuk a városi szépséget, s egy futó pillantást vetettünk tisztes nagybátyjára és nagynénjére, de nem vehetnénk-e alaposabban szemügyre a lány kíséretének harmadik tagját is? Nem időzhetnénk-e el egy percig nála? Kitüntethetnénk-e ezzel őt, olvasóm? Megérdemli ezt tőlünk, nem most találkozunk vele először. Összeszorítottam kezemet, visszafojtottam lélegzetemet, elfojtottam egy sikoltást, kezemet szám elé kaptam, hogy ki ne törjön belőlem, s annyit se szóltam, annyira se rezdültem, akár a kőszobor. De tudtam, kit látok, noha sok átsírt éjszaka nedvessége homályosította el szememet, mikor felismertem. Akiről szólok, annak most az *Antigua* fedélzetén kellene lennie. Madame Beck legalábbis úgy mondta. Hazudott, amikor

---

[288] Bácsikám, nénikém.

[289] Szép polgárlány.

közölte velem, vagy ha akkor az igazságot mondta is, nem szólt, mikor az ellenkezőjére fordult. Az *Antigua* elment, Paul Emanuel pedig itt áll előttem.

Hogy boldog voltam-e? Óriási kő esett le szívemről, de vajon volt-e okom a boldogságra? Olvasóm bizonyára arra kíváncsi, milyen körülmények idézték elő az utazás elhalasztását, s mennyiben érint mindez engem? Nem kellene-e mindezt közelebbről érintenem?

Végül is, ki ez a fiatal leány, akit Justine Marie-nak hívnak? Nem idegen ő, olvasóm. Látásból ismerem, eljár a Rue Fossette-be, gyakran ő is jelen van Madame Beck vasárnapi vendégei között. Éppúgy rokona Beckéknek, mint Walravenséknek; a keresztségben a szent apáca nevét kapta, aki, ha élne, nagynénje lenne; nemzetsége a Sauveur nevet viseli. Nagy vagyon várományosa és árva, s Emanuel úr a gyámja, s mint mondják, keresztapja is. A családi junta ezt a vagyonos leányt akarja a társaság valamelyik tagjával összeházasítani... de kivel? Életbevágó kérdés... ugyan kivel?

Ebben a pillanatban nagyon boldog voltam, hogy az édes italban belém diktált gyógyszer annyira felélénkített, hogy az ágyat és a szobát elviselhetetlennek éreztem. Életem során mindenkor szerettem a tiszta igazság mélyére hatolni; szívesen kerestem fel templomában ezt az istennőt, s félrehajtva fátylát, bátran tekintek a rettegett szemekbe. Ó, istennő, aki oly fontos helyet töltesz be az istenek sorában! Eltakart tekinteted gyakran támaszt gyötrő bizonytalanságot bennünk, ámde fedj fel nekünk egyetlen jegyet, csak egy vonást, mely félelmetes őszinteségében tiszta és félreérthetetlen; lehetséges, hogy a lélegzetünk is eláll a rémülettől, de zihálva szívjuk magunkba istenségedet, szívünk ijedten ver, s úgy árad belőle a vér, mint földrengés után a folyók vize, de mégis erőt meríthetünk a bizonyosságból. Ha látjuk és tudjuk a legrosszabbat is, ez azt jelenti, hogy a rémület kezéből kiragadtuk ütőkártyáját.

Walravensék számban megnövekedett társasága rendkívül vidám lett. A férfiak frissítőket hoztak a kioszkból, és leültek a gyepre, a fák alá; ittak egymás egészségére, nevetgéltek, tréfálkoztak. Emanuel úrral is csipkelődtek, félig-meddig vidáman, de úgy éreztem, némi gúnnyal is, különösen Madame Beck. Annyit hamarosan megértettem, hogy utazását saját elhatározásából halasztotta el, noha barátai ezt nem helyeselték, sőt éppen az ellenkezőjét tanácsolták; az *Antigua* útnak indult, ő pedig a *Paul et Virginie*-n bérelt kabint, mely két hét múlva fut ki a kikötőből. Oka volt erre, de a társaság ugratta, hogy valljon színt, ő azonban csak úgy általánosságban kijelentette: bizonyos személyes ügyét kell még elintéznie, ami nagyon is szívén fekszik. Miféle ügy lehetett az? Senki sem tudta. De mégis volt a társaságban valaki, akit, úgy látszott, legalább részben bizalmába fogadott: sokatmondó pillantást váltott Justine Marie-val.

- *La petite va m'aider... n'est-ce pas?*[290] - kérdezte, s azon nyomban meg is kapta rá a választ.

- *Mais oui, je vous aiderai de tout man coeur. Vous ferez de moi tout ce que vous voudrez, mon parrain.*[291]

S a kedves *parrain* megfogta a lány kezét, és hálásan ajkához emelte. E jelenet után észrevettem, hogy a világos arcbőrű ifjú teuton, Heinrich Mühler, nyugtalan lesz, mintha a dolog éppenséggel nem volna kedvére való. Még motyogott is néhány szót, Emanuel úr pedig a szemébe nevetett, és a biztos győztes fölényes diadalával még közelebb vonta magához gyámleányát.

---

[290] A kicsike segít majd nekem... ugye?

[291] Hogyne, segítek egész szívemből. Azt tesz velem, amit akar, keresztapám.

Emanuel úr valóban nagyon vidám volt azon az éjszakán. Mintha cseppet sem nyomasztaná a reá váró nagy változás. Ő lett a társaság lelke; kissé zsarnoki talán, mert vidámságban csakúgy, mint cselekvésben, mindig ő akart irányítani, de percről percre vitathatatlanul bizonyságát adta, hogy joggal kíván hangadó lenni. Tőle származott a legtréfásabb szó, a legszellemesebb anekdota, a legvidámabb nevetés. Szokása szerint szüntelenül serénykedett, szinte megsokszorozta magát, hogy mindennel törődhessen. De jaj! Jól láttam, ki a kedvence. Láttam, kinek a lábához húzódik a gyepen, láttam, kit burkol be féltőn, hogy meg ne hűljön az éjszakában, ki felé irányul, kin nyugszik és derül fel tekintete.

Repkedett az élc és a tréfa, s én megértettem belőle, hogy míg Paul távol lesz, s a többiekért dolgozik, e többiek sem lesznek teljesen hálátlanok iránta, hanem megőrzik számára Európában hagyott kincsét. Hozzon csak vagyont Nyugat-Indiából: ők majd ifjú arával s gazdag örökséggel viszonozzák. Ami a szent fogadalmat, a nőtlenségi esküt illeti, arra feledés borul. A viruló, csodás jelen átvette uralmát a múlt felett: végre csakugyan eltemették az apácát.

Hát így áll a dolog. Csakugyan eljött a kinyilatkoztatás perce. Sohase hagyjuk figyelmen kívül az előérzetet. Van egyfajta előérzet, mely sohasem csal; én pedig egy pillanatra félreértettem, nem fogtam fel az orákulum jelentését, holott a jóslat valóságot tartalmazott.

Elidőzhettem volna hosszasabban annál, amit láttam; alaposabban fontolóra vehettem volna mindent, mielőtt következtetek. Bizonyára sokan kétségesnek tartották volna az alapul szolgáló tételeket, s a bizonyítékokat elégtelennek. A kétkedők hitetlenkedésükben talán jobban megvizsgálták volna, s nem fogadják el befejezett ténynek a házassági tervet egy negyvenéves szegény, önzetlen férfi és tizennyolc éves gazdag gyámleánya között. Tőlem azonban távol állnak efféle fontolgatások és mentegetések, az időnyerő menekvés a jelen elől, a gyáva megfutás a rettegett, gyors lábú, mindenen uralkodó tény elől, a félénk halogatás, hogy megadjuk magunkat az egyetlen uralkodónak, és tétován szembeszálljunk azzal a hatalommal, melynek előre kell törnie és győznie kell, mert nem lehet áruló módon megcsorbítani az Igazságot.

Nem. Én sietve elfogadtam az egész tervet. Számba vettem mindent, s megértettem, miről van szó. Valósággal dühös sietséggel cselekedtem: felfogtam az igazságot, s magamra borítottam, mint ahogy a harcmezőn elesett katona keblére vonja a nemzetiszínű leplet. A meggyőződéshez folyamodtam, hogy szögezze rám a bizonyosságot, melyet irtózva ölelek magamhoz, a legerősebb szögeket a legsúlyosabb kalapácsütésekkel verje belém, s amikor már a vas egész lelkemet átjárta, felálltam, és úgy véltem, új erőre kaptam.

Elvakultságomban így szóltam: „Igazság, te jóságos úrnője vagy hű szolgáidnak! Ó, mennyire szenvedtem, míg rabságában tartott a Hazugság! S amikor a Hamisság édesdeden hízelgett a képzeletnek, és melegen dédelgette az érzelmeket, mindez csak egy órai hiábavaló gyötrelmet jelentett nekem. Az a meggyőződés, hogy szeretetet nyertem, egy pillanatra sem vált el attól a rettegéstől, hogy fordul a kerék, s ismét elveszítem. Az Igazság elsöpörte az útból a Hamisságot, a Hízelgést és a Várakozást, s íme itt állok... szabad vagyok!”

Most már nem maradt más hátra, mint hogy éljek a szabadságommal, visszamenjek szobámba, s magammal vigyem tulajdonomat ágyamba, aztán majd meglátom, mit kezdek vele. A színjáték ugyanis még nem ért teljesen véget. Várakozhattam volna még, és szemlélhettem volna a szerelmi jelenetet a fák alatt s az erdei udvarlást. Ha nem lett volna szerelem az előbbi látványos jelenetben, képzeletem oly élénk és termékeny volt abban az órában, hogy bármit képes lett volna megformálni fölöttébb szembeszökő vonásokkal, s kiszínezni a szenvedély élénk színeivel, s életet önteni belé. Nem akartam tovább nézni: döntő elhatározásra jutottam, de természetemen nem akartam erőszakot tenni. És akkor... valami heves szorítást éreztem a sálam alatt, valami belehasított oldalamba, mintha keselyű vájta volna belém csőrét és

karmait. Vissza kell vonulnom magányomba, hogy megbirkózzam vele. Azt hiszem, életemben eddig soha nem éreztem féltékenységet. Nem olyan érzés volt ez, mint amikor el kellett viselnem, hogy John doktor és Paulina becézgetik egymást, mert ez elől elzárhattam szememet és fülemet, s míg elvonultam gondolataim közé, harmóniaérzékem jólesően élvezte a jelenet báját. Ez azonban sérelem volt. Az én szerelmem nem a szépségből született. Ilyesmihez nekem semmi közöm nincs, hogy is keveredhetnék ilyesmibe. Csakhogy egy másféle szerelem, mely bátortalanul, hosszú ismeretség után, a szenvedések kohójában jött létre, az állhatatosság kovácsolta ki, a tiszta szeretet révén vált tartós ötvözetté, kiállta az értelem próbáját, s a végén magától bontakozott ki hibátlan teljességében, ez a szerelem nevetett a szenvedélyen, mely forrón lobban fel, s hirtelen kialszik; ez a szerelem, ez kötött le engem; és bármi is támad fel, akár, hogy táplálja, akár, hogy szétzúzza, azt nem szemlélhettem érzéketlenül.

Elfordultam a facsoporttól és az árnyékukban szórakozó vidám társaságtól. Már régen elmúlt éjfél: véget ért a hangverseny, ritkult a tömeg. Követtem az apály irányát. Elhagytam a fényárban úszó parkot, s a jól világított Haute-Ville-t (ugyancsak jól volt világítva, mert úgy látszik, Villette-ben ilyenkor vannak a „fehér éjszakák"), s felkerestem a félhomályos alsó városnegyedet.

Nem kellett volna félhomályosnak neveznem, mert csodásan sütött a hold. Ez a tény feledésbe merülhetett a parkban, itt azonban a hold mindent elárasztott fényével. Magasan járt az égbolton, derűsen és tisztán világított. Az ünnepség zenéje és vidámsága, a lampionok és a lámpák fénye egy órára túlharsoghatta és túlragyoghatta, de íme, ismét diadalmaskodott ragyogása és csendje. A versengő lámpafények kialvóban voltak: a hold fehér fátumként haladt pályáján. Dob, trombita és harsona elzengte dallamát, és feledésbe merült: a holdsugár a fény ceruzájával örök ábrákat rajzolt a mennyboltra és a földre. A hold s a csillagok a mindenen uralkodó igazság megtestesítőinek és tanúinak tűntek szememben. Az éjszakai égbolt bevilágította birodalmát: lassan gördülő diadalszekerén haladt előre győzelmi menete... feltartóztathatatlan vonulásával, mely volt, van és lesz örökkön-örökké.

Pislákoló olajlámpáikkal csendesek az utcák: szeretem csendjüket és magányosságukat. Hazafelé tartó polgárok szállingóznak el mellettem gyalogosan, s kevés zajt ütnek, hamarosan el is tűnnek szem elől. Annyira szeretem Villette-et ebben a formájában, hogy nem szívesen térek ismét fedél alá, de elhatároztam, hogy különös kalandomat kedvezően zárom, és csendesen elfoglalom ágyamat a nagy hálóteremben, még mielőtt Madame Beck hazaérkezik.

Már csak egy utca választ el a Rue Fossette-től; befordulok, s ezúttal először, robogó hintó zaja veri fel a városnegyed csendjét. Felém vágtat... nagyon sebesen. Hogy visszhangzik robogása a kövezeten! Keskeny az utca, én óvatosan félrehúzódom a gyalogjárón. Elviharzik a hintó, s mit látok, vagy csak képzelődöm, amint elrobog? Egészen bizonyos, hogy valami fehérség lebegett a hintó ablakában... egészen bizonyos, zsebkendőt lebegtető kéz. Vajon nekem szól ez az üdvözlés? Ismerős lehetett? Ki ismerhetett fel? Ez nem De Bassompierre úr hintója, nem Brettonéké, s azonfelül sem az Hôtel Crécy, sem La Terrasse kastély nem ebben az irányban fekszik. Mindegy, nincs időm töprengésre, sietnem kell haza.

A Rue Fossette-be érkeztem, már az intézet előtt voltam, s mindenütt mély csend honolt. Még nem érkezett a ház elé a bérkocsi Madame-mal és Désirée-vel. Nyitva hagytam a nagy ajtót, vajon így találom-e? Hátha a szél vagy egyéb véletlen olyan erővel csapta be, hogy bekattant a zárópánt. Ha így történt, semmi remény, hogy bejussak a házba, s kalandom baljós véget ér. Könnyedén megérintettem a súlyos ajtószárnyat, vajon enged-e?

Engedett. Éppoly hangtalanul, ellenállás nélkül, mintha egy jótékony szellem kimondta volna a varázsos szót az előcsarnokban: Szezám, tárulj! Visszafojtott lélegzettel léptem be, halkan és sietve, cipőmet lehúzva szaladtam fel a lépcsőn, be a hálóterembe, s elfoglaltam ágyamat.

Ó! Elértem és felszabadultam, mélyet lélegeztem. A következő pillanatban csaknem felsikoltottam... csaknem, de azért hála az Égnek mégsem!

Az egész hálóteremben, az egész házban halálos csend uralkodott. Mindenki aludt, olyan némán, hogy úgy tűnt, senki sem álmodik. A tizenkilenc ágyon tizenkilenc alak nyújtózott el teljes hosszúságban, mozdulatlanul. Az enyémen, a huszadik fekvőhelyen, semminek nem kellett volna lennie: üresen hagytam, s üresen kellett volna találnom. De hát akkor mit látok a félrehúzott függönyszárnyak között? Mi az a sötét alak, mik azok a hosszú, különös körvonalak? Betörő talán, aki behatolt a nyitott kapun, és itt bújt el? Felugrik, és rám veti magát, amint odaérek! Pedig oda kell érnem. Bátorság, még egy lépés!

Visszahőköltem, mert az éjszakai lámpa gyér világosságában ágyamon elnyújtózva a régi kísértetet láttam... az apáca volt.

Egy kiáltás vesztemet jelentette volna. Bármi is ez a látomás, uralkodom magamon: semmi rémület, semmi sikoly, semmi ájulás. De egyébként: ezek egyike sem vett erőt rajtam. Megedződvén az utóbbi eseményekben, idegeim viszolyogtak a hisztériától. Felhevülve a kivilágítástól, zenétől, az egymás hegyén-hátán szorongó tömegtől, az új fájdalomtól felkorbácsolva fittyet hánytam a kísérteteknek. Egy pillanat alatt hang nélkül futottam kísértetjárta fekhelyemhez: semmi sem ugrott fel, nem kúszott elő, nem is mozdult. Csak én mozogtam, s bennem az élet, a valóság, az anyag, az erő, amint ösztönöm súgta. Felrántottam onnan a lidércet! Magasra tartottam a manót, megráztam a rejtélyt, és íme, leesett, egyenesen rám, darabokra hullt, és én rátapostam.

Ismét itt van... lám a kopár fa, az istállóból kiszabadult Rosinante; a felhőfátyol, a csillogó holdfény. Kiderült, hogy az apáca hosszú fekete kendőbe öltöztetett henger alakú párna, melyre művésziesen tűzték fel a fehér fátylat. A ruha, bármilyen különösnek tűnik is, valódi apácaruha volt, és titokzatos kéz mindent úgy rendezett, hogy a kívánt hatást keltse. Honnan kerültek elő ezek a ruhadarabok? Ki mesterkedte ezt? Egyelőre nyitott kérdés maradt. A fehér fátylon gombostűvel odatűzve, kis cédulát találtam, ceruzával írva az alábbi csúfondáros sorok álltak rajta:

„A padlás apácája Lucy Snowe-ra hagyományozza ruhatárát. A Rue Fossette-ben ezentúl senki sem láthatja majd.”

Ki és mi kísértett hát? Ezt láttam három alkalommal is? Ismeretségemben nem volt olyan termetű nő, mint ez az apáca. Magassága nem vallott nőre. E pillanatban nem tudtam olyan férfi ismerősre gondolni, akinek ezt a mesterkedést tulajdoníthattam volna.

Még mindig kimondhatatlanul elképedve, de ugyanakkor éppannyira megkönnyebbülve, hogy semmiféle kísérteties vagy földöntúli jelenséggel nem állok szemben, haragosan igyekeztem kiűzni agyamból a megoldhatatlan rejtélyt, szépen batyuba kötöttem a sálat és a fehér fátylat, párnám alá gyűrtem, lefeküdtem, s füleltem, míg meg nem hallottam a Madame-ot hazahozó bérkocsi kerekeinek zörgését, aztán megfordultam, és legyűrve az éjszakai ébrenlét fáradalmaitól, vagy talán: mert a kábítószer most már valóban hatni kezdett, mély álomba merültem.

NEGYVENEDIK FEJEZET
A boldog pár

E nevezetes nyári éjszakát követő nap nem bizonyult közönséges hétköznapnak. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy ennek jegyei jelentek meg az égbolton, sem azt, hogy a földön baljós jelek jövendölték meg; nem is hivatkozom időjárási tüneményekre, viharra, áradásra, forgószélre. Ellenkezőleg: vidáman kelt fel a nap, nyájas júliusi arculattal. A reggel rubinnal ékesítette szépségét, öle rózsával telt meg, és mintha virágeső hullna a földre, minden kivirult lába nyomán: üde nimfaként ébredtek az órák, s miután kora reggel kiürítették harmatos üvegjeiket, párafelhőbe burkolózva haladtak tovább: azúrkék, felhőtlen, ragyogó égbolton hajtották a nap paripáit tüzes pályájukon.

Röviden, csodaszép nap volt, a legszebb nyár sem hozhat különbet: mégis azt hiszem, rajtam kívül nemigen akadt lakója a Rue Fossette-nek, aki figyelemre méltatta, vagy akár észre is vette volna a szép időt. Más gondolat foglalkoztatta a többieket: olyan gondolat, melyen valamennyire magam is elmélkedtem, de mivel számomra nem volt teljes újdonság, nem képesztett el olyan váratlanul, és nem jelentett olyan megfejthetetlen rejtélyt, mint azoknak, akik velem együtt töprengtek az eseten. Ilyenformán én a többieknél nyíltabban adhattam át magam a megfigyeléseknek és a benyomásoknak.

Mégis, miközben a kertben sétáltam, élveztem a napsütést, s elnéztem a pompázón viruló növényzetet, ugyanazt a témát mérlegeltem magamban, amely közszájon forgott az egész házban.

Miféle témát?

Mindössze a következőt: mikor reggeli imára került a sor, egy hely üresen maradt a bennlakók első sorában. Felszolgálták a reggelit, s egy kávéscsészének nem akadt gazdája. Mikor a szobalány bevetette az ágyakat, az egyikben hosszába fektetett hengerpárnát talált hálófőkötőbe és hálóingbe öltöztetve; s amikor Ginevra Fanshawe zenetanárnője a szokott időben megérkezett a tanításra, a kitűnő és ígéretes ifjú teremtés, a tanítványa, nem jelent meg az órán.

Fanshawe kisasszonyt mindenütt keresték, átkutatták a ház minden zugát: hiába. Semmi jel, semmi nyom, még egy papírszeletke sem került a keresők-kutatók kezébe. A nimfa eltűnt, elnyelte az éjszaka, akár hulló csillagot a sötétség.

A felügyelő tanárnők kétségbeestek, az igazgatónő pedig valósággal elszörnyedt. Soha ilyen sápadtnak, ilyen izgatottnak nem láttam Madame Becket. Mintha érzékeny pontjára, gyenge oldalára mértek volna csapást: érdekeiben esett kár. Hogyan is történhetett meg ez a kínos eset? Miféle résen át kaphatott szárnyra a szökevény? Egyetlen zsalut sem találtak nyitva, egyetlen ablaküveget sem betörve; valamennyi ajtó elreteszelve, biztosítva. Ama napig Madame Beck minderről mélységesen meg volt győződve, s mindenki más is, kivéve egyetlen személyt: Lucy Snowe-t, aki nem tudta elfelejteni, mily könnyen sikerült egy bizonyos vállalkozása, mily zajtalanul húzhatta félre, majd tolhatta vissza a reteszt azon a bizonyos nagy ajtón, mely be volt éppen csukva, de sem bezárva nem volt, sem pedig biztosítva. A robogó hintó s a benn ülő pár ugyancsak felmerült gondolataiban éppúgy, mint a rejtélyes üdvözlés, a lobogó zsebkendő.

E premisszákból és egy-két egyéb dologból is, mely rajtam kívül más előtt nem volt ismeretes, csak egyetlen következtetésre juthattam. Leányszöktetéssel állunk szemben, a magam részéről biztos voltam a dologban, és végül is, Madame teljes kétségbeesése láttán, közöltem vele véleményemet. Mikor De Hamal úr udvarlására céloztam, amint vártam, megállapíthattam,

hogy Madame Beck teljesen tisztában volt ezzel a kapcsolattal. Már régen megbeszélte a dolgot Cholmondeley asszonnyal, és a maga felelősségét áthárította e hölgy vállaira. Most hát Cholmondeley asszonyhoz és De Bassompierre úrhoz kellett folyamodnia.

Azt tapasztaltuk, hogy az Hôtel Crécynek már tudomása van a történtekről. Ginevra írt unokatestvérének, Paulinának, és homályos célzást tett házassági terveire; a De Hamal családtól is érkeztek hírek. De Bassompierre úr megtalálta a szökevények nyomát. Későn érte el őket.

A hét folyamán a posta levelet hozott számomra. Szó szerint írom, mert nem egy kérdésre magyarázatot szolgáltatnak a benne foglaltak:

Drága jó Tim (Timon rövidítése)! - Elmentem, amint tudja, kiröpültem, akár a puskagolyó. Alfreddel már kezdettől fogva ily módon kívántunk házasságot kötni; sohasem óhajtottunk mások megszokott unalmas módján frigyre lépni: Alfredben ennél sokkal több a szellem, s bennem is... Dieu merci! Tudja-e, hogy Alfred, bár azelőtt magát csak sárkányként emlegette, a legutóbbi hónapokban oly sokszor látta, hogy kezd valósággal baráti érzéseket táplálni maga iránt. Reméli, nem fájlalja majd távozását, és bocsánatot kér a sok apró bosszúságért. Úgy véli, nagyon is megzavarta, amikor meglepte a padláson, éppen akkor, amikor egy szemmel láthatóan módfelett érdekes levelet olvasott; de nem tudott ellenállni a kísértésnek, hogy megriassza, amikor a levél írója annyira lenyűgözte. Azt mondja, viszonzásként egyszer maga riasztotta meg őt, amint berontott valami ruháért vagy kendőért, vagy egyéb rongyért éppen abban a pillanatban, mikor rágyújtott, és egy békés szippantásra készült szivarjából, miközben reám várt.

Kezdi-e már megérteni, hogy De Hamal gróf úr volt az apáca a padláson, s azért jött ide, hogy a maga alázatos szolgálóját meglátogassa? Most majd elmondom, hogyan csinálta. Tudnia kell, hogy Alfrednek szabad bejárása van az Athénée-be, ahol két-három unokaöccse nevelkedik, legidősebb nővére, Madame de Melcy fiai. Amint tudja, az Athénée udvara a magas fal túloldalán szomszédos sétahelyével, az alléé défendue-vel. Alfred éppoly ügyesen mászik, mint ahogy táncol vagy vív; nagy élvezettel látogatott intézetünkbe úgy, hogy először megmászta a falat, s aztán a nagy lugas fölé boruló fa ágain, mely benyúlik a mi lakrészünk fölé, bejutott az első osztályba s onnan a nagyterembe. Egyszer éjszaka leesett a fáról, letört néhány ágat, s kis híján nyakát is törte, s méghozzá menekülés közben alaposan meg is ijedt, mert csaknem az ösvényen sétáló Madame Beck és Emanuel úr karjaiba futott. A nagyteremből nem nehéz feljutni az épület legfelső részére, mely a nagy padlásba torkollik. A tetőablak, amint tudja, éjjel-nappal félig nyitva áll a szellőzés miatt: ezen a tetőablakon jutott be. Egy éve lehet, hogy véletlenül megemlítettem neki házunk legendáját az apácáról; ez sugallta a kísérteties álöltözet regényes ötletét, melyet el kell ismernie, ügyesen végre is hajtott.

Ami a fekete apácaruhát és fehér fátylat illeti, abban többször elcsípték őt, maga is, meg az a jezsuita tigris, Paul úr is. Alfred szerint maguk ketten állták a kísértetjárást, méghozzá igen bátran. Bámulattal adózom titoktartásuknak és bátorságuknak. Hogy is állhatták meg a kísértet ismétlődő látogatásait egy sikoly nélkül úgy, hogy nem mondták el senkinek, s nem lármázták fel a házat s az egész szomszédságot?

No, és hogy tetszett az apáca mint hálótárs? Magam öltöztettem fel, hát nem jól sikerült? Akkor sem sikított, mikor azt meglátta? Én beleőrültem volna, de hát micsoda idegei vannak magának... akár az acél vagy a szíj! Szinte azt hiszem, maga nem is érez. Magában nincs meg az az érzékenység, ami bennem, s a hasonló alkatúakban megvan. Mintha sem szenvedés, sem félelem, sem bánat nem férne magához. Maga egy valóságos vén Diogenész.

Nos hát, drága Öreganyám! Vajon bosszankodik-e szökésemen a holdfényes éjszakában és a menekülési komédián? Biztosíthatom, kitűnő mulatság volt, és részben a miatt a kacér Paulina s a morgó medve John doktor miatt rendeztem így: hogy megmutassam nekik, az ő hivalkodásuk nélkül is éppolyan házasságot kötök, akárcsak ők. De Bassompierre úr kezdetben különös módon tajtékzott Alfredre, s azzal fenyegetőzött, hogy pörbe fogja détournement de mineur[292] *meg tudom is én, még mi címen. Olyan elképesztően szigorú volt, hogy kénytelen voltam egy kis melodrámát játszani: térdre esni, zokogni, könnyezni, három zsebkendőt telesírni. Természetesen mon oncle hamarosan engedett; csakugyan mi értelme is volt az egész színháznak? Házasságot kötünk, s azzal vége. Nagybátyám azonban azt állítja, házasságunk nem törvényes, mivel még kiskorú vagyok. Ugyan már! Mintha ilyesmi számítana! Házasságom éppoly érvényes, mintha százévesen mentem volna férjhez. Mindegy, újra össze kell házasodnunk, és kelengyét kell kapnom, és az egész fölött Cholmondeley asszony védnökösködik; van némi reményünk, hogy De Bassompierre úr tisztes járadékot ad nekünk, ami nagyon kapóra jönne, mivel drága Alfredemnek öröklött nemességén és fizetésén kívül semmije sincs. Csak azt szeretném, ha bácsikám ezt feltétel nélkül nagylelkűen és úri módon cselekedné. Oly kellemetlen, hogy a hozományt bizonyos írásbeli ígérettől teszi függővé, hogy Alfred fogadja meg, sohasem vesz kártyát vagy kockát a kezébe a folyósítás napjától fogva. Azzal vádolják ezt az angyali lényt, hogy hajlik a játékszenvedélyre. Efféléről sejtelmem sincs, azt azonban tudom, hogy drága és imádni való!*

Nem is tudom eléggé ékesen ecsetelni, milyen lángelmére valló ügyességgel szervezte meg De Hamal szökésünket. Milyen remek dolog volt, hogy éppen az ünnep éjszakáját választotta, amikor Madame (mert jól ismeri a szokásait), mint mondotta, feltétlenül távol lesz hazulról, s megjelenik a hangversenyen a parkban. Maga bizonyára vele tartott. Figyeltem, amint felkelt, és tizenegy óra tájban elhagyta a hálótermet. Azt már nem értem, miért tért vissza gyalog és magányosan? Mert az bizonyos, magát láttuk a keskeny, régi Saint Jean utcában. Észrevette-e, hogy a hintó ablakából integettem a zsebkendőmmel?

Isten vele! Örüljön a szerencsémnek: gratuláljon kimondhatatlan boldogságomhoz, és gondoljon rám drága, cinikus és embergyűlölő barátnőm, a legjobb egészségben és a legjobb hangulatban:

Ginevra Laure de Hamal
született Fanshawe

P.s. El ne felejtse, grófné lettem. Papa, mama meg a lányok otthon bizonyára túláradó örömmel fogadják a hírt: „Lányom, a grófné! Testvérem, a grófné!" Éljen! Ez csak különbül hangzik, mint Bretton doktorné, nem?

Felidézve Fanshawe kisasszony emlékét, az olvasó nyilván azt várja, hogy végül is keservesen szenvedte meg fiatalkori könnyelműségét. Természetesen a jövő számos szenvedést tartogatott számára.

A következő néhány szó magában foglalja mindazt, amit róla a továbbiakban megtudtam.

Mézeshetei vége felé találkoztam vele. Madame Becket látogatta meg, s engem is lehívatott a szalonba. Nevetve futott karjaimba. Viruló volt és csodaszép: fürtjei hosszan omlottak alá, arca rózsásabb, mint valaha, fehér kalapja, flandriai fátyla, narancsvirágcsokra és pompás ruhája csodásan illett hozzá.

---

[292] Kiskorú elcsábítása.

- Megkaptam a járadékomat! - kiáltott fel nyomban, mert Ginevra mindig az anyagiakat tartotta a legfontosabbnak. Minden szava született üzletasszonyról árulkodott, bármilyen gúnyosan beszélt is a *bourgeoise*-ról. - És De Bassompierre nagybátyám végképp megbékélt. Bánom is én, hogy Alfredről mint „széltolóról" beszél... ez csak durva skót neveltetésére vall. Azt hiszem, Paulina irigykedik rám, John doktor pedig őrjöng a féltékenységtől, talán még főbe is lövi magát, de én olyan boldog vagyok! Valóban nem is tudom, mit kívánhatnék még... legfeljebb hintót vagy palotát, de ó, be kell mutatnom *mon mari*-t.[293] Alfred, gyere ide!

És Alfred valóban előkerült a belső szalonból, ahol Madame Beckkel beszélgetett, s állta túláradó szerencsekívánatait és korholásait. Ginevra változatos neveken mutatott be: mint Sárkány, Diogenész és Timon. Az ifjú ezredes rendkívül udvarias volt. Fordulatos és jól fogalmazott mondatokban kért bocsánatot a kísértetjárásért, és szavait azzal zárta, hogy a legjobb mentség minden méltatlan cselekedetére ott áll előttem, s azzal ifjú feleségére mutatott.

Az ifjú feleség nyomban visszaküldte Madame Beckhez, engem pedig lefoglalt a maga számára, és szinte elárasztott féktelen jókedvével, kótyagos, éretlen, sületlen fecsegésével. Lelkendezve mutatta meg gyűrűjét, s magáról úgy beszélt, mint De Hamal grófnéról. Ezerszer megkérdezte, hogy hangzik? Alig jutottam szóhoz. Csak természetem érdességét mutattam neki. Nem számít: nem is várt tőlem mást, túlságosan jól ismert ahhoz, semhogy bókokra várt volna. Gunyoros, száraz modorom nagyon is tetszett neki, s minél megközelíthetetlenebb, prózaibb arcot vágtam, annál boldogabban kacagott.

Röviddel házasságkötése után De Hamal úrnak azt tanácsolták, hagyja ott a hadsereget, mert ez a legbiztosabb módja annak, hogy a kedvezőtlen társaságtól és szokásoktól távol tartsák. Állást szereztek neki, s attaséként ifjú feleségével külföldre került. Azt hittem, Ginevra most már megfeledkezik rólam, de nem így történt. Hosszú éveken át fenntartotta a szeszélyes, rendszertelen levelezést. Az első vagy talán az első két esztendőben csak magáról és Alfredről írt; lassacskán azonban Alfred háttérbe szorult, ő s egy bizonyos jövevény nagyobb fontosságot nyertek. Bizonyos Alfred Fanshawe de Bassompierre de Hamal kezdte átvenni az uralmat apja helyett. Túláradó dicsérettel emlegette ezt a személyiséget, remek tulajdonságait, csodálatos koraérettségét, s közben heves szemrehányásokkal illetett, amiért közönyös hitetlenséggel fogadtam mindezt. Nem tudom, „mit jelent anyának lenni, érzéketlen lény vagyok, s az anyai szív rejtelmeit héber vagy görög betűkkel írták számomra", és más efféléket. Annak rendje-módja szerint e fiatalember levizsgázott fogzásból, kanyaróból, szamárköhögésből. Mindez szörnyű megpróbáltatás volt számomra, mert mamája levelei valóságos jajkiáltássá változtak. Semmiféle emberi lény nem szorult annyira részvétre, mint ő. Eleinte megijedtem, és bántam, hogy fellengzősen válaszoltam, de hamarosan rájöttem, hogy az egészben több a jajgatás, mint a lényeg, s ismét a szokott iróniába merültem. Ami az ifjú szenvedőt illeti, hősként állt ki minden vihart. Zsenge élete során ötször állt *in articulo mortis,*[294] s ötször éledt fel csodával határos módon.

Az évek során vészes hírek keringtek Alfredről: De Bassompierre úrhoz folyamodtak bizonyos adósságok rendezése miatt; némelyiket, bár szennyes és sekélyes volt, így nevezték: „Becsületbeli adósság." Anyagi nehézségek miatt egyre gyakoribb lett a siránkozás. Ha felhős volt az ég, bármi okból is, Ginevra, mint régen mindenkor, részvétet és segítséget követelt. Eszébe se jutott, hogy a maga erejéből is kikerülhet a bajból. Valami formában, innen vagy onnan, biztos lehetett abban, hogy teljesítik kívánságát, és így boldogult... az élet csatáját mindig más vívta meg helyette, s nem is ismertem emberi lényt, aki nála kevesebbet szenvedett volna.

---

[293] Férjemet.

[294] A halál küszöbén.

NEGYVENEGYEDIK FEJEZET
Faubourg Clotilde

Vajon mielőtt történetem végére érek, kell-e némileg számot adnom arról, hogy az ünnepség éjszakáján hogyan köszöntött rám a szabadság és a megújulás? Elmondjam-e, hogy e két rettenthetetlen társsal tértem haza a kivilágított parkból, s hogy ezek a továbbiakban híven kitartottak mellettem?

Már másnap próbára tettem őket. Nagy hangon dicsekedtek erejükkel, mondván: kiszabadítottak engem a szerelem kötelékeiből, s mikor én tetteket, nem pedig szavakat követeltem tőlük, a nyugodt élet bizonyítékát, némi tapasztalatot szabadabb életre, Szabadság mentegetőzni kezdett, hogy pillanatnyilag nem áll módjában támogatni, Megújulás pedig nem szólt semmit, talán az elmúlt éjszaka meg is halt.

Ilyenformán nem maradt számomra semmi. Legfeljebb titokban bizakodtam. Úgy véltem, pusztán arról van szó, hogy találgatásaim során kissé túllőttem a célon, és azt a nyomasztó órát majd sikerül úgy számon tartanom emlékezetemben, mint amelyet a féltékenység hamis színben tüntetett fel. Rövid és hiábavaló küzdelem után ismét azon vettem magam észre, hogy az időhúzás régi csapdájába estem, és a régi kötelékek tartanak fogva.

Vajon látom-e, mielőtt útnak indul? Megőriz-e emlékezetében? Szándékában áll-e felkeresni? Elhozza-e hozzám a mai nap... vagy talán már a következő óra? Vagy pedig tovább őrlődöm a hosszú várakozás kínjában, az elszakadás küszöbönálló kegyetlen fájdalmában, néma, halálos szorításban, mely nyomban elfojtja a reményt, és életre serkenti a kétséget? Azt a kezet, mely ily heves fájdalmat okoz, lehet-e részvéttel megsimogatni csak azért, mert a távollét sorompót emel közénk?

Nagyboldogasszony ünnepe lévén, nem tartottunk tanítást az iskolában. A bentlakók és a tanárok mise után délelőtt hosszú sétára indultak, s azt tervezték, hogy délutánig időznek egy tanyán, s az uzsonnát is ott fogyasztják el. Nem tartottam velük, mert már csak két nap választott el attól, amikor a *Paul et Virginie* felszedi horgonyát. Úgy kapaszkodtam a leghalványabb reménységbe is, mint a nyomorult szerencsétlen az utolsó szalmaszálba.

Valami asztalosmunkát végeztek az első osztályban, padokat, íróasztalokat javítottak; a szünidőt kellett ugyanis felhasználni olyan javításokra, melyeket nem lehet elvégezni olyankor, mikor tele a ház növendékekkel. Magányosan ültem ott, s éppen a kertbe szándékoztam kimenni, hogy felszabadítsam a terepet, mikor meghallottam a mesteremberek közeledő lépteit.

Külföldi iparosok és szolgák mindent csoportosan végeznek: azt hiszem, két labassecouri ács kell ahhoz is, hogy egy szöget a falba beverjenek. Megkötöttem kalapom szalagját, mely eddig tétlen karomon lógott, és elcsodálkoztam magamban, hogy csupán egyetlen *ouvrier* lépteit hallom. Azt is észrevettem, miként várba zárt foglyok nyomasztó magányukban jelentéktelen semmiségekre is felfigyelnek, hogy ez a férfi cipőt s nem facipőt visel. Ebből arra következtettem, hogy nyilván a mester közeledik, szemügyre akar venni mindent, mielőtt alkalmazottait elküldi. Magamra vettem sálamat. Közeledett, benyitott, s én háttal álltam az ajtónak; kissé megriadtam, furcsa érzés volt, de futó és hirtelen, s nem volt rá időm, hogy elemezgessem. Megfordultam, és ott álltam a mesternek vélt férfi előtt. A nyitott ajtóra néztem, és láttam, hogy valakinek az alakja betölti a nyílást, és szemem Paul úr képét vetítette agyamba.

Száz és száz imával terheljük az Eget, de a fohászkodó hiába várja a beteljesülést. Ám egyszer eljön életünkben a szép nap, mikor az arany-adomány ölünkbe hull: teljes boldog beteljesülés ez, tökéletes megvalósulás.

Emanuel úr azt az öltözéket viselte, melyben utazni készült: bársonnyal szegett felöltőt. Azt hittem, nyomban útnak indul, pedig úgy tudtam, hogy két nap választja el a hajó kifutásától. Vidámnak és egészségesnek látszott. Kedves és nyájas volt, sietve jött felém: egy szempillantás alatt ott állt közvetlenül mellettem. Maga volt a szelídség. Lehetséges, hogy a vőlegénység tette ilyen derűssé. Bármi is az oka, nem boríthattam felhőbe a napsütést. Ha a sors úgy hozza, hogy ez életem utolsó perce, amit vele tölthetek, azt nem pazarolom el erőltetett, magamra kényszerített húzódozással. Szerettem őt... jobban szerettem annál, hogy el ne kergessem utamból akár a féltékenységet is, ha meg akarja zavarni a szívélyes búcsút. Egyetlen szíves szó, egyetlen gyengéd tekintet elég nekem életem hátralevő részére. Vigaszul szolgál a magány óráiban; elfogadom, megízlelem az elixírt, s nem engedem, hogy a kevélységtől megkeseredjék a pohár.

A beszélgetés bizonyára rövid lesz: nekem sem mond majd többet, mint az egybegyűlt növendékeknek; megfogja s vagy két percig kezében tartja kezemet, ajkával érinti arcomat először, utoljára és egyetlenegyszer... s aztán nincs tovább. Igen, ez a végső istenhozzád, a hosszú búcsú, és elválaszt majd bennünket a nagy óceán, nem mehetek hozzá, s ő sem nézhet felém, hogy emlékezetébe idézzen.

Egyik kezével megfogta kezemet, a másikkal hátratolta kalapomat, és a szemembe nézett. A derűs mosoly eltűnt arcáról, ajka olyasmit fejezett ki szótlanul, mint mikor az anya gyermekén váratlanul nagy változást vesz észre, betegséget, nélkülözés vagy kimerültség nyomait. Most valami megzavart bennünket.

- Paul, Paul! - szólalt meg mögöttünk egy női hang. - Paul, jöjjön gyorsan a szalonba. Még sok mindent kell megbeszélnem magával. Igénybe veszi az egész napot, Victor és Josef is itt van. Jöjjön gyorsan, Paul, várják a barátai.

Madame Becket a leskelődés vagy talán csalhatatlan ösztöne hozta a helyszínre, s olyan közel jött, hogy valósággal közénk vetette magát. - Jöjjön, Paul! - ismételgette, de szeme olyan kemény pillantást lövellt felém, akár az acélpenge. Megragadta rokonát. Úgy véltem, az enged, s már megy is. Ez több volt, mint amennyit el tudtam viselni, s mivel már nem tudtam magamba fojtani, felkiáltottam:

- Megszakad a szívem!

Azt is éreztem, amit mondtam: szorító fájdalmat a szívemben; de a feszültségben még egy pecsét feltört, mert Paul úr szinte lehelve suttogta fülembe: - Bízzék bennem! -, s ez, bár levette a terhet, szabaddá tette az utat. Mélyet sóhajtottam, a hideg futkározott a hátamon, reszkettem, de megkönnyebbülve kitört belőlem a zokogás.

- Bízza őt rám; ez roham, majd megvigasztalom, s elmúlik - mondta rendületlen nyugalommal Madame Beck.

Az ő vigasztalására szorulni, olyasmit jelentett számomra, mint a méregkeverő és a mérgespohár társasága. Paul úr azonban keményen, nyersen és röviden válaszolt:

- *Laissez-moi!* - A barátságtalan hang valóságos zene volt nekem, különös, határozott, de életet adó.

- *Laissez-moi!* - ismételte, s orrlyuka kitágult, arcizmai rángatóztak, amint felcsattant.

- De ezzel nem megyünk semmire - mondta Madame kérlelhetetlenül. Rokona azonban még kérlelhetetlenebb volt, s így szólt:

- *Sortez d'ici!*[295]

- Elküldök Père Silasért; nyomban elküldök érte - fenyegetőzött makacsul.

- *Femme!* - kiáltott a professzor mély hangon, de feszült izgalommal. - *Femme, sortez à l'instant!*[296]

Ki volt kelve magából, én pedig, éppen amiért ily haragos, olyan szenvedélyes szeretetet éreztem iránta, mint addig soha.

- Helytelen, amit tesz - folytatta Madame. - Jellemző ez a megbízhatatlan, képzelgő természetű férfiakra, amilyen maga. Indulatos, meggondolatlan, következetlen lépés... bosszantó dolog, határozott és állhatatos jellemű emberek szemében csak méltatlannak tűnhetik.

- Maga még nem tudja, mi bennem az állhatatos és megmásíthatatlan - mondta Paul úr -, de hamarosan meglátja, az események megtanítják rá. Modeste - folytatta immár nem oly haragosan -, legyen gyengéd, legyen részvevő, legyen végre asszony: nézzen e szerencsétlen arcra, és lágyuljon meg. Tudja, jó barátja vagyok, és barátainak is; bármennyire gúnyolódik, tudja, mélységesen tudja, hogy meg lehet bízni bennem. Nem álltam ellen, feláldoztam magam, de szívemet fájdalommal tölti el, amit most látok: vigaszt kell nyújtanom, s vigaszra találnom. *Hagyjon engem!*

Ezúttal a „hagyjon engem" oly keserűen s annyira parancsolóan hangzott, hogy úgy véltem, még Madame Beck sem tehet egyebet, mint hogy nyomban engedelmeskedik; ő azonban nem tágított, elszántan nézett Paul úr szemébe: kemény, rendületlen tekintet volt a válasz, szilárd, akár a kőszikla. Madame szóra nyitotta száját, s abban a pillanatban Paul úr arcán mintha villám futott volna át: el sem tudnám mondani, miféle mozdulat volt, nem is tűnt hevesnek, megőrizte az udvarias formát, kezét nyújtotta, s úgy láttam, alig érintette az asszonyt, az mégis hirtelen megfordult, s mint a forgószél, rohant ki a szobából. Elment, egy másodperc sem telt belé, s becsukta maga mögött az ajtót.

A szenvedélyes fellobbanás nyomban elmúlt. Paul úr mosolyogva hozzám fordult, s azt mondta, töröljem meg a szemem; csendesen várakozott, míg megnyugodtam, csak időnként mondott egy-egy vigasztaló szót. Rövidesen magamra találtam, s csendesen ültem mellette... megnyugodva, nem is elkeseredve, úgy, mint akinek se barátja, se reménysége, és életuntan csak a halálra vágyik.

- Hát annyira elszomorította, hogy elveszti barátját? - kérdezte.

- Belepusztulok, ha elfelednek, Monsieur feleltem. - E keserves napokban egyetlen szót sem hallottam magáról, és azzal a lehetőséggel, sőt egyre inkább bizonyossággal néztem szembe, hogy útnak indult egyetlen búcsúszó nélkül!

- Meg kell-e ismételnem, amit az imént Modeste Becknek mondtam... hogy nem ismer engem? Bizonygassam, tanítsam meg rá, milyen a jellemem? Bizonyítékot akar, hogy megbízható barát vagyok? Bizonyíték nélkül nem nyugodna ez a kéz a kezemben, és vállam nem nyújtana biztos támaszt? Helyes. Kéznél a bizonyíték, igazolom magam.

- Mondjon bármit, tanítson bármire, bizonyítson bármit, Monsieur: hallgatom.

---

[295] Menjen innen!

[296] Asszonyom, távozzon, ebben a pillanatban!

- Nos, akkor mindenekelőtt velem kell jönnie a városba, meglehetősen messzire. Magáért jöttem.

Egy szóval sem kérdeztem, mi célból, mi a terve. Egyetlen szóval sem ellenkeztem, csak újra megkötöttem kalapom szalagját, s már készen is voltam.

A fő útvonalakon vezetett, s többször kért, pihenjek meg a hársfák alatt elhelyezett padokon; egy szóval sem kérdezte, fáradt vagyok-e, csak rám nézett, s maga határozott.

- E keserves napokban... - kezdte szelíd gúnnyal ismételve szavaimat, sőt kedvesen, még hangomat s idegenszerű kiejtésemet is utánozta ezúttal. Nem először történt így, de az ő ajkáról a játékos csipkelődés sohasem sértett, még akkor sem, ha nem is ritkán, arról kívánt meggyőződni, hogyan mondanám ugyanazt anyanyelvén. Én meg beszéltem, s beszélnem kellett, ha tökéletlenül, bizonytalanul is.

- E keserves napokban egyetlen órára sem feledkeztem meg magáról folytatta most. - A hűséges nők gyakran tévednek, mert úgy képzelik, rajtuk kívül nincs hűséges teremtménye Istennek. Égő és élő valóság nekem is, a legutóbbi időkig magam sem számoltam azzal, hogy ilyesmivel találkozom az életben: de... nézzen csak rám.

Boldogan néztem a szemébe: ha nem boldogság sugárzott volna szememből, nem tükrözte volna igazán, ami szívemet eltöltötte.

- Nos - szólalt meg néhány pillanatnyi vizsgálódás után -, tagadhatatlan, nem lehet félreismerni az Állhatatosság keze írását, csakhogy acélból van a tolla. Nagyon fájt, mikor bevéste a nevét?

- Keservesen - vallottam meg az igazat. - Ha kitörli, Monsieur, ezt a vésést még egyszer nem tudnám elviselni.

- *Elle est toute pâle* - mondotta Paul úr maga elé -, *cette figure-là me fait mal.*[297]

- Ó, nem nyújtok kellemes látványt...

Nem tehettem róla, kiszaladt a számon. Nem is emlékszem olyan időre, hogy ne rettegtem volna e fogyatékosságomtól, s e pillanatban ez a félelem különös erővel sújtott le rám.

Paul úr valóján gyöngédség áradt el. Kék szeme nedvesen csillogott sűrű spanyolos pillái alól. Hirtelen felállt:

- Induljunk tovább.

- Nagyon nem szívesen tekint rám? - Össze kellett szednem bátorságomat, hogy ezt megkérdezzem, de válasza életbevágó fontosságú volt számomra.

Megállt, s rövid, határozott választ adott: választ, mely elhallgattatott, lefegyverzett, s teljesen kielégített. Ettől fogva már örök időkre meggyőződhettem arról, mit jelentek neki, s hogy aztán rajta kívül mit jelentek a világon a többi embernek, ezzel most már végképp nem törődtem. Gyengeségre vallott, hogy annyira fontos volt nekem véleménye külsőmet illetően? Attól tartok, hogy úgy volt; és még azt is be kell vallanom, nem kis mértékben volt meg bennem ez a gyöngeség. Bizonyára nagyon is félek attól, hogy nem tetszem neki... s erős a vágy bennem, hogy amennyire lehetséges, Paul úr kedvére való legyek.

Nem is tudtam, merre tartunk. Hosszú utat tettünk meg, mégis rövidnek tűnt. Kellemes volt a sétánk, csodaszép az idő, s Emanuel úr utazásáról beszélt. Három évig szándékozik távol

---

[297] Egészen belesápadt, fájdalmat okoz nekem az arckifejezése.

maradni. Azt reméli, ha hazatér Guadaloupe-ból, minden kötelezettségtől mentes lesz és szabad. Majd megkérdezte, mit szándékozom én tenni távolléte alatt? Aztán emlékeztetett rá: említettem egyszer, hogy igyekszem függetleníteni magam, és megpróbálok egy kis iskolát nyitni. Vajon elvetettem-e ezt a gondolatot?

- Dehogyis vetettem el: amennyire tehettem, takarékoskodtam, hogy megvalósíthassam szándékomat.

- Nem szívesen hagyom a Rue Fossette-ben; attól tartok, ott nagyon is *érzi* majd hiányomat... elhagyatottnak érzi magát, sőt talán szomorkodik is...

Ez bizonyos; de megígértem, mindent megteszek, hogy elviseljem.

- De mégis - szólalt meg halkan -, egyéb is ellene szól, hogy továbbra is ott maradjon. Néhanéha szeretnék írni magának: nem lenne jó, ha bizonytalanságot éreznék afelől, hogy sértetlenül kapja-e kézhez leveleimet. Márpedig a Rue Fossette-ben... egyszóval: katolikus tanításunk bizonyos dolgokban, bár igazolható és célravezető, bizonyos körülmények között könnyen vezethet hamis értelmezéshez... sőt visszaéléshez is.

- De ha ír - feleltem -, feltétlenül meg kell kapnom a leveleit, és meg is szerzem őket: tíz igazgató, húsz igazgatónő is kevés ahhoz, hogy megakadályozza. Protestáns vagyok. Nem tűrök korlátozást e tekintetben. Monsieur, semmiképpen sem tűrök.

- *Doucement, doucement* - vette át a szót -: majd kitalálunk valamit, megtaláljuk a módját, *soyez tranquille.*[298]

Ennyit mondott, azután jó ideig hallgatott.

Most letértünk a hosszú sétányról. Éppen egy tiszta *Faubourg* közepére érkeztünk, ahol már kisebbek, de tetszetősebbek voltak a házak. Egy nagyon csinos hajlék fehér bejárata előtt megállt Paul úr.

- Benézek ide - mondotta.

Nem kopogott, csak kulcsot vett elő a zsebéből, kinyitotta a kaput, s belépett. Intett, hogy kövessem, s bezárta az ajtót mögöttünk. Szolga nem jött elő. Az előcsarnok kicsi volt, mint az egész ház, de minden frissen, ízlésesen festett; a helyiségből franciaablak nyílt, az üvegtáblákat vadszőlő övezte, a kacsok s a zöld levelek az üveget csókolták. Csend honolt az egész házban.

Paul úr kinyitott egy belső ajtót, és egy nappali vagy szalon tárult elém... nagyon kicsi, de nagyon szép, gondoltam magamban. A falakat leheletnyi színárnyalat borította, a padló fényes volt, s a szoba közepét élénk színű szőnyeg díszítette. A szoba közepén kis asztal ragyogott éppúgy, mint a tükör a kandalló fölött. Egy kis pamlag is volt a szobában, meg egy kis *chiffonnière,* melynek piros selyemmel bevont, félig nyitott ajtaján át láttam a polcon sorakozó porcelán edényeket. Volt egy francia óra is, egy lámpa, s porcelán dísztárgyak. Az egyetlen ablakmélyedést zöld virágállvány töltötte be három zöld virágcseréppel, valamennyiben virágzó növény pompázott. Az egyik sarokban márványlapos *guéridon*-t pillantottam meg, varródoboz állt rajta és pohárban egy csokor ibolya. A szoba ablaka nyitva állt, üdén áradt be a levegő, és felénk szállt az ibolya illata.

- Kedves otthon! - szólaltam meg, Paul úr pedig mosolyogva nézte, mennyire tetszik minden.

---

[298] Csendesen, csendesen, nyugodjon meg!

- Leülünk itt, és várunk? - kérdeztem suttogva, és szinte megijedtem, mikor a hangomat meghallottam.

- Először még bekukkantunk e kis dióhéj egy-két zugába - felelte.

- Veszi magának a bátorságot, hogy bejárja az egész házat? - kérdeztem.

- Veszem bizony - felelte nyugodtan.

Mutatta az utat, egy kis konyhába vezetett, melyben kályha és tűzhely állott, néhány csillogó rézedénnyel, távolabb asztal és két szék. A faliszekrényben kicsi, de jól összeválogatott cserépedénykészlet.

- A szalonban van egy porcelán kávéskészlet is - mondta Paul úr, mikor látta, hogy a zöldfehér mintás lapostányérokat nézem, a négy tálat s a hozzáillő csészéket és kancsókat.

Felvezetett a keskeny, de tiszta lépcsőn, és bekukkantottunk két csinos kis hálószobába is, de aztán nyomban ismét lementünk, és bizonyos ünnepélyességgel álltunk meg egy szélesebb ajtó előtt, melyet eddig nem nyitottunk ki.

Emanuel úr újabb kulcsot vett elő a zsebéből, s a zárba illesztette. Kinyitotta, és valósággal tolt engem maga előtt.

- *Voici!* - kiáltotta.

Nagyméretű, makulátlanul tiszta, de az előbb látottakhoz képest kissé kopár helyiségben találtam magam. A súrolt deszkapadlót nem borította szőnyeg: két sorba állított zöld padok és íróasztalok sorakoztak benne, középütt térség választotta el a sorokat, a végén dobogó, tanári asztallal és székkel, mögötte a tábla. Két térkép lógott a falon, néhány növény volt az ablakokban: röviden miniatűr tanteremben álltunk, csinos és tetszetős volt, semmi sem hiányzott belőle.

- Úgy látom, ez iskola - mondottam. - Ki tartja fenn? Sohasem hallottam, hogy van ilyen intézet ezen a Faubourg-on.

- Lenne olyan szíves, átvenni tőlem néhány prospektust szétosztás céljaira, egy barátom érdekében? - kérdezte, és felöltője zsebéből előhúzott néhányat, s átnyújtotta. Néztem, olvastam, szép szedéssel ez állt rajta:

> *Externat de demoiselles. Numéro 7. Faubourg Clotilde. Directrice: Mademoiselle Lucy Snowe.*[299]

Mit feleltem erre Paul Emanuel úrnak? Többnyire nehéz emlékezetünkbe idéznünk életünk döntő fordulatait. Bizonyos események, válságok, érzések, öröm, bánat, megdöbbenés, ha visszatekintünk rájuk, kavargó forgatagnak tűnnek, összemosódnak, akár a sebesen gördülő kerék küllői.

Nem tudok jobban emlékezni arra a tíz percre, mely e bejelentést követte, s arra, amit akkor gondoltam vagy mondtam, mint amennyire első életévemre emlékszem; de az első dolog, ami határozottan él a tudatomban, az, hogy kapkodva, gyorsan beszéltem, s egyre csak ezt ismételgettem:

- Maga tette ezt, Paul úr? A maga háza ez? Maga rendezte be? Maga nyomatta a prospektusokat? És rám gondolt? Én vagyok az igazgatónő? Vagy talán létezik még egy másik Lucy Snowe is? Mondja meg, szóljon már valamit.

---

[299] Leányintézet bejáróknak. Faubourg Clotilde 7. szám. Igazgatónő: Lucy Snowe kisasszony.

De nem szólt semmit, elégedetten hallgatott. Ma is magam előtt látom mosolyát, lesütött szemét, egész magatartását.

- Hogy van ez a dolog? Mindent tudnom kell... *mindent*! - kiáltottam fel. A papírcsomó a földre esett. Paul úr kinyújtotta kezét, én pedig minden egyebet feledve megragadtam e kezet.

- Ejnye! Hiszen azt mondta, végképp megfeledkeztem magáról „e keserves napokban" - mondta. - Szegény jó Emanuel! Így köszönik meg, hogy három halálosan fárasztó héten át csak vonszolta magát, szobafestőtől kárpitosig, asztalostól takarítóasszonyig. Lucy és Lucy fészke, egyéb gondolat sem járt a fejemben!

Azt sem tudtam, mit tegyek. Először megsimogattam puha bársony kézelőjét, aztán a kezet is, amelyet körülvett. Előrelátása, jósága, ez a néma, erős, hatékony jóság lenyűgözött biztos, kézzelfogható valóságával. Az a bizonyosság, hogy éjt nappá téve törődik velem, úgy áradt felém, mint az égbolt világossága. Kimondom, ki merem mondani, hogy szerető, gyengéd tekintete leírhatatlanul meghatott, mégis erőnek erejével arra törekedtem, hogy gyakorlatias nőszemélynek lásson.

- Ez a sok gond! - kiáltottam. - És a sok költség! Hogy volt erre pénze, Paul úr?

- Rengeteg pénzem volt - válaszolta kedélyesen. - Tekintélyes tanári kapcsolataimat felhasználva, csinos összeghez jutottam. Úgy döntöttem, hogy egy részéből olyan gazdag élvezetben részesítem magam, amilyenben sohasem volt és nem is lesz részem. Ezt szeretem. A legutóbbi időben folyton csak erre az órára gondoltam. A közelébe se mentem, nehogy meghiúsítsam az örömömet. A tartózkodás nem tartozik sem erényeim, sem bűneim közé. Ha a maga kezébe adom magam, és tekintettel vagy szóval faggatni kezd: „Hol járt, Paul úr, mit csinált, milyen titokzatos útjai vannak?", magányos életemnek első és utolsó titka ölébe hullott volna. Nos - folytatta -, ezután itt lakik majd, és meglesz az iskolája; ezzel foglalatoskodik távollétemben. Gondoljon rám néha; de gondolnia kell egészségére és boldogságára is a kedvemért, és ha visszatérek...

És itt üres lapot hagyott.

Megígértem, hogy mindent úgy teszek, amint mondta. Megígértem, hogy jó szívvel és keményen fogok dolgozni.

- Hűséges sáfára leszek - mondtam. - Bízom benne, hogy mire megjön, kiegyenlíthetem a számlát. Monsieur, Monsieur, maga túlságosan jó!

Érzelmeimmel küzdöttem, s ezt csak ilyen méltatlan szavakkal voltam képes kifejezni. Szóval aligha is lehetett. A beszéd törékeny, nem rugalmas, hideg, akár a jég, s elolvadt vagy megrepedt az erőfeszítésben. Paul úr szótlanul figyelt. Felemelte kezét, s meg akarta simogatni hajamat, közben ajkamhoz ért, s én rászorítottam számat, így adóztam neki. Ő volt a királyom: királyi adományt juttatott nekem ez a kéz, s ezt elismerni öröm és kötelesség volt.

Elmúlt a délután és az esti órák csendje és homálya borult a nyugalmas Faubourg-ra. Paul úr háziasszonyi ténykedésemet kívánta: reggel óta serényen talpon volt, s frissítőre szorult. Arra kért, szolgáljak fel csokoládét csinos aranyozott, fehér porcelán készletemben. Elment, s a vendéglőben megrendelte, ami ehhez szükséges. A kis asztalkát és a két széket kitette az erkélyre, a franciaablak elé, a vadszőlő árnyékába. Milyen félszeg örömmel vállaltam háziasszonyi szerepemet, raktam meg az ezüsttálcát, és szolgáltam ki jótevőmet és vendégemet!

Az erkély a ház hátsó frontjáról nyílt, a Faubourg kertjei övezték, s mögöttük rét terült el. Csendes, enyhe, üde levegő áradt mindenfelől. A nyárfák, a borostyán, a ciprusok és a rózsató

felett tisztán és boldogan mosolygott a hold, szívünk is beleremegett mosolyába. Mellette csillag ragyogott, a tiszta szerelem felülmúlhatatlan fényével. A közelben, az egyik kertben szökőkút csobogott, és egy szobor homályba vesző alakja hajolt a víz fölé.

Paul úr beszélni kezdett hozzám. Szépen árnyalt hangja harmonikusan olvadt egybe a szellő, a szökőkút és a lombok ezüstös susogásával, muzsikáló sóhajával, a természet esti énekével.

Boldog óra... maradj még egy pillanatig! Pihentesd szárnyadat, nyújtsd felém mennyei homlokodat! Hófehér angyal, sugározd rám dicsfényedet, maradjon visszfényéből, amikor ismét gyülekeznek majd a fellegek, maradjon valami a derűből, mikor visszatekintve szükségem lesz a reménysugárra.

Étkezésünk egyszerű volt: csokoládé, kifli, egy tál friss gyümölcs: zöld levelek közé ágyazott cseresznye és földieper. Mindössze ennyi. De mindketten többre becsültük bármilyen pompás lakománál, s nekem kimondhatatlan gyönyörűség volt, hogy Paul úrról gondoskodhatom. Megkérdeztem tőle, vajon barátai, Père Silas és Madame Beck tudnak-e arról, mit cselekedett... vajon látták-e házamat?

- *Mon amie* - felelte -, senki sem tud arról, amit tettem, csak maga és én: ezt az örömet kettőnknek szenteltem, nem osztozunk benne senkivel, senki avatatlannal. Őszintén szólva, ebben az egész dologban különös örömöm telt, s az egészet elrontaná, ha másokkal is közöltem volna. S ezenfelül - tette hozzá mosolyogva - Lucy kisasszonynak is be kívántam bizonyítani, hogy igenis tudok titkot tartani. Hányszor vádolt azzal, hogy nincs meg bennem a tisztes tartózkodás és a nélkülözhetetlen óvatosság! Hányszor vetette keserűen szememre, hogy a titkaim csak paprikajancsi handabandázásai!

Ebben igaza volt: e tekintetben sohasem kíméltem, de nem kíméltem egyéb támadható pontját sem. Nagylelkű, nemes szívű, drága, gyarló kis ember. Őszinteséget érdemelsz, s tőlem mindenkor meg is kaptad.

Tovább faggatóztam. Megkérdeztem tőle, kinek a tulajdona a ház, kinek s milyen összeget kell bérül fizetnem? Azon nyomban írásban nyújtotta át a tudnivalókat: mindenre előre felkészült.

A ház nem volt Paul úré... miként előre sejtettem: belőle aligha válik háztulajdonos. Több volt ez, mint gyanú, hogy, sajna, nem adatott meg neki a takarékosság erénye. Tudott szerezni, de megtartani nem, gondnok kellett neki. Egyszóval az ingatlan egy basse-ville-i polgár tulajdona, aki, mint Paul úr mondta, igen tehetős ember. Majd meglepetésemre hozzátette:

Jó barátja magának, Lucy kisasszony, s ez úton küldi tiszteletteljes üdvözletét.

Kellemes meglepetéssel értesültem róla, hogy házigazdám nem más, mint Miret úr, a szűkszavú, morcos, de jószívű könyvkereskedő, aki oly kedvesen kerített ülőhelyet számomra azon a mozgalmas éjszakán a parkban. Úgy látszik, Miret úr a maga körében éppannyira gazdag volt, mint amennyire nagyra becsült. Ezen a Faubourg-on több házat mondhatott magáénak. Mérsékelt volt a házbér, alig a fele annak, amennyit hasonló méretű házért Villette központjában fizetni kellett volna.

- Így legalább - jegyezte meg Paul úr -, ha netán Fortuna nem fogadja kegyeibe, bár ezt nem hiszem, megnyugvással gondolhatok arra, hogy akkor is jó kezekben van. Miret úr nem fog uzsoráskodni. Az első évi házbért fedezheti a megtakarított pénzéből. A továbbiakban Lucy kisasszonynak Istenben és önmagában kell bíznia. De halljuk, hogyan akar tanítványt szerezni?

- Szét kell osztanom a prospektusokat.

- Helyes! Hogy időt ne veszítsünk, tegnap adtam egyet Miret úrnak. Lenne-e kifogása az ellen, hogy három *petite bourgeoise*-zal kezdje, a Miret kisasszonyokkal? Szívesen jönnének.

- Monsieur semmiről sem feledkezik meg; maga csodálatos ember. Ellenvetés? Ugyan, hogyan illene hozzám az ellenvetés? Azt hiszem, aligha várhatom, hogy arisztokraták tóduljanak kis nappali iskolámba. Azt se bánom, ha sohasem jönnek. Boldog lehetek, ha befogadhatom Miret úr leányait.

- De kívülük is ajánlkozik tanítvány - folytatta. - Naponta szeretne angolórát venni; s mivel gazdag lány, szép összeget fizet. Gyám- és keresztlányom az: Justine Marie Sauveur.

Mit jelent egy név?... Mi lehet három szóban? E pillanatig lelkendező örömmel hallgattam... s folyékonyan pergő szóval feleltem; a névtől azonban megdermedtem, e három szótól egészen elnémultam. Ezt a hatást nem tudtam palástolni, sőt alig is igyekeztem.

- Mi van magával? - kérdezte Paul úr.

- Semmi.

- Semmi! Egész magatartása megváltozott, arcszíne, még a szeme is elhalványult. Semmi! Biztosan rosszul érzi magát, valami baja van: mondja, mi az?

Nem volt semmi mondanivalóm.

Közelebb húzta székét. Nem látszott ingerültnek, bár továbbra is fagyos és hallgatag maradtam. Igyekezett szóra bírni, kitartóan buzdított, és türelmesen várakozott.

- Justine Marie jó leány - mondotta. - Engedelmes és szelíd; nem nagyon gyors... de biztosan megszereti.

- Azt nem hiszem. Úgy hiszem, nem szabad ide jönnie - mondtam erre.

- Zavarba akar hozni? Ismeri azt a lányt? Emögött biztosan van valami. És most sápadt, akár egy kőszobor. Bízzon meg Paul Carlos-ban: mondja meg, mi bántja?

Széke az enyémhez ért, keze csendesen felém nyúlt, és szembefordított magával.

- Ismeri Justine Marie-t? - kérdezte újra.

Váratlanul ért, hogy ajkáról ismét ezt a nevet hallom. Nem tört meg, nem, csak felzaklatott, mintha tűz futkározna ereimben. Ismét éreztem a szorító fájdalmat, a napokig s éjszakákon át tartó sajgó kínt szívemben. Ott ült közvetlen mellettem, erősen és állhatatosan, mint aki régóta összefonta életét az enyémmel. Messzire eltávolodtunk, majd közel kerültünk egymáshoz lelkünk és érzéseink hasonulásában. Még a gondolat is, hogy közbeléphetnek és elidegenít-hetik szívünket, csak szörnyű izgalommal tölthetett el, heves kínnal, és a gondolat megvető visszahúzódásra, haragra, ellenállásra indított. Nincs olyan emberi szem vagy arc, mely ennek tüzét eltitkolhatná, sem pedig igazmondásra szokott emberi nyelv, mely képes lenne vissza-fojtani a sírást.

- El akarok mondani magának valamit - szólaltam meg. - Mindent el akarok mondani.

- Beszéljen, Lucy, beszéljen, jöjjön közelebb. Ki becsüli magát, ha nem én? Ki a barátja, ha nem Emanuel? Beszéljen!

S én beszéltem. Ömlött a szó ajkamról. Most már nem kerestem a szavakat, mindent el-mondtam, folyékonyan, megállíthatatlanul. Visszatértem a parkban töltött éjszakához, nem hagytam ki a gyógyszeres italt, hogy miért adták, hogy fejem nem nyughatott a párnán, hogy milyen izgató hatással volt rám, kiűzött ágyamból, s ünnepélyes kábulatban hajtott ki a nyári éjszakába, magányosan, a pázsitra, a fák alá, a mély, hűvös tavacska mellé. Elmondtam, amit

láttam: a tömeget, az álarcosokat, a hangversenyt, a fényes kivilágítást, a távoli fegyverdörgést, a magasan szárnyaló harangszót. Részletesen elmeséltem mindent, kiket ismertem fel, mit hallottam, mit láttam: őt is megfigyeltem, hallgattam, amit mond. Elmondtam, amit hallottam, az egész történetet, röviden, bizalmasan, őszintén, hevesen, keserűen.

Még mindig beszéltem, ő pedig korántsem hallgattatott el, inkább buzdított, hogy folytassam: egy-egy kézmozdulattal, mosollyal, fél szóval ösztönzött. Feléig sem jutottam, s mindkét kezemet megfogta, szemembe mélyesztette tekintetét. Volt valami az arckifejezésében, ami arra vallott, hogy sem elhallgattatni, sem megnyugtatni nem akar; megfeledkezett tulajdon elméletéről, cserbenhagyta megtorló módszerét, abban a pillanatban, mikor viselkedésemmel szinte kihívtam, hogy gyakorolja. Azt hiszem, nagyon rászolgáltam a korholásra. De mikor bánnak velünk érdemünk szerint? Szigorúságot érdemeltem, megértéssel találkoztam. A magam szemében kérlelhetetlennek és következetlennek tűntem, mikor Justine Marie előtt vonakodtam megnyitni ajtómat. Ő csak mosolygott, mintha örömét lelné benne. Heves, féltékeny és fennhéjázó voltam, bár eddig a pillanatig azt sem tudtam, hogy rejtőzik ilyesmi a természetemben, hogy lehet efféle hangulatom. Szívére vont. Tele voltam hibával: elfogadott azokkal együtt. A teljes lázadás pillanatában a teljes békességet tartogatta számomra. Szavai simogatták fülemet:

- Lucy, fogadja el szerelmemet. S ha eljön a napja, osztozzon életemben. Legyen a legdrágább, a legelső számomra a világon.

Gyalogosan tértünk vissza a holdfényben a Rue Fossette-be. Ilyen holdfény csak az Édenkertet világíthatja be; aranyló sugarai áttörnek az árnyékokon, beragyogják az ösvényt a névtelenül jelenvaló istenség léptei előtt. Életében egyetlenegyszer némely férfinak és nőnek megadatik, hogy visszatérjen az ősi napok boldogságához, Urunkhoz és Anyánkhoz, megízlelje a csodás hajnal harmatát, s megfürödjön a napkeltében.

A séta folyamán elmondta, hogy Justine Marie Sauveur iránt mindig olyan szeretettel viseltetett, mintha tulajdon leánya lenne. A lány az ő beleegyezésével néhány hónapig bizonyos Heinrich Mühler úrral fog jegyben járni, aki gazdag fiatal német kereskedő, és egy éven belül házasságot kötnek. Emanuel úr rokonai között valóban akadtak, akik szívesen vették volna, ha ő veszi feleségül, s vagyonát így megőrzi a család számára. Ő azonban a tervet visszataszítónak, s még a gondolatát is elfogadhatatlannak találta.

Madame Beck kapujához érkeztünk. A Keresztelő Szent János toronyórája kilencet ütött. Ebben az órában, ebben a házban, tizennyolc hónappal ezelőtt, ugyanez a férfi hajolt fölém, nézett arcomba, szemembe, és döntött sorsom felől. A mai estén pedig ismét fölém hajolt, szemembe nézett, és döntött. Milyen más volt a tekintet... milyen más a sors!

Úgy döntött, az ő csillagzata alatt születtem: úgy látszott, reám is ragyog a sugara, és zászlóként borul fölém. Valaha... ismeretlenül és szeretetlenül nyersnek és különösnek tartottam: alacsony termete és a szögletessége, sötét bőre, modora nem tetszett nekem. Most pedig át- és áthatott egyéniségének ereje, életre keltem szeretetétől, értelmemmel felfogtam értékét, szívemmel jóságát... többre becsültem az egész emberiségnél.

Elváltunk: nekem adta szerelme zálogát, aztán búcsút mondott. Elváltunk egymástól. Másnap hajóra szállt.

NEGYVENKETTEDIK FEJEZET

Befejezés

Az ember nem jós. A szerelem nem jóslat. A félelem némelykor alaptalan dolgokat sugall. A távollét évei! Szinte belebetegedtem már a gondolatba is. Hogy szomorúságot hoznak, azt holtbiztosra vehettem. Ismertem már, milyen nehezen telik ilyenkor az idő. Nem volt semmi kétségem, hogy minden nap újabb gyötrelmet hoz majd. A nagy Juggernaut feltornyozta szekerét a keserves rakománnyal. Láttam, hogy közeledik felém, a széles kerekek mély nyomot vágnak a talajba, és én, buzgó híve, arcra borulok előtte, s már előre érzem, hogy összeroppanok alatta, meghalok.

Elmondani is különös, különös, de mégis igaz, s erre életem tapasztalatából több párhuzamot is említhetnék, hogy mindössze az előre sejtett összeroppanás volt az egész, úgyszólván az egész kínszenvedés. A hatalmas Juggernaut nagy csörtetéssel, hangosan, mogorván közeledett súlyos szekerén. Békésen hajtott el mellettem, mint mikor egy árnyék fut át délidőben a mennybolton. Nem éreztem többet, nem is láttam egyebet, csak dermesztő homályt. Feltekintettem. A szekér és démoni kocsisa elhajtott: a hivő még mindig élt.

Emanuel úr három esztendeig volt távol. Olvasóm, ez volt életem legboldogabb három éve. Paradoxon ez? Figyeljenek rám.

Megnyitottam iskolámat; dolgoztam... keményen dolgoztam. Úgy tekintettem magam, hogy Paul vagyonának sáfárja vagyok, és elhatároztam, Isten akaratával jól sáfárkodom vele. Jöttek a növendékek, eleinte polgárok, de hamarosan magasabb osztálybeliek is. A második év végén a véletlen további száz fontot juttatott kezembe: egy napon levél érkezett Angliából ezzel az összeggel. Marchmont úr küldte, elhunyt drága úrnőm unokaöccse és örököse. Felépült súlyos betegségéből, s az összeggel lelki békéjét kívánta megváltani, mert állandó lelkifurdalást érzett, valamiféle írások vagy feljegyzések miatt, melyeket rokona halála után talált meg, s a hölgy azokban jóindulatába ajánlotta Lucy Snowe-t. Barrettné közölte vele címemet. Sohasem kérdeztem, milyen bűn terhelte lelkiismeretét. Nem kérdezősködtem, hanem elfogadtam a pénzt, és hasznomra fordítottam.

Ezen a száz fonton kibéreltem a szomszédos házat. Semmiképpen sem hagytam volna el azt a helyet, melyet Paul úr választott számomra, mert ott hagyott el, s ott kívánt ismét megtalálni. De iskolámat bentlakó intézetté alakítottam; az is felvirágzott.

Sikerem titka nem annyira lényemben rejlett vagy képességeimben, sem erőmben, hanem inkább a megváltozott körülményekben, csodálatos új életemben, megkönnyebbült szívemben. A tavasz, mely életre serkentette energiámat, messze-messze virul, tengereken túl, egy nyugat-indiai szigeten. Búcsúzáskor maradt rám ez az örökség, mely betöltötte a jelent, reményt adott a jövőre, mozgatóerőm volt, kitartásra, szorgalomra, vállalkozó kedvre, türelmes, bátor munkára ösztönzött... nem lankadhattam el. Most már alig rázott meg valami; alig akadt valami, ami annyira fontos lett volna, hogy gyötrődjem, elbátortalanodjam vagy kétségbeessem miatta. Inkább tetszett minden... minden apróság örömet szerzett.

Ne gondolják, hogy ez a jótékony láng önmagát táplálta, vagy a rám hagyott reménységből, a búcsú ígéretéből élt. Egy bőkezű adakozó bőségesen táplálta a tüzet, védve voltam fagytól, szűkölködéstől, nem kellett félnem a nélkülözéstől, nem tett próbára a bizonytalanság. Minden hajó levelet hozott tőle: ugyanúgy írt, amint adott, s amint szeretett: tele kézzel, egész szívvel. Írt, mert szeretett írni: nem hallgatott el semmit, mert nem szeretett titkolózni. Leült, tollat, papírt fogott, mert szerette Lucyt, és sok mondanivalója volt számára; mert hűséges volt

és figyelmes, gyengéd és igaz. Nem volt színlelés, ámítás, semmi üresség vagy valószerűtlenség a lényében. Könnyű mentegetőzés sohasem hagyta el ajkát... tolla sohasem folyamodott gyáva színleléshez, sekély semmiségekhez; nem hajított követ senkire, nem mentegetőzött, nem rejtett gonoszságot, sem szomorúságot. Levelei éltető táplálékot hoztak, üdítettek, mint a forrásvíz.

Hogy hálás voltam-e? Isten tudja! Úgy hiszem, nincs olyan élő ember, aki - ha ennyire gondolnak rá, gondoskodnak róla, oly állhatatosan, tisztelettel és nemesen törődnek vele - egyebet tehet, mint hálás a sírig.

Paul úr ragaszkodott vallásához (az ő adottságaival nem egykönnyen válik hitehagyóvá valaki), de engem is teljes szabadságban meghagyott hitemben. Nem gyötört, nem is kísértett. Így szólt hozzám:

- Maradjon protestáns. Kis angol puritánom, a protestantizmust is szeretem magában. Bennem is él a protestantizmus szigorának vonzóereje. Rituáléjában van valami, amit a magam számára nem tudok elfogadni, de ez az egyedüli hit, mely Lucynak való.

Róma minden mesterkedése sem tudott vakbuzgót faragni belőle, és a hitterjesztésnek sem sikerült igazi jezsuitává tennie. Születésétől fogva becsületes volt, hamisságra képtelen, nem mesterkedő, és nem ravasz: szabad ember, nem pedig rabszolga. Gyengéd ragaszkodása engedelmesen egy pap kezébe adta, szeretete, önfeláldozása, őszinte, jámbor lelkesedése néha elvakította kedves szemét, letérítette az igazság útjáról, és ilyenkor engedett az önzés mesterkedő kezének. De ezeknek a hibáknak oly ritkán esett áldozatul, s oly bőségesen jóvátette őket, hogy nem tudhatjuk, nem jön-e el a napja, mikor azok is inkább ékességei közé számítandók.

Eltelt immár a három esztendő: Emanuel úr hazatérése napját is tudjuk. Ősz van; velem lesz, még mielőtt ránk köszönt a ködös november. Iskolám virágzik, házam elkészült: kis könyvtárat rendeztem be számára, a polcokon sorakoznak gondjaimra bízott könyvei. Iránta való szeretetből (mert természettől fogva nem vagyok kertészkedő) betelepítettem kedvenc virágait, némelyik ma is virul még. Azt hittem, szeretem, mikor útnak indult; ma másként szeretem, ma jobban hozzám tartozik.

Túljutottunk a napéjegyenlőségen: rövidülnek a napok, sárgulnak a levelek, s ő... hazafelé tart.

Néha már fagy is éjszaka; november követül küldte előre a ködöket; jajgatva sír az őszi szél, de ő hazafelé tart.

Alacsonyan gyülekeznek a súlyos őszi felhők... egy foszlány felénk sodródik nyugatról; különös alakzatokban gomolyognak a felhők... az íveken távoli fény tör át: ragyogóan kel fel a reggel, királyi pompával, uralkodóhoz méltón; lángol a mennybolt, véres csatát vív meg vetélytársával, de teljes Diadalt arat. Olvasom az ég jegyeit: gyermekkorom óta figyelem őket. Uramisten, tartsd szemed azon a hajón! Uram, vigyázz reá!

Nyugat felé fúj a szél. Nyughass, nyughass, Banshee... maradj távol minden ablakától! Emelkedik az ár, dagad, üvölt a szél: hiába járkálok a házban egész éjszaka, nem tudom lecsendesíteni. Telnek-múlnak az órák, s egyre erősödik: éjfélre minden álmatlan vándor hallhatja, hogy dühöng a délnyugati vihar.

Hét napig üvöltött jajgatott a vihar. Nem szűnt, míg az Atlanti-óceánt hajóroncsok nem borították. Nem csendesedett el, míg a mélység nem csillapította éhségét. Nem szűnt meg, míg a vihar bosszúvágyó angyala be nem fejezte munkáját, nem csukta össze szárnyát, melynek minden lebbenése mennydörgést keltett... tollainak minden zizegése pedig vihart kavart.

Jöjj, csend és békesség! A parton ezrek sírtak, imádkoztak halálos félelemben. Vágyva lesték a békesség hangját, de nem hangzott el... Nem hangzott el, s mikor végül megjött, nem mindenki hallotta meg: amikor ismét kisütött a nap, némelyek számára örökös maradt az éjszaka.

De elég: hagyjuk abba nyomban. Elég szó hangzott el. Ne zavarjunk meg nyugodt, gyengéd szíveket. Hadd reménykedjék a derűs képzelet. Szülessen számukra új gyönyörűség a szörnyű rémületből, szabadulás a veszedelemből, menekvés a halálból: a megvalósult hazatérés. Képzeljék el a viszontlátást és a rákövetkező boldog életet.

Madame Beck jólétet élvezett egész életében; Père Silas is. Madame Walravens betöltötte kilencvenedik életévét, azután csendesen elhunyt. Isten nyugosztalja.

HENRY HASTINGS KAPITÁNY

FORDÍTOTTA SZEPESSY GYÖRGY

Lebilincselő megjelenésű, nagyvilági modorú, felettébb úri magatartású fiatalember könnyű megélhetéshez kíván jutni, a lehető legnagyobb kényelemben és pompában óhajt élni, a lehető legcsekélyebb munkával és fáradsággal, s e célból tájékoztatni kívánja a nyilvánosságot: kiváltképp megfelelne hajlamainak, ha vagyont örökölhetne, vagy feleséget kaphatna, akinek pénzbeli hozománya a legkevésbé sem mellékes. A hirdető nem ragaszkodik különösebben bizonyos életkorhoz, nem vet súlyt a csupán személyes természetű tünékeny bájra, melynek elvesztéséhez, minden korok legjobban tájékozott orvosainak véleménye szerint, pár napi betegség vagy a leghétköznapibb baleset is elegendő. Épp ellenkezőleg: az alak tökéletlen szimmetriája, a mereven szabályos vonaltól eltérő, haránt vagy vízszintesen vagy rézsútosan elgörbült végtag, vagy akár az arcberendezésnek valamelyes hiánya - mint például: egy szemmel kevesebb, avagy hiányzó fogsor - nem képez lényeges akadályt ennek a felvilágosult és őszinte személynek szemében, feltéve, hogy kielégítő bizonyságot kap arról, hogy a jelentkező rendelkezik azzal a nagyszerű, legmagasabb rendű erénnyel, azzal a kiváló és ellenállhatatlan varázzsal, melynek neve: KÉSZPÉNZ! Cím: C.T., Mr. Graeme Ellrington leveleivel, Verdopolis, Chapel Street 12.

Ui. Senki se jelentkezzék, akinek személyes tulajdona - akár földben, akár értékpapírban - nem tesz ki legalább húszezer font sterlinget. A hirdető véleménye szerint az illető személy ennek az összegnek kétszereséért is jó vásárt csinál. Semmi kifogása sincs az ellen, hogy azonnali tárgyalásba bocsátkozzék a Brunswick Terrace-i Victoria Delph kisasszonnyal vagy a Melon Grove-i Angelica Corbett kisasszonnyal. Ezek a hölgyek, vagy mások, akik kedvet éreznek ahhoz, hogy szerencsét próbáljanak ebben a nemes sorsjátékban, forduljanak referenciáért jellememet és egyebeket illetően a nemes Macara Lofty vikomthoz, vagy W. Percy báróhoz, vagy Steaton úrhoz, vagy G. Bromley, W. Stephens vagy Chambers nagytiszteletű urakhoz stb. stb.

Így szólt a hirdetés, amely nemrég jelent meg egy fővárosi lap hasábjain. Utolsó reményforrása volt ez annak a jámbor, érdemdús személynek, akinek sem egyetlen fillérje, sem hajléka nem volt, s aki azon kapta magát, hogy egy szörnyű dilemma két szarva közt hánykolódik: miután nem sikerült kevésbé kétségbeesett módszerekkel befognia a szelet a vitorlájába, kénytelen volt vagy írni, vagy megnősülni.

Az utóbbi hat hónapon át, mondhatni, állandóan teknősbékalevesen és libamájpástétomon éltem, szívem szerint dáridóztam, duhajkodtam, dorbézoltam, most azonban, sajnos, a zsebem üres, az öröm faképnél hagyott, könyvet kell írnom tehát vagy megházasodnom, hogy megtöltsem az előbbit, és visszacsalogassam az utóbbit. Melyiket válasszam? Hymen felemelt fáklyával hívogat; de mégsem, túlságosan sokan szeretnek, nem adom fel szabadságomat egyetlen személy kedvéért. Pompás vagyok, mint a fácán, de szabad leszek, akár a sas. Ne jajveszékeljetek hát. Nyugat sötét szemű leányai, ne keseregjetek, Kelet pozsgás szüzei, ne öltsetek zsákruhát, napsugaras Dél gyengéd hajadonjai, ne sírjatok a hegytetőkön, Észak büszke kisasszonyai, és ne küldjétek felém gyászos hangokat messziről, a szigetek birodalmából, ó, ti sellők - Charles Townshend nem nősül meg, még nagyon is fiatal, nagyon is tüzes, nem eléggé kezes ahhoz, hogy magára vegye a házasság józan igáját - Charles Townshend továbbra is jóképű agglegény marad, közcsodálat tárgya a körülötte lévők szemében, a viszály csábító almája az afrikai szépségek számára; Charles Townshend tehát tollat, tintát, papírt ragad, s nekiül, hogy könyvet írjon, bár elbájoló kobakjában éppoly kevés a gondolat, mint zsebében a fillér. *Regardez comme nous allons commencer!*[300]

[300] Lássuk, hogyan kezdjük.

Elfelejtettem, hányadikán történt, sőt még azt is, hogy az év melyik hónapjában: talán szeptember utolsó vagy október első hetében lehetett, hogy kényelmesen elhelyezkedtem egy angriai postakocsiban, és tökéletes kényelemben tartottam Adrianopolisból az ország régi fővárosa: a pompás Megatherian felé. Ősz volt, az erdők barnába hajlottak. A fogolyvadászat évadjában jártunk, a puskák szüntelenül durrogtak szerte a vidéken, s amikor elrobogtunk John Kirkwall képviselő úr kastélya, Meadowbank mellett, a kocsi ablakából megpillantottam három-négy zöld vadászkabátos fiatal urat, mögöttük egy falka csaholó vizslát és egy vörös képű vadőrt. Ezek az aranyifjak éppen kifordultak a park kapuján, s amikor egyikük hatásos káromkodással üdvözölte kocsinkat, egy másik meg játékosan ráemelte sörétes puskáját a bakon ülő fiatal lányra, mire az példásan éles visításban tört ki, a velem szemben ülő úr megjegyezte:

- Ez Mr. Frank Kirkwall - és jelentőségteljes mosoly ömlött el arcán. Aztán hozzátette: - Vidám fickó a csibész. És azt hiszem - folytatta -, az a másik puskás nem más, mint Lord Vincent James Warner, a miniszterelnök legfiatalabb öccse.

- Ejha! kiáltotta egy hang mellettem, s ugyanabban a pillanatban valaki, akit eddig nem vettem észre, előreugrott, és csaknem gorombán elém nyomakodott, hogy kinézzen az ablakon.

Ez a valaki hölgy volt, s ezért nem tudtam igazán neheztelni rá kifogásolható modora miatt, hanem türelmesen vártam, amíg újra kedve szottyant leülni; aztán derűs mosollyal így szóltam:

- Úgy látom, asszonyom, érdekli a hadnagy.

- Nos - felelte -, nem látok gyakran híres embereket...

- Nem tudtam, hogy ez a fiatal fickó különösebben híres - mondtam.

- Nem, csakhogy a bátyja, és azt hiszem, a hadnagy is - válaszolta a hölgy meglepően élénk arckifejezéssel -, a nagy hírű tizenkilencedik ezred tisztjei.

- Nagy hírű, asszonyom?! Egy rakás csirkefogó! - kiáltott fel az úr, aki az imént beszélt.

- Valóban - mondta a hölgy, akiben láthatólag nem volt erős hajlandóság vitába szállni mások véleményével. - Annyi bizonyos, hogy féktelenek és vakmerőek, ezt mindenki beszéli, de végtére is bátor tetteket vittek véghez. Ha ők nincsenek, Eveshamet sohasem vesszük be.

- Semmire sem jók, csak városok ostromlására - válaszolta az úriember -, ez pedig piszkos munka, véres munka, asszonyom.

- Igen, ez így van - helyeselt ismét a nő -, de ha már háborúskodunk, vérontásnak is kell lennie, meg aztán a tizenkilenceseknek más dolguk is van, nemcsak ez, és ők sohasem vallanak kudarcot, az újságok legalábbis ezt mondják.

- Csata előtt mindig a pohár fenekére néznek. Úgy tudom, asszonyom, hogy ez a tiszteletre méltó ezred támadás idején a sárga földig leissza magát.

Azt vártam, hogy a hölgy erre ingerülten méltatlankodni kezd, de csak mosolygott.

- Valóban, uram? Nos, akkor sokkal jobban végzik el a feladatukat, mint a legtöbb ember józanul.

- Megmondhatom önnek, asszonyom - igen szavahihető forrásból tudom -: Westwoodban, egy félórával azelőtt, hogy Thornton tábornok az élükre állt, hogy végső rohamra vezesse őket, a tizenkilencesek valamennyi tisztje és majdnem valamennyi közlegénye olyan részeg volt, hogy épp csak ülni tudott a nyergében.

- Milyen bátrak! - mondta a hölgy még akkor is teljes nyugalommal. - Az a támadás csodálatra méltó és sikeres volt. Nem úgy hírlik, hogy Lord Arundel köszönetet mondott nekik a csatamezőn a hősiességükért?

- Nem tudom - mondta az úr hidegen -, de ha megtette, asszonyom, őlordsága semmivel sem különb náluk.

- Bizonyára - mondta a nő. - Úgy gondolom, az ő bátorsága is ugyanabból a fajtából való.

- Nagyon valószínű - mondta az úr (akiben ekkor már egy zamornai vagy Hartford Dale-i gyárost gyanítottam, sőt, szinte bizonyos voltam ebben), újságot húzott elő zsebéből, hátradőlt a kocsiülésen, és elmerülten olvasta a hosszú beszédet, amit Edward Percy képviselő úr mondott azon a vacsorán, amelyet nemrégiben választói adtak a tiszteletére.

A hölgy is hátradőlt és hallgatott.

Amíg a fent leírt kis párbeszéd el nem kezdődött, útitársnőm nem vonta magára figyelmemet, az elképzelhető legröpkébb, legfutóbb pillantást vetettem csak rá, de most kissé alaposabban szemügyre vettem. Eszembe jutott, hogy ma korán reggel, egész éjszakai utazás után, kocsink a Douro vidékének egy vad szakaszán haladt át, és a „Kocsi! Kocsi!" kiáltásra sebessége hirtelen lelassult. Amikor kinéztem, észrevettem, hogy egy kis fogadóhoz értünk; mellette ösvény kanyargott le az isten háta mögötti hegyekből, és beletorkollt a nagy országútba, a hajnali derengésben épp csak ki lehetett venni a fogadó ajtajában álló, sálas, kalapos, fátylas női alakot, meg egy szolgálólányt, aki a hölgy poggyásza - skatulyák, csomagok és egyéb cókmók - mellett őrködött. A poggyászt fölrakták a kocsi tetejére, a hölgyet besegítették, s mert kicsi volt és vékonyka, könnyen befért közém és a számos köpenybe bugyolált, testes asszonyság közé. Azt még láttam, amikor kezet fogott a cselédlánnyal, és mondott valamit, ami ilyesféleképp hangzott: „Isten vele, Mary" vagy „Martha" vagy „Hannah"; aztán amikor a kocsi nekiiramodott, kényelmesen hátradőlt, és jól megbújva fátylában és száljában, barátságtalan és rideg hallgatásba merült.

Aligha lehet olyan személy iránt érdeklődni, aki nem beszél, és nem néz rá az emberre, így hát majdnem négyórai halálos unalomban töltött hallgatás után tökéletesen megfeledkeztem a létezéséről, és soha nem is jutott volna eszembe újra, ha nem emlékeztet rá azzal, hogy hirtelen az ablak felé tolakszik, és száljával összeborzolja a hajam. Az a néhány mondat, amelyet ezután kiejtett, megakadályozta, hogy útitársnőm ismét és azonnal feledésbe merüljön, s bár ezekből senki sem következtethetett az egyéniségére, mégis eléggé jellegzetesek voltak ahhoz, hogy egy kis kíváncsiságot ébresszenek bennem: vajon ki és mi lehet ez a nő? Kétszer-háromszor megkíséreltem már, hogy az arcába nézzek, de hiába, kalapja és fátyla sikeresen eltakarta a szemem elől. Emellett úgy gondoltam, szándékosan fordult el tőlem, s noha eléggé fesztelenül beszélgetett a szemközt ülő mogorva, középkorú nagyiparossal, nekem eddig még nem sikerült egyetlen szónyi társalgásra bírni. Hangjából arra következtettem, hogy minden bizonnyal fiatal, bár ruhája oly átlagos, egyszerű szabású volt, hogy szinte minden életkornak megfelelt volna. Sötét selyemruhát viselt; nehéz zseníliasál és alig díszített szalmakalap egészítette ki nem hivalkodó, de úrihölgyhöz illő öltözékét. Végül arra gondoltam, hogy ha meg akarom nézni az arcát, legjobb módszer a társalgás; hirtelen feléje fordultam tehát azzal a szándékkal, hogy beszélgetést kezdek vele. Időközben rájöttem, hogy mialatt az én gondolataim körülötte keringtek, ő rajtam járatta eszét, s ahogy hátrahúzódva ült mellettem, kihasználta a látszólagos szórakozottságom nyújtotta alkalmat, és behatóan tanulmányozta az arcomat. Így hát, amikor váratlan mozdulattal feléje fordítottam a fejem, láttam, hogy fátylát hátravetette, s szeme éles, figyelő pillantással egyenesen arcomra tapad. Meg kell mondanom, szinte hízelgőnek éreztem ezt az érdeklődést, de hamarosan visszanyertem nyugalmamat,

eléggé ahhoz, hogy bosszút álljak egy - hízelgek magamnak - legalább ugyanannyira átható ellenpillantással. A hölgy arca alig árult el valamit, csupán elpirult egy kissé, aztán az ablak felé tekintve megjegyezte:

- Gyönyörű vidék ez, ahol most járunk.

Az volt. Már Zamorna tartományba értünk, és a termékeny március zöld rügyei bontakoztak a szép út mindkét oldalán. Ha a hölgy öreg és csúnya, nem szóltam volna többé hozzá; ha fiatal és rendkívül csinos, apró figyelmességekkel és kedves szavakkal halmozom el. Fiatalnak ugyan fiatal volt, de nem csinos; arcbőre világos, de meglehetősen színtelen; sötét, sima haját egyszerűen kettéválasztva és oldalra fésülve viselte, arcvonásai gyorsan változó érzelemről tanúskodtak, fürgén erre-arra kalandozó szeme páratlan és egyáltalán nem hétköznapi értelemről.

- Ha nem csalódom, asszonyom, ön Angria szülötte?

- Igen - felelte.

- Az ön hazája virágzó ország, és ön kétségkívül jó honleány?

- Természetesen - válaszolta, és elmosolyodott.

- Azt sem csodálnám, ha nagyon érdekelné a politika - folytattam.

- Távoli vidéken élő emberek többnyire így vannak vele - válaszolta a nő.

- Ön tehát, asszonyom, nem valamelyik jelentősebb helyen él?

- Nem; magányos hegyvidéken, Northangerland határán.

Amikor ezt elmondta, visszaemlékeztem a helyre, ahol beszállt, az ember nem járta hegyek közé kanyarodó ösvény tövében.

- Bizonyára kellemes változatosságot jelent önnek, ha ellátogat erre a nyüzsgő-pezsgő vidékre - mondtam. - Járt már valaha Zamornában?

- Igen. Pompás tartomány, mind a hét közül a legnépesebb és leggazdagabb.

- Most arra gondol minden bizonnyal, hogy érdemes lenne valamilyen címmel felruházni bátor, ifjú uralkodójukat. Hiszen tudom, asszonyom, hogy önök, angriai hölgyek, mindannyian nagyon királyhűek.

- Igen - felelte. - Azt hiszem, az angriai asszonyok ilyenek, de jól tudom, hogy ez nem csupán az ő sajátosságuk; a legtöbb afrikai nő csodálja őfenségét, ugye?

- S ezt széltében-hosszában hangoztatják is, asszonyom, s persze ön sem kivétel.

- Ó, nem - mondta a nő végtelenül hidegen. - Bár még sohasem ért az a szerencse, hogy láthattam volna őt.

- Talán ezért beszél róla oly közönyösen. Elképesztő. Valamennyi becsületes alattvalója, akivel eddig erről a témáról beszéltem, elragadtatással emlegette.

A nő megint elmosolyodott: - Vigyázok rá, hogy sohase beszéljek elragadtatással, kivált postakocsiban nem.

- Hacsak a vitéz tizenkilencesekről nem - vetettem közbe jelentőségteljesen, aztán sokat sejtető arccal hozzátettem: - Ennek a hősi testületnek valamelyik hősét talán különleges érdeklődésével tünteti ki?

- Valamennyit kedvelem, uram. Annál is inkább, mert a hideg, liberális ardrahiak annyira szidják őket. Még a Vérebeket is imádni tudnám ugyanezért.

- Hm - mondtam s fölszippantottam egy csipet burnótot. - Értem, hogy gondolja, asszonyom. Ön általánosságban aggályoskodás nélkül fejezi ki csodálatát bármely emberi testület iránt, de tartózkodó lesz, mihelyt egyénekre kerül a sor.

- Pontosan így van - mondta a nő vidáman. - Nem bocsátkozhatom részletekbe.

- Messzire utazik ezen az úton, asszonyom?

- Nem, kiszállok Zamornában a Fonógéphez címzett fogadónál, ahol a kocsi megáll.

- Tehát baráti látogatásra készül ebben a városban?

- Remélem, várnak ott rám.

A válasz oly kitérő volt, hogy goromba visszautasításnak is beillett; ez a fiatal nő nyilván nem óhajtott senkit bizalmába avatni nézeteit és terveit illetőleg. Tartsa meg hát a titkait, gondoltam, kissé megorrolva, keresztbe fontam a karom, és újra hallgatásba burkolóztam. Ő is így tett.

Déltájban értünk Zamornába; a vásári napon nyüzsgött a nép mindenfelé ebben a virágzó kereskedővárosban. Amikor a kocsi megállt a Fonógéphez címzett fogadó előtt, láttam, hogy útitársnőm aggodalmasan pillant ki az ablakon, mintha azokat keresné, akik reménye szerint várják. Gondoltam, szemmel tartom hadmozdulatait, mert egy kissé fölkeltette kíváncsiságomat, s mivel a kocsiajtót kinyitották, kiléptem, egyenesen a fogadó udvarára, és kinyújtottam a kezem, hogy segítsek neki a leszállásnál; ám ekkor egy libériás szolga sietett oda, és megelőzött ebben a műveletben. Kezét kalapjához emelve üdvözölte a hölgyet, és megkérdezte, milyen poggyásza van. A nő utasításokat adott neki, és öt perc múlva, miután láttam, hogy beül egy elegáns hintóba, s málháját is elhelyezték a járműben, és meglegyintették a lovakat, a kocsi könnyedén tovagördült, s egy szempillantás alatt eltűnt, mint az álom. Biztos, hogy ez a nő nem lehet jelentős személyiség, gondoltam, sem viselkedése, sem arca nem vall arisztokratára; a nyugodt megjelenés, az egyszerű, mesterkélten szerény ruha semmiképp sincs összhangban ezzel a ragyogó fogattal.

Szeretem, ha idejében érkezem az országgyűlés ülésszakának megnyitására, a nagyszerű politikai idény kezdetére. Amikor az erők fölvonulása megkezdődik, amikor a nap minden órájában kocsik gördülnek be a vidékről, amikor a városi házak megtelnek, s a kúriák, udvarházak és kastélyok elnéptelenednek a sivár decemberi esőben, Verdopolis széles útjain sétáló urakkal találkozik az ember, a főváros klubjaiban ilyenkor hemzsegnek a képviselők, s ilyenkor hallunk magas rangú keleti tisztviselők kinevezéséről - gyorsan jár a hír szájról szájra, akárcsak a jelszavak -, ilyenkor emlegetik ennek a művelt országnak ízes kiejtésével a vezető államférfiak családnevét - Warner, Stuartville, Thornton -, valamennyi tér és valamennyi utca minden sarkán és fordulóján, az Országház utca három mérföldes körzetében. Halljuk, amint Mr. Howard odaszól Mr. Kirkwallnak, és Fala kapitány a felismerés örömében rákiált Sydenham őrnagyra, és Hartford tanácsos üdvözli Warner őrmestert, miközben a Warnerek, Westfieldek, Stancliffe-ek. Binghamek, Moore-ok, Pighillek, Steatonok, Naylorok és Bugdenek úgy rajzanak, mint az arundeli legelőkön nyáridőben a szúnyog. Ilyenkor észak is leküldi ide St. Clairjeit. Dinardjait, Gordonjait és Gildereyit, délről meg dagadó vitorlákkal közelednek a hadihajók hősei: Elphinstone, Ilcomkill, Wilson és Macauley, horgonyt vetnek csinos, kényelmes bérlakásokban, melyeket ravasz skót háziasszonyok tartanak fenn. Ebben az időben az újság is érdekessé válik, a vezércikk pikáns, a parlamenti beszámoló jól fűszerezett, a miniszterelnök éktelenül felháborodik, a közhivatalnokoknak gondot okoz a kolera, míg az ellenzék jámborságot és hazafiságot hirdet.

Kellemes ilyenkor - a jó estebéd után, melyet valamelyik barátunk házánál költöttünk el épp csak annyi borral, amennyi kimozdítja az ember kedélyét a lehangoltság zátonyáról, és kiröpíti a boldogság nyílt tengerére - kiruccanni, nem négyes fogaton, hanem vidáman egymás mellé fogott hat lóval; ha esős, viharos az este, annál jobb. Így fölkeresni az Országház utcát, föllátogatni a karzatra, s onnan nézni a gyertyafényben, ahogy a törvényhozók beszállingóznak az arénába, amikor a szócsata fölforrósodik - micsoda izgató látvány! A világ kívül reked, gyertyafény, zárt ajtók, gyűlölet és düh pokla, figyelem és feszült várakozás gyötrelme, körös-körül a főrendek, pad pad mögött, zord arcok, fiatalok és öregek, ilyenkor megfeledkeznek a jó modorról; a szépség, a mosoly, a jóindulat ilyenkor az örömnek felajánlott tömjén, a becsvágynak bemutatott áldozat, s még az olyan piperkőc is, mint Lord Stuartville, az őrjöngés görcsös mozdulatával összevissza borzolja göndör hajfürtjeit, s a vele szemben magasló főrendre ördögi pillantást vet, és olyan szavakkal illeti, amelyek megfosztják emberi mivoltától. Az alsóházban egy ember beszél, sokan hallgatják, sovány, kipirult arcát fordítja felénk, szemében láz csillog. A terem közepén áll az asztalnál, a túloldalon egy másik férfi hajol feléje, és nyugodt, csöndes hangon kérdéseket intéz hozzá, melyekre a beszélő aligha tud válaszolni. A kemény arcú, sápadt inkvizítor egy pillanatig sem kíméli áldozatát, hallja a dadogva kimondott, aztán visszavont szavakat, a Ház felé fordul, mosolyog, ördögi mosollyal, mert ő Macara Lofty, aki elevenen nyúzza meg angolnaként vergődő áldozatát, a fiatal képviselőt, aki szűzbeszédét mondja a választók érdekében.

De nézzük csak azt a férfiút a Ház angriai oldalán: ő a vezéregyéniség, mert az első padban ül; megviselt, törékeny férfi, figyeli a csatározókat, mosolyog, elhúzza vékony felső ajkát, nem gyűlölettel Macara, hanem megvetéssel elképedt zsákmánya iránt; hidegen csodálja annak a sátánnak gyors, biztos kezét, mellyel földarabolja ellenfelét, finom szellemességét, ahogy irgalmatlanul sarokba szorítja a meggondolatlan zöldfülűt. Mesterien végrehajtott művelet, még akkor is tetszik neki, ha ellenség viszi véghez: bravó, Mr. Warner, ön mégiscsak istennek tetsző miniszterelnök.

Hanem micsoda tökfejek ezek mind! Keresztényi hitemre mondom, határozottan az a véleményem, hogy az az ember, akit a politika igazán érdekel, a legnagyobb bolond a nap alatt, hacsak nem miniszterekről van szó, akik merő szerzési vágyból keményen kitartanak a helyükön, vagy az ellenzék tagjairól, akik igyekeznek kitúrni a helyükről őket; ami a szónoki hírnevet vagy a pártelfogultságot illeti, csak azt mondhatom, nem értem az olyasfajta dolgokat, mint a fent említett angolna vergődése, a nézőközönség feszült figyelme, a sátáni közreműködők vadsága. Mindezt csupán egy bizonyos stílus példájaként írtam le.

Kedves olvasóm, ha hajlamos arra, hogy lelkesüljön ilyesmiken, idézze gyorsan emlékezetébe képmásomat, amint kalappal a fejemen áthajolok a karzat korlátján, és felváltva hol nyomok, hol szívok egyet a rendkívül finom madeirai narancson, s közben olyan arckifejezéssel nézem az állva beszélő, tiszteletre méltó urat, amely kellően tanúsítja, milyen mélységes érdeklődéssel hallgatom a szónok dikcióját. Csak egy ember van itt, akire, ha ránézek, fölfrissülök; egy fiatal, nyakigláb képviselő, merev, fekete papi ingmellben, aki félig rádől a padra, és fehér zsebkendőjével gondosan eltakarja az arcát, úgyhogy az ember nem tudhatja biztosan, vajon eltakart ábrázata eléggé kifejezi-e azt a lelkesedést és figyelmet, melyet csodálatra méltóan hányaveti tartása cáfol. Amint önök is láthatják, ez az úriember a Ház angriai oldalán ül, és tanulságul szolgálhat önöknek, ha megfigyelik, milyen lelkiismeretesen működik együtt pártjával. A szónok Sir Marmaduke Howard, a hallgatóság tehát rendre fülrepesztő éljenzésben tör ki. Ez az érdemes fiatalember nem áll föl, de minden mennydörgő tapsorkánra fölemeli szép szemét, s egy hurrát mormol, oly halkan, mint a doromb elhaló moraja. Aztán amikor Mr. Macombich válaszra emelkedik, ez az úr oly heves méltatlankodásra fakad, akár a szopós

bárány. Tisztelem ezt az embert. Amikor ő maga beszél - s ezt oly ritkán teszi, amennyire csak módjában áll, bár szoros kapcsolatban van az angriai kormánnyal, s néha-néha kénytelen kérdésekre válaszolni és nyilatkozatokat tenni -, amikor tehát ő maga beszél, az asztalhoz ballag, és olyan stílusban mondja el a mondókáját, amely egyesíti magában a jégcsap izzó tüzét, és a pontosan vezetett nyilvántartás szóvirágos ékesszólását. Őkegyelmessége, Wellington hercege legihletettebb pillanataiban sem volt ilyen képzeletdús, terjengős és költői, mint ő. Olykor-olykor, úgy látszik, örömet szerez neki, ha föláll és válaszol olyan férfiúnak, mint Lindsay, különösen akkor, ha valamely forró, szélsőséges szónoki kitörés után a Ház érverése felgyorsul. Száraz, hűvös válaszokat ad a legtöbb fölháborodott kérdezőnek, mert takarékoskodik a szitokkal, gúnnyal és megvetéssel; csodálkozástól fagyos tekintettel néz rájuk, tovább mondja egyszerű, nyugodt mondókáját, befejezésül pedig bókkal illeti Lindsay higgadt, kiegyensúlyozott magatartását, aztán megfontoltan leül és felszippant egy csipetnyi burnótot.

Egy este, meglehetős későn, kifelé tartottam a Házból; velem együtt több képviselő is távozott, s én közéjük vegyültem. Valami könnyű holmi, talán kesztyű, talán zsebkendő vállon legyintett, s amikor megfordultam, egy nálam valamivel magasabb férfit pillantottam meg. A közeli utcalámpa fénye elég erős volt, hogy első pillantásra fölismerjem. Senki sem ismerhette félre azt a fölhajtott gallérú köpenyt, melyet a sovány alak szorosan összehúzott magán, a nyak köré csavart fekete selyemkendőt, a szemre húzott, széles karimájú kalapot, mely árnyékba borította a sápadt homlokot és különös szemet. A szokás szerint félig elrejtett arc arra a gyanakvó személyre utalt, aki mindig visszariadt attól, hogy fölismerjék.

- Hideg az este, Townshend - mondta barátom, miközben kesztyűbe bújtatott kezünk mohón szorongatta egymást.

- Pokolian, lordom. A kocsija nem várja? Csak nem akar gyalog menni ebben a...

- De igen. Azt hiszem, nem fog esni. Jöjjön, karoljon belém; teljesen kimerítenek a Háznak ezek a késői ülései. - A didergő lord rám támaszkodott, amint lementünk a lépcsőn, és végigsétáltunk az Országház utcán. - Hogy tetszik magának az a stílus, amellyel a mi drága, lelkes bárónk ezen az ülésszakon szerepel? - kérdezte a lord a fentebb említett úrra célozva.

- Ó, nagyon tetszik, vikomt. Egy csöppet túl tüzes, mint rendesen. Mondja, kérem, találkozott vele mostanában, társaságban?

- Nem, amióta csak visszatért Párizsból, igen sokat időzik az angriai udvarnál. De maga, Townshend, természetesen kapcsolatot tart fenn vele...?

- Én aztán nem. Az ezredes nagyon szeszélyes a barátkozásban. Nincs benne semmi a maga állhatatosságából, lordom.

- Ó, Townshend, mi ketten ismerjük egymás értékét. Mégis, mintha úgy láttam volna, hogy Percy maga felé indult a múltkor este, amikor találkoztak a folyosón.

- Épp így volt, felém indult, és elment mellettem, de oly közel, hogy alkalmam nyílt elcsenni a finom batiszt zsebkendőt, amely egy kissé kikandikált a kabátja zsebéből. Kétségkívül valamilyen párizsi istennő ajándéka, mert a sarkába fekete hajszállal korona volt hímezve, s alatta ez a szó: *Agathe.*

- Szívfacsaró. És mondja, Townshend, csakugyan nem szólt magához?

- Egy kukkot sem, noha negyedév óta akkor találkoztunk először.

- Nincs nagyon rossz véleménye az ilyen hűtlenségről?

- *Au desespoir*[301] - mondtam, és mutatóujjamat a szívemre szegeztem. A vikomt meg én halk, együttérző nevetéssel fejeztük ki kölcsönös bánatunkat.

- Mégis mi lehet az, kedves Townshend - kérdezte Macara -, ami száműzte a maga szeretett képét Percy szívéből?

- Ó - feleltem -, vannak suttogó gondolatok és égető szavak. Sir William az utóbbi időben olyan éghajlat alatt járt, ahol a barátságnál gyengédebb érzelmek lebegnek a dél lugasainak illatos levegőjében.

- Milyen költői lett, Townshend. Az a véleménye tehát, hogy barátunk akármilyen hidegnek látszik is, nem tud igazán ellenállni a kísértésnek?

- Lordságod azt gondolta, hogy ellenáll?

- Nos, nem tudom; nagyon filozofikus természetű.

- Lordságod, úgy látom, tulajdon hótiszta lelkéből ítél. Ártatlannak tudja magát, és másokat is annak tart.

- Óhajt egy csipet burnótot, Townshend?

- Nagyon lekötelez, lordom. De azt hiszem, ebben a dologban túlságosan könyörületes. A báró furfangos fickó; higgyen nekem, a múltkori diplomáciai kirándulásán összekötötte a kellemeset a hasznossal.

- Ilyen célzásokat már eddig is hallottam - mondta Macara.

- Kitől?

- Olyan embertől, akinek szavahihetőségéhez ezekben a dolgokban kétség sem férhet; kiváló barátunktól, a gróftól, akivel a minap egy ebéden találkoztam. Lady Stuartville és Georgina Greville közt ült, és oly halkan beszélt, ahogy a gerle turbékol a párjának. Meghallottam valamit Sir Williamről és egy bizonyos Franceville márkinőről. Most jut eszembe, a neve Agathe; azt a szót is hallottam, hogy „párbaj". Gondolja, hogy az ezredes megverekedett valakivel?

- Nagyon valószínű. De ide értünk már a lakásához. Jó éjszakát. Adja át üdvözletemet Louisának, ha találkozik vele.

- Majd átadom. Jó éjt. Egy pillanatra, Townshend - szólt utánam, amikor elfordultam az ajtótól, melynél őlordsága állt, kezét a kilincsen tartva. - Eljön hozzám holnap? Nyugalmasan megiszunk egy csésze teát. Ha akar találkozni a barátunkkal, akkor szólok neki is.

- Örömmel. Pontosan nyolckor itt leszek.

Őlordsága csöngetett, mire beengedték, én pedig távoztam.

Lord Macara az előkelő negyed egyik utcájában lakott, ahol a pompás házakat többnyire képviselőknek adják bérbe. Másnap este nagyon esős volt az idő, erős szél is fújt, bérkocsit hozattam tehát, és a megbeszélt órában kiléptem belőle a lord szállásának tekintélyes, boltozatos kapubejárata alatt. Macara inasa nyitott ajtót, és a jól világított előcsarnokon át, majd az elegáns lépcsőn egy kicsi, de ízlésesen berendezett szalonba vezetett, amely vidáman csillogott a kellemes tűz és az asztalon álló négy hosszú viaszgyertya fényében. Azonnal észrevettem, hogy az előrelátó Macara háziasszonyról is gondoskodott. Őladysége alacsony

[301] Kétségbeejt.

karosszékben ült a kandalló mellett, s egy apró spániel selymes fülével játszadozott. Ha egy lakásban csupán egyetlen hölgy van, az mindig elsőnek vonja magára a figyelmet, s én nem is néztem körül más vendégek után, amíg szemem be nem telt Louisa könnyed alakjával.

- Feküdj, Pipin, feküdj - mondta a hölgy, s közben egy darabka piskótát tartott a törpe spániel orra elé, aztán hangot változtatott. - Gyere, szegény kis jószág. - Könnyedén a kutya fejére tette karcsú kezét, és addig nyugtatgatta, amíg a fekvő állat az ölébe nem ugrott. Aztán simogatta egy darabig arisztokratikus kezével, melynek érintése habnál is könnyebbnek látszott, s közben tettetett rosszallással csóválta a fejét, úgyhogy csigás, hosszú hajfürtjei szép, hullámos mozgásba kezdtek, és ide-oda rebbentek arcán és nyakán. Ez után az elég sokáig tartó elbájoló némajáték után illendőnek látta, hogy megrezzenjen és észrevegye jelenlétemet.

- Hogy megijesztett, kedves Mr. Townshend, hogy így lopakodva jött be a szobába! Mondja, mennyi ideig állt az ajtóban és figyelt engem meg Pipint?

- Talán öt percig, asszonyom. Csúnyán viselkedtem, tudom, de meg kell bocsátania, a jelenet olyan kedves volt.

- Ugye ma estére már elég a hízelgésből? - fordult a hölgy a szoba másik végében ülő személy felé, akit eddig nem vettem észre.

- Tőlem ne is várja, asszonyom - felelt egy hang a sötét sarokból.

- Maga sohasem hízeleg, azt jól tudom - folytatta Louisa.

- Mostanában nem - hangzott a válasz -; kiestem a gyakorlatból.

- Talán le is nézi az ilyen kedves csacskaságokat - mondta a hölgy.

- Újonc vagyok, újonc - felelte sietve a láthatatlan ember -, nem értek hozzá.

- Akkor jöjjön és tanulja meg - vetettem közbe. - Louisa Dance lába előtt ki maradna sokáig újonc a szerelem imádásában?

- Ördög vigye, de fázom! - kiáltott fel az úriember, gyorsan fölkelt a díványról, melyen eddig terpeszkedett, és a kandallóhoz lépkedett.

Ez az úr, miközben kezét a tűz fölé tartotta, tetőtől talpig végigmért gyors, éles, fürkésző oldalpillantással, mely egyáltalán nem vallott nyílt, kellemes természetre. Úgy tettem, mintha ügyet sem vetnék rá, de azért a szemem sarkából alaposan megnéztem, és felmértem a személyét meg a viselkedését. Megviselt, komor képű, erős, izmos, de alacsony férfi volt, nem öreg, még csak nem is középkorú; sűrű, koromfekete haja nem fénylett, mert nem sok gondot fordított rá, rendetlen csomókban a homlokába lógott, s bár ruhája jó és divatos volt, a férfi, arcából ítélve, ördögi természettel lehetett megáldva. Sohasem láttam még olyan őrült, gyanakvó ingerlékenységet, mint amilyen apró, fekete szemében megvillant. Sötét, szürkés arcszíne csak növelte a zord benyomást, mely komor tekintetétől elválaszthatatlannak látszott. A kandalló párkányának dőlve Louisára nézett - micsoda ellentét volt kettőjük között!

- Nem látom őlordságát, asszonyom. Hol van?

- Ó, hamarosan itt lesz. Bár a vikomt egészségi állapota mostanában igazán elég rossz, a múlt héten föl sem kelt az ágyból, csak akkor, amikor be kellett mennie a parlamentbe.

- Hm! - mondta az úr, aztán néhány percnyi szünet után, mialatt vadul a tűzbe nézett, hozzáfűzte: - Az ördögbe! Úgy érzem, hiányzik valami.

A márkinő megint a kutyájával játszott, s mivel figyelmét teljesen lekötötte az állat ugrándozása, a sötét arcú idegen felém fordult, és hüvelykujját orra hegyére téve, illő udvariassággal megkérdezte:

- Önnek is?

- Nem tudom - feleltem.

- Mert ha az ön esete azonos az enyémmel - folytatta -, tudom, hova forduljak, hogy gyógyírt találjunk.

Megköszöntem előzékenységét, de közöltem vele, hogy elég jól érzem magam, és legalább a jelen pillanatban megvagyok az orvossága nélkül is.

- Ön nem él vele? - kérdezte. - Ahogy tetszik: kinek-kinek kedve szerint, amint az emberek mondják, és a többi, és a többi, de nekem muszáj, különben nem megy.

Egy ajtóhoz ment, és kinyitotta. Egy másik szobába láttam, és figyeltem az ismeretlent, ahogy végigmegy rajta, a túlsó végéig, ahol lámpa függött a tálaló fölött. A tálalón boroskancsók és poharak álltak. Megtöltötte az egyik poharat, és kiitta, aztán még egyszer, és harmadszor és negyedszer, egészen a titokzatos hetes számig. Ezután visszajött, s közben zsebkendőjével törölgette a száját. Ekkor kinyílt az ajtó, s egy papucsos, háziköpenyes, kissé meghajlott alak lépett a szobába.

- Örülök, hogy látom, lordom - mondta az idegen elég nyers hangon. - Amint látja, eleget tettem a meghívásnak, és eljöttem. Remélem, jól van lordságod?

- Nem túl jól, Mr. Wilson, nem túl jól. Az ön kedvéért erőltettem a fölkelést. Louisa, nem fogna karon és vezetne valamelyik székhez? Kicsit gyengének érzem magam ma este.

- Természetesen, kedves vikomtom - mondta a márkinő. Fölkelt és barátját a kandalló mellett álló karosszékhez támogatta.

Macara hátradőlt a párnákra, és nyájas, türelmes mosollyal köszönetet mondott Louisának. Ha most látja valami idegen, bízvást szentnek tartotta volna; arca fehér volt, akár a lepedő, minden arcvonása végtelen kimerültséget árult el, csak a szeme csillogott az izgalomtól.

- Mi történt önnel tegnap este óta? - kérdeztem meglepetten.

- Megfáztam - válaszolta -, a hűlés mindig elgyöngít. De hamarosan jobban leszek, Townshend. Azt hiszem, ön és Mr. Wilson még nem ismerik egymást, hadd mutassam be önöket egymásnak, Townshend, ez Mr. Wilson, Wilson, ez Mr. Townshend.

Wilson magabiztos arcátlansággal meghajolt, aztán rögtön leült a tűz mellé, összefonta karját széles mellén, és egy-két nyájas, nyílt pillantással tisztelt meg.

- Lordom - mondta Macarának -, amikor elfogadtam a meghívást, nem számítottam rá, hogy vendégekkel találkozom itt.

- Ó, Mr. Townshend a barátom - felelte Lord Macara. - Remélem, hamarosan önök is összebarátkoznak.

- Szolgált valaha a hadseregben, uram? - kérdezte Mr. Wilson felém fordulva.

Nyilvánvaló volt, hogy ez az ember túlságosan bolond vagy zavaros, és fogalma sincs arról, hogy ki vagyok valójában. Nyugodtan feleltem tehát.

- Nem, bár nagyon sok katonatiszt barátom volt.

- Hm, gondolom, a kormánycsapatok tisztjei, a Fidena iskola vaskalaposai közül. Barátai kétségkívül kitüntették magukat az 1833-as massenai visszavonulásban?

- Nem hinném - válaszoltam, és szivarra gyújtottam -, úgy tudom, akkoriban legtöbbjük szépen meglapult Warner úrral együtt, aki, bizonyára emlékszik rá, kereket oldott a toprongyos csibészeivel, és távol tartotta magát mindkét seregtől, mindig elbújt a veszély elől azokban a zavaros, piszkos mocsarakban, fent a szép angriai hegyek között.

- Tudom, tudom - felelte Mr. Wilson. - Ronda egy ország az az Angria. Sohasem jártam ott, de egyszer, mikor még a Macandlien és Jamieson cég kereskedelmi utazója voltam, ott is hagytam az állásomat, mégpedig azért, mert azok a fickók éppen olyanforma átkozott vidékre küldtek az egyfogatúmmal.

- Valóban? - kérdeztem kissé meglepődve. - Ön tehát nem ennek az országnak a szülötte?

- Ennek az országnak a szülötte?! - bömbölte Mr. Wilson, s rám szegezte apró szemét, melyben egy tigris dühe és a bizalmatlanság kimondhatatlan gyanakvása égett. - Ennek az országnak a szülötte! Hogy érti ezt, uram? A fenébe ezzel az országgal! Hogy én a szülötte lennék, én, aki egy éjszaka kivételével sohasem aludtam a határain belül? De arra az egyre aztán ugyancsak jól emlékszem; mert azt az éjszakát Zamornában töltöttem, a nagyszállójukban, Inchcliffe, Ratcliffe, Stancliffe vagy hogy is hívják, ahol a poloskák cudarul összecsíptek, s reggelre olyan lett az arcom, hogy kénytelen voltam kölcsönkérni a szobalány sálját, és becsavarni vele a fejem egészen a szememig! Nos, uram, mit szól ehhez?

- Ó, ezer bocsánat. Csupán abból a körülményből kiindulva kockáztattam meg ezt a föltevést, hogy az ön kiejtése egészen orrhangú, mint az angriaiaké.

- Ez, kérem, skót kiejtés! - kiáltott fel Wilson. - Állítom, hogy ez skót kiejtés. Rosstownban születtem, ott is nevelkedtem, a pult mögött, aztán kivettem valamicskét a kasszafiókból, s ezért kiebrudaltak Stumpslandba, Fredericktownba, és ahogy előbb mondtam, ott beálltam a Macandlien és Jamieson céghez, és összetöröm bárkinek a csontját, ha azt merészeli...

- Mr. Wilson, igyon egy kis kávét - szakította félbe Miss Dance, s a hölgy már ott is állt előtte, feléje hajolva, kezében kávéscsészével és rábeszélő mosollyal ajkán. Majdnem annyira elhalmozta kedvességével a kereskedelmi utazót, amennyire előkelő, főúri szeretőjét szokta, a kényes ízlésű N. grófot.

Wilson ránézett, átvette a fölkínált csészét, és így szólt: - Ha méreg volna, akkor is meginnám.

- Remélem, nyugtatólag fog hatni - mondta Louisa gyengéd mosollyal.

- Nem, asszonyom, inkább tüzes serkentőként. Ez az ital, amit kegyed adott, harci kedvet ébreszt bennem. - Felhajtotta a kávét. - Nos - folytatta, és forró érzelmekről valló pillantást vetett a hölgyre -, megtettem, amire kért; bárcsak nehezebb feladat lett volna!

Adhatok olyat is, amit nehezebbnek fog tartani - válaszolta Louisa. - Zabolázza meg azt a féktelen természetét, és legyen csendben legalább öt percig. Látja, lepecsételem az ajkát - mondta, azzal játékosan megérintette ujjával a férfi száját, és nevetve visszament a helyére.

- No tessék - mondta Lord Macara -, ezt a tilalmat bízvást nem szegheti meg!

Ki magyarázhatná meg az emberi elme különös gondolattársításait? A rövid művelet alatt, mellyel Louisa Dance hallgatásra bírta, elnémította vendégét, körülnéztem, s amit láttam, az egész együttes, egy másik képet idézett emlékezetembe, ehhez hasonlót, mégis mennyire mást! Itt vagyunk ebben a szobában, egy nagyváros kellős közepén, ebben a csukott ajtajú, elfüggönyözött, kivilágított szobában, az asztalnál egy hölgy ül - elegáns alak, könnyű selyem-

ruhában -, előtte ezüst és porcelán, arcát egy csöppet megfakította az idő múlása, egy kicsit beesett a kicsapongó életmódtól, de mégis bájos a puha gyertyafényben. Mozgékony kék szemének szirántekintete, kissé zilált haja, minden pillantásának és mozdulatának kiszámított bágyadtsága világosan beszél egyéniségéről, elvtelen, csalárd, szívtelen, szégyentelen, de azért csábító egyéniségéről. A kandalló mellett az a háziköpenyes alak, az a férfi, akinek arca agyagszínű, keze hideg, fehér, hústalan csonthoz hasonló, akiből láthatóan elszállt már az egészség és a fiatalság minden jókedve, maga a szenvedő kimerültség, és csak a még most is benne élő ördögi természet élénkíti fel kissé. Aztán az a másik: Wilson, aki skót kereskedőnek mondja magát, de tartásából, arcából, egész külsejéből nyilvánvaló, hogy valami gazság miatt lefokozott katonatiszt, munkakerülő korhely, semmirekellő zsoldos, aki nem meri vállalni hazáját, és családnevét a becstelenség foltjával mocskolta be.

Ez a kép, ahogy elnéztem, egy másikat idézett emlékezetembe: egy régi udvarház szalonját, egy csodálatos park fölött ragyogó nyári estét, a nyitott ablaknál egy asztalt, melyet szűziesen tiszta, bájos fiatal nők vesznek körül, s a társaságukban van egy merész, jóképű, kemény katonatiszt, aki a hírnév útlevelével jutott be közéjük. De a jelenetre már nem emlékszem világosan, elfelejtettem, élénk, friss színei nem bomlanak ki ennek a színhelynek romlott légkörében. Nem is foglalkozom vele tovább; elég, ha annyit mondok: láttam aznap este, amint Wilsont berakták Warner kocsijába holtrészegen; hogy a kocsi hova vitte, nem tudom, mert az éjszaka oly hideg és viharos volt, hogy nem erőltettem a dolgot, s nem követtem.

A vikomt ott maradt a karosszékében ülve. Nagyon csendes volt, ajkára ravasz, üres vigyor fagyott. Miss Dance néhány órával előbb hazahajtatott Azalia Bowerbe, miután gyengéd figyelemmel halmozta el a részeg Wilsont. Gondolkoztam és rájöttem, hogy Macara azért vetette be Louisát, hogy eljátszassa vele a szirén szerepét, és veszedelmes bájaival becsalogassa az ő hatalmába ezt a meggondolatlan gazfickót. Az esti beszélgetés folyamán, amikor a bor megoldotta a nyelveket, hallottam célzásokat bizonyos politikai mesterkedésekre. Wilson röviddel azelőtt, hogy az asztal alá esett, beszélt bajtársairól, pajtásairól, színültig telt poharat ürített az istenverte Soldanra meg a csatlósaira, ragaszkodott ahhoz, hogy én is igyam az egészségére, ami ellen semmi kifogásom nem volt, bár fogalmam sem volt arról, ki lehet az a Soldan; nem tudtam, noha talán sejthettem volna, de nem számít.

Surena meg én éppen azon vitatkoztunk, mennyi szenet kell elégetni a hátsó szalon kandallójában. A vitában én győztem, és élveztem győzelmem eredményét: a pompás tüzet, melyet sikeresen kisajátítottam, úgyhogy egészen elébe telepedtem, és mindkét lábam rátettem a rácsra. Surena veresége után visszavonult a boltba, ahonnan időnként behallatszott a hangja, bár a távolság és a közénk eső dupla ajtó fatáblái miatt halkan. Még a becses lelkét is kikáromkodta annak bizonyságául, hogy most olcsóbban adja el a portékáját, mint amennyiért vette. A teázással már végeztünk, Hannah Rowley becsukta a zsalut, és behúzta a függönyt egyetlen ablakunkon. Egyedül voltam a szalonban, s ahogy a fent leírt elegáns helyzetben gubbasztottam és hátradőltem székemben, a lobogó tűz fényében megláttam vadul táncoló óriás árnyékomat a mennyezeten. Úgy esett, hogy remek jó fogadást kötöttem, házigazdám nagy nyugtalanságára, s mivel körülöttem minden kellőképpen nyugalmas volt, és gyomromat kellemesen, de nem túlságosan megtömtem, úgy éreztem, mindjárt elbóbiskolok vagy akár elszundítok; agyamon mintha könnyű kábítószer hatása ömlött volna el, szemem már le is csukódott, és a rajzó páraképek édes álommá sűrűsödtek. Nagyon messze voltam Verdopolistól; gyönyörű, költői hangulat vett körül, karomon egy selyem ruhaujj és egy szép fehér kéz pihent, s ő meg én holdfényes úton andalogtunk. Ő, igen - de kicsoda ő? Milyen az arca? Már épp úgy volt, hogy hallom, amint kimondják a nevét, és arca lassan felém fordult, amikor valami megmozdult, megcsörrent fémesen. A kályhavasak, gondoltam, és az a meggyőződés

fészkelte be magát agyamba, hogy Surena jött be a szobába, s élve a kínálkozó alkalommal, hogy szundikálok, tüzelőt kezdett kiszedegetni a kandallóból a szénfogóval.

- Hahó! kiáltottam és fölugrottam. - Lesz szíves békén hagyni a tüzet, különben szétverem a koponyáját a piszkavassal!

Valaki nevetett, s amikor kinyitottam a szemem és fölébredtem, láttam, hogy a láng magasabbra csap fel a kéményben, mint az előbb, mert az utóbbi néhány percben új adag szenet raktak a tűzre. Egy homályba vesző alak hajolt a kandalló felé, abban a járatban, hogy visszategye a piszkavasat az állványára.

- Kicsoda ön? - kérdeztem.

- Nézzen meg - hangzott a tömör válasz.

Én megnéztem, és nem kis meglepetésemre egy férfit pillantottam meg, akinek a ruhája és tartása minden jel szerint rendőrre vallott. Nem lehetett tévedés: pirossal szegélyezett sötétkék egyenruha, fehér kesztyű és tőrös bot.

- Ki küldte önt és mit akar? - firtattam újra.

- Csupán az ön társaságát, rövid időre - válaszolta az ember.

- Az én társaságomat?

- Nem kell megriadnia, Mr. Townshend. Csekélység az egész. A főnökeim szeretnének egykét szót váltani önnel. Közben, ha a szemét kinyitja, meg fogja látni, hogy barátja vagyok. Ha nem ismerjük már régebben egymást, nem mertem volna így hirtelenében lecsapni önre.

A férfi arca csakugyan ismerősnek tűnt, s amikor alaposan szemügyre vettem, fölismertem a régi cimborát, akit James Ingham néven már említettem néhány korábbi művemben.

- Csak nem maga az, Jimmy! - kiáltottam fel.

- De bizony én vagyok, uram. És kíméletesen akarok bánni önnel, kocsit szereztem tehát, kint várja a kapunál.

- De minek, Jim? Mit követtem el?

- Nem tudom. Méltóságod mindig bátor ember volt. Most azonban mennünk kell, itt az előállítási parancs.

- Gyilkosságról van szó? - kérdeztem. - Vagy bigámiáról? Gyújtogatásról? Betörésről?

- Nem tudom, méltóságos uram, de hamarosan kiderül. Jöjjön. És én mentem, mert abban a pillanatban még két fickó lépett be ugyanolyan sötétkék mundérban, fehér kesztyűben. Közrefogtak, kivezettek a konyhán és a hátsó ajtón át, beültettek a kocsiba, és akár tetszett, akár nem, elhajtattak az ördög tudja, hová.

Alig hagytunk el három sarkot, amikor az egyik rendőr kidugta a fejét az ablakon, és meghagyta a kocsisnak, hogy álljon meg, mert az úrnak itt kell kiszállnia. Kiszálltam tehát egy jókora épület kapujánál, amely azonnal kinyílt, és én beléptem egy gázzal világított folyosóra, ahol kabátok lógtak a fogason, és kalapok hevertek a polcon. Egy csíkos ujjast viselő szolga várt itt ránk.

- Vezesse fel ezt az urat - mondta Ingham barátom.

- Igen, uram. Erre parancsoljon.

Követtem a szolgát fel a lépcsőn a karzatra. Egy sor ajtót láttam az oldalán, a szolga kinyitotta az egyiket, s bevezetett egy közepes nagyságú, de szépen berendezett könyvtárszobába. Középen, egy kerek asztalnál két úr ült, az egyik előtt írómappa feküdt, a másik meg kezére támasztotta fejét. Amikor beléptem, az utóbbi fölállt.

- Jó napot, Mr. Townshend. Kérem, foglaljon helyet. Sajnálom, hogy idefárasztottam, de nyomban megmagyarázzuk a dolgot. Jenkins, hozzon széket Mr. Townshendnek.

Jenkins, az a férfi, aki előtt írómappa volt, fölpattant, széket állított az asztalhoz a számomra, pontosan szemközt felettesével, aztán visszaült a helyére.

Az a mód, ahogy ezt a semmi kis feladatot elvégezte, rögtön elárulta, hogy írnoki beosztásban dolgozik, míg a másik személy városi tanácsnok lehetett. Jól képzettnek látszó, középkorú férfi volt, szeme hideg és ravasz, arca sápadt, fekete haja őszbe csavarodó. Az asztal fölött égő gázlámpa jól megvilágította arcát, sőt, túlságosan jól, mert minden vonását, minden arcizmát, minden barázdáját látni lehetett a fagyos, fehér fényben. És ahogy elnéztem, úgy rémlett, nem először látom ennek a kemény, nagyvilági embernek a fizimiskáját. Bizonyos voltam abban, hogy ezzel az arccal gyakran találkozott a pillantásom a választási harcokban, nyilvános ebédeken és politikai gyűléseken, a férfi neve azonban nem jutott eszembe.

- Mr. Townshend - kezdte a tanácsnok -, egy úriembertől - márpedig tudom, hogy ön az - nem kell bocsánatot kérni az olyan eljárás miatt, amely ugyan kíméletlennek látszik, de a törvényes formaságok megkívánják. Meg kell tudnia, hogy az angriai tanács tagja vagyok, s azért idéztettem meg, hogy tájékoztasson bizonyos fontos dolgokról, amelyek mostanában nagyon érdeklik a kormányt, melynek én érdemtelen szolgája vagyok.

- Valóban el sem tudom képzelni, uram - feleltem, és nem tudtam mire vélni ezt a bevezetést -, hogy mi módon lehetnék hasznára önnek. Megtudhatnám, milyen hatóság rendeletére adtak ki elfogatóparancsot ellenem?

- Rövidesen meg fog győződni róla, hogy nem a magam szakállára intézkedtem - felelte a tanácsnok. - Közben írnokom majd felolvassa önnek az esküminta, aztán azzal folytatjuk, hogy tanúvallomást tesz.

Behozták a Bibliát, én nekifogtam az előírt szertartásnak, s már majdnem végeztem vele, amikor kinyílt a belső ajtó, és egy harmadik személy lépett a színre. Hűvös nyugalommal kigombolta kabátját, és a kandallóhoz ment.

- Jó estét, Mr. Moore - mondta, és meghajolt a tanácsnok előtt, mire Mr. Moore felállt, és oly előzékenyen viszonozta a meghajlást, amely elárulta, hogy kiváló személynek tartja a jövevényt. - Remélem, jól van, Mr. Townshend - folytatta az újonnan érkezett férfiú, és megint meghajolt, de csak annyira, mint nyárfa a szélcsöndben, aztán széttárta felöltőjének szárnyait, hüvelykujját beakasztotta mellénye kivágásába, kihúzta magát a tűz előtt, és olyan képpel nézett rám, mint valami mindenható nábob, akinek régebben a cipőtisztítója voltam.

Csak rajta, fiam! gondoltam, nem vagyok olyan legény, akivel csak úgy eljátszadozhatsz. Ha te úgy, én is úgy; miután előírásszerűen megcsókoltam a Bibliát és a többi, visszaültem a helyemre Mr. Moore-ral szemközt, elővettem tubákosszelencémet, s miközben megfontoltan két ujjam közé vettem egy csipetnyit, úgy tettem, mintha a kétlábú kályhaellenzőt méregetném éles, figyelő oldalpillantással. Nem sokáig kellett legeltetnem a szemem a sovány jellegtelen fiatal arcon, a halántékra bodorodó szőke hajon, a katonás bajuszon és oldalszakállon, az inas, de nagyon vékony, nyársat nyelt termeten. A fene egye meg! Hisz úgy ismerem ezt az embert, akár a tenyeremet! És úgy áll ott, mint egy jégcsap. Minthogy azonban a dráma szereplői összegyűltek, kezdjük meg az előadást.

- Ha nem csalódom, a tanú éppen vallomásba kezd - szólalt meg a fiatal dragonyostiszt.

- Úgy van - válaszolt Mr. Moore. - Akarja ön kikérdezni, Sir William, vagy kérdezzem én?

- Majd én kezdem, ha megengedi - felelte Sir William, és batiszt zsebkendőjével megtörölte a száját, aztán föltette a szokásos kérdést.

- Önt Townshendnek hívják?

- Úgy hívnak.

- Van másik neve is? Vagy használ néha más nevet is?

- Gyakran használok más nevet.

- Éspedig, milyen néven ismerik?

- Gardiner, Jones, Collier és Wellesley.

- Milyen jogcímen használja ezt az utóbbi nevet?

- Nem tudom.

- Talán vannak ilyen nevű rokonai?

- Talán.

- Régóta él Verdopolisban?

- Körülbelül huszonegy éve.

- Hány éves?

- Egy híján huszonkettő.

- Ne felejtse el, tanú, hogy eskü alatt vall. Ismét megkérdem, hány éves?

- Huszonegy.

- Csakugyan! - És a vizsgálóbíró elhallgatott, mintha kétség fogta volna el. Egy perc múlva folytatta. - Házasember, vagy agglegény?

- Nem tudom.

- Lenne szíves megmagyarázni ezt a választ?

- Amennyire tudom, még sohasem voltam házas, de gyakran szerettem volna az lenni.

- Mi a foglalkozása?

- Nagyon jól jövedelmező.

- Mi az?

- Kocsis vagyok.

- Milyen fajta járművet hajt? Omnibuszt, bérkocsit?

- Egyiket sem.

- Akkor hát mit?

- Lúdtollat.

- Ha a jellemét akarnám megismerni, elfogadható erkölcsi bizonyítvánnyal tudna szolgálni?

- Nem.

- Ez furcsa beismerés. Élete milyen körülményeinek tulajdonítja, hogy elvesztett egy olyan értékes holmit, mint a jó hírnév?

- Annak a körülménynek, hogy valamikor kapcsolatba kerültem egy Clarke nevű csirkefogóval, William Clarke-kal, az angriai hadsereg közlegényével.

- Eh! térjünk a lényegre. Hol volt múlt csütörtökön?

- Verdopolisban.

- Hol volt aznap este?

- Az ördög vigyen el, ha emlékszem.

- Talán fel tudom frissíteni az emlékezetét. Ismeri a Clarges utcát?

- Igen.

- Ugye ott főleg bérlakások vannak?

- Nagyon valószínű.

- Tudna olyasvalakit említeni, aki ott bérel lakást?

- Talán holnap ilyenkor tudnék.

- Ott volt múlt csütörtökön este?

- Ott voltam.

- Mr. Moore, intézzen kérdéseket a tanúhoz.

A tanácsnok engedelmeskedett.

- Mr. Townshend, Lord Macara Lofty abban az utcában bérel lakást, és múlt csütörtök este ön a lord vendégeként ott volt. És most eskü alatt meg kell mondania, milyen vendégekkel találkozott a látogatás alkalmával?

Hm, gondoltam, ez itt a kérdés. Gyorsan végigfutottam gondolatban az egész dolgon. Azt számítgattam, érdekemben áll-e, hogy elhallgassak neveket és leplezzem a nemes vikomtot; latolgattam az ügyet, igyekeztem egyensúlyba hozni a mérleg serpenyőit, és kellő megfontolás után úgy láttam, hogy egyetlen atomnyi előnyöm sem származna abból, ha hazudnék; elhatároztam tehát, hogy az igazat fogom mondani.

- A Clarges utcában voltam múlt csütörtökön - mondtam -, és találkoztam Lord Loftyval meg a bájos Miss Dance-szal. Velük teáztam.

- Tehát hármasban volt velük?

- Nem. Volt ott egy öleb is; egy Pipin nevű pudli vagy spániel.

Sir William közbeszólt. - Ha nem csalódom, Mr. Townshend, magát és a pudlit azért hívták meg, hogy megismerkedjenek egymással, és a nemes vikomt nem fáradt azzal, hogy harmadik személyt is meghívjon?

- De igen, egy tiszteletre méltó kereskedelmi utazót.

- Wilson nevűt? - kérdezte Mr. Moore.

- Pontosan.

- Lesz szíves leírni ennek az úrnak a külsejét. Magas volt?

- Az volt, a pudlihoz viszonyítva.

- Mr. Townshend, így nem megyünk semmire - mondta Mr. Moore. - Rendes válaszokat kívánok a kérdéseimre. Újra megkérem, adjon személyleírást Mr. Wilsonról!

- Jó - mondtam -, nagyon szívesen. Középtermetű férfi, domború a melle, nagyon sötét bőrű, erős szálú fekete haja van és oldalszakálla; züllöttnek, erkölcstelennek látszik, bozontos szemöldöke belelóg komor tekintetű szemébe; hangja meglepően mély ahhoz képest, hogy még harmincéves sincs, legalábbis az én megítélésem szerint nincs annyi, bár az erős ivástól és a rossz életmódtól olyan barázdált az arca, hogy hatvanesztendősnek is beillene. Skótnak mondja magát, de arcán nincs semmi skót jellegzetesség.

- Sokat beszélt?

- Nem.

- Ittak az este folyamán bort?

- Egy csöppet.

- Mr. Wilson antialkoholistának vallotta magát?

- Aligha.

- Józan volt, amikor elhagyta a házat?

- Azt mondhatnám, hogy másnap délre kijózanodott.

- Kivitték, vagy saját lábán ment el?

- A kettő között valahogy. Saját lábán ment ki a lépcsőig, aztán leesett a lépcső aljára, és kivitték a lord kocsijába.

- Ki kísérte haza?

- Senki, csak a kocsis.

- Látta, amikor a kocsi elhajtott?

- Igen. Ami azt illeti, két kocsit láttam. Akkor éppen azzal a panasszal küszködtem, amit vizionálásnak neveznek.

- Milyen irányban hajtott el a kocsi? A Clarges utcán fölfelé vagy lefelé?

- Még eskü alatt sem tudnám megmondani. Valahogy ködös volt körülöttem minden, és hogy igazat szóljak, az egyik kocsi az egyik irányba látszott menni, a másik a másikba. Én magam is felhajtottam egy-két pohárral.

- A vikomt és Mr. Wilson láthatólag baráti viszonyban volt?

- Igen. De Wilson és Miss Dance még barátibb viszonyban, különösen Wilson tizedik pohara után.

- Miss Dance lépést tartott Wilsonnal az ivásban? - kérdezte Sir William komolyan.

- Ezt nem figyeltem meg. Gint és vizet kevert magának, de természetesen engedte, hogy Lord Macara gyakran és jócskán töltsön neki a boroskancsóból is.

- Szóba kerültek politikai témák?

- Wilson egyszer-kétszer üvöltött valamit az istenverte törökről ott keleten, de valahányszor így tett, Miss Dance közelebb húzta hozzá a székét, és azzal, hogy megérintette a kezét, meg belenézett a szemébe, rábírta, hogy másról beszéljen.

- Nem vette ki Mr. Wilson beszédéből, hogy nemrégiben külföldön járt? Például Franciaországban vagy más idegen országban?

- Sokat beszélt Miss Dance-nak a francia nők szépségéről, és azt ajánlotta neki, fésülje a haját párizsi divat szerint. Belekezdett egy történetbe is, ezekkel a szavakkal: „Amikor legutóbb a Palais-Royalban jártam", de Lord Macara a szavába vágott, és másra terelte a beszélgetést.

- Emlékeztetem esküjére, Mr. Townshend. A kérdéses este óta látta-e Mr. Wilsont vagy hallott-e felőle valamit?

- Eskümre mondom, nem.

- Nos - mondta Mr. Moore a báróhoz fordulva -, azt hiszem, megkaptunk minden idevágó felvilágosítást Mr. Townshendtől, amit csak közölni tudott. Wilson azonosságához nem fér kétség, a továbbiakban pedig az idő és az éberség lesz legjobb segítőtársunk.

- Mr. Townshendnek jogában áll távozni - közölte Sir William.

Fölálltam. Én és a báró udvariasnak alig nevezhető fejbiccentéssel búcsúztunk el egymástól. Az ajtó felé indultam, Mr. Moore követett. A karzaton ismét mentegetőzött a látszólag kíméletlen intézkedés miatt, melynek alkalmazására a törvény kényszerítette; biztosított arról, hogy jövőbeni ismeretségemet megtiszteltetésnek tekintené, és hogy nem szívesen érné be ezzel a mai alkalommal, amely kapcsolatba hozta őt egy ilyen irodalmi kiválósággal.

Természetesen elismerően hajoltam meg, és a lehető legjobb viszonyban váltunk el. Mielőtt lezárnám ezt a fejezetet, talán mondanék egy-két szót Mr. Moore-ról. Nem kell közölnöm olvasóimmal, hol látták korábban ezt az urat: nem Verdopolisban, hanem a kereskedőváros, Zamorna utcáin, ahol nem járkálhat anélkül, hogy ne hallaná mindenfelől ezt az elsuttogott mondatot: „Itt megy Hartford főembere." Kiváló ügyvéd és gazdag földbirtokos létére eszköze ennek a roppantul fennhéjázó zsarnoknak. Ennek ellenére azon kaptam, hogy szoros szövetségben együttműködik felettesének legádázabb ellenségével, arra adta magát, hogy eszköze legyen annak a kormánynak, amely kizárta a bárót sorai közül. Most már igazán törni kezdtem a fejem, ki lehet ez a Wilson, hogy így összehozott két ilyen ellenséges erőt. Nyilván vért szimatolnak, gondoltam, különben a kérlelhetetlen Percy, de még a megbízottja sem vadászna együtt Hartforddal.

Ott, ahol az Olympian - miután kiszabadult Zamorna malomgátjainak zúgóiból - lassan, nyugodtan hömpölyög mély medrében, vékony jégréteg képződött a folyó felszínén. Azon az estén fagyott; vaskeménységű lett a hartfordi völgyön átvezető út, úgyhogy ebben a kései órában, amikor egy-egy magányos kocsi végighaladt rajta, a kerekek valósággal csilingeltek a homályba burkolózó erdők között, mintha fémen gurulnának. A telihold felhágott a sötét völgy fölé, fénye olyan békével töltötte meg a felhőtlen, szellő sem járta téli alkonyt, amellyel a legnagyobb csillagé sem vetekedhetett. A nyár szelídségéből hírmondó sem maradt, jegesen hideg volt a márványkemény est; a kereskedelmi utazók sebesen hajtották kétkerekű, egylovas kocsijukat, és a postakocsik őrei boldogan fújták meg kürtjüket, amikor a távolban felvillantak Zamorna fényei, s egy korsó rummal kevert forró sör lebegett lelki szemük előtt.

Egy köpenyes férfi haladt át a zamornai hídon, aztán lefordult a völgy felé, és egyenesen továbbment azon a pompás, kövezett úton. Gyalog ment, köpenyét összefogta, fejét magasra emelte, mellét kidüllesztette, s kalapját oly mélyen a szemére húzta, hogy a karima majdnem érintette orra nyergét. Az út a mindkét oldalon kibontakozó hartfordi erdők sötét tömege között vezetett; az eget beragyogta az emelkedő hold, és merőn bámulta az utast mélabús

ábrázatával, amellyel a vízözön óta szüntelenül nézi a világot. A férfi megállt egy pillanatra, amikor jobb felől előtűnt a Hartford kastély hatalmas kapuja, és messze bent meglátta a nyílt térségen tornyosodó főúri ház fehér homlokzatát és oldalszárnyait.

Amíg az olvasó bámulja a holdvilágban fénylő, magas ablakokat, a méltóságteljes, toronyszerű kéményeket és a csillogó tetőt, az utas továbbsiet. De hol van? Az úton nincs. Eltűnt? Kövessen az olvasó, majd megtaláljuk. A férfi átment a sövény átjáróján; a zöld mező odaát szélesen, meredeken terült el. A gyalogos sietve haladt a szélén, aztán jóval gyorsabban, mint eddig, a messzeségben elnyújtózó, széles Olympian felé tartott. Távol a főúttól most egy elhagyott kis ösvényt követett, a dűlőutak és földek mentében; egy lélekkel sem találkozott, a nyájak, a csordák összebújtak a karámban; errefelé nagy kiterjedésű tanyák vannak, és a tanyaházak messze esnek egymástól. Ez Lord Hartford birtoka, melyet fél évszázad óta hosszú lejáratú haszonbérletbe adnak.

Már jó négy mérföldnyire volt Zamornától, és a távoli Massingerből idehallatszott, amint a templomtorony harangjai esti kilenc órát kongatnak. A férfi megállt, amíg a kondulás el nem halt, talán azért, hogy figyelje az óraütéseket, talán azért, hogy kifújja magát. Végre kiért egy mezőre, melynek egyik oldalán pompás fasor állt, nagyszerű, öreg fákból, s a fasorban széles, kavicsos út vezetett, mely fölé boltozatként hajlottak az ágak. Ezen az úton haladva, hamarosan elért a Massinger kúriához. Ez az ősi, tágas hajlék magányosan állt a mezőn; az egyedül álló épület lenyűgözte a szemlélőt; mögötte komor bozót sötétlett. A kertkapu oszlopain és az oromfal tetején kőgolyók díszlettek, a kertben, a pázsiton kőoszlop állt viharvert napórával. A Massinger kúria olyan csendes volt, mint a sír, az egész homlokzat sötét, kivéve, ahol a holdvilág ragyogott az ablakokat körülfutó sűrű repkényen. De a ház nem volt romos: nyugodt, méltóságteljes rend uralkodott mindenen, csupán ősi volt, elhagyott és szürke.

A köpenyes férfi fel-alá járkált az udvarház homlokzata előtt, néha megállt, mintha hallgatózna, s amikor semmiféle hangot sem hallott, és fény sem szűrődött ki a zárt, jégvirágos ablakon, tovább járkált kimért léptekkel. Végül hang hallatszott a házból: egy nagy kutya mély ugatása; nem közelről, hanem egy távoli szobából, a ház hátsó részéből. Az utas nyilván félt a fölfedezéstől, összerezzent, egy pillanat alatt a ház mögé került, és megállt egy beszögellés menedékében. Itt szeme végre fölfedezte az élet valami jelét. A falbeugróban csak egy nagy ablak volt, csaknem olyan, mint egy templomé: hosszú és alacsony. A gyepre nézett, s ebből az ablakból meleg fény áradt az előtte álló bokrokra.

Mindenki tudja, hogy este milyen jól be lehet látni egy lámpa világította szobába, ha zsalu vagy vászonfüggöny nem takarja az ablakot. És ahogy az idegen ott kuporgott egy nagy babérbokor mögött, melynek ágai részben az ablak fölé nőttek, olyan tisztán látott be a zord ház belsejébe, mintha valósággal bent lett volna a falai között.

Az ablak körül mélyvörös, nehéz brokátfüggöny omlott le dús redőkben; a két oldalra vont függönyszárnyakon túl hosszú szoba látszott, melynek igen sötét tölgyfa burkolata csillogott a tűz fényében. A szobát szőnyeg borította, középen súlyos ébenfa asztal állt, fényes, akár a holló tolla. Sem lámpa, sem gyertya nem égett; csak a kandalló világított. Vidám szoba lett volna ez, ha társaság gyűlik össze benne, de ma este - mint az egész Massinger udvarházon - méltóságteljes komorság ömlött el rajta, s ez valósággal lenyűgözte a képzeletet. Egy emberi alak lépdelt az ablak felé, aztán visszament, és csaknem beleveszett a szoba túlsó végének homályába, majd újra feltűnt, lassan közeledett, és éppolyan lassan visszasétált a távoli sötétbe. Fel-alá járkált, a nagy, ódon szalon egész hosszában, mindig ugyanazokkal a kimért léptekkel. Egyebet nem is lehetett látni, csak ezt a magányos személyt, aki ide-oda járkál az isten háta mögötti udvarházban, a szemhatárig nyúló földek közepén.

Ez a személy nő volt, vagyis inkább tizenkilenc év körüli leány. Úgy tetszett, magányosan él, mert öltözéke nem árult el sem tudatos kiszámítottságot, sem mutatós ízlést, amellyel a nők, kivált a fiatal nők, környezetük tetszését igyekeznek kivívni. Úgy látszott, visszavonult a világtól; arckifejezése, ahogy föl-alá járkált, merev és álmodozó volt. Hogy ebben a pillanatban szomorú vagy vidám gondolatok foglalkoztatták-e, azt nem tudnám megmondani, ám ezek a gondolatok nyilván nagyon érdekesek lehettek, mert körülölelő varázsukban a lány égről, földről - mindenről megfeledkezett. Ezek a lázas álmok kétségkívül annyira izgatták elméjét, hogy a nagy ablak függönyét nem eresztette le, úgyhogy valahányszor az ablak felé pillantott, a holdat látta előúszni a mozdulatlan, égbe szökő sudár jegenye mögül, a kék ég térségébe; a holdfényben a szemhatárig terjedő széles, magányos legelőket látott s a dombok mentén a tartomány legpompásabb fáit. A lány végül feleszmél, és éppen ideje, mert egy óra valahol a házban már öt perce elütötte a tízet. Egy kis sóhajjal lerázza magáról a kábulatot, a tűzhöz megy, megkotorja, aztán eszébe jut, hogy leeressze a függönyt. Minthogy nem elég magas, fellép egy székre, de gyorsan leugrik róla, mert amikor kinyújtja kezét, hogy meglazítsa a vastag, vörös zsinórt, a babérágak mögül egy férfi emelkedik fel, és ott áll előtte az ablak párkányán.

A fiatal nő visszabámul rá, aztán az ajtó felé néz, arcán döbbenet és rémület jelenik meg, de mielőtt ideje lenne elfutni, a látomás legyőzi a vékonyka akadályt: az ablaküveg tábláját, és már ott áll előtte. A férfi megfontoltan becsukja a zsalut maga mögött, leereszti a függönyt is - ezt a műveletet sokkal kényelmesebben végzi el, mint ahogy a lány tudta volna -, aztán leveszi kalapját, s miközben ujjaival végigszánt dús haján, nyers, férfias hangon megszólal:

- Nos, Elizabeth, remélem, fölismersz?

Erre az üdvözlésre azonban, ha elfogulatlan volt is, nem válaszolt nyomban a fölismerés szava: a fiatal lány csak nézte, nézte nagy megdöbbenéssel, végül is valami gondolat formálódott agyában, s ez erős érzéseket váltott ki belőle; halvány arca mégjobban elfehéredett, s végül különös hangon, olyan hangon, amilyet húsból, vérből való emberi lény csak igen heves érzelem hatására használ, így szólt:

- Henry, csakugyan te vagy?!

A köpenyes férfi kényszeredett, furcsa mosollyal, amely elárulta, hogy szokatlan neki az ilyesmi, kezét nyújtotta; a lány két kézzel ragadta meg - a kettő együttvéve sem tett ki akkorát, mint a férfi keze -, és vad, izgatott mohósággal szorongatta, rázta. A lány csak akkor szólalt meg, amikor hangja kitisztult, s nem kellett attól tartania, hogy elárulja felzaklatott állapotát. - Bizonyára fázol - mondotta, és a tűz felé húzta a férfit.

- Jól van, Elizabeth, jól van - mondta a férfi -, nyugodj már meg. Nem is tudom, megérdemlem-e ezt a szíves fogadtatást.

- Nem, de én akaratlanul is így fogadlak - válaszolta a lány élesen. - Ülj le. Nem gondoltam volna, hogy élsz még. Az újságok szerint Franciaországban voltál. Mért hagytad el egy olyan országért, ahol nem lehetsz biztonságban? Gondolod, hogy a rendőrség nem sejti, merre jársz? Mennyire fázhatsz, Henry! Ma két éve láttalak utoljára. Ülj le.

A kandalló két oldalán egy-egy nagy antik karosszék állt, s a férfi a fáradt ember hanyag mozdulatával belevetette magát az egyikbe.

- Az utóbbi három éjszaka két órát sem aludtam. Az az átkozott rendőrség a sarkamban van attól fogva, hogy szimatot kapott.

- Micsoda! Most már rendőrök üldöznek! - kiáltott fel a lány rémült hangon.

- Igen, igen, de azt hiszem, jó húzás volt, hogy idejöttem. Ezek úgy gondolják, Angria az utolsó búvóhely, amit a róka választ. Adj egy pohár bort, Elizabeth... szomjan pusztulok.

A lány kisietett a szobából, de mielőtt becsukta az ajtót, még visszanézett a férfi gondterhelt, sápadt arcára.

Amíg a lány távol volt, a férfi a szék karfájára ejtette fejét, és egyetlen nyögéssel adott hangot szenvedéseinek - egy erős férfi szorongásának. Amikor hallotta, hogy a leány léptei közelednek, felemelkedett, nyugalmat erőltetett arcára, és mereven ült a széken. A lány bort hozott, a férfi elvette, és mohón felhajtotta.

- Most már minden rendben van - mondta. - Szomorúnak és riadtnak látszol, Elizabeth, bár neked most is ugyanaz a Harry Hastings vagyok, aki mindig voltam. Az eltelt idő alatt bizonyára úgy gondoltál rám, mint valami szörnyetegre. - Olyanféle bizalmatlansággal nézett a lányra, amely a lealacsonyodás tudatából születik. Gyanakvása azonban eloszlott, mikor meglátta a választ: a lány kifejező pillantását, amely szavaknál is meggyőzőbben beszélt.

- A hibáidat és tenmagadat két külön világnak tekintem, Henry. Nos, kedves olvasó, milyen kapcsolatban áll egymással ez a két ember? Nem szerelmesek, nem férj és feleség; arcuk erősen hasonlít egymásra, ami azt bizonyítja, hogy testvérek. Egyikük sem csinos; a férfi bűnös életmódjával elfecsérelte életerejét és fiatalságát, nagyon mélyen ülő, sötét, tüzes szeme inkább visszataszító, mint elbűvölő, külsejére a szenvedés, a szenvedély és a kicsapongás véste rá bélyegét. De azért maradt valami a fiatal test erejéből és kitartásából, a merész, katonás magatartásából, a büszke, magabiztos, gyors cselekvőkészségből, mely tulajdonságaiért valaha, a jobb napokban, mosollyal jutalmazta az a szempár, melyet megszállottan imádott.

Emlékezzék az olvasó arra, amit Wilsonról mondtam. Nem kell újból megrajzolnom az arcképét, mert ez a férfi Wilson: ugyanaz a sötét, züllött alak, itt, a Massinger kúria elhagyatott nappalijában, mint aki Lord Lofty előkelő verdopolisi szalonjában volt. Nővére csaknem annyira világos bőrű, amilyen sötét a bátyja; arca halvány, vonásai kifejezőek, de nem szabályosak, ám szép barna szeme van és úrihölgyhöz illő elegáns alakja. Ha jobban megválogatja ruháit, és kibodorítja haját, senki sem mondhatná csúnyának; de ebben a barna selyemruhában, színtelen arcával, simán elválasztott hajával, jelentéktelen, cseppet sem vonzó fiatal nő, teljesen híjával az üdeségnek, méltóságnak és igazi szépségnek. Gyors felfogásúnak, ügyesnek és a világ dolgaiban járatosnak látszott, s amikor az esti kaland okozta érzelmi zűrzavara alábbhagyott, színlelt vidámsággal beszélt bátyjával, mintha el akarná oszlatni a férfi éber gyanakvását, és meg akarna szabadulni a szívét szorító gyötrelmes kíntól, melyet bátyjának megváltozott külseje és a rá váró rettenetes, halálos jövő idézett elő. Fiatal katonaként ment el, reménnyel tele, és micsoda életsors hozhatta vissza, Káinhoz hasonló vándorként, vérdíjjal a fején!

- Nem vagyok olyan rossz, amilyennek gondolsz - mondta Henry Hastings hirtelen. - Gyalázatosan elbántak velem. Elmondok neked, Elizabeth, egy sötét történetet Adamsről, meg arról a csatornatöltelékről, arról a pokolbeli sátánfajzatról, Lord Hartfordról. Ezek irigykedtek rám... de hiszen te az ő oldalukon állsz, így hát semmi értelme a beszédnek.

- Gondolod, hogy jobban szeretem Hartfordot és Adamset, mint téged? Így van, Henry? És azt hiszed, oly keveset tudok rólad, hogy föltételezem, agyonlősz egy embert, megalázó, becstelen kihívás nélkül?

- Igen, de ezenkívül még katonaszökevény is vagyok, márpedig Pendletonban kétségkívül mindenki nagyon hazafias, és végletes eretnekség egy mákszemnyivel kevésbé gyűlölni egy angriai hitszegőt, mint az ördögöt. Például az apám szeretne látni engem, mit gondolsz?

- Nem!

A válasz rövid és határozott volt, de Hastings úgysem tűrte volna el a köntörfalazást. Az igazság keserű pirula volt, a férfi azonban szép csendben lenyelte.

- Mit bánom én! - fakadt ki Hastings egy kis szünet után. - Azért még férfi vagyok, és különb férfi, különb, mint legtöbben azok közül, akik gyűlölnek! És ne hidd, Elizabeth, hogy az utóbbi két évet jajgatással és siránkozással töltöttem. Úgy éltem Párizsban, mint valami herceg. Jól éltem, habzsoltam az élvezeteket, s egy kis fájdalom valósággal kapóra jött, mert ezzel elkerültem a csömört. Aztán ezt a hajszát is hamarosan lefújják. Meghúzom magam itt nálad Massingerben, amíg a vérebek nyomot nem tévesztenek, s akkor leosonok Doverhambe, hajóra szállok, és kivándorlok valamelyik szigetre. Ott meggazdagszom, szép nagy házat építtetek, jókora birtokot szerzek, tele rabszolgával, s akkor majd hazajövök, és képviselőnek jelöltetem magam. Hétévi távollét után nem nyúlhatnak hozzám. Beszélni fogok a parlamentben, hízelgek az embereknek, majd lángra lobbantom a pokol tüzét az egész országban. Bebizonyítom, hogy a főrendek fele gyalázatosan megvesztegethető zsarnok. Ha Northangerland akkor már nem él, felmagasztalom az emlékét. Véres kezű ellenségeim ne feledjék:

Ha itt a kellő pillanat,
Földi halandó nem akad,
Hogy attól megmenekülne,
Ki őt vigyázza éberen,
Mert benne ég a sérelem!

Miss Hastings nem igyekezett csillapítani a hitszegő vad izgalmát, nem próbált érveket felhozni rosszindulatú bosszúterve ellen, inkább átvette bátyja hangulatát, és gyorsan pergő, izgatott hangon válaszolt.

- Tudom és mindig is tudtam, hogy aljasul üldöztek, és kétségbeesésbe hajszoltak. Meg is mondtam ezt aznap, amikor Mr. Warner Pendletonba jött, és közölte apámmal, hogy a hadbíróság szökés miatt lefokozott, vagyis kettétörte pályafutásodat. Apám elővette végrendeletét, Mr. Warner szeme láttára áthúzta a nevedet, és azt mondta: örökre kitagad. Házigazdánk így szólt: „Helyesen cselekedett, uram.” De én megmondtam apámnak, hogy rosszul és természetellenesen cselekedett. Apámra akkor alig lehetett ráismerni; ő mindig elhamarkodott és szenvedélyes, mint a fia... és megütött engem Mr. Warner jelenlétében. Elestem, de azután felálltam, és elismételtem azt, amit mondtam. Erre Mr. Warner azt mondta, nem vagyok kötelességtudó lány, és makacsságommal csak tetézem apám boldogtalanságát. Nem törődtem a szemrehányásával, s néhány hét múlva otthagytam Pendletont, és azóta magam keresem meg a kenyerem.

- Hallottam erről - válaszolta Hastings. - Bizonyára ezért vagy Massingerben.

- Igen, ez a ház Moore-éké. Az öreg Moore nemrégiben meghalt, s fia, az ügyvéd ide szándékozik költözni. Én gondozom a házat, amíg ő meg a lánya Verdopolisban van. Miss Moore úgy tesz, mintha nagyra tartana, s azt állítja, nem is tudna nélkülem élni, mert hízelgek a hiúságának, és nem vagyok versenytársa szépségben. Franciára és olaszra tanítom, ami természetesen mindkettőnknek kellemes.

- Mondd, Elizabeth, egy-két napig itt maradhatok? Biztonságban lennék nálad?

- Mindent megteszek. Csak két-három régi cseléd van a házban. De Henry, te halálosan kimerült vagy. Enned kell valamit és azonnal lefeküdnöd. Majd intézkedem, hogy készítsenek elő egy szobát neked.

Miközben Elizabeth Hastings kimegy a nappaliból, hogy a sötét folyosón eljusson a távoli konyhába, mi is abbahagyjuk egy időre az elmélkedést róla meg a bátyjáról. Gyertyám mindjárt kialszik, le kell zárnom ezt a fejezetet.

SIR WILLIAM PERCY NAPLÓJA

Ma reggel sokáig maradtam ágyban, nem tudtam fölkelni, mert olyan kellemes álom foglalkoztatott, amely néha egy egész életre elegendő örömmel tölt meg egyetlen éjszakát. Magam sem tudom, mit adnék érte, ha egy félórára megvalósulna ez az álombéli esemény. Azt hiszem, a kezemet, vagy talán a két metszőfogamat. Habár az utóbbit aligha, mert a fog nagyon becses jószág. Nem felejtem el egyhamar, amit Adams úr mondott a hamis fogakról: *Les trois maisons dans la bouche.*[302] Igen, ez az álom! Isten lehettem, vagy más ellenállhatatlan erő, és hatalmamban állt az, amit a valóságban elszalasztottam: az előléptetésem lehetősége. És ez nagyon sokat mond. Néha szép szemeket látunk álmunkban; amit én láttam, ragyogó volt, és az egész arc mintha élő, eleven valóság lett volna. Ha bolond volnék, talán fölakasztanám magam, hiszen jól tudom: ez az álom pokolian hamis hazugság. De mihelyt fölkeltem, jól bereggeliztem, és azzal vigasztalódtam, hogy a márkinő miniatűr arcképét nézegettem burnótosszelencém fedelén. Eh! mi volt az a kendőzött, mesterkélt francia arc az *övéhez* képest! De persze Agathe-nak fekete szeme van, s én ezért hízelegtem neki. Roppant kellemes dolog francia nőt szeretni; az ember szenvedélye sohasem zavarja a kényelmét. Azt hiszem, sohasem fogok megnősülni, hanem azzal töltöm az életemet, hogy hasonmását kutatom az egyetlen lénynek, hisz bálványom végtére is földi teremtés, és oly messze van a tökéletességtől, hogy a minap egy erélyes fiatal hölgy elpirult, amikor egy arcképkötetet lapozgatva, véletlenül az övére bukkant, és abban a pillanatban észrevette, hogy szemem megakad a nevén. Egek, mi mindent árult el az a kép!

Amikor kihallgatáson fogadtam Inghamet, a rendőrfelügyelőt, elmondta: teljesen bizonyos abban, hogy Wilson elhagyta kedvelt tartózkodási helyét, a várost. Legényeim kifüstöltek minden lyukat, ahol csak megbújhatott, olyan erős kénkőfüsttel, hogy kénytelen volt menekülni. Ezzel jelentős lépést tettünk előre, mert könnyebb a rókát nyílt terepen hajszolni, mint a föld alatti, zegzugos járatokban vagy az üregi nyúl odújában, meg a verdopolisi vagy akár a párizsi zsúfolt bérkaszárnyákban. York Place-be hajtattam, hogy közöljem a hírt Moore-ral. A sima nyelvű, sima képű, elvetemült gaz kis varangy eléggé ravasz volt ahhoz, hogy azonnal átlássa az előnyös helyzetet. Kezét dörzsölte, és heherészve így szólt:

- Most már elkapjuk. Sir William. Csak egy kis türelem, egy kis idő, és kezünkben a zsákmány.

És amikor Hastingsot elintézzük, akkor vadkanhajtás következik, aztán farkasvadászat s ezek után bikaviadal. Simpson, Montmorency és Macara, mind terítékre kerül, a nyomukban leszünk, hisz

> A hajsza nem lohasztja le
> Ég a vadász kopódühe.

Ezenfelül nem szabad elfelejtenem még valamit. A tigrisvadászatot az uralkodó védnöksége alatt kell nyélbe ütni; a hatalmas, csíkos bundájú, királyi állat elszabadult, és Adrian Augustus O'Shaughnessy ezredes a sarkában van. Úristen! a római gladiátorok és a fenevadak küzdelme semmi sem volt ehhez képest. Vajon messzire menekülhetett Hastings? Legényeimnek a szélrózsa minden irányában szét kell szóródniuk.

Néhányat Edwardstonba rendeltem, hogy figyeljék a keleti utat, néhányat Alnwickbe, hogy őrizzék a nyugatit, néhányat Freetownba, hogy tartsák szemmel az északit. Ha Hastings mégis

---

[302] Három ház a szájban.

kibújik a hálóból, akkor ördög, nem ember. De azért nagyon ügyesen állja a legvadabb üldözést is: amikor a kutyák már szinte az inába marnak, újra meg újra elmenekül. Szeretném tudni, hogy ez a nyomorult gazfickó miféle gyönyörűséget talál az életben, hogy ennyire ragaszkodik hozzá? Párizsban nemegyszer úgy bekerítettem, annyira meggyötörtem és sarokba szorítottam, hogy az éhhalál küszöbén kellett lennie. A fickó már rég elvágta volna a nyakát, ha békén hagyják, de amíg mások utánavetik magukat és az életére törnek, konok természete arra készteti, hogy végsőkig védje ezt az értéktelen holmit. Ma, mialatt róla gondolkoztam, eszembe jutott egy kis eset, amely segítségemre lehet a búvóhelye fölfedezésében, s erről mindjárt beszámolok.

Néhány hónappal ezelőtt, egy este bevetődtem az Operába. Miközben páholyomban ültem, és arra gondoltam, hogy díszegyenruhámban lenyűgöző, nem mindennapi látványt nyújtok, izgatott érdeklődésfélét vettem észre magam körül, és a suttogó hangokból meg a csodálat növekvő morajából többször is kihallottam ezeket a szavakat: „a szép angriai". Az ördög vigyen el, ha először nem arra gondoltam, hogy rám céloznak! Már nyelvem hegyén voltak ezek a szavak: „ne hozzanak zavarba, kérem", és azt fontolgattam: nem kellene-e hálás meghajlással nyugtázni ennyi előzékeny figyelmességet, amikor észrevettem, hogy a tökfilkók feje nem felém fordul, hanem pontosan az ellenkező irányba, egy páholy felé, ahol egy magas fiatal nő ült egy sereg tekintélyesnek látszó férfi között, akik egytől egyig a megtévesztésig hasonlítottak a majomhoz. A fiatal nő ragyogott szőkeségében és selyemruhájában, és annyi toll volt a fején, amennyivel egy strucc átrepülhetett volna Arábiából Sagaleconba. A bőkezűen közszemlére kitett nyak és karok világosan megmutatták, hogy a nő tudja: valamennyi oly fehér, kerek és szoborszerű, mintha Pheidiász támadt volna föl halottaiból, hogy kifaragja őket a legnemesebb márványból, melyet Pharos kőbányáiban talált; a hófehér idomokat övező gyöngyök elárulták, hogy a nőnek jó ízlése van, és tudja, milyen hatásos az ellentét a káprázta-tó eleven hús meg a hidegen ragyogó ékszer között. Az orra hasonlított Nagy Sándor orrához, nagy kék szeme fenséges volt és mámoros örömtől csillogott, amelyet szépségének tudata keltett szívében. A természet dús hajjal áldotta meg, amelyet a művészet aranyfényű, hosszú, selymes csigákba bodorított. Semmi kétség, remek asszonyi állat volt, és aligha akad olyan arc vagy termet Afrikában, amely mellette el ne homályosult volna. És azt a kis árnyékot, ott a könyökénél, ennek a gyémántragyogású nőnek elmosódott, színtelen ellentétét félre-félretolták a férfiak, ezek a pogányok, akik ennek a bálványnak a szentélyébe sereglettek. Amíg a nőt néztem, Townshend bejött a páholyomba.

- Látja, micsoda diadalt arat Jane Moore ma este? - kérdezte.

- Igen - válaszoltam -, a főrendek asszonyait a sárga irigység eszi. De az ég szerelmére, Townshend, ki az ott mellette? Ki lehet az a nyápic kis élőlény? Valaki, akit ez a nő felfogadott egy estére, hogy mellette még jobban érvényesülhessen?

Townshend arra fordította színházi látcsövét. - Azt az alacsony, sápadt fiatal nőt gondolja, aki olyan egyszerű szürke ruhába öltözött, mint egy kvékernő, s úgy fésülködik, mint Victoria Delph? Ami azt illeti, gyenge lábon áll az ízlése. Azt hiszem, nem ártana neki néhány göndör hajfürt, hogy meglágyítsa egy kissé azt a furcsa arcát. De azért tagadhatatlanul van valami kiszámított az öltözködésében: minden összeillik, a fehér vállkendő, az egyszerű ezüstszalag a hajában...

Közbevágtam: - Tudja, ki ez a nő, Townshend? Talán valami örökösnő, akinek elég vonzó az erszénye ahhoz, hogy eltekintsenek a külsejétől?

- Alig hinném, mert ha megfigyelte, egyetlen férfi sincs az uszályában. Ha pénze volna, akkor ennek a semmirekellő angriai söpredéknek a fele nem Miss Moore-t halmozná el

figyelmességével, hanem a pénzeszsák tulajdonosát. Most, hogy az a lány idenéz, eszembe jut, láttam már valamikor. Igen, most már biztos; egy postakocsiban az angriai úton. Vele utaztam egy darabig, és emlékszem, hogy abból, amit mondott, csípős nyelvű, ravasz teremtésnek tartottam.

- Tudja a nevét?

- Nem.

Itt a beszélgetés félbeszakadt, mert nem érdekelt különösebben az ilyenfajta teremtés.

Egy-két nap múlva Thorntonékhoz mentem ebédre. Mindenki összecsődült itt, nagy dáridót csaptak az angriaiaknak abból az alkalomból, hogy a verdopolisi évad megkezdődött. Egy kicsit késtem - ez néha előfordul velem -, s amikor beléptem a szalonba, a társaság már megindult az ebédlőbe. Jane Moore-t pillantottam meg először, egyszerre három úr is felkínálta neki a karját: Stuartville grófja, Frank Kirkwall kapitány és a mindenható Lord Arundel. Természetesen, Miss Moore ez utóbbi úr karját fogadta el; miközben ezeket a had-mozdulatokat figyeltem, minden hölgy megtalálta párját, s íme, én utolsónak maradtam a tollas, díszruhás felvonulásban, és rémületemre, megdöbbenésemre: senki sem maradt, akit védőszárnyaim alá vehettem volna, csak az a kis szürke tünemény, akit az Operában láttam - Miss Moore igénytelen, csúnyácska pártfogoltja. Úgy tettem, mintha nem látnám a lányt, hanyagul követtem a többieket, és természetemnek megfelelően nyugodtan, hűvösen helyet foglaltam az asztal legvégén.

A lány utánam lopakodott. Mellettem már csak egy szék állt, s ez lévén az egyetlen üres hely, kénytelen volt ideülni. Jobbomon azonban egy kedves, csinos lány ült: Augusta Londsdale s szemközt velem egy méltóságteljes hölgy: Lady Seymour. Így arra az elhatározásra jutottam, hogy sem szóval, sem tekintettel nem veszek tudomást bal oldali szomszédomról, és nagyon kellemesen éreztem magam.

Az angriaiak étkezés közben mindig sokat nevetgélnek, beszélgetnek. Ez a társaság is rendkívül vidám volt; amikor végignéztem az asztal körül ülőkön, rengeteg szép nőt láttam, sok csillogó ékszert és ragyogó, vidám szemet. Biztatták egymást a borivásra, és az asztalon át végtelenül nyájasan hajlongtak egymás felé. A hölgyek félrehajtották fejüket, hogy jobban hallják a mellettük ülő férfiak bókjait; jómagam is tettem a szépet Miss Augusta Londsdale-nek, s a lehető legfinomabb bókokkal illettem üde arcbőrét és édes, lágy mosolyát. Amikor a hangulat tetőfokára hágott, úgy esett, hogy balra fordultam, azzal a szándékkal, hogy veszek a salátából, melyet egy lakáj kínált, és pillantásom, szerencsétlenségemre, a kis nőszemélyre vetődött, akit elhatározásom szerint nem akartam észrevenni. A lány nem evett semmit, nem figyelt semmire, egy lélek sem intézett egyetlen szót sem hozzá, s arcát a két ablak közt lógó nagy csatakép felé fordította. Ez a kép, ebben a szobában, lámpavilágnál különösen komornak és rémületesnek tetszett.

Nem tudom, mire gondolt a lány, de valamit láthatott a gomolygó füstfelhőkben, a harci paripák lobogó sörényében és vad szemében meg a patájuk alá tiport véres emberi alakokban, valamit, amitől könnyekkel telt meg a szeme. Valószínűbb azonban, hogy magányosnak és mellőzöttnek érezte magát.

Az emberi szív nem ismer nagyobb keserűséget, mint a magányt és a megvetést, miközben körülötte százakat tisztelnek és bálványoznak. Azt hiszem, beszédbe elegyedtem volna vele, de valami azt súgta: mindenki viselje el a maga terhét és igya ki a sors rendelte kelyhet. Ugyancsak megfelelt elgondolásomnak, hogy egy mellőzött emberi lény elfordul az önző rokonlelkek pompázó, csalókán csillogó világától, és a háború vad látomásán elmélkedik, s a csata kavargó por- és füstfellegeiben fölfedez valamit, ami érzékenyen érinti kedélyét. Nem

akartam megtörni a varázst azzal, hogy eloszlatom szomorúságát. Amikor szempillájáról egy könnycsepp gördült arcára, gyorsan előkapta zsebkendőjét, hogy letörölje, aztán úrrá lett érzelmein, elfordult a képtől, és közönyös kifejezést erőltetett arcára, mint akinek egyetlen gondolata sem különbözik azokétól, akik körülveszik.

A látszat kedvéért úgy tettem, mintha elmerülten beszélgetnék Miss Augusta Londsdale-lel, hogy a lány ne gyaníthassa, az imént miféle gondolatok foglalkoztattak. Vacsora után, amikor a hölgyek visszavonultak a szalonba, mint rendesen, elsőnek követtem őket. Utálok a boroskancsók mellett ücsörögni és iszogatni; ez közönséges, alantas szokás. Egész este figyeltem a kis pártfogoltat, de nem mutatott semmi olyat, ami fölkeltette volna érdeklődésemet. A lány most már némi figyelemben részesült, több hölgy beszélgetésbe elegyedett vele, s ő is nagyon folyékonyan és jó modorban társalgott velük: átvette a hangot, véleményt nyilvánított, és illő érdeklődéssel hallgatta, amit mások mondtak. Akkor kérte fel Miss Moore-t, hogy énekeljen, amikor Miss Moore épp a legszívesebben vette a felkérést; átfutotta a hölgy legszebb dalainak jegyzékét, amelyekben Jane nagyszerű hangja legjobban érvényesül, s amikor a hölgy hozzákezdett az énekléshez, átadta helyét Jane csodálóinak, hogy köréje gyűlhessenek, és ő elvonult a zongorától. Két óra alatt a társaság nőtagjainak kedvence lett, a férfiakra rá sem nézett, és nem is látszott rajta, hogy szeretné magára vonni figyelmüket. Ha az ember jól megnézi, ez a teremtés egyáltalán nem csúnya, a szeme nagyon szép, és úgy tűnik, igen kifejező; szép sima a bőre, a keze oly finom, akárcsak egy tündéré; a lába meg a bokája olyan, mint az operai balettkar előtáncosáé. De az arcán olyan idegenszerű kifejezés ült, mintha álarcot viselt volna. Tartózkodóan, kimérten mozgott, hiányzott belőle a nyíltság, őszinteség és eredetiség. Az est vége felé sikerült megtudnom a nevét. Elizabeth Hastings volt, annak az ördögi Henrynek a húga. Azóta sem láttam, máig nem is jutott eszembe, de most egyszerre csak ráeszméltem, hogy ha megfelelő bánásmóddal szóra bírhatnám, esetleg hasznos felvilágosításokhoz juthatnék a bátyját illetőleg. Majd meglátogatom Miss Moore-t, és csak úgy mellékesen néhány kérdést intézek hozzá a pártfogoltjáról. De vigyázok rá, hogy hangom lenéző és közönyös legyen, és hogy elítélő megjegyzésekkel tarkítsam a beszélgetést. A gondos tallózó ott is talál jó gabonaszemet, ahol az ostoba továbbmegy, mert nem lát mást, csak tarlót.

Február 10. A mai délelőttöt kellemes semmittevésnek szenteltem Miss Moore budoárjában. Mennyi bölcsesség van abban, ha az ember nyugodtan fogadja a dolgokat! Ahelyett, hogy Warnerhez hasonlóan rideg kormányhivatalokban szaglásztam volna, mesterkedésemet egy hölgy bársonnyal és tollas párnákkal bélelt szobájában folytattam. Jane Moore aztán tudja, hogy kell elbűvölni valakit, ez biztos; ahogy mondani szokás, angyalian jóindulatú, és isteni dolog angyali természetet bámulni egy gyönyörű arcon. Valami egyszerűség veszi körül, amiben nincs semmi mesterkéltség. Nem ismeri az emberi természetet, nem lát bele a körülötte lévők lelkébe. Nem ragaszkodik semmihez, és nem őrjöng, ha nem teljesedik valamilyen vágya. Érzékei nem hallatlanul kifinomultak, ami az égi és földi változások és váratlan véletlenek láttán bizonyos vérmérsékletűeket meghatározhatatlan érzésekkel borzongat: például a felhők puhasága, a víztükrön remegő holdfény, egy hatalmas, öreg fa, az éjszakai szél hangja, vagy bármi más természeti jelenség, ami inkább az érzelmekre hat, mint az értelemre. No de végtére is a lángeszek meg rajongók felőlem akár fölakaszthatják magukat. Fütyülök minden lángészre és rajongóra ezen a földtekén.

Jane fölkelt puha párnái közül a tűz mellől, s ott állt kecses, magas termetével, üdvözlésre nyújtott kézzel; és üde ajkain őszinte mosollyal így szólt:

- Jó reggelt, Sir William.

Még jobban szerettem a nevem, mert ő mondta ki.

- Üljön a tűz mellé; bizonyára fázik.

Így hát odaültem, és két perc múlva az elképzelhető legbarátibb csevegésbe merültünk. Jane megkérdezte, kezdek-e már fölmelegedni, aztán csöngetett és szenet hozatott be az én kedvemért, majd érdeklődött, mikor szándékozom lemenni Angriába, mert azt remélte, ha Zamornába vetődöm, biztosan meglátogatom, feltéve, ha otthon van.

- Még sose járt az új házunkban - mondta. - Azt tudja, hogy nagyapám halála után otthagytuk Kirkham Lodge-ot?

- Valóban? - mondtam. - De azt hiszem, azért a közelben lakik?

- Ó, igen, Massinger közelében van a családi fészkünk, egy furcsa, öreg ház, de papa le akarja bontatni, és megfelelő rezidenciát akar építtetni. Én sajnálom; a zamornaiak biztosan azt mondják majd, hogy gőgből teszi.

- Ugyan, ne törődjön az irigyekkel - válaszoltam, aztán, hogy másfelé tereljem a beszélgetést, megjegyeztem, milyen szép a kandalló párkányán álló díszes váza, mily remek a festése, az a tájkép a görög romokkal, olajfákkal és a háttérben a sötét hegyekkel.

- Ugye, gyönyörű? - kérdezte Jane, és levette a vázát. - Szegény Hastings kapitány húga festette. Egyébként, ezredes, igazán kegyetlenség öntől, hogy úgy üldözi a fiatal Hastingsot, legalábbis így mondják. Olyan okos, kiváló és merész fiú volt.

- Az ám! micsoda merészséget tanúsított abban a véres gyilkosságban, Adams megölésében - feleltem.

- Adams félig sem volt olyan derék ember, mint ő - válaszolta Jane. - Nagyon arcátlan volt, és szégyenletesen megsértette szegény Hastingsot. Adams pontosan olyan volt, mint Lord Hartford; egyszer találkoztam vele a Hartford kastélyban, amikor apámmal ott vacsoráztam, s mikor hazaértünk, megmondtam papának, hogy Adams nagyon kevély és kellemetlen ember.

- Úgy gondolja tehát, hogy alantasa helyesen járt el, amikor agyonlőtte?

- Nem, nem helyeslem. De az kár, hogy Hastingsnak meg kell halnia ezért. Bárcsak ismerné a húgát, ezredes, nagyon sajnálná őt.

- A húgát? Ki az? Csak nem az a csúnya lány, akit egy este kegyeddel láttam az Operában?

- Ha ismerné, ezredes, nem mondaná csúnyának - mondta Jane szeretetre méltó komolysággal. - Olyan jó, okos lány; csaknem mindent tud. S bár nem tudom megmondani, miben, de egészen más, mint a többiek.

- Nos, kedves Miss Moore - mondtam -, semmiképpen sem olyan nő, aki felhívná magára a figyelmet. Igazán barátja kegyednek?

- Nem mondom meg, ezredes, mert olyan lenézően beszél róla. Nevettem. - És így feltételezem, ez az eszményképe jócskán zaklatja gyilkos bátyja miatt, és regéket mesél kegyednek Hastings hősiességéről, lángeszéről és keserveiről?

- Nem - felelte Jane. - Van itt valami nagyon furcsa dolog, s én gyakran csodálkozom is rajta: sohasem említi a bátyját, én pedig nem merem szóba hozni a témát. Mert Elizabethnek megvannak a sajátosságai, és ha véletlenül megsértődik, rögtön faképnél hagy.

- Faképnél hagyja kegyedet! Micsoda! Kegyednél lakik?

- Bizonyos értelemben a nevelőnőm - mondta Miss Moore. - Franciául és olaszul tanulok tőle. Párizsban járt iskolába, s nagyon jól beszél franciául.

- Hova valók Hastingsék? - kérdeztem.

- Pendletonba, fent Angriában; rendkívül nyers, vad vidék az, egészen más, mint Zamorna. Nyoma sincs ott a jó társaságnak, és a föld jóformán nincs is megművelve. Egyszer átlovagoltam arra a környékre, amikor Sir Markham Howardsnál voltam látogatóban, és valósággal megrémítettek a mocsarak meg a hegyek. El sem tudja képzelni... alig vannak ott zöld mezők, fák sehol, s azok a rossz, köves utak! Meglátogattam az öreg Hastingsot. Ők nem úgy élnek ott, mint mi. Az öreg Hastingsot úriembernek tartják, és családja az országnak abban a részében a legősibb családok közé számít. Az öreg a konyhában üldögélt, ezt a helyiséget nevezik háznak; a konyha csodálatosan tiszta volt; a felsúrolt padló majdnem úgy fénylett, mint ez a márvány, és hatalmas tűz lobogott, amilyen nálunk csak a kastélyokban szokott. Mégis valahogy furcsa volt az egész. Mr. Hastings rosszul volt öltözve, és fején tartotta a kalapját. Nyugodtan beszélt, angriai kiejtéssel, sokkal parasztosabban, mint Thornton tábornok, de azért nagyon tetszett nekem az öregúr, igen vendégszeretően fogadott, édes leánykámnak nevezett, és azt mondta, éppoly szívesen lát Colne-Moss-Tranban, mint a beköszöntő napot.

- Otthon volt akkor Hastings kapitány? - kérdeztem.

- Nem. Ez röviddel azután történt, hogy belépett a hadseregbe, és akkor mindenki dicsérte, s az ő dalait énekelték a nyilvános vacsorákon, gyűléseken. De Elizabeth Hastings otthon volt, és igazán elegáns úrhölgynek látszott abban az egyszerű környezetben; bár kényesen kifinomult ízlésű, mégis igazán azt hiszem, sokkal jobban szereti azt a sivár lápvidéket meg azt az ódon udvarházat, mint Zamornát vagy akár Verdopolist. Hát nem furcsa?

- De nagyon - mondtam.

Jane folytatta. - Gyakran töröm a fejem, mi késztette arra, hogy otthagyja Pendletont, és kimenjen a világba. Papa úgy gondolja, azért történt, mert az apja mondott vagy tett valamit Henry ellen. Mert az öreg Hastings végtelenül konok és szenvedélyes ember. Tulajdonképpen az egész család szenvedélyes. Elizabeth két éve nem volt otthon, és most egyedül lakik a Massinger kúriában, a mi öreg fészkünkben. Oly magányosan él azokban a sötét, ódon szobákban, hogy nem is értem, hogyan tudja elviselni.

Miss Moore-nak ebben az utolsó mondatában benne volt a felvilágosítás, melyhez hozzá akartam jutni, így hát fölösleges lett volna hosszan elnyújtani a látogatást. Néhány perc múlva még egy pillantást vetettem kedves, csinos arcára, kezet fogtam vele, búcsúzásul meghajoltam és távoztam.

Amikor hazaértem, ott találtam Inghamet; fontos hírrel várt rám. Sikerült megbizonyosodnia, hogy az a kutya Wilson feltétlenül keleti irányba szökött. A jelszó tehát: Angria; holnap útnak indulok, ami pedig azt a Massinger kúriát illeti, látni akarom belülről is, mielőtt a nap kétszer lenyugszik. (Itt félbeszakad Sir William Percy naplója.)

A téli nap legnyugalmasabb ideje gyakran a délután, kiváltképp, ha odakint a havas, fergeteges magány még növeli a becsét annak a kényelemnek, melyet odabent a meleg kandalló és a védelmet adó fedél kínál.

Egy komor nap vége felé, mielőtt az alkony árnyai összesűrűsödtek a világ fölött, Hastings kapitány és húga a Massinger kúria tölgyfa burkolatú nappali szobájában, a kandalló mellett üldögélt. Hastings a nagy, csúcsíves ablak előtt elvonuló hóvihart nézte, és hosszú hallgatás után megszólalt.

- Nagy hófúvás lesz a Bouls hegyen.

A férfi is, a lány is borongós hangulatban volt, mert nem tartoztak a legjobb kedélyű, legszelídebb, legkedvesebb emberi lények közé. Egyikük szeme előtt állandóan az erőszakos halál iszonyata lebegett, a másikban az a tudat élt, hogy a gyilkos, a törvényen kívül álló, a szökött katona, az áruló egyesül egyetlen testvére személyében.

- És gondolod, hogy valakit, aki érdekedben közbenjárna, nem hallgatnának meg a hadbíróságnál? - kérdezte Elizabeth Hastings, visszatérve arra a beszélgetésre, melyet néhány perccel előbb folytattak.

- Úgy gondolom, hogy a hadbíróság minden tagja akasztófára való gazember - felelte Henry mély, érdes hangon.

Mielőtt folytatnám ezt a történetet, megállok egy percre Hastings kapitány jelleménél. A tizenkilencedik ezred, melynek az a hitszegő valamikor a tisztje volt, elvesztett merész és gonosz soraiból egy férfit, akire nagyon is számított; azt remélték, ő tartja majd fenn azt a sajátságos hírnevet, melyet ez a testület széltében-hosszában kivívott. Hastings pályafutása kezdetén állt, és szakasztott olyan kitűnő ember volt, amilyet ott megkívántak. Mielőtt a romlottság rákfenéje megfogant benne, erős, tettre kész, kisportolt férfi volt, sötét bőrű arcán szülőföldje hegyeinek egészsége ragyogott, szemében mindig ott csillogott a bátorság vakmerő vadsága, dölyfös viselkedésével maga alá gyűrte a gyengébb lelkűeket, s ezzel megtoldva szellemi képességeit, melyek amúgy is fennen szárnyaltak, akár a sas, bárhova ment, a kótyagos fejűek egész csapatát vonzotta maga köré.

Ez a férfi azonban lázadó természetű volt, önző és átkozottul rosszindulatú. Gondolkodása oly sajátságosan kellemes összetételű volt, hogy ha jót tettek vele, nyomban arra a következtetésre jutott, hogy viszonzásul valami aljas, megalázó cselekedetet várnak tőle, s ezért aztán mindig belemart a kézbe, mely megsimogatta. Ezután korábbi pártfogói hidegen néztek rá, vállat vontak, és utálattal elhúzódtak a közeléből, Hastings pedig a gyűlölet üvöltésével és a dac ordításával eredt a visszavonulók nyomába. Így tette tönkre közéleti jövőjét, mert a megsértett nagyurak: a Richtonok, Hartfordok és Arundelek már elfoglalták a magas állásokat, a kiváltságosok létrájának legmagasabb fokára hágtak, s gőgjükben és zsarnokságukban démonibbak voltak, mint ő maga; főúri öklüket rázták az alattuk álló elképedt oroszlán felé, és káromkodtak, amíg csak a pokol is meg nem indult káromkodásukra: hogy inkább folyamodnak testületileg Belzebubhoz, de Hastings nem kerül egy hüvelyknyivel sem följebb. Az előkelőségek fogadalma kétségkívül idejében valóra vált volna, de közben a kapitány bölcs ember módjára úgy gondolta, majd megelőzi őket. A becsvágy nem vitte volna elég gyorsan a pokolba, így segítségül befogta a gyönyörök táltosait. Szenvedélye természettől fogva erős volt, képzelete lázasan forró, s a kettő együtt szilaj munkát végzett, különösen, ha a részegség mámora olyan vágtába korbácsolta őket, mellyel az Apokalipszis lovai sem versenyezhettek volna.

Szertelen viselkedése széltében-hosszában beszédtéma volt, az emberek elképedve fogadták a híreket, s a tizenkilencesek hősei néhány kalandja hallatára égnek emelték szentséges kezüket és szemüket, s így kiáltottak fel: „Az istenfáját! Ez mindent felülmúl!”

Egy napon, a Cirhala-hadjárat idején, Hastings szolgálatban volt valahol, amikor egy férfi tiszti köpenyben ellovagolt mellette. A férfi megállította lovát, és így szólt: - Maga az, Hastings?

- Igen - mondta a puskájára támaszkodó kapitány, és nem vette le szemét fegyvere agyáról, mert ismerte a hangot is meg a férfit is, és felingerelte, hogy olyan valaki kerül a közelébe, akinek jöttére tisztelegnie kellene.

A lovas azonban egyedül volt, minthogy tehát Hastings megaláztatásának nem voltak tanúi, a kapitány végül is leereszkedett odáig, hogy levette sapkáját.

- Tudom, hogy teljesen lezüllött, Hastings - folytatta a másik. - Ember, mi a fenét gondol, miből van a maga szervezete?

- Ördöngösségből, ha érzéseimből következtethetek - felelte türelmesen a züllött ember olyan ábrázattal, mint a megszidott bulldog.

- Hajlandó abbahagyni? - tudakolta a jövevény.

- Jelenleg nincsenek ilyenféle szándékaim, hercegem.

- Nos, talán igaza van - vélte a lovas, s közben hűvösen fegyelmezte harci paripáját, amely türelmetlenül kapált a szorosra fogott kantárszár miatt. - Talán igaza van, fiam. *Most már* aligha volna érdemes abbahagynia. Maga elveszett, megkopott, letört csirkefogó.

A kapitány meghajolt. - Köszönöm, mylord. Ez isteni kinyilatkoztatás volt.

- Valamikor örömmel néztem magára - mondta felettese. - Kitűnő, sokat ígérő fickónak tartottam, aki mindenre alkalmas. Most pedig csak egy szegény ördög, semmi más.

- Ez is isteni kinyilatkoztatás - hangzott a válasz.

A lovas gyors mozdulattal lehajolt nyergéből, kezét Hastings vállára tette, és ünnepélyes arccal így kiáltott fel: - A fene egye meg magát, uram! - Aztán megsarkantyúzta lovát, az pedig megugrott, mintha Szent György lovagolta volna.

Este volt, amikor ez a beszélgetés lezajlott, és másnap reggel Hastings lelőtte Adams ezredest. Most pedig térjünk vissza Sir William Percy naplójához.

Február 18. A Stancliffe igazán rendes, kényelmes fogadó. Királyi elégedettség fog el, ha fent ülök az emeleti szobában, amely a törvényszékre néz. Nyomorúságosan utaztam a hidegben, Verdopolisból le Zamornába; esős, komor nap volt, déltájban érkeztem meg, és ugyancsak emberbaráti, jóindulatú érzés töltött el, amikor fölvezettek az említett szobába, ahol lobogó tűz égett, és a terített asztalon ínycsiklandó villásreggeli várt. Miután lecsillapítottam az éhség szent haragját, azon kezdtem töprengeni: rendeljek-e friss lovakat, hajtassak-e tovább Massingerbe. De egyetlen pillantás az ablak felé megoldotta a kérdést. Ilyen zuhogó esőben, ilyen keserves, vigasztalan szélben, ilyen sötét felhők alatt, ilyen nedvességtől fénylő, barna utcákon, ahol facipők kopognak, és nyitott esernyőkkel járnak - nem, nem megyek! mondtam magamnak.

Bárkinek megengedem, hogy levágja a fülem, aki ma azon kap, hogy öreg kastélyokat kutatok át. Így hát kényelmesen végignyúltam a pamlagon, mely igen helyesen a kandalló mellett állt, s úgy döntöttem, hogy a Rookwood Magazin legfrissebb számának meg egy pohár kellemes ízű madeirának segítségével - ezek egy kis asztalon voltak, karnyújtásnyira tőlem okosan és kellemesen fogom eltölteni a délutánt. Két órán át remekül ment minden, a tűz szelíden, vidáman pattogott, a szobára csend borult, az elemek odakint pokolibban nyöszörögtek, süvöltöttek, mint valaha. Én egy élvezetesen bolondos történetet olvasgattam, melynek címe „A kibérelt hegyipatak" volt, s éppen mennyei szundikálásba készültem merülni, amikor: kipp-kopp, kipp-kopp, valami alvilági sátán közeledett az ajtómhoz. Tudom, hogy kell megbüntetni a tolakodókat: úgy tettem, mintha nem hallanám a lépteket; kopogás az ajtón, nem felelek, erősebb kopogás, semmi válasz, aztán dörömbölés, „szabad", mondom az elképzelhető legbágyadtabb úri hangon.

Engedélyemre egy vámpír jelent meg pincér alakjában.

- Egy levél önnek, uram - mondta, s egy ezüsttálcát dugott az orrom alá.

„Levél? Remélem, szerelmeslevél" - gondoltam. Elvettem a levelet, és sokáig nézegettem a pecsétet, mert ha feltöröm, eloszlik a varázs.

- Azt hiszem, a Hartford kastélyból küldték - folytatta a vámpír. - Egy nyargonc hozta, aki az ő libériájukat viseli.

- Nyargonc?! - ismételtem meg. - Hát az meg miféle mesebeli szörnyeteg? Mondja csak, válaszra vár az a vadállat?

- Vadállat, uram? Nyargonc az, vagyis egy legény. Nem, nem, uram, elment.

- Kitűnő. Akkor legyen szíves, kövesse a példáját.

Miután kiutasítottam, a vámpír eltűnt. Kinyitottam a levelet, s a következő szöveget találtam benne: „Lord Hartford tudomást szerezvén arról, hogy Sir William Percy a Stancliffe fogadóban szállt meg, kéri, szíveskedjék azonnal megjelenni a Hartford kastélyban, minthogy Lord Hartfordnak fontos közlendői vannak. A lord reméli, hogy Sir William késedelem nélkül eleget tesz a levélben közölt nyomatékos kérésnek. Ui. Lord Hartford ezekben a pillanatokban várja Ingham érkezését, azzal a rendőrkülönítménnyel, amely Sir William parancsára Edwardstonban állomásozik."

Elolvastam ezt az üzenetet, füttyentettem, s nyomban kedvem kerekedett csöngetni és lovat rendelni. Úgy egy negyedórával azután, hogy egy butácska történet álmosító hatása alatt szundítottam egy kicsit a pamlagon, egyszerre csak azon kaptam magam, hogy nyeregben ülök, s úgy vágtatok át a zamornai hídon, mint valami mosónő, aki lovasrohamot vezet. Amikor Hartford kastélyba értem, egy kocsit találtam a bejáratnál, és négy rendőrömet lóháton, postakocsi-kísérői álöltözetben. Egyikük Ingham volt. Megemelte a sapkáját.

- A nyom olyan friss, uram, hogy szinte bűzlik - mondta Ingham.

Föllelkesülve ettől a kellemes újságtól, leszálltam lovamról, és besiettem a házba, hogy pontosabb hírekhez jussak. Ahogy átvonultam az előcsarnokon, észrevettem, hogy az ebédlő ajtaja nyitva van, bementem tehát.

Amikor beléptem, a Nagy Kreol éppen befejezte vacsoráját, s egy pohár bort töltött magának; kesztyűje és kalapja egy kis asztalon hevert, s egy inas állt mellette, karján a lord kabátjával, készen, hogy fölsegítse rá.

- Nos, Percy - kezdte a lord zsémbes basszus hangján, mihelyt megpillantott. - Remélem, végre elintézzük azt a gazembert. Fielding, itt van a kabátom?

- Igen, mylord.

- Iszik egy kis bort, Sir William? Fielding, remélem, a kocsi előállt?

- Igen, mylord.

- Remélem, nem tartóztatja semmi, Sir William, az idő drága. Fielding, megkapták a rendőrök a whiskyt, ahogy rendeltem?

- Igen, mylord.

- Csak ma reggel bukkantam nyomra, Sir William, s rögtön elkészítettem a tervemet. Fielding, megtöltötte a pisztolyaimat?

- Igen, mylord.

- Az áldóját, egy ilyen elszánt gazfickóra vigyázni kell. Ha ellenáll, ha kellemetlenkedik, egy golyóbissal kiloccsantom az agyvelejét. Fielding, segítse föl a kabátomat.

- Igen, mylord.

- Istenemre! bárcsak megfelelő ürügyet adna ez a csirkefogó. De majd ellátom a baját. Hahaha! Jeffrey bíró már úgyis haragszik rám. Ha a fickó megkímél a tárgyalás kényelmetlenségeitől, én majd egy kicsit gyorsabban szabadítom meg kínjaitól. Készen áll, Sir William?

- Igen, uram.

A lord fölhajtott még egy pohár vörös bort, aztán fölvette kesztyűjét, és vastag, fekete szemöldökére húzta kalapját, hogy félig elrejtse szemét, melybe szokatlan mosolyt csalt a bor, no meg a véreb ösztönös izgalma. A lord kiment az előcsarnokba, én követtem; kíváncsi voltam, vajon tudja-e ez az ember, hogy milyen mélységesen gyűlölöm. Néha azt hiszem, van valami homályos sejtelme arról, hogy alattomban az iszonyat borzongása lopódzik át ereimen, valahányszor egymás szemébe nézünk. Máskor meg úgy képzelem, egykedvűen nem vesz tudomást erről. Megígérem magamnak az örömöt, hogy egyszer majd, ha jó alkalom kínálkozik, felvilágosítom őt erről, addig azonban hallgatok.

Mielőtt beszálltam volna a kocsiba, odaléptem két aprószentemhez, és megkérdeztem tőlük, hogy állnak szappan, azaz lőfegyver dolgában, mert biztos, hogy a bika döfködni fog, ha sarokba szorítják. Mindkét kedves gyermek megmutatta a csibepárt, mely belső zsebükben fészkelt. Meg voltam elégedve, s nyugodtan beültem kiváló barátom mellé. Mennyire átmelegedett a szívem iránta, ahogy szorosan egymás mellett ültünk, különösen, amikor a képébe néztem, és láttam, hogy ördögi vigyorra nyílik ajka, és összeszorított fogait rávicsorítja a vadul zuhogó esőre, amely - amikor a parkon haladtunk át az arcunkba vágott! Esteledett; a völgy fái meggörbülve hajladoztak a sötét, súlyos felhők alatt, a rettenetes szélviharban.

Amikor kirobogtunk a város kapuján, amely közeledtünkre nagy robajjal kitárult, világosság szűrődött ki a kapusfülkéből, aztán egy pillanat múlva eltűnt, s mi tovább száguldottunk az esőben, szélviharban, ködben. Hartford ötpercenként rárivallt kocsisára, és megparancsolta: hajtson gyorsabban. Nem felejtem el egyhamar ezt a kocsikázást. Különös, vérszomjas izgalom égett bennem, s ahogy a fák és dombok elsuhantak mellettünk az alkonyi félhomályban, melyet a völgyben elszórtan álló házakból pislákoló fény tarkított, miközben a vadul ömlő eső elborított mindent, s a megduzzadt, harsogó Olympian mintha őrülten versenyt futott volna velünk. Hartfordnak káromkodása közben sikerült magyarázatot adnia kirándulásunk céljáról. Vadőre, mondta, ma reggel lent járt Massingerben, s míg csapdákat állított az erdőben, a Massinger kúria nevű öreg bagolyvár közelében, egy fickót látott kilépni a kertkapun, akinek külseje pontosan megfelelt a Henry Hastings úr körözésében kiadott személyleírásnak.

- És tudom - mondta Hartford -, hogy ennek az embernek a húga ott él házvezetőnői, szobalányi vagy más efféle minőségben, és ez, a nyommal együtt, melyet Inghamnek sikerült követnie, igazolja feltevésemet, hogy végül is az igazi rókát kergettük ki odújából. Gyerünk, Johnson, hajtson! Fene ezt a csibészt, úgy mászik, mint valami teknősbéka!

Bár most már nagyon sötét volt, észrevettem, hogy egy idő óta letértünk a főútról, és egy mellékúton haladtunk, melynek kanyarulatai után elhagyatott, mezős térségre értünk, ahol a sötétben egyetlen ablakból sem pislákolt fény.

Az első jele annak, hogy az udvarház közelébe értünk, a lombkoronák suhogása volt fölöttünk, és az utat szegélyező hatalmas fatörzsek hosszú oszlopsora. Hartford most megváltoztatta Johnsonnak adott korábbi rendelkezését, és azt kívánta, hogy hajtson halkan. Ezt a parancsot könnyű volt teljesíteni, mert az utat lehullott levelek vastag szőnyege borította,

melyet ősz óta senki sem takarított el. A kerekek ezen a levélszőnyegen tompa, fojtott hanggal gördültek tova, amit alig lehetett hallani az eső, a szél s a nyögő faágak hangzavarában. A kocsi hirtelen megállt, s amikor felnéztem, egy kapu homályos körvonalait láttam, kőgolyókkal az oszlopokon, s mögötte a fák fölött kéményeket meg az oromfal tetejét.

- Itt vagyunk - mondta Hartford, és zsákmányra éhesen, vad tigrist is megszégyenítő mohó türelmetlenséggel ugrott ki a kocsiból.

- Hozott bilincset? - kérdeztem csöndesen Inghamhez fordulva.

- Igen, uram, és kényszerzubbonyt is.

- Jöjjön, Sir William, ne vesztegessük az időt - morgott a véreb. Maga nem fog engem siettetni, döntöttem el magamban, s közben felálltam a kocsiban, kényelmesen begomboltam kabátomat, aztán megtapogattam a zsebem, hogy ott van-e a zsebkendőm, arra az esetre, ha netán könnyezni volna kedvem szegény ördög elfogatása alkalmával. Arról is megbizonyosodtam, hogy a repülősós üvegcse, melyet rendesen magamnál hordok, nálam van-e, mert tapintatosan Miss Hastingsra gondoltam, és úgy képzeltem, nem lehetetlen, hogy elájul a jelenet során, amikor távozni készülünk, kivált, ha némi puskaporszag is vegyül a levegőbe. Ezután le kellett húznom mellényemet, a nyakamra tekert sálat el kellett rendeznem, s végül úgy éreztem, nem szállhatok ki a kocsiból egy csipetnyi burnót nélkül. Ezen apró, de lényeges előkészületek közben nemes barátom a nedves fűben állt a kapu előtt, és a lehető legpéldásabban tajtékzott, káromkodott és ordítozott.

Így kezdte: - Készen van már, Sir William? Mi a fenét készülődik annyit? Johnson, Ingham, Jones, nem tudnak segíteni Sir Williamnek? Elrontjuk az egész ügyet ezzel az átkozott piszmogással! Csak fecséreljük a drága időt, és semmit se csinálunk! Micsoda átkozott ostobaság ez?! Nyavalyás, bogaras ostobaság! Pokoli, természetellenes szoknyakomédia! Végzetes piperkőcködés! Hallja, uram, kész van már?

Ezeket a kérdéseket vad, zsarnoki arcátlansággal, a legnyersebb hangon vagdosta hozzám.

- Lassan-lassan elkészülök - mondtam, s miután tökéletesen rendbe hoztam magam, olyan nagy gonddal, olyan megfontoltan szálltam ki a kocsiból, mint egy hölgy, aki attól fél, hogy selyemruhája a kerékhez ér és bepiszkolódik.

- Lordságod, úgy látom, siet - jegyeztem meg közönyösen. - Ne féljen, van időnk. - És vigasztalásul odasúgtam: - Talán nincs is lőfegyvere a fickónak.

Még hallottam valami ilyesmit: „Átkozott, szemtelen kölyök!” - s ezután őlordsága segítőtársainkra zúdította vad haragját.

- Mit állnak itt?! Mit tátják a szájukat?! Mindenki a helyére! Johnson, maga tökfilkó, vigye vissza a kocsit az útra, és álljon készen. Hallja, barátom?!

És most komoly munka kezdődött. Négy rendőrünk volt; az egyiknek a ház mögé kellett állnia, a másiknak a ház elé, hogy megakadályozzák a kitörést; a másik kettőnek az épület belsejében jutott szerep. Legényeimet őrhelyükre vezettem, a kerti út sötét volt és nedves, a házban csend honolt, minden ablakot bezártak, egyetlen fénysugár sem szűrődött ki. A ház ócska téglarakásnak látszott, és kísértetjárta regényesség vette körül. Miután legényeim megkapták a parancsot, és megkezdték őrjáratukat az udvaron és a gyepen, visszalopództam, hogy csatlakozzam Lord Hartfordhoz. A lord a bejárati ajtó lépcsőjén várt rám. Épp csak hogy kivehettem homályos, köpenyes alakját; úgy állt ott, mint valami manó.

- Rendben? - kérdezte.

- Minden rendben - feleltem.

Hartford az ajtó felé fordult, és fölemelte a kopogtatót. Döngetésére hosszan elnyújtott visszhang válaszolt belülről. Az ezután következő várakozásban tökéletesen megfeledkeztem a szakadó esőről, a dühöngő szélről s a bennünket beburkoló sötétségről. Ajtó nyílt odabent, és nagyon könnyű, de nagyon sebes léptek hallatszottak, amint végigfutnak a folyosón. Aztán még egy lépés, majd kongó, kopogó hang, mintha valaki felfelé jönne a tölgyfa lépcsőn, aztán szünet és néhány percnyi csend. Hartford morogva újra rákezdte káromkodó magánszámát.

- Bizonyára most rejtik el sietve azt a mihasznát - mondta Hartford. Aztán újból kopogtatott, most hangosabban, és két perc múlva az elhúzott retesz és a lánc csörgése hallatszott. A súlyos kapu nyikorogva megfordult sarkain, s egy szolgálólány állt előttünk, gyertyával a kezében. Fürkésző pillantása világosan elárulta gondolatát: „Ki csaphat ekkora lármát ilyenkor éjszaka?”

- Itthon van Miss Hastings? - kérdeztem.

- Igen, uram.

- Láthatnánk?

- Tessék besétálni, uram.

És a lány, még akkor is elképedt ábrázattal, végigvezetett bennünket egy hosszú folyosón, aztán kinyitott egy oldalajtót, és arra kért, lépjünk be. Beléptünk egy szobába; a lány az asztalra tette a gyertyát, majd becsukta maga mögött az ajtót, és elment. A szobának síri légköre volt; szalonszerűen rendezték be, de nem égett tűz a kandalló fényes acélrácsa mögött, nem világított a jégcsaphoz hasonló csillár, melynek üvegcseppjei úgy lógtak a mennyezetről, mint hideg, kristályos cseppkövek. Az ablakok közé akasztott tükör mintha emberöltők óta nem vert volna vissza emberi arcot, a pamlag, a székek, a zongora úgy álltak, mint megannyi színházi kellék, amelyeket sohasem mozdítanak meg. A zongora fölött nagy kép lógott, az egyetlen a szobában, s az asztalon álló gyertya halvány fényében láttam, hogy arckép, melyet kiváló művész festhetett, mert színei elevenek és ragyogóak. Tizenkét év körüli leányt ábrázolt, olyan szájjal, szemmel és puhán árnyékolt hajjal, amilyet az a hízelgő csibész Lawrence fest minden arcképén. A kép így magában mosolyogva, ebben a fagyos, sivár szobában, az embert a legendabeli hölgyre emlékeztette, aki megszúrta az ujját, s miután mély álomba merült, kegyelettel egy pompás szobában helyezték el, ahol húsz évig ült a halál teljes csendjében és az élet teljes szépségében. Egyre csak néztem a képet, és megbizonyosodtam arról, hogy az arc kétségtelenül hasonlít Jane Moore-ra, amikor a megforduló kilincs engem is megfordulásra késztetett; miután így tettem, egy fiatal nőt láttam belépni a szobába, aki bókolt előttem és Lord Hartford előtt, aztán megállt, és ideges ujjai a nyakában lógó óraláncra fonódtak, szemét pedig ránk szegezte fürkésző, neheztelő, kérdő pillantással.

- Beszélni szeretnénk kegyeddel néhány percig, Miss Hastings - mondta Hartford. Becsukta az ajtót, fölemelt egy széket, s közben a szoknyás személy láttára az erkölcstelen vén kujon kemény gőgje pillanatok alatt kedves leereszkedéssé lágyult.

- Azt hiszem, Lord Hartforddal beszélek - mondta a lány, előkelő, nyugodt tapintattal hangjában, noha keskeny, fehér kezének hölgyhöz illő remegése fölfedte előttem a titkot: mennyire valódi az önfegyelme.

- Igen, hölgyem, és oly tapintatosan óhajtok kegyeddel bánni, amennyire tőlem telik. Nos, tessék, üljön le, és ne féljen.

Mindjárt elővehetem a repülősót, gondoltam, mert az ideges lány már-már elveszítette nyugalmát; úgy tűnt, mintha rosszul volna. Miss Hastings leült a székre, melyet Hartford állított oda neki.

- Nem félek, hiszen nincs mitől félnem, csupán meglep lordságod látogatása. - És a lány újra tiszteletteljes tartózkodást erőltetett magára.

- Bízom az értelmében - mondta őlordsága udvariasan. - Bizonyos vagyok benne, hogy kellő bátorsággal fogadja majd közlendőimet. Fájlalom, hogy kegyed történetesen egy törvényen kívül helyezett ember húga, de az igazságszolgáltatásnak nem állhatjuk útját, s most az a szomorú kötelességem, hogy közöljem: azért vagyok itt ma este, hogy gyilkosság, szökés és hazaárulás vádjával letartóztassam Henry Hastings kapitányt.

Vajon el fog-e ájulni most? gondoltam; de nem: a lány felszökött és feszülten állt, mint az őzsuta a felharsanó vadászkürtök szavára.

- De Henry Hastings nincs itt - mondta. Egy-két lépésnyire állt Hartfordtól, és úgy nézett az arcába, mintha párbajra akarná hívni.

Őlordsága, még most is szelíden, a fejét rázta. - Ezzel nem megyünk semmire, Miss Hastings. Semmire - mondta. - Nagyon természetes, hogy védeni akarja bátyját, de határozott értesüléseim vannak, kész a tervem, négy rendőr áll a ház körül, minden ajtót őriznek, szedje össze tehát magát, s maradjon itt Sir William Percyvel, én pedig végrehajtom az elfogatási parancsot. Két perc alatt végzünk.

Miss Hasting szemében tüzes szikrák táncoltak. Aki most előttem állt, alig-alig hasonlított ahhoz az alázatos, ügyes, visszahúzódó lányhoz, akit Verdopolisban láttam.

- Lordságodnak az a szándéka, hogy átkutatja a házat? - kérdezte a lány.

- Igen, hölgyem, minden zugát, a nagyteremtől a patkánylyukig.

- És minden zuga, a nagyteremtől a patkánylyukig lordságod rendelkezésére áll.

Hartford az ajtó felé indult.

- Természetesen elkísérem lordságodat - folytatta a lány. Hirtelen az asztal felé fordult, felkapta a gyertyát, a lord után eredt, engem meg minden teketória nélkül ott hagyott a sötétben.

Hallottam, hogy Hartford megáll a folyosón. - Miss Hastings, nem szabad utánam jönnie!

Csend következett.

- Vissza kell kísérnem a szalonba!

- Nem, mylord.

- De igen!

- Ne tegye - kérlelte a lány. - Minden szobát megmutatok önnek.

Hartford azonban makacskodott, hogy vissza kell mennie, de a lány nem adta meg magát, csak egy lépést hátrált, amikor a lord közeledett hozzá, mert kissé megijedt a fölébe tornyosuló alakjától és fenyegető tekintetétől. A lány a szalon ajtajában állt.

- Arra kényszerít, hogy erőszakos intézkedésekhez folyamodjam - mondta őlordsága, és kezét a lány vállára tette.

Egyetlen érintés elegendő volt; Miss Hastings visszahúzódott a szobába. Hartford becsukta az ajtót, a lány ott maradt állva, s a puszta faburkolatra meredt. Gépiesen visszatette a gyertyát az asztalra, aztán kezét tördelve, kétségbeesett, vad pillantást vetett rám. Most rajtam volt a sor, hogy megszólítsam; mivel ismertem a természetét, tudtam, milyen utat válasszak. Láttam, fogytán a lelkiereje, bár volt benne valami, ami bátorságra emlékeztetett, de ez csupán a túlfeszített, izgatott érzések eredménye lehetett. Erősen, felindult lány állt előttem; hétköznapi élete során ezek az érzések mindig elnyomottan lapultak meg az óvatos félénkség és az ügyes magatartás mögött, és most, amikor érzelmeinek csaknem halálos döfést kellett elszenvedniük, amikor különösen izgalmas események zajlottak körülötte, s azon a ponton volt, hogy szenvedélye kitör, mint a láva - még most is arra törekedett, hogy megőrizze a tartózkodás és illendőség látszatát. Leült, egy kissé távolabb tőlem, és elfordította arcát a fénytől, hogy elkerülje tekintetemet, mellyel minden mozdulatát követtem. Odamentem hozzá.

- Miss Hastings, nagyon izgatottnak látszik. Ha ez könnyít a lelkén, elkísérheti a rendőröket kutatóútjukon. Illetékes vagyok, tehát megadhatom az engedélyt erre. Sajnálom kegyedet, szegény kislány.

Mialatt beszéltem, mindinkább elfordult tőlem. Arcát tenyerébe temette, s amikor kiejtettem az utolsó szavakat, elfojthatatlan zokogás tört ki belőle - egész testében reszketett, és nem tudott többé ellenállni a kétségbeesés keserű fájdalmának. Mihelyt ereje engedte, összeszedte magát, és megköszönte részvétemet, olyan hangon, amely elárulta, hogy óvatossága és önfegyelme színlelt volt. Most már szabad folyást engedett indulatainak és érzelmeinek.

- Mehetek? - kérdezte.

Megadtam az engedélyt, s ő a gondolat sebességével eltűnt.

Vele kell mennem, gondoltam, és ugyancsak sietősre fogtam lépteimet, hogy utolérjem. A földszinti szobákat már gondosan átvizsgálták. Hallottuk a rendőrök lépteit odafönt a folyosón. A lány úgy sietett fel az öreg lépcsőn, mintha szárnyai nőttek volna. Hartford elállta az útját a lépcső tetején, összevont szemöldöke tilalmat jelzett, és kinyújtotta karját, hogy megakadályozza a továbbjutást. De a lány átbújt az akadály alatt, Ingham elé ugrott, aki éppen kinyitott egy ajtót, és beugrott előtte a szobába, ezzel a kiáltással:

- Az ablakon, Henry! - Becsapta az ajtót maga mögött, és minden erejével tartani és elreteszelni igyekezett, hogy a gyilkosnak ideje legyen elmenekülni.

Ravasz kis boszorkány!, gondoltam. Így jár az ember, ha ad a női könnyekre. Odaugrottam, hogy segítsek Inghamnek. A halálos aggodalom erőt adott a lánynak, hogy egy-két pillanatig tartsa az ajtót. Kezem, lábam nekifeszítettem az ajtónak, a gyenge kar odabent nem bírta tovább, a lányt földhöz vágta a belökött ajtó, én és a fogdmegjeim berohantunk. A szoba sötét volt, de az ablaknál egy férfi fekete körvonala látszott, amint őrjöngve tépi az ablakfát és a zárat, amely az öreg ablakot helyén tartotta. Olyan volt, mint egy lidérces álom.

- Fogják meg! - mennydörögte Hartford. - Emberek, elő a pisztolyokkal, lőjék agyon, ha ellenáll!

Fény villant a sötét szobában, dörrenés hallatszott, valaki elsütötte pisztolyát, aztán még egy robaj, hangosabb, s az egész ablak bezúdult: keret, üveg, minden; hideg, süvöltő szél sepert végig a szobán - de Hastings eltűnt. Kinéztem, hogy lássam, követhetem-e, ám alattam áthatolhatatlan mély sötétség tátongott. Arra gondoltam, hogy lábam - összecsukható távcső módjára - belefúródhat a testembe. - Ki a házból! - kiáltottam, két ugrással lent termettem a lépcsőn, a bejárati ajtóhoz száguldottam, és nyomába eredtem a magam sem tudom, miféle lábak dobogó zajának. A ház elé futottam; a küzdelem már megkezdődött. A ház előtt gyepes

térség terült el, s a pázsit közepén, két, halálos szorításban összekapaszkodó alakot láttam birkózni. Hastings volt és a ház elé állított rendőr. Uramisten! Tűz villant a két alak között, és pisztoly dörrenése hasított át a csenden. A halálos küzdelem zűrzavara elült, az egyik alak karja elengedte a másikat, egy súlyos test esett a fűre, s a túlélő olyan ugrással szökött odébb, mint a párduc, de máris közrefogták, sarokba szorították. A három megmaradt rendőr átrohant a gyepen, elvágta a menekülés útját, az üldözött kábult volt már a további harchoz, s míg ketten térdre nyomva tartották, a harmadik bilincset kattintott a csuklójára.

Amint ez a szertartás lezajlott, a hold, aznap éjjel először, előbújt a felhők mögül; fogyóban volt, de az öreg égitest elegendő világosságot adott ahhoz, hogy meglássam az arcot, melyet annyira vágytam látni. A férfi éppen felállt, feje födetlen volt, arcát fölemelte egy kissé, a hideg, szürkés derengésben megláttam annak az embernek az arcát, akit tizennyolc hónapja üldöztem, és végül véres küzdelemben legyőztem. A mindenre elszánt vakmerő gonosztevő volt, az angriai Henry Hastings!

C.Townshend
1839. február 24.

(Charlotte Bronte kéziratos szövegében itt a *Henry Hastings II.* címen ismert rész következik, amely azonban nem közvetlen folytatása az előző résznek. A hiányzó kéziratrész, amely mind ez ideig nem került elő, valószínűleg Hastings további elkeseredett cselekedeteiről és a züllésbe vezető útjának további állomásairól szól. A következő részben Hastingsot vádlottként látjuk viszont, de a vád nem Adams ezredes meggyilkolása. A hiányzó kéziratrészben valószínűleg sikerült elmenekülnie, és elkövetett gaztetteit Zamorna elleni merénylettel koronázta meg. A szerk.)

Az utolsó rész, azt hiszem, azzal végződött, hogy megszólalt a hercegné csengője, s ez a csengőszó varázslatos hatással volt a történet szereplőire: egyszeriben pecséttel zárta le ajkukat, és legördítette a függönyt, mintha fényes délben éjszaka borult volna őfensége előszobájára. Ez kétségkívül a Gondviselés közbelépése volt, mert ha olvasóim emlékeznek rá, akkor éppen dühös szóváltás zajlott, amely hangerejéből ítélve minden valószínűség szerint nem csekélyebb dologgal végződött volna, mint párbajjal Angria miniszterelnöke és egyik bérlőjének leánya között. W. H. Warner úr éppen azt parancsolta Miss Hastingsnak, hogy hagyja abba. Miss Hastings pedig azt kérdezte magától: mi jogon adhat neki bárki emberfia bármilyen parancsot. Zaklatott lelkiállapotában eltökélte, hogy azonnal elhagyja Verdopolist, és rábízza magát meg cókmókját az első angriai postakocsira, amely indulásra készen áll, visszatér Zamornába, és ott konokul kivárja, milyen sors jut osztályrészéül vértanú bátyjának; aztán meghúzza magát, vigasztaló és tartós gyűlölettel szívében mindenki iránt; a bíró, az esküdtszék, az uralkodó, az udvar és az ország iránt, akik bíróság elé állították, elítélték és kivégezték azt a hírhedt és feledhetetlen szentet.

Egyszóval, amint mondtam, ez volt a tartalma Miss Hastings voltaképpen meg sem született elhatározásának, amikor odabent megszólalt a csengő rövid, hívó szava, a belső ajtó kinyílt, és a fiatal nő kedve ellenére úgy találta: be kell fejeznie azt a kalandot, amelybe belekezdett.

Más körülmények között Miss Hastings mily nyugodtan, hódolattal s milyen kiszámított tisztelettel lépte volna át a megszentelt küszöböt! Csupán azt mérlegelte volna, hogyan bizonyíthatná legjobban vele született mélységes alattvalói érzését, s a királyi hölgy fensőbbségét, aki elé most kérelemmel akar járulni. Igénybe vette volna minden tapintatát, az emberi természetről, különösen ennek a szépséges, magas rangú hölgynek emberi természetéről való minden ösztönös tudását. Leplezte volna megvetését, nemkülönben azt a csekély büszkeséget, amely végül is képessé tette ezt a kis nőt, hogy teljes mértékben értékelje tulajdon éles fel-

fogását és szellemi képességeit. Ezt mondta volna: itt vagyok, én a por és hamu, és merészelek megszólítani egy királynét. Ám az alapos megrovás, melyben Mr. Warner részesítette, még ott égett a szívében, fölkeltette haragját, és agyát különféle meggondolásokra ingerelte a hazafiság és a plebejusi hús és vér viszonylagos értékét illetőleg. Otthon időnként át szokta adni magát ilyen meggondolásoknak, de királyok vagy akár mágnások házában eddig még sohasem próbálta megoldani e fogas kérdést. Az erőfeszítés tehát izgalomba hozta, s amikor belépett az uralkodói reggelizőszobába, a forró könnyek úgy elvakították, hogy alig látta, milyen finom pompával berendezett terembe tette be a lábát.

De egy asztalt mégiscsak látott maga előtt: s az asztalnál egy hölgy ült. Amikor a látását zavaró köd kitisztult, észrevette, hogy a hölgy néhány kottának látszó papírlapot forgat, s közben beszél valakivel, aki a széke mögött áll - s ez a valaki Sir William Percy volt. Minthogy a báró királyi nővére nem látszott észrevenni Miss Hastings belépését, Sir William hűvösen megjegyezte:

- Itt van a fiatal hölgy és vár. Óhajt fenséged beszélni vele?

Őfensége fölemelte fejét, nem gyorsan, ahogy alacsonyabb rendű személyek szokták, amikor közlik velük, hogy valaki szeretné magára vonni figyelmüket, hanem nyugodt, megfontolt mozdulattal, mintha természetes volna, hogy valaki csak várjon, amíg ki nem tünteti figyelmével. Őfensége csodálatosan nagy és kifejező szemét Miss Hastingsra vetette, egy pillanatig nézte a lányt, aztán újra elfordította tekintetét.

- Hastings kapitány húga, ahogy említette? - kérdezte öccsétől.

- Igen - hangzott a válasz.

Őfensége egy másik kottában lapozgatott, aztán nyugodtan odébb tolta, és még egyszer megnézte a kérelmezőt.

Nos, ő királyi fensége pillantása nem volt mélyre ható; más szóval: a barna szempárból hiányzott az a gyors, nyílvesszőszerű villanás, amely nyomban a vesékbe lát; ehelyett nyugodtan, kutatón pihent meg a jövevényen, és az arcon át a lélekbe hatolt. Komoly pillantás volt, és a sötét szempilla meg a bágyadt szemhéj elgondolkodónak mutatta. Miss Hastings azonban állta ezt a pillantást, s mert indulatai éppen lázadoztak, szinte el tudta volna biggyeszteni száját kihívásul; de ahogy ott állt, szemközt a szép hercegnével, egyre inkább érezte, hogy a gyönyörű szem hatására megváltozik hangulata, új érzések ébrednek benne, és szíve elismerte - ahogy már korábban is számtalanszor - a káprázatos szépség mindenhatóságát, és önnön jelentéktelenségének alacsonyabb rendű mivoltát.

- Jöjjön közelebb - mondta a hercegné.

Miss Hastings alig tett egy lépést; nehezen viselte el a parancsoló hangot.

- Magyarázza meg nekem, mit óhajt jelen körülményei között? Majd meglátom, segíthetek-e magán.

- Azt hiszem - felelte gyorsan Miss Hastings lesütött szemmel és egyáltalán nem könyörgő, halk hangon -, azt hiszem, királyi fenséged tisztában van Hastings kapitány helyzetével. Jelenlegi körülményeim ebből a helyzetből következnek. - És itt váratlanul abbahagyta.

- Nem egészen értem magát - felelt a hercegné. - Úgy tudom, kérelemmel járult elém.

- Igen - hangzott a válasz. - De talán helytelenül cselekedtem, talán nem kellett volna kéréssemmel zaklatnom királyi fenségedet. Tudom, hogy ami magánszemélyek számára fontosnak látszik, az gyakran jelentéktelen a hatalmasok szemében.

- Nyugodjon meg, nem nézem közönyös szemmel a bátyja ügyét. Talán már eddig is megtettem mindent, ami módomban áll, hogy enyhítsenek az ítéletén.

- Ebben az esetben köszönöm fenségednek, de ha fenséged megtette, ami módjában állt, ebből az következik, hogy többet nem tehet, s így merészség lenne, ha további gondokkal terhelném fenségedet.

A hercegné nemigen értette a dolgot; elképedten nézett az előtte álló konok kis teremtésre, aztán Sir Williamhez fordult kérdő pillantással, ami körülbelül ennyit jelentett: „Ezt meg hogy érti ez a lány?" Sir William éppen zsebkendőt gyömöszölt a szájába, hogy elfojtsa nevetési ingerét, lehajolt nővére füléhez, és suttogva így szólt:

- Furcsa természete van; valami történhetett, ami felborzolta az idegeit; fenséged bocsásson meg neki.

De a hercegné nem nagyon látszott megbocsátónak. Nem ereszkedett le annyira, hogy folytassa a beszélgetést, amíg Miss Hastings magyarázatot nem ad. Eközben a lányban, aki mindig is hirtelen és heves érzelmi változások szabad prédája volt, kezdett derengeni, hogy nem a legjobb módon fogott a dologhoz, ha bátyja érdekében jó benyomást akar kelteni. „Milyen ostoba vagyok, gondolta. Életem java részét arra fordítottam, hogy megtanuljam, hogyan nézzem el ezeknek az előkelőségeknek gyengeségeit és hiúságát, s most, amikor hasznát vehetném tudományomnak, azon a ponton vagyok, hogy mindent félredobok sértett büszkeségemben. Hidegvér; tégy mindent legjobb belátásod szerint, különben ez a gyönyörű nő nyomban parancsot ad a lakájának és kivezettet." Így hát egy kissé közelebb lépett a székhez, melyen Angria királynéja ült; felnézett, s a rá jellemző komoly hangon így szólt:

- Hallgassa meg, kérem, azt a néhány szót, melyet mondani fogok.

- Már mondtam, hogy meghallgatom - hangzott a gőgös válasz, mellyel tudtára akarták adni Miss Hastingsnak, hogy nagy emberekkel nem lehet felelőtlenül packázni.

- Nincs mit felhoznom bátyám mentségére - folytatta a kérelmező -, bűneit rábizonyították. Csupán arra kérem fenségedet, emlékezzék, ki volt ő, mielőtt elbukott; milyen meleg érzelmeket táplált Angria iránt, milyen vakmerő cselekedeteket hajtott végre az ország érdekében. Fölösleges elmondanom királyi fenségednek, mily tetterős Hastings kapitány szelleme, mily rendkívüli a tehetsége, amely legtöbb kortársa fölé emeli őt. Az ország egykor visszhangzott nevétől, és ez elegendő bizonyíték.

- Tudom, hogy bátor, mindenre kész férfi volt - vetette közbe a hercegné -, de ez nem zárja ki, hogy nagyon veszélyes is legyen.

- Megengedi királyi fenséged, hogy válaszoljak erre? - kérdezte Miss Hastings.

A hercegné egy kis fejbólintással engedélyt adott.

- Akkor - mondta Miss Hastings - felhívom fenséged figyelmét arra, hogy a bátorsága és tehetsége a legjobb biztosíték a becstelen aljasság ellen, az árulás ellen, és ha bátyám uralkodója kegyeskedik megbocsátani neki, ezzel a nagylelkű cselekedettel visszanyeri legkitűnőbb alattvalóját az ország számára.

- Kitűnő alattvaló - ismételte meg a hercegné. - Egy férfi, aki képtelen az árulásra! Tisztában van azzal, kisasszony, hogy a király életét épp annak a férfinak felségáruló merénylete veszélyeztette, akinek az ügyét maga védelmezi? Tudja, hogy Hastings kapitány közel járt ahhoz, hogy királygyilkos legyen?

- De a merénylet nem sikerült - védekezett a lány. - És Hastings csak elkeseredésében, kétségbeesésében kockáztatta meg!

- Elég! - mondta a hercegné. - Meghallgattam magát, és azt hiszem, semmi olyat nem mondhat már nekem, ami új világításba helyezné az ügyet. Majd megkapja válaszomat. Hastings kapitány sorsát sajnálkozással figyelem, bár elkerülhetetlennek tekintem. Látom, megütközik ezen, és természetesnek tartom érzéseit, de semmi értelmét sem látom, hogy hamis reményekkel kecsegtessem. Őszintén szólva, már minden befolyásomat latba vetettem Hastings érdekében. Kérésem megtagadását meg is indokolták, s ezekre az indokokra semmit sem tudtam felelni, tehát hallgattam. Ha visszatérek erre az ügyre, ezt vonakodva teszem, mert tudom, hogy a kimondott ítéletet nem fogják megmásítani. Megígérem azonban, hogy újabb kísérletet teszek. Nem kell köszönetet mondania, elmehet. - Ezzel elfordította fejét, és csodálatos arcán a kevélység világosan elárulta, hogy ha a lány tovább beszélne, nem fogja meghallgatni.

Alázatos alattvalója egy pillanatra ráemelte a tekintetét; nehéz lenne megmondani, mit fejezett ki ez a sötéten izzó szempár, de úgy tűnt, hogy a méltatlankodás, a csalódás és a szégyen az uralkodó érzelmek benne. Úgy érezte, nem nagyon tetszett Zamorna hercegnőjének, helytelen taktikát követett, már kezdettől fogva rossz benyomást tett rá, és inkább ártott, semmint használt bátyja ügyének. Mindenekfelett úgy érezte, hogy teljes kudarcot vallott Sir William Percy szeme láttára. Nagyon nehéz szívvel hagyta el a szobát.

- Mit tud erről a fiatal nőről? - kérdezte a hercegné öccséhez fordulva.

- Láttam már néhányszor - felelte Sir William.

- Jó, de ismeri őt meg a jellemét?

- Nem nagyon. Melegszívű lány - felelte a báró kifürkészhetetlen, rejtélyes mosollyal.

- Hol él ez a lány, és kikkel érintkezik?

- Nemrégiben még holmi nevelőnőféle volt Moore ügyvéd családjánál.

- Hogyan? Miss Moore-nál? Jane vagy Júlia, vagy mi is a neve?

- Igen, nála. A szép angriainál, akire fenséged gondol.

- Ez a Miss Hastings nemigen tetszik nekem, nem kedvelem.

- Miért nem tetszik fenségednek?

- Különös, kiszámíthatatlan lány. És ne feledje, nem valószínű, hogy még egy kihallgatáson fogadom.

- Nagyon helyes. Egyébként belefáradtam az álldogálásba. Felségsértés lenne, ha leülnék fenséged színe előtt?

- Nem, uram, húzzon egy széket az asztalhoz.

Sir William otthagyta őrhelyét a királyi kanapé mögött, és leült nővére közelében. Furcsa párnak látszottak, és úgy tűnt, hogy furcsa viszonyban is vannak. Beszélgetésük rövid, de velős volt, gyors pillantásokat váltottak, melyekben nem volt sok érzelgősség, de ezek a pillantások kölcsönös megértésről tanúskodtak. A hercegné nem feledkezett meg rangjáról; királyi szabadossággal egy kicsit csípősen szólt öccséhez:

- Mit csinált az utóbbi időben? - kérdezte, és félig szigorúan, félig mosolyogva nézett a semmirekellő naplopóra, aki most kanapéja karfájára könyökölt.

- Nem tudnám pontosan megmondani, asszonyom. Egy kicsit kifújtam magam a minapi kemény versenyfutás után.

- De hol volt? Biztosíthatom, nem hallottam egyebet, csak panaszt, amiért távozott a városból. A miniszterelnök nemegyszer hevesen nyilatkozott erről a témáról.

Most már vissza kell vonulnom, meg aztán fenséged tudja, hogy a férfinak alkalmat kell adni a gondolkodásra, hiszen ennek a sietős, gonosz világnak a sürgés-forgása elég ahhoz, hogy kétségbeesésbe hajszolja az embert.

- Visszavonulni, William! Ostobaság! A visszavonulás csak bajba keverne. Azt akarom, hogy továbbra is aktív maradj.

- Micsoda?! Fenségednek gondot okoznak az erkölcseim?

- Ne gúnyolódj, William. Az erkölcseid rád tartoznak, nem énrám. De mondd el, mit csinálsz?

- Semmit, Mary. Minthogy keresztény vagyok, megmondom, semmiféle bűnbe nem keveredtem. Miért gyanúsítasz ezzel?

- Jó, akkor nem kell gyónnod. Most pedig meséld el, mit szándékozol csinálni? Segíthetek valamilyen tervedben?

- Nem, köszönöm, már nekifogtam a munkának, Montmorencyt és Simpsont üldözöm.

- Van valami fogalmad róla, William, hogy hol vannak?

- Nem nagyon. De azt hiszem, elhagyták már Párizst.

- Én is így képzelem abból, amit tegnap este hallottam.

- Mit hallottál?

- A herceg és az apám beszélgettek róluk, s apám azt mondta, úgy véli, közelebb járnak a hazájukhoz, mint Franciaországhoz.

- Ennyi volt az egész? - kérdezte Sir William, és élesen nézett a nővérére.

- Igen. Nem hallottam többet, mert abbahagyták a beszélgetést, amikor beléptem a szobába.

- Gondolod - folytatta a báró -, hogy tiszteletre méltó és kiváló atyánk még most is fenntart valamilyen kapcsolatot régi barátaival?

- Nem hiszem. Alig-alig beszél politikáról. Ó, William, szeretném, ha távol tartaná magát tőlük.

- Ugyan, Mary, akár megteszi, akár nem, annyit se törődöm vele, mint a legkisebb gyönggyel a melltűdön. De nagy gazság tőle, hogy így cserbenhagyja egykori cimboráit.

- Hagyd csak, én nem beszélek olyan útszéli nyelven, mint Edward - vágott vissza a marhakupec leánya.

- Én ezt a szemébe is megmondanám - felelte a marhakupec fia. - Gyakran gondolok rá, Mary, hogy még egy olyan furcsa, eszelős ember, mint aki engem nemzett, nem is élt a világon. Ami pedig Edward durva, káromkodó stílusát illeti, az csak maszlag. Bennem viszont természetemnél fogva nincs semmi ellenállhatatlan ösztön, hogy gyűlöljem nemes atyánkat.

- Akkor hallgasson, uram - vágott közbe Mary hercegné.

- Nem, jogom van beszélni - hangzott a válasz. - Az az ember rögeszmés, esküszöm rá. Az isten verje meg, sohasem nősülök meg, ha arra gondolok, hogy örökölhetem azt az őrült tévhitet, hogy minden születendő fiúgyermekem ördög lesz!

- Ő sohasem mondta, nem is hitte, hogy te meg Edward ördögök vagytok. Pedig közel járt volna az igazsághoz, ha így gondolkodik.

- Nem, úriember nem mer kimondani ilyesmit, ez túlontúl iszonyú feltételezés, semhogy szavakba foglalja. Rémlátásaiban arra a sötét következtetésre jutott, hogy ő maga sem egészen emberi. De őrült gondolat, hogy valakiben a sátán vére is folyik, és apánk azt hiszi, hogy fiai démoni apjukra ütöttek, a leánya viszont kedves, emberi anyjának tiszta ajándéka. Mondd, kérlek, Mary, neked is vannak ilyen sejtelmeid a gyermekeidről? Ha igen, ennek lenne valami alapja, mert az apjuk kétségkívül démon.

- William, milyen furcsán, megvetően gúnyolódsz. Egyszer-kétszer már haragudtam rád, amiért így beszélsz. De semmi értelme az egésznek, elbocsátom, barátom. Olyan kevés közöm van önhöz, akárcsak Edwardhoz.

- Tegyen így, asszonyom, és tagadja meg tőlem a kihallgatást, ha valamikor kérni fogom. Én pedig azzal állok bosszút, hogy fejjel rohanok bele egy kis csetepatéba, amit már két év óta tervezek. Egyetlen sértés fenségedtől vagy a Nagy Mandarintól: Chi Thaung-grutól, s én kilépek a nyilvánosság színpadára, és jó barbár módra kiteregetem összes bolondságaimat.

- Tegyen ahogy akar, engem nem lehet fenyegetni - felelte a hercegné. - Minden sötét célzása csak ostobaság. Rossz természeted van, William.

- Neked is, Mary, és ha rendes emberhez mentél volna feleségül, mint például Sir Robert Pelhamhez, és nem ahhoz a személyhez, aki most hűséges szerelmével boldogít, akkor már régen meg is mutattad volna.

- Szerencsére nem Sir Robert Pelhamhez mentem feleségül, és köszönje is meg szerencsecsillagának - válaszolta a hercegné.

- Biztos, hogy meg is teszi - hangzott a nyugodt felelet.

- William, ma reggel rendkívül kellemetlen vagy - folytatta őfensége.

- Fenséged viszont roppant bátorító, jóságos és kedves volt ahhoz a szerencsétlen teremtéshez, aki egy félórával ezelőtt eljött, hogy fenséged kegyéért esedezzék.

- Szóval sikerült fölbosszantanom önt? Milyen jól leplezte a haragját, míg el nem jött a pillanat, amikor leghatásosabban robbanthatja ki!

- Ez a tulajdonság természetes a családunkban, és különösképpen sátáni apánktól származik.

- Furcsa jellemed van, William. Bevallom, olykor nem is értem. Néha eljössz, beülsz a szobámba egy órára, után hallgatsz, de rejtélyes arcodon nyugodt, elégedett mosoly, mintha te volnál a legfinomabb, legelégedettebb ember ezen a világon; ha a gyerekek itt vannak, játszol velük, és úgy tűnik, inkább szereted őket, semmint gyűlölöd; aztán máskor besétálsz, amikor semmi szükségem rád, és olyan savanyúnak, cinikusnak látszol, mint... mint... De nem, nem ismerem a képes beszédet, amivel jó hasonlatot lehet kifejezni. Leülsz és belefogsz egy sor gúnyos, csipkelődő megjegyzésbe, burkolt, rosszindulatú célzásokba, amelyeknek keserűségéből arra következtetek, hogy jobban irigyelsz és gyűlölsz, mint Edward. Hogy magyarázzam meg ezt a következetlenséget? Abból ered talán, hogy a családi kapcsolat alapján, puszta élvezetből, önkényesen befolyást gyakorolsz rám? Gondolod, hogy túlontúl nagy boldogságom miatt veszélyben forgok, ha időnként nem emlékeztet halandó voltomra betolakodó, fölényes, szeszélyes öcsém, aki valami fantomfélének mutatja magát, hogy állandóan titkon mardosó nyugtalanságot keltsen bennem?

- Miért? Az isten áldjon meg, mit tettem, mit mondtam, hogy ezt a szóáradatot zúdítod rám? - kiáltott fel Sir William. - Titkon mardosó nyugtalanság! - ismételte gúnyosan. - Nem, nem, Mary, a Nagy Mandarin ilyesfélétől megkímél engem. Azt hiszem, tudsz a legutóbbi ballépéséről?

- Nem, de elmondhatod, aztán vagy hiszem, vagy nem, ahogy kedvem tartja.

- Hát persze, túlságosan jó feleség vagy, hogy elhiggyed. De a város mégiscsak elhiszi. Két nappal ezelőtt a herceg estélyre ment Clarence-ékhez. Nem így áll a dolog?

- De igen. És mi van ebben?

- Semmi, csak annyi, hogy az a hölgy, akit nemrégen említettél, a szép angriai is ott volt.

- Folytasd, William. Mondj el minden rosszat, amit csak tudsz.

- Nem, nincs semmi mondanivalóm, legfeljebb annyi, hogy az uralkodó és Miss Jane egy órára visszavonult abba a kis szobácskába, amely a szalonból nyílik.

- Kettesben? - kérdezte a hercegné.

- Igen, kettesben. De ne vágj már ilyen szigorú képet. Végtére talán nem is tettek semmi rosszat.

- Kitől hallottad ezt?

- Én láttam, magam is ott voltam az estélyen, és nyitva tartottam a szemem. Láttam, amikor Richton bevitte Miss Moore-t a kis szobába, és hallottam, hogy azt mondta neki: a herceg bent van. Megfigyeltem, mennyi ideig van bent, és láttam, amikor kijött.

A hercegné élesen nézett öccsére; arca sápadt volt, és gyilkos dühről árulkodott.

- Miért mondod el ezt nekem, William? - kérdezte.

- Jó okom van rá, asszonyom, és őszintén bevallom indítékaimat. Meglehetősen kedveltem ezt a Miss Moore-t, csinos, jóindulatú lánynak tartottam, s minthogy nemsokára meg akarok nősülni, az a gondolat vetődött fel bennem, hogy feleségül kérem. De amikor láttam ezt a gyönyörűséges légyottot, láttam, amint megengedte, hogy Richton bevezesse a fülke függönye mögé, hallottam a tréfás küzdelmet, mely lezajlott közöttük, és tanúja voltam pirosra gyulladt arcának és izgatott viselkedésének, amikor kijött - ezután már tisztában voltam azzal, miért ment be a kis szobába, és olyan megdöbbentő undort éreztem, hogy az egész társaság előtt meg tudtam volna ütni. Úgy döntöttem azonban, hogy a biztonságosabb és hatásosabb módon fogom megbüntetni. Arra gondoltam, hogy szép nyugodtan elmesélem ezt az ügyet fenséges nővéremnek, ő aztán úgy cselekszik, ahogy jónak látja. A tanácsom a következő... De nem, mit akarsz csinálni? Várj egy pillanatig. Hm. Ez elrohant. Nagyon rossz kedvem volt ma reggel, de most már sokkal jobban érzem magam. Mary tüzet fogott, s ez nagyon helyes. Vajon mit fog csinálni? Nyomban ellentámadást indít? Nem sokat törődöm azzal, hogy megteszi-e vagy sem. Elvágjam a nyakam szerelmi csalódásom miatt? Nem, még csak egy könnyet se ejtek. Rájöttem, hogy nem szeretem azt a nőt, azt a pirospozsgás, kedveskedő, szívtelen, vihogó, üresfejű, kacér teremtést. Bánja az ördög a nyafka együgyűségét. De azért bosszút álltam. Most már egész kellemesen érzem magam, hagyjuk a hősködést, menjünk haza, ebédeljünk meg. Azt hiszem, ma meglátogatom Townshendet, és alaposan kirúgunk a hámból.

ELSŐ FEJEZET

- Mondják meg King őrnagynak, hogy beszélni akarok vele - szólt oda Hartford öltözőszobájának ajtajából a szobalánynak, aki a képek aranyozott keretéről törölgette le a port a galérián.

- Igen, mylord. - És a csinos szobalány tollseprűvel a kezében lesietett a nagy fehér márvány lépcsőházban a földszintre. Itt megállt. - Wood - kiáltott rá az inasra, aki az előcsarnokon át közeledett, kezében tálcával, melyen néhány ezüst tojástartó és egy halom piritós volt. - Wood, reggeliznek az urak?

- Igen, de hamarosan végeznek. Miért, Susan?

- Siessen és mondja meg King őrnagynak, hogy urunk kéreti.

A szobalány fölszaladt a lépcsőn, hogy folytassa munkáját, a lakáj pedig elindult a reggelizőszoba felé.

King őrnagy, Berkley kapitány és Jones hadnagy, a Hartford kastély vendégei valamivel tíz óra után jöttek le az emeletről, egy elegáns szobában ültek, és a felséges reggeliről társalogtak.

- Hogy érzed magad ma reggel, Berkley komám? - kérdezte King őrnagy. - Mi az, amit rágcsálsz, csirkeszárny? Úgy látom, ma gyenge az étvágyad.

- Van olyan jó, mint a tiéd. Az a sejtelmem, hogy nem ettél semmi egyebet, csak egypár falat száraz pirítóst, Jones pedig olyan szeretettel ábrándozik a kávéja fölött, mintha az méreg volna.

- Szeretném tudni, minek csinálnak egyáltalán reggelit? - dörmögte Jones.

- Nem látod semmi értelmét, ugye? - kérdezte King őrnagy. - Kivált, ha a fejed meg a gyomrod olyan állapotban van, mint épp most. Mit gondolsz, Jones, de őszintén, hány üveggel ittál meg tegnap este?

- A negyedik után elfelejtettem számolni - felelte Jones.

- És hol aludtál, öregem?

- Nem tudom. Egy csomó virág közt találtam magam, amikor fölébredtem.

- Egy csomó virág közt, persze. Amikor úgy tervezted, hogy kilopódzol az ebédlőből, ahelyett, hogy az ajtó felé indultál volna, ahogy jó kereszténnyhez illik, egy nagyot kanyarodtál, és zsupsz: beestél az üvegház csukott ablakán. Hartford esküdözött, hogy megfizetteti veled a kárt.

- Bocsánat, uram, kéretik önt - mondta az inas King őrnagynak.

- Ki kéret, Wood?

- A lord. Az öltözőszobájában van.

- Ó - mondta kacsintva az őrnagy, és felállt az asztaltól. - Azt hiszem, ő is kikészült, nem is tud lejönni ma reggel. Majd érvágást ajánlok, s ha a doktor beleszúr a nyaki ütőerébe, lesz egy kis esélyem. Wood, vigye el a reggelit. Berkley kapitány és Mr. Jones római katolikusok, és ma böjtölni akarnak. Hozzon italt, Wood, és egy-két üveg szódavizet, Mr. Jonesnak meg egy doboz szivart és egy regényt a könyvtárból, de valami könnyűt, hogy jól szórakozzon.

- King, te átkozott, rendelj inkább magadnak - mondta Mr. Jones.

King őrnagy nevetett, szeme sarkából ránézett a hadnagy petyhüdt arcára, és nevetve vonult ki a szobából. A kiváló őrnagy fölment a lépcsőn, imbolygó járásával végigballagott a galérián, s oly kevéssé látszott hetyke gazfickónak, mint ahogy ez a tizenkilencesek bármelyik tisztjétől várható egy nagy tivornyát követő reggelen. Susan, az előbb említett szobalány, még most is

tisztogatta tollseprűjével és porrongyaival a hosszú falról szigorúan lenéző sötét Salvatorok, Carracik és Correggiók fényezett kereteit. King őrnagynak láthatólag valami szokatlan mondanivalója volt a lány számára, mert megállt, és üdvözölni akarta, hogy a beszélgetést megindíthassa, de Susan elsurrant, bemenekült az egyik szomszédos szobába, és magára zárta az ajtót. King őrnagy tehát továbbmenetelt, s végül megállt egy ajtó előtt a galéria túlsó végén. Kopogott.

- Bújj be, a fene beléd! - morogta egy olyan ember hangja, akit vagy a köszvény, vagy a kólika kínoz.

King őrnagy beszívta az arcát, és engedelmeskedett a parancsnak. Lord Hartford öltözőszobája elég sötét volt, mert a vászonellenző le volt eresztve, s a függönyt csak félig húzták szét, de nagyobb világosság aligha lett volna kívánatos, mivel a szobában is, a lakójában is, mondhatnám, teljes zűrzavar uralkodott. Az öltözőasztalon szanaszét hányva borotválkozáshoz szükséges eszközök hevertek, melltűk, gyűrűk, egy dobozba zárt, kivehető miniatűr és egy nagyszerű arany ismétlőóra. A szoba közepén nagy, forgatható tükör állt, előtte karosszék, hátára rendetlenül odadobva egy muzulmán kaftánszerű damaszt háziköpeny; a színpompás szőnyeg összegyűrve, a lábzsámoly az ajtónál hevert, mintha a főúri dühkitörés hírnökeként vágták volna oda; a kandalló előtt egy szék állt s rajta egy torzonborz, vad külsejű férfi ült mosdatlanul, kócosan, borotválatlanul, kezét feneketlenül mély zsebébe süllyesztette, és hosszú lábait annyira szétvetette, hogy az egyik szattyánbőr papucsba bújtatott lába az egyik lábvason pihent, a másik meg a másikon. Elbájoló figura volt, különösen ahogy szemét merően a kandalló hátsó falára szegezte, olyan dühödt kifejezéssel, amit könnyebb elképzelni, mint leírni.

- Nos, ezredes, mik a legújabb hírek mára? - érdeklődött King őrnagy, és kackiásan felettesséhez lépett.

- Lesz szíves becsukni az ajtót - mondta Hartford, s hangja oly barátságos volt, mint a beteg tigris morgása.

King őrnagy visszament, és berúgta az ajtót.

- Olvassa el ezeket az iratokat - mondta Angria első számú úriembere, s ugyanakkor nagy nehezen előhúzta egyik kezét kimondhatatlan nevű ruhadarabja zsebéből, és hüvelykujjával egy levélrakásra bökött, amely nyitott borítékban feküdt az asztalon.

Az őrnagy engedelmeskedett a parancsnak.

- Olvassa hangosan - folytatta a főrendek dísze.

King megköszörülte torkát, meglobogtatta a leveleket, s mint egy őrszem, aki éneklő hangon mondja el a jelszót, belekezdett az olvasásba.

Verdopolis, Victoria tér, március 18.

Lord Hartfordnak, a tizenkilencedik gyalogezred ezredesének, a zamornai haditörvényszék bírójának.

Mylord, parancsot kaptam őfenségétől, hogy terjesszem ön elé az őfensége titkos államtanácsa által szentesített következő döntést a fogoly Hastingsra vonatkozólag, aki most lordságod őrizetében a zamornai megyei börtönben tartózkodik.

Kívánatos, hogy lordságod haladéktalanul tárja elé az alant felsorolt feltételeket, melyeket ha elfogad, a fogoly szabadlábra helyezendő.

Először: teljes vallomást kell tennie arról, hogy milyen szoros kapcsolatban állt azokkal az egyénekkel, akikre vele együtt a törvényen kívül helyezési ítélet kiterjed.

Másodszor: közölnie kell mindent, amit tud, a fent említett egyének terveiről és szándékairól.

Harmadszor: felvilágosítást kell adnia arról, hol látta utoljára Hector Mirabeau Montmorencyt, Jeremiah Simpsont, James Macqueent, George Frederick Cavershamet és Quashia Quamina Kashnát; s hogy feltevése szerint most hol tartózkodnak ezek a személyek; és arról, hogy mennyire voltak érdekeltek az utóbbi keleti mészárlásban és a francia csapatok Wilson Creek-i partraszállásában; valamint arról, hogy ezek a személyek kapcsolatban állnak-e külföldi politikai gyújtogatókkal, valamint Parvasszal, Dupinnel és Bernadotte-tal. Továbbá, tekintse lordságod fontosnak azt a kérdést, hogy a déli államok királyi udvarai fenntartanak-e titkos levelezést az angriai árulókkal, és adtak-e bátorítást nekik közvetett vagy közvetlen úton.

Amennyiben Hastings beleegyezik, hogy válaszol ezekre a kérdésekre, és őfensége meg a kormány kielégítőnek találja a válaszokat, akkor halálos ítéletét megváltoztatják lefokozásra, megfosztják az angriai hadseregben viselt tiszti rangjától, kizárják a tizenkilencedik ezredből s mint közlegényt áthelyezik kényszerszolgálatra a Nicholas Belcastro ezredes parancsnoksága alatt álló csapathoz.

Amennyiben Hastings megtagadja valamennyi, vagy egy-egy kérdésre adandó választ, félórai engedélyezett megfontolási idő után lordságod késedelem nélkül végrehajtatja rajta a halálos ítéletet.

Őfensége nyomatékosan kéri, lordságod ne késlekedjék, tegyen eleget rendeletének minden pontban, minthogy úgy gondolja, legfőbb ideje, hogy ezt az ügyet befejezzék. Annak érdekében, hogy lordságod megszabaduljon aggályaitól, és lekerüljön válláról az ügy teljes felelőssége, a kormány elrendelte, hogy Sir William Percy vegyen részt lordságod hadbíróságának legközelebbi ülésén.

Tisztelettel maradok lordságod engedelmes
alázatos szolgája
H. F. Etrei hadügyi államtitkár

Miután King őrnagy befejezte ennek a leiratnak felolvasását, éppen megjegyzést akart fűzni hozzá, már el is kezdte azzal, hogy: „az isten verje meg”, amikor a szattyánbőr papucsos, fekete, borostás arcú, kócos, deresedő fejű férfi viharos felkiáltása belefojtotta a szót.

- Tessék! - bömbölte Hartford, felpattant, és ide-oda száguldozott öltözőszobája teljes hosszában. - Tessék! ezt nevezem gyalázatos rosszindulatnak. Ez olyasvalami, aminek a bűzét örökké érzi az ember, halála órájáig. Ez a törvényszék megsértése! Ezek megbocsátanak ennek a kutyának, és jó lehetőséget kínálnak neki, ennek a gazfickónak, akit nyomban le kellett volna lőni, amikor elfogták, ahogy az ember lelő egy koszos, vicsorgó farkast! És az egész csak azért, hogy ellenkezzenek velem. Nyakamra ültetik a nyavalyás kormányügynöküket, felbérelt kémüket, a varangyos békájukat, undorító talpnyalójukat, hogy figyelje, mit csinálok, hogy minden bizonnyal megszabadítson aggályaimtól, hogy erőszakoskodjon és megfélemlítse a tizenkilencesek hadbíróságát. El kell tűrnöm azt a büdös Sir William Percyt a könyököm mellett, el kell tűrnöm, hogy minden pillantásomat és mozdulatomat figyelje, hogy mocskos, felbérelt tollával minden szavamat jelentse! A fene egye meg! A fene egye meg az egész világot!

Ez az utolsó káromkodás üvöltve hangzott el, mert a dühöngő nemesúr őrjöngő futkosásában épp a szoba közepén álló nagy tükörhöz ért, és belerúgott, mire a tükörkép: Hartford magas, izmos, fenyegető alakja és sötét, éles vonású, dühtől tajtékzó ábrázata atomjaira hullott. Miután véghez vitte ezt a hőstettet, őlordsága ördögidézésbe kezdett. Nevükön szólongatta az ördögöket, s minthogy láthatólag senki sem válaszolt - hacsak King őrnagyot nem tekinthetjük a pokolbeli névsor valamelyik képviselőjének -, a nemes lord végül lecsillapult, annyira, hogy újra elfoglalta helyét a tűz előtt, és a pokol imént idézett ügynökeinek gondjaiba ajánlotta Angria uralkodóját és udvarát, aztán mélyet sóhajtott, és a teljes kimerültségtől elnémult.

King őrnagy azonban egyáltalán nem rokonszenvezett a kitűnő ezredes dühkitörésével; úgy tűnt az őrnagynak, hogy jobb, pompásabb bosszút nem is lehet állni, mint hogy Hastingsot megfosztják a tizenkilenceseknél viselt magasztos kapitányi rangjától, s arra kényszerítik, hogy lealacsonyító feltételek mellett belépjen a Vérebek soraiba, és nyakát Belcastro ezredes nyomasztó igájába hajtsa. Hosszú idő óta ez a legjobb kártya, amit húztunk, gondolta King. Megint megrándul majd a képük ezeknek a csibészeknek, ha elmondjuk nekik, hogy kénytelenek befogadni legocsmányabb moslékunkat; ámbár bizonyára azzal vágnak vissza, hogy aki elég jó tisztnek a tizenkilenceseknél, az épp csak hogy megjárja közlegénynek a Vérebeknél. A mindenit! ez nem jó. De ha bármelyik ilyesmit merészel mondani, arra mindig van orvosság: pisztolyok és hat lépés.

Az őrnagy ezekkel a kellemes gondolatokkal szórakozott, amikor Hartford azzal a kéréssel zavarta meg, hogy olvassa el a másik levelet is. A levél rövid volt.

Őfensége arra kéri Sir Wilson Thornton tábornokot, közölje Lord Hartforddal: minthogy kilátás van rá, hogy a hadsereget hamarosan mozgósítják, szükséges, hogy minden ezred ütőképes legyen. Thornton tábornok ezért utasítást kapott, érdeklődjék, vajon Lord Hartford olyan erőben érzi-e magát, hogy kivonulhat a csatatérre csapataival együtt, abban az esetben, ha a tizenkilenceseket mozgósítják, vagy egészségi és kedélyállapota miatt nem tartja tanácsosnak ezt a lépést.

Amennyiben Lord Hartford az utóbbi véleményen van, szükségesnek tartjuk, hogy őlordsága utódát kinevezzük, még akkor is, ha ezzel jelentenünk kell őfenségének Lord Hartford értékes szolgálatainak végleges elvesztését. Haladéktalanul választ kérek,

W. Thornton

- Ez magának szól - mondta Lord Hartford, és tíz percig nem szólt többet; de amikor a hallgatási idő lejárt, gyenge hangon megparancsolta King őrnagynak, vegyen elő tollat és papírt, és írja, amit diktálni fog. - Kezdje el - mondta a lord. - Zamorna, Hartford-Dale, Hartford kastély. Majd emlékeztetem őket, hogy van egy házam, ahol mindenképpen meghúzódhatom. Leírta?

- Igen.

- No, írja. 1839. március 19. Majd megmutatom nekik, van annyi eszem, hogy tudjam, az évszázad melyik esztendeje, a hónap melyik napja van. Leírta?

- Igen.

- No, akkor figyeljen, és firkantsa le, amilyen gyorsan csak tudja. Uram (ne felejtse el, hogy Thorntonhoz, a parasztgazdához szólok), uram, engedje meg, hogy közvetítésével kifejezzem köszönetemet őfenségének, annyi melegséggel és őszinteséggel, amennyit őfensége példátlan jósága megérdemel, a megható emberbaráti érdeklődéséért, melyet őfensége egészségi állapotom iránt tanúsítani kegyeskedett. Csak szerencsét kívánhatok magamnak, hogy az áldásos, védelmező, mindenható Gondviselés jóvoltából kielégítő választ adhatok őfensége jóindulatú

érdeklődésére. Őfensége jóságos és nagylelkű szíve örömmel fogja hallani, hogy a sors soha még nem kedvezett nekem olyan tökéletes, megbízhatóan hibátlan egészségi állapottal, mint amilyet most élvezek, s ennek következtében kedélyem könnyed, szabadon csapongó, olykor még túláradó is; hogy távolról sem riadok vissza a hadba vonulástól ezredemmel, és ujjongó örömet érzek arra a gondolatra, hogy újra kengyelbe dughatom a lábam. Őfensége nyugodt lehet abban a biztos tudatban, hogy ha kedve úgy hozza, bármikor a harctérre szólíthatja a tizenkilenceseket, s ennek a kipróbált ezrednek egyetlen tisztje vagy katonája sem fogadja vidámabban a behívót, mint én. Mindenre kész vagyok a becsület és a veszély mezején. Híven szolgáltam hazámat eddig, s úgy akarok meghalni, hogy hűségemen ne essék folt.

Jelentse hódolatomat őfenségének és szívem háláját kitüntető figyelmességéért, melyben az utóbbi időben részesültem. Tisztelettel stb., Edward Hartford.

- Na, akkor csengessen, King, és azonnal küldje el a levelet. Aztán nyergeltessen és lovagoljon át Zamornába, és rendelje el, hogy a hadbíróság készüljön fel a holnapi ülésre. Ami engem illet, ágyba bújok, és ott is maradok egész nap, mert végtelenül beteg vagyok, a fene egye meg. - És ezzel Lord Hartford öltözőszobájából átvonult hálószobájába.

Amikor már kiment, King őrnagy csaknem megfulladt a görcsös, hangtalan nevetéstől.

MÁSODIK FEJEZET

Szép napos időben Zamorna városa nagyon kellemes hely. A középületek mind újak, igen szép stílusban épültek, fényes, fehér kőből. A főutak szélesek, a boltokban élénk a forgalom; a járdán sétáló hölgyek elegánsak, ahogy vagyonos kereskedők féleségéhez és leányaihoz illik, s ugyanakkor előkelő légkör veszi körül őket, mert Zamorna roppant arisztokratikus hely. A város valóságos hangyabolynak látszik, egyetlen lelkesen nyüzsgő összevisszaság az egész. A sürgés-forgás központja a Thornton út, egyik oldalán a Stancliffe fogadóval, másik oldalán a törvényszékkel.

Március van, a hónap tizenkilencedik napja; kedd. Az idő szép, az ég sugárzóan kék, és forrón tűz a nap; a távoli szemhatáron ezüstös gomolyfelhők tornyosulnak, és tavaszi futózáport jósolnak. Egy órával ezelőtt már esett, de a friss szellő fölszárította az esőt, és csak itt-ott maradt csillogó víztócsa a kifehéredett járdákon. Az ember tudta, hogy vidéken a fű zöldül, a fák rügyei duzzadnak, s a kertekben aranylik a sáfrány. Zamorna és lakosai azonban nem sokat törődtek ezekkel a falusi gyönyörűségekkel. Kedd vásárnap volt, a szövetminták kiállítási csarnokában és a többi kereskedelmi épületben annyi ember tolongott, amennyi csak belé-jük fért. A Stuartville Címer, a Gyapotbála és a Felkelő Nap fogadók mindegyike izgatottan készülődött különtermes vásárnapi vacsorájára, s a pincérek lába majdhogynem elkopott a sok szaladgálásban, amint teljesítették a megszámlálhatatlan rendelést: hordták a pálinkáspalackok ütegeit, a ginnel és vízzel telt poharakat és északvidéki üveg söröket.

A Stancliffe fogadó az előkelőség nyugodt fensőbbségével távol tartotta magát ettől a vásári felbolydulástól. Sürgés-forgás azonban itt is volt, s hozzá nem is mindennapi. A nagy ajtaján ki-be járó urak mind külsőre, mind hangra bizonnyal erősen különböztek azoktól a vörös pofaszakállas kereskedelmi utazóktól, a káromkodó, pálinkát nyakaló kézművesektől, akik ellepték a közönségesebb kocsmákat. A folyosókon lézengő szolgákat is lehetett látni, katonai és főúri libériában, s ha az ember lement az istállókhoz, egy tucat lovászfiút is talált ott, amint serényen kefélik és abrakoltatják a pompás hámoslovak párjait, és három-négy nagyszerű, büszke, kapáló harci mént, amelyeken meglátszik, hogy emlékeznek még Westwood dicső csatáira és a véres leydeni győzelemre.

Szemközt a törvényszéken kétségkívül valami fontos ügyet tárgyalnak, mert az ajtókat bársonygalléros, fekete-zöld-barna frakkot viselő, hódprém kalapos úri tömeg ostromolja; ezenkívül olykor-olykor kinyílik az ajtó, kijön valaki, és sietve lefut a lépcsőn, átvág az úton a Stancliffe fogadóhoz, türelmetlenül bort rendel, s miután felhajtotta, ugyanolyan sietséggel visszaszalad, mert a tömeg utat nyit neki, melyen elmélyült, fontoskodó komolysággal áthalad az illető, és nem néz se jobbra, se balra. Amikor belép, az ajtót gondosan bezárják mögötte, s az ember csak egy pillantást vethet arra a férfira, aki két rendőr között áll odabent.

A kérdéses reggelen magam is ott ácsorogtam a tömegben a törvényszék kapuja előtt, vagy négy halálosan unalmas órát töltöttem a széles lépcső lábánál, és fölnéztem a kapuboltozatot tartó, tömör, magas oszlopokra. Kilenc óra óta ülésezett odabent a hadbíróság, és egész Zamorna tudta, hogy az áruló Henry Hastings ügyét e pillanatban szigorú vizsgálatnak vetik alá, melynek eredményétől függ élete vagy halála.

Igen, a kemény Hartford épp most foglalja el helyét a bírói emelvényen; az agyafúrt Percy ül mellette, figyel minden műveletet, kiszimatol minden titkot, irgalmatlanul erőszakolja az olyan kérdéseket, melyek elől szívesen kitérnének, célozgat ördögi éleslátással, mint maga az emberi alakba bújt Beliál. Körben ülnek a haditörvényszéki esküdtek, akiket pusztán a nevükkel jellemzek: King, James, Dickens, Berkley, Paget és a többiek. Az a néhány úr pedig, akinek az a kiváltság jutott, hogy hallgatóság lehet, a közeli padokban ül; és végül maga a fogoly, Hastings. A törvényszéket odakint ragyogó napfény önti el, az oszlopos homlokzat és a nemes vonalú tető a felhőtlen ég felé emelkedik. Ám Hastings, ez a júdás, épp most adja el lelkét vagy húsz ördögnek, aki törvényt ül fölötte, s vajon miféle gondolatokat tartogathat a vidám napsugár számára?

A város és a székesegyház órája tizenkettőt ütött.

- A teremtésit! hát nem akarnak ezek ma végezni? - mondtam egy mellettem álló fickónak, s amikor feléje fordultam, fölismertem a Syndenhamek jellegzetes ábrázatát. John Syndenham volt, a southwoodi William Syndenham úr legidősebb fia.

- Jó napot, Mr. John.

- Nincs szerencsém ismerni önt, uram - felelt az illető vérbeli angriai udvariassággal.

- Townshend a nevem, talán emlékszik rá, hogy találkoztunk Sir Frederick páholyában, a verdopolisi színházban.

- Ó, így már azt hiszem, emlékszem. Csakugyan, Charles Townshend. Bocsánatot kérek. Az előadás után egy vendéglőbe mentünk, és jól kimulattuk magunkat. Most már mindenre emlékszem. Remélem, jól van, Mr. Townshend.

- Egészen jól, köszönöm, bár meglehetősen kifárasztott az álldogálás. Gondolom, Mr. John, semmit sem hallott arról, ami ott bent folyik?

- Egy kukkot sem. A Stancliffe-ben fogadásokat kötnek arról, hogy mi lesz az eredmény. Egyesek azt mondják, Hastings elfogadja a feltételeket, mások viszont úgy vélik, hogy megmakacsolja magát.

- És mi a maga véleménye?

- Ó, én magam szerint ítélek meg másokat. Biztosra veszem, hogy megdönti a bíróság bizonyítékait. Az ő helyében én ezt csinálnám.

- Nos, én azt hiszem, aki egyszer már köpönyeget forgatott, másodszor is megteszi.

- Igen, igen. Csak az első lépés kínos, aztán már megszokja az ember.

- Azt mondják, már majdnem befejezték a tárgyalást - mondta egy harmadik személy, aki belekapcsolódott beszélgetésünkbe.

- Igazán, Midgley? Ki mondta ezt magának?

- Paget. Épp most jött ki. Azt beszélik a Stancliffe-ben, hogy a rab megnémult. Mindenki azt mondja ott, hogy nem fog egy szót sem szólni.

- Nos, én úgy gondolom, egyik-másik feltétel egy kicsit erős.

- Nagyon. A markukban van.

- És ha megtagadja a feltételeket, rögtön meglesz a kivégzés.

- Igen, ma délután.

- Agyonlövik az edwardstoni gyakorlótéren. Úgy mondják, a kaszárnya rendeletet kapott, hogy a katonák álljanak készenlétben három órára.

- Akkor ez biztos jele annak, hogy nem beszél.

- Magam is azt hiszem. Semmi kétség, sarokba szorítják, és jól elbánnak vele.

- Paget azt mondta, a bíró borzalmasan káromkodott.

- Miért?

- Mert a kormánymegbízott beavatkozott.

- Sir William Percy?

- Igen.

- Percy meg akarja menteni a rabot?

- Az isten tudja. Nem hiszem.

- Paget azt állítja, mindenképpen sürgeti a dolgot, és, úgy látszik, mintha elöl is, hátul is szeme lenne.

- Nézze csak, mit csinálnak ott a tömeg szélén?

- Nem tudom; mintha valami jelet adnának.

- Gondolja, hogy a tárgyalás véget ért?

- Nem csodálnám; már négy órája üléseznek.

- Mackay jön a lépcső felé.

- Igen, és felhúzzák a vászonellenzőt az ablakokról.

- No, akkor gyerünk, nyomakodjunk, hogy kicsit közelebb kerüljünk a lépcsőhöz.

Ezzel Syndenham, Midgley és Townshend urak vakmerően befurakodtak a tömegbe, és könyökléssel, lökdöséssel és rúgásokkal sikerült jó helyet szerezniük, egész közel a törvényszék épületének kapujához.

Az ajtó most kinyílt, és a bíróság tagjai kezdtek kiszállingózni. Elsőnek Mr. Edward Percy jött, kifújta az orrát, aztán visszadugta selyem zsebkendőjét kabátja zsebébe, két ugrással lent termett a lépcsőn, és egyenesen átvágott az úton a Stancliffe fogadóhoz. Tőle aztán nem lehetett híreket kapni, szóba sem állt senkivel a folyosón, nem nézett se jobbra, se balra. Utána négy tiszt jött ki egymás mellett, s ahogy végiglépkedtek a járdán, csak úgy pengett a sarkantyújuk. Aztán egy őszbe csavarodó, sápadt, elgondolkodó arcú férfi jött. Ügyvédnek látszott.

Ez Mr. Moore volt, s amikor a közelembe ért, megemelte kalapját előttem. Mindannyian eltűntek a Stancliffe-ben. Most egy-két rendőr jelent meg a széles lépcső tetején, és feszes tartásban megállt az oszlopoknál. Mackay jött le, és hivatali pálcájával utat nyitott a lépcsőn ácsorgó tömeg között. Egy bérkocsi gördült ki a szálló udvaráról, és a kapu elé állt. Midgley halkan megszólalt:

- Itt jön Hastings.

Amikor felnéztem, a kapubejárat árnyékából egy feketébe öltözött férfi bukkant elő, begombolt kabátja feszült széles mellén, kalapját mélyen szemébe húzta. Nem mondhatnám, hogy láttam az arcát, de egy pillantást mégis vethettem rá, amikor egy másodpercre fölemelte a fejét, és végignézett a tömegen. Szemének kifejezése rögtön megfogott, és sokáig nem tudtam elfelejteni. Gonosz ember rosszindulatú gyanakvására vallott, aki arra számít, hogy a többiek gyűlölik, és a bosszúálló ember vaskeménységére, aki viszonzásul gyűlöli a többieket. Fogát összeszorította, arca csupa sötét megvetés volt; látszott, hogy mélységesen gyötrődik az önmagától való iszonyodás keserűségében. Egy rendőr szállt be a bérkocsiba, utána Hastings, aztán még egy rendőr. A kocsi elhajtott, egyetlen hang sem kísérte távozását, sem éljenzés, sem szitok.

- Júdás ez az ember, az életemet teszem rá - mondtam John Syndenhamhez fordulva.

John egyetértően bólintott.

- Sir William Percy jön - mondta egy hang mellettem, s a kapuban megjelent a karcsú huszár, kék-fehér egyenruhájában; csákóját igazgatta, és egyenesen maga elé nézett, valójában a semmibe. Finom, nyugodt, mosolytalan arccal közeledett; mindig ilyen képet vág, amikor valami igazán fontos dolog foglalkoztatja, és nincs ideje a megszokott felületes, gúnyos vigyorgásra és hányavetiségre. Kényelmesen, ráérősen ment el mellettünk. Jól láttam az arcát, mert mindig magasra tartja a fejét. Sima homlokára, mely arcának egyetlen szabályosan szép része, egy kis árnyék borult, amilyet ritkán lehet látni rajta. Azt hiszem, ebben a pillanatban éppen harag lángolt benne, talán a bátyja vagy Lord Hartford iránt. Mégis milyen nyugodtnak látszott! Aztán ő is beleveszett a Stancliffe folyosójának mindent elnyelő sötétségébe.

- Utat Lord Hartford kocsijának! - kiáltott egy hang, és a szálló udvaráról kirobogott egy elegáns hintó, négy tüzes szürkével. Végül, de nem utolsósorban, megjelent a bíró is, amikor a kocsiját jelentették. Nagyszerű bírónak látszott, tiszti köpenyben, csizmában, fején tábori sapkával. Ez utóbbi ruhadarab nagyon illett markáns arcához, sötét bőréhez és bozontos, fekete pofaszakállához. Meghökkentően hasonlított egy óriási orangutánhoz. Biztos, hogy jól bevált volna ilyesféle szereplőnek az ország bármely állatseregletében. Őlordságával karöltve megjelent egy másik finom személyiség is, esőköpenyben és világos hódprém kalapban. Természetesen mindenki azonnal fölismerte a mindenütt jelenlévő Richton grófot, aki kétségkívül nem akarván elszalasztani azt a pompás szórakozást és élvezetes látványt, melyet Hastings kapitány végleges lefokozása nyújt, eljött ide ma, és mert túlságosan büszke volt, hogy elfogadja a Stancliffe valamelyik főúri lakosztályát, most éppen arra készült, hogy elkísérje nemes barátját annak kastélyába. Beszálltak a kocsiba; az egyik olyan sötét volt, mint az éjfél, a másik csupa mosoly és nyájasság. Öt perc múlva már maguk mögött hagyták a Thornton utat, és messze jártak a kastély felé vezető országúton.

Két óra sem telt bele, és egész Zamorna tudta a tárgyalás eredményét. Hastings elfogadta a feltételeket, tömérdek bizonyítékkal szolgált egykori barátai ellen; mindezek horderejét egyelőre mély homály fedi, de a kormány elkövetkező ténykedése folytán hamarosan fény derül majd rá; lemondott kapitányi rangjáról, fölvette Belcastro Vérebeinek közlegényi csíkos zubbonyát és vörös övét; kárpótlásul megkapta az életet. Az életet becsület nélkül, szabadság nélkül és a jellem egy szikra maradéka nélkül. Így kezdődött Henry Hastings, Angria ifjú hősének és katonai költőjének új pályafutása. „Így múlik el a világ dicsősége."

HARMADIK FEJEZET

Sir William Percy, akárcsak az apja, makacsul ragaszkodott kedvenc gondolatához: annál nagyobb becsben tartotta, s annál gondosabban követte képzeletének minden kedves kis szeszélyét, minél kisebb volt a valószínűsége, hogy belőle valami jó származik, akár az ő, akár mások számára. Northangerland egész életében álmokat hajszoló gyermek maradt, és micsoda szakadékokba sodorta ez a vad hajsza! Mily gyakran csábította el komoly céljaitól, szólította vissza, amikor becsvágya a legmagasabb csúcsra hágott, amikor már majdnem feljutott az oromra, és a föld királyságai minden dicsőségükkel ott hevertek lába előtt! Ilyen válságos pillanatban mily gyakran fordult vissza Alexander Percy, mert képzeletében földerengett a szépség illúziója, és eszelősként vetette le magát a meredélyről, melynek megmászása napok és éjszakák erőfeszítésébe került, hogy magához ölelje az álmot, mire az csúfondárosan köddé foszlott. Sohasem tért józan észre, és a fellegek kergetése közben mindig maga előtt látta azokat a lágy színeket, s akkor is követte őket, amikor a felhő s a szivárvány semmibe tűnt.

Minthogy Sir William vérmérséklete hűvösebb és kevésbé képzeletdús volt, mint az apjáé, sohasem adta át magát az ilyen képzelgésnek. Northangerlandhez képest ő márványból van, de különös igézet alatt még a márvány is életre kel, akárcsak Pygmalion szobra. Sir William változó hangulatú lény: egyszer a legszebb arc is csupán a női hiúságnak szóló gúnyos mosolyt váltja ki belőle, máskor meg egy hétköznapi arcon megrebbenő kifejezés, egy nem nagy, nem is ragyogó szem futó pillantása leköti a figyelmét, és regényes tűnődésre készteti, csupán azért, mert összecseng kiszámíthatatlan elméjének valamely korábban megfogant szeszélyével. De ha megfogta egy ilyen gondolat, ha beléhulltak az ilyesféle elfogultság, hajlandóság, gyengédség magvai - nevezzük, ahogy akarjuk -, szívében jó termőtalajra találtak, és a kibontakozó csíra gyorsan megfogant, megerősödött, titokban, de biztosan fejlődött, és idővel mélyen gyökerező szenvedély lett belőle.

Sir Williamet lefoglalták ugyan a kormánytanács vitái, ide-oda utazgatott politikai megbízásokból, a kormány bizalmát élvező, de súlyos felelősséggel terhelt meghatalmazott követe volt, s ennek következtében izgalmas légkörben élt, mégis szem előtt tartotta kis magánügyét, ízlésének azt a szeszélyes játékát, azt a megnyugtató kis szórakozást: Miss Hastings iránt táplált gyengéd érzéseit. A fenséges nővérnél történt kihallgatás után a lány eltűnt szeme elől, maga sem igen tudta, hová, sohasem tudakozódott azonban utána, színét sem látta azóta, hogy Miss Hastings kiment a hercegné szobájából, de az utolsó szín, amelyet rajta látott, a fájdalmas érzésektől pirosra gyúlt arca volt. A melegszívű fiatalember szívbéli élvezettel mosolygott, amikor eszébe jutott, milyen hideg, közönyös képet vágott, amint ott állt a királyi szék mögött. Ugyanakkor azt is tudta, hogy a lány többé nem folyamodik hozzá, hogy ettől kezdve még az árnyékát is kerülni fogja, mert attól fél, hogy a közeledés legcsekélyebb jelét is kellemetlen tolakodásnak tartja majd. Tudta, hogy a lány, ha lehet, még abban az órában távozik Verdopolisból, és egyetlen búcsúszó nélkül hagyta menni. Miss Hastings azonban egyre foglalkoztatta gondolatait; mosolygott, ha eszébe jutott a lány lelkesedése, örömmel töltötte el, ha maga elé idézte gyors pillantásait, amikor beszélt vele, azokat a pillantásokat, melyekből világosan kiolvashatta mindazt, amit a lány - Elizabeth azt hitte, mások számára láthatatlanul - szíve legmélyére temetett. Valahányszor Sir William egy könnyed alakot, kis lábat, értelmes, keskeny arcot látott, még most is kellemes érzés kerítette hatalmába, amin szívesen jártatta az eszét. Miss Hastingsról tehát semmiképpen sem mondott le, nem, az események úgy fordulhatnak, hogy még látja valamikor. Egy dologban bizonyos volt: nem kell attól félnie, hogy a lányra tett jó benyomása elhalványul. Nem;

Éjét alakja tölti be,
Napját édes szava,
Kezét fogta az ő keze -
Nem engedi el soha.

Így amikor Zamornába érkezett, és meggyőződött arról, hogy a lány még ott van, amint egy kis szabad ideje akadt, csendesen elkezdte a fejét törni, hogy mikor és hol vehetné fel vele ismét a kapcsolatot. Az nem lenne jó, ha váratlanul, rajtaütésszerűen intézné a dolgot; nem szabad azt a látszatot keltenie, hogy mindenáron látni akarja, úgy kell vele összeakadnia, mintha véletlenül történne. Aztán még arra is időt kell hagynia, hogy a bátyja ügye kipárologjon a fejéből. Majd vár egypár napot, amíg Hastings tárgyalásának izgalma elül, az árulót szépen eltávolítják Zamornából, és útra kel a számára kijelölt új csapat állomáshelye felé, túl a civilizáció határain. Miss Hastings akkor jócskán magára marad ezen a világon, baráti és rokoni kötelékei felbomlanak, és nem fogja zaklatni sok-sok figyelmes látogató. Ilyen körülmények között, gondolta Sir William, egy kellemes véletlen találkozás jó hatással lesz rá. Ezután már nem téveszti szem elől a lányt, és bízott benne, hogy úgy alakíthatja az eseményeket, ahogy céljának megfelel.

Így telt el egy-két hét; Hastings tárgyalása, mint minden háromnapos csoda, feledésbe merült. Hastings elment a pokolba, azaz Belcastróhoz, ami ugyanazt jelenti. Természetesen csapattársaival együtt vonult ki Zamornából, a minden hájjal megkent Vérebek fehér nadrágjában, vörös övében és csíkos zubbonyában, mint ama híres ezred egyik különítményének tagja, Dampier kapitány parancsnoksága alatt. A rajtavesztett bandita sípok, dobok és trombiták hangja mellett távozott, és nem hagyott maga után mást, csak annak a férfinak emlékét, aki egykor volt, és annak a szörnynek emlékét, aki most. Nagyon furcsa, de minden gyalázatossága ellenére húga egy mákszemnyivel sem szerette kevésbé; a rokonok szemében a magánélet aljassága alacsonyítja le a férfit, nem a közélet becstelensége. Miss Hastings hallotta, hogy mindenki szidja, látta, hogy minden újság gyalázza a bátyját, az ő számára mégis ugyanaz a testvér maradt, aki mindig is volt, és minden cselekedetét valami sajátos közegen keresztül látta. Azzal a diadalmas reménnyel látta bátyját elmenni (s ennek teljes öröme neki jutott, mert senki sem osztozott benne), hogy jövendő tettei eltörlik ellenségeinek rágalmait; lelke mélyén azonban tudta, hogy Hastings megváltoztathatatlan gazfickó - hiába, az emberi természet csupa ellentmondás, a testvéri szeretetet sohasem lehet gyökerestől kitépni.

Miután túljutott ezeken az izgalmas napokon, Miss Hastings nagyon elégedett volt, hogy bátyja kiszabadult a börtönből, és testében még ott ég az élet lángja, és az előbb említett meggyőződéssel hitte, hogy testvére a legkitűnőbb ember ezen a világon, most azonban már a maga életére is gondolt, és azt fontolgatta, hogyan alakíthatná sorsát. Legtöbben úgy érezték volna, hogy keserves helyzetben vannak; tökéletes magányban a kereskedőváros, Zamorna kellős közepén, Miss Hastings azonban hangyaszorgalommal látott munkához, segítségül hívta úri modorát és viselkedését, végiglátogatta a város gazdag nagyiparosait és a környékbeli nemesurakat. Meghódította őket tapintatával, gyors észjárásával, példás képzettségével, és két hét alatt sikerült összeszednie egy osztályra való tanítványt, ami nemcsak arra volt elég, hogy megmentse a nélkülözéstől, hanem megszerezte a kényelmes és elegáns élet lehetőségét is. Lelki nyugalma helyreállt, nem függött senkitől, és nem tartozott felelősséggel senkinek. Délelőttjeit nappaliszobájában töltötte tanítványaival, nem küszködött fáradságosan, hogy átadja a tudás száraz alapismereteit a makacs, ásítozó gyerekeknek, mert ezt gyűlölte, és ingerlékeny vérmérséklete teljesen alkalmatlanná tette erre, hanem azokat oktatta, akik már elsajátították a műveltség elemeit; felolvasott, magyarázott nekik, rájuk bízta, hogy figyelnek-e, és ha nem figyeltek, nyugodt volt, mert tudta, hogy a tanítvány hibás, nem ő.

A méltóságteljes kis nevelőnő hamarosan meglehetősen nagy tekintélyre tett szert tanítványai körében, kik közül nem egy a város leggazdagabb családjainak leánya volt. Miss Hastingsnak megvolt a képessége, hogy felsőbbrendű tehetségével tiszteletet ébresszen a fiatal lányokban, és kedves, együttérző nyájasságával megnyerje bizalmukat. Képességeivel, képzettségével, megnyerő kedélyével és kifogástalan jó modorával ez a nyugodt, feddhetetlen jellemű lány gyorsan nagy baráti kört szerzett, állandó vendége volt Zamorna legelőkelőbb házainak. Természetesen egyre több tanítványa lett, és olyan jó módban élt, amilyet bármelyik öt láb magas, huszadik életévét még be nem töltött kis nő csak kívánhat magának. Jó színben volt, jól öltözött, ha lehet, még egyszerűbben, mint azelőtt, de mégis választékos gonddal és ízléssel; olyan fürgén mozgott, mint egy méhecske, és természetesen boldog volt.

De mégsem; a jót egyenlő arányban osztják ki ezen a világon. Pénze bőven volt, rengeteg barátja, kitűnő egészsége, az emberek nagyra tartották; ám ez a finom, büszke teremtés mégis úgy gondolta, hogy még nem találkozott megfelelő szellemi társsal, tehát olyannal, akit szerethetne. Emellett nagyképű barátai tiszteletet és nem szeretetet éreztek iránta, ő pedig azok közé tartozott, akik lenézik a tiszteletet. Soha egy pillanatig sem óhajtott tiszteletet kelteni, mégis mindig ebben volt része. Örökké melegebb, szorosabb kapcsolatra vágyott, enélkül nem is tudott élni, de ilyen érzés sohasem ébredt benne, tehát nem is viszonozhatták.

Ó, ha láthatnám Henryt, Pendletont, ha egy pillantást vethetnék a Warner hegyekre! Néha, mikor egyedül volt, és szép szalonjában föl-alá járkált az esti szürkületben, az otthonra gondolt, az otthon után sóvárgott, amíg szenvedélyesen sírva nem fakadt, mert az volt a meggyőződése, hogy többé nem fogja látni. Oly vad vágy töltötte el, hogy amikor ablakfülkéje függönyei közül kinézett az alkonyi égre, képzeletben látta a szemhatáron a lápvidék kék körvonalait, ahogy a colne-mossi szalon ablakából látható: az esthajnalcsillag a Bouls hegy orma fölött függött, s közben szántóföldek terültek el. Amikor ráébredt a valóságra: a házakra, a lámpákra, az utcákra, tombolni kezdett. Máskor meg valami házbeli neszről úgy vélte, mintha apja széke okozta volna, amikor az öreg közelebb húzta a konyha tűzhelyéhez; olykor föl-idézte valami Henry vizsláinak: Hectornak és Junónak a nyüszítését és ugatását; máskor meg mintha Henry léptei kopogtak volna a folyosón, és világosan hallotta, amikor puskáját leteszi a szoba valamelyik sarkába. De mindez csak álom volt; Henry megváltozott, ő maga is, azok az idők örökre elmúltak. Ő mindig bátyja és apja kedvence volt, az egyiket elvesztette, a másikat elhagyta, s e pillanatban szíve annyira sóvárgott az angriai magányos öregember után, hogy szinte belehasadt. De nem akart visszamenni hozzá, mert a büszkeséget nem lehet egykönnyen legyőzni.

Amikor a félhomály elmélyült, s a tűz már tisztán, vörösen izzó parázzsá szelídült, és enyhe fényt hintett a tapétás falakra, Elizabeth gondolatai nagyon gyakran más irányba fordultak, és Sir William Percyről ábrándozott. Nem számított rá, hogy még hall felőle, elpirult, amikor eszébe jutott, hogy egy pillanatig is megfordult a fejében az a vakmerő, elbizakodott gondolat, hogy Percy szereti. De azért merengett felejthetetlen hangján, külsején és szavain, méghozzá oly heves, regényes érzéssel, amilyenre nagyon kevés ember képes ezen a földön. Mindent, amit a férfi mondott, féltő gonddal őrzött emlékezetében; pontosan el tudta mondani minden szavát, oly élénken képzelte el arcát, mintha a férfi előtte állna, gyors mozgású, éles sólyomszemét, mozdulatait; és korszakalkotó esemény volt életében, ha találkozott a nevével vagy egy vele foglalkozó anekdotával az újságban. Az ilyen cikket eltette, hogy újra meg újra elolvashassa, amikor egyedül van. Akadt ezek között egy, amely arról szólt, hogy Sir Williamet is fölvették a tervbe vett keleti hadjáratra kiküldendő tisztek névsorába, mire a lány izgékony képzelete azonnal felgyúlt a gondolatra, hogy milyen veszélyekben, dicsőségben és milyen hányattatásokban lesz része a férfinak. Száz helyzetben is maga elé képzelte őt: a csatát megelőző percekben, hosszú, fárasztó menetelés közben, vad, rohanó folyó partján táborozva;

azt is látta, amint alszik a holdfényes sivatagi éjszakában, és nagy levelű őserdei növények borítanak árnyékot fölébe. Egy fiatal huszár, gondolta, ilyenkor bizonyára arról álmodik, akit szeret, mintha egy gyönyörű arc hajolna durva párnája fölé, olyan, amilyen a fővárosi szalonokban bűvölte el.

S hogy feltámadt e gondolat,
Odalett a varázs,
Szeme a képtől elszakad,
Kínzó a látomás.
Álmok helyett győzelmesen
A valót keresi,
Hisz éltében Sir William
Nem szán helyet neki.
Lelkét bánat béklyózta le,
Ily álmon csüggni kár,
Hát nyugodjék meg a szive,
Ne hulljon könnye már.
Tovaszállt a varázserő,
Elmúlt egy perc alatt,
S mégis - ha tiéd volna ő,
Az ifjú, hős lovag!
Nem ismer szebb reményt a föld,
Az ég jobbat nem ád,
Mint araként fogadni őt,
Angria vitéz fiát!
Mily édes, ha kimondható,
Mit érez a szived,
Mily keserű úgy halni, ó,
Titkolva szerelmedet!

Így töprengett Miss Hastings; a szavak agyában dallá rendeződtek, bár ezeket a szavakat nem mondta ki, nem énekelte el. Még magának sem merte bevallani szenvedélyét, csak egyszer-egyszer megállt a szalonban a nyitott zongora előtt, ujjait a billentyűkre tette, és megszólaltatta egy panaszos dallam egy-két hangját, s hozzá az utolsó versszak utolsó két sorát mormolta:

Mily keserű úgy halni, ó,
Titkolva szerelmedet!

Aztán hirtelen elkapta a kezét, lecsapta a zongora fedelét, néhány nyomatékos szót ejtett az igazi butaságról, majd gyertyát gyújtott, s mert esti tizenegy óra volt, felsietett a szobájába, oly gyorsan, mintha lidérc üldözte volna.

NEGYEDIK FEJEZET

Egy csendes, szelíd délutánon Miss Hastings sétára indult. Már kikerült Zamorna nyüzsgéséből, és lassan lépegetett végig a kikövezett Girnington úton, ahol a járda mentén emelkedő magas fal és fák egy úri lakot vettek körül. Az út távolabb békés, nyílt térségbe torkollt, időnként egy kocsi gördült vagy egy lovas vágtatott el mellette, de a helyszínt és a napot általában nyugalom jellemezte. Miss Hastings leeresztett fátyollal, száljába burkolózva kényelmesen haladt előre, olyan kellemes kedélyállapotban, amilyet csak kívánhatott. Hallgatni és

álmodozni volt kedve, s nem volt mellette senki, aki beszédével zavarhatta volna, szabadon belemerülhetett ábrándjaiba, s a néha mellette elhaladó kocsik a homályos várakozás állapotában tartották. Mindig fölpillantott, valahányszor hintó közeledett, mintha az a bizonytalan remény élne benne, hogy megpillant valakit, maga sem igen tudta, kit, talán egy arcot a távoli Pendletonból.

Gyakran járt erre máskor is; hamarosan befordult egy mellékösvényre, egy elkoptatott, macskaköves útra, melynek két oldalán földek terültek el, s az út mellett zöld élő sövény húzódott. Ahogy továbbment, a csönd egyre teljesebb lett, a főút eltűnt mögötte, a tökéletes magány érzete vette körül, s a szelíd délutáni nap mintha lágyabb fénnyel mosolygott volna le rá, a messzi távolban egy madár énekelt szaggatottan, hol tisztán és vidáman, hol meg mélázva elhallgatott. Egy öreg kapuhoz ért, melyet omladozó szürke kőoszlopok tartottak; a deszkapalánk töredezett volt, és sűrűn benőtték a frissen fakadt levelek. Kitűnő téma egy festőművész számára! A kapu mögött nagy, körülkerített mező terült el, vagyis inkább mezősor, mert a fűben taposott ösvény kerítésátjárókon és kapukon vezetett át legelőről legelőre, a beláthatatlan messziségbe. Itt szokott Miss Hastings barangolni sok órán át, és regényes képzelgéssel, boldogan merült el a légvárak építésébe. Csak néha ijedt meg, amikor távolról egy nagy, dühös, girningtoni bika bőgése hallatszott, amely ezen a környéken kóborolt.

Amikor a kapuhoz ért, öntudatlanul megállt, hogy kinyissa, de a kapu nyitva volt, és ő bement. Megállt és összerezzent, mert az oszlop mellett egy férfikalap és egy pár kesztyű hevert, meg egy spániel, karikára gömbölyödve, mintha őrizné őket. Az idegen közeledtére az állat fölugrott, és nem nagyon dühösen vakkantott egyet. Ösztöne megsúgta, hogy a betolakodó nem valami veszedelmes szerzet. Igen halk füttyentés hallatszott valahonnan, egészen közelről, de az ember, aki füttyentett, nem volt látható. A spániel engedelmeskedett a jelzésnek, szűkölt és újra lefeküdt. Miss Hastings továbbment. Alig lépett a mezőre, amikor közvetlenül a háta mögött, tisztán kivehetően, kiáltást hallott: „Ezt a szerencsét!” Természetesen megfordult; jobb felől mogyorósövényt látott, melynek tövében üdezöld növényzet tenyészett buján. Teljes hosszában elnyúlva ezen a zöld ágyon, a hanyatló nap sugaraival arcán, egy férfialakot látott, kalap nélkül, kezében nyitott könyvvel, melyet mostanáig bizonyára olvasott, bár szeme most már nem a könyv lapjain, hanem Miss Hastings arcán nyugodott. Minthogy a nap még fényesen sütött, s az illető feje födetlen volt, jól látszott az arca, kék szeme, haja, szakálla, bajusza. Természetesen olvasóim ismerik ezt a férfit: Sir William Percy az és senki más, bár hogy mit csinál itt ezen a vidéken, a girningtoni nyaralóhely isten háta mögötti zugában, annak kitalálásához, őszintén megvallom, nem tartom magam elég okosnak.

Miss Hastings, ahogy az olvasó jól tudja, bizonyos regényes érzéseket táplált Sir William iránt, egy kicsit megijedt tehát ettől a váratlan találkozástól. Úgy öt percig hallgatott, és valósággal lázasan igyekezett összeszedni szellemi képességeit, és kitalálni valami mentséget arra, amit Sir William - megborzadt a gondolatra - kellemetlen tolakodásnak tekinthet. Eközben a báró felcihelődött, fogta kalapját, és olyan tekintettel és mosollyal közeledett a lány felé, amely egyáltalán nem vallott arra, mintha bosszantaná a jelenléte.

- Hát egy szava sincs hozzám? Döbbentnek látszik, és oly fehér, akár a lepedő. Remélem, nem ijesztettem meg?

- Nem, nem - felelt a lány egy kis izgalommal a hangjában. - De szokatlan dolog, hogy találkozom valakivel ezeken a mezőkön. Attól tartok, hogy megzavartam önt, és sajnálom, hogy nem vettem komolyan a spániel figyelmeztető vakkantását, és nem vonultam vissza idejében.

- Visszavonulni? Mitől? Csak nem ijedt meg Carlótól? Úgy gondolom, nagyon kedvesen üdvözölte kegyedet. Szavamra, azt hiszem, az állatnak volt annyi esze, hogy tudta, a jövevény nem olyasvalaki, akinek láttán a gazdája bosszankodik. Ha nagydarab, ijesztő férfi lett volna, kabátban és nadrágban, a torkának ugrott volna.

Sir William hangjának meghittsége, akár a varázslat, visszaidézte a bizalom érzetét, melyet Miss Hastings korábbi beszélgetéseik során érzett. Felkeltette szívének és ütőerének vad lüktetését is, ereiben száguldott a vér, és sápadt arca hamarosan kipirult. De ne törődjünk ezzel, folytassuk a beszélgetést.

- Nem ijedtem meg Carlótól - mondta Miss Hastings.

- Akkor kitől ijedt meg? Csak nem tőlem?

A lány felpillantott a férfira, és hangjába és modorába visszatért az oly régóta nélkülözött természetesség.

- De igen - felelte gyorsan -, öntől, senki mástól. Olyan régóta nem láttam, azt hittem, elfelejtett már, s úgy gondoltam, nincs jogom újra keresztezni az útját. Azt vártam, hogy nagyon hűvös és gőgös lesz.

- Dehogy, olyan heves leszek, amennyire csak akarja. Ami pedig a gőgöt illeti, maga nem éppen az a fajta teremtés, aki ilyen érzéseket ébreszt bennem.

- Azt hiszem, akkor megvetést kellett volna mondanom. Maga bizonyára gőgös az egyenrangúakkal és a felette állókkal, velem azonban nagyon udvariasan beszélt, amiért hálás vagyok, mert boldogtalanná tesz, ha lenéznek.

- Megkérdezhetem, hogy egyedül van-e itt? - érdeklődött Sir William. - Vagy vannak társai is a közelben?

- Egyedül vagyok. Mindig egyedül sétálok.

- Hm. Én is egyedül vagyok, s minthogy roppant helytelen, hogy egy fiatal nő egyedül kószáljon a magányos mezőn, bátorkodom felajánlani védelmemet arra az időre, amíg befejezi sétáját, aztán pedig biztonságban hazakísérem.

Miss Hastings ellenkezett: gondolni sem mer rá, hogy ennyi terhet rójon Sir Williamre, megszokta, hogy egyedül intézi dolgait, és semmitől sem fél a világon stb. A báró azzal válaszolt, hogy karjába fűzte a lány karját.

- Nem veszem tudomásul a tiltakozását - mondta. - Tudom, mi a helyes.

Miss Hastings, látván, hogy nem tud kitérni, a késői órára hivatkozott: legjobb lesz azonnal visszafordulni.

- Nem. - Sir William ragaszkodott ahhoz, hogy továbbsétáljanak egy fél mérföldnyit. Még besötétedés előtt visszaérhetnek Zamornába, s mivel férfi kísérője van, nem kell félnie. Továbbmentek tehát. Miss Hastings azon töprengett, vajon rosszat cselekszik-e, de úgy érezte, hogy nem, és ráadásul vétkes ostobaság lenne eldobni a boldog pillanatot, amit a szerencse fölkínált. Emellett nincs senki, aki hibáztathatná, senki, akinek felelősséggel tartozik, sem apja, sem bátyja; a maga ura, és bizonyos volt benne, hogy képmutatás, álszemérem lenne, ha bántódástól félne. Miután így félredobta aggályait, és átadta magát a szívében repeső vad örömnek, oly könnyű és gyors léptekkel szökellt tova, hogy Sir Williamnek nagyon kellett igyekeznie, hogy lépést tartson vele.

- Lassabban, lassabban - mondta végül a férfi. - Barangolni csak ráérősen szabad. Ha gyorsan járunk, nem beszélgethetünk kényelmesen.

- Végtelenül kellemes ez a délután - mondta Miss Hastings -, és a fű oly zöld ezen a mezőn! Vidámabb vagyok, mint rendesen, de hogy a kedvére tegyek, visszafogom a lovakat.

- Nos - folytatta a báró -, elmondaná, mit csinál Zamornában, és hogy boldogul?

- Tanítok. Két osztályom is van, mindegyikben tizenkét tanítvánnyal. A keresetem magas, első osztályú, tehát nem fenyeget ínség.

- De van elég pénze? Gondtalanul él?

- Igen. Olyan gazdag vagyok, mint egy uzsorás. És most fogok életemben először pénzt félretenni. Aztán, ha összegyűjtöttem kétezer fontot, felhagyok a munkával, és élem világomat.

- Pompásan intézi a dolgait. Arra gondoltam az imént, hogy ha egy-két hónapig nem néznék utána a dolgainak, hagynám, hogy fáradozzon, ahogy tud, szorult helyzetbe, sőt bajba kerülhetne, s akkor örülne, ha egy baráti kéz kisegítené belőle. De úgy látom, magának minden remekül sikerül.

- Igen, és nem akarom elkötelezni magam.

- Ugyan, ne tegyünk ilyen büszke kijelentéseket. Ne feledje, hogy a szerencse forgandó, és a legkülönbeket is érheti csapás. Még rászorulhat a segítségemre.

- Ha egy hatpennysre lenne szükségem, maga volna az utolsó, akitől kérnék - mondta Miss Hastings, és hamiskás pillantást vetett a férfira, ami nagyon természetesnek tetszett, holott ugyancsak ritkán engedte meg magának.

- Én volnék az utolsó, ifjú hölgy? Vigyázzon, ne tegyen ilyen elhamarkodott kijelentéseket! Ha kénytelen lenne kérni, örömmel fordulna ahhoz az emberhez, aki a legszívesebben ad, és mást nemigen találna olyan bőkezűnek, mint amilyen én vagyok! Megmondom őszintén, élvezném, ha megtörhetném egy kicsit a büszkeségét. Nem felejtettem el, ahogy visszautasította azt a semmi kis keresztet.

- Csakhogy akkor még alig ismertem - mondta Miss Hastings -, és úgy éreztem, szégyen volna öntől ajándékot elfogadnom.

- De most már jobban ismer, és a kereszt itt van nálam. Elfogadja? - Kis zöld dobozt húzott elő mellénye zsebéből, kivette az ékszert, és odanyújtotta a lánynak.

- Nem fogadom el - hangzott a válasz.

- Hm, ezért egyszer még bosszút állok - mondta Sir William. - Micsoda nevetséges csacsiság! - Haragosnak látszott, ami nála szokatlan volt.

- Nem akarom megsérteni - védekezett Miss Hastings -, de bántana, ha bármilyen értékes holmit elfogadnék magától. Elfogadnék egy könyvecskét vagy az aláírását az emlékkönyvembe, vagy egy szalmaszálat, egy kavicsot - de gyémántot nem.

A szavaiból kiérződő ragaszkodás nagyon hízelgő volt, s oly öntudatlan egyszerűséggel beszélt, hogy Sir William nem tudta elfojtani mosolyát, és homlokáról eltűnt a ború.

- Kegyed aztán tudja, Miss Hastings, hogy kell viszonozni a bókot - mondta a báró. - Igazán lekötelezett. Lassan-lassan már afféle ügyetlen tábornoknak tartottam magam, mert akármivel próbálkoztam, akármilyen taktikához folyamodtam, az erődítmény minden kísérletemnek ellenállt. Egyetlen bástyáját sem tudtam bevenni. De ha jó barát van a fellegvárban, ha a szív beszél az érdekemben, akkor minden rendben van.

Miss Hastings érezte, hogy arca kellemetlenül forró lesz, néhány percig zavarban volt, és nem tudott válaszolni Sir William furcsa képes beszédére. A báró átható oldalpillantást villantott

rá, és látva, hogy a leány egy kissé megrémült, elfütyülte egy dal néhány taktusát; így adott időt Miss Hastingsnak, hogy úrrá legyen zavarán. Úgy tett, mintha spánieljével foglalkozna, aztán amikor egy újabb oldalpillantás megnyugtatta, hogy a pír már oszlóban van a lány arcán, kissé szorosabban magához vonta a karját, és új témáról kezdett beszélni.

- Magányos, csendes mezők ezek - mondta Sir William. - És ez az egész környék nagyon elhagyatott. Ismerem jól minden útját, kapuját, sövényét.

- Tehát már járt itt máskor is? - kérdezte Miss Hastings. - Gyakran hallottam, hogy maga nagy kószáló.

- Jártam itt már nappal is, éjjel is. Láttam, amint ez a sövény, mint most, ragyog a napfényben, és sötét árnyékot vet holdvilágnál. Ha volnának itt tündérek, sokszor találkoztam volna velük, mert ez éppen nekik való környék. Csupa gyűszűvirág, harangvirág, a moha, mint a zöld bársony, a tölgyek tövében gombák dugják ki fejüket; repkénnyel benőtt, százéves tüskebokrok - valóságos tündérország.

- És mit csinál itt? - érdeklődött Miss Hastings. - Miért barangol erre kora reggel és késő este? Azért, mert szereti látni, amint az alkonyi félhomály sűrűsödik ezeken az utakon, és amint a hold feljön amott a zöld, dombos legelő mögött? Vagy azért, mert boldogtalan?

- Kérdéssel felelek - válaszolta Sir William. - *Maga* mért szeret egyedül kóborolni? Azért, mert így nyugodtan gondolkozhat - és én is így vagyok ezzel. Sosem volt szokásom megosztani a gondolataimat másokkal, különösen azokat nem, amelyek a legtöbb örömet szerezték nekem. Így hát nincs szükségem társakra, névtelen lényekről szoktam álmodozni, s ezeket szeretetre méltó alakkal, arccal ruházom fel. Finomabb érzésű, melegebb szívű lényekre vágyom, mint akik a való életben körülvesznek. Úgy érzem, nagyon odaadóan tudnék szeretni, ha olyan fiatal, nemes lelkű nővel találkoznék, akinek értelme különb, mint az állaté.

- Nyilván sok ilyennel találkozott már - mondta Miss Hastings élénken, mert a beszélgetés bizalmas hangja úgy elbűvölte, mint valami varázslat.

- Sok csinos nővel találkoztam, köztük néhány okossal is; egy-két olyat is ismertem, akiről egy ideig azt hittem, hogy szeretem, de egypár nap alatt, legföljebb egypár hét alatt meguntam őket, bosszantott érdektelen bájuk, és újra visszatértem eszményi menyasszonyomhoz. Egyszer őrült szenvedéllyel beleszerettem egy valóságos nőbe, de ez már elmúlt.

- Ki volt az a nő?

- Korának egyik legszebb és leghíresebb asszonya... sajnos, elvették tőlem. Meg tudtam volna halni egy mosolyáért, minden kínzást vállaltam volna, ha megérinthetem a kezét vagy az ajkát. És hogy megszerezzem a szerelmét, hogy a karomba zárhassam, és elmondhassak neki mindent, amit érzek, hogy szenvedéllyel feleljen tüzes érzéseimre, hogy kiérezzem muzsikáló, komoly hangjából a viszonzott érzelmeket... Ha az ördög megkér rá, eldobtam volna a lelki üdvösségemet, és beleegyezem, hogy az ördög patájának nyoma ott legyen mindkét kezemen.

- Ki volt az a nő? - kérdezte újra Miss Hastings.

- Nem tudnám kimondani a nevét, mert összeszorulna a torkom, de maga gyakran hallott felőle. Páratlan vonzereje van ennek a nőnek. Nem ismertem még olyan erős és fogékony érzésű férfit, akire - ha a közelébe került - ne lett volna hatással ennek a nőnek a varázsa. Gyönyörű, sőt, egyenesen isteni a termete, és az arca; ő is szenvedélyes, érzései erősek és mélyek, s tekintetének, viselkedésének, egész külsejének senki sem tud ellenállni. A bánattól megkomolyodott, élete különös és fontos eseményeinek emléke fennköltté tette arcát. Sohasem léha, és csak ritkán vidám. Sokat kiállt ez a nő, és ha úgy hozná a sors, újra mindent kiállna.

- Angriában él?

- Igen. De most már ne kérdezzen többet, mert úgysem felelek. Jöjjön, adja a kezét, átsegítem ezen az átjárón. Nézze, nincs már előttünk több mező. Eljutott már ilyen messzire valamikor?

- Soha - mondta Miss Hastings és körülnézett. Ismeretlen volt a táj.

Egyenetlen, kerékvágásos, bozóttal benőtt útra értek; se házat, sem embert nem láttak sehol. Közvetlenül előttük egy alacsony tornyú templom emelkedett, mellette kis temető volt, benne imitt-amott néhány sírkő és sok füves sírdomb. Úgy négy mérföldnyire sötét, hangafűvel sűrűn benőtt dombsor húzódott; most bíborszínű volt a lemenő nap fényében. Miss Hastings szeme felvillant, amikor meglátta.

- Hogy hívják ezt a dombvidéket? - kérdezte gyorsan.

- Ingleside és Scar - válaszolta Sir William.

- És ezt a templomot?

- Scar-kápolnának.

- Réginek látszik. Mit gondol, mikor építették?

- Angria legrégibb napjaiban. Csak azt nem értem, mi az ördögnek építenek templomot ilyen helyre, ahol nem élnek emberek.

- Bemenjünk a temetőbe?

- Igen, ha van kedve hozzá. És jó lesz, ha néhány percig pihen, mert fáradtnak látszik.

A temető közepén nagyon öreg, hatalmas tölgyfa állt, görcsösen, feketén, és ennek a marcona, vén őrszemnek az árnyékában volt a temető egyetlen sírboltja.

- Üljön le oda - mutatott botjával a síremlékre a férfi.

Miss Hastings odament, de mielőtt leült volna a kőlapra, valami megragadta a figyelmét. A lapot márványból faragták, nem mészkőből; egyszerű, dísztelen volt, de kápráztató fehérséggel világított ki a fű közül. Első látásra úgy tetszett, nincs felirat rajta, de amikor Miss Hastings közelebb hajolt, egy szót pillantott meg: FELTÁMADOK. Semmi más nem volt a kövön, se név, sem évszám, sem életkor.

- Mi ez? Kit temettek ide? - kérdezte Miss Hastings.

- Ezt bátran kérdezheti - felelt Sir William -, de vajon ki tud felelni rá? Sokszor álltam már ennél a sírnál, amikor a templom órája éjféli tizenkettőt ütött, néha esőben és sötétben, néha tiszta csillagfényben, és addig néztem ezt az egyetlen szót, addig töprengtem a mögötte megbúvó rejtélyen, hogy végül már azt kívántam, az a holttest odalent keljen föl, és válaszoljon hiábavaló kérdéseimre.

- És sohasem tudta meg ennek a sírboltnak a történetét?

- Nos... részben megtudtam. Ha a fejembe veszem, ki tudok bogozni minden apró titkot, amire kíváncsi vagyok. S nem nagyon valószínű, hogy ha egy ilyen kőlapot letesznek a temetőben, senki ne tudjon róla.

- Mondja el hát, amit tud - kérte Miss Hastings, és olyan tekintettel nézett Sir Williamre, amely elárulta a férfinak, mily varázslatos hatással van rá, milyen mélyen érdekli az érzéseknek ez a kölcsönös, meghitt, bizalmas feltárása. Ez még a nyílt szerelmi beszédnél is igézőbb volt. A lánynak nem kellett elpirulnia, reszketnie, csak hallgatnia kellett a férfi szavait, és máris érezte, hogy az bízik benne, méltónak tartja arra, hogy beavassa regényes gondolataiba,

melyeket eddig talán még sohasem súgott emberi fülbe. Lehet, hogy csalóka volt ez az érzés, de jólesett, és egyelőre sem kétely, sem balsejtelem nem színezte.

- Jöjjön, üljön le - mondta a báró -, és hallgassa meg, amit elmondok. Látom, kedveli a romantikát.

- Így van - válaszolta Miss Hastings. - És maga is, Sir William, csak egy kicsit szégyelli bevallani.

A férfi mosolygott és folytatta. - Az első nyomot ebben a dologban egy különös véletlennek köszönhettem. Tavaly augusztusban egy napon Ingleside-ban vadászgattam, s mivel nagyon meleg volt, délutánra kifáradtam, és úgy gondoltam, lesétálok a Scar-kápolnához, s ez alatt az öreg tölgy alatt pihenek egy darabig, azzal a szándékkal, hogy talán fabrikálok egy verset erről a szűkszavú sírkőről. Egyébként, Elizabeth, most jut eszembe, mily végtelenül takarékos lehet az az ember, aki ezt a feliratot megrendelte. Tudja, a kőfaragók nagyon sokat számítanak egy betűért. Ennek az embernek nem sokat kellett fizetnie. Ha legközelebb találkozom Edward bátyámmal, szavamra, elmondom ezt neki - őrá is rávall az ilyesmi. De bocsásson meg, maga nem szereti az ilyen gyakorlati megjegyzéseket, zavarják a romantikus hangulatot. Folytatom tehát: éppen kinyitottam ott azt a kis kaput, és mert megakadt egy kőben, jól belerúgtam, hogy szélesebbre táruljon; ekkor azonban rémületemre azt látom, hogy a temetőben van valaki! Nem is gondolná, mennyire bosszantott a dolog. Gyakran jártam itt, és mindig elhagyatottnak találtam ezt a helyet, úgyhogy valamiképp már azt képzeltem, ez az én tulajdonom, és rajtam kívül senki sem teszi be ide a lábát. Ekkor azonban már láttam, hogy ez a gondolat milyen égbekiáltó tévedés volt. Egy vadászruhás fickó állt ennél a sírnál, amely számomra mindaddig a rejtély üres lapja volt, és mindkét kezével hosszú csövű sörétes puskájára támaszkodott. Egy-két lépésnyire tőle, azon a kis füves halmon, két vizsla feküdt elnyúlva, lógó nyelvvel, lihegve az egész napi futkosás után a nyári dombokon. Már éppen rá akartam fogni puskámat az érdekes csoportra, amikor a bölcs megfontolás két okból visszatartott. Először: mert a fickó feje túlságosan kemény is lehet, és a golyó nem ütött volna rajta sebet; másodszor: olyasfajta dolgok is vannak, mint vádhatósági vizsgálat meg az előre megfontolt szándékkal elkövetett gyilkosságra kiszabott ítélet. Így hát meggondoltam magam, álltam és vártam. A vadász arcát nem láttam, mert elfordította tőlem, de magas, izmos emberpéldány volt; amikor öt percen át egyvégtében merően figyeltem, alakjának körvonalait rendkívül ismerősnek véltem. Hosszú ideig mozdulatlanul állt, mint a szobor; már-már azt hittem, hogy érzelmeinek áldozata. Ezt a gondolatomat megerősítette, amikor láttam, hogy egyszer-kétszer zsebkendőt vesz elő, és a szeméhez nyomja. Már azon voltam, hogy hangosan, tisztán rákiáltok, hogy tudjam, hányadán állok vele, amikor megint elővette a zsebkendőt, aztán gyorsan visszadugta a zsebébe, és Dasht meg Belle-t szólítva a kapu felé indult, sarkában a kutyáival. Istenem, micsoda história! Az arcát éppoly jól ismertem, mint a magáét, láttam már egy korona abroncsa alatt is, röviden: a mi uralkodónk volt, Adrian Augustus, tulajdon személyében!

- Zamorna hercege! - kiáltott fel Miss Hastings.

- Igen.

- És észrevette magát?

- Hogy észrevett-e? Az ördögbe is, dehogy! Abban a pillanatban, amikor felismertem ő sátáni fenségét, abbahagytam a nézelődést és elrohantam. Jó ég, hogy rohantam!

- De hát mit keresett ott a temetőben, miért sírt?

- Azért, mert az egyik kedvese van itt eltemetve, az a nő, akiről öt évvel ezelőtt nagyon sokat beszéltek: Rosamund Wellesley. Egy házban halt meg, valahol Scar és Ingleside között, ahol több hónapig élt hamis néven. Abból, amit hallottam, úgy gondolom, hogy nem természetes halállal távozott, maga segítette ki magát ebből a világból, amikor belefáradt.

- Úgy érti, hogy megölte magát? De miért?

- Mert szégyellte, hogy őfenségét nem éppen bölcsen, de annál jobban szerette. Emlékszem, láttam őt; nagyon szép asszony volt. Hasonlított a maga barátnőjéhez. Jane Moore-hoz, arcra, alakra és arcszínre. Nagyon magas, bájos hölgy volt, szőke hajú és szép kék szemű. Szellemiekben azonban nagyon különbözött Miss Moore-tól. Okos volt és érzékeny. A herceg vállalta, hogy gyámja és nevelője lesz. Tisztét sajátságos módon látta el; a kelleténél jobban gyámkodott Lady Rosamund fölött, s addig nevelte, amíg jól meg nem tanulta a szerelem művészetét. Lady Rosamund talán egy évig élvezte a herceg védelmének és oktatásának áldásait, azután hervadásnak indult. Kínos kis hírek terjedtek el, neki is a fülébe jutottak. Rokonai ragaszkodtak ahhoz, hogy hagyja ott fenséges nevelőjét, de őfensége megesküdött, hogy nem engedi; a rokonok azonban nem tágítottak, követelték, hogy hagyja el. Így őfensége elrejtette valamelyik távoli tanyáján, ahova a rokonok keze nem érhetett el. Aztán kihívóan azt üzente nekik, hogy jöjjenek az ország szívébe, és vigyék magukkal a hölgyet. Lady Rosamund azonban megtagadta tőlük ezt a lehetőséget; a szégyen és az iszonyat érzése az őrjöngésig fokozódott lelkében, és hirtelen halt meg, de hogy természetes halállal-e vagy sem, azt csak az Isten tudja. Itt temették el, és szeretője ezt a követ emeltette a sírján. Nos, Elizabeth, mit szól a történethez?

- Azt hiszem, Zamorna hercege hűséges volt hozzá, és a halála után sem felejtette el - mondta Miss Hastings.

- És ez bizonyára elegendő vigasz, hiszen Zamorna hercege pompás, büszke férfiú, valóságos földre szállott isten. A fene egye meg!

- Abból, amit eddig hallottam róla, Zamorna hercege elvetemült gazfickó, de hát úgy tudom, legtöbb rangbéli ember az.

- Volt része abban a boldogságban, hogy látta őfenségét? - érdeklődött Sir William.

- Sohasem láttam.

- De látta az arcképeit, s azok mind élethűek. Csodálja ezeket a képeket?

- Jóképű férfi, annyi bizonyos.

- Hát persze, észvesztően, pokolian jóképű! Micsoda szem, micsoda orr, aztán azok a göndör fürtök, az az oldalszakáll, meg a termete - nagyszerű! És az a mellkas! két láb széltében. Még nem ismertem olyan nőt, aki a férfi értékét ne hüvelykkel mérte volna.

Miss Hastings nem szólt semmit, csak maga elé nézett, és mosolygott.

- Ugyancsak bosszús és elégedetlen vagyok - jegyezte meg Sir William.

- Miért? - kérdezte Miss Hastings, és még akkor is mosolygott.

Most már Sir William nem válaszolt, csak fütyörészett egy-két taktust. Néhány pillanatnyi csönd után kutató szemmel körülnézett, aztán Miss Hastingshoz fordult.

- Észrevette, hogy a nap lement és sötétedik?

- Csakugyan sötétedik - felelte Miss Hastings, és nyomban felállt. - Szinte el is feledkeztem róla, hogy haza kell mennünk, Sir William. Hogy is engedhettem az időt így elsiklani!

- Csitt! - mondta a fiatal báró. - Üljön vissza egypár percre, míg elmondom, amit el kell mondanom.

Miss Hastings engedelmeskedett.

- Észrevette, hogy minden csendes körülöttünk - folytatta a báró -, és a félhomály sűrűsödik? Nincs más fény, csak amit a fölkelő félhold ad.

- Igen.

- Tudja, hogy két mérföldnyi körzetben nincs ház, és maga négy mérföldnyire van Zamornától?

- Tudom.

- És tudja azt is, hogy ebben a homályban és magányban maga meg én egyedül vagyunk?

- Tudom.

- Ilyen helyzetben rábízta volna magát bárkire, akit nem szeret?

- Nem.

- Tehát szeret?

- Szeretem.

- Mennyire?

Csend következett, hosszú csend. Sir William nem sürgette a választ, csak ült, feszülten, némán figyelte a lányt, és várta a feleletet.

Végre a lány nagyon halkan megszólalt. - Mondja meg előbb, Sir William Percy, maga mennyire szeret engem?

- Jobban szeretem, mint ebben a pillanatban bárki más nőt a világon.

- Akkor imádom. És ezt a vallomást a halál sem vonathatja vissza velem - hangzott a szívből jövő válasz.

- Elizabeth, most fel kell tennem az utolsó kérdést, hallgassa meg és ne féljen tőlem. Akármi lesz is a válasza, úriemberhez méltón fogok viselkedni. Az imént azt mondta, hogy minden rangbéli ember elvetemült gazfickó. Én is rangbéli vagyok. A kedvesem lesz?

- Nem.

- Azt mondta, imád.

- Igen, mélységesen. De sohasem leszek a kedvese, nem is tudnék, mert gyűlölném magam, és boldogtalan lennék.

- Ez annyit jelent - mondta a báró -, hogy fél a világ megvetésétől.

- Igen, félek; a világ megvetése irtózatos dolog. Kivált attól rettegek, hogy elveszítem három ember jó véleményét: az apámét, Henryét és Mr. Warnerét. Inkább meghalnék, semmint hogy ők megvessenek. Most titkon diadal tölt el abban a tudatban, hogy bár magamra maradtam, magam irányítom a dolgaimat, sohasem követtem el olyasmit, sohasem mondtam ki olyan szót, ami csak egy pillanatra is árnyat vethetne jellememre. Apám és Mr. Warner konoknak és haragtartónak mondanak, de mind a ketten büszkék magatartásomra, ahogy az életem útját kitapostam, és a tisztesség legszigorúbb határain belül maradtam. Henry, az élet vad vándora, agyonlőné magát, ha azt hallaná, hogy a húga még tetézte a becstelenséget, melyet ő oly bőségesen halmozott a Hastings névre.

- Tehát nem kockáztat értem semmit? - kérdezte Sir William. - Igaz szerelmem, tökéletes bizalmam sem kárpótolja a világ jóindulatának elvesztéséért? Nem öröm magának, ha velem beszélget, ha mellettem ül, így, mint most? Ha a kezét a kezembe teszi?

Miss Hastings szemét elöntötte a könny. - Nem merek válaszolni - mondta -, mert tudom, hogy valami őrültséget mondanék. Nem tehetek róla, hogy szeretem magát, mint ahogy a hold sem tehet arról, hogy világít. Ha szolgálójaként élhetnék magával, boldog lennék. De mint a kedvese... Ez lehetetlen.

Sir William ránézett, és kezét a vállára tette. - Elizabeth - mondta -, Elizabeth, a szeme elárulja magát. Nagyon tüzes, nagyon képzeletdús vérmérsékletről beszél, nemcsak azt vallja meg, hogy szeret engem, hanem azt is, hogy nem tud nélkülem élni. Adja meg magát természetének, és engedje, hogy ebben a pillanatban a magaménak nyilvánítsam.

Miss Hastings hallgatott, de nem adta meg magát. Ám a szenvedélyes szerelem háborgása, és érzései, melyek visszariadtak a becstelenség távoli árnyékától is, egy pillanatig néma gyötrelemre kényszerítették.

Sir William úgy érezte, már-már elérte célját. - Egy szó is elég - mondta -, egy mosoly vagy csak egy suttogó hang. De hisz maga reszket! Hajtsa a vállamra fejét, fordítsa arcát a holdfénybe, és nézzen rám.

A holdfény megmutatta a lány könnyben úszó szemét. A báró félreértette a könnyeket, a gyorsan megváltoztatott elhatározás jelének hitte, és le akarta csókolni őket. A lány úgy siklott ki karjából, mint egy látomás.

- Ha még egy pillanatig maradok, isten tudja mit mondok, mit teszek - mondta Elizabeth. - Isten vele, Sir William; kérem, ne jöjjön utánam. Az este világos, nem félek semmitől, csak magamtól. Egy óra múlva Zamornában leszek. Isten vele, azt hiszem, örökre.

- Elizabeth! - kiáltott fel Sir William.

A lány egy pillanatig habozott; nem tudott még elmenni. A hold arcát felhő takarta, de két perc múlva elvonult, és Sir William odanézett, ahol Miss Hastings állt az imént. A lány eltűnt. Amikor Sir William hallotta, hogy a temető kapuja megnyikordul, halkan, dühösen szitkozódott, de nem mozdult, nem ment a lány után. Órák hosszat ott maradt; szinte gyökeret eresztett, mint az öreg tölgy, amelynek koronája a feje fölött sötétlett. Bizonyára nagyon csendes éjszakát töltött el itt; a templom, a sírok, a fa, mind oly némák voltak, mint a halál, csupán Lady Rosamund sírköve hirdette a holdfényben: FELTÁMADOK!

ÖTÖDIK FEJEZET

Kedves olvasó, most lépjünk be abba a könyvtárszobába, ahol egy hatalmas, tagbaszakadt férfiú ül, kezében hosszú lúdtoll, előtte tintatartó. A nagy ember széke mögött egy kis ember áll, egy zöld táskát tart, s abból iratokat nyújt át a nagy embernek aláírásra. Mindez csendben történik. Ha elnézzük őket egy darabig, már-már azt hisszük, hogy mind a két szereplő néma. A jelenet emlékeztet azokra a bölcs allegóriákra, amelyeket a Magyarázó mutat Keresztyénnek, a Zarándoknak, vagy azokra a régi holland képekre, amelyeken a hazajáró lelkek kockáznak és kugliznak. A jelenet mélységes csendjét végül feloldja a nagy ember széles mellkasából feltörő sóhaj.

Ez az átkozott táska alighanem feneketlen!

- Türelem - feleli a kis ember. - Egyesek, úgy látszik, nagyon hamar kifáradnak. Az is munka, egy aláírást odakanyarítani?

- Másik tollat! - követeli a nagy ember, és eldobja a lúdtollat.

- Csak vesztegetjük az időt, ha gyakran cserélünk tollat - feleli a kis ember. - Ezt nem tudja már fenséged használni?

- Nézze meg! - hangzik a válasz.

A toll megrepedt valamely lendületes kacskaringótól, vagy mert erősen nyomták a papírra.

- Furcsa, rossz kezelés - jegyzi meg a kis ember, és új tollat nyújt át.

A némajáték folytatódik. Egyhangúságát egy idő múlva a könyvtár ajtaján hangzó halk kopogtatás töri meg.

- Szabad - mondja a nagy ember.

- Az ügyintézés képtelen megszakítása - motyogja a kis ember.

Az ajtó kinyílt, s aki belépett, újra becsukta maga mögött, és nesztelenül végigsétált a puha szőnyegen. Magas, méltóságteljes külsejű hölgy lépett az asztalhoz. Kalap volt rajta, fekete tollakkal; fátylát hátravetette.

- Jó napot - mondta, és kezét az asztalra tette.

- Jó napot - felelte az aláíró, és ennél többet nem is mondtak egymásnak.

A zöld táskás kis ember tisztelettel vegyes bosszúsággal meghajolt, a hölgy pedig mondott valamit, ami „jó reggelt”-nek hangzott. A látogató néhány pillanatig az asztalnál állt, és kissé szórakozottan nézte a némajátékot, aztán a kandallóhoz ment, vagy öt percig ott állt, a párkányra kirakott érméket és kagylókat babrálgatta, és a kandallót díszítő három bronz mellszobor arcát szemlélte. Végül megoldotta kalapszalagját, levette válláról a szőrme boát, és sáljával együtt a kandalló közelében álló pamlagra dobta, maga is odaült, és tökéletes csendben maradt.

Minden jónak vége szakad egyszer, s így hosszú idő múltán a zöld táska is kiürült.

- Az utolsó iratot is átadtam fenségednek - mondta Mr. Warner, amikor gazdája, aki már szépen betört a szolgálatba, kétségbeesett türelemmel körülnézett újabb és újabb iratokra várva.

- Hála az irgalmas Istennek - mondta az uralkodó ünnepélyesen.

Mr. Warner, aki veszedelmesen rossz kedvében volt, nem felelt, csak hangos csattanással bezárta táskáját, fölhúzta kesztyűjét, majd mereven meghajolt, és így szólt:

- Szép jó reggelt kívánok fenségednek. - Aztán még egy, ezúttal néma meghajlás a hölgy előtt, és Angria miniszterelnöke előírásosan kihátrált uralkodója szobájából.

Zamorna hercege most keresztbe vetette lábát, karját székének hátára fektette, és méltóságteljes látogatója felé fordult.

- A kis ember átkozottul zsémbes ma - mondta mosolyogva.

A hölgy egyetértése jeléül egy rövid szócskát mondott ki, avagy inkább mormolt, és továbbra is komolyan ült, s a szemközti ablakot nézte. A herceg kinyújtotta karját, és egy halom könyv meg papír alól kihúzott egy hatalmas mappát.

- Bizonyára látta már ezeket az új térképeket - mondta, és kinyitotta az óriási fedőtáblát. - Ezekre vagyok a legbüszkébb, olyan szépek és pontosak.

A hölgy fölkelt, a herceg széke mögé került, és vállán áthajolva nézte, ahogy a lapokat forgatja.

- Angria legkiválóbb haditérképészeit bíztam meg ezeknek a megrajzolásával - folytatta az uralkodó.

- Igazán jók - felelte a hölgy.

- Jók?! Ragyogóak! - kiáltott fel őfensége. - És a metszésük pompás. Nézze csak ezt, meg ezt itt, milyen pontos! - Gyűrűs mutatóujját végighúzta a hegyláncok, folyómedrek és homokdombok meg az úttalan pusztaságok jelzésein.

- Nagyon pontos - mondta a hölgy.

- És hibátlan. Ez a fő dolog - tette hozzá az uralkodó. - Semmi találgatás, semmi regényesség; ilyen munkára építhet az ember. Szavamra, ha ezek a fickók szabadjára engedték volna a képzeletüket, Etrei hamarosan megfosztotta volna őket szabadságuktól, és hurkot tett volna a nyakukba. De hozzon egy széket, Zenobia, megmutatom az egészet és minden ceruzajelzésemet.

Zenobia széket hozott, leült, karját az asztalra fektette, és lehajtott fejjel várta, hogy megmutassák és megmagyarázzák neki a térképeket.

- Tegye le előbb a kalapját - kezdte őfensége -, a tollak árnyékot vetnek a papírra, és úgy nem láthat jól.

Zenobia csendben engedelmeskedett, levette kalapját, és maga mellé ejtette a padlóra.

Ezzel megkezdődött a mutogatás és a magyarázat, más szóval: őfenségének sikerült halálosan unalmassá válnia. Az uralkodót példás türelemmel hallgatták, s ez a türelem annál figyelemreméltóbb volt, mert a királyi előadó, mint minden félelmetes untató, feszült figyelmet követelt hallgatójától, és hogy meggyőződjék róla, hogy a hölgy megértette, amit mondott, léptennyomon gyors válaszokat kért ugyancsak zavaros kérdéseire. Egyik kérdésére nem kapott eléggé gyors választ, s erre bosszankodva kitört:

- Ejnye, Zenobia, szeretném, ha jobban figyelne. Hiszen még öt perce sincs, hogy mindezt elmagyaráztam!

- Nos, magyarázza el még egyszer.

Őfensége megfontolt, iskolás modorban tovább fejtegette a témát, de egy negyedóra múlva Zenobia újabb baklövést követett el: megint magyarázatot kért, s ez fenséges oktatóját valósággal villámcsapásként érte. A herceg elejtette ceruzáját, megdöbbenésében égnek emelte szemét, félkörben megfordította székét az asztaltól a tűz felé, és a következő fontos kijelentést tette:

- Minthogy ezt sem értette meg, feladom a játszmát. - Fölkapta a piszkavasat, dühös támadást intézett a lobogó tűz ellen, aztán folytatta: - Nem tudom, mi az ördög jár az eszében ma délelőtt. Még sosem láttam ilyen oktondinak. Soha! Egy egész órát töltök azzal, hogy elmagyarázom a legfinomabb taktikai rendszert, amivel valaha is egy ilyen átkozott, pokoli homokdomb- és őserdő-hadjáratot vezettek, és erkölcsi bizonyságot teszek arról, hogy ha a magam útját járom, egyetlen fekete, csácsogó néger kölyök se marad életben, országunktól Tuniszig - erre ön egyszerre csak egy kérdést szegez nekem, ami azt mutatja, hogy annyit se hallott és értett meg az érvelésemből, mint egy meg nem született csecsemő!

- Jól van, Zamorna - mondta a grófnő -, tudja, hogy nem erősségem az ilyen homályos okoskodás. Mindig is azt mondta, hogy nem tudok következetesen gondolkodni.

- Igen, ezt tudom, az ön számára a matematika és a logika káosz és zűrzavar. Ezzel teljesen tisztában vagyok. De ahogy Angriában mondják: ez mindennek a koronája. Mondhatom, Zenobia, ha ennyi időt töltöttem volna azzal, hogy Fredericknek elmagyarázzam a tényeket, s ő ilyen kérdésekkel szakít félbe: istenemre, megkorbácsoltam volna!

- Jó, majd máskor jobban megértem - felelte a grófnő. - De az igazság az, Zamorna, hogy mialatt beszélt, a gondolataim egészen másfelé kalandoztak. Boldogtalan vagyok.

- Ez más dolog - válaszolta a herceg. - Mindjárt ezzel kellett volna kezdenie. Mi a baj?

- Percy annyira bosszant... kénytelen leszek elhagyni.

- Micsoda! Még most sem hagyott föl a hóbortos dolgaival?

- Nem. Valójában rosszabb, mint valaha. Az a meggyőződésem, hogy nem is nyugszik meg, amíg el nem követ valami vad, felháborító dolgot.

- Ugyan, Zenobia, megint sötéten lát. Nyugodjék meg. Csinált valami rendkívülit mostanában?

- Olyan furcsa és szeszélyes - válaszolta a grófnő. - Minden este bemegy a vörös szalonba, és órákon át játszik a harmóniumon. Ha történetesen ott vagyok, egyetlen szót sem szól hozzám, mintha belemerülne a muzsikába, és olyan ihletettnek látszik, mint amikor nagyon izgatott: aztán leveszi kezét a billentyűkről, és némán ül, fejét a kezére támasztva. Ha valamit kérdezek tőle, azt mondja: nem tudom, vagy azt: fogalmam sincs róla. Semmivel sem lehet szóra bírni. Végül feláll, csenget a kalapjáért, és elmegy, az isten tudja, hova. Úgy tudom, gyakran jár Lady Georgina Greville-hez, vagy Lady St. Jameshez; néha még ahhoz a jelentéktelen kis szerencsétlenhez is, Miss Delph-hez. De nem tűröm tovább, és ünnepélyesen kijelentem, Zamorna, ha hamarosan nem változik meg, elhagyom, és nyugatra megyek.

- Nem, Zenobia - felelte őfensége -, fogadja meg a tanácsomat, és ne tegyen ilyen elhamarkodott lépést, ne keltsen feltűnést, ez csak siettetne valamilyen őrült katasztrófát. Azonkívül úgyis tudja, rögtön visszarohan hozzá, amint neki kedve támad rábeszélni erre. Ha úgy tetszik, ne találkozzék vele, zárkózzék be lakosztályába, és adja Percy értésére, hogy nem léphet be önhöz, aztán hunyja be a szemét, és hagyja, hogy Percy a maga útján menjen a pokolba. Egy idő múlva majd szépen lehiggad.

- Micsoda! - kiáltott fel a grófnő. - Hát engedjem, hogy vagy húsz szeretője után szaladgáljon, hogy szerelmét Greville-re és Lalande-ra pazarolja, aki - csak mellékesen mondom - mocskos, francia patkány, Párizsból jött ide, a Demrys fogadóban szállt meg, és eltökélte, hogy addig üti a vasat, amíg meleg?! Békésen tűrjem el mindezt, azt akarja? Nem, Augustus, ön egy kissé sokat kíván tőlem. Tudja, hogy úgysem tudnám megtenni.

- Akkor pofozza föl, Zenobia, megérdemli. Hívja meg Percy összes szeretőit ebédre, lakassa jól őket, adjon nekik néhány pohár bort, aztán korbácsolja végig valamennyit. Fogadni mernék, hogy elbír egymaga tízzel is, szép sorjában.

- Ez csakugyan jót tenne nekem - felelte a grófnő félig sírva, félig nevetve. - Szívesen megkorbácsolnám némelyiket, különösen azt a Delphet meg azt a Lalande-ot. Belátom, Augustus, nagy hiba, hogy annyira és csak önmagáért szeretem Percyt. Ő meg egy szót, egyetlen pillantást sem vet oda nekem, minden szenvedélyét ezekre a mocskos, pénzéhes bestiákra tékozolja.

- Igen, a férfiak átkozott állatok - felelte Zamorna. - Ez tény, én sem tagadom, és a maga Alexanderje, az az elbűvölő példány a legkomiszabb az egész bandában. De Zenobia, lehet, hogy egy kissé túloz, lehet, hogy rosszul tájékoztatták. Nőknél sem ritka az oktalan féltékeny-

ség. Éppen mostanában találkoztam egy hasonló esettel, s minthogy ön is meg én is házassági sérelmek szenvedő alanyai vagyunk, elmondom, miről van szó, hogy együtt kesereghessünk.

- Ugyan, Zamorna - szakította félbe a grófnő -, nevetséges színben akarja feltüntetni az egész ügyet, ahogy szokta.

- Igazán nem. Csupán azt akartam elmondani, hogy jelenleg az én lelkemet is nyomja valami; a hercegné őfensége ugyanis újabban fagyosan távol tart magától, megmagyarázhatatlan hidegséget és közönyt tanúsít irántam, s ez az utóbbi két hétben egész viselkedésére rányomta bélyegét. Mindennap magyarázatot akarok kérni tőle, de azután úgy gondolom, menjenek csak a dolgok a maguk útján, azt színlelem, hogy nem nagyon érdekel az egész. Amikor így teszek, a hercegné sírva fakad, igen, valósággal ömlenek szeméből a könnyek, és mélyen lesújtottnak látszik. Kijelentem az Úr színe előtt, sejtelmem sincs róla, mi az oka mindennek.

A grófnő megrázta a fejét. - Ön valóságos Náthán - mondta -, de bölcsesség nélkül. Az egész világ tudja. De látom, hogy nem veszi komolyan a bánatomat; igazán ostoba vagyok, hogy panaszkodom.

- Hiszen én is panaszkodom önnek, és ön sem sajnál, tehát nem vethetünk semmit egymás szemére - válaszolta őfensége. - Nyugodjék meg, Zenobia, és verje ki fejéből a szomorú gondolatokat. Pontosan három órát mutat az ismétlőórám, nagyon keményen dolgoztam délelőtt, és most nagy kedvem van egy-két órai pihenéshez. Menjen, öltsön lovaglóruhát és hódprémes sapkát, elrendelem, hogy vadászlovaim közül nyergeljenek föl kettőt, és majd végigvágtázunk az Alnwick úton, úgy, mint régen, fej fej mellett.

A grófnő fölállt, megtörölte szemét, és akaratlanul is elmosolyodott. - Ötletes, mint mindig, Augustus - mondta -, a gond nem tapad önhöz.

- De önhöz sem, grófnő - hangzott a válasz. - Félóra múlva, mihelyt teleszívta magát friss levegővel, és már jócskán kint járunk a vidéken, olyan friss lesz, mint a pacsirta, és csak arra fog gondolni, hogyan győzhetne le ügetésben és rövid vágtában. De az esélyek ma már nem egyenlőek, mint régen, Zenobia. Bár önnek pompásan megtelt az alakja, az én testalkatom, a csontjaim nehezebbek.

- Jól van - mondta a grófnő -, azt hiszem, kedvében kell járnom. Hamarosan elkészülök. Vacsoráig akar lovagolni?

- Igen. Mindössze két és fél óránk van, siessen hát, pompás idő van, napfényes és szellős. Nicsak, mi vonul el ott az ablak előtt? Jöjjön ide, Zenobia, nézze csak!

Zenobia az ablakhoz lépett, ahol őfensége állt. Két kis manó lovagolt arra, apró, bozontos pónikon, mögöttük magas, méltóságteljes lovász, ragyogó vörös libériában, fényes szőrű, fekete paripán. Az első két lovas két kis kék ruhás, bojtos sapkás fickó volt. Nyílegyenesen ültek a nyergükben, és szerényen, de büszkén néztek maguk elé. Valóban arisztokratikus látványt nyújtottak.

- Nem rossz lovasok, igaz? - kérdezte a herceg, és önelégült mosollyal, valamennyi fehér fogát kivillantva nézett utánuk.

- Csodálatosan jól kezelik a lovukat - felelte a grófnő. - És a pónik is jóvérűnek látszanak. Nyilván idejében kezdte tanítani őket.

- Fél évvel ezelőtt a kölykök már jól megültek a nyeregben. Nézze Fredericket! Az átkozott kis béka milyen dühödten veri a lovát!

Ebben a pillanatban az egyik apró shetlandi csökönyösködni kezdett, és a vékonyka lovas, egy négy-öt éves, sápadt arcú, szőke kisfiú fölemelte lovaglópálcáját, összeszorította a fogát, és vadul ráütött a póni fejére. Az állat kirúgott, meghőkölt, és ha a lovász közbe nem lép, ádáz küzdelem fejlődött volna ki, de az ő segítségével a nézeteltérés csakhamar elsimult, mind a két legényke rövid vágtába ugratta lovát, és átiramodott a Victoria téren, be a Fidena parkba.

- Ott megy Angria két reménysége - mondta Zamorna nevetve. - A nagyapjukra ütnek. Frederick az előbb nagyon hasonlított rá. Verést érdemel.

HATODIK FEJEZET

Minthogy közeledik az este, az az idő, amikor összehúzzák a függönyöket, és felszítják a tüzet, bemutatok egy családi jelenetet az olvasónak a Wellesley házban, ahol minden nagyon szelíd és barátságos. A nappali világosság talán még nem tűnt el egészen, mert ha emlékeznek rá, már mögöttünk a tél, és szép időben a napnyugta még sokáig vörös ragyogással festi be az ég alját. A félhomály azonban elég sűrű ahhoz, hogy a lobogó tűz bevilágítsa a szobát, és ebben a szalonban, melyet az olvasó szeme elé szeretnék idézni, több vöröses fény sugárzik a kandallóból, mint sápadt világosság az ablakból.

Ne gondolják, hogy zavartalanul békés jelenetnek lesznek tanúi: a szoba hangos; a jelenlevők két részre oszlanak: az egyik oldalon nyugalom honol, a másikat zűrzavar tölti be. Hallgatólagos megegyezés szerint a kandalló körüli területre nem törhet be zűrzavar. A kandalló mellett vörös takarójú pamlag áll, s a pamlag mögött ablak nyílik a kertre, melyen át a bokrok kissé elmosódva látszanak az alkonyatban, s felettük a fölkelő hold fénye vonja be az ég hideg, tiszta azúrját.

Sápadt holdsugár esik annak az úrnak a homlokára, aki a pamlagon ül, derűsen bámul a semmibe, és egy szót sem szól senkihez. Ez a finom, karcsú testalkatú, érett korú, kopaszodó, magas, sima homlokú személy hallgat a holdfényben, s mivel szoborszerű arcvonásai vannak, nagyon költőinek látszik, különösen mert égszínkék frakk van rajta, és halvány rózsaszínű mellény meg nadrág, amit látni kell, nem beszélni róla. Egyszóval semmi sem hiányzott, hogy az előbb említett kép erős ellentéteként hasson. Nézzék csak, ennek az égi alaknak, ennek a márványban megtestesült mennyei gondolatnak a lábánál egy kisded ül vagy csúszkál-mászkál; igen, egy valóságos kisbaba, apró és dundi, ruhácskája fehér, kerek arcán a vonások még nem alakultak ki, és nagy szeme egy árnyalattal feketébb a szénnél. A gyerek teljesen hatalmába kerítette, kisajátította a szőnyeget, egyik végétől a másikig csúszkál, fáradhatatlanul, állandóan őrködik birodalmán, és szemmel tartja, ami nemigen állítható egyetlen ismert kormányfőről sem. Apró ujjait néha-néha ráteszi a megfeketedett rézellenző peremére, amely egyik oldalról határolja birodalmát, és úgy látszik, szívesen áthágná ezt a félelmetes akadályt, és szeretne kirándulni a mögötte fekvő tüzes területre. Valahányszor a fölfedező szellem eme jelei mutatkoznak, a magas, tűnődő úr lehajol és gyöngéd kézzel visszatolja a kalandozót a szőnyegre, épp úgy, mintha egy fehéregeret tenne vissza, amelyet azon kaptak rajta, hogy ki akar szökni a ketrecéből. Mindez persze csöndben történik; úgy látszik, sem az isteni férfiúnak, sem a pajkos gyermeknek nem adatott meg a beszéd képessége.

A szoba túlsó végét másfajta emberek népesítik be. Itt három fiú csap őrült lármát, az illendőséget semmibe véve székeket és lábzsámolyokat hajigálnak, és folytonos üvöltésük a vizslakölykökére emlékeztet a kutyaólban. A legénykék közül kettő sápadt, vézna fickó, hajuk göndör és szőke; a harmadik vaskosabb, rózsásabb kis állat, arcán gödröcske, haja kissé

sötétebb és göndörebb, mint a másik kettőé. Nagy barna szeme családi sajátosságnak látszik, mert mindegyiké ilyen.

Örökös zsivajgásukat részben csendesíti, részben élénkíti az a hatalmas testalkatú úr, aki egy zongoraszéken ül közöttük. Ebben a pillanatban a fiúk éppen félkörben állnak előtte, s ő kérdéseket intéz hozzájuk.

- Frederick és Edward, fölmondták a leckéjüket, délelőtt, mielőtt kilovagoltak?

- Igen, papa.

- Az egészet?

- Én fölmondtam, de ő nem! - kiáltja Edward.

- És miért nem, barátocskám?

- Mert nem akarta.

- Nem akarta?! Mit jelentsen ez, Frederick? Megmondtam, legközelebb nem jöhet le este, ha elmulasztja a leckéjét.

- Mindent megcsináltam, csak a helyesírást nem - mondta a vádlott.

- És miért nem csinálta meg a helyesírást?

- Mert dr. Cook azt akarta, hogy g-t írjak, én pedig j-t akartam írni.

- Ez aztán ok a javából, barátocskám. Remélem, dr. Cook legközelebb jól elveri, ha így szeszélyeskedik. Tudja, barátom, mit mond Salamon király a verésről?

Csend volt a kifejező válasz erre a kérdésre.

- Aki megtartóztatja az ő vesszejét, gyűlöli az ő fiát - folytatta oktató hangon az apa. - És azonkívül, Frederick fiam, hadd mondjam meg önnek, ha még egyszer azt látom, hogy úgy használja a lovaglópálcáját, mint ma délelőtt, elveszem a póniját, és egy hónapig nem lovagolhat.

- Nem akart rendesen menni - mondta Frederick -, és Edward is ugyanazt csinálta, csak még csúnyábban, amikor a parkba értünk.

- Jól van, uraim, majd szólok a lovászuknak, és holnap Miss Cliftonnal mennek sétálni, mint a kislányok. Hát ön, Arthur, miért néz olyan izgatottan?

- Szeretnék valamit kérni, papa. - A rózsás képű kis csibész egy zsámolyon ült, és most vadul fölmászott apja térdére. Miután lovaglóülésben elhelyezkedett, így kezdte: - Ma az összes leckémet fölmondtam.

- Derék dolog. Nos, halljuk a kérést!

- Kaphatok egy pónit?

- Nem olvasott se tegnap, se tegnapelőtt - szólt közbe Edward, akit testvérével együtt dermesztő kétségbeesés fogott el az imént elhangzott mondat hallatára: „Miss Cliftonnal mennek sétálni, mint a kislányok."

- És ma délelőtt, amikor kint jártunk, egész idő alatt bőgött és sivalkodott, amiért ő nem lovagolhat - toldotta meg Frederick.

A herceg ezt hallva fejét csóválta. - Ilyen rossz volt, Arthur?

Arthur tudta, mit kell csinálnia. A kis gézengúz nem fakadt sírva, hanem fekete szeme sarkából vidáman nézett apjára, és egyre ezt hajtogatta: - Kérek egy pónit. Mama azt mondja, hogy nekem is jár.

- Mama elrontja önt, fiacskám - mondta Zamorna -, mert véletlenül olyan a kis pofája, mint az alma, és gonosz kis gödröcskék vannak rajta. És mindenféle fortélyokkal él, mosolyog, kacsingat, ami - a magam tapasztalatából ítélve - valószínűleg sohasem fogja előnyökhöz juttatni.

- Egy pónit, egy pónit - kunyerált makacsul a gyerek.

- Jó, jó. Legyen jó fiú három napig, aztán majd meglátjuk.

- Legközelebb majd Mariának is kell egy póni - motyogta Frederick, és nagyúri megvetéssel nézett a szőnyegen mászkáló kis jószágra, aztán undorral Arthurra.

Szerencsére apja nem hallotta ezt a megjegyzést, különben bizonyára erőteljesen kézzel illette volna gyermeke ábrázatát.

Edward egy kissé apja mögé került, és a tárggyal kapcsolatos érzelmeinek a jelek finomabb nyelvén adott kifejezést: hüvelykujját az orrára tette, s ezzel azt akarta közölni: „Ne törődj vele, Frederick, kapja csak meg Arthur a póniját, úgyse tud megülni a nyeregben, és micsoda móka lesz, ha lepotyog." Frederick egy kissé durcásan a kandallóhoz oldalgott, megállt, s egy darabig csendesen bámulta a parazsat. A vele szemközt ülő elegáns nagyapa csak egy-egy bizonytalan szemrebbenéssel vette tudomásul a fiú közelségét, azzal is csak időnként. Végül Northangerland olyan mozdulatot tett, mintha vonakodva bár, de szólni akarna.

- Hol van az anyja? - kérdezte váratlanul, és egyetlen éles pillantást vetett Angria ifjú trónörökösére, de nyomban le is vette róla a szemét.

A sápadt, vézna legényke fölnézett: - Mit mondott, uram? - kérdezte hadarva, ami szokása volt.

- Azt kérdeztem, hol van az anyja? - ismételte a lord kissé szigorúan.

- Mama a szobájában van, uram.

- És miért nem jön le?

- Nem tudom, uram.

- Akkor menjen és kérdezze meg az apjától.

- Mit kérdezzek tőle, uram?

- Tökfej! - mondta Northangerland homlokát ráncolva. - Kérdezze meg az apjától, mért nincs itt az anyja.

- Igenis, uram. - Frederick eliramodott.

- Papa, kérem, nagyapám szeretné tudni, hogy a mama mért nem jött le.

- Mondja meg a nagyapjának - felelte őfensége -, hogy magam is ezt kérdeztem a mamától, és hogy minden bátorságomat összeszedtem a hőstetthez, hogy megtudjam az okát *in propria persona.*

- *In* miben, papa?

- Saját fenséges személyemben, Frederick.

A követ visszament az üzenettel. - Papa összeszedte a bátorságát, elment és megkérdezte saját fenséges személyében.

Northangerland elbiggyesztette ajkát. - Végeztem magával, barátom - mondta, Frederick felé biccentve.

A lurkó azonban, mint vérbeli angriai, nem vette a szívére a dolgot, továbbra is ott maradt az ellenző mellett, és mutogatta bosszankodó nagyapjának szabályos vonású kis arcát meg a tűz fényében ragyogó világos, göndör haját, a Percy család jellegzetességeit.

A hatalmas termetű Zamorna közeledett: - Frederick, menjen a szoba túlsó végébe - mondta.

- Minek, papa? Maria mindig a szőnyegen lehet, mi meg sohasem?

- Jobbra át, de tüstént! Egy szót se halljak többet, fiam - mondta a herceg, rátette kezét az elégedetlenkedő keskeny vállára, és odébblódította. - Ha visszajön ide, amíg kint vagyok, azonnal ágyba küldöm - mondta őfensége, s ezzel kinyitotta az oldalajtót és kiment.

Zamorna hercegnéje egy ékszerhez hasonló gyönyörű szobában ült, amelyben azonban nem égett tűz, s ezért pompája ellenére a szoba fagyos és barátságtalan volt. Egyetlen gyertya égett az öltözőasztalkán, és fényében a karosszékben ülő hercegné olvasott - legalábbis nyitott könyvet tartott a kezében, és szemét a könyv lapjára szegezte -, bár a vékony, fehér ujjat, amely a széttárt oldalak között pihent, ritkán emelte fel, hogy lapozzon. Öltözéke királynői volt, homloka fölött elválasztott haja selymes fonatban vette körül fejét, halántékára lágy fürtök hullottak, és puha árnyékot borítottak kerek, finom arcára. Egy kissé büszkének, egy kissé szomorúnak látszott, de szépsége tökéletes és festői volt. Ki lehetne szebb nála? De Lisle ceruzája sem növelhette volna varázsát, Chantry vésője sem tudott volna lefaragni róla hibát.

Erőteljesen kopogtattak az ajtón; ez fölrezzentette, fölemelte arcát elefántcsontszín kezéről, s egy pillanatig tűnődött, mielőtt felelt volna. A kopogtatás nem hasonlított udvarhölgyei kopogtatásához, az övék rendszerint finomabb, alázatosabb, az a személy pedig, akinek kívülük joga volt belépni ebbe a szobába, mindig élt azzal a kiváltságával hogy bejelentés, jelzés nélkül lépje át a küszöböt. Mialatt a hercegné töprengett, a kopogtatás ismét fölhangzott, még élesebben és hosszasabban.

- Szabad - mondta a hercegné méltóságteljes, fegyelmezett hangon és arccal, s ezzel mintegy rendreutasította az indulatos kopogtatót.

Az ajtó kinyílt.

- Remélem, helyesen cselekszem - mondta Zamorna hercege. Belépett és becsukta az ajtót. - Sajnálom, ha túlságosan vakmerő lennék, és megbántanám valakinek a finom érzéseit, még akkor is, ha azok egy kissé finnyásak vagy ilyesmi.

- Fenséged netán beszélni óhajt velem? - kérdezte a hercegné. Letette a könyvet, és némi figyelemmel nézett a férfira.

- Igen, csupán beszélni szeretnék, szavamra, semmi többet. A biztonság kedvéért, ide az ajtóhoz teszek egy széket, és így legalább tíz-tizenkét lábnyi távolság lesz fenséged és köztem. - Egy széket állított háttal az ajtónak, és leült.

A hercegné lesütött szemébe belopakodhatott valami, mert nedvesebb fényben ragyogott, mint eddig.

- Azt hiszem, fenséged fázni fog ott - mondta, és félmosolya megmutatta kibuggyanni készülő könnyeit.

- Fázni? Igen, kemény fagy van ma este, Mary. Bocsásson meg, ha valamit kérdezni merészelek. Lenne olyan kedves és megmondaná nekem, miért ül szívesebben így egyedül, és olvas valami hitszónoklatot vagy prédikációt, ahelyett, hogy lejönne a szalonba, és a gyerekekkel törődne? Frederick megint a nagyapját bosszantja, és a kis Maria egész este lekötötte az öregurat.

- Ha óhajtja, lemegyek - felelte a hercegné -, de vacsora után egy kicsit megfájdult a fejem, és arra gondoltam, talán ha odalent üldögélek, és kedvetlennek látszom, durcásnak fog tartani.

Az utóbbi két hétben mindig durcásnak látszott, ezért valószínűleg észre sem vettem volna, hiszen már annyira hozzászoktam. De ha kegyeskednék megmondani az okát, nagyon lekötelezne vele.

A hercegné őfensége hallgatott, újra kinyitotta a könyvet, és lapozgatott benne.

- Prédikációt akar felolvasni nekem? - kérdezte őfensége.

A hercegné elfordította fejét, és letörölte azt a könnycseppet, mely már végigfolyt az arcán.

- Nem tudok beszélgetni ilyen messziről - mondta.

- Jól van - mondta Zamorna -, mindig is szerettem magam az illendőséghez tartani, de ha engedélyt ad rá, talán néhány lépéssel közelebb merészkedem.

- Jöjjön - mondta a hercegné, egyre a zsebkendőjével foglalatoskodva.

Őfensége közelebb ment. - Nem fog elájulni, ha még egy lépést teszek előre? - kérdezte, és megállt félúton az ajtó és az öltözőasztal között.

A hercegné kinyújtotta kezét, noha fejét még akkor is elfordította. Erre a bátorításra ő félénk fensége kicsinyenként közelebb nyomult, s végül székével fenséges hitvesének széke mellett kötött ki. Megfogta a kezet, melyet nem húztak vissza, aztán sajátságos mosolyával várta a folytatást.

- Nem járt az utóbbi időben a Virágházban? - kérdezte a hercegné.

- Nem nagyon. De miért kérdezi? Az a gyanúja, hogy barátság szövődik a grófnő és köztem?

- Nem, nem. De Adrian... - Elhallgatott.

- Nos, Mary?

- Néhány héttel ezelőtt a Virágházban járt.

- Valóban ott voltam - mondta őfensége, és fülig elvörösödött.

- És megfeledkezett rólam, Adrian, mert találkozott valakivel, aki jobban tetszik önnek.

- Ki mondta ezt a piszkos hazugságot? - kérdezte őfensége. - Richton?

- Nem.

- Warner?

- Nem.

- A grófnő, vagy valami más szoknyás fecsegő?

- Nem.

- Akkor ki?

- Nem merem megmondani, Adrian. De olyan valaki volt, akinek hinnem kell.

- Hát még mit mondott? Micsoda istennő volt az, aki jobban tetszik nekem, mint ön?

- Egy hölgy volt, akit a fülem hallatára ön is magasztalt. Miss Moore-t Angria legszebb nőjének nevezte.

Őfensége hangosan fölnevetett. - Ez minden, Mary? Ennyi az egész? - kérdezte. - Ezen emésztette magát két keserves héten át? Még hogy nekem jobban tetszik Miss Moore, mint ön! Azt hiszi? Furcsa ízlésem lehet. Miss Moore...? - folytatta, mintha azon igyekeznék, hogy emlékezetébe idézze a hölgyet. - Miss Moore? Igen, már emlékszem. Az a magas, piros arcú, szőke lány! Egyszer valóban mintha azt mondtam volna, hogy szép példánya az angriai nőnek, és most még az is eszembe jut, hogy az utolsó alkalommal, amikor a Virágházban jártam, Richton behozta őt abba a szobába, ahol letettem a köpenyem. Egy kicsit fölbosszantott valami kéréssel, Henry Hastingsszal kapcsolatban; bár nem volt tolakodó, inkább nagyon szerény. Megmondtam neki, sajnálom, nem teljesíthetem a kérését, és őszinte szívvel azt tanácsoltam, ne védje meggondolatlanul a fiatal vörös kabátos gazfickó ügyét, mert kellemetlen gyanúba keveredhet. A hölgy szép illedelmesen elpirult, s ezzel vége szakadt a dolognak. Nos, Mary, ez a kendőzetlen igazság.

- És ez az *egész* igazság, Adrian?

- Keresztényi hitemre, ez az egész.

A hercegné hitte is, nem is. - Bárcsak meg tudna győzni - mondta -, nagy kő esne le a szívemről...

- Szabaduljon meg tőle most mindjárt - mondta őfensége -, képzelődés az egész, csupán az idegek játéka, Mary. Örökölte apjától a beteges képzelődésre való hajlamot.

- De az nem képzelődés, Adrian, hogy az utóbbi napokban nagyon hideg volt hozzám - folytatta a hercegné őfensége. - Alig volt alkalmam egy-két szót váltani önnel.

Zamorna megint nevetett. - Női következetlenség! - kiáltotta. - Ő szeszélyes, és nekem tesz szemrehányást! Hisz úgy húzódott vissza tőlem, mint egy érzékeny virág! Kérdéseimre kurta válaszokat adott. Sírt, amikor kedvesen szóltam önhöz, és mindig igyekezett elvonulni, amikor véletlenül magunkra maradtunk.

- Ön túloz - mondta a hercegné.

- Egyáltalán nem. És mit tehettem volna mindezek ellen? Természetesen azt gondoltam, valami furcsa szeszélyt vett a fejébe; kételyei támadtak a házasságunk törvényességét illetően, és már-már arra számítottam, hogy lépéseket tesz a házassági kötelék felbontására, és közli velem: az a szándéka, hogy megszentelt helyre vonul vissza, ahol testi vonzalom nem zaklathatja többé.

- Adrian - mondta a hercegné, és mosolygott férje gúnyos megjegyzésén, bár helytelenítette a szavak ridegségét. - Jól tudom, hogy ilyen gondolatok sohasem fordultak meg a fejében. Mialatt így beszélt, a szeméből sugárzott a diadal. Igen, Adrian, amikor hat évvel ezelőtt meglátott, az első pillanattól fogva érezte, hogy hatalma van fölöttem, és most is ezt érzi. Semmi értelme, hogy ellenálljak. Elhiszek mindent, amit mondott. Ostobán viselkedtem, bocsásson meg, és ne álljon bosszút.

- Tehát lemondott a kolostorba vonulás gondolatáról, Mary? Úgy gondolja, van még rá idő; majd harminc év múlva lesz ájtatos, amikor ez a csinos arc már nem lesz olyan szép sima, és ez a szem nem lesz olyan hódító. S amikor a férje feje majd őszbe csavarodik, és a homlokán egy-két mély redő vonul végig, amitől olyan lesz, mint egy mogorva, izgága vénember. Akkor még egy csókot sem ad neki.

Most azonban két-három forró csókot is váltottak. Aztán a herceg és a hercegné fölkelt, az égő gyertya ott maradt az öltözőasztalkán, a két szék üresen állt előtte. A pompás szoba szépséget árasztott, de a jelenet eleven szereplői elvonultak, s magány és csend maradt mögöttük. A gyertya hamarosan tövig égett, a láng fellobbant, aztán összezsugorodott, egy pillanatig remegett, majd beleveszett a sötétségbe.

Ekkor zongoraszó hallatszott fel a szalonból, s amikor az első hangok elhallgattatták a gyerekzsivajt, valaki énekelni kezdett:

A bölcseknek ne hidd el,
Nem oly borús a lét,
Zápor utáni reggel
A legtisztább az ég.
Felhőz a bánat néha,
De ez csak átmenet,
Esőben nyit a rózsa,
Ne sírj, ha lepereg.
Szép óráink sietnek.
És nyomuk sem marad.
Éld örömét szivednek,
Míg ragyog fenn a nap.
És, ha legjobbjainkat
Szólítja a halál?
S minden reményt megingat
A bú, ha győzne már?
A reménység eleshet.
Újra fölkel a hős.
És szárnyai repesnek,
Ép újra és erős.
Setét napok, ha jőnek,
Fojtsd el félelmedet,
A bátor mindig győzhet
A félelem felett.

Charles Townshend
1839. március 26.